

# Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

El publica Mn. Antoni M.<sup>a</sup> Alcover  
per promoure i dur a cap la formació del lèxic  
d'aqueixa llengua

TOM IX  
(1916-1917)

1917  
Estampa de N'Amengual y Muntaner  
CIUTAT DE MALLORCA

# Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Suscripció: dins Espanya: 2 pess. l'any. - Redacció: St. Bernat, 5, Pral.-2.<sup>a</sup>-Palma  
Estranger: 2'60 pess.

[1]\*

## Miscelania-filològica-bibliogràfica (1-6)

### I.- **Algunas consideraciones sobre las Normes Ortogràfiques.**

Es un article que lo Rt. P. Jaume Nonell, S. J., publicà dia 30 d'abril darrer damunt *El Pla de Bages* de Manresa, combatent algunes de les *Normes* de l'*Institut*, per exemple: a) Que s'acentuï la *a* amb l'acent *greu*. —Lo qual fa l'*Institut* perquè, essent tal aczent l'indicat per les vocals *ubertes* i essent la *a* la més uberta de totes, sembla que li ha de pertocar tal aczent. b) Diu que els de l'*Institut* «suposen que les vocals fluïxes *i u* fan diptong amb les fortes *a, e, o*» «com en castellà». —Això és inexacte; no tenim notícia que negú de l'*Institut* «supòs» una tal cosa. Lo d'acentuar *venia* i demés consemblants, i no aczentuar *ciencia, gloria* i demés consemblants, no vol dir que un «supòs» l'existència de tals diptongs. —c) Sostén contra la *Norma* 16 que no s'han d'acentuar els monosíl·labs de les mateixes lletres i de significança diferent *ma* < *manu*, *ma* < *mea*; *còs* < *corpore*, *cos* < *cursu*, etc.). —d) Combat lo que diuen

---

\* T. IX. —Janer i febrer març de 1916. —N. 1.

les normes 17 i 19 sobre els apòstrofs. —e) Impugna lo que estableixen les normes 20 i 21 sobre escriure sempre amb *h* les partícules pronominals *ho, hi*; i sostén que hi ha casos que tals partícules no venen [de] la primera del demostratiu llatí *hoc* ni la segona de l'adverbi llatí *hic*, sino de la pèrdua de la *l* de *lo* i de *li*, pèrdua que diu que succeí per *eufonia*. —Lo qual no podem admetre, mentres el P. Nonell ni ens doni proves una mica més fortes que la seua afirmació, que consideram del tot gratuïta; i creim que la substitució de *lo* per *ho* i de *li* per *hi*, se feu extenent el sentit i l'ús de *hoc* i de *hic* allà on abans se posava *illu* i *illi*. La partida de frases que al·lega d'autors antics el P. Nonell, que usaven el *lo* i el *li* allà on ara posam *ho hi*, no proven més que el fet de l'ús del *lo* i del *li*, no que l'*ho* ni [2] l'*hi* resultin de la pèrdua de la *l* de *lo li*. D'aquesta pèrdua no ha donada el P. Nonell cap prova, que sapiguem. —Lo bo és que el P. Nonell ha escrites en castellà aquestes *Consideraciones* perque diu que, quant esclatà la barrumbada contra les *Normes*, «para no declararme ni partidario ni adversario de ellas, preferí abstenerme de escribir en catalán». Llamentam de tot cor la determinació del P. Nonell. Tampoc no hi havia tant per tant.

2. —**Biblioteca | Foment de la Pietat Catalana | Catàleg I** | Barcelona. —Abril, 1914 | Direcció: *Associació d'Eclesiàstics* | Canuda 10 | Administració: *Editorial Ibèrica* | Passeig de Gracia, 62. —Opuscle de 32 planes de 155 x 106 mm.

Aqueixa *Biblioteca* mereix tota la protecció dels fills conscients de la Patria Catalana; poques maneres hi haurà tan avengudes i efectives de fer Patria com protegint i fent costat de casta forta en aqueixa obra de Deu d'estampar i escampar por tot arreu llibres de pietat en català clar, net i llampant. ¡Hala catalans! ¡a fer costat an aqueixa *Biblioteca* teniu les feines!

3. —**Vida Compendiosa | del Bt Ramon | Lull** | per Moss. Salvador Galmés | Advocat i Notari Apostòlic, | Director de l'Edició original d'obres lul·lianes | Palma | Tipo-Litografía de N'Amengual i Muntaner | 1915. —Un volum de 112 planes de 155 x 105 mm.

Grans mercès a l'autor de l'exemplar que ens ha enviat i l'enhorabona més coral per haver sabuda escriure aqueixa obreta, tota sustancia i llecor lul·liana, extretes casi totes les clarícies que dona del Beat, de les seues obres meravelloses, que Mn. Galmés coneix de tan aprop. Ja ho diguérem una altra volta: Mn. Galmés mereix tupar i fortet perque, sabent escriure tan admirablement, escriu tan poc. Dificilment se n'escriurà una altra de *Vida* del Beat que en tan poques planes duga tanta de sustancia lul·liana i tanta de galanía d'estil i de llenguatge.

4. —**Vida Popular | del Beato Ramon Lull** | per | D. Jaume Borràs Rullàn, Pre. | —Palma | Tipo-Litografía de Amengual i Muntaner | 1915. — Un opuscle de 40 planes de 161 x 110 mm.

Es ben apreciable aquesta *Vida popular* per un que no puga dedicar gaire temps an el Bt. Ramon. Dins aqueixes 40 planes porà veure les coses principals que feu el gran escriptor i màrtir de Jesucrist, i expressat amb un llenguatge pla i senzill i sensa anar gaire de revolterías. Llàstima que li hagen escapats a l'autor qualques castellanismes com *Beato*, *árabe*, [3] *hacienda* i qualcún altre. De totes maneres Mn. Borràs ha feta una bona obra amb aquesta *Vida Popular* a favor de la causa lul·liana perque haurà contribuït poderosament a escampar entre els mallorquins el nom del Bt. Ramon i una idea de la seua vida i de les seues obres. Per lo mateix li enviam la enhorabona i les gracies de l'exemplar amb que ens ha obsequiats.

5. —Dott. F. D. Falcucci | **Vocabolario | dei | Dialetti, Geografia e Costumi | della | Corsica** | Opera Postuma | riordinata e pubblicata di su le schede ed altri mss. dell'Autore | a cura di | Pier Enea Guarnerio | — Cagliari | Presso la Società Storica Sarda | MCMXV. —Un volum de XXIII-473 planes de 253 x 179 mm.

Devem a la amabilitat de la *Società Storica Sarda* i an el nostre amic benvolgut el Dr. Guarnerio, Professor de Filologia de l'Universitat de Pavia, un exemplar d'aqueix *Vocabolario* dels dialectes de Còrsega, que si avui ès de França, només ho ès del segle XVIII ensà, mentres que tota la seua tradició ès italiana i tots sos dialectes són de soca italiana com els de Sardenya, si bé amb variants i particularitats ben peculiars i interessantíssimes per la llingüística, i se troben registrades dins el *Vocabolario* d'En Falcucci, nat dia 4 d'octubre de 1835 a Rogliano de Còrsega, mort dia 10 de setembre de 1902 a Laerru de Sardenya, gran amador de la seua terra i llengua nadiua, sensa estudis acadèmics de llingüística, pero observador finíssim dels fenòmens fonètics i incansable per atènyer les paraules dins llurs millors fonts. Se passà gran part de sa vida engarbullant tal *Vocabolario* que no arribà a treure a la llum pública, pero que le hi ha tret el Prof. Guarnerio, prestant un gros servei a la llingüística romànica, que així porà aprofitar el tresor de llengua neo-llatina que En Falcucci aplegà dins la seua obra, a on el filòleg català té molt que espigolar-hi.

Grans mercès, amic Guarnerio, i l'enhonorabona més coral! iEndavant per tan bona via!

6. —Valeri Serra i Boldú | **Calendari | Folklòric | d'Urgell** | *Segona Edició* | Pròleg de l'Excel·lent- | tíssim Sr. Dr. D. Juan | Benlloch i Vivó, Bis- | be d'Urgell i Prín- | cep sobirà de les Valls | d'Andorra | — Barcelona, 1915. —Un volum de 377 planes de 181 x 121 mm.

Agraïm de tot cor an En Serra el present que ens ha fet de tan gentil volum i n'hi enviam l'enhorabona més coral. Es una verdadera delícia lletgir tal llibre, an el nostre parèixer el més interessant que s'ès publicat a Catalunya de *sabiduría popular* o *folklore*, i un dels llibres de llenguatge més pur que fa temps hagen vista la llum pública. !Quina espigolada tan orba hi pot fer el filòleg per l'*Obra del Diccionari i de la Gramàtica* de la [4] nostra llengua! Dins aquest llibre se conten totes les costums i consuetuts dels pobles del Pla d'Urgell i se posen bossins ben triats de casi tots els *Goigs* que se coneixen dels sants venerats a Catalunya, no ja just an el Pla d'Urgell. Dins aqueis *Goigs* surt la Llengua Catalana tal com se trobava fa dos o tres sigles i rumbetgen formes verbals i paraules que ja se són perdudes dins la Catalunya continental i que se conserven encara a les Balears o dins els monuments literaris de la nostra llengua, anteriors an el segle XVI. Aqueis *Goigs* resulten monuments d'altíssim preu per l'estudi acorat de la Llengua Catalana. Tot llegint aqueix llibre, xalant-hi una cosa fora mida, porem dir que no hem passada cap plana sense haver de prendre notes de vocabulari i de morfologia, perque els mots espietjants i les formes verbals i de derivació aixericidíssimes brollen per tot arreu, com una maina del Senyor. Si haguéssem d'anar a espinzellar i encarir un per un aqueis mots, una per una aqueixes formes, ompliríem una cateifa de planes del BOLLETÍ, i llavò no ens romandria espai per altres coses que ens cal tractar. ¡Ben haja En Valeri Serra i Boldú i el seu preciosíssim *Calendari*!

7. —**Garba** | *Antologia de les Lletres Catalanes* | *Recullida i adornada amb Notes* | *i Comentarís* | per Mossèn Lluís G. Pla | Per les escoles catalanes. | —Girona | Dalmau Carles, Pla i comp. Editors | 1915. —Un volum de 279 planes de 177 x 114 mm.

Agraïm a l'autor l'exemplar que ens ha enviat amb amical dedicatòria i li enviam la nostra enhorabona del bon servei que amb son llibre presta a les Lletres Catalanes, presentant mostres escullides de l'enginy i de l'inspiració de setanta dos poetes i vint i vuit prosistes, això és, cent escriptors catalans de la present generació. No ha tingut mal ull Mn. Pla per escullir aqueixes mostres, que ha enriquides amb doctes comentaris i curioses notes i llavò els retrats de dits autors. Per estimar a son just preu l'obra de Mn. Pla, cal tenir en compte que l'ha feta *per les Escoles Catalanes* a fi de que els nois, la jovenea, se facen coneixents del bell estol de poetes i prosadors que per gracia de Deu enalteixen i magnifiquen la nostra estimadíssima llengua, cent voltes gloriosa i de tots sos inimics sempre triumfant.

8. —*Poetes valencians contemporanis: | Daniel Martínez Ferrando | Vora la mar del nord* | (Poesías) | —Tip. J. M. Ballester y C.<sup>a</sup> Portal de Valldigna, 16. València.- Un volum de 32 planes de 191 x 128 mm.

Grans mercès a l'autor de l'exemplar de la seua obreta i l'enhorabona per haver-la publicada. En Daniel Martínez [5] Ferrando és un dels poetes valencians d'ara més distingits i dels qui regoneixen amb entusiasme allò que tants i tants de valencians, tancant obstinadament els ulls a l'història, no volen regonèixer, això és, que el valencià no és altra cosa que una varietat de la llengua catalana, com ho és el *mallorquí*, el *menorquí*, l'*eivissenc*, el *rossellonès*. Per això En Martínez Ferrando és un *catalanista* valencià. Còme poeta és notable per la fluïdesa i nobilitat d'inspiració i per la netedat del seu vocabulari, qualidats que pocs escriptors valencians joves posseeixen com ell, qualidats que sobre-surten dins aqueix volumet de poesías. i Llàstima que li hagen escapats alguns *ratos* i un *algo*, que escauen tan poc dins una poesía valenciana com un joc de pistoles a un Sant-Crist.

9. —**Lloances a Déu | i a totes ses creatures** | *que féu* | *Sant Francès d'Assís* | com era malalt a Sant Damià, prop de la ciutat d'Assís | en setembre de 1225 | Text original italià amb la traducció catalana | de | Joaquim Casas Carbó | —Barcelona, Impremta de «L'Avenç», de 1915 | Quatre planes de 199 x 138 mm.

Es una gentil versió catalana del celebèrrim himne del gran Patriarca d'Assís, *il canto al sole*. En Casas Carbó amb aquesta versió ha provades una volta més les seues qualidats de conrador entès i selecte de la nostra Llengua estimadíssima. Tot li sia enhorabona i grans mercès de l'exemplar que ens ha enviat.

10. —M. Milà i Fontanals | **Projecte | de | Ortografia Catalana** | Ara per primera vegada estamat | amb pròleg i notes | per | J. Roig i Roqué | —Barcelona: M.CM.XV | Llibreria Relligiosa: Avinyó, 20. —Un volum de 62 planes de 198 x 128 mm.

Grans mercès a l'editor i anotador d'aquesta obreta per l'exemplar que ens ha enviat, enriquit d'una dedicatoria ben coral, i l'enhorabona per aquesta novella producció *milanenca*. Aquest *Projecte d'Ortografia* el compongué el gran Milà l'any 1862 perque li hi demanà el *Consistori dels Jocs Florals* a fi d'unificar l'ortografia de les composicions premiades i dels escriptors catalanistes en general. En Milà estigué com sempre a la seua altura sobirana, si bé en algunes coses creim que no la va avenir, per exemple: a) Suprimir absolutament l'us de ç, que trobam que s'ha de restringir molt, pero no treura-la de tot. —b) Posa que s'escrigués *mitj* perque hi ha *mitja*: *mitj* és una grafia que s'allunya massa de la tradició, i llavò que mos duria a escriure *cansad*, *casad*, *trobad*, etc. Perque hi ha *cansada*, *casada*, *trobada*, etc. —c) Establí que s'escrigués *veuhén*, *viuhén*, *diuhén*, *sech*, *roch*, *duch*, etc. allà on no hi ha cap raó sòlida que



autorís tals *hh*, puis la tradició ès inconstant i [6] contradictoria sobre l'ús d'aqueix signe en tals casos, i la ciència filològica no el pot admetre per mancat de fonament. —d) Posà que la *ele doble* ha de dur un guió al mig de les dues *eles*; lo qual introdueix una gran confusió perque el *guió* ha de servir per separar els elements de les paraules compostes (*aixugamans, escaufa-panxes, lliga-cama*); posar tal guió entre *ele* i *ele* dona a la paraula l'aspecte d'una paraula composta. —e) Sostengué l'ús de la *y* conjunció i de la *y* diftongal. La primera no té raó d'esser, la segona sí. —f) Digué que pertocava aczentuar la preposició *a* i les conjuncions *e o u*; lo qual està destituït de tot fonament, i sens dupte En Milà hi caigué, duit de l'influència castellana, de la qual negú se sustreia an aquell temps. —g) Escrivía *calzer, compendrer, veurer*, allà on ès evident que cal escriure *calze < calice, comprendre i veure* (mai per mai el futur d'aqueis verbs ni de sos similars ès estat *compendrer-he* ni *veurer-he*, sino *comprendre-he = comprendré, veure-he = veuré*). Més envant En Milà mateix rectificà tal grafia, suprimint la *r* final de tals verbs, com abandonà igualment els plurals en *-as* i adoptà els en *-es*. La sana raó ho exigía i En Milà, un cap tan ubert com era, ho havia d'arribar a veure forçat forçat. —Les *notes i comentaris* d'En Roig i Roquer estàn plenes de bon sentit i són ben avengudes i entenimentades.

---

†

Amics morts (6-10)

### **D. Jaume Sanxo**

Dia 17 de juliol d'entany entregà l'ànima a Deu aqueix bon amic nostre, a una edat avançadíssima, com un bon cristià segons era estat sempre. Des que alçàrem bandera per l'*Obra del Diccionari*, amator fervent com era de la nostra llengua, corregué a allistar-s'hi amb tant d'entusiasme i ardor, que posa fil a l'agulla, i ja fonc partit a omplir

cèdules de mots trets de llibres mallorquins dels sigles XVI i XVII, i arribà a aplegar-ne de mots així **onze mil trescents setanta un**. Aquesta gran feinada dona la mida de l'entusiasme d'En Jaume Sanxo per la nostra *Obra* i per la nostra llengua. [7]

---

### **Rt. Dr. Mn. Feliu Sardà i Salvany**

Aquest home verament extraordinari passà d'aqueix món a l'altre dia 2 de janer (enguany), quant corria ja els setanta quatre anys, emprats tots an el servici i glorificació del Sant Nom de Deu. Nadiu de Sabadell i acabats sos estudis an el Seminari i ordenat de prevere, s'entregà amb còs i cordes a la propaganda catòlica, publicant dues series d'opuscles, baix del títol, la primera, de *Biblioteca lijera para uso de todo el mundo*, i la segona *Conversaciones de hoy sobre materias de siempre*, que tengueren un èxit fora mida, i se'n feren una partida d'edicions. Això l'animà a establir la *Llibrería Catòlica del carrer del Pi* (Barcelona) i l'any 1871 comença a publicar el setmanari *Revista Popular*, que al punt estigué extesa per tot Espanya i per bona part de l'Amèrica espanyola, *Revista* que ha dirigida fins el dia de la seua mort, no faltant-hi mai un o alguns articles seus. Aqueis articles se reunien després en toms en 4<sup>t</sup> de quatre centes o cinc centes planes, resultant-ne un bell esbart, que corrien per Espanya i Amèrica i los traduïen en francès per que correguessen per les altres nacions. No cregueu que el Dr. Sardà reduís la seua acció dins la *Revista Popular*: col·laborava a altres periòdics catòlics, donava conferencies de propaganda catòlica per tot arreu i escampava llibres i opuscles en defensa de les sanes doctrines, essent lo més famós el llibret *El liberalismo es pecado*, que posà en revolt tota l'Espanya i se'n arribà a fer una edició políglota en casi totes les llengues cultes d'Europa. No ès gens duptós que el Dr. Sardà ès el qui ha influït més dins el moviment catòlic d'Espanya en tota la segona mitat del sigle XIX; sens

dupte es el propagandista catòlic més gros que hi ha hagut mai dins tot Espanya. Tranc com el que tenia ell per aficar dins l'ànima del poble les veritats catòliques, no l'ha tengut negú, i sobre tot per fer-se lletgir i guanyar-se el cor dels qui el lletgíen. El seu apostolat ha durat prop de cinquanta anys; tots o casi tots els propagandistes catòlics d'Espanya el tengueren per Mestre i influí poderosament damunt ells. Fonc un dels escriptors més benemèrits de la Relligió i de l'Esglesia que hi haja haguts fa sigles, no sols dins Espanya, sino fora d'Espanya. Es ver que ell casi sempre escrigué en castellà perque hi començà la seua propaganda i cop en sec se va extendre per tota Espanya, i no era cosa de tancar-la just dins Catalunya i les Balears. No ès que ell fos gens contrari de la nostra Llengua ni del moviment literari catalanesc, sino que n'era amiguíssim, i sempre l'impulsà [8] fervorosament desde les columnes de la *Revista Popular*. Les alabances i recoma[na]cions que hi feu del nostre BOLLETÍ i de l'*Obra del Diccionari*, foren sens nombre. Dins la seua obra *Relligió i Regionalisme* demostrà explícitament la seua amor i antusiasme per la *Causa Regionalista*; de llavò ensà (fa una quinzena d'anys) gran part de la seua correspondencia privada era en català, i l'*Academia Catòlica* de Sabadell que fundà i sostengué sempre ben pol·lent, ès estada tot temps marcadament catalanista. —En tota veritat se pot dir que el Dr. Sardà consagrà tota la seua vida i tot el seu suc de cervell, que era ben molt, i totes les seues energíes, que eren inagotables, a la Causa de Deu, de l'Esglesia i de la Patria.

---

**Lo Rdm. Sr. Dr. Mn. Josep Torras i Bages**  
**Bisbe de Vic**

iAmb quin greu i quina amargor de la nostra ànima ens veim obligats a haver de posar a la llista dels *Amics morts* aquell amic nostre estimadíssim, aquell home eminent en tota cosa bona, aquell escriptor

incomparable, aquell sabi tan capdal, aquell sacerdot exemplaríssim, aquell Bisbe sant, mirall de tota virtut i meravella de tota sabiduria, el nostre Dr. Torras i Bages, el nostre Bisbe de Vic! Sí, *nostre* li deim, perquè per la seua magnanimidat i amor a Deu, a la Patria i a la Llengua, a lo qual consagrà tota la seua vida, tots els seus sentits, totes les seues potencies, tot el seu suc de cervell, tota la seua voluntat, tota la llum de la seua intel·ligencia sobirana, s'era fet de tot Catalunya, de tots els Catalans, de tots els qui perteneixem a la nissaga gloriosíssima dels Comtes Borrells i Berenguers, dels Reis Peres, Jaumes i Anfosos, que escamparen llur llinatge i llur llengua per les Balears i reines de València i Múrcia, i nescia d'ells som tots els qui parlam aqueixa llengua estrenua, cent voltes gloriosa i sempre triumpfadora de tots els seus contraris i botxinetjadors. Per això anomenam *nostre* el Bisbe Torras i Bages. ¿Quin català conscient hi havia que no'l miràs com una gloria seua propia? Per això la seua mort ha vestit de dol tot Catalunya, tots els bons fills de la Patria, tots els amadors de la nostra estimadíssima Llengua, que ell enaltí tant, que ell enlairà tan amunt i tan amunt amb els seus llibres, opuscles i Pastorals, tot fonts opulentes i inagotables de seny, [9] gracia i sabiduria. Sí, tots els bons catalans ens gloriàvem de tenir per Mestre, llum, guia i Caporal el Dr. Torras i Bages; tots ens consideràvem deixebles seus, i teníem per una honra molt grossa el poder-lo visitar i parlar amb ell. iAmb quin pler recordam les vegades que ens hostetjà an el seu palau de Vic i l'estimació coral que ens demostrava! iQuina honra per nosaltres que dia 25 del darrer novembre, quant ens acabava de fogir la greu malaltia que ens posà a les portes de la mort, ens escrigués aquestes paraules tan corals: «Sabia la seua malaltia, i m'interessava per la salut de V. puix és V. dels amics que més estimo»! Per res del mon barataríem l'honra i la sort d'haver rebuda tal carta del gran Bisbe de Vic que avui tot Catalunya plora.

Nat el Dr. Torras i Bages an el *Mas de Ca'n Gumà*, parroquia de *Les Cabanyes*, prop de Vilafranca del Penedès dia 12 de setembre de 1846, aprèn les primeres Lletres a Vilafranca, cursa el Batxiller a l'*Institut* de

Barcelona i la carrera de Lleis i Filosofia i Lletres a l'Universitat barcelonina, tenint-hi per Mestres els Drs. Xavier i Milà i Fontanals, dels qui fou més tart confident i els assistí en llur darrera agonía. Company d'Estudis del gran Dr. Sardà i Salvany, fa el primer curs de Teologia an el Seminari de Barcelona i els altres an el de Vic, s'ordena de prevere per les *Tèmpores* de Sant Tomàs de 1871, pren més tart els graus en Teología an el Seminari Central de València, funda un Benefici an el monastir de Valldonzella i l'ocupa fins que el fan Bisbe, promou a Barcelona la fundació del *Círcol Artístic de St. Lluch* i hi dona una serie de *Conferencies*, vertaderament magistrals, sobre temes d'Art i Estètica (*De la definició artística, De l'Infinit i del límit en l'Art* —any 1896—, *Del Verb artístic* —1897, i *La Llei de l'Art* —any 1905); funda, *La Lliga Espiritual de Nostra Dona de Montserrat*; presideix l'any 1892 el *Certamen Catalanista de la Jovintut Catòlica* de Barcelona, fent-hi un magnífic parlament sobre *La Poesía de la Vida*, i aquell mateix any publica la seua obra caporal *La Tradició Catalana*, «notabilíssim estudi, com diu *La Veu de Catalunya* de dia 8 de febrer, del valor ètic i racional del regionalisme català i una de les obres fonamentals del nostre moviment nacionalista». Poques obres s'han escrites mai a Catalunya tan notables i d'un valor filosòfic i històric tan gros i tan intens. Ella tota sola bastaria per fer immortal el Dr. Torras i Bages.

L'any 1898 entrà a la *Reial Academia de Bones Lletres* de Barcelona fent-hi un discurs capdal sobre *En Rocaberti i En [10] Bossuet*; fonc el primer discurs d'entrada a l'*Academia* fet en Català. Consagrat Bisbe de Vic dins octubre de 1899, pren possessorí del Bisbat i comença a publicar un meravellós enfilall de *Pastorals* i altres opuscles bisbals sobre tots els temes interessants de la vida cristiana i qüestions candents que afectaven a la Relligió i a l'Esglesia, atreient-se l'admiració i l'aplaudiment de tota la gent de bé, felicitant-lo ardurosament diferents vegades els Papes Pius X i Benet XV. Foren notabilíssims els seus discursos en el *Congrés Internacional d'Apologètica* de Vic l'any 1910, an el *Primer Congrès d'Art Cristià* de Barcelona l'any 1913 i l'*Homilia* que predicà en el *Congrés*

*Llitúrgic* de Montserrat l'any 1915. De la *Tradició Catalana* hi ha tres edicions, fetes a Barcelona els anys 1892, 1906 i 1913. La benemèrita *Editorial Ibèrica* de Barcelona fa una edició completa de les *Obres* del Dr. Torras i Bages, i ja n'hi ha set volums en 4<sup>t</sup>, d'unes 400 planes quiscún, i no està acabada ni d'un bon tros. —Feia temps que el gran Bisbe patia de *diabetis*; la primeria de febrer cau malalt, s'agrava ràpidament dia 6 el sagramenten i dia 7 hora baixa entregà l'ànima a Deu, edificant tothom amb la seua santa mort i deixant afonats dins el dolor i el dol més greus tots els qui el coneixíem, tots els qui l'estimàvem, tots els bons catalans. L'únic consol que ens queda és que del cel a on estam segurs que és, intercedirà sempre més davant Deu per Catalunya, per la Causa Catalana i per la conservació, enaltiment i glorificació de la nostra Llengua, que ell tant estimà i ens ensenyà tant i tant d'estimar-la i de fer per ella tot lo que estiga de la nostra banda còme compliment d'un dever filial, d'un dever sacratíssim.

---

iEn Jaume Sanxo, un dels primers col·laboradors de l'*Obra del Diccionari*! iEl Dr. Sardà i Salvany, el primer propagandista catòlic d'Espanya i gran amic de la Causa Regionalista i de la Llengua Catalana! iEl Bisbe Torras i Bages, columna de l'Església, de la Patria i de les Lletres Catalanes! iEn Sanxo, el Dr. Sardà i el Bisbe Torras i Bages!

iQue el Bon Jesús les haja trobats tots tres en estament de gracia! i si encara estiguessen entretenguts a les penes del Purgatori, ique los trega a l'acte i los admeta a l'etern descans de la Santa Gloria! i don a llurs respectives families molts d'anys de vida per pregar per ells i el conort i conformança que tant i tant necessiten per suportar uns cops tan terribles com són estades aqueixes tres morts. iAl cel los vegem! Amèn!

[11]

---

## Estudis de Sintaxis dialectal catalana (11-37)

### § I

#### Els afixes pronominals personals davant i arrera el verb<sup>1</sup>

Dins aquest estudi just donarem les clarícies recullides durant les nostres eixides filològiques dins els diferents territoris de Llengua Catalana. Sols posarem transcripció fonètica allà on creurem que s'és mester.

Els *afixes* pronominals personals o són *un tot sol* o són més d'un (dos o tres), i o van davant el verb i en tal cas se diuen [12] *prefixes* o darrera el verb i a-les-hores se diuen *suffixes*. Segons qualsevol d'aqueixes

---

<sup>1</sup> Nota (1) de l'original: Els signes de la transcripció fonètica que usam, son els següents:  
ə = e i a àtones fosques per l'estil de la e francesa de *mE*, *cE*, *quE*, *jE*, etc.

j = el sò de la *i* diftongal: *roI*, *lleI*, *reI*, *maI*, etc.

e = e castellana tancada: *bÉ*, *vÉ*, *tÉ*.

ε = la e uberta de *pErn*, *zEI*, *cEI*, *tÈ*.

á = la e fosca, que a Mallorca feim tònica: *pIEna*, *rEs*, *pEs*, *sisÈ*, etc.

o = o tancada, castellana.

ɔ = o uberta de *or*, *cor*, *tò*, *ressò*.

w = la *u* diftongal de *ou*, *sou*, *nou*.

a = el sò de *a* i e àtones finals, que s'acosta molt a [o] i que's troba a diferents regions.

ɑ = un sò molt fosc de la á, que s'acosta molt a la [o].

tʃ = *tx* o *ch* castellana: prepalatal-africada-sorda.

dʒ = *tg*, *tj*, la *g* italiana: *llenguaTGe*, *meTGe*, *raTJar*, *passeTJar*: prepalatal-africada-sonora.

c = el sò de *c* davant *a* i de *qu* davant *e*, *i*, que fan a Palma, Manacor, Pollença, Felanitx: un sò medi-palatal-explosiu-sórt.

j = el sò de *g* davant *a* i de *gu* davant *e*, *i*, que fan a les mateixes poblacions que acabam d'anomenar: medi-palatal-explosiu-sonor.

ʎ = e l sò de *elle*: medi-palatal-lateral-sonor.

ɲ = el sò de *ñ* castellana: medi-palatal-nasal-sonor

ŋ = el sò de la *ng* alemanya: velar-nasal-sonor

s = la *ss* entre vocals: linguo-alveolar-fricativa-sorda.

z = la *s* entre vocals: linguo-alveolar-fricativa-sonora.

ʃ = el sò de la *x* catalana: prepalatal-fricativa-sórt: *baixa*, *això*, *aqueixa*.

ʒ = el sò de la *g* davant *e* i i de la *j* davant totes les vocals: prepalatal-fricatiu-sonor.

w = el sò de la *u* de *diuen*, *veuen*, *meua*, *riuen*: billabi-velar-fricatiu-sonor.

g = el sò que té la *g* davant *a*, *o*, *u*: velar-explosiu-sonor.

posicions que tenguen dins la frase, sofreixen diferents fenòmens, que ès lo que ara anam a estudiar.

Vetaquí quins són aqueis *afixes*:

*me, em; te, et; se, es; lo, lu, el, la; li, lis; los, lus, els, els e [álzə], els i [álsi], les; nos, nus; mos, mus; mo, mu; ens [əns], enz e [énzə]; s·e [sə], e·s [əs], s·e [zə]; vos, vus; vo, vu; eus [əws], eus·e [ówzə], us; s·e [sə], e·s [əs], ze [zə]; ho, hu, e-hu [əw]; en, ne; hi, e-hi [əj].*

## I

### Un afixe tot sol davant el verb: un *prefixe*

I. —O se mantén inalterable, v. gr. ME *diuen Pau*; o *s'inverteix* v. gr. EM *diuen Pau*. Aqueixa *inversió* se fa o no se fa dins una gran part del territori de la Llengua a voluntat del que parla, si el verb comença en consonant (ME *veuen*, EM *veuen*; TE *diuen*, ET *diuen*). Ara, en començar el verb en vocal, *me, te, se* no *s'inverteixen* mai (M'Arriba *amunt*; T'Acostes *massa*; S'estimen *prou*), i *el* torna l' (*¿adoraves Deu? L'adorava. ¿Honra ell son llinatge? L'honra. ¿Empenyia ella el portelló? L'Empenyía*). A cap territori de la nostra Llengua diuen mai, per exemple: EM *arriba amunt*; ET *acostes massa*; ES *estimen*; EL *adorava*; EL *honrava*, EL *empenyía*. D'això no importa posar pus exemples. Són *invertibles* els pronoms *lo, la, li* (*¿El meu germà? Lo vérem a ca-seua. — La germana? LA veren i L'agafaren; LI manaren que callàs i LI oferiren beure*). La partícula pronominal *en* davant el verb que començ en consonant tant se mantén intacte (EN *vérem molts*; EN *fogiren dos*) o *s'inverteix*, a voluntat del qui parla (NE *vérem molts*; NE *fogiren dos*), ara si el verb comença en vocal, forçadament s'ha de fer l'*inversió* (N'Estimà *més dos de bons i N'oferí un de dolent*). En-lloc del territori de la Llengua diuen, per exemple: EN *Estimà més dos de bons i EN oferí un de dolent*.



2. —L'*afixe* pronominal personal i les partícules *hi*, *ho*, *en* *ne* sempre se mantenen davant el verb en les oracions d'activa; ara en les oracions *subjuntives* a on el verb presenta la forma d'infinitiu, tals *afixes* i partícules passen sovint darrera el verb, *dominant*, exceptuat del Rosselló, Vallespir, Conflent i Cerdanya francesa, a on se mantenen davant el verb *subjuntiu* contra l'ús general dels altres territoris, fora Alguer. Així és que an aqueis territoris catalans de França sentírem, per exemple, an el Vallespir: *Si no elz e menges (aquests raims), m'ELZ e caldrà GITAR*; a Arle: *Mai més ens va di d'ENZ en turnà*; —a [13] Elna: *Ten voluntat per HI ANÀ*; —van anà'L VEURE; A Calce: *Si teníeu lu plé de LA VEURE*; —A Catllar: *arreu cerquen S'ENFURETÀ* (aficar-se dins un forat); —A Urtx: *ves EL cridar* (ves a CRIDAR-LO); —a El Vilar: *iré a LI DIRE* (dir) *això*; —a Vernet: *es ubligat d'HU fer* (de FER-HO); —*l'enviaría a Vernet per ME CERCÀ lu que'm caldría*; —a Canet (prop de Perpinyà): *per T'HU DUNÀ* (donar-t'ho), *HU cal TENRE* (tendre-hu, tenir-ho); —*P'ELZ·E COURE* (per coure'ls) *amb-e lu foc*; —*¿cun* (com) *faré per ME'N ANÀ?* —a Montlluís: *per HI ARRIBÀ*. —A Alguer (Sardenya) trobàrem aqueis casos: —*No pot HI vení*; *pe(r) LA publicà* i *pe(r) publicà-la*; *pe(r) VUS trubà*; —*pe(r) MUS trubà*; *pe(r) NA fé* (per fé-ne). —Dins la Catalunya francesa trobàrem rastres de la construcció de tals *afixes*, general a tot el territori llingüístic. Així sentírem: —a Calce: *'neu-LA a cercà*; *SE ME LA vulien endure* (dur);—a Vernet: *No'LZ·E puc treure*; a Relleu de Conflent: *SE'N vulía pas anà*; *SE LA vulien dure* (dur);—a Catllar: *¿Les Cols? Espii*; *ELZ·hi faré veure*; *el num* (nom) *LI HI puría pas dire* (dir); —a Porté (Cerdanya francesa): *Una navaja per afeità'S*.

3. —No van precisament davant el verb, sino que tant poren anar davant com darrera, tals *afixes* dins les oracions *subjuntives* que duen el verb en infinitiu, si el verb *dominant* o que va davant l'infinitiu és *poder*, *voler*, *desitjar*, *cercar*, *arribar* en sentit de *conseguir*, *deure* en sentit d'*obligació* o de *probabilitat*, i qualcún altre per l'estil (*ME volía veure—volía veure'M*; *TE desitjava favorir—desitjava favorir-TE*; *LA poria capturar—poría cap-turar-LA*; *LI cercava fer mal—cercava fer-LI mal*; *T'arribà*

a trobar—arribà a trobar-TE; HO volia dir—volía dir-HO; HI cercava esser—cercava esser-HI).

4. —Dins les oracions *imperatives afirmatives* tals *afixes* van sempre darrera el verb, mai van davant (*atúra'T; dona'M això; mira'L, que fuig; córre-LI darrera; privau-LA de tot; aturi'S un poc* (ell o vostè); *ajudin-SE tots*. —A Mallorca l'*afixe* se mai va darrera el verb sino davant en la tercera persona singular i plural de l'*imperatiu* (i*Que s'atur ell!* i*Que SE perdonin ells amb ells!*). Dins les oracions *imperatives negatives* tals *afixes* van sempre davant el verb (*no LA toqueu! no'n parlis! no HI aneu! no HU mirem!*).

5. —PARTICULARIDATS DEL PREFIXE **nos**. —Aquest pronom se conserva viu dins el llenguatge popular a ben poques parts. Le hi hem trobat: a Sant Llorenç de la Salanca (Rosselló); *Mai NUS (nos) desublidaria*; a Conflent: *NUS hem vistus; NUS sem visitats*. En lloc pus del territori llingüístic l'hem trobat.

El *nos* ha sufertes una serie de transformacions ben curioses; valestaquí: [14]

a) Per la conversió de la *n* en *m* tornà *mos*, que allà on la *o* àtona sona *u*, se pronuncia *mus*. Així s'usa dins totes les Balears. Ademés el trobarem: —a Elx: *MOS vorem*; —a Monòver: *MOS trobarem*; —a Verger: *No MOS posem en assò*; —a Poboleda: *MOS va enviar allò*; —a Forcall: *Una rosada MOS va aplanà; MOS vam quedà*; —a Reus: *MUS va envià*; —a Falset: *Bon dia MOS dé Deu!*; —a Alcover: *MOS veurem*; —a Canet de Mar; *MUS veurem; MUS reunim*; —a Blanes: *MUS trobarem*; —a Girona: *Ja MUS veurem*; —a les Planes d'Olot: *MUS trubem*; —a Olot: *No MUS parlem*; —a Besalú: *MUS donen això*; —a Banyoles: *MUS veurem* — a Palamós: *Lu que MUS diu*; —a Begur: *MUS omple d'aigua; MUS vol havè i nu pot*, —a La Bisbal: *MUS vurem*; —a Figueres i a Vilanant: *¿Quant MUS trubarem?*; —a Vilaller: *MOS diuen* i *MOS veuen*; —a Anglesola: *MOS donen tot això*; —a Lleida i Pla d'Urgell: *Ja MOS veurem*; —a Tremp: *MOS fien* (fien) *alçà*; —a Pallerols; Sort i Gerri de la Sal: *MOS troben malamen(t)*; —a la Seu d'Urgell i Sant Julià d'Andorra: *MOS veurem*

*demà*;—a Eivissa: MUS *estima*; —a l'Argentera: MUS *faràn corre*; MUS *empaiten*; —a Vilanova d'Escornalbou: MUS *veurem*; —a la Ribera Salada (devers Solsona) i a la Segarra usen casi sempre *mos* i ben poc *ens*, transformació de *mos*.

b) El *nos* s'ès convertit dins gran part del territori llingüístic en *ens* [əns]. Hem trobada aquesta forma: a Tarragona: ENS *veurem*, ENS *estimem* (allà no usen mai *nos* ni *mos*, sino *ens*); —a Reus: ENS *trubarem*; —a Vila-rodona: ENS *han dit això*; —a ALCOVER: ENS *hem vist*; —a Santa Coloma de Queralt: ENS *veurem demà*; —a Martorell: *no'NS parlem*; —a Sitges: ENS *donen tot això*; —a Girona: *Ja ENS veurem*; —a les Planes d'Olot: *no volen que ENS barallem*; —a Besalú: *no ENS perjudiquem*; —a Banyoles: *no ENS acompanyeu*; —a Palafrugell: ENS *tancaven amb un quartu*; —a la Bisbal: ENS *hi veurem*; —a les Guillerries: ENS *tenen per dulents*; —a Bordils: ENS *anem depressa*; —a Figueres i Vilanant: *¿Quant ENS veurem?*; —a Agullana: *¿Quant ENS trubarem?*; —a Catllar: ENS *farà dulenta flaire*; —a Palau de Cerdanya: ENS *hem vist perduts*; —a Vic: *No ENS hem vistus*; —a Sant Bartomeu del Grau i comarca usen sempre *ens* per *nos*; —a Berga i comarca i a Solsona fan lo mateix, usen sempre *ens*, mai *nos* ni *mos*; —a la Seu d'Urgell i Sant Julià d'Andorra: *no ENS trobaràn*; —a Sabadell: ENS *volen* i ENS *cerquen*; —a Eivissa usen *ens* i *ems* i també *mus*; —a Mallorca s'usa poc *ens*; pero encara surt qualche vegada dins la conversa del poble; dins una *codolada* d'un llibre del P. Tomàs de Campos, del sigle XVIII trobarem: *¿Qué EMS fa passar mala-vida?*; —a Manacor: *—Te vols llogar [15] amb mi? Si ENS avenim des preu*; —a Valls: ENS *veurem*; a Calaf: ENS *va bé*.

c) L'ENS a algunes bandes ha crescut afegint-s'hi una ə, i ha resultat *enz·e* [ənzə]. Trobarem aqueixa nova forma: —a la Bisbal: ENZ·E *veurem*; —a Arle: ENZ·E *vurem*; a Ceret: ENZ·E *deia això*; —a Sant Llorenç des Cardassar: *Una estrella que ENZ·E guia* (cançó d'un tal Pere Llum, glosador contemporani).

d) L'enz·e a moltes de comarques sofreix una contracció i se redueix a s·e, que davant el verb sempre és s·e [sə], mai z·e [zə]. Trobarem el s·e (s·[e] dins el Reine de València, la mitat occidental de la província de Tarragona i tota la província de Lleida; s·ə dins la resta del territori llingüístic), elidint-se la e davant els verbs que comencen en vocal: —a Alcoi: *Primer S·anem* a Alcoi: *No S·amoquem en la mànega*; —a Gandia: *No S·E presentem*; —a Tarragona: *S·E veurem*; *S·escriturem*; —a Reus: *S·E defensem*; —a Alcover: *S·E donem les mans*; —a Valls: *S·E veurem*; —a la Vila-rodona: *S·E despertarem*; —a Barberà: *S·E barallem*; —a Santa Coloma de Queralt: *S·E veurem*; —a Vilafranca del Penedès: *S·escriturem*; —a Vendrell: *S·hem de veure*; —a Sitges: *S·hem vist*; —a Mataró: *S·E trubarem*; —a Canet de Mar: *S·E veurem*; —a Penàguila: *S·anem a dinà*; —a Xàtiva: *Demà S·E vorem*; —an el Camp de Tarragona i a la Conca de Barberà: *S·E trobarem*; *S·hem vist*; —a Caldes de Malavella: *S·ajupim massa*; *S·E veurem demà*; —a la Canonja: *S·E visitarem*; *S·empaitem*.

e) A diferents comarques trobarem *invertit* el s·e, resultant e·s (a Catalunya oriental i central, Catalunya francesa i Balears, ə·s; a Catalunya occidental i Reine de Valencia, [e]·s). Vetassí les frases recollides: —a Benissa: —*En si que·S morirem, acabarà tot*; —a Reus: *E·S trubarem*; —a Agullana: —*iAj, guilla, no·S mates*; —a Caldes de Malavella: *E·S veurem demà*; —a la Canonja: *E·S farem grans*; —a Valls: —*E·S veuríem amb ell*; —a Alcoi: *Allí·S coneguérem*.

6.—TRAMUDANCES DEL PRONOM **VOS**. —Casi n'ha sufertes tantes com el *nos*, si bé s'és conservat intacte dins gran part del territori de la Llengua, pronunciant-se *vus* per tot allà on la o atona sona *u*. No cal posar exemples. [sic] De tot això. Vegem ara les tramudances:

a) A qualque banda s'afegeix a *vos* i *vus* una ə, resultant la forma *vos·e* [vozə, vuzə]. Vetassí allà on l'hem trobada: —a Blanes: *Vuz·e veureu anit?*

b) A diferents comarques el *vos vus* se contreu perdent la *v-* inicial, i resulta *os, us*. Vetaquí a on trobarem aquestes formes: —a Cambrils: *no US baralleu; US trobareu*; —a Riudoms: [16] *US visiteu?*; —a Alcover: *US veureu demà?*; —a Valls: *Ja US veureu, si vuleu*; —a la Vila-rodonà: *si vuleu, US trubareu*; —a Martorell: *US escriureu*; —a Olot: *US veureu*; —a Besalú: *US visiteu amb freqüència*; —a Banyoles: *US veieu molts dies*; —a Figueres i Vilanant: *US trubeu algún dia?*; —a Agullana: *US veieu mai?*; —a Vic: *US trobareu*; —a Calaf: *US aprecieu molt?*; —a Sabadell: *US visiteu algún dia?*; —a Eivissa: *Digau-ho si US agravii*; —a Mallorca és usadíssim l'*us* darrera paraules acabades en vocal: *No US atureu per res; ja US acostau a la fi; no US afanyau gaire, etc., etc.*; —a Vilanova d'Escornalbou: *US veureu prompte*; —a Reus: *US escriureu alguna vegada*.

c) També a qualche comarca s'afegeix una *ə* darrera *us*, i resulta la forma *uz·e*. La trobarem a Blanes dins aqueixa frase: *No UZ·E veuré mai*.

d) El *vos* i *us* torna a moltes de comarques *eus*. Trobarem aqueixa forma: —a les Planes d'Olot: *EUS trubareu demà*; a les Guillerries: *¿EUS veureu tots?*; —a la Seu d'Urgell: *EUS escriureu*; —a Eivissa: *EUS escrigué ella; EUS hei cridat per això* (s'usa sovint tal forma); —a Mallorca: *¿EUS veureu anit?*

e) Les formes *voz·e, vuz·e, uz·e, oz·e* se contreuen dins moltes de comarques perdent la primera síl·laba i resulta *s·e* [sə] a la Catalunya oriental i *s·e* a la Catalunya occidental i Reine de València. Vetaquí les bandes a on trobarem tals formes: —a Pego: *S·E visitareu algún dia*; —a Cocentaina i an el seu Comtat: *S·E trobareu sempre*; —a Gandia: *S'embarcareu, veritat?* —a Tarragona no solen dir *vos* sino casi sempre *s·e*; —a Reus: *¿S·E veureu o no S·E veureu?*; —a Alcover: *S·E voleu bé o no?*; —a Valls: *S·E veieu mai?*; —a Barberà: *S·E veuríeu per això?*; —a Vila-rodonà: *S·E veureu avui*; —a Santa Coloma de Queralt: *S·E veureu; ¿S·heu vist?; S·E voreu? ¿S·heu cregut tal cosa?*; —a Martorell: *¿S·heu vist?*; —a Vilafranca del Penedès: *S·heu trobat?*; —al Vendrell: *¿S·heu de*

*veure avui?*; —a Sitges: *¿S·heu d'escriure demà?*; —a Canet de Mar: *S·heu vist*; —a la Jonquera: *S·heu deixat pendre les mules?*; —a Caldes de Malavella: *S·E veureu demà*; —a la Canonja: *S·empaiteu*; *S·E trubareu*.

f) A diferents comarques *s·e s'inverteix* i torna *e·s* [əs]. Vetassí les bandes a on trobarem aqueixa forma: —a Reus: *E·S veureu*; *E·S trobaríeu*; —a Martorell: *E·S veieu mai?*; —a Santa Coloma de Queralt: *ja·S trobareu*; —al Vendrell: *E·S visiteu?*; —a Bagà: *¿Voleu fer això si·S plau?*; —a Calvià: *prengueu en la vostra ma | un fii que·S vaig comanà* (una glosadora); —a Algaida: *Deu meu, jo ara·S diré | que'm trob molt desgraciada* (una glosadora); —a Caldes de Malavella: *E·S veuríeu avui?*; —a la Canonja: *E·S veieu algún dia?*; —a Valls: *E·S voleu bé*. [17]

## 7.—PARTICULARIDATS DELS PRONOMS DE 3a PERSONA:

I. —*El, lo, la; los, les*. —Ja diguérem que *el* davant un verb que comença en vocal, torna *l'*; *lo* mateix fan *lo* i *la* (*a Deu L'hem d'adorar; ta mare L'has de creure*). *Los* i *les* romanen sempre inalterables (*a ells LOS avisaren; a elles LES veren venir i LES feren comparèixer*).

II. —*Lis*, plural de *li*, sols viu a certes regions; el trobarem —a Alacant: *no LIS convé allò a vostès*; —a Ibi: *Aquí LIS ensenyaria la Doctrina; jo LIS vaig dar alló; jo LIS vaig vendre el vi*; —a Alcoi: *no LIS dona res*; —a Bolulla: *els cavalls a tos germans no LIS vaig voler vendre*; —a Menorca usen el *lis* per tot arreu; a Ferreries sentírem: *trob que LIS donaríen molt*.

III. —El pronom plural *els* sofreix una partida de fenòmens. Vetaquí els qui porem constatar:

a) *Els* no és sols el plural del pronom *el*, sino també del pronom *la*, coexistent amb els plurals *les* i *los*, com se veurà més avall amb els exemples que retreurem.

b) *Els* se mantén intacte dins una partida de comarques, sufrint sols l'elisió de la *e*, si va darrera un mot acabat en vocal. Així el trobarem: —a

Vilallonga i València: *ELS vaig vore passar*; —a Forcall: *¿aquells caixons? Si'LS portem!*; —a tota la Conca del Llobregat, Gironella, el Lluçanès, Berga, Calaf: *No ELS vui vendre; ELS vaic vendre*; —a la Llena (devers Solsona): *no'LS prova el terren*; —a Eivissa: *ell ELS diu que sí; no'LS tengueu mai ui* (voluntat); —a Gombrèn: *ELS menes tu l'animal*; —a Caldes de Malavella: *quant ELS vegi, faré allò*.

c) Darrera el plural *els* s'afica sovint el sò *e* [ə], i resulta *elz·e*. Així ho trobarem: —a Mallorca no usen mai *els*, sino *elz·e*: *ELZ·E dic que venguen; ELZ·E veig que passen; ELZ·E crit i tornen* (també diuen *les* i *los* en lloc de *elz·e*; fins i tot posen *les* pel datiu masculí [*a ells LES envii això*], encara que és més freqüent posar-hi *los*); —a Begur: *això ELZ·E desgracia*; —a la Jonquera: *ino ELZ·E mengis!*; —an el Vallespir: *Si no'LZ·E menges, pacienci!*; —a Elna: *ELZ·E sun pas vistus*; —a Arle: *ELZ·E tinc pas tutes (totes) hi ha paraules que ELZ·E fan*; —an el Rosselló en general: *paraules que ELZ·E puguen escutar* (escoltar); —a Clarà: *ELZ·E sun (som) pas vistus*; —a Codolet: *un'LZ·E grunsavi pas*; —a Vernet: *nu'LZ·E puc treure*; —a les Guillerries: *aquestes taules ELZ·E vendré*.

d) També s'afica darrera *els* el so *i*, resultant *ELZ·I*. Trobarem aqueixa forma: —a Reus: *ELZ·I direm que tornin*; —a Calce: *ELZ·I dic això*; —a Catllar: *ELZ·I faria massa flaire*; —a Eivissa: *ELZ·I diré que sí*; —a Caldes de Malavella: *anire allà i ELZ·I diré que venguin*. [18]

e) A les Balears el poble baix usa *etz·e* i *etz·i* en lloc de *elz·e*, *elz·i*. Així és que un sent: —a Mallorca per tot arreu: *ETZ·E veuré; ETZ·E vull dir això; ETZ·E cap-tur sempre; ETZ·E m'enviaràs* (*etz·i* no s'usa a Mallorca); —a Ferreries: *per que no'TZ·I haja d'esser tan penós*; —a Ciutadella: *ETZ·E diré que callin*.

7. —PARTICULARIDATS DE LA PARTÍCULA PRONOMINAL **ho**. — N'ofereix unes quantes: o se mantén inalterable davant el verb o torna *hu* o se diftonga en *e-hu* [əw].

a) Se mantén inalterable, o al menys le hi trobarem: —a la Seu d'Urgell: HO *só fet això; si fos meu, HO poria venre*; —a Forcall: *Deu que HO fatge* [fádʒe]; —a Artesa de Segre: HO *van di*; —a Mallorca just se conserva l'expressió sacramental *si Deu HO vol*; fora d'aqueixa frase s'usa *hu* o *e-hu*; —a Sort: *si l'han entregada, HO sabràn*; —a Beniopa: *que el Sr. Retor HO veja*.

b) Dins una bella partida de comarques la *ho* torna *hu*. La hi trobarem: —a Eivissa: HU *haués dit; HU he sentit contar*; —a Reus: *en 'sse que arribi, HU faré*; —al Vendrell, Pla del Penedès i Segarra: HU *tinc boi acabat*; —a Falset: *ès lo castell? HU era*; —a Banyoles: HU *has fet pas*; —a Llanars: HU *som voltat tot*; —a Gombrèn: HU *som vist*; —a Mosset (Conflent): HU *sabem pas*; —a Clarà: HU *traginà tut*; —a Codolet (Conflent): HU *cuntava des monjus*; —a Prats de Molló: HU *sun (som) arrinxat de poc*; —a Sort: HU *hai dit an d'altres*; —a Alacant: HU *va amagà*; —a Prats de Lluçanès i Vic: *si jo puria fé això, HU faria*; —a Berga i sa comarca: HU *va di*; —a Alcoi: *Ja HU tens ara*; —a Calaf: HU *van di*; —a Alacant: HU *vaig perdre; io HU recibiré; ja HU sé*; —a Elx: *no HU s[e]c (sé)*; —a Alcoi: *no és possible que jo HU trobe ni que HU faça*; —a Xixona: *no HU ha(i) conegut*; —a Sant Joan d'Alacant: *no HU ha vist mai*; —a Finestrat: *no HU ha vist*; —a Benidorm: *Jo no HU sec (sé)*; —a Benissa: *No HU vaig poder fer*; —a Verger: *no HU sé tot assò*; —a Vilallonga: *jo no HU ha(i) dit*; —a Benigànim: *tu no HU sabs*; —a Benifallim: *No v'ha(i) [no hu he] sentit dir*; —a Prats de Lluçanès, Sant Pau de Pinós i Vall de Merlès: *si pusquia (podia) fer això, HU faria*; —a Mallorca la *ho* torna *hu* sempre que va darrera un mot acabat en vocal: *no HU trob; ja HU veig ple; ben pla HU vaig deixar*.

c) Dins una altra partida de comarques la *ho* se diptonga en *e-hu* [əw]. Le hi trobarem: —a Benissa: E-HU *solen dir alguns*; —a Codolet: E-HU *'via uït dire (dir)*; —a Ponts: *De vegades E-HU fan de barallar-se*; —a Eivissa: E-HU *sabs tot això?*; —a Ciutadella: E-HU *veurem*; —a Alcoi: E-HU *sabs o no?*; —a Berga: E-HU *ha sentit a dir*; —a Sort: E-HU *ha sentit*



*contar*; —a Mallorca s'usa *e-hu* en lloc de *ho* sempre que tal partícula comença frase o va darrera [19] un mot que acaba en consonant i que no siga l'infinitiu d'un verb (E-HU *duràs*; E-HU *vols*; *massa curt* E-HU *has fet*; *poc fort* E-HU *has posat*; *casi gens* E-HU *veig*).

8. —PARTICULARIDATS DE LA PARTÍCULA **hi**. —N'ofereix dues davant el verb: o se mantén intacte o se diftonguisa en *e-hi* [əj] o fa diptong amb la vocal final del mot anterior, tornant semiconsonant.

a) La *hi* se mantén intacta a diferents regions. Le *hi* trobarem: —a Catllar: HI *ha que espià ben*; —a Camprodon: HI *soc anada*; HI *som hagut passat*; —an el Pla de Bages: HI *era ell llavors*; —a Begur: HI *teníem una de cunís*; —a Codolet: HI *ten (té) sun germà*; —a Relleu de Conflent: HI *sun (som) estada*; —an el Conflent: HI *ha una mitja hora*; —a la Llena: HI *anavi cada festa*; —a Agramunt: HI *ha més graus (escalons)*; —a Tremp: HI *van anà pels Reis*; —a Ponts: HI *ha molts homens*; —a Calaf: HI *haurà molta gent*; —a Alcoi: HI *han molts llibres*; —a Benicarló: *en eixa iglesia van HI haure fortificacions; tal any va HI haure mal esplet*.

b) La *hi* torna *e-hi* a principi de frase o darrera mot acabat en consonant. Així la trobarem: —a Gombrèn: E-HI *havía neu*; —a Ciutadella: E-HI *havia homus*; —a Banyoles i tota la Garrotxa: E-HI *ès ell*; E-HI *ès ella*; —a Mataró: E-HI *ha coses extranyes*; —a Begur: *a vegades* E-HI *havía tempestat*; —a Prat: E-HI *ha l'Amu aquí*; E-HI *'bía un home allí*; —a Vic: E-HI *havia molts homes*; —a Prats de Lluçanès i Gironella: E-HI *havía una fera*; —a Eivissa: E-HI *ha dinat ell allà*; E-HI *ès es senyó?*; E-HI *'niré, si puc*; —a Mallorca: E-HI *veig molt que fé*; E-HI *era llavò ell*; E-HI *ha homos de tota casta*; *no* HI [noj] *era*; *demà* HI [dəməj] *seré*; *massa* HI [məssəj] *sé*; *pose* HI [pozəj] *això*; —a Agramunt: *no* HI *'niria jo allà*.

9.—PARTICULARIDATS DE LA PARTÍCULA **en, ne**.—Com aquesta partícula surt de *inde*, la forma *ne* és l'inversió de *en*. Ja hem dit que davant verb que comença en vocal, sempre s'usa *ne*, que's redueix a *n'*

(¿N'anaves a dur?, N'avéns qualcuna desiara. N'aturares tres); si el verb comensa en consonant tant s'usa *en* com *ne*.

a) Trobarem *en*: —a Eivissa: EN *vols massa; no'N vui*; —dins tot Mallorca: EN *donaríes molt; EN feia molt de fret; EN duia massa; EN trobà molts* (així mateix usen la forma *ne*, no gaire però); —a Borredà: EN *'bia vistus molts de llops*, —a Reus: EN *sap molt*, —a Pallerols: EN *reïven molt*.

b) Trobarem la forma *ne*: —a Simat de la Valldigna: NE *feren un'altra*; —a Reus: NE *sabía molt*; —a Xàtiva: *quantas NE vol* [20] *d'estampes*; —a Clarà: *tres NE ten* (té) *de meinatges* (infants); —a Codolet: NE *sap moltes de notícies*; —a Vingrau (Catalunya francesa): *nusautris* (nosaltres) NE *veníen* (veníem); —a Lleida: NE *te a manta*; —a l'Alguer: NA *dóna a tots*.

10.—PARTICULARIDATS DE **me, te, se**. —Es que davant verb que comença en consonant, *s'inverteixen* clares vegades dins el Reine de València i no gaire més dins la Catalunya occidental; en canvi dins la Catalunya central i oriental i dins les Balears *s'inverteixen* ben sovint.

## II

### Tonicitat i atonía dels sufixes pronominals

II. —Els sufixes pronominals presenten una partida de fenòmens. Primerament a Mallorca i a Menorca en general son *tònics*, passant a ells l'accent prosòdic del verb; a tota la resta del territori llingüístic en general són *àtons*, no hi passa l'accent prosòdic del verb, que mantén la seua vocal *tònica*. Vegem les excepcions que hi ha d'aqueixa regla:

a) En les oracions *imperatives*, *me, te, se, nos, vos* se mantenen intactes casi sempre i son *tònics* dins el Rosselló, Vallespir i Conflent. Així les trobarem —a Tuïr: *cupruxi-SÉ* [sé] *vosté*; —a Prats de Molló i Prada: *amaga-TÉ* [té]; *aturi-SÉ* [sé]; —a Catllar: *esperí-MÉ* [mé]; —a Arle i Ceret: *ajoca-TÉ*; *cassa-MÉ la missa* (dins el Missal): —a Perpinyà i Canet

d'allà davora: *dona-MÉ això; compra-MÉ (cómpra'm) tot això; aprupa-TÉ (acòsta't), aprupem-NÚS; aprupeu-BÚS, faci-me-NÉ venir una.*

b) A Formiguera (Capcir) i a Fontpedrosa de per allà fan tòrics els sufixes *me, te, se, nus, vus.*

c) A Eivissa, que solen fer *àtons* els sufixes pronominals hi ha els pobles de Santa Gertrudis de Fruitera, Sant Mateu i Sant Jordi que fan tòrics *el, la, lu, ho, hi, ne.*

d) A Menorca, que generalment fan tòrics els sufixes pronominals, a certs pobles i en certs casos no los fan tòrics, sino que l'aczent prosòdic se fixa en la penúltima síl·laba. I lo mateix succeeix a Eivissa i a alguns pobles de Mallorca. Vetassí lo que trobarem envers d'això —a Ciutadella: *Per veurè-LA [vəurə-lə], ves hi; comprè-LA [cumprə-lə]; per trubàl-LU (trobar-lo); per trubàn-NE [-nə] (trubar-ne); —a Ferreries: per veurè-LA [vəwrə-lə]; menè-LA [məná-lə] aquí; puzè-LA allà [puzə-lə]; —as Castell i Migjorn Gran: diguè-LA [digə-lə], per vorèLA [vorələ]; —as Migjorn Gran i Ciutadella: per sentil-LIS (sentir-los); —a Caimari [21] vui arribà a vorè-LA [vorə-lə]; —a s'Arracó: Mirè-LA [mirə-lə]; —a Lluçmajor i Campos: *no hi pensis de vendrèLZ·E [vendrəlzə] tantes de mel·les; prèn-LA [prənlə] an aquesta rosa; despenjè-LA [dəspenjə-lə] an aquesta serra de s'estaca; provè-LA [provə-lə] per un gust an aquesta mula; —a Sant Carles, Santa Eulàlia, Sant Antoni de Portmany, Santa Gertrudis de Fruitera, Sant Joan, Sant Jordi, Sant Llorenç, Sant Mateu i Sant Rafel d'Eivissa: Tira-mú-LA [tirə-mú-lə] (tira-la-nos); dona-mú-LA [d[o]nə-mú-lə] (dona-la-nos). A Biar (Reine de València) trobarem: *s'alegren de vorÉ-LA.***

e) A altres regions qualche vegada, sobre tot en les oracions imperatives, fan tòrics els sufixes pronominals. Així és que trobarem —a Verger: *Vinc per vore-LÁ;* —a Oliva: *veníen a vore-LÁ;* —a Gandia: *ès mester vore-LÁ;* —a Cocentaina: *vindràn per vore-LÓ;* —a Benissa: *anemos-NÉ!*; —a Ontinyent: *Ané-mo-NÉS; ane-vo-NÉS;* —a Xàtiva: *per vore-*

LÉS; —a Sort i pobles veïns: *per vendre*-ME'L; *porta*-ME'L; —a Penàguila: *críde*-LO!; a Gandesa: *deixa*-LES; *ane*-mo-NÉ.

### III

#### Un afixe pronominal darrera el verb: sufixe

12. —Els *afixes* darrera el verb sofreixen totes les tramudances que hem vist que sufríen davant el verb, i algunes més, i llavò en fan sofrir a la consonant final del verb i fins i tot devegades a la vocal que la precedeix.

#### A

#### Sufixes que no fan caure la consonant final del verb

13. —*Me, te, se; nos, mos, vos; lo, los; la, les; li, lis; hi, ho, ne*, anant darrera un infinitiu que acabi en *-r*, mentres no's perdi la *-r*, no experimenten cap tramudança (*afalagar*-ME, *cercar*-TE, *estimar*-SE, *honrar*-NOS, *portar*-MOS, *acostar*-VOS, *trobar*-LO, *festetjar*-LA, *visitar*-LOS, *fer*-LES *noves les cases*, *aidar*-LI, *donar*-LIS *raó*, *anar*-HI, *fer*-HO, *dur*-NE). Ja veurem més avall la partida de fenòmens que experimenten aqueis *sufixes* de resultes de perdre-se la *-r* final de l'infinitiu. —Lo que hi ha, que, a diferents comarques la *-r* final de l'infinitiu torna la consonant inicial del sufixe, resultant una consonant doble. Trobam aquest fenomen: a) A Mallorca: *ès mal de fer troba*M-ME [má] *de vegades*; *costa de troba*T-TÉ [tá]; *volen servi*M-MÓS; *cerquen* [22] *guanya*V-VÓS; *proven de puja*L-LÓ; *creuen have*L-LÓS *a cames*; *van a roba*L-LE [lós]; *vólen mena*L-LES [lés]; *vui di*L-LÍ *això*; *ès mal de fé troba*N-NE [ná]. (No és que sempre se faça aqueixa tramudança de la *-r* de l'infinitiu, pero sovintetja ferm). —b) A Eivissa succeeix per l'estil de Mallorca; pero amb més freqüència encara (*per truba*L-LU; *per cumpra*N-NE; *per envia*L-LUS; *per turna*L-LES. —c) A Sant Feliu de Guíxols fan la mateixa tramudança de la

-r de l'infinitiu (*vol miraL-LA; per féL-LA; per diL-LI allò*). —d) A Palamós fan altre tant (*per feL-LI això; per feT-TE això; vol diM-ME allò*). —e) Lo mateix fan a Palafrugell, Begur i la Bisbal (*La cadira ell vol feL-LA; vol diL-LI una cosa; pot purtaL-LA; vol trubaN-NE; vé per parlaN-NE; vaig envestiL-LA; no soc bo per alabaM-ME, vinc per acumpanyaL-LU*). —f) A Menorca també ho fan: ho trobarem as Mercadal, Sant Climent, es Castell, es Migjorn Gran, Maó, Sant Lluís, Ferreries, Alaior, Fornells (*per trubaL-LÓ; per duN-NE [nó]: per duL-LÓ*).

14. —Darrera els infinitius acabats en -r no hi va mai cap *sufixe* que començ en vocal, això *ès, em, et, es, el, els, elz·e, elz·i, ens, enz·e, e·s, us, eus, euz·e, e·s*. Es una llei sense excepció. Negú ens presentarà cap exemple d'aqueis *sufixes* darrera un infinitiu acabat en -r.

15. —Darrera les formes verbals acabades en vocal, se solen *invertir me, te, se*, formant síl·labes amb la vocal final del verb, i n'hi formen també tots els *sufixes* que comencen en vocal, tornant *hu* la *ho* a-les-hores. Vetassí exemples de tot això que trobarem dins tot el territori de la Llengua:

a) El *me* fet *em* > 'm: —a Sant Joan d'Alacant: *entènga'M lo que dic*; —a Eivissa: *vulía escriure'M*; —a la Vila Joiosa: *bàixa'M això*; —a Mataró: *no pot moure'M*; —a Benidorm: *dixa'M fé tal cosa*. Aquesta *inversió* és general a les Balears i a Catalunya espanyola. La trobarem dins la Cerdanya francesa a Portè, Sallagosa i Angostrina. —A Alacant trobarem: *costa escriure-ME*.

b) El *te* fet *et* > 't: Tal fenòmen es general a les Balears i a Catalunya espanyola. Vetassí uns quants exemples: —a Igualada: *afánya'T*; —a Eivissa: *defénsa'T*; —a Mallorca: *mate'T; ature'T; gire'T*. —En casi tot el Reine de Valencia tal *inversió* tant se fa com no's fa. A Morella sentirem: *llàve'T eixes mans*.

c) El *se* fet *es* > 's: El trobarem —a Biar: *no han pogut entendre'S*; —a Novelda: *no volen entendre'S*; —a Alcoi: *Espere'S un moment*; —a Morella: *cuide'S molt; no volen vore'S*; —a la Vila Joiosa: *no pogueren*

*resoldre'S ni avindre'S; —a Benidorm: —bé poren entendre'S; —a Relleu: no podràn entendre'S; —a Beniopa: Cubrixca'S vosté; —a Alcoi: no ha pogut compondre'S; —a [23] Castelló de la Plana: ell[s] no volíen entendre'S amb ella; —a Vinaròs: mai van entendre'S; —a Tarragona: no pot entendre'S amb ningú; —a Reus: per entendre'S amb ell, costa massa; —a Valls, Igualada, Montblanc i Barberà: sensa comprometre'S; —an el Penedès: li costa de moure'S i de resoldre'S; —a Menorca: per veure'S vengueren; —a Eivissa: pogueren veure'S i entendre'S; —a Ripoll: aturi'S; no pot moure'S: —a Martinet: per condolre'S d'una cosa cal tení cor; —a Prats de Lluçanès: despreocupi'S de tot, home!; —a la Cerdanya espanyola i a la francesa: giri'S allà, si vol; ¿que pot moure'S?; no vulíen entendre'S amb ningú; —a Xixona: sensa entendre'S amb ell, no pot ser; —a Sueca: mai pogueren vore'S; —a Agullana i Palafrugell: no pot moure'S de la cadira; —a Gandia: volen convindre'S; —a Reus: va abatré'S de tot (quedà arruïnat). —A Mallorca no's fa tal inversió de la se darrera les formes verbals acabades en vocal (en veure-SE apurat, un cabila; s'ès mesté molta de paciència per entendre-SE amb tothom; en vendre-SE això, jo hu compraré, etc. etc. etc.). —A qualque altra banda trobarem que no se feia tal inversió: —a Elx: no pot perdre-SE; —a Novelda: no volía entendre-SE amb ningú; —a Alacant: li costaria molt d'escriure-ME.*

*d) El, lo: hi ha bandes que darrera les formes verbals acabades en vocal, no s'usa el, que és la regla general, sino que s'usa lo. Així ho trobarem —a Elx: vaig tindre la desgracia de pè(r)dre-LO; —a Alacant: per a vóre-LO, mòiure-LO, anténdre-LO; —a Novelda: míre-LO; ha vingut vóre-LO; no ha pogut resóldre-LO; —a Xixona: lo que farà, vóre-LO: —a Benidorm: míre-LO i míre'L; —a Penàguila: icride-LÓ!; —a Benifallim: vinc per vóre-LO; —a Gandia i Beniopa: venim de vóre-LO; —a Gandia: iquin disgust no tindre-LO viu el meu pare! Se veu que tal fenòmen es casi exclusiu del Reine de València; no posam exemples de la contracció de el darrera les formes verbals acabades en vocals (veure'L, moure'L, acòsta'L, demàna'L, etc.) perque és la regla general i se troba per tot*

arreu fora del Reine de València. —A Mallorca n’hi ha que diuen: *venc per veure-LÓ*; *no bastaren quatre per moure-LÓ*; *se’n anà per no creure-LÓ*; *per vendre-LÓ el trobà petit*, etc.

16. —FENÒMENS DEL **nos** DARRERA EL VERB (*sufixe*). Sufreix casi les mateixes tramudances que quant ès *afixe*. Vegem-ho:

a) El *nos* pur, intacte, no se conserva casi en-lloc dins el llenguatge parlat; ès dins l’escrit que se conserva. Dins el parlat sols l’aglapirem —a Ceret: *aprupem-NÚS*; —a Perpinyà: *Salveu-NÚS*, *Senyó*; —a Girona: *era allà per acompanyar-NUS*. Es segur que’s troba dins altres bandes del Rosselló i provablement dins l’alt i baix Empordà. [24]

b) La transformació del *nos* en *mos* darrera el verb sí que es freqüentíssima. La trobarem —a Biar: *partim-MOS assò*; —a Rellu: *no poguérem enténdre-MOS*; —a Alzira: *arreglem-MOS ara mateix*; —a Forcall: *va vindre a vóre-MOS*; —a Canet de Mar: *mus reunim per vèure-MUS*; —a Mataró: *vé per acompanyar-MUS*; —a Sant Feliu de Guíxols: *vulía acompanyar-MUS*; —a Palafrugell, Begur i la Bisbal: *no vol pagar-MUS el deute*; —an el Rosselló: *beguem-MUS tot això*; —a Eivissa: *diguès-MUS això*; —a Alcoi: *vení pa(r) acompanyar-MOS*. No ès sols a Eivissa que s’usa; el *mos* o *mus* darrera el verb, sino a tot Mallorca i Menorca; de manera que no s’hi usa altra forma darrera el verb més que el *-mos* o *mus*, que no empren mai a Tarragona, Reus, Sant Bartomeu del Grau, Berga i sa comarca, Solsona i altres regions.

c) El *nos* darrera el verb se tramuda en *ens* (*'ns* darrera una forma acabada en vocal). Així ho trobarem —a Reus *vindrà a vèure'NS*; —a Alcover: *vení per vèure'NS*; —a Valls: *vol mòiure'NS a fé això*; —a Canet de Mar: *no vol vèure'NS*; —a Olot: *voldrà vèndre'NS tot allò*; —a Solsona: *no no volem mòiure'NS d'aquí*; —a Sant Bartomeu del Grau: *¿veniu per vèure'NS?*; —a Calaf: *no pot enténdre'NS*; —a Eivissa: *no vol vèure'NS*; —a Caldes de Malavella: *no va pudè mòiure'NS*; —a Sant Hilari Sacalm: *vuldrà vèure'NS*; —a Vila-rodona: *vuleu crèure'NS o no?*; —a Santa Coloma de Queralt: *veniu per vèure'NS?*; —a Barcelona: *no vam pudè*

vèure'NS. —El domini del sufixe *ens* és molt més extens, com veurem més avall. Abriga casi tota la Catalunya oriental.

d) An el sufixe *ens* també s'hi afig *ə*, tornant *enz·e* No trobam cap cas d'això dins les nostres llibretes de viatge; pero no és gens duptós que tal sufixe és ben viu, com veurem més avall, en tractar dels *sufixes* que fan caure la consonant final de les formes verbals.

e) L'*enz·e* se contreu en *s·e* i *z·e*. El trobarem així —a Biar: *partim-S·E* [*s·e*] a Benissa: *arretglem-S·E* [*s·e*]; —a Oliva: *vegem-S·E* [*s·e*]; a Simat de la Valldigna: *tornem-S·E*. [*s·e*] *a casa*; —a Alzira: *mirem-S·E* [*s·e*] *bé tot assò*; —a Vilallonga: *arreglem-S·E*. [*s·e*]; —a Ontinyent: *trobem-S·E* [*s·e*] *demà*; —a Tarragona: *aturem-Z·E* [*z·ə*] *aquí*; —a Olot: *matém-Z·E* [*z·e*]; a Besalú: *xafem-Z·E* [*z·ə*]; —a Banyoles: *barallem-Z·E* [*z·ə*]; —a Palamós: *turnem-Z·E* [*z·ə*] *a casa*; —a Penàguila: *arretglem-S·E* [*s·e*]; —a Alcoi: *retirem-S·E* [*s·e*] *ara mateix*; —a Arbúcies: *murim-Z·E* [*z·e*] *tots avui*; —a Reus: *turnem-Z·E* [*z·ə*] *a Valls*; —a Valls: *arreglem-Z·E* [*z·ə*]; —a Xàtiva: *anem-S·E* [*s·e*]; —a Cocentaina i tot son Comtat: *anem-S·E* [*s·e*]. Més avall veurem que el domini de *s·e* o *z·e* és molt més extens. [25]

f) No hem trobat cap cas de l'*inversió* de *s·e* o *z·e* > *·s* darrera una forma verbal que no haja perduda la *-r*. No deim que n'existesquen tals inversions, sino que no n'hem trobades.

16. —FENÒMENS DE **VOS** DARRERA EL VERB (sufixe). Sufreix el *vos* darrera el verb casi els mateixos fenòmens que davant.

a) Se mantén intacte a gran part del territori, sobre tot si la forma verbal acaba en consonant. Així ho trobam —a Relleu: *no podeu enténdre-VOS*; —a Canet de Mar: *vinc per vèure-VUS*; —a Girona: *vindrà per acumpanyar-VUS*; —a Sant Feliu de Guíxols: *vol ensenyar-VUS de lletra*; —a Palamós: *per dunar-VUS tot això és poc*; —a Palafrugell, Begur i la Bisbal: *això fora cansar-VUS massa*; —a Perpinyà i Canet d'allà prop: *aprupeu-VUS*; —a Tremp: *feu-VOS enrera*; —a Ponts: *vinc per vèure-*



VOS; —a Eivissa: *entengueu-VUS*; —*arretgleu-VUS*; *vol sentir-VUS*. Dins Mallorca i Menorca se mantén sempre intacte el *vos* darrera el verb, salves algunes excepcions de Menorca.

b) El sufixe *vos vus* a certes bandes pert la *v-* i queda *os, us*, quant la forma verbal precedent acaba en vocal. Vetassí lo que trobarem d'això: —a Vilallonga: *arretgleu-OS*; —a Olot: *desitja vèure-US*; —a Berga: *heu d'entendre-US*. Sens dupte tal sufixe és a moltes altres bandes, pero no ho trobam anotat dins les nostres llibretes de viatge. A Mallorca ni a Manorca no hem trobat mai tal sufixe.

c) El *vos vus*, sufixe, a certes regions reb una *e* darrera: resultant *voz·e vuz·e*; i lo mateix n'hi deu prendre a *us os*, resultant-ne *uz·e, oz·e*. De tot això just trobarem —a Blanes, *¿veritat que VUZ·E veureu demà?*

d) Els sufixes *vuz·e, voz·e, uz·e o·ze* se contreen a moltes de regions reduint-se a *s·e z·e*. Vetassí lo que en trobarem: —a Biar: *partiu-S·E [s·e] depressa!* —a Benissa: *arretgleu-S·E [s·e]; doneu-S·E [s·e] les mans*; —a Oliva: *enteneu-S·E [s·e]*; —a Simat de Valldigna: *arretgleu-S·E [s·e] si poreu*; —a Vilallonga: *moveu-S·E [s·e] un poc*; —a Ontinyent: *partiu-S·E [s·e] prompte*; —a Sitges: *acusteu-Z·E [z·ə]*; —a Olot i Besalú: *Xafeu-Z·E [z·ə]; mateu-Z·E [z·ə]*; —a Banyoles: *acustèu-Z·E [z·ə]; arretgleu-Z·E [z·ə]*; —a Alcoi: *deixeu-S·E [s·e] estar de tonteries*; —a Xàtiva: *afanyeu-S·E [s·e]*; —a Arbúcies: *muriu-Z·E [z·ə] si vuleu!*; —a Reus: *baralleu-Z·E [z·ə] i baralleu-S·E [s·ə]*; —a Biar: *agarreu-S·E [s·e]*; —a Cocentaina i son Comtat: *aneu-S·E [s·e]*; a Xàtiva: *doneu-S·E [s·e] les mans*.

e) El *s·e*, darrera una forma verbal acabada en vocal, a certes regions *s'inverteix*, reduint-se a *·s*. Així ho trobarem —a Eivissa: *esperau·S un poc!*; *anau·S en bona hora!*; —a Monòver: *vosaltres aclariu·S, avenu·S, arretgleu·S!*; —a Benidorm: *aclariu·S [26] si voleu*; —a Finestrat: *partiu·S assò*; —a Tortosa: *agenolleu·S!*; —a Savellà: *doneu·S la mà*; —a Sitges: *baralleu·S tan com vuldreu!*; —a les Planes

d'Olot: *ficseu·S en tot això!*; —a Cabanabona: *arretgleu·S ara mateix!*; —  
A Arbúcies: *ficseu·S en la vista*.

17. —FENÒMENS DELS SUFIXES PLURALS DE 3a PERSONA: **los, lus, lis, els, elz·e, elz·i, les**. Aqueis pronoms sofreixen casi les mateixes tramudances darrera el verb que davant el verb. Les formes *els, elz·e, elz·i* sols s'usen si la forma verbal precedent acaba en vocal; si no hi acaba, si acaba en consonant i aquesta subsisteix, s'usen sempre *los, lus, les, lis* (el *lis* just a Menorca i a alguns endrets de la província d'Alacant). D'això no cal posar exemples perque és una llei general. Ara quant la forma verbal acaba en vocal, a bandes se conserva *los, lus*, a banda s'usa *els, elz·e, elz·i*, i aquestes formes tant se solen usar per suplir els noms masculins com pels femenins.

a) Se conserva el *los lus* darrera les formes verbals acabades en vocal —a Alacant: *vinc per a vóre-LOS, mòure-LOS, enténdre-LOS*; —a Elx: *vaig tindre la desgracia de pè(r)dre-LOS*; —a Sant Joan d'Alacant: *vaig anà a trèure-LOS*; —a Benidorm: *míre-LOS, que venen*; —a Mallorca es freqüentíssim dir: *vaig a veure-LOS, moure-LOS, escriure-LOS, vendre-LOS, moldre-LOS; per no creure-LOS, no hi aneu*. No s'usa mai *els* darrera el verb sino *elz·e*, com *veurem més avall*.

b) El sufixe *els* darrera forma verbal acabada en vocal s'usa per casi tots els altres endrets del territori llingüístic; així és, que no cal posar-ne gaire exemples. Trobarem —a Menorca: *aquets llibres compre'LS; aquells capells tanque'LS allà dins*.

c) La forma *elz·e* la trobam: —a Mallorca sobre tot a la capital i per la Muntanya i el Pla occidental: *aquestes guinavetes pose'LZ·E [pozəɫzá] dins el calaix, i aqueis tassons torn'LZ·E [tornəɫzá] dins s'armari; es ciurons per coure'LZ·E [cowrəɫzá] e-hi ha de posà cenre; aqueis fasols no hu esperis vendre'L·ZE [vəndrəɫzá] a bon preu!*; —a Sant Feliu de Guíxols: *tinta'LZ·E! [tíntəɫzə] (fes-los estar drets); míra'LZ·E [míɾəɫzə]*.

d) La forma *elz·i* la trobarem —a Eivissa: *per escriure'LZ·I costa massa*; —a Arbúcies: *a ells pòrta'LZ·I tal llibre*; —a Sant Hilari Sacalm: *a ells cònta'LZ·I tot allò*; —a Barcelona: *diga'LZ·I que entrin, envia'LZ·I a di que venguen*. Frases així se'n senten dins tot Catalunya oriental i central.

e) Trobarem el plural de *li*, això *ès*, *lis* —a Ciutadella: *aquets plats compra-LIS* (a tos fills); —a Menorca en general: *diga-LIS que venguen aquells, compra-LIS tal vestit; mana-LIS* [27] *això!*; —a Fornells: *diga-LIS que callin*; —as Migjorn Gran: *venc per sentil-LIS contar allò* (a ells). Hem de creure que les regions com Alacant, Ibi i altres que vérem que usen aquesta forma davant el verb (*proclítica*), també l'usaran darrera (*enclítica*). Com no trobam dins les nostres llibretes de viatge exemples de *lis* enclític, no'n posam.

18. —FENÒMENS DE LA PARTÍCULA **ho** DARRERA EL VERB. Darrera el verb, si aquest acaba en consonant, la *ho* se mantén; si acaba en vocal, la *ho* torna *hu*, formant diftong amb la vocal precedent. Allà on la *o* àtona sona *u*, la *ho* darrera consonant sona *u*, pero no torna semiconsonant.

a) A molt poques bandes la *ho* sona [o] darrera forma verbal acabada en vocal. Sols la trobarem així —a Sant Joan d'Alacant: *no vaig poder vóre-HO, resòldre-HO, mòure-HO*; —a Sant Vicent (prop d'Alacant): *no puc resòldre-HO*.

b) La *ho* intacte darrera formes verbals acabades en consonant és la regla general a tot el territori llingüístic. Lo que hi ha, que a moltíssimes de regions, com veurem més avall, la *-r* dels infinitius se pert davant els *sufixes*, i aqueis llavò formen una mateixa síl·laba amb la vocal del verb que resulta final per la perdua de la *-r*. A les Balears no succeeix mai res d'això, i ben poc dins la província d'Alacant; i per lo mateix diuen: *mirar-HO; trobar-HO; donar-HO; dir-HO; partir-HO; fer-HO; parèixer-HO*, etc.

c) La *ho* feta *hu*, això *ès*, semi-consonant, formant diftong amb la vocal final del verb: *-w*. Així la trobam dins tot Mallorca: *veure-HU* [vəuráw], *moure-HU* [mowráw], *moldre-HU* [moldráw], *vendre-HU*

[*vəndrəw*], *creure*-HU [*crəwrəw*] etc.; —a Biar: *no han pogut vóre*-HU [*vórew*]; —a Xixona i a tota la Marina: *no puc mòure*-HU [*mówrew*] *ni resoldre*-HU [*rezóldrəw*]; —a Novelda: *no volen resòldre*-HU [*rezóldrəw*]; —a Alcoi: *assò pots haure*-HU [*áwrəw*] *a tot hora*; —al Vendrell: *anoti*-HU [*ənotiw*]; —a Ponts: *vol vóre*-HU [*vórew*]; —a Pallerols: *no pot creure*-HU [*créwrəw*]; —a la Seu d’Urgell: *no pot vendre*-HU [*véndrew*]; a Sant Julià d’Andorra: *no pot mòure*-HU [*mówrew*]; —a Gerri: *se pensava enténdre*-HU [*enténdrew*]; —a la Pobla de Segur: *vol véndre*-HU [*véndrew*]; —a Sort: *pensava resòldre*-HU [*rezóldrew*]; a Menorca: *venia a pendre*-HU [*pəndrəw*]; a Pinós: *per vóre*-HU [*vórew*]; —a Gandia i Beniopa: *no vaig resoldre*-HU [*rezóldrew*]; —a València i Vilallonga: *no vulguereu créure*-HU [*créwrəw*]; —a la Vila Joiosa: *per resòldre*-HU [*rezóldrew*]; —a Bolulla: *assò déixa*-HU [*déʃaw*] *tu*; *no volgué vóre*-HU [*vórew*]. —Lo mateix se fa dins tota la resta del territori llingüístic, creim que sense altra excepció que aquells pobles de devers Alacant que hem retrets més amunt. [28]

19. —FENÒMENS DE LA **hi** DARRERA EL VERB. Com la *ho*, se mantén intacte darrera formes verbals acabades en consonant; darrera les acabades en vocal, forma diftong amb aqueixa. Lo que hi ha, que també a moltíssimes de regions davant aqueix sufixe, com veurem més avall, se pert la *-r* de l’infinitiu, i a-les-hores la *hi* fa diftong amb la vocal de davant la *-r* perduda. Prescindint d’aqueixa excepció, que no té lloc mai a les Balears, diuen per tot: *ves*-HI *tu*; *tén*-HI o *tengues*-HI *compte*; *anant*-HI *prest*, tindrás lloc; *essent*-HI *sempre*, *no* HI *farás falta*. A certs pobles que, com veurem més avall, perden la *-t* dels gerundis, no per això pert res ni se tramuda la *hi*. —A on no hi ha cap excepció en tot el territori llingüístic és en la diftongació de la *hi* amb la vocal final de les formes verbals; així és que per tot diuen: *arriba*-HI, *tórna*-HI, *mènja*-HI (a Mallorca: *arribe*-HI [*əribáj*], *torne*-HI [*tornáj*], *menge*-HI [*menʒáj*], etc.);

*mòure*-HI, *víure*-HI, *còure*-HI, *crèure*-HI, *entèndre*-HI, *vèure*-HI, *mòldre*-HI o *mòltre*-HI, etc.

20. —FENÒMENS DE LES PARTÍCULES PRONOMINALS **en ne** DARRERA EL VERB. Si la forma verbal acaba en consonant, s'usa sempre *ne*. Allà on la *-r* de l'infinitiu se pert, se sol usar *en* fent una mateixa síl·laba amb la vocal final del verb, com *veurem més avall*; però a certes bandes també hi posen *-ne*. Si la forma verbal acaba en vocal, no perperdua de cap consonant, s'usa més *en* que *ne*, i *en* forma una síl·laba amb la vocal precedent. Així se diu per tot: *portant-NE molt, un en té*; *sabent-NE poc, surt malament*; *alçant-NE vint, ja n'hi ha prou*; *veure'N tres*; *moure'N quatre, vendre'N cinc, moldre'N sis*; *riure'N molt*. De *ne* darrera formes verbals acabades en vocal no perperdua de la *-r*, no en tenim cap d'anotada dins les nostres llibretes de viatge. Creim que se'n trobaràn dins la regió alacantina. Dins les Balears no s'usa mai *ne* darrera les formes verbals acabades en vocal i creim que tampoc dins Catalunya oriental, central ni occidental. A la Pobla de Segur sentírem: *vinc per apénre'N*.

## B

### **Els sufixes pronominals fent caure la consonant final de les formes verbals**

21. —PÈRDUA DE LA **-r** DELS INFINITIUS DAVANT ELS **SUFIXES me, te, se**. Aqueis *sufixes*, perden-se la *-r*, s'inverteixen fent síl·laba amb la vocal precedent, o no s'inverteixen. [29]

a) Els trobarem sense invertir-se —a Forcall: *va vindre ans d'entregà-ME*; *volía aficà-ME allà*; —a Morella: *no vol donà-ME res*; —a Besalú: *vulía acumpanyà-ME*; *vol acumpanyà-TE*; —a Agullana i la Jonquera: *voldràs sentà-TE aquí*; *per matà-SE cal està desesperat*; —a Palamós: *volen matà-SE, penjà-SE, murí-SE*; —a Palafrugell: *s'estimen més matà-SE i murí-SE*; —a Agullana: *vol acumpanyà-ME i acumpanyà-TE*; —a Camprodon: *vení per baraià-SE i esmuyí-SE*; —a Olot: *tenía por*

*d'estaià-SE (cansar-se); —a Sant Hilari Sacalm: vé per acumpanyà-ME; vol acumpanyà-TE; —a Alacant: vé pa' acompanyà-ME i acompanyà-TE; —a Ripoll: venía per acumpanyà-TE.*

*b) Els trobarem invertits —a Vinaròs: vaig a divertí'M: —an el Camp de Tarragona, Priorat, les Garrigues, Conca de Barberà: vol regala'M tot això; per acompanyà'T ell mateix; no pot aturà'S mai; per sapigué'M dir allò cal sapigué-hu; feu-me favó de da'M pa; —a Tivissa: no vaig volè borla'M (prendre la borla de Doctor); —a Tarragona: vol guanyà'M; —a Reus: venen per casà'S; —a Fatarella: vol veure'T abans de morí'S; vingué per anà'S a confessà, —a Reus: vindràn a confessà'S; —a Mataró i Canet de Mar: volen obsequià'M; ès bo per entristí'S; —a la Vall d'Hostoles: vé per acumpanyà'M i acumpanya'T; no volen saludà'S; —a Besalú: pot regalà'M això i dunà'T això altre; —a Barberà: ¿a què juguen? A empaità'S; —an el Pla de Bages: volen deixa'M entrar?; hu deia per favori'T; no poren aturà'S de riure; —a Vilanova i Geltrú: no vol concedí'M re; vol muri'S; per banyà'M, ès tart; —a Sitges: vols abaixa'M allò?; vulía barallà'S: —a la Cerdanya francesa i l'espanyola: venía per acumpanyà'M, per regalà'T allò; —a Ripoll: per demanà'M això no vingues; —a Cardona: com va examina'M; llavò va aturà'S: —a Solsona: venía per obsequià'M; sempre cal tractà'S bé; —a Artesa de Segre, Conca de Tremp, Tàrrrega, Pla d'Urgell, Lleida, Segarra, Balaguer: vol acompanyà'M; no pot concedí'M allò; vol acompanya'T a Lleida; no sap resignà'S; bé pot morí'S: no cal enfada'S mai; has de procurà enterà'T d'això; —a Sort: no costa gaire engata'S; —a Banyoles: era bo per engatà'S; —a Vic, Prats de Lluçanès i Gironella: per acumpaya'M ni acumpanya'T no ès bo; no vol abaixa'S; —a Cardona, Berga i sa Comarca: no volía humilià'M; per acumpanya'T ès massa tart; no cal allunya'S; —a Granollers: no'm convé baraià'M; no vol ablaní'S; —a Caldes de Malavella: vol obsequià'M molt; no vol muri'S; —a Tremp: ès bo per marejà'M; a Ponts: se llançà capavall per mata'S; —a Sabadell: vol acumpanyà'M; vé per acumpanya'T; per senti'S el tro d'aquí cal que sia ben fort; —a [30] Sant Hilari Sacalm: vol acumpanyà'M; no poden aturà'S; —a Reus: demana per acutxa'S; —a*

Valls: *per calà'S un plat de carn es bo i per atipà'S; vol purtà'M allà; a tu no vol acumpanya'T; això no pot arretglà'S*; —a Batea: *no vull barallà'M*; —a Campmany, Figueres i Vilanant: *veníes per acumpanyà'M*; —a Pallerols, la Seu d'Urgell, Sant Julià d'Andorra, Gerri i la Pobla de Segur: *per donà'M això vol allò altre; per dona'T el llibre l'has de lletgir; — sempre vol barallà'S; no sap arretgla'S*. —A les Balears no hi ha rés de tal fenòmen, sino que la *-r* dels infinitius se mantén sempre davant *me, te, se*; i tot lo més s'assimila a la consonant inicial del sufixe, tornant *m, t*. A Alcoi trobarem també intacte la *-r* davant dits sufixes; i topàrem casos d'això a Palamós, Figueres, Vilanant, la Jonquera i pobles veinats i Sant Feliu de Guíxols. A Palamós, Palafrugell, Begur i la Bisbal també la *-r* dels infinitius se assimila sovint a la consonant inicial del sufixe, segons vérem més amunt.

22. —PÈRDUA DE LA **-r** DELS INFINITIUS DAVANT **nos** I TOTS SOS DERIVATS: **mos, ens, enz·e, s·e, z·e, e·s**. Vetassí lo que trobarem d'això: —a la Vila Joiosa: *anem a senta-MOS allí*; —a Montblanc: *no vol deixà'NZ·E la tartrana*; —a Vilafranca del Penedès: *no pot acumpanyà'NS*; —a Sitges: *anem a banya'NS*; —a Mataró i Canet de Mar: *vol acumpanyà'NS i acumpanyà-MUS*; —a Girona: *per dunà'NS això vol allò altre; no pot dunà'NZ·E el que vol*; —a la Vall d'Hostoles: *vol acumpanyà'NS i acumpanà'NZ·E*; —a Olot i Besalú: *pot dunà'NS i dunà'NZ·E tot allò; vol acumpanyà'MUS*; —a Banyoles: *voldria abaixà'NZ·E allò?*; —a Palafrugell: *vulem preparà'NZ·E*; —a Palafrugell, Begur i la Bisbal: *no vam muià-MUS*; —a les Guillerics: *volen castigà'NS i castiga'NZ·E*; —a Bordils: *desitja acumpanyà'NZ·E*; —a Figueres i Comarca: *creia trubà'NS; vulia trubà'NZ·E*; —a Agullana: *no pot visità'NZ·E*; —a la Cerdanya espanyola i a la francesa: *vol dunà'NS tot allò*; —a Ripoll: *vuldria acabà'NS d'abatre*; —a Pallerols: *venim per està-MUS aquí*; —a Vic: *no cunsent a dunà'NS la cosa*; —a Balaguer: *procurem tratà-MOS bé; podem posà-MOS aquí*; —a la Pobla de Segur: *lo vorem quant vinga a examina-MOS*; —a Ponts: *vol concedí'NS allò*; —a Pallerols: *pretén abaixà'NS massa*; —a la Pobla de Segur: *no pot acompanyà'NS*; —

a Gerri de la Sal: *volía obsequià'NS molt*; —a la Seu d'Urgell: *venía per tornà'NS la cantitat*; —a Sant Julià d'Andorra: *voldrà acompanyà'NS*; —a Sabadell: *poreu donà'NS allò*; —a Caldes de Malavella: *vulía perjudicà'NS; pot regalà'NZ·E molt*; —a Sant Hilari Sacalm: *venía per acumpanyà'NS*; —a Valls: *no vol purtà'NS cap llibre*; —a Tarragona: *si voleu trobà'NS, veniu*; —a Reus: *no us negueu a [31] a concedí'NS això*; —a Barberà: *¿a què jugueu?* —A empaità'S (empaitar-nos); —a Reus: *tindrem ocasió de tornà'NZ·E veure*; —a Falset: *no cal apurà-MOS*; —a Valls, Santa Coloma de Queralt i Montblanc: *pot acumpanyà'S, si volem que vinga*; —a Igualada: *desitja acumpanyà'NS*; —an el Pla de Bages: *vol acumpanyà'NS*; —a la Parròquia de Ripoll: *sempre vé a visità'NZ·E*; —a Cardona, Pla d'Urgell, Manresa, Berga i sa Comarca: *vol dunà'NS allò*. —A les Balears no's troba rastre d'aqueis fenòmens darrera el verb.

23. —PÉRDUA DE LA **-r** DELS INFINITUS DAVANT **VOS** I TOT SOS DERIVATS: **os, us, uz·e, s·e, z·e, -s**. Vetassí que trobarem de tot això: —a Tarragona: *no vulen dunà-US la cosa; no pot concedi-US el que vol*; —a Reus: *no pot acompanyà-US allà; voldria obsequià-US molt*; —a Falset, Priorat, Riudoms i Cambrils: *vol donà-US tot allò; pot conseguí-US molta cosa; voldria abaixà-US de tot*; —a Vilafranca: *vindrà per acompanyà-US*; —a Sitges: *aneu a banyà'S*; —a Mataró i Canet de Mar: *vulía acumpanyà-VUS; desitja acumpanyà-US*; —a Girona: *pot alcansà-US allò; pot donà-UZ·E tal cosa*; —a la Vall d'Hostoles: *vinc per acumpanyà-UZ·E*; —a Olot i Besalú: *desitja favuri-US molt; vuldría alegrà-UZ·E; pot dunà-VUS molt*; —a Banyoles: *pruvà d'acumpanyà-UZ·E*; —a Palafrugell, Begur i la Bisbal: *no va pudè acumpanyà-VUS*; —a les Guillerries: *cuntava ubsequià-US i alegrà-UZ·E*; —a Bordils: *vulía dunà-UZ·E allò*; —a Figueres i Vilanant: *no pot acumpanyà-US; no vol abaixà-UZ·E*; —a Agullana: *vuldría dunà-UZ·E el camí*; —a la Cerdanya francesa i espanyola: *puc acumpanyà-US*; —a Vic: *desitjava dunà-US això*; —a Ponts, Pallerols, Sort, la Pobla de Segur, Gerri de la Sal, la Seu d'Urgell, Sant Julià d'Andorra: *desitja donà-US tot allò*; —a Sabadell: *vinc a saludà-US*; —a Caldes de Malavella: *desitjava acumpanyà-UZ·E*; —a Sant



Hilari Sacalm: *vol dunà-US allò*; —a Valls: *vulíeu purtà'US bé?*; *per di·S* (dir-vos) *això venia*; —a Barberà: *vull acumpanyà·S si hu vuleu*; —a Valls, Santa Coloma de Queralt i Montblanc: *pot acumpanyà·S, si vuleu*; —an el Pla de Bages: *voldria acumpanyà-US*. —En totes les Balears no's troba resta de tal fenòmen.

24. —PÈRDUA DE LA **-r** DELS INFINITIUS DAVANT ELS SUFIXES **lo, la, los, les, li, lis**. Vetassí els casos que trobarem d'això: —a Santa Pola: *no vol comprà-LO*; —a Novelda: *no pot donà-LO*; *costa massa per comprà-LA*; —a Monòver: *desítja trobà-LO*; *vol visità-LA*; —a Ibi: *baixen a trobà-LO*; —a Pinós: *no vaig poté acumpanyà-LO*; —a Benidorm: *déixa'm tapà-LA*; —a Benigànim: *no sabia a on posà-LOS*; —a Alcoi: *venía per contà-LO*; —a Forcall: *es comenser a carregà-LES*; —a Benicarló: *per portà-LO i [32] amagà-LO*; —a Passanant: *vaig volé comprà-LES*; —a Valls: *vol acumpanyà-LO*; —a Xàtiva: *no vulle donà-LO*; *no puc visità-LA*; —a Fatarella: *desitja acumpanyà-LA*; *voldria comprà-LES*; —a Blanes: *vinc per cumprà-LU*; *vol turnà-LA*; —a Sant Pol: *no pot dunà-LES*; *venía per cumprà-LA*; —a la Garrotxa, Besalú, Olot i Comarca d'Aiguaviva: *no vaig di-LI això*; *va concedí-LA*; *vol turnà-LES*; —an el Penedès i Baix Penedès: *venía a cumprà-LES*; *no pot dunà-LA*; —a Vilanova i la Geltrú: *vol fé-LA*; *no pot envià-LES*; —a Figueres, Vilanant, la Jonquera i pobles veïns: *venía per cumprà-LA*; —a Vic: *vol amublà-LI l'habitació*; —a Sort: *d'estimà-LA que feven* (feien); *per col·locà-LA allà*; —a Cardona: *¿la llisó?* *Sensa repassà-LA la sab*; *sensa mirà-LES les cunec*; —a Solsona: *per cumprà-LA venía*; *vulía cunseguí-LES*; *desitja dunà-LI allò*; —a Artesa de Segre i Castelló de Farfanya: *volía restaurà-LA*; —a Balaguer: *tornà per confessà-LES*; —a Tremp: *això era per tirà-LA a terra*; —a Prats de Lluçanès: *vulía arretglà-LA*; —a l'Alguer (Sardenya) *pe trubà-LU*; —a Alacant: *pa' acumpanyà-LO venía*; —a Elx: *estant per a fe-LA, se morí*; —a Ponts: *vol comprà-LA*; —a Calaf: *pot demanà-LA*.

25. —PÈRDUA DE LA **-r** DELS INFINITIUS DAVANT ELS SUFIXES **el, els, elz·e, elz·i**. Vetaquí lo que trobarem de tot això: —a Forcall: *ès a busca'LS*; —a Calaceit: *costaia mol(t) de puja'LS*; —a Reus: *per du'LZ·E*,

torna; —an el Camp de Tarragona, Priorat, les Garrigues, Segarra, Conca de Barberà: *no pot acompanya'L; per no donàLS allò*; —a Valls: *no'LS acudí d'emportà'LZ·E*; —a Tivissa: *no vaig poté comprà'L*; —a Tarragona: *vol ama'L; desitja comprà'L*; —a Fatarella: *el llibre volia donà'L; a ells volía obsequià'LS*; —a Mataró i Canet de Mar: *els dinés vulía cubra'LS; desitjava saluda'L*; —a Barcelona: *per fe'LZ·I veure que van equivocats parlu jo*; —a Blanes: *aquets llibres vol compra'LZ·E*; —a la Vall d'Hostoles: *vuldría acompanya'L; desitja obsequià'LZ·E*; —a Besalú: *vé per compra'L*; —a Igualada: *desitja saluda'L*; —an el Pla de Bages: *vol acompanyà'L*; —a Martorell: *no put dunà'L*; —a Vilafranca del Penedès: *desitja visità'L*; —an el Baix Penedès: *el llibre no pot regalà'L*; —a Vilanova i la Geltrú i Sitges: *els grabats vol reproduí'LS*; —a la Cerdanya francesa i l'espanyola: *m'ha custat de truba'L; vol saluda'LS*; —a Ripoll: *desitja visità'L; vol concedi'LS allò*; —a Palafrugell: *per mira'LZ·E hi ha d'anà*; —a Begur i la Bisbal: *vuldrà acompanyà'LZ·E*; —a les Guilleries: *pot ubsequià'LS si vol; desitja visita'LZ·E*; —a Bordils: *ès difícil truba'LS*; —a Vilanant: *per envia'LZ·E costa mol(t)*; —a Agullana: *hauría d'acompanya'L; no pot visita'LZ·E*; —a Sort: *per portà'L caldría anà-hi*; —a la Pobla de Segur: *proven de ruixà'LS*; —a [33] Solsona: *tal do no pot concedí'L; no és capaç de trobà'LS*; —a Artesa de Segre, Tremp i sa Conca, Tàrrrega, Pla d'Urgell; Lleida, Segarra i Balaguer: *no sabría pinta'L; costa de fe'L; vol dominà'LS; i no pot, no és capaç de ferí'LS; anà'LS a trobà*; —a Barruera: *venia per servi'LS*; —a Ribes: *no pugué purtà'LS; no vulgué seguí'L*; —a Vic, Prats de Lluçanès i Gironella: *desitja visità'L; vol ubsequià'LS*; —a Olot: *venía per purtà'L; vol acompanyà'LS*; —a Berga: *lo pa és bo per menjà'L; du feina de cuntà'LS*; —a Cardona, Berguedà i Manresa: *no pot acompanyà'L; vol visità'LS*; —a Granollers: *costà de aplegà'L; venia per servi'LS*; —a Ponts, Pallerols, la Seu d'Urgell, Sant Julià d'Andorra i Gerri de la Sal: *desitja visità'L; no pot ana'LS a veure*; —a Sabadell: *venía per saluda'L, vuldría abaixà'LS*; —a Sant Hilari Sacalm: *no és possible rusegà'L; no pots cremá'LS*; —a Valls: *pot purtà'L*; —a Campmany, Figueres i Vilanant: *vol visità'LZ·E; arribará a trubá'LS; no*

*vol seguí'L*; —a Palamós: *som al principi de fe'LZ·E*; *desitja mirà'LZ·E*:—  
Tampoc no's troba res d'això dins les Balears.

26. —PÈRDUA DE LA **-r** DELS INFINITIUS DAVANT EL SUFIXE **ho**, **hu**. Perduda la *-r* de l'infinitiu, la *ho* que segueix, o bé se mantén *ho hu*, vocal sencera, o torna *hu* formant diptong amb la vocal final del verb.

a) La *ho* se mantén a poquíssimes regions darrera l'infinitiu que ha perduda la *-r*. Sols a Novelda entre la gent baixa, a Monòver i Pinós. A Novelda trobarem: *no volen divo* (< *diuo* < *di-HO* < *dir-HO*); *no volen sabevo* (< *sabeuo* < *sabé-HO* < *saber-HO*). —A Monòver i Pinós trobarem: *no puc di-HO* (*dir-ho*); *no vaig poté arretglá-HO*; *no sab encontrá-HO*; *no pot mostrá-HO*.

b) La *ho* sona *hu*, formant diptong amb la vocal final del verb que ha perduda la *-r*. Així ho trobarem: a Massalió: *vol llaurá-HU*; *no cal abandoná-HU*; —a Reus i Tarragona: *no vai vullgué fé-HU ni di-HU*; *no sab com comprá-HU*; *no volen apruvà-HU*; —an el Camp de Tarragona, Priorat, les Garrigues, Segarra, Conca de Barberà: *vai fé-HU*; *vol di-HU*; *pot provà-HU*; —a Montblanc: *per apuntá-HU s'ha de sapigué*; —a Barberà: *per sapigué-HU venim*; *vol acabá-HU*; *no pot fé-HU*; —a la Fatarella: *per a di-HU vindrán*; —a Mataró: *no sab com fé-HU*; —a Banyoles: *ell pot arretglà-HU*; —a Àger i Comarca: *no vull doná-HU*; *no pot fé-HU*; —a Savella: *no s'han cuidat d'acabá-HU*; —a Igualada: *venía per fé-HU*; —an el Pla de Bages: *vol fé-HU*; *no és capaç d'adubá-HU*; —a Martorell: *vuldría girá-HU*; *no pot di-HU*; —a Vilafranca del Penedès: *pruvá d'adubá-HU*; *compot fé-HU*; —an el Penedès i Baix Penedès: *desitja acabá-HU*; *vuldría cuncedi-HU*; [34] —a Vilanova i la Geltrú i Sitges: *és massa car per cumprá-HU*; —a la Cerdanya francesa i espanyola: *si ell vol, pot adubá-HU*; —a Artesa de Segre, Tremp i sa Conca, Tàrrrega, Pla d'Urgell, Lleida, Segarra i Balaguer: *no vol partí-HU*; *arribará a adobá-HU*; —a Manresa: *són a buscá-HU*; —a Sort i Gerri de la Sal: *vai sentí-HU di*; —a Valls: *no sab fe-HU*; *no és capaç de di-HU*. Dins les Balears tampoc no's troba rastre de tal fenomen.

27. —PÈRDUA DE LA **-r** DELS INFINITIUS DAVANT LA PARTÍCULA **hi**, que forma diftong amb la vocal anterior a la *-r* de l'infinitiu. Vetassí lo que trobarem d'això: —a Batea: *no volía aná-HI*; —a Gandesa: *tremolo de pensà-HI; per aná-HI costa massa*; —a Calaceit: *no vam pode entrà-HI; és molt lluny per arribà-HI*; —a Vilafranca del Penedès i Valls: *costa molt de pujà-HI; vol turnà-HI*; —a Montblanc: *si vol, pot anà-HI*; —a Reus i Alió: *per arribá-HI se necessiten dugues hores*; —a la Vall d'Àger: *no vull aná-HI*; —a Igualada: *hi vaig per no turnà-HI*; —an el Penedès i Baix Penedès: *convé pensá-HI mol(t)*; —a Begur: *no vui anà-HI*; —a Sort: *vol arribà-HI*; —a Cardona: *pots pensà-HI; sensa havè-HI fàbriques, corren dinés*; —a Artesa de Segre: *cal pujà-HI*; —a Tremp i sa Conca: *convendría anà-HI*; —a Tàrrrega: *desitja deixà-HI qualcom*; —an el Pla d'Urgell: *no vol pensà-HI més*; —a Lleida: *pots anà-HI*; —a Balaguer: *desitja portà-HI això*; —a Gerri: *no's troba sensa treballà-HI*; —a la Segarra: *costa de pujà-HI*; —a la Pobla de Segur: *no tinc ganes d'abaixà-HI*; —a Claramunt (Conca de la Feixa): *volía enraonà-HI*; —a Granollers: *si voleu, puc entrà-HI*; —a Calaf: *per anà-HI, és massa lluny*. —Tal fenomen és desconegut dins les Balears. Fora d'aquestes illes hem trobada subsistent la *-r* de l'infinitiu davant tal partícula: —a Ribes: *no va vulgué anar-HI*; —a Caldes de Malavella: *tinc peresa d'anar-HI i de fer-HI feina*; —a Hostalric: *pot arribar-HI ara mateix*; —a Sant Hilari Sacalm: *pot tornar-HI i enraunar-HI*.

28. —PÈRDUA DE LA **-r** DELS INFINITIUS DAVANT LA PARTÍCULA **en**, **ne**. Hi ha bandes a on tal *-r* se pert davant *ne*, a altres bandes se pert davant *en*, i a altres bandes se mantén tal *-r* davant *ne*, no trobant-se mai davant *en*.

a) Se pert la *-r* davant *ne*: —a Morella: *hai de fé-NE molts de bancs*; —a Xàtiva: *no vulle portà-NE ni menjà-NE ni mirà-NE*; —a Agullana i la Jonquera i pobles veïns: *no vull parlà-NE ni purtà-NE; no pot tení-NE; desitja cuncedí-NE*; —a Dénia i la Selva (devers Dénia): *no volen menjà-NE*; —a Alacant: *vol portà-NE; no pot du-NE (dur-ne)*; —a Granollers:

*vaig purtà-NE molts*; —a Sant Hilari Sacalm: *puría cumprà-NE pocs*. —Res d'això succeeix a les Balears i a moltes altres regions de Catalunya. [35]

b) Se pert la *-r* davant la partícula *en* i aquesta forma síl·laba amb la vocal anterior a la *-r*: —a la Jonquera i pobles veïns: *anà a buscà'N*; *no vol tení'N*; —a Figueres i Vilanant: *pot dunà'N si vol*; *desitja cuncedí'N de gracies*; —a Cardona: *vol menjà'N massa*; *costa molt de tení'N*; —an el Pla d'Urgell: *pot gastà'N molts de dinés*; *desitja partí'N força de peres*; —a Berga i Berguedà: *no vol sufrí'N de penes*; *pot alegrá'N molts d'amics*; —a Manresa: *se'N anà sense visità'N cap de parent*; *vulía ferí'N tres d'animals*; *no puría parlà'N ni menja'N*; —a Solsona: *passà sense di'N cap mot de lliçó*; *no vol parlà'N ni menja'N ni tení'N dins ca-seua*; —a Granollers: *no vol purtà'N dins la butxaca*; —a Ponts: *desitja parlà'N a son pare*; *voldría tení'N per tòthom*; —a Pallerols: *no pot tallà'N d'arbres*; —a la Seu d'Urgell: *no vol tenín'N de compromisos*; —a Sant Julià d'Andorra: *voldría trobà'N que li fessen bé*; —a Gerri de la Sal: *no pot donà'N de dines*; —a la Pobla de Segur: *voldría tení'N per partí'N*; —a Sort: *no és capaç de parlà'N*; —a Sabadell: *vol gastà'N molts de dinés*; —a Sant Hilari Sacalm: *no pot cumprá'N*; —a Artesa de Segre: *venía per parlà'N*; *no sab partí'N*; —a Tremp i sa Conca: *no pot menjà'N ni sentí'N*; —a Tàrrega: *no sab adobà'N*; —a Lleida: *se creia trobà'N molts*; —a la Segarra: *no volia parlà'N*; —a Balaguer: *volía menjà'N sempre*. —Res d'això succeeix dins les Balears.

c) La *-r* de l'infinitiu conservada davant *ne* és la regla general i tradicional. Així la trobarem: a Girona: *vulía trubaR-NE i en trubà*; —a Palamós: *desitja menjaR-NE*; —a Figueres, Vilanant, la Jonquera i pobles veïns: *vinc per compraR-NE*; *no pot teniR-NE gaire*; —a Caldes de Malavella: *vol purtaR-NE i feR-NE*; —a Hostalric: *desitja purtaR-NE*; —a Alcoi: *pot parlaR-NE*; —a Campmany, Figueres i Vilanant: *no cal buscaR-NE*; —a Castelló de la Plana: *no volía parlaR-NE*; —a Vinaròs i Càlig: *no pot donaR-NE de dinés*. —Dins les Balears se mantén la *-r* de l'infinitiu davant *ne*, o bé s'assimila la *-r* a la *n* de *ne*, això és, torna *-n*, segons

vérem més amunt; el mateix fenomen registrarem a Palamós, Palafrugell, Begur, la Bisbal.

29. —PÉRDUA DE LA **-m** DE LA 1a PERSONA PLURAL DE L'IMPERATIU DAVANT EL SUFIXE **mos, mus**. Vetassí a on trobarem tal fenomen: —a Biar: *partí-MOS el diner!*; —a Sant Joan d'Alacant: *arretgle-MOS ara mateix*; —a Relleu: *entre nosatros arretglé-MOS*; —a Bolulla: *entengué-MOS per bé de tots*; —a Benissa: *arretglé-MOS eixa setmana*; —a Oliva: *posé-MOS allà tots*; —a Simat de Valldigna: *doné-MOS les mans*; —a Vinaròs: *torné-MOS a vore demà*; —a Sant Feliu de Guíxols: *arretglé-MUS ara mateix*; —a Andorra la Vella: *estigué-MUS assí*. —Res d'això se coneix a les Balears ni ho trobarem a les altres bandes de Catalunya. [36]

30. —PÉRDUA DE LA **-u** DE LA 2a PERSONA PLURAL DE L'IMPERATIU DAVANT EL SUFIXE **vos** I SON DERIVAT **s·e**. Vetassí a on trobarem aqueix fenomen: a Sant Joan d'Alacant: *arretglé-VOS com pogueu*; —a Benidorm: *aclari-VOS si voleu*; —a Relleu: *vosatros acosté-VOS*; —a Finestrat: *done-VOS les mans*; —a Benissa: *arretglé-VOS ara; arretglé-OS promte*; —a Oliva: *abaixe-VOS de tot*; —a Bolulla: *torne-VOS la fama*; —a Sant Feliu de Guíxols: *maté-VUS*. —Consideram que tal fenomen és característic de la banda meridional del Reine de València.

31. —PÉRDUA DE LA **-t** DEL PARTICIPI DE PRESENT I GERUNDI DAVANT **ho hi**. —Es un fenomen circumscrit a poques regions. Vetassí a on el trobarem: —a Tàrrrega: *Tot anàn-HI* (també hi trobarem: *tot anand-HI*); —a Berga: *estaven cremàn-HU*; —a Berga i Prats de Lluçanès: *anaven puiàn-HI, arreglànt-ho*; —a Lleida i Prat d'Urgell: *guanyareu tan anàn-HI*; —a Artesa de Segre: *tot anàn-HI*; —a la Pobla de Lillet: *cabén-HI, hi entraré*.

32. —LA DESINENCIA **-eix** DE LA 2a PERSONA SINGULAR DELS IMPERATIUS INCOATIUS FETA **-i** DAVANT ELS SUFIXES PRONOMINALS. Això només ho hem trobat a Mallorca, a on deim: *seguí'M (segueIX-me) si vols; pansí'T (panseIX-te) sí't vols pansir; acullí'L (aculleIX-lo) si t'agrada; ablanI-LA [əblənilá] (ablaneIX-la); rostí-MÓS (rosteIX-MÓS)*

*aqueixa carn; compati-LÓS (compateIX-LÓS); ablanÍ'N (ablanEIX-NE) uns quants; embelli-HU (enbelleIX-HO) tot quant pugues; aglapI-LES [əgləpilás] (aglaPEIX-LES). Se fa lo mateix amb el verb ferir, que a Mallorca no és incoatiu, però ho és a moltes de bandes de Catalunya; i així deim: ferI'M, ferI'T, ferI'L, ferI-MÓS, ferI-LÓS, ferI'LZ·E [fərilzá], ferI-LES [fərilás], ferI-HU, ferÍ'N. Es molt possible que antigament ferir fos incoatiu també. De manera que a Mallorca la segona persona singular de l'imperatiu incoatiu se fa de l'infinitiu del verb perdent la -r.*

### **Afegitons**

33. —N'hem de posar uns quants per completar la cosa.

a. —An el n. 12. —A Solsona, Segarra alta, la Llena i Manresa trobarem una construcció dels sufixes *la les, lo ls*, molt original. Vetaquí les frases que hi agafarem al vol i que contenen tal construcció: *¿Que té vostè molta caló? —!Qui sab-LA! (això és: en tenc molta, tanta que negú sab la que tenc). —¿Que comprava molts de llibres? —!Qui sab-LUS; —Que tenia moltes de pessetes?—Qui sab-LES? —¿Que era home de molt de pudè? —iQui sab-LU! —Això se diu allà per pa i per sal. —A qualche [37] banda trobarem casos de *me* sufixat a formes de futur imperfect: —a Montblanc: *en anar a Valls, PORTERÁS-ME peix; an aquell amic DIRÁS-LI que vinga; —a Linyola i Salàs: ESCRIURÁS-ME en esser a Barcelona.**

2. —An el n. 20. —A Alguer trobarem aqueix casos de *sufixació* de la partícula *en ne*: *pòlta-NA! (pòrta'N!); mènja-NA! (mènja'N!).*

---

Dos bisbes nous catalans (37-38)

### **El de Mallorca**

A la fi al Govern Espanyol ha presentat an el Papa per la Mitra de Mallorca lo Rdm. Dr. Mn. Rigobert Domènech, nat a Alcoi dia 15 de novembre de 1870; cursà an el Seminari Central de València tots els estudis esglesiàstics, sempre amb notes capdals, de l'any 1882 fins a 1895, prenent-hi els graus majors en Teologia i Dret Canònic, s'ordenà de prevere l'any 1894, fou catedràtic de Teologia de dit Seminari de 1893 a 1897, Director del Col·legi de Dret Canònic desde l'any 1892, i Rector del mateix Seminari desde l'any 1906; feu oposicions de Canonge els anys 1895, 1900 i 1903, que entrà a Canonge d'aquella Seu Metropolitana; ha intervengut en diferents processos de beatificació i canonisació, ès Vocal i President d'una partida de Junes i Corporacions Relligioses, gran predicador, instruïdíssim en tots els rams de la Ciència Relligiosa i Esglesiàstica i d'un gran zel per la Gloria de Deu i la Salvació de les ànimes; i llavò que ès un entusiasta de les glories regionals. De manera que reuneix totes les grans qualidats que han de caracterisar un Bisbe. Ademés, hem de dir que el Rdm. Dr. Domènech fa molts d'anys que ès un dels pocs subscriptors del BOLLETÍ DEL DICCIONARI que tenim a València; això només ja diu ben llampant lo que pensa ell de la nostra gloriosíssima Llengua. Fa més de quinze anys que ens distingeix amb la seua amistat, i fins i tot ens ha aidat qualche vegada en les nostres enquestes i escorcolls dialectals.

Per tot això li enviam la nostra més coral enhorabona i la donam a tot Mallorca, per lo quant ès una gran sort en tots conceptes per una Diòcesi que Deu li envii per Bisbe una persona de tant de suc de cervell, ciencia, virtut i experiencia com ès lo Rdm. Dr. Mn. Rigobert Domènech.  
[38]



## El de Vic

El mateix dia que el Govern Espanyol presentà an el Papa lo Rdm. Dr. Domènech per Bisbe de Mallorca, li presentà també per Bisbe de Vic lo Rdm. Dr. Mn. Francesc Muñoz, nat a Burjassot l'any 1868; cursà també tots els estudis esglesiàstics i prengué els graus majors an el Seminari de València, sempre amb les primeres notes. El Bisbe de santa memoria Dr. Laguarda el prengué per Secretari de Cambra quant se'n anà a Urgell, llavó el se'n menà amb el mateix càrrec a Jaén i finalment a Barcelona, a on fou Dignitat de l'Arxipreste de la Seu. Això feu que pogués exercitar i desplegar a luf les seues grans dots d'enteniment, energía, ciencia, prudencia i experiència, que són absolutament indispensables per l'altíssim i difícilíssim Càrrec de Sucessor dels Apòstols. Li enviam la nostra més coral enhorabona per haver-lo destinat Deu a esser sucessor del gran Bisbe, del Bisbe immortal Dr. Torras i Bages. Seguríssims de que el Rdm. Dr. Muñoz voldrà seguir les petjades i continuar l'història del seu excels Antecessor, felicitam també la Diòcesi vigatana per la Presentació del Rdm. Dr. Muñoz còme Bisbe de Vic.

---

La Reial Acadèmia de la Llengua Espanyola (38-44)

### **contra la Llengua Catalana**

Va tenir aquesta *Reial Acadèmia*, el dia sis de janer la mala hora d'anar a dirigir a l'Exm. Sr. Ministre de Instrucció Pública la següent comunicació:

**Comunicació de l'Academia Espanyola**  
**A l'Exm. Sr. Ministre d'Instrucció Pública**

«Excmo. Señor: La Real Academia Española, encargada de difundir el idioma nacional y de velar por su conservación y pureza, sabe que en muchos lugares de esta monarquía no se cumplen los preceptos legales a ello atinentes, que son los medios más eficaces para lograr aquellos fines de supremo interés patrio.

«Hay centros oficiales donde se prescinde en absoluto del castellano, no se exige la traducción de aquellos documentos que se presentan escritos en el dialecto de la región o provincia, los acuerdos de sus corporaciones y los bandos de las [39] autoridades locales se redactan en igual forma, y hasta acontece que en gran número de escuelas está proscrito el idioma nacional o se enseña como si fuese lengua extranjera, que es hacer perdurables y gravar los males públicos, cuyo remedio anhelará V. E. sin duda.

«No cumpliría esta Academia sus deberes, ni aun respondería al fin primordial para que fué establecida, si no pusiese en conocimiento de V. E. esta negligencia, cuando no abuso, de aquellos que en primer término están encargados de ejecutar y hacer ejecutar las leyes que a la materia indicada atañen.

«Aunque las vigentes disponen que los textos didácticos de la Academia sean obligatorios en los establecimientos de enseñanza, la Academia no ha exigido el riguroso cumplimiento de estos preceptos, mientras para el mismo objeto se han utilizado libros, si distintos de los suyos, siempre castellanos. No será, sin embargo, inofensiva aquella relajación y convendrá corregirla, unificando las enseñanzas con la gramática oficial.

«Más ahora, que parece ponerse en duda por algunos la supremacía y predominio del idioma que hablan en España la inmensa mayoría y en América muchos pueblos hermanos nuestros, tiene la Academia obligación de cuidar que tal despojo no se realice, ni aún en parte,

sustituyendo o suplantando nuestra hermosa lengua con idiomas o dialectos que se hablan en la intimidad del hogar o en las relaciones individuales y que toman forma artística en literaturas regionales, que son respetables y la Academia los respeta y estima, porque el conjunto de manifestaciones de la vida española forma la grandeza de la patria, pero el verbo de ésta como nación una e intangible es el castellano.

«La Academia, pues, suplica reverentemente a V. E. que teniendo presentes la ley de 8 de Septiembre de 1875, vigente en esta parte, el decreto de 26 de Febrero de 1875, y otras muchas disposiciones emanadas del Ministerio que V. E. regenta, ordene a todos los encargados de la dirección y enseñanza del idioma, como rectores y decanos de las Universidades, directores de Institutos, directores de Escuelas Superiores, que sin contemplación ni disculpa de ningún género, que no puede haberlas, vigilen y hagan que se cumplan los referidos preceptos legales, único medio de fomentar y unificar el provecho del cultivo de nuestro idioma.

«La Academia tendrá la resolución favorable como timbre de honor para V. E. y causa de que por ello le felicite, al igual que España toda.»

[40]

«Madrid, 6 de enero de 1916. —El Director: ANTONIO MAURA»

Sembla mentida que la *Reial Acadèmia Espanyola* haja donada una passa tan inoportuna, fora de lloc i tan mal donada. En via neguna podem nosaltres estar conformes, i en protestam amb tota l'energia de la nostra ànima.

Es per demés dir que tots els periòdics catalanistes i fins i tot s'immensa majoria dels catalans que's publiquen en castellà han combatut, condemnat i execrat l'acte extemporani i impolítiquíssim de la *Reial Acadèmia Espanyola*. Deu li deixi acertar més una altra vegada. Amèn.

La nostra protesta contra l'acte de la *Reial Acadèmia Espanyola* se refereix especialment an aqueis punts:

1. —Pretenim i sostenim que el Català és tan idioma «nacional» com mai ho puga esser el castellà. El Català és l'idioma «nacional» dels pobles de nissaga catalana, que contenen prop de quatre milions d'habitants, que formen la *Nacionalitat Catalana*, per més que esparonetgin els filisteus.

2. —Això de parlar la Reial Acadèmia de «dialectos de la región o la provincia», és un insult an el Català, vasc i gallec, que quiscún d'ells és tan idioma com el castellà, i té tan de dret com mai puga tenir aquest a esser usat en qualsevol casta de documents, en los acorts de les corporacions, en les crides de les autoritats locals i en les escoles, tan públiques com privades.

3. —Es una equivocació gravíssima en pedagogia pretenir que les primeres lletres i l'ensenyança primària s'ha de fer en una llengua que els alumnes no entenen. En llur llengua nadiua aprendràn més fàcilment qualsevol altra llengua forastera, com ho és per nosaltres catalans la castellana, per dematí que s'aixequin els tals filisteus i per greu que los sàpiga i per rabia que en tenguen.

4. —Negam en absolut que el castellà tenga cap dret a reclamar cap «supremàcia» dins Espanya damunt el Català. Si de fet n'hi exerceix, és un acte de tirania i despotisme contra tot dret i tota justícia. ¿Qui li ha donada an el castellà tal «supremàcia»? Si qualcú la hi ha donada, és estat sense cap dret de fer-ho i trepitjant el dret de tots els pobles catalans, vascos i gallecs a llur llengua pròpia que és un dret tan sagrat com mai ho puga esser el dels castellans.

5. —iQue no parli per amor de Deu la Reial Acadèmia de la seua *Gramàtica*! Lo més blan que podem dir d'ella és que és una *anacronisme*, poria passar tal *Gramàtica* an el segle XVIII, [41] abans de brollar d'Alemanya i estendre-se per les altres nacions civilisades la Ciència Llingüística Romànica, que inicià el Dr. Frederic Diez. En haver feta la *Reial Acadèmia* la *Gramàtica Històrica* del castellà i haver-hi acomodada la *Gramàtica Elemental* que escau a la 1a i 2a Ensenyança, —llavò porà parlar la *Reial Acadèmia* de la seua *Gramàtica*, però mai per imposar a catalans, vascos ni gallecs la llengua castellana, que negam absolutament

que siga el *verb* d'Espanya, de la Patria Espanyola come nació una i intangible. No ès ver que el castellà sia tal *verb*; n'hi ha quatre de *verbs* de l'Espanya, de la Patria Espanyola: el castellà, el Català, el gallec, el vasc, tots quatre igualment nacionals. ¿Tal volta la mateixa Esglesia Catòlica no en té una partida de *verbs* o *llengues oficials*: el llatí, el grec, el siriac, el copte? ¿Pert per això res de la seua absoluta unidat?

6. —Que no parl tampoc la Reial Academia de *despullaments* («despojo») perque a qualques escoles catalanes ensenyin en Català i no en castellà. Tal substitució del castellà pel Català no ès cap *despullament*, sinó una pura, una broixa *restitució*. ¿O no sab la Reial Academia que el fonament de tot dret i de tota justícia ès aquell axiorna *a quiscú dau-li lo que ès seu, lo que li pertany (suum cuique)*? El dret dins les escoles dels pobles de Llengua Catalana no ès del castellà, sinó del Català. ¿No som tots espanyols? ¿No som catalans, gallecs i vasc tan espanyols com mai ho puguen esser els castellans? Tenim per lo mateix els mateixos drets a la llengua propia que els castellans, el dret d'usar-la en tots els actes de la nostra vida, fins i tot els més solemnes, sense treure'n cap.

7. —iJa hi va errada i lluny d'osques la Reial Academia si ella se creu que tota l'Espanya ha de dar l'enhonorabona i agrair an el Ministre de Instrucció Pública de que faça contra el Català, gallec i vasc lo que li demana ella! Ni creim que el Ministre ho faça; i si ho feia, estiga segura la Reial Academia de que Catalunya, Balears, Reine de València, Vasconia i Galícia siularíen el Ministre així com ara l'han siulada a ella! Sería siulada i mitja!

8. —La Reial Academia dins el nombre de febrer d'enguany pretén fer veure que en la seva *comunicació* de 6 de janer no tractà d'ofrendre les llengues Catalana, gallega i vasca. Doncs la bollà de cap a peus, no se sabé expressar, puix l'ofensa resulta patent, innegable, llampant, plena de coentor.

Llamentam amb tota la nostra ànima que tal *Comunicació* la firmàs D. Antoni Maura, per lo que ès ell i lo que [42] representa. Hi ha haguts periòdics catalanistes que hi han xalat massa tirant impropèris en aquest gran home d'Estat, germà nostre de sanc, gloria altíssima d'Espanya i de la nissaga catalana. No perque haja tenguda aquesta flaca de firmar tal *Comunicació*, hem de desconèixer i oblidar tot allò que ha fet per Catalunya. Amb el seu projecte d'*Administració Local* a on col·laboraren de ferm els diputats catalanistes, donà estat parlamentari an el problema magne del Nacionalisme Català i a la reintegració de tots els drets de Catalunya come poble; ell ens concedí la comunicació telegràfica en català, que sempre ens havien negada grollerament; a ell se deu que la publicació de les obres originals del Bt. Ramon Llull en català vaja endavant i que n'hàgem poguts publicar **tretze toms** en 4<sup>t</sup> major, de cinccentes a setcentes planes un amb altre, per lo quant ell ens conseguí que l'Estat prengués VUITANTA EXEMPLARS de cada tom, i sempre ès estat ell qui ha duit el Ministre a que les nos pagàs; cap vegada hauríem cobrat, si no fos estat per ell. Per lo mateix, llamenten, si amb tota la nostra ànima que ell haja firmada la malanada *Comunicació* de dia 6 de janer; però no treguem les coses de pollaguera destrempant-nos contra ell sense cap ni centener i perdent el corbam i la nadia.

Molta de cosa s'ès publicada envers de tal *Comunicació*; allò que més mereix, an el nostre entendre, consignar an aquestes planes, ès la carta que el President de l'Ateneu Barceloní posà en motiu d'aquesta cosa a D. Antoni Maura come President de la Reial Academia i la contestació que aqueix hi donà. Valestassí totes dues:

«Excelentísimo señor don Antonio Maura, Director de la Academia Española.

»Excelentísimo señor: La Junta directiva del Ateneo barcelonés, con todo respeto, pero también con la más honda convicción, se cree obligada a hacerle presente la extrañeza dolorosa con que ha leído el documento dirigido por la Real Academia Española al Ministerio de Instrucción pública sobre el uso de los idiomas denominados regionales.

»No niega esta Junta el derecho de la respetable Academia Española a difundir el castellano, velando por su pureza y conservación; no discute siquiera el procedimiento a que acaba de acudir, por disonante que parezca una acción fiscal y coercitiva de la que suelen ejercitar las Corporaciones sabias; pero de todo corazón deplora la novedad o mudanza que en el criterio sostenido en tal documento, como las medidas que aconseja al Poder público, vienen a introducir en el estado de la cuestión lingüística española. [43]

»Este criterio y estas medidas, contra las que protesta el Ateneo, implican un verdadero retroceso de treinta años, así en la doctrina que se retrotrae a tiempos anteriores a Menéndez y Pelayo, como en la nomenclatura, que de la alta clasificación de la filología parece descender al vocabulario de la burocracia, confundiendo idiomas y dialectos, y en la relación del derecho público, al cual corresponde el derecho a la lengua, parte intangible y no legible de la franca expresión del pensamiento y clave primera de toda libertad civil.

»No es por mal querer contra nadie, sino por amor y respeto a lo propio, por lo que se hace uso de este derecho. Ni se enseña en todo caso la lengua castellana, en determinadas escuelas, «como podría enseñarse una lengua extranjera», más que por imperiosa necesidad pedagógica de remontarse a lo desconocido por el camino de lo conocido, ni la conservación o desaparición del idioma es cosa accidental y que no toque a toda el alma y toda la esencia de los pueblos. Un idioma es una cultura, y una cultura no es nunca revertible cuando aquélla enmudece; es que algo ha muerto en el mundo, no para transformarse, sino para perderse, aunque siga, como la Provenza, «adormecida amorosamente en el seno de la dulce Francia».

»Por todo esto, al sentimiento de leer la comunicación de la Academia, que nos volvería a los tiempos de proscripción y de lucha, hemos sumado el de encontrar ahí el nombre de V.E., que, por razones de nacimiento y de parentesco glorioso, no parecía llamado a autorizarla.

»Con tal motivo tengo la honra de expresarle el testimonio de mi consideración personal más distinguida.

»Barcelona, 12 de febrero de 1916. —El Presidente, *José María Roca*».

---

«Señor don José María Roca, Presidente del Ateneo. —Barcelona.

»Los términos mesurados de su comunicación de 12 del mes corriente, a la cual me es grato contestar, dan esperanza de serena reflexión, y esta desvanecerá bien pronto la dolorosa sorpresa con que el Ateneo conoció el unánime acuerdo de la Real Academia Española, transmitido el 6 de enero al excelentísimo señor Ministro de Instrucción pública.

»Hallo natural que el Ateneo no lograra por entero preservarse de ofuscadores apasionamientos ambientes, sin los [44] cuales no se habría podido divulgar en esa ciudad cultísima una versión que tergiversa de modo lamentable, y, además, inverosímil, el impulso y el designio de la Academia, olvidados los términos claros de su acuerdo. De antecedentes y controversias en que nunca intervino la Academia, toman ocasión los más de los conceptos que V. S. indica; y para persistir en la abstención, sin tocar a ellos, he de limitarme a desear que no se olvide aplicarlos equitativamente al idioma castellano y al secular Instituto que tiene su guarda.

»La petición de la Academia, en verdad exenta de desamor a las lenguas regionales y circunscrita a que se cumplan las leyes concernientes a enseñanzas en las escuelas y uso oficial del castellano, no puede desagradar al Ateneo ni sorprender a nadie. Una vez que se prescindiera de la antedicha tergiversación y de lo positivo y no de lo imaginado se trate, me parecería que agraviaba atribuyendo tal desagrado o tal sorpresa. Aun en lo que personalmente me atañe, necesito consultar la experiencia que tengo de los descaminos



contagiosos a que está expuesta la opinión común, para no sentirme lastimado por la idea final de la comunicación de V. S. Precisamente por razones de origen y de parentesco que V. S. menciona, el pobre nombre mío, así en la unanimidad de la Academia como dondequiera que aparezca, atestigua la identificación de santos amores que en santa salud jamás pueden contraponerse.

»Soy de usted atento y seguro servidor, que l. b. l. m., *Antonio Maura.*»

---

## Parlament en defensa de la Llengua Catalana (44-48)

El feu i notabilíssim dia 22 de febrer el nostre benvolgut amic En Jaume Bofill i Mates, Retgidor de Barcelona en la sessió de l'Ajuntament d'allà, defensant una *proposició* que transcrivim més avall, que firmaren dit Retgidor, En Duran i Ventosa, En Jaume Andreu, En Puig i Alfonso, En Carles de Fortuny i En Ramon Almirall, Retgidors també regionalistes. *La Veu de Catalunya* de 24 (febrer) en dona compte, i posa un extracte extens del grandiloqüent discurs d'En Bofill i Mates, d'on ho copiam:

La *proposició* deia així:

«Que l'Ajuntament de Barcelona, ratificant en lo menester l'acord pres en 30 del prop passat desembre, prestant acatament a la gloriosa llengua catalana i exercint, en nom de la ciutat, la [45] enlairada missió que la seva capitalitat li imposa, proclama de nou la seva més ferma i afectuosa adhesió a l'idioma català, que és el patrimoni més sagrat i la força més patent de la espiritualitat barcelonina, complaent-se en repetir aquesta afirmació en aquests solemnes moments en que sembla en perill el dret dels catalans a fer us del séu llenguatge en sa vida col·lectiva, pretenint-se relegar-lo a la humil esfera de simple idioma familiar.

«II. Que és desig de l'Ajuntament de Barcelona, que com un dels drets inherents a la personalitat de Catalunya, fos en ella idioma oficial la Llengua Catalana.

«III. Que es signifiqui a la Comissió Executiva del miting celebrat al Centre Autonomista de Dependents del Comerç durant la Diada de la Llengua Catalana, que l'Ajuntament es proposa fermament seguir honrant la llengua catalana i usant-la en la vida municipal com aquella sol·licita.

«IV. Que per l'Alcalde, en nom de tot l'Ajuntament, es remeti un telegrama al president del Consell de ministres, pregant al Govern que tant en les disposicions de caràcter purament administratiu com en els projectes de llei que someti al Parlament, s'inspiri en els principis de la més ampla llibertat i pregón respecte a l'ús de tots els idiomes espanyols.

«Cases Consistorials de Barcelona, 8 febrer de 1916.»

«El senyor Bofill i Mates comença la defensa de la proposició. Abans el cronista es veu obligat a declarar que no pot donar aquí ni un esblaimat reflexe de lo que fou aquest discurs.

«El senyor Bofill va dir que amb sos entusiasmes s'havia arribat a imaginar que no caldria discutir la proposició i que sentia com una mena de rubor d'haver de parlar en defensa de la llengua catalana en aquell casal que fou la Seu del nostre gloriós Concell de Cent.

«Anem a parlar de la llengua —deia—, de ço que és patrimoni respectable en totes ses manifestacions; la nostra llengua tan antiga com la que més ho sigui, que al segle IX ja la trobem documentada, que en els segles successius és un poderós instrument de cultura i és vehícol de comunicació en el comerç universal; aquesta llengua de la qual és pot dir que amb dos, que amb un sol de sos polígrafs, amb En Ramon Llull, hi tenim una literatura més copiosa que totes les altres llengües novollatines i que en ella s'expressaren totes les més altes sublimitats de les ciències en aquells temps gloriosos.

«El senyor Bofill va llegir un fragment de gran elogi del millor historiador de la llengua catalana. [46]

«Esmentà textos d'En Menéndez Pelayo i d'En Valera que així ho confirmen.

«Però va dir que en aquests temps era corprenedor el veure l'esperit que animava el nostre poble impulsant la revifalla de la nostra llengua gloriosa, fent resorgir desigs i esperances d'una revinguda de tots els séus esplendors. Aquest miracle s'és produït esponerosament en el poeta Maragall, el més gran d'Espanya, i en el de fama mundial, en l'eminent, en el genial Verdaguer, que ha estat traduït en tots els idiomes del món civilitzat. Aquesta Llengua nostra, que s'és feta apte per tots els menesters de l'actual civilització, té un valor que no tenen totes ses germanes novo-llatines, que té per als filòlegs l'interés singularíssim de servir tot el regust especial de la seva mare la llengua llatina; aquesta llengua que, després de segles d'estar dormida, s'ha despertat com la princeseta de les muntanyes de la llegenda, s'ha despertat jove, és una llengua que essent vella, no ha envellit, lo qual no succeeix en les altres llengües neo-llatines.

«El senyor Bofill va dir que no volia escatir si el català era llengua o dialecte, perquè sabia que les veritables florides dels idiomes s'abeuraven en les fonts de les llengües populars, els dialectes: cada literatura té per base, per fonament un dialecte. En demostració esmentà l'obra del Dant i tota la literatura mistralenca de Provença.

«No fan pes —deia— contra nostra llengua els arguments de que havia d'ésser casolana i no podia servir per al comerç universal de l'enteniment. No, en el món el valor de les llengües mai s'ha cotitzat per l'àrea dels terrenys on son parlades, sinó per la cultura que amb ella es manifesta. La llengua és una flor, és la sublimitat del nostre esperit que s'aprecia per son valor espiritual. No li val al castellà la extensió del terrer on és parlat, ni el nombre de nacions que el parlen, per avalorar la seva espiritualitat, ja que un ministre d'aquelles repúbliques sud-americanes que parlen en castellà, per a comunicar a Espanya la mort d'un gran poeta de llengua castellana, envià la notícia en llengua francesa. Es aquest un fet del qual tots nosaltres i vosaltres ens hem de donar per

agraviats. Quan Anglaterra, en les comunicacions per cable entre Espanya i Cuba, obliga a usar la llengua anglesa, ens hem de donar per agraviats; així com també agraviats és que s'esclueixi el castellà d'un Congrés internacional celebrat en terres d'Espanya. Tots hi estem obligats a defensar els prestigis de les llengües espanyoles, fent-les servir per al conreu de la cultura, vehícol de ciències i alternant en els congressos internacionals. [47]

«Aquest hauria d'ésser el veritable imperialisme de les llengües i no aquell rebregat argument de que es parla en vint repúbliques americanes que, quan han d'enviar una notícia a Espanya, la envien en francès.

«L'orador es va fer ressò d'aquell periòdic castellà que, ocupant-se de la persecució que sofreix la llengua catalana a Espanya, deia que era un mal precedent per la Unió Ibèrica, ja que Portugal s'alarmaria per l'avenir de la seva llengua, també digna de grans respectes, i temeria una persecució semblant des del moment que els governs d'Espanya guardaven tan pocs respectes a les llengües del país.

«No ja pels prestigis de la llengua castellana, sinó fins del mateix Estat, cal que s'acabi aquesta persecució de les llengües que diuen regionals. Pel prestigi d'aquest Estat que es considera omniscient, que actuant de poliglota, que tenint una oficina d'interpretació de llengües on fins es parla en xinès, quan hi arriba un document escrit en català, en euskar o en galaic, llengües espanyoles, parlades en regions espanyoles, declara que no les entén. (Aprovació).

«Aquesta diversitat d'idiomes que tenim i que altres consideren un mal, nosaltres creiem que és un bé; ells una desgracia, i nosaltres una ventatja. La riquesa, la força d'Espanya radica en la veritat. Nosaltres, per més que'ns diferenciem per temperament, mai semblarem antipatíes que puguin donar origen a sentiments que jo no vull expressar.

«El senyor Bofill va dir que el problema de la llengua, a més d'ésser col·lectiu, ho era de dret individual, i que la llibertat d'un poble no és tal si els ciutadans individualment són esclaus; que era un atentat contra natura atentar el dret que tenen els ciutadans si usen la seva llengua

natural. Aquest dret natural ens ha d'ésser reconegut a nosaltres catalans que usem la llengua catalana per llei de naturalesa.

«I no es comprenen aquests atacs a la nostra llengua, a la llengua natural del poble català, en aquests moments tràgics que es desenrotlla una guerra mundial que sembla serà el desvetllament de molts nacionalitats subjugades; en aquests moments en que els grans Estats centralistes sembla que tinguin entaulada una competència per a descentralitzar molts pobles fins avui centralitzats.

«El dret a l'ús de la nostra llengua ha estat reconegut per l'escriptor castellà Azorín, dient que hi teníem perfecte dret, ja que la nostra llengua és una llengua nacional com qualsevol altra i ho refermava dient que així com avui no és té per mals [48] espanyols els que professen diferent religió, malgrat haver-hi a Espanya l'unitat catòlica, perquè es parlin llengües diferents del castellà no s'ha de considerar traïció a la patria espanyola els que les parlin.

«La revinguda, el reviscolament de les llengües regionals és el sentit més modern de la filologia; en plena guerra l'Estat anglès dictà disposicions per al conreu del galaic i la França crea a Tolosa una càtedra de llengua tolosana. Es aquest, doncs, un sentit modern que vosaltres, castellans, no podeu rebutjar.

«Quan a l'acabar la guerra es reuneixin els pobles en assemblea per a tractar de resoldre el problema de la pau, no hem de veure impassiblement autoritzades altres llengües; el nostre Estat no ha de consentir que en sigui excluit el conglomerat dels pobles ibèrics per a escatir la sort que els està reservada. I amb aquesta previsió és que el nostre Cambó, en ocasió memorable, va pronunciar aquelles paraules de que a l'acabar-se la guerra calia saber la sort que li estava reservada a Catalunya.

«El senyor Bofill va fer un paragraf admirable comparant la sort de Catalunya, desatesa i sense idioma, a la situació de l'Edip rei i acabà manifestant que, com a regidors de Barcelona, que per a quelcom és una gran ciutat, la segona capital mediterrània, el cap i casal de Catalunya,

com a regidors de Barcelona defensen la llengua catalana i rendeixen acatament a la llengua de Catalunya.

«El Consistori, que l'havia escoltat atentament i amb veritable emoció, va esclatar en murmuri d'aprovació i dient: imolt bé! imolt bé!»

### **Votació**

«Es votà nominalment i per parts.

«El primer paragraf obtingué 27 vots en pro, dels regionalistes, dels tradicionalistes, dels lliberals i dels nacionalistes senyors Vila Marieges, Balanyà i Serrat.

«Entraren després els radicals, i els tres paragrafs restants obtingueren els mateixos 27 vots en pro i en contra 21 dels radicals.»

Que consti la nostra enhorabona més coral a l'estrenuu i eloqüentíssim Retgidor barceloní pel seu gran triumpf oratori en defensa de la nostra llengua cent voltes gloriosa, que tots els filisteus plegats no seràn capaces mai d'abatre ni d'esveïr, cantant ella finis finis victoria damunt tots.

# Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Suscripció: dins Espanya: 2 pess. l'any. - Redacció: St. Bernat, 5, Pral.-2.<sup>a</sup>-Palma  
Estranger: 2'60 pess.

[49]\*

Estudis dialectals de Sintaxis Catalana (49-63)

## § I

**Els afixes pronominals davant i darrera el verb**

## IV

**Dos o més afixes pronominals davant el verb: prefixes**

34. —Aqueis *prefixes* sofreixen davant el verb casi els mateis fenòmens si són dos o més que si ès un tot sol, per lo qual no'n repetirem l'explicació i sols explicarem els fenòmens qui resultin d'esser els *prefixes* dos o més.

35. —Essent un dels dos o més pronoms *prefixats me, te, se, nos, vos* (o qualsevol dels derivats de *nos, vos*), la llei primitiva de construcció catalana era que el pronom *acusatiu* anava davant i el pronom *datiu* anava darrera. Això se feia dins tots els territoris de la llengua, com se veu dins els monuments de per tot, anteriors an el sigle XVI. Dins aqueix

---

\* T. IX. —Abril de 1916. —N. 2.

sigle i següents tal llei se anà perdent, passant el pronom *datiu* davant i l'*acusatiu* darrera, conservant-se just a Mallorca la llei antiga; i encara tenim Alcudi [Alcúdia], a on, sens dubte per influència de Ciutadella (Menorca), per lo quant és una població a on predominen mariners i pescadors que se passen la vida entre Mallorca i Menorca, invitricollen sovint la llei antiga i la moderna, dient frases com aquestes que hi recollírem: *m'ha dit que ME LA'M dons i que ME LA'M duga; ¿ME'L vens (el vi)?, LES TE LES he donades; LES SE LES empassola.*

a) Exemples de la llei antiga conservada a Mallorca: *es capell no EL ME mudaré per ara; aquella terra LA TE donaràn; aqueixa taiada LA se menjarà ell; es blat ja EL mos duran; sa casa [50] no LA VOS pendrà encara; es vestit EL SE cosirà ella; sa roba LA SE faràn; es llibres ELZ·E ME duràn; ses males noves no LES TE diuen; es bons trossos LOS SE passen ells; es diners ELZ·E MOS faran seuvatges; ses dolces no LES VOS menjareu.* —A Eivissa i Menorca hi ha gent sens lletres que devegades observen aqueixa llei antiga, i diuen v. gr. *¿LA ME vols dunà?*

b) Exemples de la llei nova, general a tot el territori llingüístic, fora Mallorca, que trobarem —a Eivissa: *ME L'ha donada; ME LA pagarà;* —a Biar: *SE LES han menja(d)es;* —a Cocentaina: *SE L'han presa per patrona;* —a Gandesa: *ME SE presenten les forces carlines i vaig fugí;* —a Vinaròs: *la dona ME SE mor; MOS s'ha fet dolent; ME SE'N riuen;* —a Barcelona: *SE'LZ·E tira a sobre;* —a Igualada: *SE'NS EN reien;* a Mataró: *aquests llibres MUS ELS comprarà; aquells papers ENS ELS porta ell mateix; tals articles US ELS compraré jo;* —a Blanes: *aquestes coses no UZ·E LES bui comprarà;* —a Agullana: *SE l'emporta;* —a la Jonquera: *jo TE LA donc;* —a Catllar: *aquestes parets jo ELZ·E ME sun fetes;* —a Elna: *lu cervell SE 'LZ·I fun;* —a Perpinyà: *ME LES sun pusades;* —a Relleu de Conflent: *SE LE'n vulien dure (dur);* —a Codolet: *mai ME'L 'vien fet dire (dir);* —a Penàguila: *pa' que LI SE mengen el blat;* —a Alacant: *ME s'ha olvidada;* —a Terrassa: *no ME LES ha pertades allà;* —a Ciutadella: *ME LA vol duná; jo ME L'estim a mun pare;* —a Maó: *ME'L vol dar (el llibre);* —a Migjorn Gran: *ME LA vols turnà (la pilota);* —a Fornells: *no ME LA vol di*



(la paraula); —a l'Alguer (Sardenya): *qui VU(S) L'ha dit?*; ME LA *vols dunà*; —a Beniopa (Gandia): *el qui MO(S) L'ha fet és ell*; —a Penàguila: MOS SE morí; —a Barcelona: ENS *L'estimem molt a vustè*; —a Solsona: Deu ENZ·E LA *dóna bona*; —a Alcoi: *primer ME SE fussila a mi*. A totes les altres comarques de Catalunya continental fan lo mateix.

36. —*Construcció dels prefixes pronominals quant tot són de 3a persona i no hi entre el reflexiu SE*. Vetassí els exemples que trobarem de tal construcció —a la Vila Joiosa: *les ca(d)diures no LI LES ha(i) pogut pagar; les ulleres no LI US (els) donaré; el llibre no LI L'ha tornat encara*; —a Sant Joan d'Alacant: *no LI UA (la) vullc donar la caïra (cadira)*; —a Bolulla: *no LI LA vaig voler dar; no LI LES diré tals paraules*; —a Verger: *no LI'L volia tornar*; —a Gandia i Beniopa: *eixe tinter jo no LI'L venc; jo no LI'LS torne (els llibres)*; —a Oliva: *els papers no LI'LS vendré; el portal no LI'L tancaré*; —a Simat de la Valldigna: *eixe tinter jo no LI'L done; els diners no LI'LS tornaré*; —a Sueca: *eixe llibre no LI'L guardaré; els papers no LI'LS compre*; —a Ontinyent: *eixe animal no LI'L vaig donar*; —a Castelló de la Plana: *el cavall no LI'L vendré*; —a [51] tots els pobles del Maestrat en general: *no LA LI vullc donà; no LI'L volia tornà*; —a Morella: *no LI LA van volé dí (una paraula)*; —a Benicarló: *si no hi és, LI LA posen*; —a Falset: ELZ·E LA *vull donà; no ELZ·E LES pagarà; ell ELS ELS comprarà*; —a Mataró: *a ells ELZ·E LES vui cumprà les taules; aquets llibres ELS ELS vui turnà*; —a Canet de Mar: *aquestes taules ELZ·E LES vendré; tants de llibres ELS ELS regalaré*; —a Alcoi: *ja LI LA apanyaré tota aquesta cosa*; —a Igualada: *no ELZ·E LES bui dunà; no ELZ·E LES hem turnades*; —a Vall d'Hostoles: *aquestes taules no ELZ·E LES bui bendre; els llibres no ELS ELS tornaré*; —a Sant Feliu de Pallerols, les Planes, les Encies, Cogolls, Sant Iscle de Colltort, Sant Miquel de Pineda: *els papers no US ELS bui dunà; els pertals no ELS ELS ubriré; les finestres ELZ·E LES tancaré*; —a Besalú: *aquestes cadires no ELZ·E LES bui bendre; els llibres no ELS ELS tornaré*; —a Sant Feliu de Guíxols: *la doctrina ELZ·E L'ensenyaben*. —Aquesta construcció de pronoms de 3a persona aplegats sense el reflexiu se ni les partícules *ho hi se veu* que és

característica del Reine de València; també se'n troben prou casos dins alguns indrets de Catalunya oriental, central i occidental; dins les Balears no n'hem trobat rastre. —Són notables alguns casos de construcció antiga (el pronom *acusatiu* davant i el *datiu* darrera) que trobarem —a Cocentaina: *ell* LA LI *regalà* (una imatge); —a Alcoi, *ella* LES LI *prestà* (250 lliures); —a Terrassa: *no'LS M'ha deixades allà*; —an els pobles del Priorat: *les portes a ells no'LZ·I LIS tancaré*.

37. —Essent el pronom *ho* un dels dos o tres aplegats davant el verb, sempre va darrera, fins i tot a Mallorca, per més que estiga en acusatiu. Poren succeir quatre casos: 1r que els altres pronoms acabin en consonant; 2n que el qui precedeix siga el datiu *li*; 3r que siguen *me*, *te*, *se*, *elz·e* que li vagen davant i llur *-e* no se contrega amb *ho*, sino que hi fassa diftong; i 4t que se faça tal contracció, desapareixent la *-e*.

a) *Exemples del cas 1r*. En poríem citar a milers; vetassí els que tenim anotats dins les nostres llibretes, recullits —a Bolulla: *no'LS HO vullc dir*; —a València i Villalonga: *ELS HO va donar*; —a Cocentaina: *no ELS HO va tancar*; —a Xàtiva: *ELS HO vaig dir*; —a Verger: *no ELS HO vaig donar*; —a Castelló de la Plana: *eixos llibres no'LS HO vam donà*; —a tots els pobles del Maestrat: *no'LS HO vullc escriure*; —a Reus: *ELS HU direm*; *no US HU vull di*; —a Santa Coloma de Queralt: *US HU han dit, però no és així*; —a Igualada: *ELS HU acabà*; —a l'alt i baix Penedès: *no'LS HU va escriure!* —a Mataró: *aquests llibres no'LS HU buI cumprà*; *el Batlle MUS HU turnarà*; —a Vic: *tot això ELS HU baig dir ben [52] cla*; —a Gironella i Prats de Lluçanès. *ELS HU has turnat tot?*; —a Solsona: *ELS HO baig di*; —a Verger: *ELS HO vaig dir*; —a Tàrrega i Artesa de Segre. *MOS HO han dit*; —a Lleida i Pla d'Urgell: *MOS HU va di*; *ELS HO portaré*; *LES HO enviarà*; a Àger: *VOS HO deixaria*; —a Reus: *LUS HU diràs*. —A Mallorca serveixen per tot arreu aqueixa construcció.

b) *Exemples del cas 2n*. Només en trobarem dins el Reine de València; per això creim que és característic de dit Reine. En recollirem d'exemples d'això —a Alacant: *jo LI HU ha(i) dit*; —a Ibi i Alcoi: *jo LI HU venc*; *tu LI HU dius*; —a Xixona: *vos LI HU donareu*; —a Benissa: *no LI*

HU *vaig voler dir*; —a Gandia i Beniopa: *no LI HU puc donar; jo LI HU dia*; —a Simat de la Valldigna: *jo LI HU ha(i) dit*; —a Ontinyent: *jo LI HU venía*; —a Sueca: *ell LI HU dirà*; —a la Vila Joiosa: *el llibre LI HU donaré*; —a Castelló de la Plana: *que LI HU diguen assò!*

c) *Exemples del cas 3r.* Vetassí els que trobarem —a Alacant, Novelda i Monòver: *no TE HU puc dir*; —a Alcoi: *ME HU enviaren; TE HU donaría*; —a Xixona: *ME HU ha fet trobar; ME HU digué*; —a València: *ELS·E HU digueren*; —a Lliria: *no ELS·E HU vullgué donar*; —a Sant Joan d'Alacant: *ME HU han dat; no vol que TE HU faces*; —a la Vila Joiosa: *ME HU han dit; assò no TE HU diré; no TE HU arretglaré*; —a Benidorm: *ME HU dirà*; —a Pego: *ME HU farà*; —a Pinós: *¿com TE HU diré?* —a Bolulla: *assò ME HU contaren*; —a Benissa: *assò ME HU envía mon germà*; —a la Pobla de Segur: *ell SE HU lligue*; —a Gandia i Beniopa: *ME HU encarreguen*; —a Simat de la Valldigna: *assò ME HU digueren*; —a Xàtiva: *no TE HU diré*; —a Lliria i Castelló de la Plana: *ME HU conten tots*; —a Vinaròs: *ME HU van di*; —a tots els pobles del Maestrat en general: *ME HU han dat*; —a la Fatarella: *TE HU diuen i no hu creus*; —a Lleida: *ME HU han contat*; —a Eivissa: *ME HU [məw] han dit*, —a Mallorca ni a Menorca no trobam rastre d'això, ni a Catalunya central ni oriental.

d) *Exemples del cas 4t* La contracció és la llei general. Vetassí els casos que trobarem —a Finestrat i Benidorm: *no M'HO volgueren fer*; —a Gandia: *S'HO han llevat de davant*; —a Vilallonga: *no M'HO vulgué dir*; —a Valls i Vila-rodona: *ja S·HO (vos ho) he dit*; —an el Rosselló: *que s'HU beguin*; —a Catllar: *S'HU'N van dure (dur)*; —a Sort: *M'HO has de di*; —a Blanes: *no M'HU digues; no T'HU diré*; —a la Bisbal, Palafrugell i les Guillerries: *T'HU diré an-e tu*; —a Calce: *això M'HU fau (faig)*; —a la Vila Joiosa: *T'HO diré*; —a Barberà: *S·HO (vos ho) escriuré*; —a Rellu: *assò M'HO van dir*; —a Benissa: *M'HO vaen contar*; —a Ontinyent: *M'HO digueren*; —a Reus: *T'HO van donà*; —a Fatarella: [53] *no sé com S'HO diuen*; —a Falset i Fontaubella: *això M'HU van pintà*; —an el Penedès: *M'HU diuen tot*; —a Àger: *M'HO enviaren d'allà*; —a Santa Coloma de

Queralt: *¿i S·HU heu cregut?* —A tota Mallorca s'observa sempre aqueixa construcció.

38.— Anant la partícula *en* (*ne*) amb un pronom o amb la partícula *hi* poren succeïr quatre casos: 1r si va amb un pronom, va darrera aquest: 2n si va amb la partícula *hi*, va davant aquesta i s'usa sempre *ne*, mai *en*; i casi per tot *ne* se contreu amb la *hi*, resultant *n'hi*; 3r a qualque banda no s'hi contreu, sino que hi fa diftong: *ne-hi* [*néj*]; i 4t hi ha bandes a on la *n'* i la *hi* se fonen tornant *ny* (*ñ*), i a certes regions tornen *ny-hi*.

a) *Exemples del cas 1r*, trobats —a Eivissa: *no SE'N empenedeisga*; —a Biar: *S·E'N aneu*; *VO(S)'N aneu*; *MO(S)'N anem*; —a Xixona: *mosatros MO(S)'N anirem*; a Tremp: *ELS NE baixaven de la muntanya*; —a Falset: *no LES EN vull parlà*; —a Palamós: *SE'N rivien*; —an el Vilar: *si VUS EN recordeu*; —a Relleu de Conflent: *SE LA'N vulien dure* (dur); —an el Rosselló: *encara LI'N diria més*; —a Penàguila: *SE'N vaen anar*; —a Prats de Lluçanès: *Deu NUS EN gordi* (guardi) *de malavolença*; —a la Pobla de Segur: *per que SE'N HO portés*; —a Sant Julià d'Andorra: *si ELS EN haguessen volgut dur*; —a Perpinyà: *NUS EN guanyem la major part*; —a Ceret: *NU(S)'N anem*; —a Falset: *MOS EN anirem*; —a Sant Llorenç de Cerdans: *ENS EN riuen*; —a Vic: *ENS EN anem*; —a Prats de Lluçanès: *ja no ENS EN deixaren*; —a Mataró i Sabadell: *ENZ·E N'HI reien*; a Sant Llorenç de Cerdans: *ENZ·E N'anirem*; *VUZ·E N'aneu ara*; —a Alcoi: *S·E'N anem*; —a Pinós i Pego: *S·E'N tornarem*; —a Cocentaina i son Comtat: *S·E'N anàvem*; —a Xàtiva: *vol que S·E'N anem*; —a Falset: *OS EN anireu*; *US EN torneu ara?*; a Pinós: *no S·E'N anireu demà*; —a Ontinyent: *no S·E'N aneu!*; —a Vilabertran: *ja S·E'N dunaré tantes com vuldreu*; —a Santanyí: *ENZ·E N'hem d'anà*; —dins tot Mallorca: *ME N'arrambaràs tres, si vols*; *ja ME'N duràs un*; *MOS NE venim mans buides*; *EL TE'N menaràs allà*; *que el SE'N duguen*; *¿aquí VOS NE veniu?*; *LES NE duràs dues*; *LOS NE donaràs una mica*; *VOS N'aturau massa*. —Amb aqueis exemples se veu que a fora Mallorca, darrera un pronom acabat en consonant, tant posen *en* com *ne*; ara a Mallorca sempre posen *ne*.

b) *Exemples del cas 2n* recollits —a Alcoi: N'HI donen molts per pocs diners: N'HI havia de bons; —a Simat de la Valldigna: N'HI ha tres; —a Vila-real, Alcora, Almassora, Betxí, Onda, Vall d'Uixó, Vallibona, Nules, Castelló, Borriana: N'HI ha de bons d'homes; —a Canet (devora Perpinyà): N'HI ha dus de camís [54] (camins). Això és la llei general a tot el territori, salves algunes excepcions que especificam més avall. No cal posar pus exemples de tal llei perquè és cosa massa sabuda la seua vigència. A Santa Eugènia (Mallorca) trobarem un cas de redoblament de la *hi*, ben curiós: ME'N HI vaig HI tot d'una. Sembla que sempre ho diuen així en casos semblants i anàlegs.

c) *Exemples del cas 3r*, trobats —a Vinaròs i Benicarló: *d'homes aixina* NE HI ha de bons i NE HI HA de ruins. Sens dubte a altres bandes fan la mateixa construcció; però no ho tenim anotat dins les nostres llibretes de viatge.

d) *Exemples del cas 4t*, trobats —a Benicarló, Alcora, Xodos, Costur, Benafigos, Sant Mateu, Morella, Vistabella, Albocàsser, Benassal, Forcall, Atzeneta, Vallibona: *d'homes* NY-HA de bons i de ruíns; no NY-HA res d'assò; NY-HA moltes de bones allà; NY-HI havia poc de pa; NY-HI ha que no hu diuen; —a Albocàsser, Vistabella, la Mata, Atzeneta, Lluçena, Benassal i Xodos: *d'homes* NE NY-HA de grans i de petits; —a Catllar: NY-HI ha poques de figues; —an el Rosselló: NY-HI ha de nous i de vells; —a Solsona: no NY-HA res de tot això; —a Abella (Conca de Tremp): no NY-HI havia com ell, —a Pallerols (alt Pallars): no NY-HA sinó una; —a la Seu d'Urgell: no NY-HA gaires de dones així; —a Ponts: no NY-HA d'això aquí. —Res d'això se troba a les Balears; se veu que és un fenomen característic de Catalunya occidental i del Reine de València.

39. —La partícula *hi*, aplanada amb pronoms davant el verb, sempre va darrera, i li poren succeir quatre casos: 1r que el pronom anterior acabi en consonant, i a-les-hores la *hi* romàn intacta; 2n que el pronom anterior acabi en vocal i la *hi* formi diftong amb ella; 3r que no hi formi diftong, sino que aquella vocal se contrega amb la *hi*, i desaparegui; i 4t que el pronom anterior siga *li* i que aquesta *-i* se contrega amb la *hi*, i

desaparesca. Si no se fa tal contracció el *li* se substitueix per *la*, *le*, que formen diftong amb la *hi*.

a) *Exemples del cas 1r* que trobarem —a Gandesa: LES HI *hauría donades*; —a Falset: *el llibre a ells no'LS HI vull donà*; an el Priorat en general: *aquesta cadira a ells no'LS HI dono*; *aquestes portes a ells no'LS HI vendré*; —a Santa Coloma de Queralt: *les tasses a ells no'LS HI buida*; *ja'LS HI (els ho) bai di*; —a Igualada: *no'LS HI (ho) turnare*; —a l'alt i baix Penedès: *no'LS HI (ho) vull dunà* (els llibres a ells); *no'LS HI vull dunà* (a ell); *les taules a ells no LES HI (ho) turnaré*; —a Mataró: *les portes a ella LES HI ubriré*; —a Canet de Mar: *els llibres a ells ELS HI (ho) dunaré*; *les plomes a ells no LES HI (ho) portu*; —a Palamós: [55] *aquets llibres ELS HI (a ell, ella, ells, elles) bui dunà*; *les cireres els o LES HI (a ell o ells) vendré*; —a Palafrugell: *els diaris ELS HI (a ell, ells) turnaría*; *les taules LES HI pararé* (a ell, ells); *tot això ja'LS HI (ho) diré*; —a la Bisbal: *això ja ELS HI (ho) escriuré*; *aquestes taules LES o ELS HI (a ell, ella, ells, elles) bui turnà*; —a Perpinyà: *les peres ja LES HI (ho) enviaré* (a ells, elles); —a Catllar: *¿les cols? Espii! Ja'LS HI faré veure*; —a Girona: *aquets llibres ELS HI (a ell, ella, ells, elles) dónuc*; *aquestes cols ELS HI (a ell, ella, ells, elles) enviüc*; —a Olot i Banyoles: *aquestes cadires LES o ELS HI (a ell, ella, ells, elles) vendré*; —a Maó: *aquets llibres (a ell, ella, ells, elles) ELS HI turnaré*; —a Ciutadella: *tot allò (a ells, elles) ELS HI (ho) cuntaré*; —as Migjorn Gran: *ets HI (ho) diuen* (a ells, elles); —a Eivissa: *es llibres (a ell o ella) ELS HI enviaré*; LES HI *dunaré* (les cartes a ell o ella); LUS HI *regal* (els llibres a ell o ella); —a Valls: *els llibres (a ell, ella, ells, elles) ELS HI tornu*; *les taules (a ell, ella, ells, elles) LES o ELS HI compru*; —a Vilafranca del Penedès: *les copes (a ells o elles) no LES HI dunaré* (a ells o elles); *el llibre no ELS HI turnaría* (a ells o elles); *els vestits no ELS HI paga ningú* (a ells o elles). —A Mallorca deim *es llibres (a ell o ella) ELS o ETS o LOS HI don*; *ses figues (a ell o ella) ELS o ETS o LES HI venc*. Si el pronom *datiu* és plural, no diuen mai els *hi*, *ets hi*, *los hi*, *les hi*, sino els *ho*, *les ho*, *ets ho*, *los ho*. Es una llei que mai falla. —Es també una llei general a tot el territori el dir v.

gr. NOS o MOS o ENS o S·HI *veurem*; MOS o NOS o ENS o S·HI *duràn*; MOS o NOS o ENS o S·HI *tanquen*; VOS o EUS o US o S·HI *volen*; VOS o EUS o US o S·HI *trobareu*.

b) *Exemples del cas 2n*, que trobarem —a Eivissa: *li he dit que ME HI tenga uns quants homes; jo ME HI confessí; ME HI ajuneí; LE HI diré*; a Xàtiva: *no LA HI haurà* (xamusquina); —a Calaceit: *ja LE HI porten*; —a Fatarella i Villalba: *no LE HI vull dir*; —a Gandesa i sa comarca: *la pera LA HI dono; el llibre LE HI venc*; —a Catllar: *el num* (nom) *LE HI puria pas dire* (dir); —a Lleida: *no LE HI diuen; LE HI van di*; —a Conca de Tremp: *si LE HI vas prometre, LE HI has de tení* (cumplir); —a Gombrèn: *jo LE HI som dit*; —a Sort: *LE HI porien portà*; —a Pallerols: *LE HI porten per poc*; —a la Seu d'Urgell: *ja LA HI han tirada*; —a Ponts: *LE HI han dit*; —a Peníscola: *LE HI dic sempre*; —a Mallorca: *no LE HI tornaràn; a ella LE HI amagaràn; sa carta LA HI lletgiràs; sa taula LA HI rentaràs; tot allò LE HI diràs; no LE HI fasses tort a ton pare*.

c) *Exemples del cas 3r* que trobarem —a Eivissa: *en ser que hi ha penyals, S'HI amaguen*; —an El Vilar: *S'HI ficsi vustè*; —a Mataró: *S'HI veuràn*; —a Mallorca: *T'HI trobaràn; M'HI HA duit*; [56] *S'HI veren apurats per sortir-ne; S'HI arriben a avesar*. Aquesta llei es general a casi tot el territori llingüístic. No cal pasar-ne exemples.

d) *Exemples del cas 4t*, trobats —a Eivissa: *tot això L'HI (le hi) diré*; —a Falset: *aquesta cadira (a ell o ella) no L'HI vull vendre; el llibre (a ell o ella) L'HI tornaré*; —an els pobles del Priorat: *la porta (a ell o ella) no L'HI vull tancà*; —a Igualada: *el papé (a ell o ella) no L'HI bui dunà; això no L'HI vaig di (a ell o ella)*; —a l'alt i baix Penedès: *això (a ell o ella) no L'HI escriuré*; —a Mataró: *la taula (a ell o ella) no L'HI compraría mai*; —a Canet de Mar: *la casa (a ell o ella) no L'HI llugaré; el llibre no L'HI turnaré*; —a Barcelona: *tot això L'HI diràs en veure'l; ¿L'HI dunaràs a ton pare tot allò?*; —a Maó: *el llibre L'HI dunaré (a ell o ella)*; —a Valls: *¿Li dones el llibre? L'HI donu. ¿I la taula? També L'HI donu*; —a Vilafranca del Penedès: *aquesta L'HI dunaré (a ell o ella)*. —A Mallorca no's coneix tal contracció de *li* i *hi*, ni an el Reine de València ni a la provincia de Lleida.

40) —A certes comarques *mos, mus, vos, vus* davant un altre pronom o partícula pronominal perden la *-s*. Vetassí els casos que trobarem d'assò —a Llavorsí: *MO'n anem allà*; — a Ponts: *MO'n vam vení*; *MO'n hem anat*; —a Boí: *MO n'anem a brenà*; —as Castell (Menorca): *MU'n n'anàvem*; —a Ferreries (Menorca): *Noltrus MU n'anem*; —a Sant Joan d'Alacant: *MO n'anirem*; —a Benidorm: *MO n'anem*; —a Rellu: *MO n'anàvem*; —a Bolulla: *MO n'anem*; —a Beniopa: *El qui MO l'ha fet ès ell*; —a Alzira: *MO se'n riuem*; —a Ontinyent: *MO n'anem*; —a Begur: *MU n'anam cap allà*; —a Palafrugell: *MU n'anirem prompte*; —a Eivissa: *MU ne dunaràn*; *MU la deixaràn tocà*; —a Sant Joan d'Alacant: *VO n'anireu tart*; a Rellu: *VO n'aneu massa prompte*; —a Bolulla: *VO n'aneu demà*; —a Ceret: *¿VU n'aneu?*; —a Boí: *¿A on BO (VO) n'aneu?*; —a Ponts: *No VO'n voleu anà?*; —a Ferreries (Menorca): *Voltrus VU n'aneu!*; —a l'Alguer (Sardenya): *¿Qui VU l'ha dit?*; —a Palafrugell: *VU n'aneu tan prompte*.

## V

### **Dos o més pronoms i partícules pronominals aplegats darrera el verb**

41. —Els pronoms i partícules pronominals *sufixats* an el verb sofreixen casi els mateixos fenòmens que si van *prefixats*. Com anteriorment ja hem espinzellats aqueis fenòmens, no ès [57] cosa de repetir-ho; per lo qual només presentam aquí classificats els exemples que recullírem dins tot el territori lingüístic.

42. —*Aplecs de sufixes a on entren ME, TE, SE darrera el verb*: Vetassí lo que trobarem —a Sella: *van (ells) deixant-SE-HU*; —a Xixona: *vatge-SE'N d'aquí vosté*; —a Sant Joan d'Alacant: *en anant-SE-NE, digueren allò; tinc que anar-ME-NE*; —a Pinós: *la cullera dona-ME-LA; dona-SE-LA*; —a Finestrat i Benidorm: *no volgueren fer-m'ho*; —a Alcoi: *done-ME'N una mica*; —a Oliva: *no puc dir-TE-HU*; —a València: *digué assò sensa sentir-SE-HU*; —a Alzira: *no vullgué dir-ME-HU*; —a Castelló de la Plana: *aniré donant-TE-HU*; —a la Fatarella i Villalba: *per a di-TE-*



HU, *no'm costarà gaire*; —a Ascó: *per a di-TE-HU venía*; —a Valls: *mallà-TE'L!* (mira'l-te)!; —a Falset: *mí-TE'L* (mira'l-te); *per donà-TE-HU has de callà*; —a Blanes: *do-M'HU!* (dona-m'ho); —a la Bisbal: *costa mol(t) d'entendre-S'HU*; —a Agullana: *cal ficsà-S'HI*; —a la Jonquera: *vindrà per rubà-T'HU*; —an el Rosselló: *beu-T'HU*; *begui-S'HU ell!*; —a Ceret: *digues-ME-NE un!*; —a Canet (Rosselló): *faci-ME-NE venir un!*; *llegeix-M'HU*; *llegixi-M'HU!*; —a Sort i pobles veïns: *vol vendre-ME'L*; *porta-ME'L* (els altres pronoms enclítics los fan àtons); —a Salàs (prop de Tremp): *no sé com di-TE-HU*; —a Penàguila: *en pagar-TE-SE*; —a Gandia: *Vatja-SE'N!*; *pose-SE'N d'assò!*; —a Xàtiva: *dona-ME-HU!*; —a la Llena (prop de Solsona): *volía menjà-SE'LS*; —a la Pobla de Segur: *m'hai descuidat de portà-ME-NE*; *torna-TE'N!*; *du-TE'N ben molts!*; —a Ponts: *vés-TE'N al riu!*; —a Alcúdia (Mallorca): *dona-ME'L* [donəmál]; —a Eivissa: *emporta-TE-NE'L!* [əmpórtə-tə-nəl]; *endú-TE-NE'L!*, —a Menorca: *enmena-TE'LS* (mena-los-te'n); —a S'Arracó (Mallorca): *menja'l-TE'L!* [mənʒəltál]; —a Oliva: *no puc dir-T'HO*. —A Mallorca, fora Alcudi [Alcúdia], diuen per tot arreu: *dona'L-ME* [donəlmá]; *dona-LE'M* [donəlám]; *acosta-LA-ME* [əkostəlamá]; *ven-LO-ME* [vənlomá]; *ven-LO'M* [vənlom]; *venía per tornar-LO-TE* [tornarlotá] o *tornar-LO'T*; *volíen trobar-S'HI tots*; *mena-LOS-TE'N-HÍ depressa*; *du'LZ·E-TE'N-HI!*; *arramba-LOS-M'HI* (els llibres a tal punt); *menja-LOS-T'HÍ*; *vindrà per dur-LOS-SE'N-HI*, per *menjar-LO-SE* [mənʒəl·losá]; *es ciurons per menjar-LOS-SE* [mənʒərlotsá], *han d'esser ben cuits*; *du-TE'N-HO*; *torna-TE'N-HÍ*. De manera que a Mallorca, fora Alcudi [Alcúdia], sempre observam la llei primitiva de construcció de pronoms, segons la qual el pronom acusatiu va davant i el pronom datiu darrera, mentres el pronom datiu no sia plural, perquè, si ho és, el pronom acusatiu és substituït pel pronom *ho*, que sempre va darrera l'altra pronom (*el llibre a ell dona-LE-HI*, *a ells dona-LOS-HO*).

43. —*Aplecs de sufixes a on entra NOS o qualsevol de sos derivats darrera el verb*. Vetassí lo que trobarem d'això —a Codolet [58]

(Conflent): *digueu*-ENS-NE UN!; —a Bolulla: *no vol dir*-MOS-HO; a Vinaròs: *torné(m)*-MO(S)-NE!; —a la Conca de Barberà i la Riba: venien per *donar*-S'HU (donar-nos-ho); —an el Rosselló: *beguem*-MUS-HU!; —as Migjorn Gran (Menorca): *contau*-MOS-LA!; —a Eivissa (Santa Gertrudis de Fruitera; Sant Mateu i Sant Jordi): *dona*-MU(S)-LA [*donəmulá*]; *tira*-MU(S)-LA [*tirəmulá*]; —a Vilafranca del Penedès: *arribem*-S·HI! (arribem-nos-hi); —a Barcelona: *pensem*-Z·HI-BÉ!; *arribem*-Z·HI qualsevol dia! — Aquesta construcció és comuna a tot Catalunya oriental. A Mallorca deim sempre: *dona*-LA-MÓS; *acosta*'L-MÓS; *envia*-MOS-HI!; *torna*-MOS-HO; no usam mai *ens*, *enz·e*, *s·e*, *z·e*, *·s* darrera el verb. —Es molt interessant veure la varietat de formes que presenta dins el territori llingüístic la 1a persona plural de l'imperatiu de *anar*, seguit del pronom *nos* i la partícula *en ne*. Vetassí lo que trobarem —a Alacant: *ane(m)*-MO(S)-NE!; 'NE(m)-MO(S)-NE; —a Elx: *ane(m)*-MO(S)-NE!; —a Monòver i Petrer: *ane(m)*-MO(S)'N!; *ane(m)*-MO(S)-NE!; —a Ibi: 'ne(m)-MO(S)'N! *anem*-S·E'N; —a Xixona: *ane(m)*-MO(S)'N; *ane(m)*-MO(S)-NE!; —a Sant Joan d'Alacant: *ane(m)*-MO(S)-NE!; —a la Vila Joiosa: *ane(m)*-MO(S)'N! *ane(m)*-MO(S)-NE!; —a Finestrat: *ane(m)*-MO(S)-NE!; —a Benissa: *ane(m)*-MO(S)'N! *ane(m)*-MO(S)-NE! *anem*-SE'N!; —a Verger: *ane(m)*-MO(S)'N! *ane(m)*-MO(S)-NE! *anem*-S·E'N; —a Alcoi: *ane(m)*-MO(S) NE!; —a Gandia: *anem*-S·EN! *ane(m)*-MO(S)-NÉS! *ane(m)*-MO(S)'N!; —a Sueca: *ane(m)*-MO(S)'N! *ane(m)*-MO(S)-NE! 'ne(m)MO(S)'N!; 'ne(m)-MO(S)-NE!; 'mo(s)-NÉ!; —a Ontinyent: *ane(m)*-MO(S)-NÉS!; —a Xàtiva: *ane(m)*-MO(S)-NE!; —a Llíria: *anem*-S·E'N! *ane*-(m)-MO(S)-NE! 'ne(m)-MO(S)-NE!; —a Castelló de la Plana: *ane(m)*-MO(S)-NE! 'ne(m)-MO(S)-NE!; —a Vinaròs: *ane(m)*-MO(S)-NE! *ane(m)*-MO(S)'N! —a Gandesa: *ane(m)*-MO(S)'N!; *ane(m)*-MO(S)-NE!; —a Tarragona: *anem*-S·E'N!; —a Mataró: *anem*-Z·E'N!; —a Calaceit: *ana(m)*-MO(S)'N!; —a Girona, Planes d'Olot; Banyoles, Besalú, Sant Feliu de Guíxols: *anem*-Z·E'N!; —a Palafrugell: *anem*-Z·E'N! *ne(m)*-MUS-EN! *ane(m)*-MU(S)'N!; —a Figueres i Vilanant: *anem*-MUS-EN!; —a Agullana: *anem*'Z·E'N!; —a Prada i Catllar: *anem*-

MUS-HI!; —a S'Arracó (Mallorca): *anem-MOR'N!*; —a Conflent: *anem-MU(S)'N!* *anem-Z·E'N!*; —a Illa (Cerdanya) *anem-MU(S)'N!*; —a Palau de Cerdanya: *anem-Z·E'N!* —a la Cerdanya espanyola i francesa: *anem-Z·E'N!* *anem-Z·E'N-HI!*; *'ne(m)-MO(S)'N allà!*; —a Penàguila: *'ne(m)-MO(S)-NE!*; —*anem-Z·E'N!*; —a Prats de Lluçanès i Gironella: *anem-Z·E'N!*; —a Tàrrega i Sant Llorenç de Piteus o de Morunys: *anem-Z·E'N!*; —a Lleida: *ane(m)-MO(S)'N anem-Z·E'N!*; —a Balaguer: *ane(m)-MO(S)'N!*; —a Juneda: *ane(m)-MO(S)'N!*; —a Artesa de Segre: *'ne(m)-MO(S)'N!*; —a la Conca de Tremp: *ane(m)-MO(S)'N!*; —a la Seu d'Urgell: *ane(m)-MO(S)'N!* *anem-Z·E'N!*; —a Ponts: [59] *ane(m)-MO(S)'N!*; —a Cabanabona (prop de Ponts): *anem-Z·E'N!*; —a Sabadell: *anem-Z·E'N!*; —a Deià, Valldemossa i casi tots els altres pobles de Mallorca: *anem-MOS-NES!* [*ənəmmosnás*]; ara la gent més il·lustrada diu: *anem-MOS-NE!* [*ənəmmosná*]; —a Consell i altres pobles de Mallorca: *anem-MOS-NÓS!*; —a Andratx: *anem-MOR!*; —a Benicarló: *ane(m)-MO(S)'N!* *ane(m)-MO(S)-NE!*; —a Palamós: *anem-Z·E'N!* *'ne(m)·MUS-EN!*; —a Peníscola: *ane(m)-MO(S)-NE!*

44. —*Aplecs de sufixes pronominals darrera el verb, a on entra VOS o qualsevol de sos derivats.* Vetaquí lo que trobarem d'això —a Bolulla: *no vullc dir-VOS-HO!*; —a Falset, la Torre de Fontaubella, les Garrigues: *per donà-US-HU venía:* —a la Riba i Conca de Barberà: *no poría donà-S·HU; costaría de tornà-US-HI!*; —a Montblanc: *ficseu-Z·HI!*; —a Savella: *penseu-Z·HI!*; —a Mallorca: *pensau-VOS-HO!*; *venía per dir-VOS-HO!* *vendrà per veure-vos-HÓ fer; ialerta a veure-VOS-HI mai!* —A les altres regions usen darrera el verb el pronom *vos, voz·e, vuz·e, os, us, uz·e, ·s*, aplegat amb altres pronoms o partícules, poc més poc menys com davant el verb, segons vérem. —Vetassí lo que trobarem sobre dit pronom i sos derivats darrera la 2a persona plural de l'imperatiu d'anar: —a Alacant: *aneu-OS!* *aneu-O(S)NE!*; —a Elx: *aneu-O(S)-NE!*; a Monòver i Petrer: *aneu-O(S)'N!* *aneu-O(S)-NE!*; —a Sant Joan d'Alacant: *aneu-O(S)-NE!*; —a la Vila Joiosa: *anev-O(S)'N!* *anev-O(S)-NE!*; —a Finestrat: *anev-O(S)-NE!*; —a

Benissa: *anev-O(S)-NE!* *anev-O(S)'N!* *aneu-S·E'N!*; —a Verger: *anev-O(S)'N!* *anev-O(S)-NE!* *aneu-S·E'N!*; —a Gandia: *anev-O(S)'N!* *anev-O(S)-NÉS!* *aneu-S·E'N!*; —a Sueca: *'nev-O(S)-NE!* *'nev-O(S)'N* *'v-O(S)-NE!*; —a Ontinyent: *anev-O(S)-NE!* *anev-O(S)-NÉS!*; —a Xàtiva: *anev-O(S)-NE!* *aneu-S·E'N!*; —a Lliria: *aneu-S·E'N!*; *anev-O(S)NE!*; —a Castelló de la Plana: *anev-O(S)-NE!* *'nev-O(S)-NE!*; —a Peníscola: *anev-O(S)-NE!*; —a Xixona: *anev-O(S)-NE!* *anev-O(S)'N!*; —a Vinaròs: *anev-O(S)-NE!* *anev-O(S)'N!*; —a Gandesa: *anev-O(S)'N!*; —a Tarragona: *aneu-Z·E'N!*; —a Calaceit: *anau-O(S)'N!*; —a Mataró: *aneu-Z·E'N!*; —a Girona, Planes d'Olot, Banyoles, Besalú, Sant Feliu de Guíxols: *aneu-Z·E'N!* *aneu-VUS-EN!* *'neu-VUS-EN!*; —a Figueres i Vilanant: *aneu-VUS-EN!* *aneu-Z·E'N!*; —a Agullana: *aneu-Z·E'N!*; —a Palafrugell: *ane(u)-VU(S)'N!*; —a Arle: *aneu-VU(S)'N!*; —a Prada i Catllar: *ane(u)-VU(S)-H'HI!*; —a S'Arracó (Mallorca): *aneu-VOR'N!*; —a Conflent: *aneu-VU(S)'N!*; —a Illa (Cerdanya): *aneu-VU(S)'N!*; —a Palau de Cerdanya: *aneu-Z·E'N!*; —a la Cerdanya espanyola i francesa: *aneu-Z·E'N!*; *aneu-Z·E'N-HI!*; —a Llavorsí: *aneu·VO(S)'N d'aquí!*; —a Penàguila: *'neu-O(S)-NE!*; —a Vic, Prats de Lluçanès i Gironella: *aneu-Z·E'N!*; —a Tàrrega, Sant Llorenç de Piteus o de Morunys: *aneu-Z·E'N!*; —a Juneda: *aneu-O(S)'N!*; —a Lleida: *aneu-O(S)'N!* [60] *aneu-Z·E'N!*; —a Artesa de Segre: *'neu-Z·E'N!* *'nau-Z·E'N!*; —a la Conca de Tremp: *aneu-O(S)'N!*; —a Balaguer: *anau-O(S)'N!*; —a la Seu d'Urgell: *anau-O(S)'N* *anau-Z·E'N!*; —a Ponts: *aneu-O(S)'N!*; —a Cabanabona (prop de Ponts) i Sabadell: *aneu-Z·E'N!*; —a Andratx: *aneu-VOR!*; —a Deià, Valldemossa i molts d'altres pobles de Mallorca: *anau·VOS-NES!* [*ənəwvosnás*]; la gent il·lustrada diu en general: *anau·VOS-NE!* [*ənəwvosnə*]; —a Consell i a molts d'altres pobles de Mallorca: *anau·VOS-NÓS!*; —a Palamós: *'neu-Z·E'N!* *'neu-VUS-EN!*; —a Sort: *aquestes nous partí(u)-VO(S)-LES!*

45. —*Aplecs de sufixes de 3a persona sense el reflexiu SE darrera el verb.* Vetassí els que trobarem —a Ibi i Alcoi: *venía per a poder-LI-LA donar*; —a Xixona: *lo que faré vullc donar-LI-LO; compar-LI-LO!*; —a

Benidorm: *les peres no vullc comprar-LI-LES; els llibres no puc comprar-LI-US('ls);* —a Pego: *aquelles terres volía comprar-LI-LES; la porta volía tancar-LI-LA;* —a Pinós: *la carta dona-LI-LA!;* —a Relleu: *la mida puc donar-LI-LA; tals consells no vaig donar-LI-US('ls);* —a Finestrat: *el llibre no vaig tornar-LI-U('l); els papers no puc enviar-LI-US('ls);* —a Benissa: *el llibre volia regalar-LI-LO i enviar-LI'L; mos pensaments no puc dir-LI-LOS ni indicar-LI'LS;* —a Gandia i Beniopa: *eixe tinter no vaig donar-LI'L; no puc regalar-LI-LO; els diners no m'és possible tornar-LI'LS ni pagar-LI-LOS;* —a Simat de la Valldigna: *la taronja dona-LI-LA!; torna-LI-UA(la)! afica-LI-UA(la)! tanca-LI-UA(la)! el sobre no vol entregar-LI'L; els arbres no vol guardar-LI'LS;* —a Alzira: *eixe llibre no vullguí tornar-LI-LO; eixos papers costa d'enviar-LI-LOS;* —a Ontinyent: *eixos animals no és possible pagar-LI'LS ni tornar-LI-LOS; eixe cavall no puc donar-LI'L o donar-LI-LO;* —a Benigànim: *el paper dona-LI-LO;* —a Cocentaina: *vols donar-LI-LO o tornar-LI'L?; no puc donar-LI-LA, no vullc comprar-LI-LOS;* —a Xàtiva: *no vaig voler donar-LI-LA, donar-LI-LO, donar-LI'L, donar-LI-LOS, donar-LI'LS; aniré a munyir-LI-LA;* —a Vilallonga: *el tinter no vull donar-LI'L; els papers vols donar-LI'LS?;* —a Llíria: *torna-LI-LA! dona-LI'L! torna-LI-LO, torna-LI'LS;* —a Castelló de la Plana: *l'instrument no vullc donar-LI'L; no pot tornar-LI'LS;* —a tots els pobles del Maestrat: *vaig pagar-LI-LA, pagar-LI'L, pagar-LI'LS;* —a Nules, Artana, Vall d'Uixó i Vilavella: *vol donar-LI'L, donar-LI-LO;* —a Vinaròs: *voldràs donar-LI-LA, donar-LI'L, donar-LI-LES, donar-LI'LS;* —a Morella: *no volen donar-LI-LA;* —a Benicarló: *posa-LI-LA i passa-LI-LA!;* —a Alcoi: *dona-LI(U)'l; dona-LI-LOS!;* —a Terrassa, Calaf, Castellar de N'Hug: *les cadires a ells porta'LZ·E-LES! Els llibres a ells torna'LS-ELS!;* —a Sabadell: *les portes a ells tanca'LZ·E-LES! la llapidera a ells torna'LZ·E-LA! el llibre a ells compra'LS-EL!;* —a Alcoi: *la cadira a ell o ella [61] porta-LI-LA! el llibre porta-LI-LO! i porta-LI'L!; la cadira a ells o elles porta-LOS-LA! el llibre a ells o elles porta-LOS-LO! les taules a ells o elles pareu-LOS-LES! Els llibres a elles porteu-LIS-LOS! Les cadires a ell o ella doneu-LI-LES! Els*

*llibres a ell o ella regaleu-LI-LOS!* —A les Balears no's coneix res de tal construcció.

46. —*Aplec d'un pronom de 3a persona i la partícula HO darrera el verb.* Vetaquí lo que trobarem d'això —a Sant Joan d'Alacant: *tu diga-LOS-HO tot assò; no vaig poder entregar-LOS-HO;* —a Finestrat i Benidorm: *per donar-LOS-HO, han de vindre;* —a Bolulla: *no vol dir-LOS-HO;* —a Benissa: *no vaig voler dir-LOS-HO;* —a Gandia i Beniopa: *vullc dir-LOS-HO, però a la cara; venía per di'LS-HO;* —a Oliva: *no pot tornar-LOS-HO tants de diners;* —a Cocentaina: *no vol donar-LOS-HO;* —a Xàtiva: *pots dir-LOS-HO;* —a Castelló de la Plana: *eixos tinters no vain volé donar-LOS-HO;* —a tots els pobles del Maestrat en general: *vaig enviar-LOS-HO;* —a Vinaròs: *¿voldràs tornar-LOS-HO?;* —a Reus: *vinc per DI'LS-HU;* —a Falset; Pradell, Omells, Mont-roig i Tarragona: *pot donà'LS-HU;* —a Alòs: *dona'LS-HO!;* —a Artesa de Segre: *els llibres a ells dona'LS-HO!;* —a la Conca de Tremp: *prenem-LOS-HO! donem-LOS-HO!;* —a la Pobla de Segur: *envía'LS-HO! porta'LS-HO!;* —a Sort: *portau-LES-HU!;* —a Ponts i Agramunt: *les cadires (a ells o elles) paga-LES-HU! torna-LES-HU! i porta-LOS-HU!;* —a Pallerols i la Seu d'Urgell: *els diners tornau-LOS-HU! i portau-LES-HU!;* —a Sant Julià d'Andorra: *pòrta'LS-HU!;* —a Terrassa: *du'LS-HU!* (ells llibres a ells). —A Mallorca observam per tot arreu aqueixa construcció: *dona-LOS-HO!* (el llibre a ell o elles); *diga-LOS-HO que venguen ells o elles; torna-LOS-HO* (els llibres a ells o elles); *acosta'LS-HO!; diga'LS-HO!; escriu-LOS-HO! mou-LES-HO!;* —a Alcoi: *assò pòrta-LOS-HO!* (a ells o elles); *porteu-LOS-HO!*

47. —*Aplec d'un pronom plural de 3a persona amb la partícula HI, darrera el verb.* Vetassí lo que trobarem d'assò —a Falset, Pradell, Omells, Mont-roig, Tarragona: *venía per donà'LS-HI* (els llibres a ell); —a Montblanc: *tinc el llibre per apuntà'LS-HI;* —a Santa Coloma de Queralt, Barberà i Camp de Tarragona: *per di'LS-HI* (tal cosa a ells), *ves-HI!;* —al Vendrell: *no gosu posà'LS-HI!;* —a Alòs: *dona'LS-HI!* (els llibres a ell o ella); —a Artesa de Segre: *torna'LS-HI!* (els diners a ell o ella); —a la Conca de Tremp: *pren-LOS-HI* i *pren-LES-HI* (els llibres a ell); —a la

Pobla de Segur: *envia*'LS-HI! (els infants a la mare); —a Sort: *portau*-LES-HI (els llibres o cadires a ell o ella); —a Ponts i Agramunt: *torna*'LS-HI! (els llibres a ell o ella); *porteu*-LOS-HI (els bancs a ell o ella); —a Prullans (Cerdanya): *aquestes cadires porta*'LS-HI (a ell o ells); —a Pallerols i la Seu d'Urgell: *torna*-LES-HI [62] (les cartes a ell o ella); *envia*-LOS-HI! (els deixebles al Mestre); —a Terrassa, Castellar de N'Hug i Calaf: *torna*-LES-HI (les cadires allà on eren); —a Sant Julià d'Andorra: *porta*'LS-HI! (els llibres a ell o ella); —a la Seu d'Urgell: *posa*'LS-HI *al seu lloc* (per ell o ella); —a Calaf: *du*-LES-HI! *porta*-LES-HI!; —a Terrassa: *du*'LS-HI (els llibres a ells o elles); —a Sabadell: *porta*-LES-HI (les llapideres a ell o ella); —a Eivissa: *no puc envial*-LES-HI (les peres a ell); —a Arbúcies i Sant Hilari Sacalm: *els llibres al Sr. Mestre porta*'LS-HI! *torna*'LS-HI (els diners a ells o elles); *aquest llibre o llibres* (a ell o ella, ells o elles) *purteu*-ELS-HI!; —a Reus: *aquets versus* (a ell o ells) *diga*'LS-HI! *dieu*-LOS-HI!; —a Vilafranca del Penedès: *les copes dona*-LES-HI (a ell o ells); *els llibres envia*'LS-HI! (a ell o ells); —a Valls: *els llibres* (a l'amic o amics) *dona*'LS-HI!; *les taules* (a l'amic o amics) *torna*'LS-HI! — Dins casi tota la Catalunya oriental serveixen la mateixa construcció: fan servir *els-hi*, *los-hi*, *les-hi*, tant si el pronom o partícula en datiu és plural com si és singular; mentres que a Mallorca, Reine de València i Catalunya occidental diuen *els-ho*, *los-ho*, *les-ho*, i se serveixen d'aqueis nexes tant si el pronom *acusatiu* és singular com si és plural, sempre que el pronom *datiu* siga plural.

48. —*Aplec d'un pronom singular, acusatiu, de 3a persona, amb la partícula HI darrera el verb.* Vetaquí lo que trobarem d'això —A Alós: *dona*-LA'HI!; —a Solsona i Anglesola: *tira*-LA-HI! (la pera), *dona*-LA-HI (la carta); *torna*-LE-HI! (el llibre), *ven*-LE-HI! (el carbó); —a Balaguer, Artesa de Segre, Lleida, Tàrrrega, Pla d'Urgell: *da*-LE-HI! *diga*-LE-HI! *porta*-LE-HI! *tira*-LE-HI! —a la Pobla de Segur: *dis*-LE-HI! *dona*-LE-HI! *torna*-LE-HI! *compra*-LA-HI!; —a la Seu d'Urgell, Ponts, Sort, Agramunt: *dona*-LE-HI! *porta*-LE-HI! *diga*-LE-HI!; —a Pallerols: *torna*-LE-HI! *paga*-LE-HI!; —a Sant Julià d'Andorra: *dona*-LA-HI!; —a Fatarella i Villalba: *per*

a *di*-LE-HI vinc!; —a Eivissa: *¿dunal*-LE-HI *no pots?* —a Mallorca observen aqueixa construcció: *envia*-LE-HI! [ənvialáj]; *du*-LE-HI! [duláj], *arramba*-LE-HI! [ərrəmbaláj]; *estira*-LE-HI [əstíraláj]; *per comanar*-LE-HI [komənarláj] *ès massa molestia*; *mira*-LE-HI [miraláj] *veiam!*; *tira* LE-HI [tiraláj] *en-terra*. De manera que Mallorca coincideix amb l'Urgell, el Pallars i Andorra en conservar aqueixa construcció, que és la primitiva de la nostra Llengua.

49. —*Aplec dels pronoms LOS LES amb la partícula NE, darrera el verb*. Dins les nostres llibretes de viatge no trobam casos d'això més que de Mallorca. A Mallorca deim per pa i per sal: *diga*-LOS-NE *de verdes i de madures*; *dona*-LOS-NE *tantes ne vulguen!*; *per enviar*-LOS-NE *fe-los-ho pagar!* *du*-LOS-N'HI *de carretades de blat allà fins que diguen: prou!* — Estam segurs de que a fora Mallorca fan la mateixa construcció o per l'estil. [63]

50. —*Aplec del pronom LI amb la partícula HO, darrera el verb*. Allà on s'usa la *ho* torna *hu* i fa diftong amb *li*: LI HU [liw]. Vetassí a on trobarem tal fenomen: —a Biar: *no puc dir*-LI-HU! *dis*-LI-HU! *diga* LI-HU!; —a Xixona: *compra*-LI-HU! *compreu*-LI-HU!; —a Sant Joan d'Alacant: *diga* LI-HU!; —a la Vila Joiosa: *no vaig poder dir*-LI-HU!; —a Benidorm: *costa massa de traduir*-LI-HU; *ès mal d'explicar*-LI-HU; *no vol comprar*-LI-HU; —a Relleu: *no ha pogut dir*-LI-HU; —a Benissa: *no vol dir*-LI-HU; —a Gandia: *per portar*-LI-HU, *venía*; —a Oliva: *el paper no vullc donar*-LI-HU; —a Sueca: *tot assò diga*-LI-HU!; *no va poder dir*-LI-HU; —a Cocentaina: *no m'atrevixc a dir*-LI-HU; —a Castelló de la Plana: *dis*-LI-HU *tu!* *dieu*-LI-HU!; —a Vinaròs: *voldràs tornar*-LI-HU?; —a Morella: *di*-LI-HU! *diga*-LI-HU; —a Alcoi: *assó a ell porta*-LI-HU; —a Benicarló: *di*-LI-HU! *digui*-LI-HU! —a les Balears ni a Catalunya oriental ni occidental trobarem res d'això; just an el Reine de València viu.

51. —*Aplec del pronom LI amb la partícula HI darrera el verb*. La *-i* de *li* se fon amb la *hi*, quedant aqueixa tota sola amb la *l'*. Tal fenomen només el trobarem a la Catalunya oriental i dins devers mitja provincia de



Tarragona. Vetassí els puns a on l'aglapírem: —a Reus i Tarragona: *tot això diga-L'HI!*; —a Falset, Pradell, Tarragona, Omells, Mont-roig: *venía per donà-L'HI!*; —a Montblanc: *tot allò vol pagar-L'HI!*; —a Terrassa, Castellar de N'Hug i Calaf: *tot això quant ell vinga, dona-L'HI! envía-L'HI! el llibre du-L'HI!*; —a Sabadell: *tot aqueix paper porta-L'HI!*; —a Arbúcies i Sant Hilari Sacalm: *el llibre an el Mestre torna-L'HI! aquet papé a ell porteu-L'HI!*; —a Valls: *el llibre a l'amic dona-L'HI!*

52. —*Aplec del pronom LI amb la partícula EN, darrera el verb.* La en se contreu amb *li* i resulta LI'N. Trobarem poquíssims casos d'això. Dins les nostres llibretes en veim un de consignat, recullit a Martinet: *dona-LI'N!* (dona-n'hi). Dins els monuments antics se'n troben a betzef.

53. —*Aplec de la partícula NE amb la partícula HI darrera el verb.* Se contreu *ne* amb *hi*, i resulta *n'hi*. Vetassí els casos que trobarem d'això: —a Vallcebre: *do-N'HI* (d'això a ell); —a Salses: *parla-N'HI!*; —a Massanés: *mostra-N'HI!*; —a Gisclareny: *escriu-N'HI una carta ben forta!*; —a Bagà: *porta-N'HI de peres tantes en vulgui!*; —a Sort: *vinc per parlà N'HI!*; —a Ponts: *parla-N'HI quant el vegis!* —a Mallorca sovintetja ferm tal construcció: *torna-N'HÍ uns quants des que tens; pren-N'HI set o vuit! Du-N'HI a voler! treu-N'HI molts, que no'ls hi acabaràs; posa-N'HÍ un raig per on ell ha de passar.* Ho deim per pa i per sal.

I prou per ara d'afixes pronominals construïts amb el verb. [64]

## Els Parlamentaris Regionalistes al País (64-72)

Els HONORABLES PATRICIS: Senadors del Reine, En Ramón d'Abadal, el Marquès d'Alella, En Frederic Rahola, En Lluís Sedó, En Leonci Soler i March, i els Diputats a Corts, En Josep Bertran i Musitu, En Francesc Cambó, el Marquès de Camps, En Manuel Farguell, En Lluís Ferrer i Vidal, En Joan Garriga i Massó, En Bonaventura M.<sup>a</sup> Plaja, En Pere Rahola, N'Albert Rossinyol, En Joan Ventosa i Calvell i En Narcís Verdaguer i Callís, —publicaren un *Manifest* a tota Espanya, tirant-ne més

de cent mil exemplars. Animats de l'amor més pura i encesa a la Patria, a l'Espanya, espinzellen de mà mestra la situació actual de la península ibèrica, fruit d'una partida de sigles de desorientació política, econòmica i administrativa. Aquesta situació la presenta el *Manifest* amb tota la seva gravetat i cruesa, sense amagar res ni exagerar gens, i apareix posat en evidència, l'abominable, l'avorridor, el vergonyós *centralisme*, que, si no ha tirada de tot a fons l'Espanya, no és que no haja fet tot lo que hi havia que fer per tirar-le hi; és que Deu no ho ha volgut. Es per demés dir que nosaltres suscrivim tot quant diu tal *Manifest*, del qual transcrivim la major part perquè toca molts de punts capitals de la qüestió política-llingüística, perquè presenta amb tot el seu relleu l'importància excepcional de la Llengua Catalana dins la constitució històrica interna d'Espanya. ¡Que ho sàpiguen els centralistes, filisteus rematats! I la constitució d'Espanya no serà estable ni definitiva, mentre no se regoneguin els mateixos drets i prerogatives a la Llengua Catalana que a la castellana. El predomini d'aquesta damunt aquella és senzillament un atentat que clama venjança al cel. ¿La Llengua Catalana fermada davall pastera i la castellana qualcar dalt sella? En via neguna hi consentirem mai els pobles de nissaga catalana! Primer la mort que l'esclavatge de la Llengua, que és l'ànima de la nostra nissaga!

Escoltau-los els prohoms del regionalisme nacionalista que així descapdellen (març de 1916):

### **La constitució d'Espanya**

«El problema fonamental d'Espanya és el problema de la seva constitució. Quan els reis catòlics aplegaren en les llurs mans tots els regnes peninsulars no varen saber donar al nou imperi una constitució que garantís aquell «tanto monta, monta tanto Isabel como Fernando»; i faltat d'estructura i coordinació, [65] i per tant de cohesió espiritual, la història d'aquest imperi, que hauria pogut eclipsar el de Roma, és la història d'una decadència, amb un seguit insuperable de inepties

diplomàtiques, derrotes glorioses, vergonyes administratives i desmembracions inacabables: tot el procés de liquidació d'un grandíol patrimoni acumulat per un casament i l'atzar afortunat del descobriment de Amèrica.

«Mentre els reis ho varen ser tot i enlluernaven els pobles amb l'esplendor de la tradició i la majestat d'una significació quasi divina, les nacionalitats preterides i arreconades, les que no parlaven com parlava el rei ni hostatjaven habitualment la seva cort, ni tenien ministres i generals, no s'adonaven de la llur humiliació; es creien agenollar-se davant del rei, quan en realitat el rei i els seus atributs i prestigis eren l'instrument dissimulat que establía per un dels pobles units la supremacia, per altres la servitut política.

«Passat l'absolutisme monàrquic, esvaïda en el sentiment popular la santedat de la reialesa, consagrada per la transformació d'idees i sentiments la sobiranía de les nacions per sobra de la dels reis, els pobles exclusits s'han adonat de l'engany, han vist que un dels que eren iguals al fer la unió s'havía apropiat tots els guanys, tots els honors i tots els poders; i passada la ofuscació, afirmen llurs drets conculats, reivindiquen una situació d'igualtat, obligada per la igualtat de condició amb que varen entrar a formar Espanya.

### **La qüestió catalana**

«Quant Catalunya, i els altres dos Estats del seu llinatge[,] Mallorca i Valencia, varen entrar a Espanya, la llur llengua tenía els mateixos drets i preeminències que la llengua castellana, compartint amb el llatí la oficialitat en tota la vida pública interior així com en les relacions internacionals. El nostre Dret civil que ara és batejat de foral i destinat al panteó d'un Apendix, era un Dret tan substantiu, tan comú, com el dret castellà. Els catalans tenien la plena potestat de regir llur administració interior i un poder legislatiu propi, un parlament català amb totes les seves naturals i obligades conseqüències.

«Per què avui tenim només que pobres corporacions administratives entregades a l'arbitrariament d'un poder no català, i una representació parlamentaria, anegada en el conjunt d'un Parlament general establert, fet i manat fòra de Catalunya? Per què les nostres institucions administratives porten els noms i cognoms i la organització i l'impuls d'organismes que no són [66] ni han estat mai de Catalunya, com si no en tinguéssim de propis, del nostre llinatge, il·lustrats per una tradició gloriosíssima? Per què la llengua catalana, llengua de Cort i de Parlament, llengua de la diplomacia i de les lleis, llengua de la ciencia i de la poesia, igual en llinatge i drets a la castellana al fer-se la unió, ha estat, mercès a la unió, desterrada violentament de tota la nostra vida pública, proscripta com una intrusa de son casal propi i encara a cada moment insultada per ministres i funcionaris qualificant-la de dialecte, de patois groller destinat com una antigalla inservible a anar-se morint vora la llar domèstica?

«Vesteixí's com se vulgui per amagar-lo, el fet és aquest, amb tota la seva revoltant cruessa: a Espanya hi ha un poble que troba en la vida pública reconeguts i enaltits els elements de la seva personalitat que els pobles més fortament estimen; i uns altres pobles que veuen aquests elements substancials de la llur espiritualitat, de la llur personalitat, exclusits de les lleis de l'Estat, de tota la vida pública.

«I aquest estat de coses, els pobles que els suportem, els que'n son víctimes, no estem disposats a consentir-lo. No ho volem perquè hi tenim dret, perquè constitueix un estat de servitut col·lectiva, perquè l'exclusió de la nostra llengua i de la nostra espiritualitat ens conclueix del govern, converteix els ciutadans d'aquests pobles preterits en espanyols de tercera classe, en una mena d'ilotes que treballen en els oficis humils, mentres els senyors els manen.

«Així, la coexistència a dins l'Espanya d'algunes d'aqueixes formidables acumulacions de forces espirituals que són les nacionalitats, en comptes d'enfortir l'Estat espanyol, l'ha portat a una dolorosa impotència, perquè, en comptes d'ésser utilitzades totes integralment per empènyer la grandesa d'Espanya, una d'aquestes nacionalitats, la més

important, ha lluitat des del segle XVI i oberta segueix la lluita encara, per excloure, per assimilar-se, totes les altres. I així s'ha perdut esterilment un esforç immens: el dels pobles amenaçats d'absorció que s'han separat o han lluitat per separar-se i l'esforç que ha hagut d'aplicar-se a retenir-los subjectes, quan amb un règim d'amor, d'igualtat política, tots s'haurien donat les mans per fer més gran el comú imperi.

### **Trascendencia del moment actual**

«En aquest estat de desunió, de desarticulació interna de les forces nacionals que resten en el clos de l'Estat espanyol, [67] arriba Espanya a l'honra present, les circumstàncies de la qual fan més transcendents les seves conseqüències.

«Per disminuïda que sigui l'Espanya d'avui no és res davant la situació a que pot devallar a conseqüència de la guerra. Som als preliminars d'una nova constitució internacional. Fins ara més o menys integralment tots els Estats europeus eren independents. Des d'ara hi haurà uns Estats que manaran i uns altres que obehiran. Es repetirà amb els reialmes actuals lo que amb les ciutats independents va succeir en els preliminars de la constitució de l'imperi de Roma. Els dèbils conservaran els senyals externs de la sobirania, com les ciutats aliades de Roma tenien els llurs còsuls i el llur senat, però com aquestes seran econòmica, política i militarment dirigides des de fóra. Avui ja tots els pobles mitjans i petits tenen intervinguda la seva vida per Anglaterra o Alemanya. L'endemà de la pau aquesta intervenció es normalitzarà i intensificarà. El món restarà dividit provablement en dos o més grans agrupacions o trusts de nacions, que la liquidació de la guerra passada i la previsió de la vinenta amb les seves forçades seqüències, el socialisme en els procediments, en la orientació, obligaran a estrènyer amb lligams més forts i complexes cada dia.

«Ja no's tracta, doncs, per Espanya de ser petita o gran, de tenir tals o quals províncies més o menys: es tracta de ser o no ser. O sent

Espanya el moment i es prepara activament, intensament, reunides totes les seves forces, no aquestes ni aquelles, sinó totes, per assolir els horitzons de renaixença, de poder, fins de grandesa, que després de segles passaràn novament per ella; o devindrà una mena d'Andorra gran enclavada en la immensitat d'un imperi anglo-francès estès des del mar Glacial del nord fins al cap de Bona Esperança, i de la Índia fins a l'Atlàntic, sense personalitat, sense influència, sense cap força ni significació, amb una corona i un cetre purament simbòlics com aqueixes espases que llueixen avui inofensives en les cerimònies dels successors dels Cavallers del Temple.

«Nosaltres, des d'aquesta Catalunya, que no pot tenir ministres ni generals i quasi ja ni bisbes, d'aquesta Catalunya eliminada sistemàticament de tota intervenció activa an el govern d'Espanya, nosaltres, tractats de separatistes i localistes, nosaltres als altres espanyols de bona fe, als que senten l'ànima oprimida per la impotència actual i desitgen aixecar la seva terra a una major dignitat interior i internacional, els senyalem l'obstacle: aqueixa lluita enervant, agotadora, inconscient a voltes, ben conscient ara, entre una nacionalitat predominant [68] i unes altres que no's resignen a desaparèixer; i els convidem a cloure aqueix període, a engranar armònicament unes amb altres les nacionalitats espanyoles i totes amb l'Estat, en forma tal que cada una regeixi lliurement sa vida interior i tinguin totes la participació que per la llur importància els correspongui en la direcció de la comunitat; fent així d'Espanya, no la suma d'un poble, i les despulles mortes d'altres pobles, sinó la resultant viva, poderosa, de tots els pobles espanyols, sencers tal com Deu els ha fet, sense mutilar-los abans, arrencant-los la llengua, la cultura, la personalitat, que són l'arrel vital de llur força.

### **Necessitat d'un ideal col·lectiu**

«Obra de justícia és aquesta obra, però és també obra d'altíssima conveniència. Fundar la constitució d'Espanya en el respecte a la igualtat

de dret de tots els pobles que la integren, és donar el primer pas vers l'Espanya gran, el primer i l'únic amb virtualitat per posar-nos en camí d'assolir-la. Aquest imperi peninsular d'Iberia que ha d'ésser el nucli primer d'Espanya gran, el punt de partida d'una nova participació, forta o modesta, però intervenció a la fi en el govern del món, no pot néixer d'una imposició violenta. O no serà mai o ha de venir de la comunitat d'un ideal col·lectiu, del sentiment d'una germanor, d'un vincle familiar entre tots els pobles ibèrics, de sentir tots, uns i altres, la gent de Portugal i la d'Espanya, els mals de l'isolament i els possibles esplendors d'una fusió de sentiments i de forces. Mes perquè a Portugal pugui florir aquesta nova idealitat, cal que els portuguesos vegin amb llurs ulls i sentin amb llurs orelles i toquin amb llurs mans mateixes que, per fer una Iberia imperial, no han de sacrificar llur patria, ni la lliure disposició de la llur vida interna en tots els ordres, sinó que servant el tresor espiritual de la llur nacionalitat participaran en el govern i la direcció d'una Comunitat més gran, d'una força que pot devenir, més o menys modest, factor mundial. I mentre duri a Espanya la política assimilista, mentre Portugal tingui en la situació de Catalunya i en la conducta dels governants amb Catalunya un exemple viu de lo que li hauria succeït si no s'hagués separat d'Espanya, com és possible que deixi de veure en la unió ibèrica una amenaça per la seva llibertat, per la seva llengua i la seva cultura, per la seva dignitat?

«En canvi, clos aquest període, respectat el dret de tots els pobles peninsulars governats des de Madrid, Portugal creurà [69] en la possibilitat de que's respecti el séu i podrà entregar-se sense rezels ni desconfiances a l'impuls fecundisant de l'imperialisme ibèric.

«Per Portugal, com per Espanya tota aquesta orientació tindria un altre aventatge de valor imponderable: la possessió d'un ideal. Els pobles no s'aixequen del no res, no surten de l'abjecció ni de la impotència sense l'acció transformadora, quasi taumatúrgica, d'un ideal. Els pobles sense ideal, són pobles estancats que es corrompen com les aigües embassades. Totes les renovacions nacionals glorioses són obra d'un

ideal. Sense ideal ni governants ni governats saben enlairar-se per damunt dels estímuls de l'interès particular, es mouen obscurament entre la pols de terra. El geni i l'heroisme necessiten l'ambient dels grans ideals col·lectiu. Perxò els pobles tenen en aquestes hores d'ideal florides de grans homes: pensadors, estadistes, generals, diplomàtics, i després mort l'ideal van rodolant avall anys i segles, governats per leguleis o per histrions de la realesa o de les plebs demanant assedegats a cada crisi l'home providencial que no arriba.

«Fins ara aquest ideal de la unitat ibèrica era un ideal llunyà i irrealisable, tenia totes les característiques de la utopia. Constituir l'imperi d'Iberia suposava una lluita amb Anglaterra. Anglaterra no podia voler que's constituís una gran potencia en el veïnat del seu camí de les Índies i a l'entorn de Gibraltar, com no li ha convingut que Espanya i Portugal sortissin de la obscuritat, de l'anèmia que les posava indefenses a les seves mans.

«Avui les coses han mudat. La guerra ha canviat els valors militars i polítics. Anglaterra sentirà des d'ara —com ho sentirà Alemanya— tota l'importancia de tenir al seu costat, no pobles inferiors o neulits, sinó nacions vigoroses, i les nacions són vigoroses, no pel nombre d'homes, sin[ó] per la direcció política, per la tècnica, per la potencia cultural i industrial. Aquell concepte de la guerra que oposava l'industrialisme al militarisme motejant despectivament els pobles industrialsos «de pueblos de mercachifles», és totalment caigut: la guerra és el suprem afer industrial i no és possible preparar-la, sostenir-la ni dirigir-la sense una tècnica industrial, sense la industrialització intensa, lo més formidable possible, de tota la vida econòmica nacional.

«I si persistís Anglaterra en seguir la vella política, de deturar la creixença dels pobles veïns, tampoc la seva oposició seria un obstacle tan irresistible com abans, perquè el seu poder restarà segurament alterat, per haver de compartir [70] l'imperi del món amb altres nacions i per la valor ofensiva i defensiva d'armaments nous assequibles a pobles petits i respecte dels quals no té guanyada tan formidable aventatge.



## La unitat per la federació

«Al Madrid polític ha estat axioma per combatre els moviments regionalistes, que la unitat per uniformitat fa forts els pobles i en canvi la unitat per federació els debilita. Això podria ésser sostingut amb alguna apariencia de sinceritat abans de la guerra actual, avui no. Perquè, sigui el que es vulgui el judici a formar sobre les causes, desenrotllo i desenllaç probable de la guerra actual, ningú pot deixar de veure en l'acció dels imperis centrals el cas de unitat, de coordinació, d'aprofitament de totes les energies més formidable i meravellós que la historia haurà registrat fins ara. El màxim de cohesió coincideix amb el màxim de federalisme. Entre Alemanya i Àustria-Hongria sumen més parlaments, més assemblees legislatives que tots els altres Estats plegats d'Europa; tants règims jurídics civils i administratius com grans províncies; quasi tantes llengües oficials com llengües parlades dins de les llurs fronteres.

«Aquesta guerra és el triomf del valor unitiu, cohesionant del nacionalisme i l'autonomia. Aqueixes colònies angleses, grans com imperis, lliures com Estats independents, que quan nosaltres les retrèiem per basar-hi reivindicacions d'autonomia a favor de les colònies espanyoles, eren titllades a Madrid de pobles separats i separatistes, aqueixes colònies aporten avui en esforç heroic a la metròpoli, a Anglaterra, tants exèrcits i naus i mil·lions, com Espanya, per haver-se resistit ja l'autonomia, va haver d'invertir, de gastar, en perdre totes les seves. Aquesta Àustria que semblava pròxima a desfer-se per les lluites entre alguns dels seus pobles, els està veient a tots rivalitzar en heroisme, perquè, al defensar l'imperi, defensen ensems la llur llibertat, les llurs institucions, la llur llengua. Alemanya, que havia ensajat una política assimilista en la seva petita secció polonesa de la Prússia, ha après aquesta magna lliçó de coses i l'aplica obrint a Varsòvia, totjust ocupada, una Universitat polonesa on regni com sobirana la llengua fins ara proscripita de Polònia. França parla de reconstituir les antigues

personalitats regionals. I Rússia ja no s'atura a la Universitat, ofereix a Polònia l'autonomia i escoles poloneses en tots els graus, des de l'elemental a les facultats majors. Que els canons són certament una força, però també ho són les idees motrius [71] dels pobles, els sentiments acumulats al devallar dels segles, i aqueixes concrecions supremes de l'espiritualitat de les races que són les llengües.

«Es així com aqueixa Espanya menor d'ara pot devenir una Espanya gran, una Iberia renaixent, i pot aspirar en la nova constitució internacional a destinacions més esplendoroses, a aglutinar l'estol de pobles americans fills de Castella i Portugal, ajudant-los a salvar-se del gran perill que els amenaça: el perill d'ésser absorvits, cultural, econòmica i políticament, pel gran Estat que va abassegant avui tota la riquesa d'Europa i es prepara per heretar-ne la força d'imperi; la hegemonía mundial.

### **Treballant per l'Espanya menor**

«Perxò, perquè estem posseïts d'aquests ideals, perquè tenim la plena consciència de que les nostres reivindicacions titllades de localistes són el camí únic d'assolir-los, el fet de deixar passar el govern anterior la ocasió d'aixecar amunt la potencia econòmica i industrial de Espanya, primer pas per aixecar la seva potencia militar i política, va causar-nos una decepció tan fonda, que encara avui a Madrid no se l'expliquen, la troben desproporcionada i injusta i hi basen tot un procés d'ingratitude. Per-xò trobem més revoltants els intents de persecució contra la llengua i les institucions culturals de Catalunya que s'han produït des de la constitució del govern actual.

«Si els catalans miréssim només l'aspecte nacionalista, l'interès immediat de la nostra llengua, hauríem d'estar contents de l'Academia i dels vents de fronda que s'alcen a Madrid per les coses de Catalunya. No hi ha un sol cas en la historia de que les forces polítiques, per grans que siguin, hagin en lluita oberta triomfat de les forces espirituals d'un poble.

La persecució enforteix, abranda els entusiasmes, crea els moments sentimentals en que homes i pobles es sobreposen a llurs vicis i s'aixequen a les solidaritats triomfants. Les llengües són vençudes en la pau i per la penetració pacífica; mai per la guerra, mai per la imposició. Els homes mateixos que en anys de inconsciència s'entreguen voluntariament a l'ús d'una altra llengua, el dia que es vol imposar-la per un acte de poder, es revoltent contra la violència i es penedeixen de la desnacionalització que consentien.

«Perquè a l'hora de l'encasellat, estimulants defeccions i explorant odis personals i de grup, han reunit a la Porta del Sol i posat de la llur banda els representants d'unes quantes [72] forces polítiques catalanes més o menys necessitades de substituir la investidura del còs electoral per la del ministre encarregat de fabricar diputats de Reial Ordre, es creuen a Madrid haver guanyat ja una gran batalla política i haver ajornat indefinidament la solució dels problemes plantejats per Catalunya. Trista batalla aquesta i tristos governants els que puguin fer-se un honor d'aixamplar novament a terres ja redimides la taca d'aquella Espanya electoral negra, condemnada per tots els patriotes. No'ls regategem gens aquest honor, però sàpiguen que, al guanyar-lo, al conquistar per aqueixa política uns quants homes, no les forces patriòtiques que aquests homes representen, fan a Espanya un dany gravíssim: el de sembrar en la consciència dels catalans, ja prou sol·licitats per tots els radicalismes, el dubte de si serà o no possible per la evolució normal dins del règim establert, donar satisfacció a les aspiracions de Catalunya.»

---

### Una nova trista (72)

El preciós *Bulletin du Glossaire des Patois de la Suisse Romande* — que sortia feia catorze anys a Lausana (Suïssa) baix de la direcció del gran romanista i benivolgut amic nostre el Dr. Lluís Gauchat, Professor de

Filología Romànica de l'Universitat de Zuric, per fer anar endavant l'*Obra del Diccionari dels dialectes francesos de Suïssa*, a on tants d'estudis notabilíssims de Llingüística publicaren el Dr. Gauchat, el Dr. Jud i els altres col·laboradors caps-pares d'aquella *Obra*, —ha deixat de publicar-se perque l'Estat o Govern de la República Suïssa ha escapsada molt la subvenció que donava a tal *Obra*, degut a les grans economíes que els *Cantons* suïssos han hagudes de fer davant les grans dificultats que ocasiona la formidable guerra europea. ¡Amèn que acabàs aquesta abans de tocar hores i que no se'n trobàs pus la nescia! Amèn!

Deu faça que millori la situació de l'*Obra del Diccionari* d'aquells dialectes, tan ben orientada i encaminada, i que ben aviat pugua tornar sortir l'aixerit *Bulletin* a on els Professors Gauchat, Jud i altres caps-pares del romanisme puguen publicar novells estudis tan interessants i lluminosos com els anteriors.

# Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Suscripció: dins Espanya: 2 pess. l'any.-Redacció: St. Bernat, 5, Pral.-2.<sup>a</sup>-Palma  
Estranger: 2'60 pess.

[73]\*

## Una exposició notable (73-79)

Ho és en tots conceptes la que l'*Academia de Legislació i Jurisprudencia* de Barcelona acordà per unanimitat dia 13 de maig elevar an el Ministre de Gracia i Justicia, demanant l'oficialitat de les llengües regionals davant dels Tribunals de Justicia. Redactà tal *Exposició* l'acadèmic En Ramon Coll i Rodés, que la lletgí en la solemne sessió de l'esmentat dia; En Jaume Bofill i Mates, advocat i Retgidor de Barcelona, i En Joan Ventosa i Calvell, Díputat a Corts, en feren vibrants i contundents elogis, l'aprovà unaniment l'Academia, i el Sr. President, En Lluís Duran i Ventosa, l'ha enviada cap an el Ministeri de Gracia i Justicia. ¡Deu faça que tenga tot el resultat que és de raó i de justicia!

Vetassí els paragrafs caporals de tan estrenua *Exposició*:

«No alcanza esta Academia a comprender como la Real Española ha podido interpretar su misión «de poner la lengua castellana en su mayor propiedad y pureza» —que le fué encomendada por el rey D. Felipe V en la cédula de su creación de 3 de octubre de 1714— incitando al Ministerio de Instrucción Pública a la adopción de medidas vejatorias y cuando menos depresivas para otras lenguas habladas y escritas en España y

---

\* T. IX. —Maig-juny de 1916. —N. 3.

sorpresa poco grata le ha causado la actitud delatora de aquella sabia Corporación que semeja no haber encontrado medio mejor para conseguir la difusión del idioma castellano, que el sacrificio del feliz y natural desenvolvimiento de los demás idiomas españoles.

.....

«La lucha entre todas las humanas lenguas y con mayor razón entre las de un mismo país, debe plantearse, sin excepción alguna, como un notable combate por la cultura, en el que no se esgriman otras armas que las de una muy alta emulación [74] espiritual, ni se emplee otra táctica que la de una suprema aspiración a expansionarse a medida de su respectiva fuerza interna, y la victoria, siempre cambiante y efímera, obtenida en este leal e incesante torneo, no importa otra ventaja para el idioma victorioso que la de representar, dentro de la relatividad de valores humanos, un superior instrumento de cultura en una época de la historia, o expresar la síntesis expansiva de un renovado saber o reflejar un novísimo destello de civilización.

.....

«Cada pueblo piensa como habla y habla como piensa. De la libertad de pensamiento, principio de la actual organización política, deriva el derecho que asiste a cada pueblo al uso de su propio idioma, como la facultad reconocida a todo español de emitir libremente sus ideas y opiniones; para ser tal, ha de ir acompañada de la libertad de expresarse en el idioma en que cada español actúa su pensamiento.

«Así la misión de los poderes públicos en países de lenguaje vario, no ha de consistir en empeños morbosos de ahogar manifestaciones que coadyuvan a la unidad sustantiva de la patria; obligados están, al contrario, aquellos poderes a atender a la espontaneidad de la vida, deben acelerar no retener el ritmo del movimiento inexorable de los fenómenos sociales y por tanto su única intervención legítima, la sola que puede solicitarse, en esta materia, es la de velar por la difusión y florecimiento de todas las lenguas españolas, que representan una común riqueza filológica y cultural y la de señalar una forma ponderada y justa

de acumulación o adaptación a un sistema político que refleje fielmente la realidad de la vida. Y esto, en España, como tantas otras cosas que afectan a la entraña social, está todavía por hacer.

.....

«Una ficción monstruosa, no basada ciertamente en la verdad, envuelve la vida de una gran mayoría de españoles de habla no castellana, pertenecientes a clases humildes y desheredadas. Empieza el artificio a mostrarse en los primeros pasos del niño por la escuela pública, donde recibe los rudimentos de la enseñanza elemental, esencialmente intuitiva, en una lengua para él desconocida; con tal procedimiento antipedagógico la acción del maestro resbala sobre entendimientos que se cierran por estar sometidos a la tortura de la incomprensión y la enseñanza se dirige a un pueblo de sordos. [75]

.....

«Más la ficción sigue su obra nefasta en todos los órdenes de la vida de relación en que aquellos hombres sencillos tienen que exteriorizar su pensamiento o dar a su voluntad formas oficiales; en la contratación notorial, en las relaciones con oficinas y centros públicos, en su comunicación con autoridades, en la vida municipal y provincial, en la administración de justicia, se coarta su libertad violentando la expresión de su pensamiento, se establece un divorcio entre la voluntad y su expresión, y así aquellos hombres caminan incomprendidos cuando no engañados, quedan al margen del vivir social y resultan inocentes condenados por el poder público a regir su vida a ciegas o por criterios que les son ignorados. De ahí la ingénita desconfianza, el instintivo temor, que llega a la repulsión y toca alguna vez a los límites del odio, que experimentan muchos de tales españoles por las manifestaciones de la vida oficial y que se extiende a los órganos de la misma, los cuales a su vez, sospechando o adivinando semejante actitud, les pagan con una hostilidad secreta o manifiesta.

«La iniquidad de los efectos de esta ficción se acentúa en el orden del derecho y de la administración de justicia a cuyos aspectos debe dirigir esta Academia atención preferente.

«Las exigencias del bien común y las necesidades de la vida colectiva imponen el precepto de que la ignorancia de las leyes no excusa de su cumplimiento. El «nemini ius ignorare licet» es una máxima consignada en el frontispicio de todos los códigos modernos. Pero si este principio no ha de convertirse en factor de injusticia y tiranía, es preciso que el legislador procure por todos los medios posibles la difusión y el conocimiento del derecho, y su primer deber en tal sentido es promulgar las leyes —tomada la palabra en su lato significado— en la lengua nativa de los obligados, en el idioma entendido y hablado de la muchedumbre de la población, sobre todo aquellas que imponen obligaciones de carácter personal o afectan a la vida municipal o regional. Con la forma actual de promulgación realizada única y exclusivamente en idioma castellano, los españoles que no hablan ni entienden este idioma, no tienen medio legal de conocer la ley y sin embargo deben cumplirla. Respecto de ellos, este sistema de publicar las leyes tanto vale como no promulgarlas y con él, puede decirse, empleando la enérgica frase de nuestro Juan Luis Vives, que se traman insidias y emboscadas a la sencillez del pueblo.

«En los países definitivamente organizados el Estado [76] respeta y protege los idiomas regionales y se promulgan las leyes en diversos textos con carácter oficial, según existe la diversidad de lenguaje, y de sobras conocido es el ejemplo de Suiza promulgando las leyes federales en francés, alemán e italiano y en algunos de sus cantones publicando además las leyes en lengua romancha o reto-románica.

«Otro de los postulados del moderno régimen legal es el principio de la igualdad ante la ley. Pero la verdadera igualdad consiste en tratar desigualmente a los seres desiguales sin perjuicio de la igualdad primaria que debe diversificarse en las relaciones de la vida por efecto de la espontaneidad y de la libertad individual. De la misma manera que la igualdad importa la existencia de leyes civiles distintas dentro de un



mismo país según sean diversas las necesidades, tradiciones o situaciones, también sanciona la coexistencia de lenguajes diferentes en donde sean usados. El derecho no puede tener por misión igualar materialmente a los hombres; si se lo propusiera, resultaría una organización social viciosa; tampoco el poder público ha de pretender unificar los idiomas, al hacerlo establece una desigualdad injusta entre los súbditos que respectivamente los usan, e impone una igualdad material que forzosamente ha de producir consecuencias destructoras de la individualidad y de la libertad. Esto es lo que ocurre precisamente en España. Erigido el castellano en único idioma oficial, la decantada igualdad ante la ley resulta puramente nominal para la mayoría de españoles de regiones en que no se habla el idioma castellano, las cuales se encuentran en irreductible inferioridad siempre que se ven obligados a usar la lengua que no conocen por no ser la suya propia. En todo cuanto se refiere a la administración de justicia es más de lamentar aquella postergación, pues además de representar un ataque a la igualdad ante la ley, puede producir irreparables perjuicios en cuestiones en que se debate la vida, el honor o el patrimonio de los ciudadanos.

.....

«Los inconvenientes consiguientes a semejante proceder son manifiestos. La misma Real Audiencia los exponía el rey y éste se hacía cargo de ellos, en la resolución que con referencia a Mallorca se dictaba en 11 de diciembre de 1717. En ella se dice: «que habiéndose introducido por la nueva Audiencia el despachar las letras y provisiones que van dirigidas a los Bayles de las villas para exenciones y otras cosas, en lengua castellana, cuando antes se despachaban en lengua [77] mallorquina, se cree será muy nociva esta práctica al público y particulares por no encontrar en la mayor parte de las villas personas que entiendan la lengua castellana; y será muy conveniente, que yo mande, que las letras y provisiones se despachen, como por lo pasado, en lengua mallorquina, como también que se reciban los testigos, así de causas criminales como civiles, en el mismo idioma mallorquín, para evitar el

inconveniente que se ha de seguir, de equivocar en muchas ocasiones los Escribanos el hecho del declarante, por no entender la lengua castellana, no habiendo inconveniente en que se reciban en mallorquín, por ser del cuidado de los Relatores la traducción al idioma castellano.» El rey aceptó la propuesta «previniendo se procure mañosamente ir introduciendo la lengua castellana en aquellos pueblos.»

«A pesar del tiempo transcurrido desde entonces, los mismos inconvenientes subsisten en la actualidad. Se repite a menudo el triste espectáculo de litigantes, procesados o testigos en causa criminal o civil que por ignorar el idioma oficial se expresan en forma tan incorrecta, confusa o equivocada que convierten la augusta función judicial en un espectáculo ridículo o deprimente. Lo cual contribuye al retraimiento que aparta las clases populares de coadyuvar a la acción de la justicia. No puede exigirse al vulgo ignorante el conocimiento de un idioma que no sea el suyo y en cambio no constituye ninguna pretensión injusta exigir a los funcionarios públicos, personas de instrucción o de carrera, que hablen, o a lo menos entiendan, el lenguaje de sus administrados. En consecuencia la única solución decorosa del problema estriba, de una parte, en autorizar a los litigantes, procesados y testigos en toda clase de juicios, para que empleen en sus declaraciones su idioma peculiar y al mismo tiempo en procurar que los magistrados, jueces y auxiliares tengan un conocimiento bastante del idioma de la región en donde ejerzan sus funciones, a lo cual contribuiría grandemente la supresión de las incompatibilidades para ejercer las funciones judiciales por razón del territorio y de las traslaciones forzosas por razón de residencias.

.....

«Por último, concedido al pueblo una intervención directa y una participación activa en la administración de justicia mediante el Tribunal del Jurado, no puede negarse al mismo pueblo el uso de su propio idioma, único que les es conocido, en el ejercicio de sus funciones. Si el Jurado es en realidad símbolo y compendio de las libertades políticas y expresión de [78] la soberanía popular, si este Tribunal ha de representar una

aplicación del gobierno del pueblo por el pueblo y ha de reflejar la conciencia del país, si ha de servir de garantía a los derechos de los ciudadanos enfrente de las intromisiones o posibles abusos del Poder civil, es indispensable que actúe con todas las condiciones favorables para que, antes de formular sus veredictos, se forme plena conciencia de los hechos sometidos a su jurisdicción, siempre constitutivos de delitos graves, y para ello no hay otro medio que autorizar el empleo del idioma de los jurados, que ordinariamente será el mismo de los procesados y testigos, en todas las actuaciones de juicio, así en las preguntas que los jurados pueden dirigir para aclarar y fijar los hechos sobre que verse la prueba, como en el interrogatorio de procesados y en la práctica de las pruebas testifical y pericial, tanto en los informes que pronuncien las partes acusadoras o defensoras siempre que cualquiera de éstas o de los individuos del jurado lo pidan, como en el resumen presidencial, si lo cree conveniente el presidente del Tribunal de derecho, según las circunstancias del caso.

.....

«Y es por todo esto, que atentamente suplica a V. E. que se sirva de una parte proponer las medidas indispensables para consentir y autorizar la publicación de los reglamentos, acuerdos, disposiciones y bandos de carácter municipal y regional en la lengua propia del territorio a que se refieren y de otra proponer la introducción de las reformas siguientes en las leyes de Enjuiciamiento Civil y Criminal y del Jurado, aplicables a las regiones españolas de idiomas especiales: 1.º Autorizar a los litigantes, procesados y testigos en toda clase de juicios para que se expresen en su idioma propio, siempre que los mismos lo soliciten; a cuyo efecto se les enterará de su derecho antes de empezar el interrogatorio. 2.º Autorizar asimismo el empleo de las respectivas lenguas regionales en los juicios por jurados, así en los interrogatorios que formulen el Tribunal, los jurados o las partes y en las declaraciones de procesados, peritos y testigos, como en los informes de las partes acusadoras o defensoras, siempre que lo pida algún individuo del Jurado o cualquiera de aquéllas o

en el resumen presidencial si lo considera conveniente el presidente del Tribunal, y 3.º Exigir a los funcionarios de la carrera judicial y del Ministerio fiscal y a los auxiliares de los Juzgados y Tribunales el conocimiento del idioma que se hable [79] en el territorio respectivo, sin perjuicio de acordar la supresión de las incompatibilidades para ejercer las funciones de jueces y magistrados por razón del territorio y la traslación forzosa de los mismos por razón de residencia.»

---

## Per la Llengua Catalana (79-82)

### **La Mancomunitat al Govern**

El Consell de la Mancomunitat ha adreçat al president del Consell de ministres el següent missatge:

EXCM. SR.:

La comunicació del president de la Reial Acadèmia Espanyola i les declaracions a que donà motiu són clar indicatiu de que els governants, aduic els més il·lustres, es mouen quasi exclusiuament en el pla de les realitats polític-administratives en que s'han format i que a la vegada van creant, sense conèixer o quan menys sentir altres realitats de la vida espanyola, més essencials i més fondues.

Es un fet, Excm. Sr., que la Península Ibèrica està distribuïda en quatre grups llingüístics: el galaico-portuguès, el castellà, el vasco i el català. En les cartes geogràfiques més acreditades d'Europa aquest fet està proclamat no per tals o quals poblacions interessades en fundar en ell reivindicacions polítiques o administratives, sinó pel vot desinteressat dels homes tècnics de diferents nacions. A la costa de l'Atlàntic senyalen el domini de la llengua portuguesa i anomenen portuguesos als que la ocupen; a la vessant del Mediterrani des de Salses (França) fins a Alacant i Balears situen altra llengua i qualifiquen de catalans als que la parlen

sense distingir entre fronteres d'Estat, de regió ni de província; entorn del golf de Biscaia tracen els límits de la llengua i del poble vasc; i classifiquen les altres regions com a pertanyents al domini llingüístic castellà.

Al fet geogràfic s'uneix, no per ficció capriciosa d'un interès polític actual, sinó per la labor secular de les generacions precedents i el testimoni indestructible, objectiu, de les col·leccions diplomàtiques i dels monuments literaris, el fet històric d'una cultura. Aquesta llengua catalana, comú a totes les terres llevantines, era parlada pels Reis d'Aragó, així com [80] pels de Mallorca i de Sicília, de l'estirp de Barcelona, que en català escrigueren les ordenances de la seva casa i del seu govern, les seves cròniques, la seva correspondència familiar, política i diplomàtica. En català foren formulades les Lleis del Consulat de Mar, aplicades en tot el Mediterrani, així com les lleis de Tortosa i de València. En català deliberaren les Corts i els Parlaments de Catalunya i de València, lo mateix que les Diputacions de les seves Generalitats. La filosofia, la poesia, la història, les humanitats, les ciències naturals floreixen en aquesta llengua anys abans que en cap altra de les llengües romàniques.

Al costat del fet geogràfic i del fet històric, sorgeix el fet psicològic de la esterilitat que acompanya els períodes de desnacionalització de tots els pobles, i de la fecunditat del treball intel·lectual quan recobra la seva parla pròpia. Mentre Catalunya i les altres regions de la llengua catalana tingueren per llengua de la cultura la seva llengua pròpia, en tots els ordres hi hagué producció intel·lectual més o menys valiosa i abundant. Quan cessà en aquesta esfera el comerç amb la llengua pròpia, l'esterilitat més absoluta dominà en tots els camps, no solament de les lletres, sinó també de les ciències, havent devallat aquestes regions, de membre viu de la república intel·lectual, a província morta, receptora passiva, inerta, de la cultura agena. I, en canvi, ha bastat que els homes d'aquesta terra recobressin en cada un dels ordres de l'activitat cultural l'ús de la seva

llengua, per què sorgís un renaixement, una nova primavera, fecunda ja en glorioses realitats i més fecunda encara en òptimes promeses.

Al fet geogràfic, a l'històric i al psicològic, pel que toca al Principat de Catalunya, que nosaltres tenim l'alt honor de representar, s'uneix fort, vibrant, independent de raons d'utilitat i de promeses per al pervindre, el fet polític per excel·lència: la voluntat dels ciutadans, que en el dret públic modern és la llei suprema. Catalunya ha proclamat la seva adhesió espontània a la llengua catalana, durant quatre segles de pressió política i cultural per què l'abandonés, parlant-la sempre, constantment, en la família —amb una sola excepció, la del petit cercle social a tot arreu donat a l'exotisme, que té per òrgans les notes de societat—, en els negocis, en les juntes professionals, en les reunions científiques, en les associacions particulars, en les corporacions oficials populars; i requerint en tenacíssim treball per aquesta llengua el domini escrit, hàbilment ocupat pel castellà, mercès primer a la substitució insensible del llenguatge [81] cooficial en tota Europa, del llatí, i després a la imposició de la llei, de la oficina i de l'escola, amb les seves seqüeles obligades, la premsa i el llibre; tasca de reconquesta coronada per l'èxit, de tal manera, que avui és novament el català la llengua de la cultura, la llengua de la poesia, de la novel·la, de l'art, de la filosofia i de la ciència i únicament assoleixen la consagració d'homes representatius en la consciència nacional catalana els que en català plasmen les seves creacions.

Però, a més d'aquest plebiscit popular, espontani i inconscient, s'ha manifestat també conscient i reflexiva la voluntat catalana reivindicant per a nostra llengua la plenitud dels seus drets, la igualtat de condició respecte de les altres llengües espanyoles i d'una manera especial la oficialitat en tota la vida pública interior de Catalunya, així en els organismes locals populars com en tots els centres i dependències de l'Estat, situats en el territori de Catalunya.

Aquesta voluntat catalana conscient i reflexiva, canalitzada i autenticada pels òrgans d'expressió de la voluntat popular que la constitució regula, pels representats parlamentaris de Catalunya, per les

seves Diputacions, per les seves corporacions municipals, ha estat ratificada recentment pel vot unànim de l'Assamblea de Mancomunitat, i en compliment d'aquest acord eleven a les Corts i al Govern la petició de que sigui proclamada la oficialitat de la llengua catalana en tota la vida interior de Catalunya, única manera de que quedi garantit el ple respecte al dret dels ciutadans catalans en quant a l'ús del seu idioma es refereix.

Aquest dret, Excm. Sr., fomentat pel que atany a Catalunya en realitats socials, en fets històrics de persistència mil·lenaria, en imperatius psicològics inexorables, en decrets de la voluntat popular, ha entrat ja a formar part del dret públic modern i troba avui a Europa l'ambient de la més viva actualitat. A tots els regnes on hi ha pluralitat de llengües es lluita vivament, ardentment per la llengua pròpia; els ciutadans no jutgen alcançada la plenitud de llibertat política ni de igualtat civil, mentres als drets i llibertats proclamats en la primera etapa dels moviments democràtics no s'uneix també la llibertat i la igualtat de condició de les diferents llengües nacionals, mentres hi ha una llengua privilegiada i altres llengües preterides, mentres no existesquin per totes les llengües espanyoles exactament els mateixos drets. A Bèlgica i a Àustria-Hongria, després de violentes lluites, s'ha arribat ja a la pau entre les poblacions que usen llengües [82] distintes mitjançant el reconeixement de la oficialitat de les llengües parlades dintre de l'Estat; i els pensadors i les entitats que en aquestes hores trascendentals per al món civilitzat es preocupen de l'establiment de una pau que duri, proclamen, per a obtenir-la, la necessitat de que totes les poblacions siguin nacionalitats, enclavades dintre de les fronteres d'un Estat, que no és l'Estat propi, el de la pròpia nacionalitat, tinguin plenament reconeguts la llibertat política, la igualtat civil i religiosa i el dret de la pròpia llengua. I si aquest dret es reconeix als pobles que entren a formar part d'un Estat a conseqüència de la guerra, això és en qualitat de pobles conquistats, ¿còmm ha de ser possible, sense subvertir totes les normes de la justícia, negar-lo als que voluntariament formen part de l'Estat i han donat sang i béns per a fundar-lo i defensar-lo?

En aquesta seguretat per tan alts títols alentada, al Govern i a les Corts respectuosament elevem la petició acordada amb vot unànim per l'Assamblea de la Mancomunitat de Catalunya. —El President, E. Prat de la Riba. —Els Consellers, Ll. Argemí, F. Bartrina, J. M.<sup>a</sup> España, A. Guasch, M. Inglès, J. Mestres, A. Pereña, A. Riera.

Excm. Sr. President del Consell de Ministres.

---

Per la Llengua Catalana (82-84)

### **Comunicació de l'*Institut d'Estudis Catalans***

L'*Institut d'Estudis Catalans* ha dirigida a les Corporacions i Entitats que protestaren de la célebre carta de la Reial Academia Española an el Ministre de Instrucció Pública sobre les llengües espanyoles no oficials la següent comunicació amb la qual honram les planes d'aquest BOLLETÍ:

HONORABLE SENYOR:

«Una competència vivíssima de cultures era entaulada darrerament dins l'ànima d'Espanya. Desvetllades de secular esmortuïment per una vocació novella de poder i de gloria, renaixien dugues llengües germanes amb anhel de reconquerir en el món els furs de la plenitud espiritual. L'una d'elles, que havíem coneguda en dissort, reduïda públicament a l'ús administratiu i al literari, ambicionava de guanyar altre cop crèdit en el viure internacional, autoritat en ciències i en pensament. [83] A l'altra, a la nostra, darrera més llarga desventura, li calia feina més aspra. Li calia adquirir allò que la seva germana tenia ja, amb allò altre que aquesta no tenia encara; avençar an els camps de la literatura i la ciutadania, i penetrar ensems en els dominis del saber i del govern.

«Havem anomenat aquesta renaixença simultania, una competència, i era natural que una part de l'expansió de cada una d'aquestes



llengües se fés a despesa de l'altra. Més aquí trobaven precisament un estímulo i clarament servia per créixer el doble esforç. Entre els centres acadèmics i didàctics de Madrid i els centres acadèmics i didàctics de Barcelona, la més bella, la més noble de les emulacions començà. Les armes eren totes intel·lectuals i pacífiques. Armes d'estudi i de publicació, armes d'esperit. Amb el llibre rivalitzava el llibre; amb la revista, la revista; amb el treball d'Historia, el treball de laboratori; amb la investigació docta, la temptativa de difusió universal; amb la intervenció en afers polítics del món, la intervenció en afers científics, on ja començava a llevar-se la tradicional vergonya que Espanya restés sense representació ni veu. Feia bo de treballar així, de combatre amb aquesta dignitat i elegància. Els rivals generosos se donaven sovint la mà, s'aconsolaven de la fatiga, i l'un animava l'altre amb el crit encoratjador de l'amic.

Malauradament, un fet tristíssim se produïa ahir mateix i venia a torbar aquesta serenitat que era el nostre orgull. Una de les parts creia de poder rompre el pacte tàcit, llei i regiment de la contenció noble. I amb sorpresa vèiem la Reial Acadèmia Espanyola acudir als poders públics, en sol·licitut de remeis de força que aturessin i vinguessin a matar la creixença i expandiment de la llengua germana. Ja, doncs, les armes esdevenien altres i el terreny descendia de nivell. Ja s'intentava atuir l'esforç espiritual de Catalunya desproveïnt-la del seu indispensable instrument de pensament, de ciència, d'educació, d'intervenció original en el món... Com indicatiu de feblesa aquesta invocació als socors de la violència legal ens hauria potser plagut, si nosaltres no poséssim per damunt tot l'interés sagrat de l'esperit. Com violació d'ell, com ruptura dels respectes deguts a un cert dret de gent en la competència de cultures, nosaltres ens hauríem trobat en el cas de denunciar aquella i de fer-ne apel·lació a una sobirania i a una força que poguessin competir amb la força i la sobirania oficials: les de la consciència del nostre poble ofés en allò que li és més íntim i més car.

Ni això ha calgut. La consciència del nostre poble ha reaccionat espontàniament, abans que la nostra apel·lació, abans [84] mateix que qualsevulla agressió es produís, només amb l'amenaça d'ella. Mentre que a Madrid la prudència aconsellava als poders públics de desoïr la veu que demanava subjecció, a Barcelona, en tota Catalunya, l'entusiasme del poble no ha volgut ni solament esperar una altra veu que el cridés a la defensa de la llibertat. I l'*Institut d'Estudis*, depositari, custodi i propugnador de l'alta tradició de la nostra parla, ja no ha d'invocar, sinó solament regraciar. Ha trobat la batalla feta, guanyada la victòria. Ha trobat totes les bones voluntats reunides i unànims al servici de la causa santa.

A vos, honorable Senyor, i a la il·lustre entitat que tan dignament presidiu, ha escaigut un lloc de valentia i d'honor dins l'alçament patriòtic provocat per la malaventurada instigació de la Reial Acadèmia Espanyola. L'*Institut*, reconeixent aquest mèrit vostre, es complau en endreçar-vos, en nom de la llengua catalana, de son passat gloriós, de son esperançat avenir, el testimoni d'un pregó agraiment.

Barcelona i 21 de març de 1916.

Josep Puig i Cadafalch, Antoni Rubió i Lluch, Guillen M.<sup>a</sup> de Brocà, Jaume Massó Torrents, Joaquim Miret i Sans, Esteve Terrades, Josep M.<sup>a</sup> Bofill, Pere Coromines, Eugeni d'Ors, Antoni M.<sup>a</sup> Alcover, Pompeu Fabra, Frederic Clascar, Lluís Segalà, Josep Carner, Francesc Martorell.

---

## Miscelania-bibliogràfica-filològica (84-86)

1. —**Butlletí | de | Dialectologia Catalana** | publicat per les oficines del | *Diccionari General | de la Llengua Catalana* | Gener-juny, 1915.

Consta aquest nombre de 60 planes, i du a) *un vocabulari aranès, això ès, de la Vall d'Aran, a on se parla un dialecte gascó; b) Un estudi del filòleg austriac Spitzer sobre els mots catalans ataviar, mardà, malbé; c) un III article d'En Pere Barnils sobre fòssils de la Llengua; d) uns Estudis etimològics i lexicogràfics d'En M. Montoliu; e) aclariments, Bibliografia, Crònica, advertiment. Es interessant aqueix Butlletí, però francament va massa enrera de cualcador. El nombre corresponent a juliol-desembre d'entany no ès sortit fins el maig d'enguany i publica: a) d'En M. de Montoliu uns *Estudis etimològics i lexicogràfics*, endardellant els mots *delgat, dèria, desar, desori, dèu, doll, dojo, dors*, [85] *empalomar* (fil d'), *encís, espurna, esplaiarse, estebornir, estemordir, estel, estrella; b) del Dr. Pere Barnils, L'articulació de la K i de la G mallorquina; c) d'En F. Mestre, Vocabulari Català de Tortosa; d) de Mn. Griera, El dialecte del Capcir; e) i Aclariments, Bibliografia, Crònica, Advertiment.**

2. —A. Rubió i Lluch | **Contribució a la bibliografia | de l'Infant Ferràn de Mallorca** | Extret del volum VIII de la revista *Estudis Universitaris Catalans*. —Un volum de 102 planes de 247 x 194 mm.

El Dr. Rubió i Lluch per la gran multitud d'estudis que ha publicats sobre els catalans a Grècia durant l'edat mitja ha prestats grans servicis a la cultura patria; un de tants ès aqueix escorcoll sobre l'infant Ferran de Mallorca, personatge d'un alt interés històric i gloriós per la nostra nissaga. Es així com s'ha de fer l'història nostra, a força de monografies i d'escorcolls de primera mà damunt quiscuna de les nostres glories i dels fets transcendents dels nostres majors. La nostra enhorabona més coral an el Dr. Rubió i Lluch per aquesta nova obra seua i que Deu nostre Senyor li conserv molts d'anys la vida, la salut i el delit per seguir servint gloriosament la ciència històrica i les Lletres Catalanes!

3. —*Estudis de Bibliografia Luliana | publicats en celebració | del sisè centenari de la mort de Ramón Lull | L'edició Maguntina | de Ramón Lull | pel Dr. A. Gotron | —Barcelona | Institut d'Estudis Catalans | Palau de la Diputació | MCMXV. (Estampa de l'Avenç). —Un volum de 106 planes de 249 x 164 mm.*

Es curiosíssim aquest estudi del docte lulista alemany Dr. A. Gotron de Magúncia, donant totes les clarícies imaginables i amb severa crítica sobre la famosa edició llatina de les obres del colossal polígraf mallorquí, feta la primeria del segle XVIII en aquella ciutat alemanya, bres de l'imprenta. La versió catalana de l'estudi del Dr. Gotron és del Director de la *Biblioteca de Catalunya*, En Jordi Rubió i Balaguer. A ell i an el Dr. Gotron la nostra més coral enhorabona.

4. —**Butlletí | de la | Biblioteca de Catalunya |** Barcelona | Institut d'Estudis Catalans | Palau de la Diputació | 1915. (Any II, nº 4 — Gener-Agost, 1915). —Un volum de 144 planes de 271 x 198 mm.

Aquest nombre del *Butlletí* du a) el *Catàleg de les publicacions periòdiques de la Biblioteca de Catalunya*, que son MIL I UNA, com qui no diu res, b) continuació del *Catàleg del manuscrits* de la mateixa *Biblioteca*, fet d'En Jaume Massó i Torrents i continuat d'En Jordi Rubió i Balaguer; c) una nota bibliogràfica del tom II de *Bibliotheca Patrum Litinorum hispanensis*, d) una [86] *Crònica* referent a varies biblioteques catalanes i de fora de Catalunya que interessen a la nostra cultura, e) i les principals adquisicions de la *Biblioteca de Catalunya*; els noms dels llibres adquirits umplen nou planes de lletra menuda i de dues columnes. Resulta interessantíssim aquest nombre del *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*.

5. —**Hero i Leandre** *poema atribuït a Museu* (sigle v) | amb la versió literal en | prosa de Lluís Segalà i en | vers d'Ambrosi Carrión |

duent en apendix les traduccions inè | dites de Pau Bertràn i Bros | i Josep M.<sup>a</sup> Pellicer i Pagès | —Institut de la Llengua Catalana. (Barcelona, estampa de *L'Avenç*, 1915). —Un volum de 73 planes de 205 x 148 mm.

Es un bell volum tan ben estampat com pol·lent de bessó. Hi ha el text grec acompanyat de la versió en prosa, polida i senyorívolment feta de mans del Dr. Segalà, que una volta més s'ès acreditat d'ardit i destre helenista. Les versions en vers són també ben avengudes i saboroses. Sia a tots els qui tenen part en tal obra l'enhorabona més coral. —A Mallorca existeix aqueixa *rondalla* grega de *Hero i Leandre*, puis se conta a Manacor que un xabalet de Capdepera, molt nedador, festetjava una pitxorina de Ciutadella (Menorca), i hi anava de Capdepera nedant; ella li treia un llum a la finestra, i ell icap dret an aquell llum! Hi arribava, feien la festetjada, i ell llavò se'n tornava nedant a Capdepera. Però un vespre, com ell fonc a mitjàn camí neda qui neda, se mou una gran maror i un vent desfet que apagava el llum a la pitxorina tot d'una que aquesta el treia a la finestra, i el pobre capdeperí se va perdre, li agafà rampa i hi deixà la pell, mesquinet!

7. —**Sang Tortosina** | *drama històric* | en un pròleg, dos actes i un epíleg, | original de | Mossén Tomàs Bellpuig, pre. | Tortosa | Imprenta moderna d'Algueró i Boiges | 1915. —Un opuscle de 58 planes de 188 x 125 mm.

Grans mercès de l'exemplar que ens n'ha enviat i l'enhorabona ben coral a l'autor per aquesta obreta tan correcta de forma, tan ablamada de fervor relligiós, tan pura de llenguatge i tan mengívola i atraient, tota endiumenjada de la més galanxona parla tortosina. Mn. Bellpuig amb aquesta obreta s'ès denunciat còme prosista delitós i pol·lent. iEndavant, amic ben volgut, per Deu i per la Patria! Amb tal bandera no's pot perdre mai! [87]

---

En P. Hjalmar Rokseth (87)

**Candidat de Filosofia**

Aquest senyor és un placent donzell de Cristianía (Noruega) que fa mesos que cap-lleva per Mallorca per estudiar-hi d'aprop el català de la *Roqueta* i escriure'n un tractat. Conta esser per aquí fins devers el setembre. Ara que els dies se són alçats, ha fetes eixides d'estudi a Génova, Felanitx, Santanyí i Es Llombards, i encara en farà d'altres per estudiar-hi el vocabulari de l'oli i del blat. S'era aficat fins a Pascua preferentment a estudiar els monuments llingüístics dels nostres arxius, i hi feu una bona espigolada. ¿Prepara la *Memoria doctoral*? Ja's sap que a Alemanya, Àustria i les nacions escandinaves les *Memories doctorals* són uns estudis molt seriosos d'erudició de primera mà, de tema nou i especial, no cap repetició de tot allò que altres ja han dit i publicat. D'altra manera ens diria si a Espanya les *memories doctorals* fossen per l'estil!

De manera que ja hu veuen els nostres filisteus, inimics mortals de la nostra llengua estimadíssima; ells la poren despreciar, infamar i desjectar tot quant vullen, però mentres tant dins les nacions que duen el cap davant de la civilització i de la cultura, en fan un gros cabal de la Llengua Catalana, i els entusiastes i sedents de ciencia venen a les terres catalanes a escorcollar i estudiar les variedats i especialitats de les diferents branques d'aquesta gloriosíssima Llengua nostra.

Benvingut sia en P. Hjalmar Rokseth, i que li vaja bè ferm devers Mallorca! Amèn!

## La Diada de la Llengua Catalana (87-88)

Amb motiu dels atacs del Senador aragonès Royo Villanova dins el Senat contra la Llengua Catalana devers el novembre el *Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de l'Indústria*, de Barcelona, tan benemèrit de la Patria Catalana, va promoure dins tot Catalunya la celebració d'una *Diada* en honor i desagravi de la nostra Llengua el dia de Capdany, constituïnt-se per tot arreu Junes i Comissions per organitzar degudament la gran manifestació, que havia de tenir per objecte principal [88] demanar que se regoneguessen a la Llengua Catalana, allà on el poble la parla, els mateixos drets de que gaudeix la llengua castellana, oficial que és *de fet*, si bé no *de dret*. Arribat el dia de Capdany, se celebrà tal *Diada* a centenars de ciutats i viles catalanes i a Inca de Mallorca, amb gran solemnidad i discursos a forrellons, molt d'ells eloqüentíssims. A on resultà més grossa i més solemnia la *Diada*, fonc naturalment a Barcelona, si bé revestí més caràcter polític que literari i científic. No podent-hi concórrer nosaltres personalment, com seria estat el nostre desig, delegàrem el Dr. En Pere Barnils, que ens hi representà dignament, de lo qual li feim grans mercès. Per tot reinà gros entusiasme a favor de la nostra Llengua estimadíssima, i això sempre li és bo i l'afavoreix una cosa de no dir davant les altres nacions. ¡Endavant les atxes!

---

†

Amics morts (88-89)

**El Dr. D. Miquel A. Fargas**

Aquest gran patríci passà d'aqueix món a l'altre repentinament dia 22 de febrer, sense haver estat malalt més que an el moment de morir-se.

Era un metge de gran fama, un dels més notables de Barcelona i d'Espanya. Catalanista fervent i abnegat, prengué una part molt principal en el moviment nacionalista català, figurant entre els caporals de la *Lliga Regionalista*. Dins el juny de 1913 presidí el *Primer Congrés de Metges de Llengua Catalana*, i hi pronuncià un discurs molt notable fent bella mostra del seu gran talent mèdic. Quant l'any 1911 la Diputació de Barcelona creà l'*Institut de Ciències* (branca de l'*Institut d'Estudis Catalans*), el Dr. Fargas fou dels designats per formar-ne part, i l'elegiren *President*, i ho fong fins el dia de la seua mort, de la qual se planyeren i s'endolaren tots els bons catalans. [89]

---

### **Lo M. I. Mn. Mateu Rotger i Caplloch**

Aquest altre amic nostre de tota la vida, nat a Pollença l'any 1862, fets els estudis de Batxiller a l'Institut de 2a Ensenyança de Mallorca, entrà an el Seminari l'any 1878 cursant-hi els estudis de Filosofia Escolàstica i Teologia, s'ordenà de subdiaca, diaca i prevere l'any 1884, fundà la Biblioteca *Parroquial* de Pollença, publicà l'*Historia* documentada d'aquesta vila en tres toms (anys 1897-1898, 1904, 1906), a on inclogué centenars de documents catalans interessantíssims per l'estudi de la nostra llengua. El Rdm. Sr. Bisbe Campins li comanà l'*Arxiu Històric Diocesà* i el feu *Catedràtic d'Historia de Mallorca*; publicà una nombrosa serie de monografies històriques de santuaris mallorquins, fetes totes damunt els monuments dels arxius amb ull crític meravellós. Fou també poeta llatí selectíssim, publicant un volum preciós de la seua brostada poètica llatina, de bona cepa ferm. Prestà ademés grans servicis a la Diòcesi Mallorquina, essent canonge per oposicions desde l'any 1901. Devers l'any 1914 començà a anar prim de salut fins que aqueixa ivernada darrera li vengué una afecció de cor, que, després de fer-lo patir mesos i mesos, acabà dia 29 d'abril de dur-lo-se'n a l'altre món, havent



rebutts d'hora els Sants Sagraments i edificant tothom amb la seua resignació i acceptació de la voluntat de Deu, en les mans del qual s'entregà magnànimament tot d'una que's va veure en perill de mort. Mn. Rotger per la multitud de monuments de la nostra Llengua que inclogué dins la bella partida d'estudis històrics que publicà, resultà un gran benefactor de la Llengua Catalana a Mallorca.

---

iEl Dr. Fargas! iMn. Rotger! iQuines dues pèrdues més grosses per la Patria Catalana! iQue el Bon Jesús els haja trobats en estament de gracia! i si encara estiguessen entretinguts a les penes del Purgatori, ique les trega i los admeta a l'etern descans de la santa Gloria! i doni a llurs respectives families molts d'anys de vida per pregar per ells i el conort i conformança que tant i tant necessiten per suportar uns cops tan terribles com son estades aqueixes dues morts. iAl cel los vegem! Amèn. [90]

---

Hi ha o no motiu per seguir publicant aquest BOLLETÍ? (90-92)

Hi ha haguts amics que ho han duptat si hi havia tal motiu; per això cal haver-ne raó.

Per que començarem a publicar aquest BOLLETÍ? Ho sap tothom: per impulsar, per extendre, per fomentar, per vigorisar dins tot el territori de la nostra Llengua l'*Obra magna*, l'*Obra nacional del Diccionari* d'aqueixa mateixa Llengua. Es evident que el *Diccionari* d'una llengua qualsevol, si ha d'esser digne d'ella, si ha d'esser complet i acabat, no basta una persona, ni tres ni quatre ni deu, no basta una corporació per respectable, nombrosa i sabia que sia, per fer-lo; s'ès mester que la faça, que hi prenga part, que hi contribueca tota la nació, ja que aquesta ès la posseidora i coneixedora absoluta i perfecta de la seua llengua. Si, tot

diccionari d'una llengua ha d'esser l'obra de la nació que parla aquella llengua. Convençuts d'això, quant concebérem l'idea d'empendre l'*Obra del Diccionari*, ens dirigíem amb la *Lletra de Convit* a tots els pobles que parlen Català, convidant-los tots a col·laborar-hi, a ajudar-hi, a fer-hi tot allò que bonament poguessen. Com se tractava d'una obra tan grossa, tan llarga i tan difícil, no bastava una *Lletra de Convit* per moure i encalenticar la gent i mantenir el fervor i briu que s'ereren mester per que l'*Obra* anàs avant fins a arribar-la a son degut terme; calia escriure'n tot un enfilall de *Lletres de Convit* per lograr tot això; calia una publicació periòdica. D'això brollà aquest BOLLETÍ: impulsar l'*Obra magna del Diccionari*, guanyar-li adeptes per tot arreu, mantenir ben encès el sagrat caliu de l'amor a la Llengua per que no decaigués l'investida, l'entusiasme, l'ardor, sostenir l'esperit de tots els qui treballaven en la santa empresa, anostrar-los, fer atmòsfera a favor de l'*Obra del Diccionari* per tot arreu, crear un estat d'opinió i de convicció de tot lo que demana l'honor de la nostra Llengua, promoure l'estudi científic complet i acabat de la seua estructura íntima, fonética, morfològica, sintàctica, lexicogràfica, històrica i literaria. A lograr tot això s'encaminà el BOLLETÍ desde el primer nombre (desembre de 1901); an això van consagrats els vuit volums que ja tenim dafora i el que estam publicant. Molt, moltíssim hem lograt, gracies a Deu. An aquest humil i modest BOLLETÍ se deuen els centenars i centenars de col·laboradors de Catalunya, Balears i València que han omplides de mots catalans les vuitcentes mil cèdules de la nostra Calaixera; [91] an el BOLLETÍ se degué el grandió *Congrés Internacional de la Llengua Catalana* de l'octubre de l'any 1906, a on s'aplegaren **tres mil congressistes**; an el BOLLETÍ se deu que la Diputació de Barcelona enviàs l'any 1908 tres joves a estudiar filologia a Alemanya, En Barnils, Mn. Griera i En M. de Montoliu, filòlegs avui de nota, coneguts ventatjosament dins el món de la Ciència. An el BOLLETÍ se deu en bona part l'ambient de simpatia que han trobat per tot arreu les tasques de les *Oficines del Diccionari* que, fa anys, funcionen a l'*Institut de la Llengua Catalana* baix de la Direcció del Dr. Barnils

escampant per tot arreu qüestionaris i qüestionaris, un cada mes, per la replega definitiva del vocabulari català en tots els rams de la lexicografia. Amb una paraula: l'objecte del BOLLETÍ continuà essent lo mateix que el primer dia que sortí: fomentar, impulsar, fer anar avant l'*Obra del Diccionari*. ¿Es acabada aquesta *Obra*? Ens trobam encara en son comensament. Un *Diccionari* com el que volem fer, com el que anunciàrem ja dins la *Lletra de Convit*, no se fa en deu ni vint ni trenta anys; i no més n'hi ha quinze que hi treballam. Estam enreríssim encara. Per lo mateix el BOLLETÍ no ha acabada la seua missió, no ha perduda la seua raó d'esser. El portar avant el *Diccionari* comensat, el dur-lo a terme demana encara moltíssima de feina, s'hi han de gastar grans cabals, requireix encara sacrificis molt grossos, que suposen grandiosos, incalculables tresors d'amor i entusiasme per fer possibles i reials aquells sacrificis, aquella feina, aquells cabals. A procurar aqueis tresors d'amor i entusiasme ha de dirigir el BOLLETÍ tots sos esforços, tota la seua llecor, tot el seu briu. Per això viu exclusivament consagrat an el servici de la Llengua Catalana, a fer-la estimar no just amb paraules, sino amb obres; per això no fa altra cosa que batallar tan bé com sap les batalles d'aquesta llengua estimadíssima, per honrar-la, per enaltir-la, per secundar tota acció, tot moviment, tot impuls favorable a ella. Per això els vuit volums que duim publicats, són un arxiu, una historia, un aplec de tot lo que ha succeït de quinze anys ensà a favor i en defensa d'aquesta llengua nostra, cent voltes gloriosa i benvolguda.

¿Tal volta hi ha dins tot el territori català cap publicació dedicada i consagrada exclusivament a l'apostolat de la nostra llengua? El *Butlletí de Dialectologia Catalana* se limita a fomentar els treballs tècnics de les *Oficines del Diccionari*, donant mostres dels endardellements científics d'aquelles oficines sobre qüestions exclusivament fonètiques, morfològiques, [92] sintàctiques, lexicogràfiques. Circumscriu aqueix *Butlletí* tota la seua activitat an el clos rigurosament científic, d'on no surt mai per dedicar-se a l'apostolat, a la propaganda de la llengua en tots sos aspectes més assequibles a les multituds. Es el nostre BOLLETÍ que se

dedica an aqueix apostolat, an aqueixa propaganda per mantenir ben ablamat el caliu immens de l'amor a la llengua que ha d'abrandar tots los cors. Per això el *Butlletí de Dialectologia Catalana* i el BOLLETÍ DEL DICCIONARI se completen i s'integren un amb altre, quiscún té la seua esfera d'acció ben definida i destriada; no se topen ni se fan nosa ni ombra en lo més mínim; i tan necessari i indispensable ès un com l'altre en l'obra inefable de reconstituïr, redressar, enaltir i exaltar fins allà on pertoca l'estrenua, la invicta, la triumfadora, la immortal Llengua Catalana.

Un filòleg galleg, N'Aureli Ribalta, confessà aqueis anys passats damunt la premsa de Madrid que el BOLLETÍ DEL DICCIONARI era la publicació filològica més antiga d'Espanya, i ès la pura veritat. Hem lograt allò que negú esperava, tenir un públic devot que ens lletgeix i ens sostén fa quinze anys, no sortint mai nosaltres de la parada de les cebes: la Llengua Catalana per activa i per passiva, a dreta i a esquerra, en cullera i en forqueta, en pa i sense pa. No hem tengut mai altre tema ni feim comptes tenir-ne d'altre en tots els dies de la nostra vida. ¿S'ès acabat ni agotat aqueix tema? Si creguéssim que sí, aplegaríem, mataríem el BOLLETÍ. Com creim que no i no coneixem que els nostres lectors siguen d'una creensa diferent, sino que creuen com nosaltres que el tema no ès acabat ni agotat, volem seguir tractant-lo amb més coratge que mai i tan bé com sapiguem, dispostos a continuar mentres els amics que fins ara ens han seguits, no ens abandonin i Deu ens conservi la vida, la salut i el delit. Que siga per molts d'anys i que Deu no ens deix morir que no vegem acabada l'*Obra del Diccionari* i la nostra Llengua absoluta i omnimodament reintegrada en la seua sobirania i realesa. Amèn.

De manera que el BOLLETÍ ara per ara no en té gens de ganes de morir-se, perque considera que la seua vida ès tan convenient per la causa de la nostra llengua com el primer dia que començà a sortir, dins el desembre de 1901.

Doncs, entesos! I endavant les atxes! [93]

---

## Notes Dialectals (93-95)

Diferents col·laboradors, en llegir certs articles nostres sobre el sentit de tal o qual paraula, ens envien llavò claricies de l'ús de tals paraules a llurs respectives comarques, claricies que convé que's sàpiguen per despertar l'afició an els escorcolls dialectals. Obrim avui aquesta *secció* per donar comptes de dites claricies que anem rebent. ¡Deu faça que ens n'enviin moltes, ben moltes!

### § I

#### Formes dialectals de Llofriú (Empordà)

Les nos envia la nostra heroica col·laboradora D.<sup>a</sup> Irene Rocas, Viuda de Bassa. L'anomenam *heroica* per lo molt i bé que treballa per la nostra lexicografia amb tot i trobar-se carregadíssima de feines cuidant la seua familia.

En carta de devers el febrer d'entany ens espinzella un enfilall de mots que estudiàrem dins el BOLLETÍ de novembre-desembre de 1914 a propòsit dels magnífics estudis del Dr. Leo Spitzer, austriac, sobre el conreu de la *patata* i *blat de les Índies*, i del Dr. W. Kaufmann, suís, sobre els noms *gallo-romànics* que expressen l'idea de *bosc*. Vetassí quins son aqueis mots.

**Esgarradura** [əsgərrədúra]. En general vol dir una *equivocació*. A Llofriú, quant a un camp, en comptes de blat que hi ha sembrat, creixen tota mena d'erbes, i de blat només n'hi veuen un bri ensà i enllà i encara malaltís, diuen: «¡Quin tros de blat més *esgarrat*! Aquet cam(p) ès ple d'*esgarradura*»

**Blat de mòro** (o de les Índies). A Llofriú no s'usa el mot panotxa. Les *capses* plenes de fruit, lo mateix són *bòsses* quant són plenes que

quant se'n ha tret el gra. N'hi ha que'n diuen *capses* quant són plenes i quant són desgranades; però llur nom veritable és *bòssa*. El *mill* és una altra cosa, com també el *panís* i la *mèlsa*.

**Trumfes** [trumfəs]. De les *trunfes* mai ne diuen *papates*; fa castellà. Ja no s'usa *trumfus* (= patates) ni en singular ni en plural, sinó *trumfes*. —Jugant a *cartes* encara se *trumfa*; sempre hi ha un coll que és *trumfu*, i se diu: —«¿Tens un *trumfet*? Tira'l i mata»!

**Pèles** [péləs], **pellòfes** [pəlófəs], **clòbes** [klóbəs]. Les clovelles de fruita (pomes, préssecs, taronges) i de tot lo que pelen se diuen *pèles* [péləs]. Les clovelles de raïms són *pallòfes* [pəlófəs]; les de faves, pèsols, etc. són *clòbes* [klóbəs]. Mai [94] diuen *pelar faves ni pèsuls*, sino *esclubeià* [əsklubəjá]. —Un *clubèi* de *ceba* és un *trosset* de tal planta. — *Estellar* [əstəlá] una *ceba* és llevar-li els fulls del pom d'en un en un. Si la *ceba* és petita, en diuen un *cebeió* [səbəjó]. *Klóbə* de nou o de mel·la és una *clovella*.

**Còfa** [kofə]: Es una mena de *senaia* o *cabàs* molt gran que tenen els qui fan taps de suro a la mà a fi de no barrejar una mena de taps amb els altres.

**Coll** [kól]. Quant, per exemple, se té de pujar un capamunt sobtat, se diu: —«iPobres besties! quin cap de *coll* hi tenen!» Una muntanya petita és un *turonet* [turunét]: si són unes quantes, se'n diu un **cullet** [kulét] de *muntanyes*. D'unes muntanyes planeres també en diuen *serrat* [sərrát]. *Coll* també s'aplica an el *joc de cartes*, que hi ha els *quatre colls* (*copes, bastos, oros, espases*).

**Rapa** [rapə], **brisa** (brizə]. La *rapa* del *raim* és el mateix *raim* sense els *grans*. *Fullats* (trepitjats) els raïms, el vi es abaix, i allò que queda dins la *tina* o siguen les *rabes*, *pellofes*, *pinnyols*, s'anomena *brisa*; prensat, ho garbellen amb un garbell de brins d'espart, que'n diuen

*garbella*, i cauen els grans de raim. D'aquesta grana en diuen *binassa* [*binásə*] (vinassa); les pellofes (*peλòjnə* en aqueix cas) i demes despulles s'anomenen *rapə*. A voltes abans de bargellar la *brizə* en treuen la *rapə* i això se diu *rapejà* [*rəpəzjá*]. Si la *brizə* està massa dies dins la *tina*, el vi resulta aspre i diuen que *rapeja*.

**Busqueta** [*buskétə*]. Es un aucell molt petit. Xarroteja per cantar; fa el niu per les bardisses o *esbarsers*, que diuen a Llofriu. N'hi ha que s'anomenen *buskétəs kəpsigrəjérəs*, de *capsigrany*: aucell *carnívor*: a Mallorca: *capxerigany* [*kəpʃərigəjɲ*].

**Boscatà -na** [*buskətà, nə*]: adjectiu que s'aplica a la persona poruga, que s'amaga i fuig de la gent, que s'estima més estar tot sol que amb altres.

**Taba** [*tabə*]: conversa. *Donar taba a un* vol dir parlar-li de moltes de coses.

## § 2

### Forma dialectal de Santa Maria de Corcó

En Serafí Bassa i Rocas de Llofriu per via de sa mare, D.<sup>a</sup> Irene, ens fa a sebre que cap a Santa Maria de Corcó usen

**Lluc** [*λuk*] en sentit de cara o aspecte. Per exemple, un dia al cel fa cara d'haver de ploure; doncs diuen: *avui te lluc de ploure*. Si un camp de blat o d'altra vianda presenta bon aspecte, diuen que *té lluc d'anar mol(t) bé*. —An el Montseny sembla que diuen el mateix. [95]

### § 3

#### **Forma dialectal d'Anglerill, Palà de Coma, Solsona**

El nostre bon amic Rt. P. Conrad Aixelà, benedictí, del Monastir del Miracle (Solsona), ens escriu amb data de 14 de febrer sobre el mot:

**Call** [kaʎ]. Es la *gangaia* o *tascó* prim de ferro que posen an el cap del mànec dins l'ull de la *destral*, *mall* o *magall* per que el mànec no surta de l'ull, sinó que hi estiga fort.

**Gaspa** [gaspə]. La *gangaia* o *tascó* prim de ferro també s'anomena *gaspa* an aqueixes viles, i especialment a Torrecassana, veinat de sullà.

---

#### La Llengua Catalana en el Parlament Espanyol (95-96)

Dia 21 de maig fonc a Barcelona, dins el Park-Güell, el gran *Dinar de l'Unitat de Catalunya*, a on posaren peus davall taula cinc mil persones com qui no diu res. Els caporals de la meritíssima *Lliga Regionalista* el dematí dins el *Palau de la Música Catalana* i després del dinar dels cinc mil parlaren molt clar i llampant i amb alt sentit patriòtic, declarant-se francament nacionalistes, demanant l'autonomia integral de Catalunya, no sols l'administrativa, sinó també la política, però dins l'unidat espanyola, com se suposa, i sobre tot l'oficialitat de la Llengua Catalana dins totes les terres que la parlen. A Madrid això els-e caigué ben avall i n'hi hagué que s'atansaren a dir que els Diputats i Senadors catalanistes no tendríen pit per dir lo mateix dins les Corts; però els qui ho digueren se'n han duita la gran sabatada! puis el meritíssim En Ramon d'Abadal dins el Senat els primers dies del corrent juny i el no menys meritíssim En Francesc Cambó dins el Congrés, dia 7 i dia 8, han dit per activa i per passiva i amb una eloquencia que ha tirats d'esquena els *filisteus*, tot quant digueren dins el *Palau de la Música Catalana* i dins el Park-Güell dia



21 de maig, demanant l'autonomia administrativa i política de Catalunya i la oficialitat de la Llengua Catalana dins totes les terres que la parlen; i Cambó fins i tot lletgí un bon tros del seu discurs en català de dia 21 de maig. Els centralistes, bajoquencs i xambons, romangueren tot espeterrellats, i fan flamada i tallen claus contra els catalanistes; i el bo del Comte de Romanones que tot d'una se figurà amb quatre crits i paraules coventes baldar els [96] catalanistes, ha hagut de fer sa farina blana i tracta de posar-hi auguent de reblanir, buidant-se es cap per trobar una fórmula hàbil per sortir del pas amb bon nom.

De manera que la magna qüestió de la *oficialitat* de la Llengua Catalana ja és entaulada dins el Parlament Espanyol, gracies a Deu.

Beníssim! Deu no'ns deix morir que no en vegem el triumf! Amèn!

De més verdes en maduren, senyors *centralistes*!

---

### Notau-ho! (96)

El *Bolletí* d'abril fou de 24 planes, vuit més que no pertocava; per això el present és també de 24 i val per dos mesos, maig i juny. Ara estam cabals amb els nostres subscriptors.

---

### Grans mercès (96)

Les donam ben corals a la *Revista Popular* de Barcelona, que dia 30 de desembre d'antany feu un gran elogi d'aquest *Bolletí*, excitant els catalans a fer-nos costat, i dia 31 de maig, dona una nota bibliogràfica ben calenta i encomiàstica del nostre *Pertret per una Bibliografia Filològica de la Llengua Catalana*. Allò de 30 de desembre és de lo darrer

que va escriure el Dr. Sardà, de gloriosa memoria, que tant i tant ens honrà amb la seua amistat, allò de 31 de maig ès de Mn. Lluís Carreres, actual director de la *Revista*, que també ens professa un afecte ben coral, que ens honra ferm.

---

## La Llengua Catalana i el Govern Francès (96)

El Govern Francès ha concedit que se puguen presentar a la censura militar escrits en català, en tot i no esser el Català cap llengua oficial, ès a dir, ha regoneguda en el Català la categoria que sols regoneix an els idiomes oficials: el francès, l'inglés, el castellà, l'italià. ¿I com així França ha fet tot aixó a favor de la Llengua Catalana? Ah! perque posseeix el Rosselló, Vallespir, Capcir i Conflent que parlen Català com nosaltres.

Ara veurem que farà el Govern Espanyol, que té vuit provincies i de les més polents d'Espanya que parlen Català! [97]

# Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Suscripció: dins Espanya: 2 pess. l'any.-Redacció: St. Bernat, 5, Pral.-2.<sup>a</sup>-Palma  
Estranger: 2'60 pess.

[97]\*

## La qüestió de la Llengua Catalana a les Corts (97-109)

Seguiren els senadors i diputats catalanistes llur campanya a favor de la nostra llengua dins ambdues Cambres amb bona sort i èxit favorable.

Dia 10 de juny el senador Sr. Mataix, alacantí, s'alsà per demostrar-se tot gojós de que «l'opinió yanqui, portuguesa i francesa» «honri i enaltesca tant la llengua castellana», i se permet pegar una ponyida an els que se'n «venen a ensalsar» «dialectes que només poren viure dins una regió», «com el català», com el que «embarbollà» el mateix senador dalt la falda de sa mare, que és una branca del Català. Aquella tan inoportuna com estrambòtica fitorada d'En Mataix trobà digna resposta de part dels dos digníssims senadors catalans, En Leonci Soler i March, nacionalista i estimadíssim amic nostre, i N'Elies de Molins, i llavò de part del Exc. Sr. Ministre d'Estat, D. Emili Jimeno. Els dos senadors catalans feren una defensa brillant, entusiasta del Català, fent constar que no era cap «dialecte» com suposava En Mataix, sino un vertader idioma, llengua oficial durant molts sigles d'una Monarquía tan forta i gloriosa com la

---

\* T. IX. —Juliol-agost de 1916. —N. 4.

catalana-aragonesa, una de les més polents d'Europa del segle XIII fins al XVI.

L'Exm. Sr. Ministre d'Estat estigué molt explícit, molt llampant i contundent contra En Mataix, dient: «Por lo demás eso que llama S. S. dialecto catalán, es una lengua española, tan española en muchos sentidos como el castellano. ¿Por qué no decirlo? Recuerda ella glorias y evoca figuras augustas de tiempos heroicos: la de aquel D. Jaime I, cuyo respeto todos sentimos, especialmente todos los que tuvimos la suerte de nacer en las regiones levantinas, que conquistó con su espada; la de aquel gran Alfonso V que pasó casi toda su vida en Nápoles;... y trae a nuestra [98] memoria glorias en la literatura, en las artes y hasta en aquellas ciencias casi mágicas de la Edad Media, cuyos tímidos destellos anuncian el esplendor de nuestras ciencias actuales... Considere, pues, mi culto y querido amigo el Sr. Mataix, que las glorias del idioma catalán, son igualmente que las glorias del castellano, glorias españolas.» Tots els bons catalans hem d'agraïr en el Ministre d'Estat que parlàs tan bé i que tan eloqüentment tregués cara per la nostra llengua i la defensàs tan ardit i resolt.

Dins el Congrés tots els diputats catalans que prengueren part en la discussió del Missatge de la Corona, tots, fora el mesquinet d'En Salas Antón, defensaren la Llengua Catalana i en demanaren la cooficialitat dins Catalunya, distingint-se per la eloqüència amb que ho feu dia 23 de juny, En Lloses, diputat carlista per Olot, dient entre altres coses les següents:

«En catalán se habló, en catalán se enseñó, en catalán se escribió hasta muy entrado el siglo XIX; en catalán, pues, se habló, se enseñó y se escribió en los gloriosos días de Carlos V, de Felipe II y de Felipe III y yo no sé, ni creo que lo sepa ninguno de vosotros, señores diputados, que la oficialidad del idioma catalán cediese en desprestigio, ni de la unidad nacional, ni del Siglo de Oro de la literatura castellana, ni del poder sin par de nuestros grandes reyes, ni tampoco de la hegemonía mundial, que en aquellos tiempos ejercía la nación española.

«En catalán hablaban los reyes a Cataluña, en catalán daban sus órdenes en el Principado, y yo, que soy un aficionado empedernido a revolver papeles viejos, os puedo mostrar documentos suscritos por el Marqués de Lombay, que veneramos hoy con el nombre de San Francisco de Borja, dictando órdenes a varias entidades de Catalunya que gobernaba en nombre de Carlos V.

«Y yo creo, señores diputados, que merece la cooficialidad el idioma que hablamos más de cuatro millones de españoles; idioma que tiene una literatura tan espléndida y un renacimiento tan gigantesco, que como lengua cultísima estudian las naciones extranjeras; un idioma en el que han escrito las más altas mentalidades castellanas, entre ellas las del Siglo de Oro, y recuerdo a San Juan de la Cruz y Santa Teresa de Jesús; un idioma que se ha usado en todas las cancillerías del mundo; un idioma, en fin, que ha servido para escribir monumentos legislativos que todavía en el día de hoy son la admiración de los jurisconsultos del orbe.

«El Sr. Rodés planteaba un problema de libertad, y yo, señores diputados, quiero plantear otro problema de afecto y de sentimiento. [99]

«Es indudablemente la lengua madre el troquel maravilloso que nos ha dado Dios para vaciar de una manera perfecta nuestros pensamientos y emociones. Por esto, cuando nos sobrecoje de improviso un profundo dolor, una alegría intensa, una emoción de esas que estremecen el espíritu, no tenemos otra manera de expresarla que con la única lengua en que pensamos y sentimos y que forma casi parte de nuestro ser y de nuestra substancia. Así, en las grandes crisis psicológicas, en las grandes emociones del espíritu, éste se revela tal como es, sin artificios ni convencionalismos, y por ello ha de recurrir a la lengua madre, que es la única que se siente, y, por ende, la única capaz de producir el estado anímico. Si me permitís hablar de mí mismo un pequeño momento, os diré que terminados mis estudios en la Universidad Central, allá por el año 1890, enfermé después de los últimos exámenes y hube de quedarme en Madrid unos días; al fin y al cabo, deseando partir para mi casa, tomé el tren y emprendí el camino entonces muy largo, porque

íbamos por la línea del Norte y tardaban los trenes unas veinticuatro o ventiseis horas en llegar a Barcelona. Muy decaído todavía experimenté verdaderas incomodidades durante el viaje, hasta que, al llegar a la primera estación en que oí hablar catalán, sin poder contenerme, en un *actus hominis*, como diría un moralista, cometiendo tal vez una descortesía con la persona que me acompañaba, que era castellana, exclamé con infantil alegría *Gracies a Deu que som a casa!* Lo cual quiere decir: «Gracias, Dios que estoy ya en casa».

«Quería yo acaso significar con ello que no me sintiese español y que menospreciase a la tierra castellana, de donde procedía? No, por Dios! Mi exclamación era solamente un grito del alma, un himno a mi lengua, a mi familia y a mi hogar. El acento del idioma catalán me confortaba y rehacía, y sin que yo formase juicio, de manera intuitiva, oía la voz de mi madre y se desplegaban a mi vista visiones de cariño y de salud.

«No creo, señores, que la cooficialidad del catalán pueda en caso alguno implicar molestia ni desaire para Castilla; y si de ello tuviese algún recelo, yo lo borraré con un recuerdo histórico, muy oportuno en los momentos de ahora. Cuando Cataluña, en los siglos XIV y XV, dominaba el Mediterráneo, de tal manera que el ilustre marino Roger de Lauria pudo pronunciar la frase de que no pasaría por el mar latino un pez sin que llevase las benditas barras catalanas; cuando la lengua catalana se usaba en todas las cancillerías, los Reyes de Cataluña y Aragón, que claro [100] es que a sus Estados se dirigían indistintamente en latín y en catalán, usaban el castellano cuando se dirigían a castellanos y a aragoneses, y el latín cuando se dirigían a extranjeros y dignidades de la Iglesia.

«Ahí tenéis para comprobar mi aserto el magnífico diplomatario del Sr. Rubió y Lluch, los diplomáticos de Gerona y Llagostera; ahí tenéis los archivos, y esta regla general, esta gentil muestra de cortesía, solamente tiene una excepción, que yo sepa, que es una carta de Martín el Humano, dirigida al Papa Pedro de Luna, Benedicto XIII, escrita en idioma catalán, lo cual se explica por la familiaridad que reinaba entre ambos personajes, pues sabido es que eran cuñados. Esta es la tradición de cortesía de

Cataluña respeto al empleo del idioma. Yo os digo, señores diputados, por si alguna vez se ha sentido alguna molestia, que nuestro espíritu no es de ofensa, pero sí de reivindicación de nuestra lengua.»

Dia 26 es célebre diputat republicà Azzati, célebre per les blasfèmies contra la Mare de Deu dels Desamparats i les seues moltes de bataionades contra les persones i dogmes de l'Esglesia, que li han valgut haver d'anar a la presó dotze o tretze vegades, contrari, com és natural, dels nacionalistes catalans, se cregué an el cas de pegar quatre ponyides a la Llengua Catalana parlant de «dialecte valencià» i presentant els «valencianistes» com inemics mortals dels «catalanistes»; però, com els «valencianistes» ho saberen, li posaren una partida de telegrams fent-lo mentider, i el feren romandre malament de tot, tant que els «valencianistes» enviaren telegrams de adhesió an En Cambó i an En Ventosa p'els eloqüentíssims discursos pronunciats dins el Congrés demanant l'autonomía política omnímoda de Catalunya.

Dia 30 de juny parlaren dins el Congrés En Mella i En Maura, tots dos amb gran eloqüència, com era d'esperar d'uns caporals com son ells de l'eloqüència espanyola. —En Maura feu elogis calents de la Llengua Catalana, però se demostrà contrari de que féssem de la qüestió de la Llengua una qüestió, una bandera política. Aquí lo que hi ha, que, si de l'odi a la nostra llengua se'n fa una qüestió, una bandera política, com ho han fet i ho fan els *centralistes*, nosaltres no tenim altre remei que fer tot lo contrari per defensar-nos, per sostenir la dignitat i la sobirania de la nostra Llengua, tan digna i tan sobirana de dret com la castellana. —En Mella fou més explícit a favor de la nostra Llengua, ja que digué: «Acerca de lo que se refiere a la lengua catalana, lengua que debe ser admitida en todos los centros oficiales, juntamente con la castellana, no tengo más que [101] remitirme a lo dicho por mi compañero y amigo el Sr. Lloses».

Dia 1 de juliol s'acabà la discussió del Missatge de la Corona, i parlà En Cambó amb extraordinaria eloqüència i amb un seny formidable i meravellós, dient entre altres coses, les següents:

«Problema de la lengua. He de reconocer y declarar lealmente que en el problema de la lengua este debate ha sido de una grandísima eficacia, pues hemos llegado a convergencias que yo no esperaba; el debate se ha desenvuelto en una atmósfera de serenidad que honra el Parlamento español y que me permite abrigar la esperanza de que, examinando el problema con toda serenidad, la convergencia llegará a ser total y completa.

«Decía el señor Maura: «Planteáis el problema del idioma como un problema político». Sí, señor Maura. El problema del idioma para una colectividad es un problema político, es el primero de los problemas políticos, es la primera de las aspiraciones políticas.

«Hablaba el señor Maura de la comunicación de la Academia, de esa comunicación de la Academia cuya publicación y cuya suscripción por S. S. tanto hemos deplorado muchos catalanes. Esa comunicación, según afirmación de su señoría en la tarde de ayer, tuvo por origen lo que dice ser un hecho notorio, el que en muchas escuelas de Cataluña se proscribía la enseñanza del castellano. Yo le digo a su señoría que debieron informar mal a la Academia, que ese hecho que afirma su señoría notorio, es absolutamente desconocido por todos nosotros: que creemos que no ha existido nunca; que si hubiera existido, nosotros hubiéramos sido los primeros en protestar contra él.

«En la comunicación de la Academia, señor Maura, se expresan conceptos que en el espíritu de su señoría no tienen malicia, y tanto no la tienen, que ayer los repitió, pero que a nosotros, los catalanes, nos hieren profundamente, nos ofenden intensamente, señor Maura. Hablar del respeto al idioma catalán como idioma de expansiones íntimas para la familia, para la poesía, para el hogar, es para nosotros, señor Maura, una ofensa a nuestra alma colectiva; porque un idioma, señor Maura, no es únicamente un instrumento de comunicación, ni el problema de la lengua en Cataluña quedaría resuelto si, como decía su señoría ayer, todos los catalanes conociesen el castellano o todos los españoles conociesen el



catalán. No, señor Maura, el problema jurídico, el problema político, sería igual, exactamente igual.

«Para una colectividad que tiene un idioma propio, ese idioma es la esencia de su alma y de su vida, y toda limitación al empleo de ese idioma, significa una opresión, una limitación [102] a ese espíritu, que entendemos como opresión, como una tiranía. Y eso no es cosa de hoy, ni es argumento de polémica para finalidades políticas. Un gran catalán, que era un gran español, don Valentín Almirall, uno de los cerebros mejor organizados y más fuertes que haya producido España en el último siglo, en una polémica interesantísima sostenida con el señor Núñez de Arce, con la franqueza brutal que caracterizaba su expresión, decía lo siguiente: (La cita es un poco larga; yo pido perdón, pero ella me ahorrará toda argumentación propia sobre este particular).

“Antes de entrar en el fondo de mi contestación, debo decir algo más todavía. Escribo en una lengua que no es la mía nativa, y en ella debo contender con vos, a quien vuestros compatriotas colocan, si no en la misma cúspide del Parnaso castellano, tan cerca de ella, que con solo alargar la mano podríais colocar en su punto más prominente aquel de vuestros poemas que se os antojara. Y no sólo no es mi lengua nativa la que en este trabajo uso, sino que, a despecho de la admiración que siento por Cervantes y por algunos más, que escribiendo en ella se han immortalizado, la empleo con repugnancia, por la razón de que nos es impuesta. Quiero, pues, consignar, que si escribo en castellano y renuncio por el momento al catalán, tengo el derecho a esperar que vos lo tomaréis como verdadera galantería, y que en igual sentido lo tomarán cuantos nacidos en regiones españolas de lengua castellana lleguen a leer estos párrafos. Y no vayáis a creer que la repugnancia a usar idiomas distintos del mío nativo sea natural en mí, sino que es todo lo contrario. Alguno de los europeos, que conozco mucho menos que el vuestro, salen espontáneamente de mis labios, o brotan incorrectos de mi pluma, al punto mismo que con su ayuda puedo cultivar relaciones con quienes no me entenderían de otra manera; y los empleo en tales casos hasta con

frucción, pues sé que aquellos a quien me dirijo, no se llegan jamás a imaginar que al hablarles, mal o peor, su propio idioma me sujete a una obligación impuesta, sino que lo aceptan como muestra de complacencia galante. Por desgracia, la gran mayoría de los que han nacido en región de lengua castellana, no lo comprenden de igual manera, y en su orgullo «hegemónico», perdonad el vocablo, pretenden que al darles medio de entendernos hablando una lengua que no es la nuestra, no hacemos más que cumplir un deber exigible. De aquí la repugnancia que muchos de nosotros sentimos a escribir y hablar en castellano.

“Reconoced nuestro derecho; declarad, como es justo, que [103] todas las lenguas vivas de la parte de la Península son igualmente nacionales; proclamad la cooficialidad de la catalana, y podéis tener la seguridad de que, apartada la principal causa de nuestro desvío, si la galantería nos impulsase a emplear vuestra lengua cuando con vosotros conversamos o discutimos, el propio interés nos llevaría a redactar en ella muchas de nuestras producciones científicas o literarias, para aprovechar el mayor mercado que para ella se nos ofrecería en uno y otro hemisferio. Sé que muchos de vuestros comprovincianos me tacharán estas afirmaciones de muestra de nuestro carácter rebelde, sin reparar que, al emplear para materias científicas, que son por su naturaleza de interés general, obstinadamente si queréis, una lengua poco esparcida, pudiendo valernos de otra que lo está mucho más, hacemos un verdadero sacrificio en aras de nuestro derecho hollado y de la dignidad desconocida de nuestra patria regional.”

«Nó, no es únicamente problema de libertad y de dignidad colectiva, señor Maura; es uno de esos problemas que a algunos les parecen nimios y que son los que en el curso de la Historia han provocado los grandes conflictos.

«Decía el Sr. Álvarez que la cooficialidad del catalán significa la exclusión del castellano. Tenga su señoría la seguridad de que más cerca estaba de la verdad don Valentín Almirall, que lo está su señoría. Cuando los catalanes tengan derecho al uso libre de su idioma, veréis como

renunciarán espontáneamente a él en muchos casos en que hoy hemos de insistir porque existe la prohibición.

«Se ha dicho que eso puede implicar la postergación del castellano. Ya manifesté hace unos días, discutiendo creo que con el señor ministro de Instrucción pública, que escuelas hay en Cataluña, muchas de ellas en Barcelona organizadas según nuestro criterio, en que la base de la enseñanza es el catalán, y (a la comprobación del señor ministro de Instrucción pública me remito) la enseñanza del castellano en estas escuelas es mucho más perfecta que en las escuelas establecidas según el sistema castellano. Pero os digo más; desde que hay el renacimiento catalán, los escritores que en Cataluña más han honrado a la lengua castellana y la han cultivado con más perfección, han sido catalanistas y lo son actualmente. Conoce su señoría, señor Maura, algunos ejemplos.

«Decía el señor Álvarez, pero es que, si os concedemos ese derecho, los gallegos y los vizcaínos podrían pedir otro tanto. Evidente, señor Álvarez, y si esas reclamaciones vienen apoyadas por un estado de conciencia colectiva tendrán plena razón y [104] deberá concedérseles. Y no es argumento que pueda salir de boca de un demócrata y de su señoría, el decir que eso limitará la facultad de los españoles para ejercer cargos o empleos en todas las tierras de la Península, porque yo he entendido siempre que, si ha de haber subordinación, debe ser del empleado respecto al ciudadano, nunca del ciudadano respecto al empleado».

Després de tal discurs i d'un que en feu En Senante, cap dels Integristes, molt favorable a la Llengua Catalana, demanant per ella casi tot lo que demanam els nacionalistes, s'alsà el Comte de Romanones per resumir la discussió del *Missatge*, i mastegà fasols ferm sobre el catalanisme i les reclamacions dels nacionalistes catalans, acabant per dir que per ara no se porien concedir totes aquelles reclamacions, però que més envant ja en parlarem. Sembla que En Burell i N'Alba s'oposaren resoltament a tota concessió an els catalanistes que el Comte de

Romanones se sentía inclinat a fer, amenassant-lo aquells amb una disidencia, que an el Comte no li convenía gota.

En Cambó ja feu avinent que amb lo que ell i els altres diputats nacionalistes havien dit durant la discussió del *Missatge* en defensa de la Llengua Catalana, no havien acabada la posta, i que tornarían a sucarihi els alls totes les vegades que tenguessen per convenient. Així és que dia 8 d'aquest mes el diputat per Barcelona i poeta egregi En Magí Morera i Galicia interpel·là el Comte de Romanones sobre el «lliure us del català en la vida interior de Catalunya», dient aqueixa partida de coses: «No puedo ocuparme de todas las manifestaciones que comprende nuestro nacionalismo, aparte de que ya lo expuso, a lo largo y a lo ancho, con toda claridad, el jefe ilustre de nuestra minoría; pero en aquel dibujo que hizo del problema catalán ya advirtió toda la Cámara que había una nota culminante, y esa nota culminante era la que se refería al libre empleo del idioma catalán para todos los usos de la vida interior de Cataluña. Sobre este punto, señor Presidente del Consejo de Ministros, la información de aquel debate ha de arrojar mucha luz para S. S., porque oyó opiniones extremas de la Cámara, y oyó opiniones de aquellas que le han de merecer mayor crédito, porque son de amigos directos de S. S. o de amigos o personalidades muy gratas para su señoría.

«Esas personalidades le dieron a entender bien claramente, sin ambages ni ambigüedades, que esa era una manifestación que reivindicaba Cataluña entera, desde las clases populares hasta las más intelectuales. En las clases populares, la manifestación nacionalista más primaria, la que sienten sin razonarla siquiera, [105] es la de la lengua, porque es lo que diríamos que les sitúa en el planeta, por la que son lo que son, por la que son catalanes; y en las clases intelectuales, aparte de otras potísimas razones psicológicas, porque ven que a la curva del poderío, del esplendor, de la decadencia y del resurgimiento de Cataluña, sigue indefectiblemente la curva del predominio, de la decadencia y del resurgimiento del idioma catalán.

«Una vez hecha esta manifestación, que surge de aquel debate naturalmente, que yo no necesito ampliar más, que yo ampliaría con gran gozo del alma, si la ocasión presente se prestase a ello, porque no habría nada más agradable para mi espíritu que poder hacer ampliamente el elogio de mi lengua, que poder decir de ella todo lo que siento y que ahora he de guardar porque la ocasión no es propicia; después de hacer esta manifestación, he de añadir otra, y es la de que tampoco es preciso para mis propósitos; porque si este problema no tuviera los antecedentes que tiene, si en la historia, en la tradición y en la obra escrita no hubiera los títulos que hay para pedir el uso de nuestra lengua, lo pediríamos igualmente, porque se trata, no de una alegación de hechos que han de comprobarse solamente por títulos pasados, sino de un hecho vivo, real y actual que ha de influir en la vida de Cataluña, como ha de influir en la vida de España; por la trascendencia a que luego me referiré.

«Cuando se ha hablado de esta petición de Cataluña que se dirige a obtener el libre uso de su lengua en todas las manifestaciones de la vida de Cataluña, se ha dicho aquí, han dicho algunos oradores, que veían en ello algún peligro, que veían en ello riesgos que era preciso prevenir, y contra eso es contra lo que yo quiero prevenir al señor presidente del Consejo y a toda la Cámara.

«Peligros, no ha de traer ninguno; bienes, ha de hacer muchos. Peligros, ¿por dónde? ¿Es que se teme se disminuya la influencia del castellano en Cataluña por razón de lo que pedimos, y que de ahí venga un peligro? ¿Qué peligro? Ese peligro que se ha convertido en una palabrota; ese peligro en que han soñado los que no han pensado siquiera en aquel hecho de tanta importancia y que es preciso no olvidar, de que todos los desmembramientos nacionales se han hecho en castellano, lo cual quiere decir que no sería esto ni aglutinante ni garfio, que detuviera, ni enlace que impidiera aquello que se quiera impedir, en el supuesto de que hubiera materia para que se realizara.

«A cambio de no haber este mal, habrá un gran bien. Entre la Administración en todas sus esferas, en todos sus grados [106] y los

ciudadanos, es de sentido político, es de sentido natural, es de sentido común, que ha de haber y es preciso que pueda haber comunicación directa para que, si el ciudadano reclama, se entienda lo que reclama, para que se le pueda atender, si tiene razón, y, esto sobre todo, para que si acude a la justicia, la justicia se le pueda hacer con pleno conocimiento de causa por parte del juzgador, de manera que pueda percibir todos los matices, todas las palpitaciones de los hechos que ocurran a su alrededor, y el juicio que forme tenga aquellas garantías de que el fallo que pronuncie no tiene la tacha, no tiene el vicio de que pueda haber sido pronunciado sin perfecto conocimiento de causa.

«Yo sé que el señor ministro de Gracia y Justicia, cuando el señor Rodés citaba algún caso de tantos como ocurren, de los muchos que ocurren en Cataluña, ha dicho que esto en la ley de Enjuiciamiento ya está previsto, que esto se resuelve por medio de un intérprete; más esto del intérprete, que a «prima facie» parece una solución, pensándolo un poco es el peligro mayor, porque el intérprete en condiciones tales que para el juez, para el juzgador, llegara a poder suplir aquel conocimiento directo que el juez debiera tener de los hechos y de las palabras, necesitaría convertirse en un instrumento tan afinado y prodigarse tanto este instrumento, que por estas solas condiciones resultaría imposible de obtener. (El señor Nougués: Dígales que hace de intérprete siempre el alguacil de la Audiencia). No quiero fijarme en la clase de instrumento que hace de intérprete en estos casos, porque si los legisladores la conocieran, casos verían, casos presenciarían que les sería imposible conciliar el sueño sin gran remordimiento de conciencia. Pero sobre estas pésimas condiciones que tiene el intérprete, yo he de decir al señor presidente del Consejo, al Gobierno y a la Cámara que el intérprete es una frontera. Donde quiera que hay intérprete hay frontera, y esta frontera que la ley pone en Cataluña es lo que yo pido al Gobierno que derribe, porque yo le pido que derribe estorbos, yo le pido que quite fronteras para que pasen aires de hermandad por donde hasta ahora no han pasado más que aires de obstáculo y de malquerencia,

engendradores de odios. Yo pido que se derriben todas las trabas que impiden por medio de la coacción que el libre curso que pudiera tener, el que yo espero que tendría en Cataluña el cultivo del castellano, tenga por razón de esta nota aquel sello que imprime siempre en toda alma noble el sentirse bajo el peso de una coacción, el sentirse bajo un dominio, el no sentirse con la plena libertad ciudadana, que [107] estos sentimientos sí que son peligrosos, no para un porvenir remoto, sino para el momento actual, impidiendo que se establezca cordialidad de relaciones entre Cataluña y el resto de España.

«Fijáos mucho en esto, señores del Gobierno, atended esta petición, porque con ello se habrá hecho a favor de lo que podría ser la asimilación espiritual de Cataluña más de lo que podrá hacerse nunca con ninguna de estas medidas de coac[c]ión que, cuando se han empleado en contra de los nacionales, han despertado sentimientos de mala voluntad, y cuando otros gérmenes han circulado en la masa española, no han sido bastantes para detener al que se apartaba, para acoger al que huía, para enlazar con amor al que había perdido el amor. Esto no lo da más que el trato de amor, señor Presidente del Consejo, y esto es lo que pedimos llamando la atención de la Cámara para que se fije en un hecho que nos está ocurriendo, y que después de contestarlo muchas veces, como Dios nos da a entender, ya no sabemos cómo hablar para desvanecerlo.

«Se habla de Cataluña, se cuenta lo que pasa en Cataluña, y no se ven más que las estridencias, no ven más que los movimientos agitados, no se ven más que un bullir extraordinario, y con este bullir, estos gestos y estas estridencias les pasa, aun a los que las observan de buena fe, pero sin conocimiento bastante de los hechos, que se quedan asombrados y dicen: "Pero ¿qué pasa en Cataluña? ¿Es algo artificial, puesto que no se ve lo que lo mueve?". Y esta agitación ya lo quiero explicar en la forma que, sobre resultar más comprensible, pueda herir menos a nadie. Les sucede a los que observan así, lo que ocurre al sordo que entra en un baile, que ve agitarse a una multitud, que ve gestos extraños, que nota actitudes de frenesí, y no comprende lo que pasa y tiene por locos a los

que bailan, ¿por qué? Porque no oye la música que los mueve, porque no oye el ritmo a que obedecen. Y esto es lo que sucede en Cataluña, señores del Gobierno y señor Presidente del Consejo de Ministros; se ve la agitación y no se percibe la música, el ritmo a que obedece; y este ritmo y esta agitación, ¿sabeis lo que son? No hace mucho leí uno de tantos maravillosos trabajos de mi ilustre amigo el señor Unamuno, en el que se revuelve contra el afán que tenemos de llenar de bibliotecas a España. Se le [ha] tachado de paradógico; pero él ya ha dicho lo que piensa de los que tratan de paradógicos a otros como él.

«El señor Unamuno se revolvía contra este afán, porque decía que a España es inútil darle bibliotecas, porque antes hay [108] que darle apetito de leerlas, porque antes hay que destapar el apetito, porque España está inapetente. Pues esta es la música de Cataluña, señor presidente del Consejo de ministros; es que Cataluña está en pleno apetito, esta en pleno afán, con hambre y sed de cultura y de prosperidad y de vida, y esta es la música que mueve todos sus actos, y esta es la clave de lo que para tantos resulta inexplicable, y esto es lo que yo entrego a S.S., señor presidente del Consejo, para que lo recoja y para que lo propague por toda España, porque quien sabe si así (yo lo espero) llegaremos a impedir aquel día funesto en que por toda esperanza, los tristes que no duerman en España, no tengan más recurso que volver sus ojos melancólicamente a su historia.

«Si he logrado hacerme entender de su señoría, perdone la molestia que le he causado, así como a la Cámara».

El Comte de Romanones contestà, entre altres coses, això: «El idioma catalán oficialmente puede emplearse, y así se deriva de las leyes vigentes, en las escuelas de párvulos, como medio, como instrumento para enseñar el castellano, y se está empleando, en efecto, en todas las escuelas de párvulos de Cataluña. En otros aspectos, sin necesidad de declarar la oficialidad del idioma, podríamos llegar a soluciones que fueran satisfactorias para vosotros mismos. Cuando habláis del uso del idioma catalán ante los tribunales de justicia y para el otorgamiento de



documentos notariales, hay medios, hay atributos para poder llegar a soluciones armónicas, sin necesidad de declarar la oficialidad del idioma.»

En vista de tot això els diputats nacionalistes catalans presentaren i la secretaría del Congr s lletgí la següent *proposició incidental*:

«Los diputados que suscriben, tienen la honra de someter al Congreso la siguiente proposición incidental:

«El Congreso declara que considera de alto inter s patriótico que el Gobierno presente un proyecto de ley estableciendo;

«I.  El libre uso de la lengua catalana en el territorio de Cataluña:

A) «En las Corporaciones públicas (Protestas).

B) «En los Tribunales de Justicia

C) «En los actos y documentos notariales y mercantiles, y

D) «En la enseñanza.

«2.  La obligación, por parte de autoridades y funcionarios llamados a ejercer en el territorio de Cataluña las funciones relacionadas en el número anterior, de acreditar, antes de tomar posesión de sus cargos, el conocimiento de la lengua catalana para comprenderla así hablada como escrita. [109]

«3.  La autorización al Gobierno para aplicar estas reglas a los demás territorios que se encuentren en situación análoga y lo pidan sus corporaciones.

«Palacio del Congreso, 8 de julio de 1916. —Francisco de A. Cambó. —Mag n Morera y Galicia. —Juan Ventosa. —José Bertran y Musitu. —Alberto Rusi ol. —Juan Ferrer y Vidal. —El Marqu s de Camps».

«El señor CAMBO: Pido la palabra.

«El señor PRESIDENTE: la tiene S. S. para apoyar la proposición.

### **Parla En Cambó**

«El Sr. Cambó: Señores diputados, a nadie puede sorprender, ni mucho menos molestar, la presentación de esta proposición incidental,

que es consecuencia de trámites anteriores que se han desarrollado ante el Parlamento con luz meridiana.

«Entendió la minoría regionalista que un deber imperioso, inexcusable, la obligaba a plantear, con motivo de la discusión del Mensaje, lo que hemos convenido en llamar el problema catalán, concretando reivindicaciones que entendemos nosotros que responden a un estado de conciencia general en Cataluña.

«Se presentó una enmienda; esta enmienda fue retirada y al retirarla, advertí al Parlamento que los extremos que en la enmienda se articulaban y contenían, serían propuestos a la deliberación de la Cámara aisladamente, separadamente, con objeto de ver si, al concretar y detallar nuestras reivindicaciones, podíamos llegar a puntos de convergencia, a aproximaciones, y podían cristalizar, por manera concreta y precisa, coincidencias que, con cierta vaguedad, se habían producido en la Cámara, con motivo de la discusión del Mensaje de la Corona.

«Se lamentaba, hace un momento, el señor presidente del Consejo, y nos censuraba por ello, de que, después de haber estado muchísimos días retenida la atención del Congreso en debatir sobre la cuestión catalana, viniésemos a abrir otra vez el mismo debate y a sumar unos discursos más a la serie casi interminable de los que se han pronunciado, y el señor presidente del Consejo de ministros parecía dar a entender que ese era un propósito de perder el tiempo, de promover un debate estéril. (El señor presidente del Consejo de ministros: No lo he dicho). Todo lo contrario, señor presidente del Consejo de ministros. Crea S. S., crean todos los señores diputados, que da [110] una triste impresión de la eficacia de las labores parlamentarias el que un asunto se estime por todo el Parlamento, por las autoridades más principales de la Cámara, como un asunto de trascendencia y hasta de urgencia, desde el momento en que todos se apresuraron a expresar su opinión sobre él, y que termine el debate sin dejar otro rastro que los chorros de elocuencia que alrededor de aquel tema se han desbordado en el Parlamento.

«Esta sería, señor presidente del Consejo de ministros y señores diputados, la mayor condenación de nuestra labor, un voto terrible en pro de la ineficacia de las labores parlamentarias. (Rumores). Entiende esta minoría que en interés de todos, en interés del Gobierno, es preciso que no pueda decirse que los debates del Parlamento que en tanto se consideran justos y oportunos en cuanto en ellos participan las primeras autoridades de la Cámara, que esos debates del Parlamento no tienen ningún término que marque una efectividad, que marque una resultante.

«Se ha dicho, lo ha dicho el señor presidente del Consejo de ministros, que eso es un emblema de lucha política. Dije yo, señor presidente del Consejo, que la reivindicación del libre uso del idioma es la primera de las reivindicaciones políticas de todos los pueblos que no tienen la fortuna de tener consagrada esa que es la primera de las libertades colectivas de un pueblo. Que sea una maniobra, en el sentido en que lo ha indicado S. S., pública y privadamente, el altísimo interés patriótico, la gran conveniencia para el Gobierno y para el partido liberal, de que afronte, de que resuelva el problema del libre uso del idioma en Cataluña y que lo haga lo antes posible.

«No es, pues, señor presidente del Consejo de ministros y señores diputados, un discurso más; no es propósito de entorpecer, sino todo lo contrario: es el deseo de buscar una resultancia, de buscar una concretación, de que no terminen los debates relativos al problema catalán, ante una esterilidad absoluta y que tengamos los diputados por Cataluña, especialmente los diputados regionalistas, que decir a Cataluña: hemos planteado el problema del idioma; no hemos encontrado resistencias invencibles; hemos hallado en la libre y franca discusión grandísimas convergencias, pero el órgano no sería adecuado porque, a pesar de esas convergencias, en la que han coincidido las primeras autoridades de la Cámara, no se ha podido concretar ninguna aspiración, ninguna expresión de la voluntad del Parlamento que marque un camino para la acción del Poder ejecutivo. [111]

«Yo le llamo la atención al señor Presidente del Consejo de ministros sobre la gravísima imprudencia que eso entrañaría. En la proposición que acaba de leerse, nuestra petición respecto al idioma viene articulada, viene detallada; no se presenta en bloque, como emblema de batalla, para exigiros o una votación conjunta en sentido favorable o un voto adverso que pueda implicar, que pueda traducirse como un estado de espíritu de la Cámara y del Gobierno de hostilidad a Cataluña y a la aspiración que llega más a lo hondo del corazón de los catalanes, que es la reivindicación de su idioma. No; y en eso ha de reconocer el señor presidente del Consejo de ministros mi lealtad.

«Viene esta proposición detallada, viene articulada en párrafos separados, en los cuales aisladamente se contienen peticiones, como voluntad de la expresión de la Cámara, en que han coincidido todos o casi todos los oradores que han hecho uso de la palabra en la discusión del Mensaje. Esta minoría, en la proposición que acaba de leerse, pide únicamente que sobre cada uno de estos extremos el Parlamento exprese su voluntad de una manera algo más precisa de lo que se ha expresado en el curso del debate.»

«¿Para qué? Para que sirva de estímulo al Gobierno, para que sirva de indicación de voluntad al Gobierno, a fin de que presente un proyecto de ley en el cual, naturalmente, se tomen todas las precauciones, todas las garantías para que jamás el libre uso del idioma catalán que necesitamos nosotros pueda implicar ninguno de los riesgos, ninguno de los quebrantos que en relación al libre uso del idioma catalán aquí se han señalado. Ha de ser el Gobierno, al redactar el proyecto de ley que de él solicitamos, quien tome esas garantías, para que las examinen todos y vean unos si son eficaces y veamos otros si son necesarias.»

«Me ha sorprendido, señores diputados, de manera extraordinaria que lo que ha provocado vuestra protesta sea el extremo segundo de la proposición incidental, sea precisamente aquello que en la discusión había marcado una coincidencia absoluta de todos los oradores que tienen asiento en el banco azul. Cuando el Sr. Rodés y otros diputados

expresaron aquí su criterio respecto al libre uso del idioma catalán, basándose en los conflictos, en las dificultades que provoca en Cataluña el hecho de que muchos catalanes, no conociendo más que su idioma propio, necesitan estar en relación con funcionarios y autoridades que ejercen cargo en Cataluña y desconocen [112] totalmente el catalán, entonces del banco azul salieron voces indicando que eso era realmente una injusticia que tenía que repararse; que el derecho de los catalanes a que se les entienda en su propio idioma era un derecho que ningún Gobierno podía desconocer. Y eso es lo que pedimos en el segundo extremo, señores de la mayoría; eso que tanto subleva, eso respecto a lo cual en la discusión del Mensaje no ha salido una frase, no se ha pronunciado un discurso que lo impugnase.

«Ocurre, señores diputados, que a pesar de haber hablado nosotros con toda claridad respecto a esta reivindicación, siempre que se nos contesta, se adulteran, yo creo que inconscientemente, los términos de nuestra petición. Hemos hablado desde el primer momento del «libre uso» del catalán, no del «uso exclusivo» del catalán, y hemos hablado del libre uso del catalán, por entender que para los catalanes es un derecho colectivo tan sagrado como cualquiera de los derechos individuales que reconoce la Constitución; es un problema de libertad que se ha reconocido en todos los países i al Estado que no lo ha reconocido unánimemente, se le ha considerado como un Estado tiránico y al pueblo que no ha tenido reconocido el derecho a emplear libremente su propio idioma, se le ha considerado universalmente como un pueblo que no tiene el libre uso de sus derechos políticos colectivos.

«Yo recuerdo al señor presidente del Consejo de ministros que, en los momentos de conflicto, en los momentos de dificultad por parte del Poder central, entonces este Poder central se ha dirigido en catalán a los catalanes, y ha sido tarde, porque los catalanes se han percatado de que aquello no era sentido, de que aquello era una farsa, y uno de estos hechos seguramente lo conocerá S. S., señor presidente del Consejo de ministros. Estalló la revolución de septiembre que acabó con el Trono de

los Borbones, que fue restaurado después; era capitán general de Cataluña el Conde de Cheste, último paladín de la monarquía que se estaba tambaleando y que cayó pocas horas después, y el Conde de Cheste creyó poder encontrar en Cataluña un baluarte para poder resistir la revolución que había estallado y para mantener el Trono de Isabel II, y se dirigió a los catalanes, y en aquel momento el Conde de Cheste publicó un manifiesto que se ha llamado de los «Peres» y los «Jaumes», un manifiesto en catalán, solicitando su concurso para mantener un trono que se derrumbaba, y los catalanes no le hicieron caso. (Rumores).

«Yo invito al señor presidente del Consejo de ministros [113] a que no espere para reconocer a los catalanes el derecho de usar su idioma, y para dirigirse en catalán a los catalanes a aquellos momentos en que los catalanes comprendan que ello no es sincero, que aquello es hipócrita, que aquello significa un momento de cobardía y un momento de efusión; yo invito al señor presidente del Consejo de ministros a que medite sobre aquellos extremos de esta proposición en que podemos llegar a una convergencia sobre aquellos extremos de esta proposición en que el Gobierno, no por imposición nuestra, sino por responder a su libre y espontánea convicción, esté dispuesto a someter al Parlamento criterios propios, para reconocer hasta donde crea que sea justo este derecho legítimo de los catalanes a usar libremente de su idioma en su territorio.»

El Comte de Romanones contestà casi lo mateix que an En Morera i Galicia, que no era oportuna aquella proposició, preguntant an els nacionalistes que la retirassen; rectificà En Cambó, replicà el Comte, parlaren En Maura, En Cambó i en González Besada i altre pic el Comte que digué:

«Yo entiendo que, en efecto, el uso del idioma catalán constituye un problema que el Gobierno está resuelto a afrontar; en lo único que disiento de S. S. es en el momento de afrontarlo, cuya determinación entiendo que compete al Gobierno.

«Pero hay más; sin necesidad de haber traído al Parlamento a estas horas este problema, el Gobierno pensaba abordarlo; porque es imposible

continuar en la situación que nos encontramos, porque tenemos respecto al uso oficial de la lengua castellana y al empleo de los dialectos una legislación en que no se cumple, y por no cumplirse el Gobierno recibió avisos nada menos que de la Academia Española en documento elocuentísimo firmado por el señor Maura.

«El Gobierno que yo presido, hace cuatro meses, recibió una exposición firmada por el señor Maura, que dice: (Leyó).

«Esta es la legislación vigente, muy bien recordada por la Academia, y es la que tenemos que aplicar con severidad. Luego viene la realidad a decirnos que tenemos que hacerlo con mano flexible, porque si lo hiciéramos atemperándonos exclusivamente al texto de la ley, crearíamos una situación de la cual sin ninguna duda el señor Cambó habría de quejarse. Por eso, como ésta es la legislación, es necesario variarla, y para ello es necesario llegar a términos de concordia y armonía; pero yo digo en esto como el señor Maura, estamos en un momento en que la pasión lo absorbe todo y es el fundamento [114] de todos los actos, y mientras la pasión esté enseñoreada del Parlamento como lo está en este problema, el Gobierno haría mal en tomar ninguna resolución porque no podría tener el espíritu de justicia y de equidad que es necesario que inspire todas las resoluciones del Gobierno (Aplausos en la mayoría).»

Rectificaren En Maura, En Cambó, En Besada i per quarta vegada el Comte de Romanones, fins que se passa a votació nominal la ditxosa *proposició*, i va tenir els vots dels nacionalistes catalans que eren en el Congrés, d'En Lloses, d'En Llorente (valencià) i de N'Acillona (vasc), total, 13. Se abstengueren de votar els conservadors, els *mauristes*, els *ciervistes*, els *reformistes*, els carlistes no catalans. De manera que sols votaren en contra els diputats de la majoria, 120, i aqueis encara per compromís. Els diputats lliberals catalans no votaren.

*La Veu de Catalunya* de dia 10 posà a tot això el següent comentari baix el títol de

## El primer asalt

«La votació, en el Congrés, de la proposició incidental dels nacionalistes demanant la oficialitat de la llengua catalana, constitueix per si sola un avenç formidable de les nostres reivindicacions. El resultat numèric de la votació no era dubtós. Però la cosa important, la cosa trascendental, és que la Cambra ha votat per primera vegada una de les demandes essencials del nacionalisme català.

«Això significa que la lluita està plantejada ara an el terreny fecunde de les decisions, dels fets positius. Ha passat del terreny doctrinal, especulatiu i acadèmic, al terreny de les solucions concretes i dels problemes immediats. Podríem dir que en aquesta fase de la gran batalla catalana, la nostra host s'és llençada a l'assalt.

«Si no hem conquerit el primer objectiu assenyalat, ens hi hem acostat considerablement. Avui les posicions catalanes són magnífiques. Seguirà la lluita, més dura que mai. L'adversari no tindrà un moment de repòs mentre les banderes del nostre ideal no es bateguin victorioses. Les mateixes conquestes parcials, fragmentaries, no deturaran la nostra embransida, ans bé l'accentuaràn amb la força dels nous entusiasmes.

De la bella concisió de les paraules d'En Morera, de l'energía irreductible de les paraules d'En Cambó, la Cambra va treure sens dubte la impressió inequívoca que els [115] nacionalistes estàn decidits a fer triomfar, per damunt de tot, els drets de Catalunya. Per aconseguir-ho, entaularan tots els debats i provocaràn totes les votacions que calgui. No es tracta, no, d'una campanya passatgera, ni d'una ofensiva de caràcter intermitent. Hem entrat en la batalla permanent, toçuda, ininterrompuda, que sols pot acabar per la victòria nostra. Es un determini irrevocable, imposat per les circumstancies excepcionals de l'hora present, sostingut per l'adhesió del poble de Catalunya. Allò que es faci per a obligar-nos a dessistir d'aquesta actitud, serà debades. Els mots d'En Rossinyol davant l'intent fet al Congrés per atorçar la voluntat catalana, els repetim aquí unànimement els nacionalistes: «Tot és inútil.» I no hi fa res que, en



escoltar aquests mots, vibrants del sentiments de dignitat catalana, el chor dels beneficiaris de l'abjecció centralista esclafi en tempestuoses cridories hostils.

«—Retireu la proposició!— deien als nostres amics els caps de la política espanyola. Els uns ho deien amb una segona intenció deslleial, com el comte de Romanones: els altres amb millor intenció, com En Maura. Però els nacionalistes la sosteníen. I En Cambó, més alt i més gran que mai, anava reblant les afirmacions catalanes entre mig de les interrupcions de l'odi.

«Esplèndida jornada la del dissabte! Volia l'enemic evitar la topada. Però no va poder. I el balanç de l'acció és tan favorable a Catalunya, que amb plena sinceritat podem dir que ha superat les nostres esperances.

«Ni els conservadors, ni els reformistes, ni els amics d'En Maura i d'En La Cierva, ni els jaumins han gosat votar contra la demanda d'oficialitat de la llengua catalana. Han restat sols les figures automàtiques de la majoria. I encara el president del Consell ha declarat que votaven per força, i que, si hagués estat possible, s'haurien abtingut. En Maura, especialment, s'ha situat en punt de mira més aviat favorable a les reivindicacions catalanes.

«Ço que esdevingué dissabte passat al Congrés, demostra que, tot restant vius els sentiments ètnics contra la llibertat catalana, els homes polítics comencen d'adonar-se que no és possible seguir gaire temps la resistència absoluta a les demandes del nacionalisme català.

«El nostre poble haurà comprès, després de la darrera sessió parlamentaria, que són segures les victories esdevenidores. Per això ha acollit el ràpid debat i la votació del dissabte amb una íntima joia. I avui Catalunya sent una gratitud [116] immensa als homes preclars que han dirigit aquest primer assalt, i als qui han donat la força del seu vot en pro de l'excelsa i sacratíssima llibertat de la llengua. L'ànima catalana s'ha manifestat un cop més en aquesta dels vots favorables. Suma petita pel nombre, però gloriosa i riquíssima de valor per la seva significança, en la

qual s'ajunten els noms dels nacionalistes de la Lliga als dels republicans i als dels jaumins catalans.

«Amb emoció pregona la nostra patria fa present a tots ells la seva gratitud. I la fa present, amb efusió, al diputat valencià senyor Llorente i al diputat basc senyor Acillona, que han tingut la noblesa i el coratge de posar-se al costat nostre.»

---

### ¿Mariano, Marià o Marià? (116-117)

Damunt el nostre benvolgut confrare *La Costa de Llevant* s'ès moguda qüestió entre el meritíssim director de dit setmanari D. Marià Serra i Font i lo M. I. Mn. Marià Serra i Esturí, canonge de Vic, sobre com cal anomenar-se els qui tenen per nom l'adjectiu derivat de *Maria*. ¿S'han de dir *Mariano*, *Marià* o *Marià*? El Director de *La Costa de Llevant* baubetja, no gosa per modestia i humildat declarar-se a favor de cap forma d'una manera resolta; ara el canonge de Vic troba que la forma acceptable i que s'ha d'acceptar ès la darrera, *Marià*.

Nosaltres som del mateix parer. *Mariano* no pot anar en via neguna; ès un castellanisme ferest. El *Marià* ès un *neologisme* poruc, temorec, que formà el Mestre *Marià* Aguiló, que naturalment mai se volgué dir *Mariano* i feu molt bé, però tampoc s'atansà a dir-se *Marià* perque ho trobaria massa rònc, massa escruu. Lo que ès que, dient-se *Marià*, no s'adondà a la llei generalíssima dins el Català en la formació dels derivats dels temes llatins *paroxitons*, acabats en *-ánus*, *-énus*, *-ínus*, *-ónus*, *-únus*, que, passant en el Català, comensaren per perdre an el singular la desinència *-us*, i acabaren per perdre també la *-n* final, si bé an el plural varen mantenir la *-n* seguida de la *-s*, característica del plural. Així ès que de *maNUS*, *germaNUS*, *romaNUS*, *humaNUS*, *pleNUS*, *sereNUS*; *terreNUS*, *diviNUS*, *viNUM*, *peregrinUS*, *soNUS*, *toNUS*, *boNUS*, *opportuNUS*, *BruNUS*, *jejuNUS*, *NeptuNUS*, etc. sortiren an el singular: *mà*, *germà*, *romà*, *humà*, *ple*, *serè*, *terrè*, *diví*, *vi*, *pelegrí*, *sò*, *to*, [117]

*bo, oportú, Bru, dejú, Neptú*, i an el plural: *maNS, germaNS, romaNS, humaNS, pleNS, terreNS, diviNS, viNS, pelegriNS, soNS, toNS, boNS, oportuNS, BruNS, NeptuNS*.

Ara bé, perteneixent *MarianUS* an aqueixa casta de noms, ès evident que, passant an el Català, cal que an el singular sia *Marià* i an el plural *Marians*. Això no té espinas ni òs, i no hi ha altre remei que acalar-hi el cap.

Dia 23 de juliol sortí damunt el mateix setmanari l'altre amic nostre benivolgut, l'honorable Salvador Genís de Pineda, declarant-se resoltament a favor de la forma *Marià*, però dient que considerava com una excepció d'aquesta regla els noms *Joan, Bertràn, Abdón* i *Zenón*. Que dispensi en Genís; no hi ha tals excepcions. *Joan* i *Bertràn* no surten de cap tema llatí en *-ànus*, sino de *JoANNE, BeatrANDU*. La doble *-nn-* del primer i la *-nd-* del segon imposaren la conservació de la *-n* del nom Català. En quant a *Abdón* i *Zenon*, són dos noms grecs, que llatinisant-se, prengueren la desinenca *-onis, -oni, -onem, -one*, i per lo mateix en Català han d'acabar així: *Abdó* i *Zenó*, com *Salomó, Plató, Cató, Ciceró*, que també se deia *Cícero*. Confirma tot això el *Gazophilacium Catalano-Latinum* d'En Joan Lacavalleria i Dulach, edic. de 1696, que posa: «ZENO, nom d'home. Hic Zeno, onis», com també posa: «PLATO, nom d'home, Hic Plato, onis».

Devegades els derivats d'aquells temes llatins, anant davant un altre nom, conserven an el singular la *-n* de la desinenca, llatina: v. gr. *beN fort, beN alt, beN vengut, boN Rei, boN camí, boN Bisbe, viN-blanc, camíN-reial, paN-caritat, mitjàN-de-cap-vespre, a mitjàN sigle*.

¿Es possible aplicar aquesta llei an el nom propi *Marianus*? Consideram que no. Si hu notau bé, aquells noms que conserven an el singular la *-n*, o son adjectius qualificatius i per això mots secundaris o substantius, membres de mots composts, i per lo mateix sense autonomia, secundaris dins la frase. El nom d'una persona no es troba en cap d'aqueis casos; té que esser autònom, caporal.

Ara bé, si el *Mariano* no pot anar per castellufenc ni el *Marià*n perquè no s'acaba d'adonar a les lleis morfològiques catalanes, no hi ha altre remei que acceptar i admetre el *Marià*. L'imposa el geni de la llengua.  
[118]

---

### Nissaga dels mots «al·lot» «al·lota» (118-122)

Aqueis mots catalans, usats avui solament a les Balears, fa estona que preocupen l'atenció dels filòlegs romanistes. El mestre Tomàs Forteza imaginà si sortirien d'una metàtesi del mot llatí *adultus*, passant la *l* de darrera la primera *u* a davant: *adlutus*. Ens semblava acceptable aquesta explicació, però l'any 1913, com ens vérem a Lugano i a Milà amb el Dr. Salvioni, el *romanista* més notable d'Itàlia i un dels primers d'Europa, li consultàrem tal etimologia, i ens digué que no li agradava, lo qual ens impressionà i deixàrem de veure la cosa tan clara com fins llavors l'havíem vista. Passàrem així fins que l'any 1914 publicam el famosíssim *Blanquerna* del Bt. Ramon Llull, a on trobàrem repetidament la paraula *arlot*, lo qual ens causà gran sorpresa, considerant que allò era la forma primitiva del mot *al·lot*. Vetassí algunes de les frases del *Blanquerna* a on figura *arlot*: «passava davant una taverna on havia ajustats gran re de tafurs e de gulliarts e de *arlots* los quals havien en la taverna e cantaven e ballaven e sonaven esturments», cap. 76, n. I; —«...lo canonge venc ab gran re de tafurs e d'*arlots* e pujaren en los embans... e tots aquells embans trencaren...», *ibid.* n. 4; —«...e passà deuant una taverna on havia molts ribauts e *arlots* qui jugaven a daus, e un maleia i blastomava Deus... per un joc que havia perdut als daus», cap. 83, n. 6; —«...jo som irat... com cogit que per joc de daus son tants ribauts e *arlots* qui maldien e blastomen Deu e nostra Dona e los sants de gloria», *ibid.*: «e tots los ribauts els *arlots* desta ciutat han fet cap e senyor daquell ribaut...», *ibid.*

n. 8; —«...un missatge... atrobà molts galiadors e *arlots* qui preycaven als sarrains...», c. 88, n. 4.

Després d'haver notat tal mot dins el *Blanquerna*, mesos més tart, va sortir el primer *Fascicle dels Materials lexicogràfics* que aplegà el Mestre Marian Aguiló i Fuster i que l'*Institut de la Llengua Catalana* publica (Barcelona, 1914), a on trobareu el mot: «ARLOT: rufián, Doc. Arch. VIII, 134; "in lingua catalana equivale a *improbis, nequan, nebulo*", J. Pillito, *Istruzioni*, etc. del 1338; "l'hom doble e de dues cares no es preat en res... ans es així com un *arlot* insensat que deu esser per tota res deshonorat, car val menys que una vil fembra putana..." Eiximenis; bordegàs, minyó: "E com trobà sant Agostí aquell fadrí riba la mar volent buydar l'aygua en un clot, li dix: *Arlot*, que penses fer?" J. Roig, 133; "A veguades nos escarneix e'ns truffa, ço es com nos veu fer obres de minyons e de *arlots*, [119] *Angels*, 70 girat». —ARLOT, llinatge Sant Julià de Vilatorça, any 1442».

Aqueis texts que retreu el Mestre Aguiló ens feren veure que el mot *arlot* no era *dialectal*, cosa de les Balears, sino general a tots els territoris de la llengua, antigament, si bé reduït avui a les Balears.

Vegem els diccionaris catalans què ens ne diuen. No en diuen res els d'En Saura, Fr. Magí Ferrer, Bulbena, Rovira Virgili, Dr. Vogel, Labèrnia-Salvat, ni els valencians de Mn. Martí i Gadea ni d'En Carles Ros (València, 1764), ni el menorquí d'En Ferrer i Parpal ni els antics catalans del Mestre Nebrija (Barcelona, 1585), ni el d'En Joan Lacavalleria (Barcelona, 1696). Dels mallorquins el P. Figuera posa *allôt* (muchacho) i N'Amengual, *Unos Amigos* i *Un Mallorquí aficionat a sa seua llengua, al-lot*, i En Perez Cabrero dins el *Vocabulari* de la seua obra *Ibiza* (Barcelona, 1909), *atlot*, amb lo mateix significat que el P. Figuera. Entre tots els diccionaris catalans moderns sols N'Aladern posa tal mot, escrit: *atlot*, i en diu «*noy, xicot, jove*, a les Balears. Es aràbic, de *at* per *al* article i *lot*, de *válada*, engendrar. Compara *lad*, anglès, *noy*». Aqueixa etimologia la consideram inacceptable, sens cap fonament de veritat.

I el *Lexique Roman* d'En Raynouard ¿que diu d'*al·lot* o *arlot*? Veutaquí: «ARLOT, s. m. ribaut, goujat, gueux. "Qu'ilh *arlot* trouan | van cridan duy e duy: | Datz me, que joglars suy" P. de la Mula, *Dels joglars*. (-Que les *ribauts* [débauchés, méchants, scélérats] mendiants von criant deux à deux: Donnez-moi, vu que je suis jongleur). —"Mout se fez grazir als *arlots* et als putans et als hostes taverniers" V. de Guillaume Figueiras" (Se fit beaucoup agréer aux *ribauts* et aux débauchés et aux aubergistes taverniers). —*Anc. Fr.* Icellui Pierre appellast le suppliant *arlot*, tochain, bourc, qui vauit autan à dire en langaige du pays de par-delà, garçon, truant, bastart "*Lett. de rém.* 1411. Carpentier, T. I, col. 294. —*Anc. Cat.* ARLOTZ. —*Anc. esp.* "Ca clamaban los canes, ereges et *arlotes*", *Vida de San Domingo*, cop. 648. —*Anc. it.* "E sapeva di vin com'em'*arlotto*" Pulci, *Morg.*, c. 19, st. 131. "E non vi dico si sapea d'*arlotto*" Giambullari, *Ciriff. Calv.* Lib. II.

La *Chrestomathie Provençale* de Bartsch-Koschwitz (Marburg, 1904), posa aqueix vers d'En Ramon d'Avinyó: "Sirvens sui avutz et *arlotz*", col. 229, v. 14.

¿Què diuen d'aqueix mot els diccionaris-romànics-etimològics d'En Diez, d'En Körting, d'En Meyer-Lübke? Dins el d'aquest no hi hem sabut aglapir res, però sí dins els dels altres [120] dos. En Diez (*Etym. Wörterbuch*, 5a edició, —Bonn, 1887 —p. 25) fa notar que aqueix mot se troba dins l'italià (*arlotto*), dins el castellà (*arlote*), dins el provençal (*arlot*), dins el vell-francès i dins el picard (*arlot*, *harlot*, [*herlot*, *Trist.* I, 173]) en sentit de *menjador*, *glotó*, *perfando*, *mal-fener*; dins el vell anglès *harlot herlote* en sentit de *mal-home*, *polissó*, *pillastre*; en anglès modern *mala-fembra*, *prostituta*. Sembla que Menage feia sortir aqueix mot de *helluo*; En Diez ho rebutja i creu que surt del mot llatí *ardalio* (*perfando*, *vaiver*, *polissardo*), essent-se format primer *ardaliotto* i llavò *ardlotto* i finalment *arlotto*. Així dins les altres neo-llatines el mot *ardalio* degué fer poc sà poc llà el mateix camí que dins l'italià, resultant-ne les diferents formes que acabam de veure. Fa notar En Diez que dins el portuguès no hi ha tal mot, però que hi ha el verb *alrotar*, en sentit de

*befar, mofar, afalconar-se*, i que en vell portuguès volia dir *anar per aquí i per allà capta qui capta*. En Körting (*Lat. Rom. Wörterbuch*, 3a edició, — Paderborn, 1907—, n. 820), retreu tot lo que diu En Diez, fent avinent que no's coneix bé la referència del mot *ardalione*. —En Frederic Godefroy dins el seu *Lexique de L'Ancien Français* (Paris, 1907) posa: «ARLOT, HERLOT, s. m. fripon, caquin».

El gran Mistral dins el seu preciosíssim *Tresor dóu Felibrige* posa tot això: «ARLOT (rom. [vell provençal], català *arlot*, italià *arlotto*, baix llatí *arlotus, erlotus*; anglès *harlot*, prostituée, *harl*, filasse), s. m. Pillard, ribaud [bébauché, méchant, scélérat] goujat qui suivait les armées, v. *ribaud*; mauvais garnement, v. *marrias*; fille sans retenue, dans le Tarn, v. *arquie, soudato*; grapillon de raisin, en Limousin. v. *alo, sapugo*; *Arlot* nom de famille basalpin. —*Quin arlot!* Quel soudard! (soldadot), *lou rèi dis arlot*, le roi des ribauds, chef des bandits qui précédait l'armée des croisés de Simon de Monfort. "Escoutas le respounso, *arlots*" C. Folie-Desjardins.

I ara vegem lo que diu d'*arlot* el gran *Glossarium Medicae et Infimae Latinitatis* de Ducange, augmentat dels Pares Carpentier, Adelung i altres, edició de Heuschel i Leopold Favre (Niort, 1883 —Deu toms —T. I, p. 386). «ARLOTUS, Italis *Arlotto*, Hellua, ventri deditus; nostris *Arlot*, Ganeo, nebulo, homo nihili, Gall. *Fripon, coquin*. Lit. Remiss. Ann. 1375. in Rev. 107. Chartoph. Reg. Ch. 372: *Guillerma serviens aut pediseca uxoris Andreae Bossati dixit praedicto Andreae: Ha! Andrea socie, qualiter de illo Arloto Johanne auriga seu carraterio fui associata*. Aliae ann. 1377. in Reg. III, Ch. 7: *Qui (Richardus) praenominatis exponentibus animo irato dixit: Undo venitis vos [121] alii Arloti et ribaldi;... vos mali Arloti in fide mea luetis de corpore*, etc. Aliae ann. 1401 in Reg. 156, ch. 342: *Cui Arnauldo dictus Raymondus repplicavit, tu mentiris, Arlot grosso mal nez. Arquabot idem sonat*, in Lit. remiss. Ann. 1461 ex Reg. 198, ch. 22: "Jean le Piccard avoit dit que Jean de Deux Vierges escuier suppliant estoit ruffien et Arquabot. —ERLOTUS. Eadem notio de Lit. remiss. Ann. 1370. in Reg. 101, ch. 136: *Ad dictum locum dictus exponens accessit...*

*dicendo: Ubi, ubi sunt isti Erloti, garsoni, qui venerunt in terra mea facere executionem. Judicium ann. 1370. In. Reg. 109, ch. 192: Jaquemetus... portando lanceam in manu ferream, et de eadem ipsum Joannem comminando etiam clamando, veni, Erlote, veni. Item quod clamavit etiam pluribus clamoribus dictus Jaquemetus post dictum Jahannem, ad mortem tu morieris, Erlote.».*

De tots aqueis texts que acabam de retreure se desprèn amb tota evidència el sentit literal del mot *arlot* i la nissaga del balear *al·lot*, *al·lota*. Aquí se veu lo desbaratada i sense cap ni peus que és l'etimologia que N'Aladern senyala a la forma balear *al·lot* i lo malament que l'escriuen els qui posen *atlot*. Ja se sab que a les Balears tota *r* davant una *l* s'assimila an aquesta, sonant *l*. Així de *paRLar*, *boRLa*, *miraR-La*, *adobaR-Lo*, *peRLa*, etc. feim *paL·Là*; *boL·La*, *miraL-La*, *adobaL-Lo*, *peL·La*, etc. i per lo mateix d'*aRLot* férem *aL·Lot*. Així és evident que la grafia *aTlot* no pot anar.

De manera que *arlot* o *al·lot* no és cap mot dialectal com fins ara havíem cregut, sinó que és general a tot l'idioma, no sols català, sinó a tota la llengua d'oc i a tot el territori de la llengua, per més que avui només viu dins les Balears en sentit d'*infant*, *noi*, *minyó*, *fadrí*, *jove*. Veim per qualques texts citats que antigament *arlot* tenia també el sentit de *garsó* (*fadrí*, *jove*). Amb el mot *arlot* o *al·lot* succeí lo mateix que amb el mot llatí *rapax*; en castellà *rapaz* (*infant*, *minyó*, *jove*) i el romànic *bergant*, que adquiriren el sentit de *jove*. Dins la pagesia de Mallorca, fins fa poc, *bergant*, *berganta* eren sinònims de *jove*, sense cap mal sentit de res. Tothom deia: *sa berganta* o *es bergant de tal casa* per expressar la *fadrina* o el *fadri de tal casa*, sense que això fos gens ofensiu. Ara ja no és lo mateix, ja no se diu; *bergant* i *berganta* avui se prenen en mal sentit, però no s'hi pren *bergantell* ni *bergantella*; així és que aqueis noms s'apliquen indistintament an els joves, lo mateix que *al·lotell* *al·lotella*, sense que negú se'n ofenga en lo més mínim.

Resulta també dels monuments al·legats que el mot *arlot* o *al·lot* en son sentit de *jove* no és tampoc dialectal, puis el text [122] d'En Jaume Roig, valencià, que el Mestre Aguiló retreu dona tal sentit, allà on dit: «E



com trobà sant Agostí aquell fadrí riba la mar volent buidar l'aigua en un clot, li dix: —*Arlot*, ¿què penses fer?» Es evident que aquí *arlot* és sinònim de *fadrí* i que no té cap mal sentit.

Ara se presenta una qüestió ortogràfica: ¿cal escriure *arlot* o *al·lot*? Suposat de que a les Balears, únic punt a on viu el mot, tothom pronuncia *al·lot*, som de parer d'escriure *al·lot* més tost que *arlot*, encara que etimològicament pertocaria escriure *arlot* i no *al·lot*.

---

### El vocabulari del «Blanquerna» (122-127)

Es vertaderament interessant. Tal volta cap altre llibre del Bt. Ramon Llull no inclou tanta d'opulència de llenguatge. Tot lletgint aquelles planes immortals, a on batega tan esplèndidament la vida mig-eval, hem notats una partida de mots que anam a retreure per cridar-hi l'atenció dels filòlegs, que bé s'ho mereixen. Ja sabeu que el Blanquerna inclou els llibres *de Amic e Amat* i *Art de Contemplació*. En esser la cita de cap d'aqueis llibres, ho expressam.

**Afayçonament:** «...e ells (els amadors de l'Amor) demanaren a amor quels vestís els ornàs de sos *afayçonaments*, per ço que fossen a lamat pus agradables». *Amic e Amat*, v. 77. —Es un derivat de *fayçó* (manera, imatge). Hi ha el verb *façonar* i *afaiçonar* (formar, representar, trassar), Raynouard, *Lex. Rom.* T. III, p. 266-7. Ni Raynouard ni Levy, *Provenzalisches Supplement Wörterbuch*, ni Bartsch-Koschwitz ni Appel dins llurs *Chrestomaties provençals* duen tal mot.

**Aflamar:** «Amor escalfava e *aflamava* lamic en membraça de son amat». *Amic e Amat*, v. 365. Es un derivat de *flama*, sinònim d'*encendre*, Raynouard, ib. el posa.

**Ajustar-se:** «En lo cor de lamic s ajusten los nobles capteniments de lamat», ib v. 230. *Ajustar-se*, sinònim de *reunir-se*, *aplegar-se*, és viu encara a Manacor i Son Servera, a on s'usa també *ajust* còme sinònim

d'aplec, reunió, junta, intel·ligencia, conveni. Raynouard, ib. p. 593 posa *ajostar, ajustar*: v., *ajuster, assembler, rapprocher, réunir; ajouter, joindre; copuler, accoupler, unir*».

**Albixena**: «...e car (un bisbe elet) era confermat per l'Apostoli, aquell escuder anava fer *albixena* (codi de París: [123] far saber) al capitol e als parents daquell bisbe», c. 46. Aquest mot no el du Raynouard ni Levy ni Bartsch-Koschwitz ni Appel. El Diccionari de la Real Academia Espanyola, edició de 1884 posa *albixera* (= bona nova), mot aràbic, d'on surt sens dubte el mot català. En L. de Eguilaz Sanguas, *Glosario Etimológico de las palabras españolas*, —Granada, 1886 —p. 111 posà: «*Albixeres*, plur. val. Lo mismo que *albricias*».

**Almorsar**: «...donà a son fill Blanquerna... a *almorsar* carn rostida», c. 2, n. 7. ¿Escrigué el Bt. Ramón Lull tal mot? Tengau en compte que tots els codis catalans del *Blanquerna* son manxols los manquen els primers capítols. Dels capítols 1-4 no tenim més que l'edició de València de 1521 feta de Mn. Bonlabii [Bonllavi], català, que retocà el text lulià acomodant-lo al llenguatge del seu temps. Per lo mateix aqueix *almorsar* pot esser un retoc de Mn. Bonlabii. De totes maneres tenim que la primeria del segle XVI *almorsar* ja's deia a Catalunya, i això reialment ja fa una mica de respecte.

**Ancià**: «... en llur semblança paregueren homens *ancians*», c. 42, «... un monge *ancià* dix... aquestes paraules...», ib. c. 63. Raynouard, ib. T. II, p. 98 posa l'adjectiu *ancian*; Levy, ib. T. I, posa *Ancianeitat*, citant K. Stichel, *Beiträge zur Lexicographie des altprovenzalischen Verbuns* (Marburg, 1890, —p. 12). El fet de figurar *ancià* dins el *Blanquerna* és una prova incontestable de la catalanitat del mot.

**Arraigar**: «car no podía gitar la avaricia que en lamina de cascú sera *arraygada*», c. 81. També ens vé molt de nou trobar aqueix mot dins el *Blanquerna*.

**Asoliar-se**: «*Asoliavas* lamic, e acompanyaven son cor pensaments e sos ulls llagremes e plors...», *Amic e Amat*, v. 234. Aquest mot no el du Raynouard ni Levy; i allà on aqueis no el duen, no hi ha que pensar en

negú pus. Sembla que el sentit és: posar-se tot sol, decantar-se dels altres, defogir de la gent.

**Assubtilar:** «E es qüestió per qual dels dos *asubtilava* pus fortment sa remembrança a recordar son amat», *Amic e Amat*, v. 349. Raynouard du *asubtilar* i *assubtilar*, T. V, 284, en sentit de *sutilisar*. Sembla que és això el sentit.

**Asuavyar:** «...e per aquell goig, refrenà e *asuavyà* en partida sa tristícia», c. 49. Raynouard, T. V, p. 281, du *assuaviar* (endolcir, suavisar).

**Audacia:** «...*audacia* e ardiment li cové en totes coses», *Amic e Amat*, v. 121.

**Benús:** «...hac una alta cadira ornada e entallada molt [124] subtilment daur e dargent e de vivori e *benús* e peres precioses», cap. 44. Es l'arbre de llenya negra, en llatí *ebenus*, en francès *ébène*, en castellà *ébano*. No duen tal mot ni Raynouard, ni Levy, ni N'Eguilaz, ni En Simonet, *Glosario de voces ibéricas y latinas usadas entre los mozárabes* —Madrid, 1889. —A Mallorca hi ha una possessió que se diu *So'n Banús*, a la Ciutat hi ha el carrer d'*En Banús*, lo qual demostra que és un llinatge mallorquí antic. A Manacor encara hi ha una família de sobre-nom *Banús*. *Banús* i *Benús* se pronuncien exactament lo mateix perque la e i la a àtones se confonen. Segons el Cens Electoral de Balears de 1902, a Alaró (Mallorca) hi ha el llinatge *Banús*.

**Cafila:** «...e atrobà en una *cafila* VI millia camells... carregats de sal», c. 88. Raynouard ni Levy duen aqueix mot; en canvi el du N'Eguilaz dins el seu *Glosario*, p. 354, dient: «Cáfila: cast. cat. y port., *cáfíles*, plur. val. De *cáfila*, «tropa de viajeros, caravana» Marina i Alix.

**Cellerera:** «La *cellerera* (una monja) dix a labadessa que ella peccava.. cogitant en la messió del monestir...», c. 31. Era la monja que tenia esment i cura del *celler* i de repartir els comestibles per les monges. Raynouard, T. II, p. 374, posa: «*Cellarier*, s. m., lat. *cellarius*, celeriér, distributeur. ANC. CAT. *cellerer*.

**Clavellat:** «...fo despullat, escupit açotat coronat *clavellat* nefrat e mort», *Art de Contemplació*, c. 8, n. 9. Raynouard, T. II, p. 406, posa: «*Clavellar*, v., clouer (clavar). Com el llatí *clavis* donà *clau* i *clavus* donà *clau* igualment, per fogir d'aquesta homonimia (dues paraules del mateis sons, però de sentit diferent), el poble abandonà la rel *clavus* i agafà el diminutiu *clavellus* fent-ne *clavell*. Això succeí particularment dins la regió central del territori de la Llengua d'Oc (Narbona, Montpeller i cap a Montalbà, i arribà també dins el Català, com ho demostra aqueix passatge del *Blanquerna*; però no hi fonc de durada perque el *clavell* (flor) li feu la guerra i el vencé, ès a dir, la nova homonimia (*clavell* = clau i *clavell* = flor) arreconà el derivat de *clavellus* dins el Català. L'any 1912 tenguérem la bona sort de poder assistir a París a les conferencies que el gran Gilliéron donà sobre aqueixa lluita dels derivats de *clavis* amb els de *clavus* i *clavellus* a l'*Escola d'Alts Estudis*, agregada a la Sorbona, conferencies que publicà aquell mateix any baix del títol: *Étude de Géographie Lingüistique | L'AIRE CLAVELLUS | d'après | L'Atlas Lingüistique | de la France | —Resumé de Conférences faites à l'École [125] Pratique | des Hautes Études en 1912. | Macon, Proat frères | 1912. —Un volum de 27 planes de 225 x 142 mm. i sis mapes llingüístics, que ès d'allò que hi ha que lletgir.*

**Comdat:** «...has viles ni castells ni ciutats, *comdats*...». *Amic e Amat*, v. 177. Es un cas de *sonorisació* de la *t* darrera consonant: *ComīTatu* > *comTatu* > *comTat* > *comDat*. No duen tal forma Raynouard, Levy ni Bartsch-Koschwitz. Se veu que no prevalgué; el *comTat* l'arreconà.

**Consirer:** «...com hac contemplada bonea, granea... entrà en un altre *consirer* e contemplà les virtuts...». *Art de Cont.* c. 10, n. 3. En Raynouard, T. II. P. 463 posa: «**consir**, s. m. chagrin, rêverie, pensée, souci; —consirier, s. m. souci, pensée; —**consiranza**, s. f. inquiétude, souci; —**consirós**, adj. rêveur, pensif, chagrin». En Levy, T. I. p. 387 posa: **consiramén** "sorge" (esment, sol·licitud, diligencia). En Thomas, *Nouv. Ess.* p. 226 i En Körting, n. 2437, posen que *consirier* vendrà d'un

\**considerarium*. Ni En Diez ni En Meyer-Lübke en diuen res. *Consirer* i *consirier* és el mateix mot, sense altra diferencia que la diftongació de la tònica del segón. A Mallorca conservam encara l'adjectiu *consirós -sa*: pensatiu, reconcentrat, mújol, preocupat. Se veu que antigament hi havia el verb *consirar*; Raynouard i Levy, *ibid.* adueixen frases de monuments de la llengua d'oc a on figura la forma *cossirar*, resultat de la perdua de la *n* de *consirar*. La *n* davant altra consonant se perdía sovint dins la llengua d'oc.

**Corada:** «...hac lo lop devorat e mort son fill e li hac menjada la *corada* (codi de París: lo *cor*) de son ventre». Aqueix mot no l'hem sentit mai a Mallorca; no el posen el P. Figuera, N'Amengual, *Unos amigos* ni *Un Mallorquí aficionat a la seua llengua*, ni els catalans Labèrnia-Salvat, Bulbena, Saura. N'Aladern el posa així: «*Corada*, f. batec del cor. | Acte atrevit... (Es una traducció *servil* del castellà: *corazonada*) | Molts cors». En Raynouard, T. II, p. 475, du: «**Corada**, s. f. poitrine, entrailles, ventre». En Levy, T. I, p. 361, també el posa; i, mentres en Raynouard només du un exemple de monuments llengadocians a on figura tal mot, En Levy en posa nou. En Du-Cange, ed. de Niort, T. II, p. 559, posa: «**Corata**, Exta, Viscera, Intestina. Regest. Chartarum Philippi Pulchri ann. 1310, 1311, 1312, n. XLVI, tit. 203: *Macellarii Matisconis dederunt et concesserunt omnes CORATAS animalium, scilicet boum, vaccarum, arietum et ovium, infirmis hospitalis Matisconis et leprosis ejusdem civitatis*». Tots aqueis texts fora el de N'Aladern, consonen amb el del [126] Bt. Ramon Llull. ¿D'on tragué N'Aladern allò de *corada* = batec del cor? ¿Per què no cita la procedencia i la regió a on s'usa? Mn. Martí Gadea (*Diccionario General Valenciano-Castellano*) posa *corada* amb les dues primeres accepcions que posa N'Aladern, sense citar procedencia ni regió a on s'usi.

**Corrèger:** «...si en lufici de preycar havia negun eccés, com se pogués *corrèger*» cap. 93, n. 4. Es la derivació immediata del *corriger* llatí, conservant-se la tònica an el mateix punt, tornant e. No du En Raynouard tal forma ni En Levy ni En Meyer-Lübke ni En Diez ni En

Bartsch-Koschwitz. Això demostra que devia esser poc usada i se perdé prompte.

**Derrerà, derrerana:** «Passar volia lamic a la *derrerana* fi per la qual amava son amat...», *Amic e Amat*, v. 141. Es un derivat de *derrer* -*ra*, que mai haviem notat ni sentit mai a Mallorca ni a fora-Mallorca. No el du En Raynouard ni En Levy ni En Bartsch-Koschwitz ni N'Appel. En Diez, p. 268, En Körting, n. 2882 i En Meyer-Lübke, n. 2582, duen el provençal *derreiràn*, que correspòn exactament an el nostre *derrerà* -*na*, sense altra diferencia que la diftongació de la segona -*e* i la conservació de la -*n* en la forma singular masculina, ambdós fenòmens característics del modern provençal. En Diez i En Körting fan sortir tal adjectiu del llatí *\*deretranus*, mot que suposen que existiria dins el llatí vulgar, fundant-se en les formes prov. *derreiran* i vell franc. *deerrain*, *derrain*, i novell franc. *dernier*. S'hi afig la que el Bt. Ramon posa.

**Desirer:** «Trenuytaren e faien romeries e pelegrinacions los *desirers* els remembraments de lamic en les noblees de son amat...». *Amic e Amat*, v. 331. Es un derivat de *desiderium*. En Raynouard, T. III, p. 40-1, posa: «**Desirier**, s. m. lat. *DESIderIum*, désir, voeu: —**Desirança**, s. f. désir; **Desire**, adj. désireux, convoiteux; —**Desirós**, adj. désireux, ambitieux: —**Desirar**, v. lat. *DESIderARE*, désirer; —cat. **desitjar**; —**Desiderar**, v. lat. **Desiderare**. En Levy no du res de tal mot. En Körting, n. 2904, 2905 i 2906 posa els prov. *desirar*, *dezirós*, *desire*, *dezirier*. En Meyer-Lübke, n. 2593-4-5, posa: prov. *dezirar* i *desire*, *dezier*, *dezirós*. En Diez, Bartsch-Koschwitz i Appel no en diuen res. El *desirer* del Bt. Ramon correspòn exactament an el *desirier* provençal sense altra diferencia que la diftongació de la tònica an el mot provençal.

**Dolar:** «...venc a un fuster qui *dolava* un fust...», cap. 88. Sinònim de *planetjar*. No duen tal mot el P. Figuera ni N'Amengual ni *Unos Amigos*, però sí *Un Mallorquí, aficionat a sa seua llengua*, que posa: *Dolar*, v. a. Planetjar. El duen En [127] Nebrija, edic. de 1585, En Lacavalleria, edic. de 1696, En Torra, edic. 1726, En Bulbena, En Labèrnia Salvat, N'Aladern, En Rovira Virgili i Mn. Martí i Gadea. No el duen el P.

Magí Ferrer ni En Saura ni el Dr. Vogel. No en resa En Diez, però sí En Raynouard, que el posa, T. III, p. 64 i En Körting, n. 3067, i En Meyer-Lübke, n. 2718. En Levy, T. II, p. 268 posa *Doladoira, dolador, doledera* i *dolar* en sentit de *doldre, patir*. No el posen Bartsch-Koschwitz ni Appel. El donen per antiquat Mn. Martí i Gadea, En Rovira Virgili i En Labèrnia-Salvat. A Mallorca no l'havíem sentit mai.

(seguirà)

---

## Notes Dialectals (127-128)

### § 4

#### Forma dialectal d'Eivissa

La nos envía el nostre entès col·laborador M. I. Mn. Vicenç Serra, Rector del Seminari d'Eivissa, sobre el mot

**Empomar** [*əmpumá*] (Veiau lo que'n diguérem damunt el BOLLETÍ d'agost-desembre d'entany). «Aquí (Eivissa) tambe deim, ens escriu Mn. Serra, **empumà** *una cosa* en su sentit de no deixar-la caure en-terra, y lu mateix *empoma* un al·lot una taronja que li tiren d'un tros lluny, que *empoma* un ca un rusegó de pa que li tiren a l'aire. Es diu també en sentit figurat, quan(t) a un li diuen una broma un poc pesada o una paraula una mica mortificant o que per alguna raó no cau bé sentir-la: **iempoma aqueixa!**».

### § 5

#### Formes dialectals de Borges Blanques

#### *Tomar, antomar i antxampar*

Les nos comunica en carta de 22 de desembre d'antany el nostre doctíssim col·laborador En Ramon Arqués i Arrufat, notari d'allà, en

referència a lo que hem dit de tals verbs damunt el BOLLETÍ, T. VIII, p. 143, 144, 205, 233, 246, 259, 260.

**Tomar:** «Sembla que no més s'usa com castellanisme i molt escasses vegades, gaire be exclusivament pels moços de mules per a fer seguir o acostar un animal de llaurança o un gos amb l'oferta, real o d'engany, de quelcom bo per a menjar. [128]

**Antomar:** «Es molt usat en sentit de *copsar*, que ací s'usa poquíssim; lo mateix en sentit de *agafar una cosa*: **antoma!** En lloc de: *para la mà!* —Hu va **antomar a l'aire, al vol**, etc. —ès a dir, *copsar*; que en sentit intel·lectual de *adonar-se, entendre el sentit de les paraules*: —*Encara no ha obert la boca, li ha antomat les intencions.*

**Antxampar:** «Es també freqüentíssim an aquesta comarca en els mateixos sentits indicats pel Sr. Casesnoves de Sort (V. BOLLETÍ, ib. p. 246) respecte de *xampar = copsar*. Pero ademés s'usa en molts altres sentits semblants. Així un que s'ha agafat els dits ferint-se'ls al tancar una porta o un calaix, se diu que *s'ha antxampat los dits*; d'un que, al volcar el carro que mena, queda davall atrapat, se diu que el carro el va *antxampar*, quant un coneix que l'altre l'enganya i pot convence'l de que li ha conegut l'engany, se diu: —*Ell bolíe antxampà'm, però iò l'ai antxampat amb ell*».

## § 6

### Notes dialectals de la regió de Solsona

El Rt. P. Conrad Aixalà amb data de 4 de febrer ens comunica que an aquella regió usen el mot

**Xampat** [ʃəmpát]: adjectiu que s'aplica a una persona per expressar que és molt alegre, tranquil, ben aixerit, i també l'apliquen an el temps, per dir que fa un dia ben clar i estitllat: v. gr. *Quin home mes xampat que és ell!* i *Quin dia més xampat que tendrem!*



**Burnar, Burnerat.** D'un noi que, ademés de *xampat*, té molts de jocs i va molt enjogassat, diuen que *burna*, que sol *burnar*, que és *burnerat*. — ¿Serà això l'antic verb *bornar*, trescar pel *born*, exercitar-se en els jocs militars de *born*, que demanaven molt de moviment?

---

### Sapigau-ho! (128)

A tots els subscriptors que ens prenguen la col·lecció del BOLLETÍ, los feim la rebaixa del coranta per cent. !Hala si us n'aprofitau depressa! que, si badau un poc, no hi sereu a temps.

---

PALMA DE MALLORCA —Tipo-litografia de Amengual y Muntaner—1916

# Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Suscripció: dins Espanya: 2 pess. l'any.-Redacció: St. Bernat, 5, Pral.-2.<sup>a</sup>-Palma  
Estranger: 2'60 pess.

[129]\*

## Els mots *report* i *carnet* (129-131)

Dins cert document d'una entitat catalanista molt respectable trobam usats aqueis dos mots come catalans, en lo qual trobam qualche cosa que dir. ¿No tenim en Català mots propis per expressar allò que els francesos expressen amb llur *rapport* i *carnet*?

Es evident que sí; tenim *relació* i *quadern* i *qüern*. *Relació*, derivat del *supí* llatí *relatum*, expressa exactament lo mateix que el francès *rapport*. Per convencer-se'n, basta consultar qualsevol diccionari llatí, qualsevol bon diccionari francès.

No és duptós que el Català té el verb *reportar*, d'on bellament porem fer *report*; però ¿significa en Català aqueix verb com en francès, *comunicar qualche cosa a qualcú, donar compte d'una cosa o donar relació d'una cosa*? Hem fulletjats els diccionaris catalans antics, En Nebrija edic. de 1585, En Lacavalleria edic. de 1696, i no hem trobat rastre de tal sentit ni de tal mot. Dins el *Lexique Roman* d'En Raynouard, T. IV, p. 612, hem afinat *reportar*, però just en sentit de *portar, produir, proporcionar*; del mot *report* no's fa ni menció. En Levy dins son

---

\* T. IX. —Setembre-octubre de 1916. —N. 5.

*Provenzalisches Supplement-Wörterbuch* (Leipzig, 1915), t. VII, p. 246, du el mot *report* o *raport* en sentit de *Bericht, Erzählung* (relació, contarella, referencia). Vetassí els monuments que cita a on figura tal mot:

«Motas gens y intrero(n) en la dita fossa en lo temps de Sant Patrici... e dizian, cant eran tornatz, que avian vistz e suffertatz motz grans turmens... e Sanct Patrici fazia metre totz los *reportz* en escrich dins la glieya». *Voyage de S. Patrice* (versió llengadociana que Mr. Castellane publica dins *Memoires de la Soc. archéol. du Midi de la France*, T. I).

«Primier pero nos ha jurat (lo bedels) | Qu'el nos sera fizels [130] e bos, | fazen bonas relacios, | Bon *report*... | E si co's tanh vos requirem | Ques al dig bedel fe donez | en so que de luy auziretz | de part de nos en sos *reports* (: confortz) *Jeux Floraux (Origine et établissement de l'Académie des Jeux Floraux*, Camille Chabaneau, —Toulouse, 1888), p. 10a, r. 4 i p. 10b, r. 9.

«E plus ordeneren que, cum los barbeys agen fait lo *repport* que mestre Danis era sufficient, que sia recebut et que hobre lo hobrador». *Jur. Bordeaux* (Archivos Municipales, T. III i IV. Registres de la Jurade, Bordeaux, 1873-1885), II, 327, r. 14.

Amb aqueis monuments queda provada la existencia del mot *report*, equivalent de *relació* dins la llengua d'oc d'allà dessà els Pirineus. ¿Hi ha cap monument d'assí dessà els Pirineus que duga aqueix mot en sentit de *relació*? Això és lo que s'hauria de fer, citar-ne un de monument Català antic que donàs a *report* tal sentit; a les hores estaria justificat l'ús de tal mot dins un document català acadèmic. Mentres no se faça tal cita, no consideram el *report* prou acceptable, puis per nosaltres és evident que els qui l'usen aquí, no l'usarien si no l'usava el francès; no acabam de creure que fossen anats a treure tal mot dels monuments que desenterra En Levy.

I ¿què en direm del mot *carnet*? Que és un *galicisme* com unes cases. Veiau que en diu *Dictionnaire Générale de la Langue Francaise* de

A. Hartzfeld, A. Darmesteter; A. Thomas: «CARNET s. m. *Etym. Pour CAERNET, CADERNET*, diminutif tiré du lat. *quaternum* pour *quaternio* § 133. (Cf. *cahier* et *carne*) ||, 1416. *Quernet*, dans Godef. *Suppl. Admis ACAD.* 1798». De manera que *carnet* surt exactament de la mateixa rel que *quadern* i *qüern* catalans, i correspon exactament an el nostre *quadernet*. ¿Té tal volta cap valor ni sentit que no tenguen els nostres *quadern*, *qüern* o *quadernet*? Absolutament cap; veiau, si no, els millors diccionaris francesos. ¿Per què, doncs, aficar dins el Català *carnet*, tenint nosaltres ja *quadern*, *qüern* i *quadernet*? ¿Per què els francesos usen tal mot? Està bé que els francesos l'usin perque ès llur, perque ha brollat espontaniament dins aquella llengua; però això no ès cap motiu ni raó perque los ho hàgem d'anar a manllevar, tenint formacions catalanes tan galanxones com *quadern*, *qüern*, *quadernet*.

Desgraciadament per certs catalans just ès *foraster* el castellà, no el francès; per nosaltres ès *foraster* tot idioma que no ès el que mamàrem amb la llet materna, i consideram els *galicismes* tan fatals com els *castellanismes* pel Català. [131]

iArrera, doncs els *carnets*! iNo els hem mester per res dins el Català! En quant an el *report*, els de l'entidat al·ludida que el vullen usar, primer cal que ens acabin de demostrar la absoluta lilegitimidat de tal mot.

---

## Bibliografía<sup>2</sup> (131-148)

### 17.—**Butlletí de la Biblioteca de Catalunya.**

Es sortit el nombre corresponent a setembre-desembre de 1915, del mateix tamany dels altres (269 x 205 mm.) i de 68 planes, plenes

---

<sup>2</sup> Nota (1) de l'original: Ficsau-vos en el nombre d'orde d'aqueixes notes bibliogràfiques. D'avui endavant les de cada tom aniràn numerades. Com an el nombre de janer-març n'hi havia dèu i an el de maig-juny sis, les d'aqueix nombre han de començar per 17.

d'articles d'allò més interessants. Figuru-vos que hi ha tot això: *La col·lecció cervantina de N'Isidre Bonsons* (la millor del món): *Un Incunable Català, desconegut* (València, Palmart, 1487); *Catàleg dels Manuscrits de la Biblioteca de Catalunya* (n.<sup>es</sup> 24-35), fet d'En Jaume Massó i Torrents i d'En Jordi Rubió i Balaguer. —*Bibliografía: Xilografías antiguas del Bt. Ramón Lull*. —PALAU: *Corona d'Aragó y sos antichs dominis: Catalunya, València, Balears, Cerdenya, Nápoli i Sicília*. —*Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*. —*Butlletí del Centre Excursionista de Vich*. —*Cenacle*. —ARDERIU PASCUAL. —A. *les Biblioteques Municipals*. —CRÓNICA: *Barcelona*: Biblioteca de Catalunya. —Biblioteca del Conçell d'Investigació Pedagògica. —Institut de Cultura i Biblioteca Popular per la Dona. —*Cervera*: Biblioteca de l'Arxiu Municipal. —Principals adquisicions de la Biblioteca de Catalunya. Index de noms propis. Index general.

No porem menys de felicitar ben coralmment els qui duen aqueixa importantíssima publicació. Lo qui interessa és fer-la anar avant i tan poc retrassada com se puga.

## 18. —**Butlletí de Dialectologia Catalana.**

Es sortit el nom corresponent a janer-juny d'enguany, del mateix tamany dels altres i de 58 planes i amb tots aqueis articles: A. GRIERA: *La «Calaixera» de Mn. Alcover*. —P. BARNILS: *De l'entonació en els nostres dialectes*; —M. DE MONTOLIU: *Estudis etimològics i lexicogràfics (fadrí, -ina, falzía, falziot, feram, farigola, flequer, fleca, flonjo)*; —A. SALLEN: *Noms de bolets en [132] català*; —P. BARNILS: *Del Català de Fraga*; —A. GRIERA: *Andorra*; J. VILA: *Esquirol*. BIBLIOGRAFÍA. CRONICA.

Mn. Griera endressa un gros elogi de la nostra *Calaixera* fent veure pràcticament la seua importància, opulència i transcendència per l'*obra del Diccionari Català*. Agraïm de tot cor a Mn. Griera tot lo que diu de la

nostra obra. Que Deu le hi pagui! *La Calaixera* no és més que el començament de l'*Obra del Diccionari*; seguim enviant-hi pertret i n'hi haurien d'enviar tots els qui senten l'amor de la nostra Llengua benivolguda, fins a tenir allà-dins tot el tresor lexicogràfic català. Fins llavò no serà possible fer el diccionari que prometérem fa quinze anys. Sí, fins que tenguem feta la gran replega de tot el cabal de paraules vivents de totes les regions de Catalunya, Balears i Reine de València, no hi ha que pensar que arrib a esser un fet el nostre diccionari. Ja de tot d'una diguérem que seria obra de molts d'anys, si havia d'esser lo que demana la Ciencia avui en dia, lo que exigeix la dignitat de la nostra Llengua.

La nostra *Calaixera* és avui a l'*Institut de la Llengua Catalana*. No és plena encara, i espera tots els bons fills de la Patria per que hi vagen a omplir-la. Catalans, no la fassiu esperar de bades.

19. —**Santa María La Major | Los Cronistas** | (*Apuntes históricos*)  
| por | D. Isidoro Macabich Llobet | *Canónigo Archivero de la S. I. Catedral de Ibiza* | *Con licencia eclesiástica* | —1915 —Imprenta de Mariano Tur | Ibiza. —Un volum de XIX-148 planes de 244 x 185 mm.

Agraïm a l'autor l'exemplar que ens ha tramès i li donam l'enhorabona d'aquesta publicació seua a on fa una relació espinzellada de la formació i desplegament de l'Esglesia caporal d'Eivissa, que arribà en el segle XVIII a esser Seu Bisbal, encara que per poc temps. Ofereixen un interès molt gros pel filòleg romanista les *notes* que l'autor ha incluídes, que els *Llibrers* de la Seu d'Eivissa, encarregats del registre d'enterros, uncions, festes solemnes i demás actes de celebració *fundada* i *adventicia*, posaven an aquells llibres de llur registre entre i entre de les partides que hi exteníen, *notes* sobre els fets més notats que s'esdeveníen, per lo qual aquells llibres s'anomenaven d'*entreveniments*; i deixaren de posar-hi tals notes l'any 1760, que un Visitador de l'Arquebisbe de Tarragona, de qui dependia llavò l'Esglesia d'Eivissa, ho

privà, manant que no hi puntassen més que les *partides* oficials a que estaven destinats tals llibres. Aqueixes notes són avui un monument de llengua preciós, a on se veu claríssimament con se trobava la [133] Llengua Catalana a Eivissa durant els sigles XVI i XVII. Molt hi tenen que estudiar i que endardellar els filòlegs romanistes, i los ho recomanam a luf. Mn. Macabitz (que ès aixi com se pronuncía tal llinatge) ha prestat amb aqueixa publicació un gran servei a la nostra filologia. Que no sia el derrer.

20. —*Exemplari Relligiós | Núm. 7 | La Comunió Freqüent P. Lluís Vidal, S. J. | Amb les degudes Llicencies | —Barcelona | Biblioteca «Foment de la Pietat Catalana» | Editorial Ibèrica. —Passeig de Gracia, 62 | Un volum de 32 planes de 153 x 98 mm.*

Agraïm a l'autor l'exemplar que ens ha enviat, i li trametem la nostra més coral enhorabona per aquest gentil opuscle tan ben sentit com escrit en pur català i brollat de cor. Per que se col·letgesca lo que ha d'esser, vetassí la taula de capítols que espinzella. I, *Desig del Bon Jesús*; II, *Magisteri de l'Esglesia Catòlica*; III, *Veus dels Sants Pares*; IV, *Experiencies individuals*; V, *Experiencies socials*; VI, *¿Dificultats?*; VII, *Apostolat Eucarístic*. ¿Què hem de dir an el P. Lluís Vidal? sino que li cal seguir publicant llibres així p'el bon nom de les nostres lletres i p'el profit de les ànimes i Gloria de Deu.

21.— **Jaculatories** | *per | P. Magí Ballbé, Escolapi | Record de les grans festes | del setè quinari | —Barcelona | Imprenta Elzeveriana de Catalunya, 12 i 14 —1916. —Un volum de 119 planes de 178 x 110 mm.*

Brilla an aqueix llibret la devoció ardentíssima de l'autor a la Mare de Deu de Montserrat, que el fa esser verament poeta autèntic ben sovint.

De llenguatge no va malament en general, si bé li escapa qualche paraula castellana com *sombra* (pàg. 17) i *hermosa* (pàg. 12) que desllueixen el conjunt. ¿Qui ho dupta que *hermós hermosa* és un castellanisme? Venen del llatí *formosu formosa*, i son entrades dins el Català p'el castellà, que los despulla de la *f* inicial; per això duen la marca castellana inconfundible. En Català cal dia [sic per *dir*] *formós formosa*. —No ens agrada gota tampoc lo que fa l'autor d'escriure, v. gr. *estimâ, pregâ, dolôs, tenî*, etc. per indicar la perdua fònica de la *r* subssegüent a la tònica. Això és un *galicisme* que consideram inútil, incongruent i per lo mateix inacceptable. L'aczent de capellet (^) no ens resol cap dificultat i complica l'ortografia. ¿Per quines cinc centes, si volem reproduir just lo que pronunciam, no hem d'escriure *estimà, pregà, dolós, tení*? Lo regular, lo lògic és escriure *estimar, pregar, dolors, tenir*, i no oblidar el lector que tal *r* no se pronuncia, tal com ho fan els francesos en mots consemblants. Ens hem de decantar tant poc com poguem de l'ortografia etimològica per mantenir tot lo possible la [134] fesomia dels mots. —Tampoc no ens fa gens això de *mon ànima, mon aimía* que posa l'autor; és un altre *galicisme*. ¿Que no és capaç l'autor de citar-nos ni un escriptor català, anterior an el sigle XIX, que usi tal concordança? Es una innovació d'alguns escriptors *floralistes*, que no pot passar per la duana de la nostra Llengua. —Cau també l'autor en el castellanisme ferest de fer diftong l'aplec -IOne (*oratiOne, uniOne, afflictIOne, protectIOne, passIOne, unctIOne*, etc.), que en llatí no ho és estat mai. Es el castellà que fa diftong de *·io-*; però no el Català. Parlen per nosaltres tots els poetes catalans antics, i tots els moderns que tenen bon esment d'espolsar-se tota mettàfara castellanenca. No, no hi ha diftong a *oraciÓ, uniÓ, aflicciÓ, passió, unciÓ*, com no n'hi ha de *ciEncIA, paciEncIA*, etc. El mateix autor obeeix an aqueixa llei quant no en fa an els mots *CrIAdô, gracIÓs*, de la plana 25. Aquesta cosa no és res despreciable: se tracta de l'autonomia prosòdica de la nostra Llengua. Fer diftong l'aplec *-ió* és senzillament per el Català fer-se esclau del castellà. —No porem aprovar tampoc lo que fa l'autor d'escriure *llam* (p. 15) per *llamp*. Encara que la



major part de les regions catalanes no pronuncien la *p* final derrera *m*, cal escriure-la per conservar la fesomia del mot. Si en l'ortografia s'extrema la nota fonètica, se va cap dret a l'abisme del desgavell i desballestament de la llengua: —A la plana 20 lletgim: «...*idolça Mare!* | *ELS HI parlava de Vós,*». Aquesta *hi* no és la partícula pronominal procedent del llatí *hic*, sinó un sò sobrevingut an el pronom plural *els*, que encara no l'hem sabut desllatigar ben bé, i que a unes regions és *-e-* (ə) i a altres és *i*; per lo mateix no cal escriure'l amb *h*, sino sense i just darrera *els*, separat amb un puntet volat; així: *ELS·E diré això*, o *ELS·I diré això*. Per capir plenament la raó de tot això, veiau lo que'n diguérem dalt aqueix BOLLETÍ, T. IX, p. 17, 18, 26, 32, 33, 54, 55, 60, 62; T. VI, p. 384, 385. Una cosa trobam escrita a la plana 22, retxa 9, «*PR·HAVEU'S causat tan greu dolor*» que no sabem que vol dir. ¿Es errada de caixa? —No voldriem que l'autor s'ofengués de tot això que li acabam de dir; precisament perque ens interessen sos escrits, és que li feim aqueixes observacions. Els poetes s'han de mirar molt en la correcció del llenguatge perque la forma, tant l'interna com l'externa, no faça desmerèixer el bessó. Que seguezca lo Rt. P. Ballbé cantant la *Mare de Deu*, que li fa prendre espai dins les serenes sublimitats de la poesia. —Agraïm a l'autor l'exemplar que ens ha enviat i li donam l'enhorabona de la seua nova producció.

[135]

22. —**L'Illm. Sr. Bisbe de Vich | Dr. Josep Torras i Bages** | *de santa memoria* | *per el* | *P. Ignasi Casanovas, S. J.* | Biblioteca | Foment de Pietat Catalana | —Editorial Ibèrica: Passeig de Gracia, 62 | Barcelona, 1916. —Un volum de 66 planes de 203 x 124 mm.

Es una conferencia que el P. Casanovas donà dia 30 d'abril an els *Congregants de Maria Immaculada* de Barcelona en honor d'aquell Bisbe immortal, d'aquella columna de la Patria d'aquell Doctor Màxim de la doctrina catòlica i catalanista, que tot Catalunya plora encara. ¿Què hem

de dir de la conferència del P. Casanovas? Es una nova mostra del seu gran talent i domini absolut de la Llengua Catalana, que no s'atura d'enriquir amb les obres que hi va publicant per bé de les ànimes i de les Lletres Catalanes. Tot li sia enhorabona a l'egregi conferenciant i grans mercès de l'exemplar amb que ens ha afavorits.

23. —**Manera | d'ajudar a missa** | *Conforme a les Rúbriques i últims Decrets | de la S. Congregació de Ritus, | En llicència Eclesiàstica |* —Tortosa | Imprenta Moderna d'Algueró i Baiges | 1916. —Un opuscle de 15 planes de 148 x 100 mm.

No du nom d'autor, però sabem que és d'un docte Catedràtic del Seminari de Tortosa, bon amic nostre, a qui donam les gràcies i l'enhorabona. Està escrit amb molta de cura i en llampant tortosí, i servirà admirablement per ensenyar de *servir Missa*, que prou s'és mester, essent la Missa lo més sant, lo més sagrat, lo més sublim de la terra.

Se veu que l'autor és partidari de la pronúncia del llatí tal com la defensàrem dins el nostre estudi publicat dalt aqueix BOLLETÍ, T. IV, p. 49-79, així és que posa en notes els mots llatins transcrits fonèticament segons aquell sistema. Endavant!

24. —**Report dels Treballs | fets per les Oficines | lexicogràfiques durant | el bienni de 1913-1914.** —Tipografia de L'Avenc: Massó Casas i C.<sup>a</sup>: Rambla de Catalunya, 24: Barcelona (1915). —Un opuscle de 15 planes de 244 x 165 mm.

Es una publicació de *L'Institut de la Llengua Catalana* que dona relació puntual de tot lo que feren aquelles Oficines durant aquells dos anys; i se veu que no estigueren mans fentes, sino que feren la viona i que se desturmellaren a luf per fer anar avant l'*Obra del Diccionari i de la*

*Gramàtica*; espinzella la feina feta per la publicació del cabal lexicogràfic del Mestre Marian Aguiló i la replega de cabal llingüístic vivent dins totes les regions de Llengua Catalana per via dels *Qüestionaris* escampats cada mes per totes aquelles regions. [136]

25. —*Asociación Española | para el Progreso | de las Ciencias | Congreso | de Madrid | **Crítica de procedimientos | filológicos** | por Aurelio Ribalta* | Imprenta de Eduardo Arias | S. Lorenzo, 5, Madrid. —Un opuscle de 12 planes de 242 x 158 mm.

Agraïm a l'autor que ens haja enviada aqueixa comunicació que lletgí dia 19 de juny de 1914 davant un Congrès Científic que segons veig se celebrà a Madrid l'any 1910. Hem llegida la comunicació d'En Ribalta amb vertader esglai. Sí, un se'n esglaiava de que una persona il·lustrada, com ho és sens dupte N'Aureli Ribalta, pugui dir les coses que ell diu. Basta veure que nega en rudes que les llengües neo-llatines sien derivacions del llatí. Regoneix que professen aqueixa derivació «els filòlegs de les nacions anomenades llatines» i «els filòlegs alemanys, inglesos i nortamericans». No sabem per que no hi conta també els filòlegs de les altres nacions septentrionals. Aqueixa unanimitat dels filòlegs no li diu res an En Ribalta, i arriba a l'extrem inverosímil d'afirmar que no està demostrada tal derivació llatina de les llengües neo-llatines. Sostenir això ens fa el mateix efecte que si un en punt de mig-dia se'n vengués a dir-nos que ens trobam a mitja nit. ¿Que no està demostrada tal derivació llatina de les llengües neo-llatines? Coneix En Ribalta la *Gramàtica de les Llengües Romàniques* d'En Diez? ¿Coneix la d'En Meyer-Lübke i les altres obres gramaticals d'aqueix gran romanista? ¿Coneix les obres d'En Schuchardt, d'En Gröber i de tants d'altres romanistes, no sols alemanys, sino italians i francesos, com En Raynouard, En Littré, En Gaston Paris, N'Ascoli, En Salvioni? ¿Té notícia dels diccionaris romànics etimològics d'En Diez, d'En Körting, d'En Meyer-Lubke? ¿Coneix En Ribalta el *Glossarium Mediae et*

*Infimae Latinitatis* d'En Du Cange, sobre tot, la edició de Niort, de deu toms? Li demanam si té notícia de totes aqueixes obres, no perquè creguem que no sapia que existeixen, sino perquè consideram impossible que una persona il·lustrada, sabent lo que demostren fins a la darrera evidència totes aqueixes obres, pugui sostenir que no està demostrada la derivació llatina de les llengües neo-llatines. Que ens perdón En Ribalta: un home que an el primer terç del segle XX té pit per sostenir davant un congrés científic que no està demostrada la derivació llatina d'aqueixes llengües, el consideram... *descalificat* en filologia, i que pel bon nom de la ciència i d'Espanya, no hi hem de discutir, perquè fa massa anys que tot lo món científic ha donada tal derivació per cosa resolta i demostrada i fonament de tota ciència llingüística romànica. Es tancar els ulls a la [137] llum i negar la mateixa evidència el no admetre que les llengües neo-llatines no són altra cosa que l'evolució del llatí a través dels segles, esbrancant-se en aqueix estol gloriosíssim de llengües. No, el llatí no és mort filològicament: viu i segueix desplegant-se en totes les llengües neo-llatines.

Sí, esclai ens causa casi tot lo que diu En Ribalta de les «lleis fonètiques», de les «parts de l'oració», de la sintaxis, de l'«estudi de les llengües escrites», del «vocable». Apareix en tot això l'home *negatiu*, l'esperit de contradicció, que no du altra idea que de mascarar, d'enderrocar, no de construir ni fer res positiu; de la ciència gramatical res li agrada, tot ho dona per desbaratat, per absurd, sense cap ni peus. i Si al menys ell proposàs qualche cosa per sustituir lo que condemna per inadmissible! Se'n guarda prou de *construir*; se veu que el seu salt és enderrocar.

Suposa que els filòlegs no s'entenen en res nat del món, allà on ens entenem perfectament. Nega, per exemple, la existència de les «lleis fonètiques» perquè diu que sovint no se compleixen, perquè brollen excepcions per tot arreu; i no té en compte que les lleis fonètiques, com les de l'orde natural físic, són moltíssimes i envitricolladíssimes, que costen molt de trobar, i que entre ells ben sovint hi ha concurrència, que

unes lleis capturen les altres o les condicionen de mil maneres, per lo qual la ciència filològica és difícilíssima i que li queda encara molt de camp a córrer per arribar a la cuculla sublim de la veritat trobada.

Sembla mentida que un home que se dedica a qüestions de llenguatge, vaja tan tapat i cegat que arribi a dir, com diu En Ribalta que «els graus intermedis entre el vocable llatí i el vocable actual, que se suposa derivat del llatí, «no han existit mai». Els monuments escrits de totes les llengües romàniques, desde el més antics fins an el més moderns i els parlars vivents dins la boca dels habitants de les diferents regions dels dominis llingüístics romànics, els milenars i milenars de formes dialectals que brollen del cor de tants de milions d'ànimes que poblen les nacions llatines, fan mentider En Ribalta, ostentant ben vitencs tots aqueis «graus intermedis», les nombroses evolucions que cada mot ha experimentades en son camí a través dels sigles des del mot llatí fins an el mot actual. ¿Li hem d'anar a posar exemples an En Ribalta? En poríem omplir volums i més volums. ¿Que els «graus intermedis» «no han existit mai»? Doncs i *L'Atlas Lingüistique* del gran Gilliéron? ¿No li diu res an En Ribalta [138] aqueix *Atlas*? ¿Res li diuen l'immensitat de monuments escrits del castellà primitiu, del Català primitiu, del francès primitiu, de l'italià primitiu? Tots els milenars de mots que aqueis documents contenen, que són evidentment una tramudança dels mots llatins, com els mots actuals són una tramudança de tals mots primitius, —¿què són tots aqueis mots més que «graus intermedis» entre el mot llatí i el mot actual? An això contesta En Ribalta que no's fía dels documents antics perque els qui els escrivien, tenien maníes; i així nega de pla l'autenticitat de tots els mots que els monuments escrits duen. Amb un home així, fa mal haver-les; lo més curt és deixar-lo en banda.

Ho repetim: no comprenem com un home com En Ribalta puga dir aqueixa partida de coses tan extranyes, tan inconcebibles, tan inverosímils, que no poren anar ni en rodes. I lo ferest és que tot això ho va dir davant un Congrés Científic! Sols s'explica que un Congrés Científic ho pogués resistir, tenint en compte que era un Congrés que se celebrà a

Madrid, a on reina una ignorancia i una incultura filològica tan absoluta, tan supina. No ho hauria resistit cap Congrés Científic de qualsevol altra nació civilisada.

Que no s'ofenga En Ribalta d'aqueix llenguatge nostre, puis no l'usam en via neguna per ofendre'l, sino per expressar el judici que les seues idees ens mereixen, per allò de que, com més amics, més clars. Volem esser amics d'En Ribalta; per això no hem de discutir pus amb ell de cap d'aquestes coses. Deixem estar el concepte general de la filologia romànica a on no ens podem entendre, donat el seu punt de vista tan peculiar; tractem d'altres coses i reini sempre l'afecte més coral entre nosaltres, gallecs i catalans, germans de la gran familia ibèrica, fills tots agoserats de la mare Espanya, que és gloria de la civilització i honor de l'humanitat.

26. —**Consells Pràctichs | pèr | Escriure en Català** | *Aixi en lo Principat de Catalunya y | Comtats del Rosselló y Cerdanya | com en los Realms de Mallorca | y Valencia.* | *Segona edició* | —1916 | Biblioteca Nova | Xuclà, 13 | Barcelona. —Un volum de 32 planes de 179 x 117 mm.

No sabem a qui agrair l'exemplar que ens han enviat d'aquesta obreta anònima. Ens sab greu no poder-ne dir més coses bones. Ens fa l'efecte de que l'autor ha cremat poc oli en l'estudi de l'ortografia i no creim que Deu el cridi a coses d'aquestes. Diu l'opuscle que és escrit no just p'els barcelonins, sino per totes les regions de llengua catalana, allà on presindeix absolutament de la fonètica de regions tan importants com la província de Lleida, la banda occidental de [139] la de Tarragona i tot el Reine de València. *Quod sic probo*: aqueixes regions fan sonar *tancada* o *castellana* la e àtona de les desinencies de terceres persones plurals. I si aqueixes regions tan extenses, que són casi mig territori de la Llengua, diuen *pronunci[e]N*, *cant[e]N*, *camin[e]N* ([e]=e castellana) ¿per què aqueix autor les vol fer escriure *pronunciAn*, *cantAn*, *caminAn*? ¿Per qué

no diu que tal sò s'escriga amb e? i així s'acomodaria tal grafia a la pronuncia de tot el territori llingüístic, puis les regions que en tal cas no pronuncien [e], pronuncien [ə], sò que tant se representa per a com per e.

¿Per què aczentúa gràficament mots com *proposÉM*, *començarÉM*? Fa temps que els ortografs han convengut en no aczentuar els mots aguts acabats en consonant que no sia *n* o *s*, lo qual simplifica molt l'ortografia; sembla que l'autor no atén an això. ¿De manera que tots els mots aguts acabats en *m* han d'anar aczentuats? ¿O només han d'esser els acabats en *-em*? ¿Per quines cinc centes?

Diu també que «*amb* no és català ni de cap idioma». ¡Quin doi! ¡Un mot que se pronuncia dins tota la Catalunya oriental, central i bona part de l'occidental i dins totes les Balears i que se troba dins els monuments de la llengua d'oc, d'allà d'essà els Pirineus, ens diu ara aqueix senyor que «no és català ni de cap idioma»! ¿Que li hem de dir an aqueix home? Veja lo que deim dins un altre articlet d'aqueix nombre sobre tal preposició.

Diu llavò que hi ha que escriure «pêr». ¿Per quina raó? Per «mostrar haver-se tret de la paraula una o més lletres». I ¿això no és una *innovació* gravíssima dins l'ortografia catalana? ¿Quant ni a on cap escriptor havia fet mai res d'això? ¿Ho ha fet el mateix autor? ¿Què ha de fer? ¡Ja estaríem frits si havíem de posar *aczent de capellet* (^) a tots els mots que han perduda o els han treta qualche lletra! Així hauríem de posar: *escrît* (de *scriptu*), *se tractê* (de *tractet*), *distincîô* (de *distincTioNE*), *llêtrâ* (de *lITtEra*). Això són paraules preses a l'atzar dels *Consells*, a on l'autor no posa cap *aczent de capellet*, i n'hi hauria de posar, segons la regla que ha establerta, perque a totes hi ha lletres desaparegudes. Si s'admetia tal pràctica, resultaria l'ortografia catalana un cocòrum de lo més ridícul.

Diu també l'autor que no s'ha d'escriure cap paraula catalana amb *d* final. Conformes sempre que's tracti de paraules de *formació popular*; les

de *formació erudita*, que no les ha fetes el *poble*, sinó els *erudits*, els sabis, i que conserven íntegre el *tema* llatí perdent just la *desinència*, com *líquiD*, *càliD*, *àciD*, [140] *PàliD*, etc. consideram que és millor conservar-los la *-d-* llatina, que clavar-los *-t*, per no desfigurar-les tant. —Diu també que els plurals *esquitxos* i *rojos* són «un atentat contra l'idioma». Per què? Se guarda prou de dir-ho. ¡Ja li costaria donar ni mitja raó de tal dita!

Sostén l'ús de la *h* derrera les terminacions *-ac*, *-ec*, *-ic*, *-oc*, *-uc*, i prou. ¿I derrera les terminacions *-arc*, *-erc*, *-irc*, *-orc*, *urc*, *-anc*, *-enc*, *-inc*, *-onc*, *-unc*, *-alc*, *-elc*, *-ilc*, *-olc*, *-ulc*? ¿No hem de posar *-h* derrera totes aqueixes altres terminacions? ¡Ja ho val amb aqueix... redentor de l'ortografia catalana!

Diu també que la *h* «no ha d'eliminar-se dels mots que la duen com reforç d'una lletra que, ab lo temps, s'ha perdut y que l'ús ha convertida en *h*». ¡Vaja quina teoria més desbaratada! ¿Vol dir hem de posar *h* per tot allà on ha desaparegut una lletra? ¿no diuen els *Consells* dins la plana 16 que s'ha de posar l'*aczent de capellet* (^) per indicar «haver-se tret de la paraula una o més lletres»? ¿En què quedam? ¿hem de posar *h* o l'*aczent de capellet* per denotar la perdua o treta d'una o més lletres de les paraules? ¿I al qui defineix que s'han d'escriure tals enormidats, no li valdria més anar-se'n a passetjar? I al menys tornaria *airos*, ja que ara sembla esser-ho tan poc en ram d'ortografia. De manera que, segons aqueixa nova regla dels *Consells*, de la plana 4, no porem escriure pus *dit*, *fret* (adjectiu), *dir*, *domer*, *lleyner*, etc. porque, com aqueis mots surten respectivament de *digitus*, *frigidus*, *dicere*, *hebdomadarius*, *lignarius*, haurem d'escriure *dihhthh*, *frehhthh*, *dihhrh*, *hhdomhherhhh*, *lleynerhhh*. ¿No és ver que resultaria una verdadera... delicia l'ortografia catalana si ens escoltàvem aqueis *Consells*? També manen que escriguem *hont*. Però, ¡home sant de Deu! ¿no vé tal mot del llatí *unde*? ¿per què doncs li hem de clavar tal *h*? Se'n guarden prou els *Consells* de donar cap raó de tal manament.



Prohibeixen també escriure amb *i* els diftongs *cAiga*, *rEI*, *nOIs*, *fEIIna*, *rAIma*, *avUI*, però iben alerta a donar la raó! Mai hem vist inconvenient per posar *y* an els diftongs i ès l'únic cas en que està justificat l'ús de la *y*. Ara voler sostenir que no hi poguem posar *i* en lloc de la *y*, ja ès una altra cosa ben mala de sostenir amb raons. ¿Qui no sab que dins casi tot el Reine de València i casi tota la provincia de Tarragona i casi tota la de Lleida, pronuncien una *i* davant la *x* catalana, dient ben clar *caIxa*, *queIxa*, *bruIxa*, *coIxa*, etc.? ¿No se tracta de vertaders diftongs? ¿Sostindrà l'autor dels *Consells* que tals diftongs s'hagen d'escriure amb *y*: *cayxa*, *queyxa*, *bruyxa*, *coyxa*? ¿Que hi respòn [141] aqueix... autor? No creim que sia capaç de respondre-hi. —En quant a lo que diu que la conjunció copulativa *et* no se pot escriure *i*, sino *y*, ens remetem a lo que tantes de vegades n'hem dit (BOLLETÍ, T. VIII, p. 14). Si la *y* pot servir mai, ha d'esser en tot cas pels diftongs, per representar la semi-vocal, no pel sò vocal ple de *i*; per tal sò tenim el signe *i*, i per un mateix sò mai hi ha d'haver dos signes, mentres raons etimològiques no hi obliguin. Essent-se convertida la *et* en *i*, essent tal conjunció el sò vocal *i*, pertoca escriure *i* i no *y*. Diuen els defensors de la *y* que ès tradicional dins el Català. Això no ès ver, com ho demostràrem (ibid. p. 15 i 16). Els defensors de la *y* invoquen sempre la tradició; però mai han provat de presentar cap prova de que existesca tal tradició. Volen que los creguem baix de llur paraula. Ja hi van ben errats! —Aprofitam aqueixa avinentesa per afegir noves proves de que els antics escriptors catalans no tenien cap regla ficsa sobre l'ús de la *i* i de la *y*, i que no reservaven la *y* p'els diftongs, sino que la feien servir ben sovint per representar el sò vocal ple de *i*, precisament quant aquest anava plegat amb una altre sò vocal. PROVES: Trobam aquestes dins: a) | el RECULL DE EXIMPLIS | E MIRACLES, GESTES E FAULES | e altres ligendes ordenades per A-B-C | tretes d'un manuscrit en pergami | del començament del segle XV | ara per primera volta | estampades, que publicà el Mestre Marian Aguiló: «La Verge María... aparech-li...e dix-li: hoy (audivi) la tua oració...» p. 14; — «... vench labat... agenollàs... e de continent hoy una veu...», pag. 18; —

«... los altres frares tot ho *oyren*...», p. 20; —«... no haguessen *oyda* aquesta veu...», p. 20; —«... e instruy (preterit perfet simple) e doctrinà la ques guardàs del diable», *ib.*; —*b*) *Llegenda de St. Honorat*, de devers el sigle XIII, que cita Bruce-Whyte, *Histoire des Langues Romanes et de leur Litterature*, T. II, p. 409: «...per amor de Jhesus rey de *Parays* (Paradís-Paraís). E quant Andronich *hoy* (audivit) nomnear rey de *Parays*. E quant la mare *hoy* aquestes paraules». —*c*) *Historia de Sta. Coloma de Queralt*, composta de Mn. Joan Segura, plana 82, posa un document que diu: «Com a *oyda* del molt Noble... en Dalmau... sia pervingut... *oyr* contes»; —*d*) *Crònica del Rei En Jaume lo Conqueridor*, ed. del Mestre Marian Aguiló. p. 20, diu : «... si era la terra *destroyda* e empenyorada». I no sols contradeien els antics en tot això la doctrina dels *Consells*, sino també d'altres maneres: per exemple, per representar la *i* semi-consonant dels diptongs, un cop posaven *y* i un cop *i*, i així lletgim dins el citat *Recull d'Eiximplis*, p. 20; «Santa Maria de Oginios *fahia* moltes abstinencies». I un poc [142] més avall, p. 21: «... abstinencia que *feya* un abad...»; i un poc més envant: «...li demanaven per que ho *fahia*...». Dins un *Acort del Gran i General Consell* de Mallorca de 28 de Janer de 1575 llegim: «... no obstant que los Jurat *haien* dit...»; «... fins y tant que *haie* tingut Concell...». També contradiuen els antics la doctrina dels *Concells*: *a*) dins el *Somni* d'En Bernat Metge. l. IV, trobam aquesta grafia: «longa es la *ystoria*.»; —*b*) dins el referit *Recull d'Eximplis*, p, 14: «agenollas devant la *y matge*»; *c*) dins la *Crònica* d'En Marsili, del sigle XIV, ed. de D. Josep Quadrado, *Historia de la Conquista de Mallorca* (-Palma, 1850-), veim dins el cap. I: «... las *ylas vehines* de Cathalunya...», «... e de quant spay es *yla*...»; «Las *ylas* son tres...»; «... una altra *yla* a eyla sotsmesa...». Igualment contradiuen els antics la doctrina dels *Concells* sobre la *i* conjunció, com se veu pel document citat més amunt, de 1378, que posa Mn. Joan Segura dins la seua *Historia de Sta. Coloma de Queralt*, a on se lligen aqueixes paraules: «...per aplegar les dites imposicions *hi oyr* contes,... *hi* agien lín apagar... 14 sous...». iAn el sigle XI la conjunció copulativa representada per *¡*! ¿Si que ho ès

ferest! I els antinormistes que presenten tal grafia com un atac a tota la tradició catalana! iPobre gent!

També resulten *deliciosíssims els Consells* sobre la / doble (l·l). ¿Qui no ho sab que en Català hi ha un sens fi de mots que duen el sò de / doble, tal com sonava en llatí (*coLLegium, ceLLa, iLLa, steLLa, buLLa, viLLa, puLLus, gaLLina*, etc.). ¿Que moltes d'aquelles l·l llatines, passant an el Català son tornades o *ele* senà o *elle*? Conformes; però també moltíssimes s'hi són conservades i se'n hi són formades per tramudança d'altres sons, per exemple: *bal·le, cel·la, vel·lar, caspitel·lo, xitxarel·lo, Mel·lo, Catel·lo, rul·lo, mel·la, amel·ler, al·lot, Sibil·la, Bul·la, bil·la, til·la, sól·lera, revel·la, col·legi, Il·lustre, rol·lo, mariol·lo, camiol·lo, novel·la, rutxel·la, xaravel·la, carretel·la, fitol·lo, panel·lo*, etc. Després hi ha tots els diminutius en *-el·lo* (*Andreuel·lo, Sebastianel·lo, fusterel·lo, marinerel·lo*), en *-el·la*, (*al·lotel·la, fadrinel·la, Marel·la, Catalinel·la, cadirel·la*, etc.), en *-ul·lo*, (*frarul·lo, fusrerul·lo, pitxerul·lo, matul·lo*, etc.). De diminutius així se'n poren fer a milenars, i en fan a luf els mallorquins, sempre que los vé de gust. De manera que n'hi ha milenars de mots així dins el català: lo qual fa indispensable establir un signe per representar tal sò, que no se puga confondre amb cap altre. Escriure just dues //, com feien els llatins, no pot esser, perque llavò se confondria la *ele* doble amb la *elle*, cosa que no succeia en llatí perque no tenia el sò de *elle*, ni succeeix en italià perque aqueix representa el sò de *elle* per *gl*, lo [143] qual no porem fer en català sense pagar cossa i batcollada a tota la tradició nostra, que mai usà tal signe, però que tampoc ens dona envers d'això gota de llum perque un cop representava tal sò de *ele* doble per *tl* i un altre cop per dues *eles* o per una tota sola. Per sortir de tal desgavell, proposàrem les dues *eles* amb un puntet volat al bell mig per distingirse de la *elle*. El *guió* no serveix perque és característic de les paraules compostes, per unir els dos *components* (*aixuga-mans, torca-boques, escaufa-panxes*). ¿Que a Barcelona i altres bandes de Catalunya no s'usen la major part d'aqueis mots que duen el sò de *ele* doble o que no le hi pronuncien? Conformes, però ¿tal volta els *Consells* són escrits just

pels barcelonins i els d'aquelles altres regions que fan sonar tan poc la *ele* doble? ¿No són els *Consells* «per escriure en Català així en lo Principat de Catalunya y Comtats de Rosselló y Cerdanya com en los Realmes de Mallorca y València»? ¿Qui s'atansarà a negar que dins lo que fou un temps «Realme de Mallorca» s'usen actualment milenars i milenars de mots que duen el sò de *ele* doble? ¿Com, doncs, hem d'escriure aqueix sò, senyoret dels *Consells*? Parlau! que Crist parlava i estava en la creu!

Diuen els *Consells*: «Rebutgis com neologisme extravagant la paraula *canvi*, ab la qual s'ha volgut substituir la tradicional *cambi*». ¿Tradicional eh? iJa ens agradaria que aqueix autor provàs de contestar a lo que dalt aquest BOLLETÍ (T. VIII, p. 206-214) diguérem sobre aqueix bo de mot *canvi* a Mn. Jaume Collell, ja que aqueix encara és l'hora que haja de contestar.

Allà demostrarem com dos i dos fan quatre que ès *canvi* o *canvi* que pertoca escriure i no *cambi*, entre altres raons de gros pes; perque totes les comarques catalanes que en la pronuncia distingeixen la *v* de la *b*, pronuncien *canvi* i no *cambi*. I lo cèlebre ès que els *Consells* diuen dins les planes 7 i 8: «Com es molt difícil donar regles pèr l'us d'aquesta lletra (la *v*), sols recomenarèm als qui no estigan en lo cas de recorrer a la etimología que's fixen en l'us dels bons autors y de les poblacions hont no la pronuncian com la *b*». —Pero ihome sant de Deu! ¿no deis vos mateix que, per sebre si hem d'escriure *b* o *v*, hem de veure què pronuncien les poblacions que no confonen la *v* amb la *b*? Doncs ¿per que no sou anat a aclarir com pronuncien el mot *canvi* aquelles poblacions, ans de donar tal *Consell* an els catalans de Catalunya espanyola i francesa, Balears i Reine de València? —¿I què vos embolicau de la «etimología» come [144] norma per sebre si hem de posar *b* o *v*? ¿I quant ès estada segura tal norma? El verb *haver* ¿no vé del llatí *habere*? ¿I quant l'ha escrit amb *b* cap escriptor català? ¿Negareu que la desinencia dels imperfets de la primera conjugació en *-ava* surt de la desinencia llatina *-abam* (*amaBAM*, *cogitaBAM*, *laboraBAM*, etc.)? ¿I quin escriptor català sostén avui que tals imperfets s'han d'escriure en *b* i no en *v*? Cap n'hi ha que sostenga una

tal cosa. De casos de *bb* llatines que són passades dins el català tornant *vv* vos ne poriem citar a centenars. Just ara ja vos citam els imperfets de tots els verbs llatins, que duen *b* i son passats dins el català convertint-la en *v*. No ho creim, germanet, que vos hi hàgeu cremades gaire les celles estudiant les lleis de formació de sons llatins ni romànics. Per això en parlau a la biorxa. I cal haver-ho estudiat tot això per donar-ne *Concells*, germanet!

A on se destrempla ferm l'autor dels *Consells* ès parlant de l'article *el*. Diu que l'«article masculí» del català ès «lò, los» que «de cap manera pot substituirse ab «el», que a més d'èsser un vulgarisme dialectal, ningú'l pronuncia (per més que molts així l'escrigan), donchs<sup>3</sup> lo qu'es diu en lloch de *lo* ès un sò inarticulat, no una paraula; mentres que *lo* es tradicional «des dels millors temps del nostre idioma y ben viu y parlat encara avuy dia». —iDe *Conseller* nostre! ¿Vol dir *el* no ès cap paraula? ès «un sò inarticulat»? ¿I ens conta que «se diu» «un sò inarticulat»? Això sí que ès gros! Nosaltres sempre havíem cregut que sols poríen *dir* els qui poríen *articular* o *pronunciar*, que el *dir* suposava necessàriament l'*articular*; però ara aqueix *Conseller* ens descubreix que se pot *dir* sense *articular*. ¡Bé, home! ¡Tot vos siga en hora bona pel descobriment! ¡I té pit aquest home per assegurar que «negú pronuncia l'article «el!»! ¿Què ha de fer més que rialles un pobre home que amb tal desenfreïment nega la realitat? —Aquest article evidentment surt del llatí *illo*, ès a dir, en sortiren dos d'articles: un de la primera síl·laba: *il* > *el* i l'altre de la segona *-lo* > *lo*. Aqueis articles han conviscut sempre dins el català, sortint amb més freqüència la forma *lo* dins els monuments antics, a on també surt devegades la forma *el*. Això ho ha de regonèixer [145] qualsevol persona no apassionada fins a l'extrem de negar l'evidència. — L'eminent romanista Meyer-Lübke (*Grammar. der Romanischen Sprachen*, T. II, § 103, constata l'existència de *el* dins els documents antics de

---

<sup>3</sup> Nota (1) de l'original: Aquest *donchs* val un mon. Així mateix fa rialles que tot un que s'erigeix en *Conseller* dels qui volen escriure en Català, ignori que el *donchs* no ès equivalent de «puis» (en castellà: *pues*), sino *ilatiu*, ès a dir, equivalent del llatí *ergo*, *igitur*. ¡Ja ho val amb aqueix *consellers* que li són sortits an el Català!

Verona, dins el llombart i venecià actuals; dins § 104 constata l'existència de tal article dins el poema tolosà de la *Guerra de Navarra*, dins el Bearn i dins la Gascunya.

Recordam això per que se veja que no és sols el castellà que té *el*, i per lo mateix tal forma dins el Català no's pot tatxar de castellanisme. Vegem ara uns quants monuments antics de la nostra llengua que duen l'article *el*. En Raynouard dins el seu famós *Choix des Poesies Originales des Troubadours*, —París, 1816-1821, —T. III, p. 444, posa una poesia amb aqueixa frase: «...*el* dous esguar e lo clar vis...». I dins son *Lexique Roman*, T. II, p. 100 et ss. posa tot això altre: «S'*el* segles dura gaire...», Pons de Capdueil, *So qu'hom plus*; —«S'*el* annatz volgues rendre l'argen...», Lanfranc Cigala, *Estiers mon*; —«...Dis *el* libre de Genezi...» *Historia del Vell i del Nou Testament*, fol I (monument primitiu de la llengua d'oc, manuscrit de Sta. Genoveva de París, avui de la *Biblioteca Nacional* d'allà); —«Si no fos N'Albricx | *el* marques que es tos dix», Huc de St. Cyr, *Messonget*; —«sec mon dan e fug *el* be», Elies de Barjols, *En atretal*; —«Bastiscam doncx en ferma peazo | *el* pretz que i s ten, quan l'autre van cazen», Folquet de Marsella, *Hueimais no*; —«ins el cor port, domna, vostra faisso», id., *En chantan*; =«Vertut an | *els* angel e'ls arcangel...», Matfre Ermengau, *Breviari d'Amor*, fol 20, del segle XIII. El P. Nonell, S. J., dins lo seu *Anàlisis Morfològich de la Llengua Catalana antiga* (-Manresa, 1895-), cita tota aqueixa partida de frases, d'En Jafuda Cresques, català del segle XIII, a on hi ha l'article *el*: «*El* cor es talaya del cors»; «...e *el* neci no coneix lo saui»; «Els Reys son senyors de la gent...»; «*Els* bons jouens son cels qui semblen veyls». Dins les *Costums de Tortosa*, còdic del segle XIII, que D. Benvingut Oliver publicà dins la seua obra *Historia del Derecho de Cataluña, Mallorca y Valencia*, l. II, rubr. IX, § X, trobam: «Tudors o curadors, *el* pleyt del pubil... començat, no poden... establir procuradors. Mas, *els* pubils o *els* adults... poden establir procurador...». Dins el § VI de la mateixa *rúbrica*, llegim: «...Lo Veguer ne la Cort no duen destrenyer lo demanat que enant *el* pleyt contra ell començat...». Dins la col·lecció de documents de l'Arxiu de la

Corona d'Aragó que publicà En Bofarull, T. XXX, p. 276 se troba una carta del rei [146] En Pere IV an el rei En Jaume III de Mallorca, a on se llig això: «La ciutat et *els* seus lochs». Dins la *Crònica* de Fr. Marsili, del segle XIV, l. II, cap. XXVIII, lletgim: «E *el* Rey sobre assò molt indignat, dix lo conseyl...»: «*El* Rey consenti li ana hi». —Ara vegem com se troben els articles *el* i *lo* dins el llenguatge vivent actual. En les nostres excursions dins tots els territoris de Llengua Catalana vetassí com ho trobarem. Usen l'article *el* casi tota la Catalunya oriental i casi tot el Reine de València: el trobarem an el Vallespir, Cerdanya\*<sup>4</sup> francesa i l'espanyola, Berga i Berguedà, Castellar de N'Hug, Cardona\*, Gironella, Lluçanès, Manresa i Pla de Bages, Sabadell, Vallès, Empordà, la Selva, Garrotxa, Barcelona, Vilanova i la Geltrú, Penedès, el Vendrell, València, Simat de la Valldigna, Sant Joan d'Alacant, Santa Pola, les illes Balears, i els pobles de la costa llevantina de Blanes fins a Cadaqués que *salen*, que usen *el* com article de respecte (EL *Papa*: EL *Bisbe*, EL *Rei*, EL *cel*, etc.). En canvi usen encara l'article *lo* el Rosselló, Conflent i Catalunya occidental: el trobarem a la Cerdanya\* francesa (a Portè) i espanyola (Prats), Andorra, la Seu d'Urgell i sa Ribera, Alòs, Isavarre, Esterri d'Àneu, Sort, Pallerols, Vilaller, la Torre de Cabdella, Espui, Cabdella, Gerri de la Sal, la Pobla de Segur, Tremp, Cardona\*, Solsona, Segarra, la Llena, Ponts, Pla d'Urgell, Lleida, Conca alt de Cardoner (Sant Llorenç de Piteus, Guixers, la Corriu), Conca dels afluents del Cardoner, Santa Coloma de Queralt i sa comarca, Barberà, les Garrigues, Priorat, Tarragona, Reus, Ulldecona, Xerta, Benicarló, Alcalà de Xivert, Borriana, Xàbia\*. —¿S'atansarà l'autor dels *Consells* a contradir aqueixa claricia nostra? Tot se pot esperar d'un home que s'atansa a dir que negú pronuncia *el*, i que tal article ès «un sò inarticulat».

Passa envant l'home, i diu que usar *el* en lloch de «*lo*» (pronom) «es fer una ganyota ridícula al nostre idioma». —Ah idò? I llavò afig: "Si be es cert que semblants formes «em» (me), «et» (te), «es» (se), «el» (lo)

---

<sup>4</sup> Nota (\*) de l'original: Els noms de regions que duen un estelet, ès que allà trobarem la forma *el* i la forma *lo*.

també's troben (no pas sempre) en escrits d'èpoques clàssiques, les mes de les vegades ocorria per no esser llavors conegut lo senyal d'apostrof». —iDeliciosíssim! iEls «escrits d'èpoques clàssiques» «fent ganyotes ridícules al nostre idioma»! iAixò és un home enginyós per desfer-se de les dificultats que li resulten de les seues teoríes sense cap ni centener, barallades amb la realitat! —El pronom [147] *el* per *lo*, tant dins els monuments escrits com dins el llenguatge vivent, s'usa ben sovint, per tort que caiga a l'autor dels *Consells*, i és tan llegítim i tan irrebrotxable com *lo*, per sortir de la mateixa rel llatina *illud* o *illo*. No és cosa d'anar a recórrer ara tots els monuments catalans escrits a espigolar casos de tal forma *el*; ventassí uns quants del *Romancerillo Catalàn* d'En Milà i Fontanals: —«Ay mira, lo meu germà | *del* que son causa les armes», *El Nen Querol*; Rom. 113, —«faré'l que fareu vosaltres», *La Fugitiva*, Rom. 124, Var. B.; —«*El* que os suplic, bons minyons, | que no hi fassou gaire estada», ib. Var. Aj. —Del llenguatge vivent, replegàrem en les nostres eixides filològiques: a) a Reus: «per comprendre *el* que diu, venía»; «no sé *el* que vol amb tot això que diu». —b) a Planes d'Olot: «escolta *el* que't dic». —c) a Besalú: «Tothom fa *el* que pot». —d) a Valls: «M'ho demana tot? Li donaré tot *el* que hi ha». —e) a Vilafranca del Penedès: «El que diuen és això». —f) a Codolet (Conflent): «De tot allò van fé *el* més necessari. —g) a Prats de Lluçanès: «Fa molt, tot *el* que pot». —h) a Berga: «*El* que diré és això». —i) a Lleida: «No han aclarit l'aigua *del* que era». —j) a Sort: «Dona coneixement *de* tot *el* que has vist». D'expressions així se'n senten per tot arreu de Catalunya; en canvi a les Balears se'n senten re-de-paquíssimes. Recordam sols aqueixes frases de Mallorca: «*Del* seu se pagarà» per dir de qualcú que sofrirà les conseqüències de la seua conducta; «hi va *del* seu, *del* teu, *del* meu» (aquell tu o jo hi perdem, posam en tal cosa interessos nostres i sufrim mancab).

¿I escriure «vâig», «vâs», «vâm», «vâu», «vân», com fan els *Consells*, no és una innovació feresta sense cap fonament ni motiu dins



l'ortografia catalana? Aqueis senyors *anti-normistes* són... la mar de *deliciosos* amb això de les *innovacions*!

Contenen els *Consells* altres inexactituds que no ens volem aturar a rebatre per falta de temps. En canvi fan quelques observacions avengudes i encertades sobre defogir de les paraules forasteres i de no esser massa promptes en donar per mortes paraules ben llegítimes, que encara s'usen a qualche regió catalana i que pertany an els escriptors restablir-les a la circulació general.

Es molt d'alabar en los *Consells* l'amor ardent que demostren a la nostra llengua i la bona voluntat d'enaltir-la. Allò que no es gens d'alabar, ès que l'autor pretenga esser just ell i els qui pensen com ell que estimin la Llengua Catalana. Convendria no oblidar ni desconèixer que els de *L'Institut d'Estudis [148] Catalans* també l'estimen, maldement hagen fetes les *Normes Ortogràfiques*, que poren no esser tan avengudes com caldria, però que són filles d'una bona intenció i d'una bona voluntat envers del Català, tan respectables al menys com la bona intenció i la bona voluntat que han dictats els *Consells*.

27. —*Sant Francesc de Sales* | **Introducció** | **a la** | **Vida Devota** | *Versió de* | *Frederic Clascar, Pvre.* | —Lluís Gili, Llibreter-Editor | Clarís, 82 —Barcelona | 1916. —Un volum de XIII-492 planes de 195 x 143 mm.

Grans mercès a l'autor de l'exemplar amb que ens ha honrats posant-nos a la portada una afectuosa dedicatoria. Mn. Clascar ha feta una santa obra de girar en Català l'immortal producció d'aquell Sant tan extraordinari com fonc el gloriós Bisbe de Ginebra.

Bé va que els devots catalans puguen desde avui ensaborir en la nostra Llengua aquella rierada de sublim doctrina que abocà Sant Francesc de Sales dins lo seu llibre imponderable. Això que ha fet Mn. Clascar amb *l'Introducció a la Vida Devota*, s'hauria de fer amb les demás grans obres de l'ascètica cristiana, com *Ejercicio de Perfección y Virtudes*

*Cristianas* del P. Rodríguez, les *Meditaciones* del P. La Fuente, les *Guía de Pecadores* del P. Granada i les *Obres de Sta. Teresa*. Amèn que qualcú ho faça! La versió de Mn. Clascar és elegant, senyorívola, galanxona, neta i pol·lent de llenguatge, i la recomanem a luf a tots els nostres amics, tot enviant an el traductor la nostra més coral enhorabona.

---

## Derivacions catalanes de la preposició llatina *apud* (148-158)

### Obres de Consulta per aquest escorcoll

1. Emile Levy. *Provenzalisches Supplement-Wörterbuch, Berichtigungen und Ergänzungen zu Raynouards Lexique Roman*. —Leipzig. — Començà l'any 1894; hi ha set toms publicats, fins a la lletra S inclusiu.
2. Karl Bartsch-Eduard Koschwitz. *Chrestomathie Provençale*. Sixième édition *entièrement refondue*. —Marburg, 1904.
3. Carl Appel. *Provenzalische Chrestomathie mit Abriss der Formenlehre und Glossar*. Zweite verbesserte Auflage, Leipzig, 1902.
4. Frederic Mistral. *Lou Tresor dóu Felibrige*. —Aix-en Provence, 1878. [149]
5. M. Raynouard. *Lexique Roman ou Dictionnaire de la Langue des Troubadours*, comparée avec les autres langues de l'Europe Latine. — Paris, 1844. —Sis toms.
6. M. Raynouard. *Choix des Poésies Originales des Troubadours*. — Paris, 1817.—Quatre toms.
7. Guillem de Molinier. *Las Leys d'Amor*, compostes per encàrrec del Consistori de 1324 i publicades l'any 1356. Edició de Mr. Gatienn Arnould. —Toulouse. —Un volum. Al costat del text llengadocià hi ha una versió francesa.
8. Manuel Milà i Fontanals. *Romancerillo Catalán. Canciones tradicionales* (segunda edición refundida y aumentada). —Barcelona,

1896. (Tom VIII de *Obras Completas*, que aplegà i publicà En Menéndez Pelayo).
9. W. Meyer-Lübke. *Grammar der Romanischen Sprachen*. —Leipzig, 1890-1894. —Quatre toms.
  10. Kr. Nyrop. *Grammaire Historique de la Langue Française*. —Copenhaguen. 1904-1908. —Tres toms.
  11. W. Meyer-Lübke. *Einführung in das Studium der Romanischen Sprachwissenschaft*, —Heidelberg, 1901. Karl Winter's Universitätsbuchhandlung. —Un volum.
  12. Milà i Fontanals. *De los trovadores en España. Estudio de poesia y lengua provenzal*. —Barcelona, 1889. —(Tom II de *Obras Completas* de l'autor).
  13. Bruce-Whyte. *Histoire des Langues Romanes et de leur Littérature depuis leur origine jusqu'au XIV siècle*. —Paris, 1841. —Tres toms.

---

### **Punt de partida**

Constaten els filòlegs romanistes (Meyer-Lübke, *Grammar*, T. III, n. 246) que la preposició *apud* prengué dins la Gàl·lia el sentit de *cum*, i tornà *od*, *ot*, *og* dins la *llengua d'oïl* (Nyrop, *Grammaire*, T. III, n. 616) i dins la *llengua d'oc* prengué una partida de formes, que anam ara a endardellar i esclovellar, retgint-nos pels monuments llengadocians antics i especialment pels dialectes catalans moderns. Vetaquí, doncs, les derivacions que dins la nostra llengua trobam del llatí *apud*.

### **§ I**

#### **a**

Una de tals derivacions fonc *a*, com consta per aqueix monuments:

a) «...li ris cons Bos; |...aiqui es s'es armaz a cent de sos» [150] *Girart de Rosselló*, apud Appel, St. 1, v. 72; —b) «Dun Bos pres la contesse a son l'eschale | a pauc de sa maisnade s'en adevale», id. Ib. v. 116; —c) «A Girart sunt li dui trei conpainon; | cascuns a pres son fais...» id. ibid. v. 424; —d) dos «... tros que fun a Girart, no se remas», id. ib. v. 260.

Aquesta forma tengué poca vida, no va fer gaire xeu, és raríssima dins els monuments antics i absolutament desapareguda dins la llengua parlada.

## § 2

### au

Una altra derivació fonc *au*, com se veu per aqueis altres monuments:

a) Ma *au* vita e vestimenta se tenguesan content», *Poésies des Vaudois: La nobla Leycson* del sigle XII, Raynouard, *Choix*. T. II, p 89; vers 274; —b) «E era aqui *au* las Marias istant josta la crotz», id. ibid p. 92, vers 320; —c) «E dis... a li seo apostol... |Que entro a la fi del mon fora tota via *au* lor» ibid. vers 329.

En quant a l'extensió i vida d'aquesta forma deim lo mateix que hem dit de la primera.

## § 3

### ab

En la derivació caporal, la més usada, no sols dins els monuments llengadocians antics, sino dins els catalans; però avui és raríssima dins la llengua parlada. No caldría posar-ne exemples; en posem uns quants, aplegats ensà i enllà:

a) «... e li tolç la Turquía | *ab* Andrive, son frayre...», Ramón Feraut. *Vida de St. Honorat*, del sigle XIII, Bartsch-Koschwitz, col. 365, vers 4 i

5; —b) «... son trobadas las ciencias *ab* gran engeh...», *Las Leys d'Amors*, Gatién-Arnoult, p. 8; —c) «son trobades las ciencias... *ab* una cobla», id. Ib.; —d) «...verament sapiatz | *c'ab* nos albergarà lo reis | desabateiatz *ab* tota sa companha e *ab* los almiratz», *Guerra dels Albigesos*, Appel St. 8, v. 434-6; —e) «Un prince... *ab* gen ven...», *Vida de St. Amant* de Rhodéz, Raynouard, *Choix*, T. II, p. 153: —f) «Qu'aissim suy *ab* joy lassatz | *ab* una de la melhors», Rei Alfons II d'Aragó, Raynouard, *Choix*, T. II; —g) «Ja se'n tornaven *ab* l'amo: | —Nostr'amo, deu-nos mes feyna», *Els bons mossos*, Milà i Fontanals, *Romancerillo*, Rom. 40 [151]

Dins cap regió de la llengua catalana hem pogut sentir mai negú que pronuncii aqueixa forma *ab*. A Palafrugell ens asseguraren que allà i a Ullastret i a Font-Clara i a Prullans de Cerdanya n'hi havien que la pronunciaven. Me'n posaren aqueis exemples: «*Ab*-tu; *abb* ell; *ab* aquest; *ab* una dona; *ab* una mà». No fa gaire que a un jovenot de Barcelona, nadiu d'allà, sentírem que pronunciava qualque cosa de *ab* [əb], però casi imperceptible.

#### § 4

#### **ab·e**

Es una altra derivació de *apud*. La trobam dins aqueis monuments:

a) «E tremet mi breument et mi met en la via | o Sant Coprasis es *ab·e* sa companyia», *Vida de St. Honorat*, IX, 33, Levy, T. II, p. 4; —b) «on stava caytius Karlles, le fiyll Pepy, | *ab·e* motz cristians», ibid. XVIII, 8, Levy, ibid.; —c) «Los baysa e ls enbraza e ls acueyll *ab·e* si», ibid., Appel, St 8, v. 204 et ss.

No hem trobada aqueixa forma dins altres monuments. Sens dubte l'usaran dins les regions que encara pronunciiin *ab*.

#### § 5

## ap

També surt qualque volta aquesta forma dins qualque monument primitiu. Vetassí l'únic cas que hem trobat: «Aus apostols cumtet | e dis c'ap Deu parlat», *Versus Sanctae Mariae* del sigle XI, Bartsch-Koschwitz, col. 22, v. 14.

## § 6

### amb [əmb]

Aquesta és la forma més extesa dins el llenguatge parlat, a on domina casi exclusivament: la trobam ja dins els monuments primitius. Ventassí uns quants:

a) «...deu far acordar un mot *amb* autre», *Las Leys d'Amors*, ibid. p. 6; —b) «...compren de ·v· cobles a ·x· *amb* una oz.. doas tornadas», id. Appel, St. 124, retxa 2; —c) «fossem *amb* els martirizatz», *Vida de St. Honoratz*, ibid. —d) «...*amb* el se son rendut mantenent hermitan», id. Ibid., Appel, St. 8, v. 208; —e) «... li maires... *amb* amars crits si tornet a la Santa», [152] *Vida de Sta. Ducelina*, del sigle XIII, Bartsch-Koschwitz, col. 332, retxes 6 i 7. —f) En Mistral dins son *Tresor* posa *amb* come una de les formes antigues de la llengua d'oc. —g) «No es nat en palau | sinos a Betlem || *amb* una cabanya», Milà i Fontanals, *Romancerillo*, Rom. 8, Var. C.

Aquesta és la forma que trobarem més extesa i usada en les nostres eixides filològiques per tot el domini de la Llengua. Sentírem sempre *amb* davant els mots que comensen en vocal a Barcelona, Terrassa, Vic, Palafrugell, Girona, la Bisbal, Blanes, Olot, Besalú, Aiguaviva, Banyoles, Figueres, Sant Feliu de Guíxols, l'alt Empordà, la Cerdanya francesa i l'espanyola, Calaf, Castellar de N'Hug, Cardona, Solsona, Miralcamp, Ponts, Tarragona, Montblanc, la Ribera Salada (Solsona), Artesa de

Segre, Pla d'Urgell, Seu d'Urgell, Sant Julià d'Andorra, Lleida, Lluçanès, Gironella, Anglesola, la Pobla de Segur\*, Serra de Prades, coll d'Alforja, Puigcerver, coll de Teixeta, la Mola, coll de Balaguer, Priorat, les Garrigues i totes les Balears.

## § 7

### **amb·e [əmb·ə], amb·a [amb·a]**

També surt dins els monuments primitius aqueixa altra forma, que brolla encara ben vitenca de tantes de boques catalanes dins moltíssimes regions. Vetassi els monuments a on l'hem trobada.

a) «Un poble apoestat | *Ambe* mot gran conrrey | si con tayn fiyllz de rey», *Vida de St. Honorat*, XI, 29, Levy, T, I p.4; —b) «... eren agutz espesatz e mortz son payre e sa mayre *ambe* motz autres», *Compendi de la Biblia* del sigle XIV, Bartsch-Koschwitz, col. 424, retxa 33, col. 425, retxa I; —c) «...Ayssí servires Dieu, bells senyors, *ambe* mi», *Vida de St. Honorat*, Appel, St. 8 v. 204; —d) «Minyona, pensa *ambe* Deu», *La Fugitiva*, Milà i Fontanals, *Romancerillo*, Rom. 124, Var. F; —e) «Sens aber... una semblansa *ambe* la (vida) de Jacint Verdaguer», Antonin Perbosc, tolosà, *Occitania* (Barcelona), any I, abril, p. 2; —f) «N'hi ha multes altres qu'*ambe* tota la voluntat del mun, porem fer pas desapareixer», Mn. E. Casaponce, *La Croix des Pyrénées Orientales*, 12 de març de 1905; —g) «Ni *ambe* cent vides que tinguessi», id. *Contes Vallespirencs*, p. 186. —h) Mistral dins el seu *Tresor* posa *ambe* i *embé* come formes actuals de la Ruerga, i *ambe* come forma de la llengua d'oc antiga. [153]

En les nostres eixides filològiques per dins el domini de la Llengua vetassí que trobarem:

I. Dins el Vallespir, Rosselló i Conflent usen sempre *amb·e* [əmbə] davant els mots que comencen en consonant

II. Dins la pagesia de Mallorca, especialment a Manacor, Sant Llorenç des Cardassar i Son Servera, usen *ambe* [ám̄bə] ben sovint davant infinitius que comencen en consonant. Vetaquí les expressions que tenim anotades: «*Amb·e* sebre-hu, torna; *amb·e* tornar, du'l-me!; *amb·e* venir tot sol, calla». Expressions així les senten per pa i per sal.

III. Davant els relatius *qui*, *que*, *quin*, *quina*, *qual*, sol usar el poble sempre *amb·e*, tant a Mallorca com a Barcelona i a la major part de Catalunya; i així diuen: «*amb·e* què viu?; *amb·e* qui parles? *iAmb·e* quin gust el va rebre! *amb·e* quina alegria hi aniré! *amb·e* qual te'n vas? —A Barberà (província de Tarragona) sentírem: «*iAmb·e* que feu les coques? — *Amb·e* pasta»

*Amba*, segons Morel-Fatio i Saroihandy (Gröber, *Grundriss der Romanischen Philologie*, 2a edició, p. 873), és usat a Alguer, pronunciant ambdues *aa* a l'italiana, com en castellà, puis així pronuncien els algueresos totes les *aa* àtones, per l'influència italiana, que los fa mal-be la Llengua.

Dins el *Romancerillo* d'En Milà, Rom. 213, *La Niña encantada*, trobam aqueixa frase: «Casa'm *amba* tu voldria». La diferència entre aqueix *amba* i l'*amb·e* és exclusivament ortogràfica, puis la *a* i la *e* àtones en català oriental, central i balear sonen lo mateix.

## § 8

### **anb, anb·e**

Aqueixes dues formes avui per avui son exclusives de les Balears, a on davant de *b* i *p* feim *n* la *m*. Si no ho feim aposta de pronunciar *m* en tal cas, ens surt naturalment *n*. Per això deim: «*Anb* aqueix vas? Venc *anb* un amic; anava *anb* aquell» etc.

I això no cregueu que sia res de nou. Dins el *Ludus Sancti Jacobi* del segle XV, que Bartsch-Koschwitz inclogueren dins llur *Chrestomathie*, col.



444, v. 20, 21, lletgim: «Mon filh, per la fe que ay a St. Martí | *anb·e* te mayre restaràs...». [154]

## § 9

### am

Es un acursament de la forma *amb*, i se troba ben sovint ja dins els monuments primitius de la llengua d'oc. Ventaquí unes quantes mostres:

a) «E vos portaréz testimoni car *am* me ész déis lo comenzament» *Evangeli de St. Juan*, versió del sigle XI, Bartsch-Koschwitz, col. 14, retxa, 39; —b) «E venon *am* la barca humilment al cor sant», *Vida de St. Honorat*, Appel, St. 8, v. 200; —c) «*Am* plors et *am* dolors vyuray mays cascun dia», *ibid.* V. 37; —d) «Cant Karlles ac conquistet la Trapa *am* som barnaie», *ibid.*, v. 70; —e) «... *am* vutz plazen e gaya», *Las Leys d'Amors*, *ibid.* p. 4; —f) «... son trobadas las ciencias... *am* gran subtilitat;... compassat *am* rims et *am*... coblas... Dictatz deu hom far *am* bels motz,... *am* bona et *am* certa sentensa», *ibid.* p. 8; —g) «... Roland e N'Aimeric *am* los lurs s'en tornero vays Narbona, *am* gasagh e *am* gran gaug», *Philomena*, Raynouard, *Lexique Roman*, T. II, p. 61; —h) «...quar ieu no pusse ses lo ioy vius durar | qu'ie'l quar sirven aman *am* tals turments», Sordel, Appel, St. 31, p. 28; —i) «... de lor ioy t'alegre *am* lor», *Seneca*, *id. ibid.* v.9; —j) En Milà i Fontanals, *Trovadores en Espanya*, P. I, a. 2, nota 10, posa *am* come una forma propia del provençal antic; —k) «Infantó no vol callà... | sino *am* un ramellet d'or...», *L'Infant y la Dida*, Milà i Fontanals, *Romancerillo*, Rom. 33; —l) «... Unes *am* altres diràn: | -Ay! ¿com ho farem nosaltres»? *Los voluntaris*, *ibid.* Rom. 147; —«Uns *am* altres s'abrassaven», *La pesta de València*, *id. ibid.* Rom. 104; —ll) «L'han dut *am* una presó», *Francisco*, *id. ibid.* Rom. 115) Var. C; —m) «... passaren *am* gran delit... *Am* la major gallardia | se'n han pujat al devant», *Escaramussa a la Cerdanya*, *ibid.* Rom. 141; —n) «... ha continuat... *am* una veu que feva gelar la sanch», Carta d'Alguer dalt *La Renaixensa* de 18 d'agost de 1912; —ny)

«Jo l'he seguida *am* els ulls», id. *ibid.*; —o) «Anava *am* un amic; vivia *am* una seua germana: vendria *am* una roba nova; visitaven *am* ell l'iglesia»: expressions sentides a Sant Iscle, Llabià, Mata, Gualba, Fonolleres, la Pobla de Segur, la Seu d'Urgell, Andorra.

Es general dins el Principat, si treim Tortosa i Ribera d'Ebre, usar *am* davant paraules que comensen en consonant, menjant-se la *b*; i així diuen: venia *am* dos amics; anava *am* les cames tortes; enraonava *am* tothom; no se posava *am* cap persona», etc. [155]

## § 10

### **am·e, am·a**

Així com de *ab* resultà *ab·e* i de *amb* resultà *amb·e*, no es extrany que de *am* resultàs *am·e* an el Principat i *am·a* a Alguer per lo que diguéren an el § 7.

a) A Sort i a la Pobla de Segur sentírem aqueixes expressions: «¿*Am·e* qui vens? ¿*am·e* què pagues?»; —b) «Les inmensas riquesas qu'ha procurat a l'Espanya... *ama* la descuberta de l'Amèrica», Carta d'Alguer, *Renaixensa*, 16 juliol 1902; —c) «... presos així *ama* la forma y la prepotencia;... *ama* cops de serments encesos...», id. *ibid.*; —d) «... M'ha dit *ama* veu tremolosa» id. *ibid.* 18 d'agost, 1902; —e) «... Vina *ama* mi,... ha continuat», id. *ibid.*

## § 11

### **an**

També trobam aquesta forma dins els antics monuments de llengua d'oc. Ventaquí una mostra:

a) «... Marsilis de Marroc *an* son frayre Aygolant...», *Vida de St. Honorat*, Bartsch-Koschwitz, col. 363, v. 21; —b) «Lo rays d'aquesta flama *an* la bella clayror | venia tro en Espanha...». id. *ibid.* col. 365, v.23, 24; —c) «...non pogués atrobar | negun d'aquesta ley, *an* qui

pogués parlar» id. ibid. col. 568, v. 3 i 4; —d) «Ar moron cristians *an* tota lur companha» id. ibid. v. 8.

Dins les Balears, i creim que també dins alguns endrets del Principat, davant els mots que comencen en consonant no pronuncien *ab* [əb] ni *amb* [əmb] ni *am* [əm], sino *an* [ən] perquè aqueixa és la tendència balear de fer *n* tota *m* que du cap consonant darrera, com també és la tendència de quasi tota la regió d'Alacant, segons testimonietja el Dr. Barnils. *Die Mundart von Alacant*, —Halle a. S. 1913 —§ 150.

## § 12

### en

An aqueixa forma s'és reduïda la preposició *apud* dins el Reine de València i dins les regions de Tortosa i Ribera d'Ebre, a on diuen, per exemple: «Se va casà *en* una txica; anava *en* un amic; parlava *en* un capellà; vindrà *en* una germana d'ell».

Antigament totes aqueixes regions usaven la forma *ab*[,] [156] *amb* o *am* com a totes les altres regions de la Llengua Catalana. Se veu fulletjant alguna mica els clàssics valencians. Dins el gran poema d'En Jaume Roig, *Espill o Libre de les Dones*, edició de Mn. Roc Chabàs, —Barcelona, 1905— se troba a cada passa la preposició *ab*. Vetassí alguns exemples: vers. 4016-19:« *ab* certs sofismes| ells s'entenien, | *ab* dos venien al combregar»; vers. 4024 «ell *ab* l'estofa»; vers 4041-3 «... un lilit pintat, fornit | *ab* ses cortines». Dins *Les Trobes en lahors de la Verge Maríá*, el primer llibre estampat dins Espanya, l'any 1474, a València, estampat de bell nou a València mateix l'any 1894, lletgim tot això: a) De Mn. Bernat Fonollar: «Lo Cabiscol... | Y *ab* don Juan de proxida», p. 94; —b) d'En Jordi de Centelles: «La pura sanch *ab* lo Verb s'és unida», p. 96; «Timó segur | *ab* quel mon se governa»; «...canten *ab* armonia», p. 97; —c) d'En Roís de Corella: «...la vestidura | *ab* que vencent combaté lo diable», p. 99; «*Ab* tal dolor que nostre cor vol rompre | Veureus fogir

*ab* Deu verge partera», p. 99; —d) d'En Francí de Castellví: «... *ab* vos negú no rima», p. 105; «Ara paschau *ab* Deu la dolça mona», p. 105; «Hi *ab* dolç acert de mes bens vos acorda», p. 105; —e) d'En Francí Barceló: «Perque *ab* ell de vos haueu fet mescla», p. 110; «...ferint m'*ab* morta fletxa», p. III; —f) d'En Lluís Alcanyís: «Parlant *ab* ell...», p. 114; «Vos concordau... | *ab* Jesucrist de tot pecat discorde | Per tant *ab* Vos non pot esser concorde...», p. 114; —g) d'En Juan de Nàgera: «...Deu se huní *ab* vostre pur balsem» p. 117; «... *ab* lloure de mel | tots erem ficats...», p. 117.

Vegem ara qualque cosa de N'Ausiàs March, edició crítica de N'Amadeu de Pagès: «l'in pren així com dona *ab* son infant», p. 186; «... *ab* grans crits ma | apella», p. 187; «Ma voluntat *ab* la Rahó s'envolpa», p. 190; «Lo pacient no podrà dir son mal |... *ab* lengua mal diserta», p. 192; «Una rahó fou *ab* ell de sa part», p. 194; «dient quel cors *ab* sa complexió», p. 194.

Peguem una ullada a *Les Costums de Tortosa*, el famós còdic del segle XIII, escrit en aquella ciutat, estamat l'any 1539 i que edità de bell nou D. Benvingut Oliver, l'any 1881 a Madrid, tornant el T. IV de la seua *Historia del Derecho de Cataluña, Mallorca y Valencia*. Vetassí lo que hi trobam dins el llibre I, rúbrica I: «... les cases que's tenen *ab* los murs»; «...portal... que's té *ab* les cases d'En Bernat...», rúbr. III; «... spital... qu'es te *ab* les cases d'En Guillem...», *ibid.*; «... e [157] poden vendre e alienar *ab* frontera de la terra... e fer... totes llurs voluntats... *ab* entrades e *ab* eixides e *ab* afrontacions...», rúbr. VI; «... qui *ab* ell serien...», rúbr. VII.

Sembla que amb tot això que acabam de retreure romà ben provat que el Reine de València i la regió de Tortosa antigament tenien la forma *ab* i havien de tenir les altres variants, puis l'actual *en* la consideram una de tantes derivacions de APUD > *ab* > *amb* > *am* > *an* > *en*. Ja's sab que moltes de *aa* llatines són tornades *ee* dins el valencià actual. L'inconvenient de la *en* = *ab* està en que se confón amb *en* > *in*.

## § 13

### ab, amb, am=a < ad, apud

Haureu notat que una partida de frases que citam, totes del *Romancillero* d'En Milà, duen la preposició *ab* (*amb*, *am*), no significant lo mateix que la preposició llatina *cum*, sino significant lo mateix que les altres preposicions llatines *ad*, *apud*, i la catalana *a*. Ficsau-vos en els exemples retrets dins § 3, g) «Ja se'n troben *ab* l'amo: | —Nostr'amo, deu-nos més feina»; §6, h) «... es nat... *amb* una cabanya»; §9, i) «... l'han dut *am* una presó»; j) «Unes *am* altres diràn: | —Ay! ¿com ho farem nosaltres»? —Totes aqueixes són tretes del *Romancerillo* d'En Milà, a on en trobam d'altres, v. gr. «... nos varen agafà, | assentats *ab* una taula», *Los presos* de Perpinyà, Rom. 135; —«Y el Pau Gibert | be parà *ab* un suplici», *Xafa-roques*, ibid. Rom. 155; —«Lo més grandet plorava: | —*Am* mi no'm mateu, no»! *Fet horrible*, ibid. Rom. 166; —«... d'un cas que m'ha succeït | dormint *ab* una cabanya», *El Pres de Targa*, ibid. Rom. 128.

Dins la llengua viva del Principat s'usa per pa i per sal la preposició *ab* (*amb*, *am*) com equivalent de *a*. Vetassí una serie de frases, que sentírem a Barcelona, Montblanc, Vic, Manresa, Miralcamp, Cardona, Solsona, Lleida, Balaguer, Artesa de Segre, la Pobla de Segur, la Seu d'Urgell, Ponts, Terrassa, Ribes, Palafrugell, la Bisbal. «Ell anà *amb* un metge perque el curàs; vam anà *amb* un santuari en pelegrinació; besa la mà *amb* aqueixus capellans; aniré *amb* un Mestre d'Estudi per que ensenyi el meu noi; *amb* ell no l'entenia quan parlava; no hu diguis *amb* ell tot això; pasturava el ramat *amb* un camp molt gran; els·i direm *amb* ells; per convidar *amb* un amic, cal preparar-se».

Hi ha que notar que aqueix sentit de *ab*, *amb*, *am* és [158] modern. Sols l'hem trobat dins el *Romancerillo* d'En Milà i en cançons compostes els sigles XVIII i primeria del XIX i llavò dins el llenguatge vivent del Principat, no dins les Balears, i amb tot i això, hi ha que regonéixer que

ès el sentit radical de *apud* llatí, que fins després de la desfeta de l'Imperi Romà no prengué dins la Gàl·lia el sentit de *cum*. Se tracta doncs d'una regressió semàntica.

## CONCLUSIÓ

Creim que d'aquest escorcoll nostre sobre les *derivacions catalanes de la preposició llatina APUD* se desprèn que ès massa exposat llansar-se a parlar dogmàticament de la preposició *ab* i demés formes equivalents sense un estudi detingut dels monuments antics i moderns de la nostra llengua, que són les fonts naturals a on hem d'acudir si volem atènyer l'aigua clara i cretallina del Català llegendari, net de tota mettàfara de bastardia. Abans de dogmatitzar cal escorcollar, endardellar, sospesar. Per parlar de morfologia catalana cal posar els peus plans.

---

Notes Dialectals (158-160)

### § 7

#### Formes dialectals de Menorca

Un altre doctíssim col·laborador, el Dr. Francesc Camps des Migjorn Gran (Menorca), en carta de 7 de març d'entany ens ne comunica unes quantes que volem posar.

**Turri-burri**; marruell, barrundanga, *contralidat* fatigosa o fastigosa; atac de greu malaltia. Així ès que la gent diu: —*Ell va passar un turri-burri de fret, mareig, vòmits, angoixes*. —A Artà i a Manacor hi ha la dita: *Qui no menja turri-burri no arriba (o no entra) a Patriarca!* Amb lo qual volem dir que una persona de seny ha de menjar de tot, s'entén, de lo que menja l'altra gent, que no ha d'esser massa triat, massa esquitarell (exigent) en la manjúa. —Això mou el Dr. Camps a creure que a Menorca

en temps primer *turri-burri* vendria a tenir el mateix sentit que a Mallorca, i que més envant s'extendria aquell sentit a lo que ara significa, això és, que *passar turri-burri* vol dir passar-ne de verdes i de madures, d'agres i dolces.

**Alem** [əléɪm]: un moment de repòs en cas de caminada o [159] feina feixuga, a on solen *fer un mosset i un glopet*. Així, per exemple, l'Amo diu an els segadors: *Faixem* (facem) *un alem*. El Dr. Camps creu que tal mot vé d'una rel hebràica; diu que *Lehem* en hebreu vol dir *pa*. Així, *fer un alem* seria *pegar un roec, fer un mòs*.

**Brisca** [brískə]: no res, gens. Diuen : *No hi vaig trobar ni una brisca* (*res*). —Aqueix? De feina no'n vol una brisca! *No veure-hi ni brisca* se diu d'un que no hi veu gens. —*Fer una brisca* és jugar a un joc de cartes que's diu *la brisca*.

**Cap-revogit** [kap-rəvuʒit]. L'orde que du un tall de gent de feina an el camp fa dos caps: el de davant i el de darrera. Llaurant, el *tornai* (orde de llaurada) té el cap de davant que s'allarga ran ran vorera de la terra que llauen, fins a l'altre cap, que se diu *cap allargant*, com el cap de darrera, del començament se diu *cap arronsant* o cap mort. Si el cap-allargant, com arriba al cap d'allà de la terra, se torç seguint vorera vorera p'el costat de l'enfront, a-les-hores el *cap-allargant* se diu *cap-revogit*. —Hi ha una frase que diu: *prendre ordre llarga i cap-revogit*, vol dir fer molta feina, no retgirar-se de la molta feina, tenir coratge de fer-ne molta. —Un Amo qui atabuixa molt els segadors, que les fa segar massa, diuen que los dona *l'orda llarga i cap-revogit*. —Anant a una bauxa, sempre n'hi sol haver qualcún que se fa la part grossa, de menjar o de beure, i li diràn: —*iAi germà! Ell heu presa orde llarga i cap-revogit*.

## § 8

### Extensió dels mots *al·lot al·lota* a Menorca

El mateix estimadíssim amic i doctíssim col·laborador des Migjorn Gran (Menorca) ens fa notar lo següent respecte dels mots *al·lot al·lota*:

«A Menorca el minyó deixa més prest d'èsser *al·lot*, que no la minyona de ser *al·lota*. El fill ès *al·lot* desde son neixament fins que té bon us de raó. Per açò dels jovençans i dels homes que fan actes de poc judici, se diu que fan *al·lotades*. Unes altres fites hi ha qui marquen l'extensió de la vida de *al·lot*. Se ès *al·lot de pagès*, des de que el minyó comença a fer feina fins que guanya mitja soldada d'un missatge, i açò ès, generalment, de dotze a quinze o setze anys. *Al·lot de feina* o *al·lot jornal*, des dels dotze anys, que'l posen al treball, fins els quinze o setze que guanya mig jornal. *Al·lot de barca*, des de que entra a bordo (als onze o dotze anys) fins que se li pot fiar la maniobra com a un mariner... En canvi la filla ès *al·lota* ordinariament [160] fins que es casa. El *jove*, o el *fadrí*, fa demanar *al·lota* per a festejar-la; mentres festegen ell ès *s'enamorat (animorat)*, i ella ès *s'al·lota*.

Segons explica bé el BOLLETÍ (de juliol-agost), *al·lot* ès paraula que més o manco modificada, la teníen, a més del català baleàric, el baix-llatí, el castellà, l'italià, el llemosí, el francès... Lo que no he vist clara l'explicació de l'etimologia de *al·lot*;<sup>5</sup> solament he entès que «té per desbaratada i sense cap ni peus» la que donà l'Aladern: "ès aràbic, de *at*, per *al*, article, i *lot* de *vàlada*, engendrar". A mi me sembla que la paraula ès *mediterrania*,<sup>6</sup> i de fesomia arabesca<sup>7</sup> sense cap dubte. *Al·lot (fill,*

---

<sup>5</sup> Nota (1) de l'original: L'etimologia d'*al·lot* que poríem dir *pròxima*, immediata, demostrarem dins el BOLLETÍ de juliol-agost que ès *arlotus* i fins indicarem l'etimologia de *arlotus* que el gran Diez proposa dins son *Etymologisches Wörterbuch*, 5a. ed. — Bonn, 1887, —p. 25, dient que tal mot surt de *ardalis*, d'on brollaren *ardalotto* > *ardlotto* > *arlotto*. Ens sembla que la proposta de Diez ès prou explícita i acceptable. Que s'hi ficsi el nostre amic i col·laborador apreciabilíssim des Migjorn Gran.

<sup>6</sup> Nota (2) de l'original: No ès duptós que ès *mediterrania*, en el sentit de que ès catalana, llengadociana i italiana; però com, segons vérem dins el BOLLETÍ de juliol-



*minyó*), en àrab vulgar és *ulad*, i junt amb l'article, *al-ulad*, amb la *a*, última enfosquida, més que la *ə* de *parE*, *JaumE*, *oratgE*. I cert, com diu l'Aladern, *ulad* surt del verb *uàlada* (no *vàlada*) en alarb literari, però en vulgar se pronuncia *ulèd*, casi *ulòd*. I afegint-hi l'article queda *al ulod*.

I lo curiós és que en el *Glossarium meicae et infimae latinitatis*, que cita el BULLETÍ, fa sinònims *arlot* i *arquabot*; i *arcabot*, o millor *alcabot*, que és mot aràbic, de *al-cahabà*, la *prostituta*, augmentatiu *alcabot*, *alcabota*. Avui l'argelí, com a expressió despectiva, diu: *ià ulèd d'alcàba!*... (!oh fill de la putana!) que casi sona: *iAh al·lot d'alcabota!*... —*Al-cauuàd*, en marroquí vulgar, vol dir: *alcabot*, *alcahuete* en castellà.

I lo que la fa més semblant a sa fesomia és que *al·lot* en català-baleàric i en alarb no inclouen un sentit *despectiu*, sino *noble*, *fill*; en canvi los mots consemblants en baix llatí, castellà, llemosí, francès, italià, anglès, sempre senyalen un mal subjecte: *pillastre*, *bandúa*, *estafa*, *arcabot*...

FRANCESC CAMPS

---

PALMA DE MALLORCA —Tipo-litografia de Amengual y Muntaner. —1916

---

agost, també és de les llengües castellana, anglesa i d'oïl, resulta igualment *occeànica*, i ens quedam tants a tants, això és, a les fosques.

<sup>7</sup> Nota (3) de l'original: Si el mot *arlotus* només tengués derivacions dins les llengües *mediterrànies*, creuríem més en la nissaga *arabesca* de tal mot; però, com també es propi de les llengües *occeàniques*, hi creim poc ferm en tal nerencia.

# Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Suscripció: dins Espanya: 2 pess. l'any. - Redacció: St. Bernat, 5, Pral.-2.<sup>a</sup>-Palma  
Estranger: 2'60 pess.

[161]\*

## Notes Dialectals (160-165)

### § 9

#### Més sobre els mots *turri-burri* i *report*

Ens envia aqueixes observacions el Dr. Camps des Migjorn Gran amb data de 20 d'octubre:

«... Fa una mesada que un vell parlant-me d'aquell temps de molta miseria i carrera, me digué: —«Un dia menjàvem *turri-burri* i s'altre *fundango*. Menjar *turri-burri* volia dir llavors menjar de tot, i prou n'hi hagués; però en particular volia dir menja de carabaça...» —¿Carabaça amb xic-xac? Li preguntí jo, i me contestà: —»O més magra encara; clareta, i amb poc trempe.» Lo que vol dir que a Menorca *turri-burri* significava lo mateix que a Mallorca: mescla de menjar de poca substancia. Si tal accepció sembla perduda, encara hi ha qui la recorda. *Ball* o *fundango* són noms facetos amb que's senyala l'arroç de la terra. *Turri-burri*, vendrà del llatí? ¿De *torreo*, *terrare*, *secar*, *cremar*, i de *bullio*, *-is*, *-ire*: *bullir*, *rebullir*? en sentit de menjar fet de qualsevol manera per part del cuiner: *mal torrat* i *mig bullit*.

---

\* T. IX. —Novembre-desembre de 1916. —N. 6.

**Report:** resposta: «pense-hi, i si te agrada es pla, ja'm tocaràs report» = avís, notícia; «com lo tengué amortaat a s'homu, feu tocar raport a sa sogra, a sa mare des difunt», (coberbo popular). Es paraula coneguda a Menorca; però la generalitat dels qui l'usen, ho fan en sentit de *resposta*.

## § 10

### Balquena de derivats a Mataró

Ja recordareu l'estudi que publicàrem l'any 1909 (BOLLETÍ, [162] T. IV. p. 337-97), sobre la fecunditat meravellosa del Català en la formació de mots derivats, amb motiu de la publicació del *Diccionari de la Llengua Catalana* de la Casa Salvat, a on demostràrem que hi mancaven **5.735** mots ben catalans i ben vius, al menys a les Balears, just dels qui comensen per *ca*...

Ja llavó apuntàrem que tal baldor de *derivats*, encara que haja mancabat molt fòra de les Balears, per força s'ha de conservar més o menys dins la Catalunya continental.

El nostre bon amic i entès col·laborador Rt. P. Josep Concabella, Escolapi, recullí l'alusió, i ens envià una llista de *docents derivats* d'aquells que retrèiem a la Casa Salvat, que el docte Escolapi diu que «li sembla haver-los sentits dins la comarca de Mataró, a on visqué 26 anys seguits» (Carta de 14 de janer de 1910). Aquesta *llista* del P. Concabella ens havia desaparegut de la vista, i ara que l'hem trobada, la volem incloure an aquestes planes, preguntant an els vostres col·laboradors de les diferents regions catalanes que s'hi fixin; i, si dins llurs comarques s'usen tals derivats o altres del mateix demble, que facen el favor de replegar-los i enviar-los-nos per poder fer llum sobre la morfologia vivent catalana.

1. Cabassarro
2. Cabassot
3. Cabassó

4. Cabassada
5. Cabassam
6. Cabasser
7. Cabasserot
8. Cabasseret
9. Cabessades
10. Cabironàs
11. Cabironet
12. Cabironada
13. Cabram
14. Cabridàs
15. Cabridarro
16. Cabridot
17. Cabrideta
18. Cadernerota
19. Cadernereta
20. Cadell (herba)
21. Cadellàs
22. Cadellot
23. Cadellada
24. Cadenarra
25. Cadenassa
26. Cadenota
27. Cadenam
28. Cadirot
29. Cadirota
30. Cadiró
31. Cadirada
32. Cadiram
33. Cafetot
34. Cafetarro
35. Cafetàs

36. Cafetet
37. Cafetí
38. Cafeterot
39. Cafeteret
40. Cafeterota
41. Cafeterassa
42. Cafetereta
43. Caguera
44. Calada-buida
45. Caladota
46. Caladeta
47. Calafatot
48. Calafatarro
49. Calafatàs
50. Calafatet
51. Calaixarro
52. Calaixot
53. Calaixada
54. Calaixadota
55. Calaixadassa
56. Calaixadeta
57. Calaixerassa
58. Calaixerota
59. Calaixereta
60. Calaixerada
61. Calaixeram
62. Calculador
63. Calderota
64. Calderada
65. Calderam
66. Calderó [163]
67. Calderonarro

68. Calderonàs
69. Calderonot
70. Calderonet
71. Calderonada
72. Calderonam
73. Calentoreta
74. Calentoi
75. Calitjota
76. Calitjassa
77. Calitjarra
78. Calitgeta
79. Caliu
80. Calassa
81. Calmosot
82. Calmoset
83. Calorada
84. Caloradota
85. Caloradeta
86. Calorassa
87. Calorota
88. Caloreta
89. Calradota
90. Calradassa
91. Calradeta
92. Calsonassos
93. Calsonarros
94. Calsonots
95. Calsonets
96. Calsota
97. Calsassa
98. Calsarra
99. Calseta

100. Calsetí
101. Calsetera
102. Calseterota
103. Calsiner
104. Calsadorot
105. Calsadoret
106. Calvarra
107. Calvassa
108. Calvota
109. Calveta
110. Callador
111. Callada
112. Callament
113. Camota
114. Camarra
115. Cambrassa
116. Cambrerot
117. Cambreret
118. Cambrereta
119. Camella
120. Camellota
121. Camellarra
122. Camellassa
123. Camelleta
124. Camelló
125. Caminot
126. Caminàs
127. Caminarro
128. Campanarra
129. Campanota
130. Campanada
131. Campanarro

132. Campanarot
133. Campanaret
134. Campanerot
135. Campaneret
136. Camparro
137. Campàs
138. Canadellarra
139. Canadellassa
140. Canadellota
141. Canalarra
142. Canalassa
143. Canalota
144. Canalada
145. Canalam
146. Canariarro
147. Canariàs
148. Canariot
149. Canariet
150. Canarium
151. Canarienc
152. Canastrarra
153. Canastrassa
154. Canastrota
155. Canastrot
156. Canastró
157. Canastronot
158. Canastronarro
159. Canastronàs
160. Canastronet
161. Canastronet
162. Candeler
163. Candeleràs



164. Canderet
165. Canforota
166. Canforeta
167. Canonarro
168. Canonot
169. Canonam
170. Canonenc
171. Canonjarro
172. Canonjàs
173. Canonjot
174. Canonjenc
175. Canonjada
176. Canongejar
177. Cansadot
178. Cansadet
179. Cansador
180. Cansadís
181. Cansonarra
182. Cansonassa
183. Cansonota
184. Cansonejar
185. Casoner
186. Casonerot
187. Casoneret
188. Cantadís
189. Cantada
190. Cantador, -ra
191. Cantera
192. Cantellarro
193. Cantellàs
194. Cantellot
195. Cantellet [164]

- 196. Canyota
- 197. Canyarra
- 198. Canyassa
- 199. Canyada
- 200. Canyam

## § 11

### Dialecte dels *gitanos catalans*

Entre el gran pertret lexicogràfic que els nostres col·laboradors ens envien fa tants d'anys, trobam una fulla de paper de fil antic i escrit ben vell, que creim del cas publicar, tal com el mos enviaren. Diu així:

#### Breu diccionari de termes catalans en llenguatge gitano

TERMES CATALANS	TERMES GITANOS
Nostre Señor	I'a majaro.
La Mare de Deu	I'a majari.
Capellà	I'a majarís.
Sí	Uba.
No	Na.
Vi	Zet.
Oli	Mol.
Pa	Manró.
La presó	La trena.
El Batlle	El ral del susto, ó la estrella.
Los Caputxins	Los piñarríls.
El gat	El marril.
Tocino	Vale, vale.
La Iglesia	La cangrí.
La Burra y el pollí	La burra, y el lecháy.

El Gall	El gamarús.
El Francés	El pardalé.
Arrós	Turpitsé.
Camisa	Cat.
Calsas	Bulúnis.
Sabatas	Stiritjá.
Mitjas	Jubalá.
Fandillas	Asoji.
Gipó	Xaráms.
Mucadó	Idicló.
Arracadas	Saña.
Pare	Batos, ó Robatos.
Mare	Riddás.
Germà	Pral.
Oncle	Rocác. [165]
Tia	Ribibí.
El Cusí germá	Rupapral.
Un xavo	Un fac dinaló.
Un quarto	Un dinaló.
Una peseta	Un caladí.
Un duro	Un zenaló.
Dinérs	Jalléri.
Una olla	Una peri.
Una cullera	Una roy.
Un plat	Un xaró.
Raims	Racá.
Un Ruch	Un Ger.
Una burra	Una jarñí.
La Boca	La muy.
Las orellas	Las ascán.
Foch	Ayáchs.
Las mans	Las bast.

Erva (erba)	Xart.
Aygua	Pañín.
Ballar	Jalar.
Fuig-fuig	Zul, zul sina luego.
¿Manjarías gallina?	¿Jamarías escañá?
Punxa lo animal porque corri	Dale de bedé.
No enrahonis que te entenen	No endarullis que t'anturban.
Mira que te feriré el ventre ab	Mira que't feriré el butse
un ganibét	ab lo esdrujel.
Company, baixa la capa, que el	Parrach baixa la meca, que el
Batlle se acerca: Mira que	Ral del susto es aquí: Mira
se veuen las potas del Gall	que el minso móstra las
dindi	cancurrias.
Calla, que só al pou	Mutxel, mutxel mira que so a la pañi.
Malas cagarinas te matin	Malas mengas te retrajelin per
	vida tua cañables.
Noy amaga la gallina que el	Xoy amaga la pipa en terra
Rector vé	que el Porro viene.
Maledicció gitanesca	Yo te voldria veure repartit
	com la gracia de Deu per
	tot lo Mon.

-----

NOTA: La lletra jota se pronunciá como en castellà. [166]

---

### Més sobre la contracció de *So En = So'n* (166)

An allò que diguérem l'any 1912 (BOLLETÍ, T. VII, p. 97, 98) sobre aqueixa contracció, que citàrem tants de documents vius, replegats en les nostres moltes d'eixides filològiques dins els diferents territoris de la

nostra Llengua, porem afegir tot això altre, és a dir, un enfilall de nous documents vius que tenim registrats dins les nostres llibretes de viatge:

Trobàrem: *a*) a Eivissa: «sò meu i sò des altres; estic en sò meu i no hi mesté entrà en sò d'ell». —*b*) a Sant Joan, Sant Llorenç i Sant Vicenç d'Eivissa: «es seu bestiar és entrat en sò de casa» (en la terra de casa meua); —*c*) a Blanes: «anem a *xo's* meu» (an aquella terra meua); venia de *xo's* teu» (de la teua terra); —*d*) a Begur: « *Sòn* Rich (nom d'una muntanya); —*e*) a Cadaqués: «*Sò'n* Rahola» (casa d'En Rahola); «*Sò*-l'Anglada» (casa de l'Anglada); «*Sò* la Maria» (casa de la Maria); «*Sò* la Margarida» (casa de la Margarida); —*f*) a Capdepera (Mallorca); «*Sò's* Sanxos» (Masía dels Sanxos); «*Sò's* Sastres» (Masía dels Sastres); —*g*) a Moscarí (Mallorca): «Ell aquesta terra arribarà a esser *Sò'n qui'n vol!* (una cosa que qui en voldrà, en porà prendre); —*h*) a Vic i Prats de Lluçanès: «Ell entrà en sò d'En Pere»; —*i*) a la Pobla de Segur: «Era una vesina de sò nostre» (de la nostra terra); —*j*) a Sort i a Gerri de la Sal: «Treballava en sò seu» (dins la seua terra).

Ademés, tenim registrades aquestes frases de monuments escrits: *a*) «No la saciava fer una tallada general i suïcida en sò d'ella), *Veü de Catalunya*, 14 maig, 1910; —*b*) «Fochs de cavaller de la parroquia de Sent Julià Daltura; Ço Ramón Sellent, hom den Johan de Togores», *Cens de Catalunya d'En Pere IV, Aplec de documents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó*, publicació d'En Bofarull, T. XII, p. 9; —*c*) «Trenca'n una i dos i deu; | trenca'n si en vols cent, Maria! | si han de sortir de sò meu | per a dar-les a l'Andreu | de la propera Masia», *Espigolant*, de Ferrant de Mensa, *Comarca de Lleida*, 19 novembre, 1904; —*d*) Un amic de Malgrat ens escriu que allà és corrent aqueixa expressió: «*Això'l* notari», «*això'l* metge», «*això'l* fuster», « *això'l* ferrer» per expressar la propietat del notari, metge, ferrer, fuster, etc. —*e*) «*So* que auets dit», *Crònica d'En Desclot*, manuscrit de la Biblioteca de l'*Institut d'Estudis Catalans*, del segle XIV, cap. III; —*f*) «ha tolt tot *so* del seu» *ibid.* cap. VI. [167]

## Qualque cosa més sobre l'etimologia de *arlotus* (167-169)

Amb data de 20 d'octubre el nostre bon amic i actiu col·laborador des Migjorn Gran (Menorca), Dr. D. Francesc Camps, ens escriu, entre altres coses, lo següent:

«Jo no vull negar valúa filològica a *arlotus*, ni a *ardalio*, ("ardelio, -onis: hombre inquieto, faramalla, bullebulle», diu el Dic. De Steph. Ximénez, Matriti, ex typog. regia-MDCCCXVIII), sino que demàn la seva raó etimòtica. ¿D'avont li ve al baix-llatí l'*ardalio*, o *ardelio*? de quina paraula seva, nom o verb, els tragué?... Quina ès l'etimòtica baix-llatina d'*ardalio*, d'*arlotus*?... Serà d'una paraula en significancia de *polissota*, *dolent*, *gandul*...?»

«Amb sa flaca manera d'un qui no'n sab un mot de filologia, ni té temps, ni llibres, ni llum per a dedicar-s'hi, he provat d'explicar-vos sa narencia arabesca de *al·lot*, "fill, engendro..." com [h]a surtit del verb aràbig *ulèd* o *ulàd*, que vol dir ell "engendrà". Es a dir que per mí, si el mot no ès aràbig ni va nèixer a l'Aràbia, la primera volta que un alarb l'oi pronunciar, aixís que a un llatinista ínfim li sentí dir *arlot*: —Ja te entenc! (degué respondre), vols dir *fill*. (El llatinista volía dir "mal-fill", sens dubte). I avui succeeix que els alarbs i els baleàrics empram dita paraula amb s'etimologia que brolla del verb *ulèd*. No amb sentit d'*arloto*, «pillastre». En *al·lot*, el baleàrics, vulguem o no vulguem, anam amb els alarbs: vulem dir *fill*.

«Que tenguin dita paraula les llenges castellana, anglesa i d'oïl, no vol dir que *al·lot* tengui narencia *occeànica*. Les llenges d'oïl i castellana (i la portuguesa), no tenen res d'*occeàniques*, ja que son filles del llatí, o del grec-llatí, la més *mediterrània* de les llenges mares. I molt no té de *mediterrània* la llengua anglesa; com que té molts de mils de paraules llatinesques, no sé si ho son mediterranis el seu *harlot* (que deu sonar *herló*), «prostituta» i *harlotry* «ofici de prostituida» (*The Royal Dictionary*,

de Boyer; Lion, MDCCLXVIII). I sempre resta que si a *al·lot*, nosaltres el reberem de l'*arlotus*, "bandua, arcabot", o de l'anglès *harlot*, "prostituta", li donàrem i la conservam, no la significança dolenta, llatina-baixa, sino la significança noble, que etimològicament li donen el arabescs. Tal vegada açò no vol dir res; però no estranyeu vos que vulga dir molt per un com jo qui no entèn d'aquestes requincadures. Es més: crec que noltros, els baleàrics, per els qui *al·lot* té accepció boníssima, per ell no l'havíem de voler la narencia etimològica de *arlotus* i *arderiotus*... Els *pillastres* que quedin allà; i els *bons fills*, aquí. [168] —I és molt de notar que, si *al·lot* ens ve d'*arlotto*, i per nosaltres començà significant lo que ha significat i significa *arlotto*, a ca-nostra ha fet es camí a l'enrevès de *bergant,-ta*: aquest, amb un bon nom al principi, avui és casi una flastomía; i aquell essent llavó i ara a ca-seva una flastomía, és un títol noble entre aràbics i baleàrics... Ja veis, benvolgut i carinyós amic, que tot donant ses meues pobres excuses, estic conforme amb vos i amb lo que ens ensenyen els autors que tan oportunament ens retreis. Amb lo que diu en Diez, hi estic *diez* vegades conforme».

Ens complavem en rendir homenatge a l'agudesia i enginy que el Dr. Camps demostra en defensa de la seua tesi; però no porem acceptar-la perque li afinam poc fonament. Seguim creient que *al·lot* surt directament d'*arlotus*, i no veim que *arlotus* surta d'aqueixa rel aràbiga que el Dr. Camps suposa. Diu el Dr. Camps que tal rel significa *fill, engendrat*. Ara bé, *al·lot, arlot, arlotus* ¿du, inclou radicalment l'idea de *filiació* ni de *generació*? Si hem de jutjar pel sentit actual que té *al·lot* dins les *Balears*, si hem de jutjar pel sentit que *arlot* presenta dins els monuments escrits a on figura tal mot, hem de contestar negativament. A Mallorca no diuen mai: «avui és nat un *al·lot*»; «tal dona ha tengut un *al·lot* o una *al·lota*»; sino que diuen: «és nat un *nin* o un *infant*; tal dona ha tengut un *nin* o una *nina* o un *infant*». Els qui neixen a Mallorca són *nins* o *infants* fins que tenen cinc o sis o set anys. I a Menorca ¿què succeeix? ¿Diuen *al·lot* a l'infant que neix i tot d'una que és nat? En les eixides que hi hem fetes, sempre hem sentit que an els infants petits, que mamen, los diuen *fiets* i

res pus que *fiets*. El Dr. Camps, que ès menorquí, que diga ell mateix si les diuen *al·lots*. En quant a Eivissa, an els infantons que mamen, los diuen *boixos, criatures, infants, criatures de pit, infants de llet*. Respecte dels monuments escrits, cap n'hem vist a on *arlot* signifiqui *infant que neix* o *recent nat*. —De manera que el mot *al·lot* en quant an el sentit que representa dins la llengua viva ni dins l'escrita, no ofereix cap agafall per la teoria del Dr. Camps, no ofereix rastre de l'idea de *filiació* o de *engendradura*, sino d'*home jove*. Per lo mateix consideram la teoria còme destituïda de prou fonament semàntic. En quant a la *morfologia* del mot, no resulta tampoc probabilitat a favor d'ella. ¿Com així se prolongà la *ele* d'aquells mots aràbics (*ulèd, ulàd*) tornant doble *ele* dins *al·lot*? No veim que ho haja explicat el Dr. Camps. En canvi, sortint *al·lot* de *arlotus*, la doble *ele* s'explica perfectament perque en balear la *r* davant *ele* s'assimila an aquesta, [169] torna *ele*, i resulta la doble *ele* d'*al·lot*; i comprova això la forma primitiva de tal mot dins els monuments antics catalans, a on surt no *al·lot*, sino *arlot*, quant, si fos vera l'etimologia del Dr. Camps hi hauria de sortir *al·lot*, essent sa rel *ulèd* o *ulàd*.

---

### Més sobre el nom personal *Marià* (169-170)

Lo M. I. Mn. Antoni Balcells, Canonge Magistral de Tarragona i bon amic nostre, ens ha honrat escrivint-nos la carta següent:

*Al M. Iltre. y Rnt. Mn. Antòn Alcover, Pbre., Canonge Magistral de Mallorca.*

*Estimat amich: Acabo de rebre lo nombre del seu BOLLETÍ corresponent a juliol-agost d'enguany, y hi he llegit l'articlet sobre'l modo com han d'anomenar-se els que porten per nom l'adjectiu derivat de Marià; y vaig a permetrem ferlhi alguna observació o millor donarlhi alguna data que V. apreciarà millor que jo.*



*Reconeixent tota la forsa de les rahons que V. dona a favor de la forma Marià, y confessant lo molt que pesa lo ser opinió de V., tinch de ferlhi notar que al Camp de Tarragona tots diem Mariàn. Y no li sembla que al menys per a nosaltres se pot aplicar lo dit d'Horaci de que l'ús formal dret y la norma del parlar?*

*Lo mateix passa ab lo nom de pila que portem V. y jo. L'ús de moltes parts y pot-ser les rahons llingüístiques volen que s'usi la forma Antoni com ho fan Vs. Més al dit Camp de Tarragona, si bé parlant dels sants, tant de Padua com l'Abat, diem S. Antoni, quant parlem dels homens que'ls tenen per patrons, may usem dita forma, sinó que diem indefectiblement Antòn y sonaría malament que algú digues Antoni. Y d'aquella y no d'aquesta forma fem sempre'ls derivats Ton y Tonet. Y no's digui que'l tal Antòn és el nom castellà dels que tenen per patró al sant Abat, perque la o del castellà y del català són completament diferents, com se nota desseguida sentintles pronunciar.*

*Perdoni que l'hagui vingut a destorbar en ses moltes ocupacions, però és cosa que val la pena d'esbrinar-la, a judici d'aquest pobre capellà y ver amich que l'aprecia y admira.*

ANTON BALCELLS

*Tarragona 13 d'Agost de 1916*

Agraïm a Mn. Balcells l'atenció que ens ha dispensada i el bon concepte que ens té en ram de filologia. [170]

Sols dues coses creim del cas fer-li avinent.

1a Allò que ens diu que an «el Camp de Tarragona» «tots diuen Marià», ho trobam un poc gros, i ens atrevim a sospitar que Mn. Balcells haurà patida una il·lusió figurant-se que tothom parla com ell i demés amadors de la puresa i netedat del llenguatge català. D. Marian Aguiló fonc qui introduí dins la llengua catalana literaria el *Marian*, i creim que tots els qui usen tal forma de nom, és per influencia literaria, no per formació popular que haja brollat espontaniament de la Llengua.

En llingüística no va bé casi mai fiar-se del testimoni d'un erudit per aclarir què és lo que se diu a una regió o comarca determinada; hi ha que apellar an el poble, an els que parlen inconcientment, per anar a lo segur. Així és que, mentres Mn. Balcells no ens testifiqui que la gent *iliterata* i fora de tota influencia literaria-catalanista usen an el *Camp de Tarragona* familiarment *Marian*, seguirem creient que allà, sols ho diuen els *literats* catalanistes, no el poble.

2a Allò altre que Mn. Balcells ens retreu del nom propi *Antòn*, no serveix pel nostre cas per lo quant tal nom no surt de cap tema llatí en *-nus*, sinó en *-nius*. La *-i-* que hi ha an aquesta desinencia, motivà la conservació de la *-n-*, com l'hauría poguda fer tornar *ny*. Consultant el *Glossarium mediae et infimae latinitatis* de Du Cange, edició de Niort, en poren trobar a betzef de mots llatins de desinencia *-nium* o *-nius*, que en Català acaben en *-n* o *-ny*. Vetassí uns quants d'exemples: *compaNIUM* > *compaNY*; *compaNIONUS* > *compaNYÓ*; *baNIUM* > *bAN*; *juNIUS* > *juNY*. —Es que, per explicar satisfactoriament la formació de les paraules, cal tenir moltes de coses en compte; son nombroses les lleis fonètiques i no gens bones d'aglapir. Això és l'escull dels filòlegs.

---

Amics morts (170-172)

†

**En Ramon Picó i Campamar**

Nat a Pollença l'any 1848 se'n anà a Barcelona quant corria onze anys, i s'hi ha passada casi tota la vida, puis les [171] estades que feia a Pollença desiara, solien esser molt curtes. Era encara ben tendre i ja demostrà les seues excepcionals dots de poeta i d'escriptor, figurant de bona hora dins l'estol catalanista, que a les hores era purament literari, figurant dins el coratjut i brillant escabotell de la *Jove Catalunya*, fent costat amb fort braó i ardorós entusiasme an els Mestres En Marian

Aguiló, En Joaquim Rubió i Ors i En Manuel Milà i Fontanals. Col·laborà a les caporals publicacions catalanistes, fou Mantenedor i President dels *Jocs Florals* de Barcelona i Mantenedor i President de molts d'altres Jocs Florals de diferents endrets de Catalunya. Obtingué an els de Barcelona els tres *Primers Premis* de rúbrica amb ses estupendes poesíes *Visca Aragó! Depressa!* i *Ferràn Quint*, que li valgueren el cobejat títol de *Mestre en Gai Saber*; escampà bona cosa de poesíes i proses dins almanacs, revistes i antologies catalanes, compongué els drames *Cor de roure*, *Garraf* i un referent a la *guerra de successió* (primería del sigle XVIII). En Picó era un enamorat, un fervent, un entusiasta de la nostra Pàtria, de la nostra Llengua i de la nostra Poesía, sentint per elles una devoció fora mida, trobant-lo sempre disposat a fer per elles qualsevol sacrifici. Tot lo que era bo, profitós i ventatjós per aqueis tres sagrats ideals, En Picó ho celebrava, hi feia costat amb tota la seua ànima i hi empenyia tothom per fer-ho anar avant. Quant nosaltres alsàrem la bandera de *l'Obra del Diccionari* l'any 1901, rebé l'idea amb los braços uberts i se posà decididament an el nostre costat, obrint-mos moltes de portes dins Barcelona, conquistant-mos molts d'amics i ajudadors dins *L'Ateneu*, dins el *Centre Excursionista de Catalunya*, entre els caps-pares del Catalanisme, dins *La Lliga Regionalista*, pronunciant una partida de discursos ben calents i afuats a favor de la nostra *Obra*. En Picó era un romàntic, un adorador de l'ideal. Fonc una llàstima que no se consagràs més a la Poesía, produïnt les meravelles que sens dupte haurien enriquit, enaltit i gloriatjant estupendament el nostre Parnàs, puis tenia briu a les ales i alè per atènyer les supremes sublimidats de l'Eterna Poesía. —Havía gaudit casi sempre d'una salut admirable fins que cop en sec l'aglapí una engina de pit dia 12 de novembre i fonc cop i resposta: dia 13 devers les set del matí entregà l'ànima a Deu, havent rebuts els auxilis espirituals. —iQue el Bon Jesús l'haja trobat en estament de gracia! I si encara estigués entretengut an el purgatori ique el trega i l'admeta a l'etern descans de la Santa Gloria! I doni a tota la seua familia molts d'anys de vida per pregar per ell i el conort i conformança que tant i tant [172]

necessita per suportar un cop tan terrible com ès estat aqueixa mort. Al cel lo vegem. Amèn!

---

## Bibliografía (172-178)

28. —*Daniel Martínez Ferrando* | **Visions de l’Horta** | *Poesíes Valencianes* | Imp. L’Avenç: Massó, Casas i C.<sup>a</sup> | Rambla de Catalunya, 24: Barcelona | 1916. —Un volum de 114 planes de 196 x 130 mm.

També agraïm a l’autor l’exemplar que ens ha enviat i dedicat d’aquesta nova gavella gentil de poesíes, fruita saborosa de l’Horta valenciana. Ja ens té acostumats a tals galaníes i dolçors de la musa amatent d’En Martínez Ferrando, un dels joves resplendents del *valencianisme* actual, ple de falagueres esperances per la Patria Catalana. Rebi l’autor la nostra més coral enhorabona per la seua nova brostada poètica; però ens permeta unes quantes d’observacions sobre el llenguatge i prosodia:

1a Dins la plana 15 usa el mot *hermosa*, que ès tot un castellanisme; el llatí *formosUS*, *-sa* en Català dona *formós*, *formosa* (qui diu *Català*, diu *valencià*, diu *balear*, bé ho sab En Martínez Ferrando). *Hermós* i *hermosa* ès la forma castellana que s’és aficada dins el Català i que ès precis foragitar-la; la perdua de la *f* inicial ès una característica del castellà, que el Català en via neguna pot admetre.

2a Són castellanismes més ferests encara els mots que posa En Martínez Ferrando: *bandada* (p. 16), *ruido* (p. 25), *quintos* (p. 33), *novio* (p. 27), *borregos* i *cerdos* (p. 35), *agüela* (p. 38), *qüentos* (p. 45), *guano* (p. 46), *bramit* (p. 49), *rato* (p. 53). No, mai per mai porem donar entrada dins la nostra llengua literaria a tal enfilall de mots tan formidablement castellans, que no hi ha manera de donar-los demble ni

fesomía catalana. Que no hi torn pus En Martínez Ferrando a usar-los! Per l'amor de Deu i el bon nom de la nostra Llengua i que no hi torn pus!

3a En lo que cal que estiga també més alerta En Martínez Ferrando és en lo de fer diftongs els aplecs de vocals *io, ie, ia*. Veja lo que deim an el P. Ballbé dins la plana 134 sobre això mateix. El Català (ho proven amb llur exemple tots els poetes catalans antics, inclús els valencians) conserva la tradició del llatí, que mai feu diftongs tals aplecs; només és el castellà que los hi faça. ¡Arrera, doncs, tals diftongs, bordissencs dins el [173] Català! Falta an aqueixa llei En Martínez Ferrando casi sempre, fins a l'extrem de que quant l'observa, se creu an el cas de posar dièresi dalt la *i*, com dins la plana 16, que escriu: «surt el sol *gloriós* per lo Llevant». No, Sr. Martínez Ferrando, mai hi ha hagut diftong en bon Català dins *gloriós*; *gloriós* no són just dues síl·labes, sino tres, i a final de vers, val per quatre.

4a Tampoc no pot anar la concordança que posa dins la plana 74: «*son* independència», i dins la plana 107: «*mon* ànima». Defiam En Martínez Ferrando que ens trobi cap concordança d'aquestes dins cap poeta o prosador anterior an el segle XIX ni de Catalunya ni de València ni de les Balears. Això ja no és un castellanisme; és un galicisme, que és un vici tan gros com el castellanisme.

Bé cal que els nostres amics de València ho facen de tot, però de tot, per espolsar-se, per netejar-se de tants i tants de castellanismes que sollen i taquen llur gloriosíssim llenguatge, que arribà a la cuculla de gloria amb aquells genis capdals que s'anomenaren Ausiàs March, Joanot Martorell, Jaume Roig, Mn. Fonollar. Amic Martínez Ferrando, vos estau cridat a refermar l'alta tradició de tots aqueis caps-pares del valencià! Obrau, doncs, en conseqüència!

29. —*Excursions Arqueològiques* | **Temples Pagans** | **de la** | **Tarragona Romana** | per | *Agustí M.<sup>a</sup> Gibert i Olivé* | *de les Reials Acadèmies de Medicina i Cirurgia; de Ciències i Arts* | *i Bones Lletres de*

*Barcelona, etc. | —Tarragona | Tipografia de Llorens i Cabré; Fortuny, 4 | 1916. —Un volum de 122 planes de 223 x 142 mm.*

L'amic Gibert no torna vell, gracies a Deu, ni's mou de la bretxa mai ni del front de combat per la Patria i per la Llengua. N'ès una prova novella aqueix gentil estudi que ens dona dins l'elegant volum que acaba de publicar, que se fa lletgir delitosament. Es així com ho haurien de fer tots els catalans, valencians i balears: publicar en Català tots llurs estudis, siguen de bella literatura, siguen d'història, de ciències naturals, de teologia, de dret canònic, sia de qualsevol ram que sia lo que estudiin. Això ès la manera de fer Patria; això ès la manera de dotar la Llengua nostra d'una literatura integral, que abrassi tots els rams del sebre humà. Per això i per lo ben escrit i concebut que està aquest darrer llibre del Dr. Gibert, li enviam la nostra més coral enhorabona i grans mercès de l'exemplar amb que ens ha obsequiats.

30. —**Discurso inaugural** | *Leido en la | Solemne apertura del Curso Académico | de 1916 a 1917 | ante el Claustro| de la | Universidad de Barcelona | por el Dr. | D. Luís Segala y Estalella | Catedrático | de la [174] Facultad de Filosofía y Letras | —Barcelona | Tipografía La Academia, de Serra H.nos y Russell | Ronda Universidad, 6 | 1916. —Un volum de 132 planes de 273 x 188 mm.*

Grans mercès a l'autor de l'exemplar amb que ens ha favorits i la nostra més coral enhorabona pel verament notable escorcoll sobre el reneixement hel·lènic a Catalunya. Tal volta ès lo més sòlid que ha fet el Dr. Segalà per lo arreu que ha endardellat tot quant ha fet a la gran Catalunya, que hi entren les Balears i València, en materia d'hel·lenisme, espinzellant els mèrits i demèrits de tots els hel·lenistes que hem tenguts, en castellà i en català, citant i posant totes les coses allà on pertoca. Es un estudi acabat i que ès indispensable consultar per tenir una idea

exacta i completa de la influència de la llengua i la literatura grega dins totes les terres catalanes desde Salses fins a Santa Pola, i per fer-se càrrec de tot quant han fet els catalans per tal llengua i literatura, tan dins el renaixement actual com fora del renaixement. ¡Que en faça molts el Dr. Segalà d'estudis tan cepats i delitosos com aquest del *discurs inaugural* d'enguany a l'Universitat de Barcelona, ell que té suc de cervell i empena per fer-ne, gracies a Deu!

31. —*Folklore Argentino* | I | (resumen) | **Adivinanzas Rioplatenses** | *por Robert Lehmann-Nitsche* | —Buenos Aires | Imprenta de Coni Hermanos | 684, Perú, 684 | 1915. —Opuscle de 9 planes de 257 x 167 mm.

—*Folklore Argentino* | III | **E. Chambergo** | *por* | *Robert Lehmann-Nitsche* | —Buenos Aires | Imprenta de Coni Herm. | 684, Perú | 1916. —Opuscle de 99 planes de 257 x 167 mm.

—*Folklore Argentino* | IV | **La bota de Potro** | *por* | *Robert Lehmann-Nitsche* | —Buenos Aires | Imprenta de Coni Herm. | 684, Perú | 1916. —Opuscle de 118 planes de 257 x 167mm.

Agraïm a l'autor l'atenció que ha tenguda d'afavorir-nos amb un exemplar d'aqueixes tres obres seues, fruit dels seus escorcolls folklòrics a la República Argentina. La primera és un resum d'una altra que umpl tot un volum de 495 planes baix el mateix títol, que ens envià a son temps i n'hi repetim les gracies. —La segona ens resulta interessant perque ens aclareix la nerència d'un mot català usadíssim a Mallorca: *ximberga*, especie de levita o casaca grossa, que duien els *senyors* d'altre temps, tant que, per designar la classe senyorial, deien *ses ximbergues*. Retreu En Lehmann-Nitsche la definició que dona d'aqueix vestuari la Reial Academia Espanyola en la primera edició (1729) del seu Diccioniari. Sembla que tal mot pervé de que les tropes del Mariscal de *Schamberg* duien tal vestuari quant [175] vengueren de França a la guerra de

Portugal (sigle XVII), i li enflocaren el nom d'aquell Mariscal. —En el tercer estudi endarella els diferents sentits que el mot *bota* (calsat i vas de posar líquids) té a l'Argentina i Repúbliques veinades en relació amb els que li senyalen els Diccionaris castellans. Bé fa l'amic Lehmann-Nitsche d'aclarir els diferents sentits dels mots castellans a l'Amèrica llatina a on fa tants de sigles que viuen i per forsa han d'haver-hi presa fesomia especial molts d'ells.

32. —**La Consagració | dels Bisbes** *Text llatí i català amb el | «Te Deum» de Bach | harmonitzat a quatre veus sobre la | melodia gregoriana* | —Barcelona, MCMXVI. —Lluís Gili, Clarís, 82. —Un opuscle de 52 planes de 180 x 110 mm.

Es el traductor Mn. Frederic Clascar d'aquest fragment del Pontifical Romà, referent a la Consagració Bisbal; i ha engirgolada Mn. Clascar aqueixa gentil versió com un present ofert an el Rdm. Dr. Mn. Francesc Muñoz, novell bisbe de Vic, pel dia solemniat de la seua consagració. Bé feu Mn. Clascar d'enllestir tal versió per fer ensaborir an els feels aquella solemniat llitúrgica a on aboca l'Esglesia gracia i poesia a forfollons. Això que ha fet Mn. Clascar amb els rites de la Consagració Bisbal, s'hauria de fer amb tots els altres de la Sagrada Llitúrgia, traduïnt i comentant tot el Pontifical i Ritual Romà, a dues columnes, una en llatí i l'altra en Català, per que tothom hi pogués rabetjar l'esperit i xalar-hi a les totes, vivint així la plenitut de la vida cristiana. La versió de Mn. Clascar és aixarida, feel, llampant, plaent. Tot li sia enhorabona.

33. —**Eucologi de Difunts** | *Versió i comentaris de | Frederic Clascar, Pvre.* | —Barcelona: MCMXVI | (Marian Galve, Mestre de Estamper de Barcelona). —Un volum de 246 planes de 168 x 103 mm.



Felicitam de tot cor Mn Clascar per aqueixa nova obra, un exemplar de la qual ens ha enviat. Es tot l'*Ofici de Difunts* posat en Català i comentat admirablement retxa per retxa. Els salms, antífonas, oracions, lliçons, responsoris i versets tot va a dues columnes: una en llatí i l'altra en Català, i Català d'aquell rimat, de bona encarnadura i ben saborós. Els comentaris a cada salm i les introduccions a cada part de l'ofici són de lo més escaient i avengut. Comensa pel *Traspàs de l'ànima*, l'*oració de la mort*, les *Vespres de Difunts*, segueixen les *Exequies*, les *Matines* (els tres nocturns amb llurs lliçons i les especials del *Dia dels Morts*), les *Laudes*, les *Misses del Dia de l'Oblit*, del *Dia dels Morts*, de l'*Aniversari*, la *Missa quotidiana*, [176] *Oracional dels Difunts*, ceremonial dels *Albats*, *Missa d'àngels*, *Benedicció Pontifical del Cementiri*, la *Benedicció* del mateix per un sacerdot *delegat*, la *Reconciliació pontifical del cementeri violat*, les *Cinc Absoltes de les Exequies Solemnes*, *to de les lliçons i to ferial de les oracions*. Mn. Clascar amb aquest novell llibre seu ha feta una bona obra a la pietat i a la literatura catalana; la Relligió i la Patria la hi han d'agrair. Nosaltres la hi agraïm i el felicitam amb tota la nostra ànima.

**34. —Historia | documentada del Poble i Parroquia de | Santa Maria de Vallvidrera | Primera part: orígens històrics | Segona part: orígens genealògics | per | Mossèn Llorens Sallent i Gotés, Pvre. | Rector de dita Parròquia | (Ab Llecència) | —Barcelona Imprenta de Francesc X. Altés i Alabart | Carrer dels Angels, núms. 22 i 24 | 1916. —Un volum de 400 planes de text i 10 taules, de 280 x 192 mm i 23 gravats.**

Grans mercès a l'autor de l'exemplar amb que ens ha obsequiats i l'enhorabona més coral per haver enriquida la nostra historiografia amb una obra notable, tan interessant en molts de conceptes. Cent voltes hem dit que fins que hàgem feta l'història de cada població, fins de la més menuda i rueca, de la nostra nació, no tendrem l'història feta, per lo quant l'història de la nació ha d'esser la suma de la de totes les

poblacions que constitueixen la nació. I com deim història, deim l'escorcoll detingut i obstinat dels arxius, dels monuments, de tot lo que guardi alguna engruna, llenca o talabant de la vida del poble que se tracta d'historiar. Mn. Sallent ha fet a baix d'aquell criteri, l'únic admissible, la seua *Historia de Vallvidrera*, i per això ha meregut bé de la Patria i especialment de la nostra Llengua. Comença l'autor per donar la bibliografia històrica de Vallvidrera, i ve tot seguit la *documentació històrica*, distribuïda per anys i sigles, desde el X fins el XX, i umpl 273 planes. Aqueixos documents uns són en llatí, l'immensa majoria en català i alguns en castellà, dels darrers sigles. Criden l'atenció alguns inventaris antics per la baldor i opulència de vocabulari, vertaderes mines per la nostra lexicografia, i ofereixen un gros interès lingüístic: a) *Observacions y Costums de la Parrochia... de Vallvidrera*, de 1707, que umplen 50 planes i consten de 131 articles, i son un monument apreciabilíssim del català de principis del segle XVIII; b) i llavó el *Dietari* de Mn. Sagau, Rector de Vallvidrera, sobre la guerra de l'Independència, que abraça els anys 1808-1815, oferint un doble interès lingüístic i històric ben alt de punt. L'enfilall de tots aqueixos documents reflecteix quasi tota l'història de Vallvidrera amb tota la possible fidelitat. Venen més envant els *Orígens Genealògics*, això és, [177] l'escorcoll dels llinatges (noms de casa o família) de Vallvidrera, dels habitants de tal vila, fet demunt els *llibres parroquials de matrimonis* ordinariament i alguna mica damunt els *llibres de batismes*. Cent setanta llinatges són els que endardella l'autor, espinzellant les coses notables que feren els qui los duïen, habitants o nadius de Vallvidrera. Tal escorcoll umpl 104 planes, i hi té molt que espigolar el morfòleg perquè tals llinatges presenten formes de mots ben interessants, singularment enriquidors del nostre idioma. Clouen el volum deu planes de tots els noms, ordenats alfabèticament, dels personatges i objectes historiatos, lo qual facilita en gran manera l'estudi de l'obra. Repetim a Mn. Sallent l'enhorabona i el presentam com a model i exemplar de Rectors de Parroquia que tinguin llur església sense historiar.

34. [sic per 35] —*Biblioteca Filològica | de l'Institut de la Llengua Catalana | VII | **Vocabulari | Català Alemany** | de l'any 1502 | Edició facsimil segons l'únic exemplar conegut | acompanyada de la transcripció, d'un estudi preliminar | i de registres alfabètics | per | Pere Barnils | — Barcelona | Institut d'Estudis Catalans | Palau de la Diputació | MCMXVI. —Un volum de XXXVIII + 206 planes de 245 x 168 mm.*

iAmb quina alegria de l'ànima saludam aqueixa publicació! I felicitem de tot cor l'*Institut de Llengua Catalana* que l'ha feta fer an el Dr. Barnils, que està singularment d'enhonorabona. El Dr. Barnils ha patentisada una volta més la seua alta competència filològica i els seus fondos coneixements del Català i de l'alemany, desentranyant tot el valor especialíssim del famós *Vocabulari* que el mestre Rosembach estampà a Perpinyà l'any 1502, primer intent lexicogràfic que coneixem de la nostra llengua i el més antic que se coneix de les llengües romàniques. Comença el Dr. Barnils per fer un escorcoll a luf de l'obra que En Rosembach estampà, considerant-la baix de tots sos aspectes, de part defora o tipogràficament i de part dedins, això ès, allò que constitueix propiament l'ànima, la sustancia lexicogràfica, tant per lo que se refereix an el Català com a l'alemany, deduïnt que l'autor, el nom del qual ès desconegut, no posseïa gaire el Català, però que amb les seues explicacions i aclaracions en alemany ens deixà un monument interessantíssim de l'alemany de la primeria del sigle XVI, del qual no romanen gaire monuments. Posa llavó el Dr. Barnils el registre de paraules catalanes i alemanyes del *Vocabulari* que endardella i esclorella: les catalanes són 364; les alemanyes, 483. Vé llavó el *Vocabulari* d'En Rosembach amb el mateix caràcter de lletra que l'estamparen l'any 1502 i al peu [178] de cada plana la transcripció del Català i de l'alemany en caràcters usuals d'ara. 2.716 mots catalans són els que du el *Vocabulari*, no per ordre alfabètic rigurós, però les hi posa el Dr. Barnils a lo derrer de tot, tant els catalans (que umplen 28 planes de dues columnes de lletra ben atepida) com els alemanys (que fan 30

planes del mateix tenor). L'estudi del Dr. Barnils té tot l'aspecte de definitiu, i honra la Corporació que le hi comanà i l'ha estampat i honorifica especialment el qui l'ha fet, que s'és acreditat una volta més de romanista capdal i de germanista d'allò més bufarell. Tot li sia enhorabona.

---

### Vocabulari del *bestiar cabrum* (178-196)

La temporada que el Dr. Mn. Antoni Griera fonc a Mallorca, la primeria de 1912, revisant el gros cabal lexicogràfic de la nostra *Calaixera*, replegà totes les cèdules que hi havia sobre el *bestiar de pel (cabrum)*, donant-lo en forma d'article del futur *Diccionari*. Per que allò que resultàs més complet, escriguérem a una partida de col·laboradors nostres de diferents regions de la Llengua demanant-los noves claricies sobre dit *bestiar*. Això allargà la cosa: aquells col·laboradors ens contestaren amb el temps, mentres nosaltres cercàvem per Mallorca qui ens pogués informar bé de tot aquest ram de *cabres* per poder aglapir tota quanta paraula hi hagués referent a dit bestiar, així com havíem pogudes aglapir les referents an el *bestiar de llana* (veiau BOLLETÍ, T. VII, p. 54-9; 154-62; 169-91). Bé cercàrem, però no poguérem trobar res per motiu de que el *bestiar cabrum* se pot dir que ha desaparegut de les Balears, Catalunya i València així com era antigament, per lo quant feia molt de mal an els arbres i la gent s'estimà més el producte dels arbres que no el de les cabres, senzillament perque aqueix era insignificant devora aquell. Així és que avui només romanen cabres seuvatges per les males petges dels pujals a on té mal d'arribar l'acció de l'home i que no se poren conrar ni treure'n altre profit; i llavò romanen les cabres pel consum diari de llet a les poblacions, que avui suposa re-de-molt. Aqueixes cabres casi totes provenen de fora i ofereixen un *vocabulari* massa reduït i poc vitenc.

Després de pensar-hi molt, a la fi nos som decidits a donar aquest cabal lexicogràfic tal com l'hem pogut aglapir, per moure els nostres col·laboradors a cercar ben arreu tots quants de mots i frases i modismes que hi haja a llurs respectives [179] comarques que aquí no en feim menció. Srs. Col·laboradors, qui ès confrare, que prenga candela! Reculliu tots l'indirecta i ia fer feina falta gent!

Hem de fer avinent que molts dels mots referents an el *bestiar cabrum* són els mateis que els del *bestiar de llana*; els qui estàn an aqueix cas, no los retreurem si no ofereixen un interés particular.

Els col·laboradors a qui escriguérem l'estiu de 1912 i que ens contestaren, són els següents, a tots los quals feim grans mercès per l'adjutori que ens dispensaren.

D. Joan Amer i Severa, propietari de Manacor, al cel sia ell i tots los morts.

D. Anfós Sans i Rossell, propietari de Vilafranca del Penedès.

D. Josep Faus i Condomines, Notari de Guissona (Ribera del Sió i del Llobregós).

D. Francesc Mestre i Noé, propietari i botiguer de Tortosa.

D. A. Serafí Casesnoves, propietari de Sort (Pallars)

D. Salvador Genis, propietari de Pineda.

Mn. Jaume Pascual, nadiu de Binissalem, Rector de Sant Llorenç des Cardassar.

D. Ramon Arquès i Arrufat, Notari de les Borges Blanques d'Urgell.

D. Joan de Porcioles, Notari d'Amer (entre Girona i Olot).

D. Joan Turrent, propietari d'Agullana (alt-Empordà).

Mn. J. Blazy, Vicari de Ribesaltes (Rosselló).

Mn. Ferran Esteva, Vicari d'Aitona, devers l'entreforc del Segre i del Cinca.

D. Rafael Cantó i Llopis, propietari d'Alcoi.

Mn. Andreu Rovira, de Bagà (alt-Berguedà).

D. Josep Pinyol, Mestre d'Escola, de Torre de l'Espanyol (les Garrigues: endret meridional de la província de Lleida).

D. Lluís Cases i Vinyes, propietari de Sant Feliu de Guíxols.  
Mn. Miquel Clar, *des Llombards* de Santanyí (Mallorca)  
M. I. Mn. Miquel Costa i Llobera, de Pollença.  
Mn. Jacinto Costa, Rector de Rocabrúna, més amunt de Camprodon,  
cap a França.  
D. Gaietà Huguet, de Benicàssim (Castelló de la Plana).  
Dr. D. Francesc Camps, Metge des Migjorn Gran (Menorca).

### **Castes de cabres**

El mot *cabra* [kábrə] s'aplica no sols a A) l'animal conegut per tal nom, sinó també a altres sers: B) vivents (crustacis, [180] insectes); C) plantes (certs bolets); D) fenòmens meteorològics (núvols, escuma d'ones de la mar); E) estels i constel·lacions; F) artefactes (especie de banc); G) certa classe de joc; H) cert estat d'ànima (mandra, malfeneria, vessa); I) frases i modismes.

### **A**

#### **La *cabra*, propiament dita**

Mamífer, de quatre peus, remugant: *capra hircus* Lin. N'hi ha dins tots els territoris de la Llengua, però ha mancabat molt per lo perjudicial que resulta per l'agricultura i els arbres; de manera que no més queden les cabres *selvatges*, que habiten per paratges inaccessibles, i les *lletes*, que proveeixen de llet les poblacions i que just formen petits *ramats* o *escabotells*.

Els mots referents a les *cabres* s'aboldronen segons els diferents aspectes que ofereix la vida de tal bestiar.

## § a

### Mots genèrics

**Banya:** allargament ossenc, vestit d'un tel epidèrmic dur i consistent que la cabra té, com altres animals, en la regió frontal.

**banyenc, -ca:** pertanyent a *banyes*

**banyot:** augmentatiu.

**banyarra:** augmentatiu.

**banyassa:** augmentatiu.

**banyeta:** diminutiu.

**banyeua:** diminutiu.

**banyetxa:** diminutiu.

**banyel·la:** diminutiu.

**banyina:** diminutiu.

**banyineua:** diminutiu.

**banyam:** col·lectiu.

**banyum:** col·lectiu.

**banyim:** col·lectiu.

**banyería:** col·lectiu.

**banyer:** col·lectiu.

**banyer:** el qui obra o empra *banyes* per fer-ne objectes d'art.

**banyatjar:** anomenar molt les *banyes*; assemblarse a una *banya*; manetjar les *banyes*.

**banyetjador, -ra:** afectat de *banyetjar*.

**banyada:** cop de banya

**banyadora:** augmentatiu

**banyadeta:** diminutiu.

**Banyó:** banya petita, quant comensa a sortir del cap.

**banyonot:** augmentatiu.

**banyonarro:** augmentatiu.

**banyonàs:** augmentatiu.

**banyonango**: augmentatiu.  
**banyonet**: diminutiu.  
**banyoneu**: diminutiu.  
**banyonei**: diminutiu.  
**banyonetxo**: diminutiu.  
**banyonel·lo**: diminutiu.  
**banyoningo**: diminutiu.  
**banyonengo**: diminutiu.  
**banyonam**: col·lectiu  
**banyonum**: col·lectiu  
**banyonim**: col·lectiu [181]  
**banyonada**: col·lectiu.  
**banyonería**: col·lectiu.  
**banyoner**: col·lectiu.  
**banyonetjar**: manetjar els *banyons*; anomenar-los molt; assemblar-se a un *banyó*.  
**banyonenc, -ca**: pertanyent a *banyons*.  
**banyam**: joc de banyes de la cabra.  
**banyamarro**: augmentatiu.  
**banyamot**: augmentatiu.  
**banyamet**: diminutiu.  
**banyametxo**: diminutiu.  
**banyamel·lo**: diminutiu.  
**banyameu**: diminutiu.  
**banyamei**: diminutiu.  
**banyamenc, -ca**: pertanyent a *banyam*.  
**banyamada**: conjunt de *banyams*.  
**Barballera**: manyoc de pel que certes cabres tenen baix de la barra (Rocabruna).  
**barballerota**: augmentatiu.  
**barballarassa**: augmentatiu.  
**barbalerarra**: augmentatiu.



**barballeranga**: augmentatiu.

**barballereta**: diminutiu.

**barballereua**: diminutiu.

**barballereta**: diminutiu.

**barballerel·la**: diminutiu.

**barballeringa**: diminutiu.

**barballerenga**: diminutiu.

**barballerina**: diminutiu.

**barballerineua**: diminutiu.

**barballerinetxa**: diminutiu.

**barballerinel·la**: diminutiu.

**barballerenc, -ca**: pertanyent a *barballera*.

**barballeretjar**: anomenar molt la *barballera*, assemblar-se a *barballera*.

**Barbó**: muixell de pel llargarut que certes cabres tenen baix de la barra (Mallorca).

**barbonot**: augmentatiu.

**barbonarro**: augmentatiu.

**barbonàs**: augmentatiu.

**barbonango**: augmentatiu.

**barbonet**: diminutiu.

**barboneu**: diminutiu.

**barbonei**: diminutiu.

**barbonetxo**: diminutiu.

**barbonel·lo**: diminutiu.

**barboningo**: diminutiu.

**barbonengo**: diminutiu.

**barbonam**: col·lectiu.

**barbonum**: col·lectiu.

**barbonim**: col·lectiu.

**barbonada**: col·lectiu.

**barbonería**: col·lectiu.

**barboner**: col·lectiu.

**barbonetjar**: anomenar molt el *barbó*; assemblar-se a un *barbó*.

**barbonetjador, -ra**: afectat de *barbonetjar*.

**barbonenc, -ca**: pertanyent a *barbó*.

**Barram**: sistema dentari, que en la *cabra* se compòn de *dents i caixals*, sense *ullals*. Té vuit dents, totes a la mandíbula de baix, i les muda en quatre anys, dues cada any (J. Faus i Condomines, Notari de Guissona).

**barramot**: augmentatiu.

**barramarro**: augmentatiu.

**barramàs**: augmentatiu.

**barramango**: augmentatiu.

**barramí**: diminutiu.

**barramet**: diminutiu.

**barrameu**: diminutiu.

**barramei**: diminutiu. [182]

**barramoi**: diminutiu.

**barrametxo**: diminutiu.

**barramel·lo**: diminutiu.

**barramengo**: diminutiu.

**barramingo**: diminutiu.

**barramó**: diminutiu.

**barramada**: col·lectiu.

**barramería**: col·lectiu.

**barramer**: col·lectiu.

**barramada**: cop de *barram*.

**barrametjar**: anomenar molt el *barram*; assemblar se a un *barram*.

**barrametjador**: afectat de *barrametjar*.

**barramenc, -ca**: pertanyent a *barram*.

**Bel**: crit de la *cabra*.

**belot**: augmentatiu.

**belarro**: augmentatiu.

**belàs**: augmentatiu.

**belango:** augmentatiu.  
**belet:** diminutiu.  
**beleu:** diminutiu.  
**belei:** diminutiu.  
**beloi:** diminutiu.  
**beletxo:** diminutiu.  
**belengo:** diminutiu.  
**belingo:** diminutiu.  
**belam:** col·lectiu.  
**belum:** col·lectiu.  
**belim:** col·lectiu.  
**belada:** col·lectiu.  
**belería:** col·lectiu.  
**beler:** col·lectiu.  
**belar:** emetre la cabra la seua veu.  
**belador, -ra:** afectat de *belar*.  
**beletjar:** anomenar molt el *bel*, assemblarse al *bel* de la *cabra*.  
**Bestiar cabrum:** les cabres.  
**Bestiar de pel:** les cabres.  
**Boc** [bɔk]: el mascle de la cabra: mot germànic: *bock*. Es general a tots els territoris de la llengua.  
**bocarro:** augmentatiu.  
**bocot:** augmentatiu.  
**bocàs:** augmentatiu.  
**bocango:** augmentatiu.  
**boquet:** diminutiu.  
**boqueu:** diminutiu.  
**boquei:** diminutiu.  
**boquetxo:** diminutiu.  
**boquel·lo:** diminutiu.  
**boquingo:** diminutiu.

**boquengo**: diminutiu.

**bocum**: col·lectiu.

**bocam** : col·lectiu.

**boquim**: col·lectiu.

**bocada**: col·lectiu.

**boquería**: col·lectiu.

**boquer**: col·lectiu.

**bocada**: feta propia i característica de *boc*.

**boquetjar**: anomenar molt el *boc*; assemblar-se a un *boc*.

**boquetjador, -ra**: afectat de *boquetjar*.

**boquenc, -ca**: pertanyent al *boc*.

**boquer**: guardià de *bocs*.

**Cabra**: la femella del *boc*. Del llatí *capra*. Es general a tots els territoris de la llengua.

**cabrota**: augmentatiu.

**cabrarra**: augmentatiu.

**cabrassa**: augmentatiu.

**cabranga**: augmentatiu.

**cabreta**: diminutiu.

**cabreua**: diminutiu.

**cabrina**: diminutiu.

**cabrineua**: diminutiu.

**cabretxa**: diminutiu.

**cabrel·la**: diminutiu. [183]

**cabringa**: diminutiu.

**cabrona**: diminutiu.

**cabrum**: col·lectiu.

**cabram**: col·lectiu.

**cabrim**: col·lectiu.

**cabrada**: col·lectiu.

**cabrería**: col·lectiu.

**cabrer**: col·lectiu.

**cabrall:** conjunt de cabres (Ribera del Sió i del Llobregós). —«A la fira hi havia molt *cabrall*»; «el *cabrall* va car» (Ibid).

**cabrada:** guarda o ramat de cabres (Ribera del Sió i del Llobregós); feta propia i característica de cabres.

**cabretjar:** anomenar molt la *cabra*; assemblar-se a la *cabra*.

**cabretjador, -ra:** afectat de *cabretjar*.

**cabrenc, -ca:** pertanyent a la *cabra*.

**Cabra-boc:** cabra hermafrodita (mascle i femella ensems). Es coneguda a Mallorca i Menorca i «freqüentíssima» a la Ribera del Sió i del Llobregós. «Tots els anys naixen en aquest país (Ribera del Sió i del Llobregós) moltes cabres que no són mascles ni femelles, pot ser millor dit, que no poden fecundar ni ser fecundades. Els individus hermafrodites són anomenats *cabra-bocs*». Un *cabra-boc* no serveix per cria; només és aprofitable per la carn. Un cabrer que guarda un escabot de 15 a 30 cabres, me diu que no hi ha cap any que no li neixin bastants *cabra-bocs*; aquest hivern últim n'ha tengut sis en la seua reduïda *cabradeta*. Es curiós que aquesta aberració de la naturalesa siga tan freqüent entre les cabres, al menys an aquest país. Els *cabra-bocs* solen matar-los de petits perquè els negociants de cabres a volta fan com aquell de no comprar-los, per *la fetor de pixum* (paraules textuais del cabrer que m'ho explica) que solen fer, degut a que per les deficiències del seu aparat secretori no llençen l'orina, sino que se'ls vessa i escorra per les cuixes y potes embrutant-los y fent que llensin una bravada agraviatoria y repugnant» (J. Faus i Condomines). També se coneix la *cabra-boc* a Torre de l'Espanyol (les Garrigues). A Mallorca no's coneixia entre les cabres d'altre temps, sino just entre les *lleteres* d'ara.

**Desvellar:** vendre les cabres velles d'un ramat (Benicàssim-Castelló de la Plana).

**desvellada:** l'acte de *desvellar*.

**desvellador, -ra:** que se fa *desvellar*; afectat de *desvellar*.

**desvellera:** ganes de *desvellar*.

**desvelladissa:** *desvellada*: intensiu.

**Embarballerar:** afartar qualcú parlant-li de *barballeres*.

**embarballerat, -da:** afartat de [184] sentir parlar de *barballeres*.

**embarballerador, -ra:** afectat d'*embarballerar*.

**Embarbonar:** afartar qualcú parlant-li de *barbons*.

**embarbonat, -da:** afartat de sentir parlar de *barbons*.

**embarbonador, -ra:** afectat d'*embarbonar*.

**Embanyamar:** afartar qualcú parlant-li de *banyams*.

**embanyamat, -da:** afartat de sentir parlar de *banyams*.

**embanyamador, -ra:** afectat d'*embanyamar*.

**Embanyar:** afartar qualcú parlant-li de *banyes*.

**embanyat, -da:** afartat de sentir parlar de *banyes*.

**embanyador, -ra:** afectat d'*embanyar*.

**Embanyonar:** afartar qualcú parlant-li de *banyons*.

**embanyonat, -da:** afartat de sentir parlar de *banyons*.

**embanyonador, -ra:** afectat d'*embanyonar*.

**embarramar:** afartar qualcú parlant-li de *barrams*.

**Embarramat, -da:** afartat de sentir parlar de *barrams*.

**embarramador, -ra:** afectat d'*embarramar*.

**Embelar:** afartar qualcú parlant-li de *bels*.

**embelat, -da:** afartat de sentir parlar de *bels*.

**embelador, -ra:** afectat d'*embelar*.

**Embocar:** afartar qualcú parlant-li de *bocs*.

**embocat, -da:** afartat de sentir rallar de *bocs*.

**embocador, -ra:** afectat de *embocar*.

**Emmamellonar:** afartar qualcú parlant de *mamellons*.

**emmamellonat, -da:** afartat de sentir rallar de *mamellons*.

**emmamellonador, -ra:** afectat d' *emmamellonar*.

**Empenyalar-se:** encastellar-se la cabra dalt qualche ressingle o penyal d'on no pot devallar ni passar envant ni enrera sensa caure de dalt abaix; afartar qualcú parlant-li de penyals o d'anar per penyals.

**empenyalat, -da:** el boc o la cabra encastellats a un penyal i que no poren passar envant ni enrera; afartat de sentir parlar de penyals o d'anar per penyals.

**empenyalador, -ra:** afectat d' *empenyalar-se*; afectat de cansar la gent parlant de penyals.

**empenyalera:** ganes d' *empenyalar-se*.

**empenyaladís, -ssa:** afectat d' *empenyalar-se*.

**Empotonar:** afartar qualcú parlant-li de *potons*.

**empotonat, -da:** afartat de sentir rallar de *potons*.

**empotonador, -ra:** afectat de *empotonar*.

**Empotarronar:** afartar qualcú parlant-li de *potarrons*.

**empotarronat, -da:** afartat de sentir rallar de *potarrons*.

**empotarronador, -ra:** afectat de *empotarronar*.

**Empasturar:** afartar qualcú parlant-li de *pastura*. [185]

**empasturat, -da:** afartat de sentir rallar de *pastura*.

**empasturador, -ra:** afectat de *empasturar*.

**Embassivar:** afartar qualcú parlant-li de *bassives*; cansar-se qualcú de tenir *bassives*.

**embassivat, -da:** afartat o cansat de sentir de *bassives* o de tenir-ne.

**embassivador, -ra:** afectat d' *embassivar*.

**Encabrar:** afartar qualcú parlant-li de *cabres*.

**encabrat, -da:** afartat de sentir rallar de *cabres*.

**encabrador, -ra:** afectat de *encabrar*.

**Enfilar-se:** pujar dalt arbre, penyal o punt alt. Les cabres hi molt la ferida a enfilar-se a llocs perillosos.

**enfilera:** ganes d' *enfilar-se*.

**enfiladís, -ssa:** afectat d' *enfilar-se*.

**enfilador, -ra:** afectat d' *enfilar-se*.

**enfilada:** l'acte d' *enfilar-se*.

**enfeliladota:** augmentatiu.

**enfeliladeta:** diminutiu.

**Faldes de la cabra:** el pel de la panxa de illada a illada (Manacor, Santanyí).

**Mamellons:** dos penjarolls de carn en forma d'aglà que certes cabres tenen baix de la barra (Mallorca, Rocabrúna).

**mamellonots:** aumentatiu.

**mamellonarro:** aumentatiu.

**mamellonassos:** au: aumentatiu.mentatiu.

**mamellonangos:** diminutiu.

**mamellonets:** diminutiu.

**mamelloneus:** diminutiu.

**mamelloneis:** diminutiu.

**mamellonois:** diminutiu.

**mamellonetxos:** diminutiu.

**mamellonel·los:** diminutiu.

**mamelloningos:** diminutiu.

**mamellonengos:** diminutiu.

**mamellonam:** col·lectiu.

**mamellonim:** col·lectiu.

**mamellonum:** col·lectiu.

**mamellonada:** col·lectiu.

**mamellonería:** col·lectiu.

**mamelloner:** col·lectiu.

**mamellonetjar:** anomenar molt els *mamellons*; assemblar-se als *mamellons*.

**mamellonetjador, -ra:** afectat de *mamellonetjar*.

**mamellonenc, -ca:** pertanyent a *mamelló*.

**Nas-de-setrí:** forma especial del nas de les cabres que s'anomena així per la semblança que té dita forma de nas amb el setrí (ampolla de vidre per oli o vinagre), això és, que la cabra té poc sobrenàs, no el té gaire sortit cap a defora (Santanyí).

**Orelles:** les cabres les solen tenir grosses i pàndoles (aixamplades per defora i tombant).



**orellassa:** augmentatiu.  
**orellarra:** augmentatiu.  
**orellota:** augmentatiu.  
**orellanga:** augmentatiu.  
**orelleta:** diminutiu.  
**orelleua:** diminutiu.  
**orelletxa:** diminutiu.  
**orellinga:** diminutiu.  
**orellenga:** diminutiu. [186]  
**orellina:** diminutiu.  
**orellineua:** diminutiu.  
**orellam:** col·lectiu.  
**orellum:** col·lectiu.  
**orellim:** col·lectiu.  
**orellada:** col·lectiu.  
**oreller:** col·lectiu.  
**orellería:** col·lectiu.  
**orellada:** cop d'orella.  
**orelletjar:** remenar les *orelles*; anomenar-les molt; assemblar-s'hi.  
**orelletjador, -ra:** afectat d'*orelletjar*.  
**orellenc, -ca:** pertanyent a orella.  
**Orellar:** afartar qualcú parlant-li d'*orelles*.  
**orellat, -da:** fart de sentir-ne parlar.  
**orellador, -ra:** afectat d'*orellar*.  
**Orellut, -da:** que té bones *orelles*.  
**orelludot, -da:** augmentatiu.  
**orelludango, -ga:** augmentatiu.  
**orelludet, -ta:** diminutiu.  
**orelludetxo, -xa:** diminutiu.  
**orelludel·lo, -l·la:** diminutiu.  
**orelludoí, -oia:** diminutiu.  
**orelludeu, -va:** diminutiu.

**orelludei, -eia:** diminutiu.

**orelludingo, -ga:** diminutiu.

**orelludengo, -ga:** diminutiu.

**orelludenc, -ca:** pertanyent a *orellut*.

**Orellam:** joc d'*orelles* de la cabra.

**orellamot:** augmentatiu.

**Orellamar:** afartar qualcú parlant-li d'*orellams*.

**orellamat, -da:** afartat de sentir parlar d'*orellams*.

**orellamador, -ra:** afectat de *orellamar*.

**orellamet:** diminutiu.

**orellametxo:** diminutiu.

**orellamel·lo:** diminutiu.

**orellemanc, -ca:** pertanyent a *orellam*.

**Pastura:** les herbes o fulles, ulls i escorxes d'arbres i plantes que les cabres troben i mengen per camps i muntanyes.

**pasturota:** augmentatiu.

**pasturassa:** augmentatiu.

**pastureta:** diminutiu.

**pastureua:** diminutiu.

**pasturona:** diminutiu.

**pasturetxa:** diminutiu.

**pasturel·la:** diminutiu.

**pasturinga:** diminutiu.

**pasturenga:** diminutiu.

**pasturetjar:** anomenar molt la *pastura*; assemblar-se a *pastura*

**pasturetjador, -ra:** afectat de *pasturetjar*.

**pasturenc, -ca:** pertanyent a *pastura*.

**Pasturatge:** *pastura*.

**pasturatjot:** augmentatiu.

**pasturatget:** diminutiu.

**pasturatgenc, -ca:** pertanyent a *pasturatge*.

**pasturetjar:** assemblar-se a *pasturatge*; anomenar molt *pasturatge*.

**pasturatgedor, -ra:** afectat de *pasturetjar*.

**pasturatjam:** col·lectiu.

**pasturatgim:** col·lectiu.

**pasturatjum:** col·lectiu.

**pasturatjada:** col·lectiu.

**pasturatgería:** col·lectiu.

**pasturatger:** col·lectiu.

**Pasturada:** l'acte de *pasturar*. Les cabres solen fer tres [187] *pasturades* per dia (J. Faus i Condomines).

**pasturadora:** augmentatiu.

**pasturadassa:** augmentatiu.

**pasturadeta:** diminutiu.

**pasturadeua:** diminutiu.

**pasturadona:** diminutiu.

**pasturadoia:** diminutiu.

**pasturadetxa:** diminutiu.

**pasturadel·la:** diminutiu.

**pasturadinga:** diminutiu.

**pasturadenga:** diminutiu.

**pasturador, -ra:** la *pastura* que se fa *pasturar*, que està a punt de que les cabres hi *pasturin*; la cabra afectada de *pasturar*.

**pasturetjar:** anomenar molt la *pastura*; assemblar-se a la *pastura*.

**Pasturar:** cercar i menjar la cabra les herbes o fulles i escorxes d'arbres de que s'alimenta per camps o muntanyes.

**Pasturera:** ganes de *pasturar*.

**Potarró:** el peu, la poteta de la cabra (Tarragona, Sant Bartomeu del Grau). Es un diminutiu de *pota*, fet amb el sufixe *-arro*, com *boscARRÓ* < *bosc*, *pontARRÓ* < *pont*, *llocARRÓ* < *lloc*, *llestARRÓ* < *llest*.

**potarronango:** augmentatiu.

**potarronot:** augmentatiu.

**potarronarro:** augmentatiu.

**potarronàs:** augmentatiu.  
**potarronet:** diminutiu.  
**potarronetxo:** diminutiu.  
**potarronel-lo:** diminutiu.  
**potarroningo:** diminutiu.  
**potarronengo:** diminutiu.  
**potarronenc, -ca:** pertanyent a *potarró*.  
**potarronetjar:** remenar el *potarró*; anomenar-lo molt; assemblar-s'hi.  
**potarronetjador, -ra:** afectat de *potarronetjar*.  
**potarronada:** cop de *potarró*, molts de *potarrons*.  
**potarronum:** col·lectiu.  
**potarronam:** col·lectiu.  
**potarronim:** col·lectiu.  
**potarronería:** col·lectiu.  
**potarroner:** col·lectiu.  
**Potó:** peu o poteta de la cabra; xapat pel mig, de dalt abaix: cada mitat se diu *mig-potó* (Mallorca).  
**potonot:** augmentatiu.  
**potonarro:** augmentatiu.  
**potonango:** augmentatiu.  
**potonàs:** augmentatiu.  
**potonet:** diminutiu.  
**potoneu:** diminutiu.  
**potonei:** diminutiu.  
**potonetxo:** diminutiu.  
**potonel-lo:** diminutiu.  
**potoningo:** diminutiu.  
**potonengo:** diminutiu.  
**potoiar:** caminar; fer navegar els potons.  
**potoiera:** ganes de *potoiar*.  
**potoiador, -ra:** afectat de *potoiar*.  
**potoiada:** acció intensa i prolongada de *potoiar*.

**potonenc, -ca:** pertanyent a *potó*.

**potonetjar:** fer navegar els *potons*; anomenar-los molt; assemblar-s'hi.

**potonetjador, -ra:** afectat de *potonetjar*.

**potonetjada:** acció intensa i prolongada de *potonetjar*.

**potonetjada:** ganes de *potonetjar*. [188]

**Queix:** sistema dentari, barram de les cabres i demés animals (Ribera del Sió i del Llobregós).

**queixot:** augmentatiu.

**queixarro:** augmentatiu.

**queixango:** augmentatiu.

**queixàs:** augmentatiu.

**queixet:** diminutiu.

**queixetxo:** diminutiu.

**queixel·lo:** diminutiu.

**queixingo:** diminutiu.

**queixengo:** diminutiu.

**queixam:** col·lectiu.

**queixim:** col·lectiu.

**queixum:** col·lectiu.

**queixada:** col·lectiu.

**queixería:** col·lectiu.

**queixer:** col·lectiu.

**queixera:** els dos extrems o ànguls del forat de la boca.

**queixenc, -ca:** pertanyent a *queix*.

**Remugar:** roegar o mastegar la cabra per segona vegada el menjar, treient-lo-se del ventrell per esmenussar-lo més bé amb el barram a fi de que li siga més profitant.

**remuguera:** ganes de remugar.

**Remuc:** l'acció de *remugar*.

**Remugada:** l'acte intens de *remugar*. Les cabres fan tres *remugades* per dia (Ribera del Sió i del Llobregós).

**remugadota:** intensius.

**remugadassa:** intensius.

**remugadarra:** intensius.

**remugadeta:** diminutiu.

**remugadeua:** diminutiu.

**remugadoia:** diminutiu.

**remugadetxa:** diminutiu.

**remugadel·la:** diminutiu.

**remugadinga:** diminutiu.

**remugadenga:** diminutiu.

**remugadissa:** l'acte intens i repetit de *remugar*.

**remugador, -ra:** allò que se fa *remugar*; afectat de *remugar*.

**remugadís, -sa:** afectat de *remugar*.

**Sobre-nas:** la part superior del nas que en les cabres és molt pronunciada, molt sortida en forma de trinxet.

**sobre-nassot:** augmentatiu.

**sobre-nassarro:** augmentatiu.

**sobre-nassango:** augmentatiu.

**sobre-nasset:** diminutiu.

**sobre-nassam:** col·lectiu.

**sobre-nassim:** col·lectiu.

**sobre-nassum:** col·lectiu.

**Sucar:** pegar les cabres amb lo front i banyar a altres cabres o a la gent.

**sucar-se:** reflexiu de *sucar*.

**suquera:** ganes de *sucar*.

**sucot:** cop amb lo front a qualque banda. Se diu tant de les cabres com de les persones.

**sucador, -ra:** afectat de *sucar*; que mereix que el *suquen*.

**sucada:** l'acte de *sucar*.

**sucadota:** augmentatiu.

**sucadeta:** diminutiu.

**sucadeua:** diminutiu.

**sucadoia:** diminutiu.

**sucadetxa:** diminutiu.  
**sucadel·la:** diminutiu.  
**sucadinga:** diminutiu.  
**sucadenga:** diminutiu.  
**sucadís, -ssa:** afectat de sucar.  
**sucadissa:** acte intens i repetit de *sucar*. [189]  
**Unglot:** el mig-potó de la cabra (Tarragona, Sant Bartomeu del Grau).  
**unglotango:** augmentatiu.  
**unglotot:** augmentatiu.  
**unglotarro:** augmentatiu.  
**unglotet:** diminutiu.  
**unglotetxo:** diminutiu.  
**unglotel·lo:** diminutiu.  
**unglotengo:** diminutiu.  
**unglotingo:** diminutiu.  
**unglotam:** molts d'*unglots*  
**unglotim:** col·lectiu.  
**unglotum:** col·lectiu.  
**ungloteria:** col·lectiu.  
**ungloter:** col·lectiu.  
**unglotada:** molts d'*unglots*; cop d'*unglot*.  
**unglotetjar:** fer navegar els *unglots*; anomenar-los molt; assemblar-s'hi.  
**unglotetjador, -ra:** afectat de *unglotetjar*.  
**unglotenc, -ca:** pertanyent a *unglot*.  
**unglotetgera:** ganes d'*unglotetjar*.

## § b.

### Mots relatius i correlatius a la procreació.

**Aboquir:** donar la cabra en el boc per que la cubresca; cubrir el boc la cabra.

**aboquir-se:** entrar la cabra en calor per rebre la fecundació (Mallorca).

**Aferrar:** concebre la cabra quan es fecundada (Mallorca).

**aferradora:** la que facilment *aferra*.

**afarrera:** ganes d'*aferrar*.

**Aforrar:** esvortar la cabra (Ribera del Sió i del Llobregós).

**Amollar:** el boc de llevar a les cabres per la fecundació. Sol fer-se de quinze a vint de maig (Santanyí-Mallorca).

**amollador:** que se fa *amollar*, que és hora d'*amollar-lo*; afectat d'*amollar* el boc.

**amollera:** ganes d'*amollar*.

**amollada:** l'acte d'*amollar*.

**amolladota:** augmentatiu.

**amolladeta:** diminutiu.

**amolladissa:** amollada.

**amolladís, -ssa:** afectat d'*amollar*.

**Aixorca:** (cabra): estèril, que no pot *cabridar* (Rosselló).

**Bassiva:** (cabra): que no ha fet ni ha de fer cabrit, que no ha *cabridat* ni ha de *cabridar* (Aitona, Mallorca, Sort).

**bassivota:** augmentatiu.

**bassivassa:** augmentatiu.

**bassivarra:** augmentatiu.

**bassivanga:** augmentatiu.

**bassiveta:** diminutiu.

**bassiveva:** diminutiu.

**bassivona:** diminutiu.

**bassivetxa:** diminutiu.

**bassivel·la:** diminutiu.

**bassivinga:** diminutiu.

**bassivenga:** diminutiu.

**bassivam:** col·lectiu.

**bassivum:** col·lectiu.

**bassivim:** col·lectiu. [190]

**bassivada:** col·lectiu.



**bassivería:** col·lectiu.

**bassiver:** col·lectiu.

**bassivetjar:** anomenar molt les *bassives*; assemblar-se a *bassives*.

**bassivetjador, -ra:** afectat de *bassivetjar*.

**bassivenc, -ca:** pertanyent a *bassives*.

**Boc de llevar:** que serveix per cubrir les cabres (Mallorca), —Deixa anar una farum ben amoïnadora, ens diu N'Alfons Sans i Rossell de Vilafranca del Penedès.

**Boc esclavó:** que just té un senyal defora o tots dos dedins (Santanyí).

**Boc renegoll:** que té un senyal més gros que l'altre, però tots dos visibles (Santanyí).

**Boquir:** fecundar el boc a la cabra (Ribera del Sió i del Llobregós, Rocabrúna).

**boquir-se:** ésser la cabra fecundada del boc.

**boquida (cabra):** una cabra *boquida* d'un mes, això és, que fa un mes que la *boquiren* (Ribera del Sió i del Llobregós); —l'acte de *boquir* (Mallorca).

**boquiguera:** ganes de *boquir*.

**Bot:** l'acte de posar-se i estar el boc dalt la cabra per fecundar-la (Mallorca).

**botot:** augmentatiu.

**botarro:** augmentatiu.

**botàs:** augmentatiu.

**botet:** diminutiu.

**botetxo:** diminutiu.

**Buida (cabra):** que no és prenys (Mallorca).

**Cabra de cría:** que mena cabrit, que l'alleta (Sort); que du llet a les dues mamelles (Santanyí); la que ha fet cabrit i el mena (Mallorca).

**Cabra de llet:** la que cría (Menorca), que ja no mena cabrit, però la munyen (Santanyí).

**Cabra de ventre:** que sol nodrir (Mallorca). —«Si volran tenir en lo ramat dels moltons algunes *cabres de ventre...* o puguem fer». Arx. Parr. de Segura, 1580, paper solt.

**Cabridada (cabra):** que ha fet cabrit. «N’hi puc proporcionar una, *cabridada* de cinc dies» (Ribera del Sió i del Llobregós); —l’acte de *cabridar*.

**Cabridar:** fer la cabra el cabrit, parir-lo (Catalunya). Solen *cabridar* devers octubre, però també altres mesos.

**cabridera:** ganes de *cabridar*.

**cabridadora (cabra):** que *cabrida* molt, bona per *cabridar*.

**Cabró:** boc sensa cenar quqe passa dels sis mesos (Solsona, Gironella, Balaguer, Plana de Vic); —boc de llevar (Rocabruna).

**cabronot:** aumentatiu.

**cabronarro:** aumentatiu.

**cabronàs:** aumentatiu.

**cabronango:** aumentatiu.

**cabronet:** diminutiu.

**cabroneu:** diminutiu.

**cabronei:** diminutiu.

**cabronetxo:** diminutiu.

**cabronel·lo:** diminutiu.

**cabroningo:** diminutiu. [191]

**cabronengo:** diminutiu.

**cabronam:** col·lectiu.

**cabronim:** col·lectiu.

**cabronum:** col·lectiu.

**cabronada:** col·lectiu.

**cabronería:** col·lectiu.

**cabroner:** col·lectiu.

**cabronetjar:** fer obres de *cabró*; assemblar-se a un *cabró*; anomenar molt *cabró*.

**cabronetjador, -ra:** afectat de *cabronetjar*.

**cabronenc, -ca:** pertanyent a *cabró*.

**Cenar:** castrar, del llatí *circinare* (tallar); surt de la mateixa rel el cast.  
*Cercenar*.

**cenara:** ganes de *cenar*.

**cenador, -ra:** el que *cena*.

**cenada:** l'acte de *cenar*.

**cenadota:** augmentatiu.

**cenadeta:** diminutiu.

**cenadetxa:** diminutiu.

**cenadel·la:** diminutiu.

**cenat, -da:** adjectiu.

**cenadot, -ta:** augmentatiu.

**cenadet, -ta:** diminutiu.

**cenadel·lo, -l·la:** diminutiu.

**cenadetxo, -txa:** diminutiu.

**cenadum:** col·lectiu.

**cenadim:** col·lectiu.

**cenadam:** col·lectiu.

**cenader:** col·lectiu.

**Crestat:** boc que té, dels espal·lons fins an el cap, una cresta de pel, que tomba a modo de cabellera (Manacor); —boc cenat (Amer, Sant Feliu de Guíxols, Rocabruna, Benicàssim); —segall (boc jove), això és, que li han deslloriguerats els senyals o que l'han cenat (Menorca); —nom que's dona a la carn de cabra en oposició a la *carn de moltó* (Pollença).

**crestador:** augmentatiu.

**crestadet:** diminutiu.

**crestadetxo:** diminutiu.

**crestadingo:** diminutiu.

**crestadengo:** diminutiu.

**crestadetjar:** assemblar-se a *crestat*; anomenar molt *crestat*.

**crestadenc, -ca:** pertanyent a *crestat*.

**crestadum:** col·lectiu:

**crestadim:** col·lectiu:

**crestadam:** col·lectiu.

**crestada:** col·lectiu:

**crestadería:** col·lectiu:

**crestader:** col·lectiu:

**Crestó:** boc cenat (Benicàssim, Bagà, Penedès, les Borges Blanques d'Urgell, Ribera del Sió i del Llobregós, Sort, Tortosa); —boc de llevar (Alcoi).

**crestonot:** augmentatiu.

**crestonarro:** augmentatiu.

**crestonàs:** augmentatiu.

**crestonango:** augmentatiu.

**crestonet:** diminutiu.

**crestoneu:** diminutiu.

**crestonei:** diminutiu.

**crestonoi:** diminutiu.

**crestonetxo:** diminutiu.

**crestonel·lo:** diminutiu.

**crestoningo:** diminutiu.

**crestonengo:** diminutiu.

**crestonería:** col·lectiu.

**crestoner:** col·lectiu.

**crestonam:** col·lectiu.

**crestonim:** col·lectiu.

**crestonum:** col·lectiu. [192]

**crestonenc, -ca:** pertanyent a *crestó*.

**crestonetjar:** assemblar-se a *crestó*; anomenar molt *crestons*.

**crestonetjador, -ra:** afectat de *crestonetjar*.

**crestonada:** guarda les cabres (Ribera del Sió i del Llobregós); feta pròpia de *crestons*.

**crestonadota:** augmentatiu.

**crestonedeta:** diminutiu.

**crestonadetxa:** diminutiu.

**Cria:** el fill de la cabra.

**criar:** alletar la cabra son fill.

**criera:** ganes de criar.

**criada:** l'acte de criar.

**criadora:** (cabra) la que cria sovint.

**criadorota:** intensius.

**criadorera:** intensius.

**Emmardanar:** afartar qualcú parlant de *mardans*.

**emmardanat, -da:** fart de *mardans*.

**emmardanador, -ra:** afectat d'*emmardanar*.

**Encabronar:** afartar-se de sentir parlar de *cabrons*.

**encabronat, -da:** fart de cabrons.

**encabronador, -ra:** afectat d'*encabronar*.

**Encrestonar:** afartar qualcú parlant de *crestons*.

**encrestonat, -da:** fart de *crestons*.

**encrestonador, -ra:** afectat de *encrestonar*.

**Enforrar:** afartar qualcú parlant de cabres forres.

**enforrat, -da:** fart de cabres *forres*.

**enforrador, -ra:** afectat d'*enforrar*.

**Enrenegollar:** afartar qualcú parlant de *renegolls*.

**enrenegollat, -da:** fart de *renegolls*.

**enrenegollador, -ra:** afectat de *enrenegollar*.

**Enxisclonar:** afartar qualcú parlant-li de *xisclons*.

**enxisclonat, -da:** fart de *xisclons*.

**enxisclonador, -ra:** afectat de *enxisclonar*.

**Enxorcar:** afartar qualcú parlant de cabres *xorques*.

**enxorcat, -da:** fart de *xorques*.

**enxorcadador, -ra:** afectat d'*enxorcar*.

**Escabridar:** esvortar, tirar el cabrit abans d'hora (Bagà).

**escabridadora** (cabra): la que esvorta facilment (Bagà).

**escabridada:** l'acte d'*escabridar*.

**escabridadota:** augmentatiu.

**escabridadeta:** diminutiu.

**Esclavò (boc):** que només té un senyal visible o tots dos dins el còs (Santanyí); que no'n té cap de visible (Menorca). A Menorca també se diu *clavó*.

**esclavonot:** augmentatiu.

**esclavonarro:** augmentatiu.

**esclavonàs:** augmentatiu.

**esclavonango:** augmentatiu.

**esclavonet:** diminutiu.

**esclavoneu:** diminutiu.

**esclavonei:** diminutiu.

**esclavonetxo:** diminutiu.

**esclavonel·lo:** diminutiu.

**esclavoningo:** diminutiu.

**esclavonengo:** diminutiu. [193]

**esclavonam:** col·lectiu.

**esclavonim:** col·lectiu.

**esclavonum:** col·lectiu.

**esclavonada:** col·lectiu.

**esclavonería:** col·lectiu.

**esclavoner:** col·lectiu.

**esclavonenc, -ca:** pertanyent a *esclavó*.

**esclavonetjar:** assemblar-se a un *esclavó*: anomenar molt els *esclavons*.

**esclavonetjador, -ra:** afectat d'*esclavonetjar*.

**esclavonar:** afartar qualcú parlant d'*esclavons*.

**esclavonador, -ra:** afectat d'*esclavonar*.

**Esforrar:** parir la cabra abans d'hora (Ribera del Sió i del Llobregós).

**esforradora** (cabra): la que té bo de fer l'*esforrar*.

**esforrera:** ganes d'*esforrar*.

**esforrada:** l'acte d'*esforrar*.

**esforradota:** aumentatiu.

**esforradeta:** diminutiu.

**Esvortar:** escabridar, parir la cabra abans d'hora.

**esvortadora** (cabra): que facilment esvorta.

**esvortera:** ganes d'*esvortar*.

**Esvortada:** l'acte d'*esvortar*.

**esvortadota:** aumentatiu.

**esvortadassa:** aumentatiu.

**esvortadarra:** aumentatiu.

**esvortadeta:** diminutiu.

**esvortadeua:** diminutiu.

**esvortadetxa:** diminutiu.

**esvortadel·la:** diminutiu.

**esvortadinga:** diminutiu.

**esvortadenga:** diminutiu.

**Esvort:** el cabrit concebut i format dins la mare que no arriba a aplec, que neix mort.

**esvortot:** aumentatiu.

**esvortarro:** aumentatiu.

**esvortàs:** aumentatiu.

**esvortango:** aumentatiu.

**esvortet:** diminutiu.

**esvorteu:** diminutiu.

**esvortei:** diminutiu.

**esvortingo:** diminutiu.

**esvortengo:** diminutiu.

**esvortetxo:** diminutiu.

**esvortel·lo:** diminutiu.

**esvortam:** col·lectiu.

**esvortum:** col·lectiu.

**esvortim:** col·lectiu.

**esvortada:** col·lectiu.

**esvortería:** col·lectiu.

**esvorter:** col·lectiu.

**esvortetjar:** assemblar-se a un *esvort*, anomenar molt *esvort*.

**esvortenc, -ca:** pertanyent a *esvort*.

**esvortetjador, -ra:** afectat d'*esvortetjar*.

**Esvortó:** el fill de la cabra, nat abans d'hora (Mallorca).

**esvortonot:** augmentatiu.

**esvortonarro:** augmentatiu.

**esvortonàs:** augmentatiu.

**esvortonango:** augmentatiu.

**esvortonet:** diminutiu.

**esvortoneu:** diminutiu.

**esvortonei:** diminutiu.

**esvortonetxo:** diminutiu.

**esvortonel·lo:** diminutiu.

**esvortoningo:** diminutiu.

**esvortonengo:** diminutiu.

**esvortonejar:** assemblar-se a un *esvortó*, anomenar molt *esvortó*. [194]

**esvortonetjador, -ra:** afectat de *esvortonetjar*.

**esvortonar:** afartar qualcú parlant d'*esvortons*.

**esvortonador, -ra:** afectat d'*esvortonar*.

**esvortum:** col·lectiu.

**esvortim:** col·lectiu.

**esvortam:** col·lectiu.

**esvortada:** col·lectiu.

**esvorter:** col·lectiu.

**esvortería:** col·lectiu.

**esvortenc, -ca:** pertanyent a *esvortó*.

**Forra** (cabra): que no cria (Rocabruna); —xorca, estèril (Agullana, Pineda, Bagà, Torre de l'Espanyol, Sant Feliu de Guíxols); —que no ès prenys (Benicàssim).

**forrota:** augmentatiu.



**forreta:** diminutiu.  
**forretxa:** diminutiu.  
**forrel·la:** diminutiu.  
**forram:** col·lectiu.  
**forrim:** col·lectiu.  
**forrum:** col·lectiu.  
**forrería:** col·lectiu.  
**forrada:** col·lectiu.  
**forrer:** col·lectiu.  
**forrenc, -ca:** pertanyent a *forra*.  
**forretjar:** assemblar-se a cabra *forra*; anomenar molt cabres *forres*.  
**forretjador, -ra:** afectat de *forretjar*.  
**Forrar:** esvortar, parir abans d'hora (Bagà).  
**forrada (cabra):** que esvorta fàcilment.  
**forrera:** ganes de *forrar*.  
**Grossa (cabra):** prenys (Menorca).  
**grossota:** augmentatiu.  
**grosseta:** diminutiu.  
**Menera (cabra):** que mena cabrit, que en cria (Rosselló).  
**Mardà:** boc pare (Tortosa).  
**mardanot:** augmentatiu.  
**mardanarro:** augmentatiu.  
**mardanàs:** augmentatiu.  
**mardanango:** augmentatiu.  
**mardanet:** diminutiu.  
**mardaneu:** diminutiu.  
**mardanei:** diminutiu.  
**mardanetxo:** diminutiu.  
**mardanel·lo:** diminutiu.  
**mardanul·lo:** diminutiu.  
**mardaningo:** diminutiu.  
**mardanengo:** diminutiu.

**mardanetjar:** assemblar-se a *mardà*; anomenar molt el *mardà*.  
**mardanenc, -ca:** pertanyent a *marda*.  
**mardanada:** feta propia de *mardà*.  
**mardanam:** col·lectiu.  
**mardanim:** col·lectiu.  
**mardanum:** col·lectiu.  
**mardanada:** col·lectiu.  
**mardanería:** col·lectiu.  
**mardaner:** col·lectiu.  
**Matxo:** boc cenat (Aitona, Alcoi).  
**Néixer:** sortir del ventre de la mare.  
**neixor:** naixement.  
**neixement:** l'acte de néixer.  
**neixença:** l'acte de néixer.  
**Nascia:** els cabrits nats; la renovellada, l'esplet de les cabres (Mallorca).  
**Parella (cabra):** que mena cabrit (Torre de l'Espanyol). [195]  
**Parella de dos:** cabra que mena dos cabrits.  
**Plena (cabra):** prenys (Mallorca).  
**Portar:** esser prenys la cabra i qualsevol altra femella (Ribera del Sió y del Llobregós).  
**portadora** (cabra): que es bona per *portar*.  
**portera:** ganes de *portar*.  
**Prenyat:** el de la cabra dura sis mesos (Ribera del Sió i del Llobregós).  
**Prenys** (cabra): la fecundada que ha *aferrat*.  
**Renegoll** (boc): que sols té un senyal defora (Menorca); —que en té un més gros que l'altre, però defora tots dos (Santanyí-Mallorca).  
**renegollot:** augmentatiu.  
**renegollarro:** augmentatiu.  
**renegollàs:** augmentatiu.  
**renegollango:** augmentatiu.  
**renegollet:** diminutiu.  
**renegolleu:** diminutiu.

**renegollei:** diminutiu.

**renegolloi:** diminutiu.

**renegolletxo:** diminutiu.

**renegollengo:** diminutiu.

**renegollingo:** diminutiu.

**renegollam:** col·lectiu.

**renegollim:** col·lectiu.

**renegollum:** col·lectiu.

**renegollada:** col·lectiu.

**renegollería:** col·lectiu.

**renegoller:** col·lectiu.

**renegollada:** feta propia de *renegoll*.

**renegollenc, -ca:** pertanyent a *renegoll*.

**renegolletjar:** assemblar-se a *renegoll*; anomenar molt *renegoll*.

**renegolletjador, -ra:** afectat de *renegolletjar*.

**Tendrera (cabra):** que ha *cabridat* de fresc, això és, els tres primers mesos d'haver *cabridat* (Ribera del Sió i del Llobregós).

**tendrerota:** augmentatiu.

**tendrereta:** diminutiu.

**tendreretxa:** diminutiu.

**tendrerel·la:** diminutiu.

**tendrerenc, -ca:** pertanyent a *tendrera*.

**Tornetjar:** deslloriguerar els senyals an el bosc (Mallorca i Menorca). «Na Francisquina del Pare | va *tornetjar* un segai | i vaig coneixe en sa cara | que no'n via cenats mai; | i, per no avisar es frare, | li feu fe's derrer badai» (cançó popular de Menorca. En temps primer la feina de *cenar*, *tornetjar* animals i sainar bestiar era feina dels frares llecs. Dr. Camps des Migjorn Gran).

**tornetjador, -ra:** que sap *tornetjar*; que és a triquet d'esser *tornetjat*; que és afectat de *tornetjar*.

**tornetjadís, -ssa:** afectat de *tornetjar*.

**tornetjada:** l'acte de *tornetjar*.

**tornetjadota:** augmentatiu.

**tornetjadeta:** diminutiu.

**Vassiva (cabra)** bassiva, que no cria (Ribera del Sió i del Llobregós);  
xorca, estèril (torre de l'Espanyol). [196]

**Xiscló** (boc): que només té un senyal; també s'anomena *giscló* (Ribera  
del Sió i del Llobregós).

**xisclonot:** augmentatiu.

**xisclonarro:** augmentatiu.

**xisclonàs:** augmentatiu.

**xosclonango:** augmentatiu.

**xisclonet:** diminutiu.

**xiscloneu:** diminutiu.

**xisclonetxo:** diminutiu.

**xisclonel·lo:** diminutiu.

**xisclonei:** diminutiu.

**xisclonoi:** diminutiu.

**xiscloningo:** diminutiu.

**xisclonengo:** diminutiu.

**xisclonam:** col·lectiu.

**xisclonim:** col·lectiu.

**xisclonum:** col·lectiu.

**xisclonada:** col·lectiu.

**xisclonería:** col·lectiu.

**xiscloner:** col·lectiu.

**xisclonenc, -ca:** pertanyent a *xiscló*.

**xisclonetjar:** assemblar-se a *xiscló*; anomenar molt *xiscló*.

**xisclonetjador, -ra:** afectat de anomenar molt *xiscló*.

**Xorca** (cabra): estèril.

**xorcota:** augmentatiu.

**xorcassa:** augmentatiu.

**xorcarra:** augmentatiu.

**xorqueta:** diminutiu.

**xorqueua:** diminutiu.  
**xorquel·la:** diminutiu.  
**xorquetxa:** diminutiu.  
**xorquetjar:** assemblar-se a *xorques*; anomenar molt les *xorques*.  
**xorquetjador, -ra:** afectat de *xorquetjar*.  
**xorquenc, -ca:** pertanyent a *xorques*.  
**xorcada:** feta propia de *xorques*.  
**xorcadota:** augmentatiu.  
**xorcadeta:** diminutiu.  
**xorcam:** col·lectiu.  
**xorquim:** col·lectiu.  
**xorcum:** col·lectiu.  
**xorcada:** col·lectiu.  
**xorcaría:** col·lectiu.  
**xorquer:** col·lectiu.

\*\*\*\*\*

---

PALMA DE MALLORCA —Tipo-litografia de Amengual y Muntaner—1916

# Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Suscripció: dins Espanya: 2 pess. l'any. - Redacció: St. Bernat, 5, Pral.-2.<sup>a</sup>-Palma  
Estranger: 2'60 pess.

[197]\*

Vocabulari del *bestiar cabrum*<sup>8</sup> (197-214)

§ c.

**Noms de les cabres segons llur nissaga.**

**Africana:** procedent d'Àfrica, per l'estil de la *murciana* (Alcoi).

**africanota:** augmentatiu.

**africaneta:** diminutiu.

**africanetxa:** diminutiu.

**africanar:** afartar parlant de cabres *africanes*.

**africanetjar:** anomenar molt cabres *africanes*; assemblar-s'hi.

**africanada:** feta propia de cabra *africana*; multitud de cabres *africanes*.

**africanenc, -ca:** pertanyent a cabra *africana*.

**Algerina:** procedent d'Alger: peluda, nas de setrí, braguer gros, si és *neta*; si és *mesclada*, braguer menut or[di]nariament (Santanyí, Manacor).

**algerinota:** augmentatiu.

**algerineta:** diminutiu.

---

\* T. IX. —Janer-febrier de 1916. —N. 7.

<sup>8</sup> Nota (1) de l'original: Veiau BOLLETÍ de novembre-desembre d'entany.

**algerinetxa:** diminutiu.

**algerinar:** afartar qualcú parlant de cabres *algerines*.

**algerinenc, -ca:** pertanyent a cabra *algerina*.

**algerinetjar:** anomenar molt cabres *algerines*; assemblar-s'hi.

**algerinada:** feta propia de cabra *algerina*; multitud de cabres *algerines*.

**Alicantina:** procedent d'Alacant; lletera (Manacor, Binissalem, Sant Feliu de Guíxols).

**alicantinota:** augmentatiu.

**alicantineta:** diminutiu.

**alicantineta:** diminutiu.

**alicantinenc, -ca:** pertanyent a cabra *alicantina*.

**alicantinar:** afartar parlant de cabres *alicantines*.

**alicantineta:** anomenar molt cabres *alicantines*; assemblar-s'hi.

**alicantinada:** feta propia de cabra *alicantina*; multitud de cabres *alicantines*. [198]

**Bordalesa:** procedent de Bordeus; ès tan coneguda a Sant Feliu de Guíxols, que ja la consideren propia del país (Sant Feliu de Guíxols).

**bordalesota:** augmentatiu.

**bordaleseta:** diminutiu.

**bordaleseta:** diminutiu.

**bordalesenc, -ca:** pertanyent a cabra *bordalesa*.

**bordalesetjar:** anomenar molt la cabra *bordalesa*; assemblar-s'hi.

**bordalesada:** feta propia de cabra *bordalesa*; multitud de cabres *bordaleses*.

**Cerdana:** procedent de la Cerdanya (Rosselló).

**cerdanota:** augmentatiu.

**cerdaneta:** diminutiu.

**cerdaneta:** diminutiu.

**cerdanenc, -ca:** pertanyent a cabra *cerdana*.

**cerdanetjar:** anomenar molt la cabra *cerdana*; assemblar-s'hi.

**cerdanada:** feta propia de cabra *cerdana*; multitud de cabres *cerdanes*.

**Embordalesar:** afartar parlant de cabres *bordaleses*.

**Emmaltesar:** afartar parlant de cabres *malteses*.

**Emmarroquinar:** afartar parlant de cabres *marroquines*.

**Emmallorquinar:** afartar parlant de cabres afartar parlant de cabres *mallorquines*.

**Emmorunar:** afartar parlant de cabres *morunes*.

**Emmurcianar:** afartar parlant de cabres *murcianes*.

**Encerdanar:** afartar parlant de cabres *cerdanes*.

**Enfilipinar:** afartar parlant de cabres *filipines*.

**Enfrancesar:** afartar parlant de cabres *franceses*.

**Engabatxar:** afartar parlant de cabres *gabatxes*.

**Engranadinar:** afartar parlant de cabres *granadines*.

**Enguillerar:** afartar parlant de cabres *guilleres*.

**Ensuïssar:** afartar parlant de cabres *suïsses*.

**Envalencianar:** afartar parlant de cabres *valencianes*.

**Ervissenca:** procedent d'Eivissa (Mallorca).

**ervissencota:** augmentatiu.

**ervissenqueta:** diminutiu.

**ervissenquetxa:** diminutiu.

**ervissencar:** afartar parlant de cabres *ervissenques*.

**ervissenquetjar:** anomenar molt cabres *ervissenques*; assemblar-s'hi.

**ervissencada:** feta propia de cabra *ervissenca*; multitud de cabres *ervissenques*.

**Extremenya:** procedent d'Extremadura (Alcoi).

**extremenyota:** augmentatiu.

**extremenyeta:** diminutiu.

**extremenyetxa:** diminutiu.

**extremenyenc, -ca:** pertanyent a cabra *extremenya*.

**extremenyar:** afartar parlant de cabres *extremenyes*.

**extremenyetjar:** anomenar molt cabres *extremenyes*; assemblar-s'hi.

**extremenyada:** feta propia de cabra *extremenya*; multitud de cabres *extremenyes*.



**Filipina:** procedent de [199] Filipines: ès roja o negra i menuda (Tortosa).

**filipinota:** augmentatiu.

**filipineta:** diminutiu.

**filipinetxa:** diminutiu.

**filipinenc, -ca:** pertanyent a cabra *filipina*.

**filipinetjar:** anomenar molt cabres *filipines*; assemblar-s'hi.

**filipinada:** feta propia de cabra *filipina*; multitud de cabres *filipines*.

**Francesa:** procedent de França; té el pel llarc (Pineda, Sant Feliu de Guíxols).

**francesota:** augmentatiu.

**franceseta:** diminutiu.

**francesetxa:** diminutiu.

**francesenc, -ca:** pertanyent a cabra *francesa*.

**francesetjar:** anomenar molt les cabres *franceses*; assemblar-s'hi.

**francesada:** feta propia de cabra *francesa*; multitud de cabres *franceses*.

**Gabatxa:** procedent de la Gabatxeria o França meridional (Amer, Rosselló).

**gabatxota:** augmentatiu.

**gabatxeta:** diminutiu.

**gabatxetxa:** diminutiu.

**gabatxenc, -ca:** pertanyent a cabra *gabatxa*.

**gabatxejar:** anomenar molt cabres *gabatxes*; assemblar-s'hi.

**gabatxada:** feta propia de cabra *gabatxa*; multitud de cabres *gabatxes*.

**Granadina:** procedent de Granada; ès la més lletera; té un braguer tan gros que casi li pega p'en-terra; no va a pasturar pel camp, sino que menja(,) tancada (Alcoi, Sant Feliu de Guíxols).

**granadinota:** augmentatiu.

**granadineta:** diminutiu.

**granadinetxa:** diminutiu.

**granadinenc, -ca:** pertanyent a cabra *granadina*.

**granadinetjar:** anomenar molt cabres *granadines*; assemblar-s'hi.

**granadinada:** feta propia de cabra *granadina*; multitud de cabres *granadines*.

**Guillera:** procedent de les Guilleries: generalment blanca (Amer, Pineda).

**guillerota:** augmentatiu.

**guillereta:** diminutiu.

**guilleretxa:** diminutiu.

**guillerenc, -ca:** pertanyent a cabra *guillera*.

**guilleretjar:** anomenar molt cabres *guilleres*; assemblar-s'hi.

**guillerada:** feta propia de cabra *guillera*; multitud de cabres *guilleres*.

**Maltesa:** procedent de Malta; grossa, bon braguer, peluda, orella menuda, molta de llet (Alcoi, Pineda, Menorca, Mallorca, Tarragona, Ribera del Sió i del Llobregós, Torre de l'Espanyol).

**maltesota:** augmentatiu.

**malteseta:** diminutiu.

**maltesetxa:** diminutiu.

**maltesenc, -ca:** pertanyent a cabra *maltesa*. [200]

**maltesetjar:** anomenar molt cabres *malteses*; assemblar-s'hi.

**maltesada:** feta propia de cabra *maltesa*; multitud de cabres *malteses*.

**Mallorquina:** nissaga de Mallorca: grossa, vermellenca, pel curt, braguer mitjanser, molt de sobre-nas (Santanyí).

**mallorquinota:** augmentatiu.

**mallorquineta:** diminutiu.

**mallorquinetxa:** diminutiu.

**mallorquinenc, -ca:** pertanyent a cabra *mallorquina*.

**mallorquinetjar:** anomenar molt la cabra *mallorquina*; assemblar-s'hi.

**mallorquinada:** feta propia de cabra *mallorquina*; multitud de cabres *mallorquines*.

**Marroquina:** procedent del Marroc: orella curta (Torre de l'Espanyol).

**marroquinota:** augmentatiu.

**marroquineta:** diminutiu.

**marroquinetxa:** diminutiu.

**marroquinenc, -ca:** pertanyent a cabra *marroquina*.

**marroquetjar:** anomenar molt cabra *marroquina*; assemblar-s'hi.

**marroquinada:** feta propia de cabra *marroquina*; multitud de cabres *marroquines*.

**Moruna:** procedent de Moro, això és d'Àfrica (Alcoi).

**morunota:** augmentatiu.

**moruneta:** diminutiu.

**morunetxa:** diminutiu.

**morunenc, -ca:** pertanyent a cabra *moruna*.

**morunetjar:** anomenar molt la cabra *moruna*; assemblar-s'hi.

**morunada:** feta propia de cabra *moruna*; multitud de cabres *morunes*.

**Murciana:** procedent de Múrcia; roja, més grossa que la *filipina*, d'orelles ben grosses, molt lletera (Alcoi, Tortosa, Ribera del Sió i del Llobregós, Amer, Pineda, Sant Feliu de Guíxols, Torre de l'Espanyol).

**murcianota:** augmentatiu.

**murcianeta:** diminutiu.

**murcianetxa:** diminutiu.

**murcianenc, -ca:** pertanyent a cabra *murciana*.

**murcianetjar:** anomenar molt la cabra *murciana*; assemblar-s'hi.

**murcianada:** feta propia de cabra *murciana*; multitud de cabres *murcianes*.

**Oriola** (cabra d'): d'orella petita i bon braguer (Santanyí).

**Suïssa:** procedent de Suïssa, lletera, bona nissaga (Rosselló).

**suïssota:** augmentatiu.

**suïseta:** diminutiu.

**suïsetxa:** diminutiu.

**suïssenc, -ca:** pertanyent a cabra suïssa.

**suïsetjar:** anomenar molt la cabra *suïssa*; assemblar-s'hi.

**suïssada:** feta propia de cabra *suïssa*; multitud de cabres *suïsses*.

**Valenciana:** procedent de València; blanca del tot; pastura [201] per la serra; fa llet pel xot que cria, i serveix per *matar*, per la carn (Alcoi).

**valencianota:** augmentatiu.

**valencianeta:** diminutiu.

**valencianetxa:** diminutiu.

**valencianetjar:** anomenar molt cabres *valencianes*; assemblar-s'hi.

**valencianesc, -ca:** pertanyent a cabra *valenciana*.

**valencianada:** feta propia de cabra *valenciana*; multitud de cabres *valencianes*.

## § d

### Noms de les cabres segons llur configuració

**Ballestera:** que té les banyes dretes cap amunt, i és més valenta que les altres (Bagà).

**ballesterota:** augmentatiu.

**ballestereta:** diminutiu.

**ballesteretxa:** diminutiu.

**ballesterenc, -ca:** pertanyent a *ballestera*.

**ballesteretjar:** assemblar-se a *ballestera*; anomenarla molt.

**ballesterada:** feta propia de cabra *ballestera*; multitud de cabres *ballesteres*.

**Banya-catxa:** que té les banyes caragolades cap avall per demunt les orelles (Benicàssim).

**banya-catxota:** augmentatiu.

**banya-catxeta:** diminutiu.

**banya-catxenc, -ca:** pertanyent a *banya-catxa*.

**banya-catxetjar:** assemblar-se a *banya-catxa*; anomenar-la molt.

**banya-catxada:** feta propia de *banya-catxa*; multitud de *banya-catxes*.

**Banyuda:** que té banyes; la *muntanyera* en sol tenir (Mallorca, Rocabruna, Penedès, Ribera del Sió i del Llobregós, Rosselló, Aitona, Sort, Bagà, Menorca).

**banyudota:** augmentatiu.

**banyudeta:** diminutiu.

**banyudetxa:** diminutiu.

**banyudenc, -ca:** pertanyent a *banyuda*.

**banyudetjar:** assemblar-se a *banyuda*; anomenar-la molt.

**banyudada:** feta propia de *banyuda*; multitud de *banyudes*.

**Barballada:** la que sota la barra té unes arracades de carn i pell, come mamellons (Sort).

**barballadota:** augmentatiu.

**barballadeta:** diminutiu.

**barballadetxa:** diminutiu.

**barballadenc, -ca:** pertanyent a *barballada*.

**barballadetjar:** assemblar-se a *barballada*; anomenar-la molt.

**barballadada:** feta propia de *barballada*; multitud de *barballades*.

**Barbuda:** que du barbó, pilot de pel llargarut que penja de la barra (Mallorca, Rocabruna).

**barbudota:** augmentatiu.

**barbudeta:** diminutiu. [202]

**barbudetxa:** diminutiu.

**barbudenc, -ca:** pertanyent a *barbuda*.

**barbudetjar:** assemblar-se a *barbuda*; anomenar-la molt.

**barbudada:** feta propia de *barbuda*; multitud de *barbudes*.

**Calsuda:** que té les cames carregades de pel (Sort).

**calsudota:** augmentatiu.

**calsudeta:** diminutiu.

**calsudetxa:** diminutiu.

**calsudenc, -ca:** pertanyent a *calsuda*.

**calsudetjar:** assemblar-se a *calsuda*; anomenar-la molt.

**calsudada:** feta propia de *cabra calsuda*; multitud de *cabres calsudes*.

**Copada:** que du les banyes cap enderrera (Sort).

**copadota:** augmentatiu.

**copadeta:** diminutiu.

**copadetxa:** diminutiu.

**copadenc, -ca:** pertanyent a *copada*.

**copadada:** feta propia de *de copada*; multitud de *copades*.

**copadetjar:** assemblar-se a *copada*; anomenar-la molt.

**Crestat:** boc qui té dels espal·lons an el cap flocs de pel arreveixinat en forma de *cresta* o cabellera, que tomba a una i altra banda quan l'animal és granat (Mallorca).

**crestadot:** augmentatiu.

**crestadet:** diminutiu.

**crestadetxo:** diminutiu.

**crestadenc, -ca:** pertanyent a *crestat*.

**crestadetjar:** assemblar-se a *crestat*; anomenar-lo molt.

**crestada:** feta propia de *crestat*; multitud de *crestats*.

**Crestonera:** qui té les banyes molt aixancades i dretes cap amunt (Tarragona, Sort).

**crestonerota:** augmentatiu.

**crestonereta:** diminutiu.

**crestoneretxa:** diminutiu.

**crestonerenc, -ca:** pertanyent a *crestonera*.

**crestonerada:** feta propia de *crestonera*; multitud de *crestoneres*.

**crestoneretjar:** assemblar-se a *crestonera*; anomenar-la molt.

**Enjojada:** que li pengen dos mamellons baix de la barra (Rocabruna).

**enjojadota:** augmentatiu.

**enjojadeta:** diminutiu.

**enjoiadetxa:** diminutiu.

**enjoiadenc, -ca:** pertanyent a *enjojada*.

**enjoiadetjar:** assemblar-se a cabra *enjojada*; anomenar-la molt.

**enjoiadada:** feta propia de cabra *enjojada*; multitud de cabres *enjoiades*.

**enxeroiar:** afartar parlant de cabres *xeroies*.

**emballesterar:** afartar parlant de cabra *ballestera*.

**embanya-catxar:** afartar parlant de la cabra *banya-catxa*.

**embanyudar:** afartar parlant de la cabres *banyudes*.

**embarballadar:** afartar parlant de la cabres *barballada*. [203]

**embarbudar:** afartar parlant de la cabra *barbuda*.

**encalsudar:** afartar parlant de la cabra *calsuda*.

**encopadar:** afartar parlant de la cabra *copada*.

**encrestonerar:** afartar parlant de la cabres *crestoneres*.

**engaravitar:** afartar parlant de la cabres *garavites*.

**emmamelludar:** afartar parlant de la cabres *mamelludes*.

**emmatxunar:** afartar parlant de la cabres *matxunes*.

**Escarrera:** la que té una mamella més llarga que l'altra (Benicàssim).

**escarrerota:** augmentatiu.

**escarrereta:** diminutiu.

**escarreretxa:** diminutiu.

**escarrerenc, -ca:** pertanyent a *escarrera*.

**escarreretjar:** assemblar-se a *escarrera*; anomenar-la molt.

**escarrerada:** feta propia d'*escarrera*; multitud d'*escarreres*.

**escarrerar:** afartar qualcú parlant d'*escarreres*.

**Escornada:** que sols té una banya (Sort).

**escornadota:** augmentatiu.

**escornadeta:** diminutiu.

**escornadetxa:** diminutiu.

**escornadenc, -ca:** pertanyent a *escornada*.

**escornadetjar:** assemblar-se a *escornada*; anomenar-la molt.

**escornadada:** feta propia d'*escornada*; multitud d'*escornades*.

**escornadar:** afartar qualcú parlant de cabres *escornades*.

**Garavita:** que té les banyes dretes, però poc aixancades (Benicàssim).

**garavitota:** augmentatiu.

**garaviteta:** diminutiu.

**garavitetxa:** diminutiu.

**garavitenc, -ca:** pertanyent a *garavita*.

**garavitetjar:** assemblar-se a *garavita*; anomenar-la molt.

**garavitada:** feta propia de cabra *garavita*; multitud de cabres *garavites*.

**Mamellot:** que té unes mamelles disformes (Mallorca, Menorca).

**mamellotada:** feta propia de cabres *mamellots*; multitud de cabres *mamellots*.

**mamellotetjar:** assemblar-se a *mamellot*; anomenar-la molt.

**Mamelluda:** que té el braguer molt ample d'abaix (Tarragona); que té unes bones mamelles i també que li pengen dos mamellons an el coll (Mallorca); la *cabra muntanyera* no sol esser *mamelluda* (Mallorca).

**mamelludota:** augmentatiu.

**mamelludeta:** diminutiu.

**mamelludetxa:** diminutiu.

**mamelludetjar:** assemblar-se a *mamelluda*; anomenar-la molt.

**mamelludada:** feta propia de cabra *mamelluda*; multitud de cabres *mamelludes*.

**Matxuna:** qui té les banyes altes i aixancades (Benicàssim).

**matxunota:** augmentatiu.

**matxuneta:** diminutiu. [204]

**matxunetxa:** diminutiu.

**matxunenc, -ca:** pertanyent a cabra *matxuna*.

**matxunetjar:** anomenar molt cabres *matxunes*; assemblar-s'hi.

**matxunada:** feta propia de tals cabres; multitud d'elles.

**Motxa:** que no té banyes (Tortosa, Sort, Bagà, Torre de l'Espanyol, Aitona, Pineda, Penedès); la *murciana* sol esser-ho (Ribera del Sió i del Llobregós).

**motxota:** augmentatiu.

**motxeta:** diminutiu.

**motxenc, -ca:** pertanyent a *motxa* i *motxu*.

**motxetjar:** anomenar molt *motxa* o *motxu*; assemblar-s'hi.

**motxada:** feta propia de *motxa* *motxu*; multitud de *motxes* o *motxus*.

**Motxu:** el boc sense banyes (Penedès).

**motxot:** augmentatiu.

**motxet:** diminutiu.

**Muesa:** cabra rotja d'orella curta (Benicàssim).

**Mutxa:** sense banyes (Rocabruna). —Presenta els mateixos derivats que *motxa*.

**Orelluda:** [urəúðə]: la que té molt d'orellam (Menorca).



**orelludota:** augmentatiu.

**orelludeta:** diminutiu.

**orelludetxa:** diminutiu.

**orelludenc, -ca:** pertanyent a *orelluda*.

**orelludetjar:** anomenar molt les cabres *orelludes*; assemblejar-s'hi.

**orelludada:** feta propia de cabra *orelluda*; multitud de cabres *orelludes*.

**orelludar:** afartar qualcú parlant de cabres *orelludes*.

**orellot:** [urəót] (Menorca) *orelluda*.

**Pelada:** que no du *barballera* o *barbó* (Rocabruna).

**peladota:** augmentatiu.

**peladeta:** diminutiu.

**peladetxa:** diminutiu.

**peladenc, -ca:** pertanyent a *pelada*.

**Potarró dret** (cabra de): que té els unglots (potons) iguals i drets (Tarragona).

**Potarró girat** (cabra de) que té els unglots desiguals i torts (Tarragona).

**Solla:** que no té banyes (Pineda, Rosselló, Rocabruna).

**sollota:** augmentatiu.

**solleta:** diminutiu.

**solletxa:** diminutiu.

**sollenc, -ca:** pertanyent a cabra *solla*.

**solletjar:** anomenar molt cabres *solles*; assemblejar-s'hi.

**sollada:** feta propia de cabra *solla*; multitud de cabres *solles*.

**sulla:** sense banyes (Rocabruna, Mallorca, Menorca).

**sullota:** augmentatiu.

**sulleta:** diminutiu.

**sulletxa:** diminutiu.

**sullenc, -ca:** pertanyent a cabra *sulla*.

**sulletjar:** anomenar molt cabres *sulles*; multitud de cabres *sulles*.

**sullada:** feta propia de cabra [205] *sulla*; multitud de cabres *sulles*.

**Xeroia:** que només té una orella condreta i l'altra baldada o escapsada sense mirament.

**xeroiota:** augmentatiu.

**xeroieta:** diminutiu.

**xeroietxa:** diminutiu.

**xeroienc, -ca:** pertanyent a cabra *xeroia*.

**xeroietjar:** anomenar molt cabres *xeroies*; assemblar-s'hi.

**xeroiada:** feta propia de cabra *xeroia*; multitud de cabres *xeroies*.

## § e

### Noms de les cabres segons la calor i casta del pel

**Allistonada:** que el pel li fa capes llargueres de diferents tons i colors. Es rassa mallorquina (Santanyí).

**allistonadota:** augmentatiu.

**allistonadeta:** diminutiu.

**allistonadetxa:** diminutiu.

**allistonadenc, -ca:** pertanyent a *allistonada*.

**allistonadetjar:** anomenar molt cabres *allistonades*; assemblar-s'hi.

**allistonadar:** afartar parlant de cabres *allistonades*.

**Blanca:** que té blanc el pel; sol esser molt banyuda (Ribera del Sió i del Llobregós, Torre de l'Espanyol, Sort).

**blancota:** augmentatiu.

**blanqueta:** diminutiu.

**blanquetxa:** diminutiu.

**blanquetjar:** anomenar molt cabres *blanques*; assemblar-s'hi.

**blanquenc, -ca:** pertanyent a cabra *blanca*.

**blancada:** feta propia de cabra *blanca*; multitud de cabres *blanques*.

**Blava:** de pel blavenc (Alcoi).

**blavota:** augmentatiu.

**blaveta:** diminutiu.

**blavetxa:** diminutiu.

**blavenc, -ca:** pertanyent a cabra *blava*.

**blavetjar:** anomenar molt cabres *blaves*; assemblar-s'hi.

**blavada:** feta propia de cabra *blava*; multitud de cabres *blaves*.

**Bragada:** que el pel li fa clapes llargues de diferents colors a través de l'esquerra, costats i panxa (Mallorca).

**bragadota:** augmentatiu.

**bragadeta:** diminutiu.

**bragadetxa:** diminutiu.

**bragadenc, -ca:** pertanyent a cabra *bragada*.

**bragadetjar:** anomenar molt cabres *bragades*; assemblar-s'hi.

**bragadada:** feta propia de cabra *bragada*; multitud de cabres *bragades*.

**Bruna:** de pel color de plom fosc (Sort).

**brunota:** augmentatiu. [206]

**bruneta:** diminutiu.

**brunetxa:** diminutiu.

**brunenc, -ca:** pertanyent a cabra *bruna*.

**brunetjar:** anomenar molt cabres *brunes*; assemblar-s'hi.

**brunada:** feta propia de cabra *bruna*; multitud de cabres *brunes*.

**Cara de tigre:** de pel mestaiat de negre i blanc o vermell i blanc (Santanyí).

**carota de tigre:** augmentatiu.

**careta de tigre:** diminutiu.

**Carbonera:** de pel ben negre, come carbó (Alcoi).

**carbonerota:** augmentatiu.

**carbonereta:** diminutiu.

**carboneretxa:** diminutiu.

**carbonerenc, -ca:** pertanyent a cabra *carbonera*.

**carboneretjar:** anomenar molt la cabra *carbonera*; assemblar-s'hi.

**carbonerada:** feta propia de cabra *carbonera*; multitud de cabres *carboneres*.

**Cardosa:** que té el pel grisenc (Pineda).

**cardosota:** augmentatiu.

**cardoseta:** diminutiu.

**cardosetxa:** diminutiu.

**cardosenc, -ca:** pertanyent a cabra *cardosera*.

**cardosetjar:** anomenar molt cabres *cardoseres*; assemblar-s'hi.

**cardosada:** feta propia de cabra *cardosa*; multitud de cabres *cardoses*.

**Cernegra:** de pel negre que li fa una clapa entre negre i blanc per dalt dels lloms (Alcoi).

**cernegrota:** augmentatiu.

**cernegreta:** diminutiu.

**cernegretxa:** diminutiu.

**cernegrenc, -ca:** pertanyent a cabra *cernegra*.

**cernegretjar:** anomenar molt cabres *cernegres*; assemblar-s'hi.

**cernegrada:** feta propia de cabra *cernegra*; multitud de cabres *cernegres*.

**Clapada:** que el pel li fa *clapes* de diferents colors (Mallorca, Ribera del Sió i del Llobregós).

**clapadota:** augmentatiu.

**clapadeta:** diminutiu.

**clapadetxa:** diminutiu.

**clapadenc, -ca:** pertanyent a cabra *clapada*.

**clapadetjar:** anomenar molt cabres *clapades*; assemblar-s'hi.

**clapadada:** feta propia de cabra *clapada*; multitud de cabres *clapades*.

**emblancar:** afartar parlant de cabres *blanques*.

**emblavar:** afartar parlant de cabres *blaves*.

**embragadar:** afartar parlant de cabres *bragades*.

**encardosar:** afartar parlant de cabra *cardoses*.

**encernegrar:** afartar parlant de cabres *cernegres*.

**enclapadar:** afartar parlant de cabres *clapades*.

**enfavar:** afartar parlant de cabres *favades*.

**enfaixar:** afartar parlant de cabres *faixades*.

**enfloretjar:** afartar parlant de cabres *floretjades*. [207]

**engarsar:** afartar parlant de cabres *garses*.

**enllubinar:** afartar parlant de cabres *llubines*.

**emmorenetar:** afartar parlant de cabres *morenetes*.

**ennegretjar:** afartar parlant de cabres *negres*.

**empalomar:** afartar parlant de cabres *palomes*.

**empeludar:** afartar parlant de cabres *peludes*.

**emperdigonar:** afartar parlant de cabres *perdigones*.

**empiar:** afartar parlant de cabres *pies*.

**empigalladar:** afartar parlant de cabres *pigallades*.

**empigardar:** afartar parlant de cabres *pigardes*.

**empigonar:** afartar parlant de cabres *pigones*.

**empintar:** afartar parlant de cabres *pintes*.

**emplatxadar:** afartar parlant de cabres *platxades*.

**enrascar:** afartar parlant de cabres *rasques*.

**enrotjar:** afartar parlant de cabres *rotges*.

**enrossar:** afartar parlant de cabres *rosses*.

**enseiardar:** afartar parlant de cabres *seiardes*.

**envermellar:** afartar parlant de cabres *vermelles*.

**enviradar:** afartar parlant de cabres *virades*.

**Estrela:** de pel negre amb un estel blanc an el front (Alcoi).

**estrelota:** augmentatiu.

**estrelleta:** diminutiu.

**estrelletxa:** diminutiu.

**estrelenc, -ca:** pertanyent a cabra *estrela*.

**estrelletjar:** anomenar molt cabres *estrelles*; assemblar-s'hi.

**estrelada:** feta propia de cabra *estrela*; multitud de cabres *estrelles*.

**estrelar:** afartar parlant de cabres *estrelles*.

**Favada:** que el pel li fa clapetes come *faves*, negres i blanques, o negres i virades (Alcoi).

**favadota:** augmentatiu.

**favadeta:** diminutiu.

**favadetxa:** diminutiu.

**favadetjar:** anomenar molt cabres *favades*; assemblar-s'hi.

**favadenc, -ca:** pertanyent a cabra *favada*.

**favadada:** feta propia de cabra *favada*; multitud de cabres *favades*.

**Faixada:** que el pel li fa *faixes* blanques i negres (Tortosa).

**faixadota:** augmentatiu.

**faixadeta:** diminutiu.

**faixadetxa:** diminutiu.

**faixadenc, -ca:** pertanyent a cabra *faixada*.

**faixadetjar:** anomenar molt cabres *faixades*; assemblar-s'hi.

**faixadada:** feta propia de cabra *faixada*; multitud de cabres *faixades*.

**Floretjada:** de pel de diferents colors (Alcoi).

**floretjadota:** augmentatiu.

**floretjadeta:** diminutiu.

**floretjadetxa:** diminutiu.

**floretjadenc, -ca:** pertanyent a cabra *floretjada*.

**floretjadetjar:** anomenar molt [208] cabres *floretjades*; assemblar-s'hi.

**floretjadada:** feta propia de cabra *floretjada*; multitud de cabres *floretjades*.

**Garsa:** que té els ulls blancs (Benicàssim).

**garsota:** augmentatiu.

**garseta:** diminutiu.

**garsetxa:** diminutiu.

**garsenc, -ca:** pertanyent a cabra *garsa*.

**garsetjar:** anomenar molt cabres *garses*; assemblar-s'hi.

**garsada:** feta propia de cabres *garses*; multitud de cabres *garses*.

**Llubina:** de pel mestaiat de negre i blanc o de vermell i blanc (Manacor i Santanyí).

**llubinota:** augmentatiu.

**llubineta:** diminutiu.

**llubinetxa:** diminutiu.

**llubinenc, -ca:** pertanyent a cabra *llubina*.

**llubinetjar:** anomenar molt cabres *llubines*; multitud de cabres *llubines*.

**llubinada:** feta propia de cabra *llubina*; multitud de cabres *llubines*.

**Morro-pigat:** que el pel del morro li fa *pigues* (Tarragona).

**morro-pigadota:** augmentatiu.

**morro-pigadeta:** diminutiu.

**morro-pigadetxa:** diminutiu.

**morro-pigadenc, -ca:** pertanyent a cabra *morro-pigat*.

**Moreneta:** de pel morenenc, orella curta i molt lletera (Rosselló).

**morenota:** augmentatiu.

**morenetxa:** diminutiu.

**morenenc, -ca:** pertanyent a cabra *moreneta*.

**morenetjar:** anomenar molt cabres *morenetes*; assemblar-s'hi.

**morenetada:** feta propia de cabra *moreneta*; multitud de cabres *morenetes*.

**Muesa:** que té el pel roig i les orelles curtes.

**Negra:** que té el pel negre (Torre de l'Espanyol, Sort, Ribera del Llobregós).

**negrota:** augmentatiu.

**negreta:** diminutiu.

**negretxa:** diminutiu.

**negrenc, -ca:** pertanyent a cabra *negra*.

**negretjar:** anomenar molt cabres *negres*; assemblar-s'hi.

**negrada:** feta propia de cabra *negra*; multitud de cabres *negres*.

**Paloma:** de pel tot blanc (Clotada d'Alcoi).

**palomota:** augmentatiu.

**palometa:** diminutiu.

**palometxa:** diminutiu.

**palomenc, -ca:** pertanyent a cabra *paloma*.

**palometjar:** anomenar molt cabres *palomes*; assemblar-s'hi.

**palomada:** feta propia de cabra *paloma*; multitud de cabres *palomes*.

**Pel d'oronell:** que té el pel curt i negre per l'estil de les plomes de l'orenella; rassa mallorquina (Mallorca).

**Peluda:** que té el pel llarc (Sort).

**peludota:** augmentatiu. [209]

**peludeta:** diminutiu.

**peludetxa:** diminutiu.

**peludenc, -ca:** pertanyent a cabra *peluda*.

**peludetjar:** anomenar molt cabres *peludes*; assemblar-s'hi.

**peludada:** feta propia de cabra *peluda*; multitud de cabres *peludes*.

**Perdigona:** que té el pel blanc, roig i negre (Alcoi).

**perdigonota:** augmentatiu.

**perdigoneta:** diminutiu.

**perdigonetxa:** diminutiu.

**perdigonenc, -ca:** pertanyent a cabra *perdigona*.

**perdigonetjar:** anomenar molt cabres *perdigones*; assemblar-s'hi.

**perdigonada:** feta propia de cabra *perdigona*; multitud de cabres *perdigones*.

**Pia:** pigarda, que el seu pel fa *pigues* [clapetes d'altra color] (Tortosa).

**piota:** augmentatiu.

**pieta:** diminutiu.

**pietxa:** diminutiu.

**pienc, -ca:** pertanyent a cabra *pia*.

**pietjar:** anomenar molt cabres *pies*; assemblar-s'hi.

**piada:** feta propia de cabra *pia*; multitud de cabres *pies*.

**Pigallada:** que el pel li fa clapes roies (rotges), negres i blanques (Sort).

**pigalladota:** augmentatiu.

**pigalladeta:** diminutiu.

**pigalladetxa:** diminutiu.

**pigalladenc, -ca:** pertanyent a cabra *pigallada*.

**pigalladetjar:** anomenar molt cabres *pigallades*; assemblar-s'hi.

**pigalladada:** feta propia de cabra *pigallada*; multitud de cabres *pigallades*.

**Pigarda:** que el pel li fa clapetes o *pigues*, negres i rotges o negres i blanques (Mallorca).

**pigardota:** augmentatiu.

**pigardeta:** diminutiu.



**pigardetxa:** diminutiu.

**pigardenc, -ca:** pertanyent a cabra *pigarda*.

**pigardetjar:** anomenar molt cabres *pigardes*; assemblar-s'hi.

**pigardada:** feta propia de cabra *pigarda*; multitud de cabres *pigardes*.

**Pigona:** que el pel li fa pigues per les orelles (Tarragona).

**pigonota:** augmentatiu.

**pigoneta:** diminutiu.

**pigonetxa:** diminutiu.

**pigonenc, -ca:** pertanyent a cabra *pigona*.

**pigonetjar:** anomenar molt cabres *pigades*; assemblar-s'hi.

**pigonada:** feta propia de cabra *pigona*; multitud de cabres *pigones*.

**Pinta:** que el pel li fa clapes blanques, rotges i virades (Alcoi).

**pintota:** augmentatiu.

**pinteta:** diminutiu.

**pintetxa:** diminutiu.

**pintenc, -ca:** pertanyent a cabra *pinta*.

**pintetjar:** anomenar molt cabres *pintes*; assemblar-s'hi.

**pintada:** feta propia de cabra [210] *pinta*; multitud de cabres *pintes*.

**Platxada:** que és *pia*, *pigarda* (Tortosa, Torre de l'Espanyol).

**platxadota:** augmentatiu.

**platxadeta:** diminutiu.

**platxadetxa:** diminutiu.

**platxadetjar:** anomenar molt cabres *platxades*; assemblar-s'hi.

**platxadenc, -ca:** pertanyent a *platxada*.

**platxadada:** feta propia de cabra *platxada*; multitud de cabres *platxades*.

**Rasca** (cabra): que té el pel curt (Sort).

**rascota:** augmentatiu.

**rasqueta:** diminutiu.

**rasquetxa:** diminutiu.

**rasquetjar:** anomenar molt cabres *rasques*; assemblar-s'hi.

**rasquenc, -ca:** pertanyent a cabra *rasca*.

**rascada:** feta propia de cabra *rasca*; multitud de cabres *rasques*.

**Roia (rotja):** que té el pel *roi* [roig] (Sort).

**Roja:** que hi té el pel (Ribera del Sió i del Llobregós, Tarragona, Torre de l'Espanyol).

**Rotja:** que hi té el pel (Mallorca).

**rotjota:** augmentatiu.

**rotgeta:** diminutiu.

**rotgetxa:** diminutiu.

**rotgenc, -ca:** pertanyent a cabra *rotja*.

**rotgetjar:** anomenar molt cabres *rotges*; assemblejar-s'hi.

**rotjada:** feta propia de cabra *rotja*; multitud de cabres *rotges*.

**Rossa:** que té el pel ros (Ribera del Sió i del Llobregós).

**rossota:** augmentatiu.

**rosseta:** diminutiu.

**rossetxa:** diminutiu.

**rossenc, -ca:** pertanyent a cabra *rossa*.

**rossetjar:** anomenar molt cabres *rosses*; assemblejar-s'hi.

**rossada:** feta propia de cabra *rossa*; multitud de cabres *rosses*.

**Seiarda:** de pel negre, faldes rotges i cara de tigre (Santanyí).

**seiardota:** augmentatiu.

**seiardeta:** diminutiu.

**seiardetxa:** diminutiu.

**seiardenc, -ca:** pertanyent a cabra *seiarda*.

**seiardetjar:** anomenar molt cabres *seiardes*; assemblejar-s'hi.

**seiardada:** feta propia de cabra *seiarda*; multitud de cabres *seiardes*.

**Vermella:** que té el pel vermell (Alcoi).

**vermellota:** augmentatiu.

**vermelleta:** diminutiu.

**vermelletxa:** diminutiu.

**vermellenc, -ca:** pertanyent a cabra *vermella*.

**vermelletjar:** anomenar molt cabres *vermelles*; assemblejar-s'hi.

**vermellada:** feta propia de cabra *vermella*; multitud de cabres *vermelles*.

**Virada:** que el pel li fa clapes come avellanes negrenques, unes més clares de color que les altres (Tarragona).

**viradota:** augmentatiu. [211]

**viradeta:** diminutiu.

**viradetxa:** diminutiu.

**viradenc, -ca:** pertanyent a *virat*.

**viradetjar:** anomenar molt cabres *virades*; assemblar-s'hi.

**viradada:** feta propia de cabra *virada*; multitud de cabres *virades*.

## § f

### Noms de cabres segons els punts que habiten

**Cabirol:** isart, cabra selvatge dels Pirineus (Bagà).

**cabirolot:** augmentatiu.

**cabirolàs:** augmentatiu.

**cabirolarro:** augmentatiu.

**cabirolango:** augmentatiu.

**cabirolel:** diminutiu.

**cabiroleu:** diminutiu.

**cabiroló:** diminutiu.

**cabirolei:** diminutiu.

**cabiroletxo:** diminutiu.

**cabirolel·lo:** diminutiu.

**cabirolengo:** diminutiu.

**cabirolingo:** diminutiu.

**cabirolenc, -ca:** pertanyent a *cabirol*.

**cabirolam:** col·lectiu.

**cabirolim:** col·lectiu.

**cabirolum:** col·lectiu.

**cabirolería:** col·lectiu.

**cabiroler:** col·lectiu.

**cabirolada:** feta propia de *cabirol*; molts de *cabirols*.

**cabiroletjar:** anomenar molt el *cabiro*; assemblar-s'hi.

**cabiroletjador:** afectat de *cabiroletjar*.

**Cabra de guarda:** ximple, que va amb altres i hi fa estol baix d'un guardià que les pastura. Es grossa, de potó un poc girat i de pel roig casi sempre. Les cabres *de guarda* negres i amb les *faldes* rosses i les clapades de blanc no son gaire; les blanques del tot són raríssimes (Mallorca).

**Cabra de pagès:** del Pla, ximple, tan freqüent dins la Segarra que li porien dir *sagarrenca* (Ribera del Sió i del Llobregós).

**Caps veis (vells):** les cabres selvatges ja velles, que les *treuen* quan ja no poren donar profit (J. Amer. —Manacor).

**caps-veïots:** augmentatiu.

**caps-veïets:** diminutiu.

**caps-veïetxos:** diminutiu.

**cap-veïenc, -ca:** pertanyent a *caps-veis*.

**cap-veïetjar:** anomenar molt els *caps-veis*; assemblar-s'hi.

**cap-veïada:** feta propia de *cap-vei*; molts de *caps-veis*.

**Casolana o de cordeta:** que la hi menen en dur-la i tornar-la a pasturar: va tota sola; la tenen per la llet i el cabrit que fa. Armen aqueixes cabres els *sorters* (posseïdors de *sorts* [bossins de terra millorats] o *vilans*. I les se'n menen fermades [212] quant van a fer la feina a llur *sort* i allà les fan pasturar (D. Joan Amer. —Manacor. —Rocabruna).

**casolanota:** augmentatiu.

**casolaneta:** diminutiu.

**casolanetxa:** diminutiu.

**casolanenc, -ca:** pertanyent a *casolana*.

**casolanetjar:** anomenar molt cabres *casolanes*; assemblar-s'hi.

**casolanada:** feta propia de cabra *casolana*; multitud de cabres *casolanes*.

**Comellana:** pastura per les serres i comes; és tota blanca i destinada a la *carn* (Alcoi).

**comellanota:** augmentatiu.

**comellaneta:** diminutiu.

**comellanetxa:** diminutiu.

**comellanenc, -ca:** pertanyent a cabra *comellana*.

**comellanetjar:** anomenar molt la cabra *comellana*; assemblar-s'hi.

**comellanada:** feta propia de cabra *comella*; multitud de cabres *comelles*.

**Encabirolar:** afartar parlant de *cabirols*.

**Encapveiar:** afartar parlant de *cap-veis*.

**Encasolanar:** afartar parlant de *casolanes*.

**Encomellanar:** afartar parlant de *comellanes*.

**Emmaresar:** afartar parlant de *mareses*.

**Emmuntanyerar:** afartar parlant de *muntanyeres*.

**Emmuntanyencar:** afartar parlant de *muntanyenques*.

**Emmuntanyesar:** afartar parlant de *muntanyeses*.

**Emmuntanyolar:** afartar parlant de *muntanyoles*.

**Emmunterar:** afartar parlant de *munteres*.

**Emmontesar:** afartar parlant de *monteses*.

**Enserranar:** afartar parlant de *serranes*.

**Enselvatjar:** afartar parlant de *salvatges*.

**Enximplar:** afartar parlant de *ximpls*.

**Isart:** cabra selvatge, dels Pirineus (Rocabruna); en vàrem veure per les muntanyes que separen la Vall de Boí i la de Cabdella.

**isartot:** augmentatiu.

**isartet:** diminutiu.

**isartetxo:** diminutiu.

**isartum:** col·lectiu.

**isartim:** col·lectiu.

**isartam:** col·lectiu.

**isarter:** col·lectiu.

**isartería:** col·lectiu.

**isartenc, -ca:** pertanyent a *isart*.

**isartetjar:** anomenar molt *isart*.

**isartada:** feta propia d'*isarts*; multitud d'*isarts*.

**isartar:** afartar parlant d'*isarts*.

**Maresa:** just serveix per la carn (Alcoi).

**maresota:** augmentatiu.

**mareseta:** diminutiu.

**maresetxa:** diminutiu.

**maresenc, -ca:** pertanyent a cabra *maresa*.

**maresetjar:** anomenar molt cabres [213] *mareses*; assemblar-s'hi.

**maresada:** feta propia de cabra *maresa*; multitud de cabres *mareses*.

**Muntanyenca:** muntanyera, que habita per les muntanyes, selvatge (Rocabruna); espigarda, esquerdada, alta, pel curt, braguer de mitja mà (Santanyí).

**muntanyenquetjar:** anomenar molt cabres *muntanyenques*; assemblar-s'hi.

**muntanyencada:** feta propia de cabra *muntanyenca*; multitud de cabres *muntanyenques*.

**Muntanyera o selvatge:** que no fa *guarda* i navega tota sola per males petges. Les *muntanyeres*, sens guardar-les ni cuidar-les, neixen, se fan grosses i se sostenen per dalt les muntanyes més aspres; les apleguen una volta en l'any a força de cans, per *treure els caps-veis* (les velles) i la *nascia sobrant* (la *novellada*): són més petites que les del *Pla*; tenen el morro de dalt enfonyat i generalment són rosses o seiardes (de color cenrós) amb clapes blanques pel front i per la barra (D. Joan Amer. —Manacor). A la Ribera del Sió i del Llobregós hi havia tal casta de cabres un temps, però s'aboliren del tot.

**muntanyerota:** augmentatiu.

**muntanyereta:** diminutiu.

**muntanyeretxa:** diminutiu.

**muntanyerenc, -ca:** pertanyent a cabra *muntanyera*.

**muntanyeretjar:** anomenar molt cabres *muntanyeres*; assemblar-s'hi.

**muntanyerada:** feta propia de cabra *muntanyera*; multitud de cabres *muntanyeres*.

**Muntanyesa:** que habita per les muntanyes (Rosselló, Sant Feliu de Guíxols).

**muntanyesota:** augmentatiu.

**muntanyeseta:** diminutiu.

**muntanyesetxa:** diminutiu.

**muntanyesenc, -ca:** pertanyent a cabra *muntanyesa*.

**muntanyesetjar:** anomenar molt cabres *muntanyeses*; assemblar-s'hi.

**muntanyesada:** feta propia de cabra *muntanyesa*; multitud de cabres *muntanyeses*.

**Muntanyola:** muntanyera (Mallorca).

**muntanyolota:** augmentatiu.

**muntanyoleta:** diminutiu.

**muntanyoletxa:** diminutiu.

**muntanyolina:** diminutiu.

**muntanyolineua:** diminutiu.

**muntanyolinoia:** diminutiu.

**muntanyolenc, -ca:** pertanyent a cabra *muntanyola*.

**muntanyoletjar:** anomenar molt la cabra *muntanyola*; assemblar-s'hi.

**muntanyolada:** feta propia de cabra *muntanyola*; multitud de cabres *muntanyoles*.

**Muntera:** la que caplleva pels munts, per les muntanyes (Mallorca).

**munterota:** augmentatiu. [214]

**muntereta:** diminutiu.

**munteretxa:** diminutiu.

**munterenc, -ca:** pertanyent a cabra *muntera*.

**munteretjar:** anomenar molt la cabra *muntera*; assemblar-s'hi.

**munterada:** feta propia de cabra *muntera*; multitud de cabres *munteres*.

**Montesa:** que caplleva per les muntanyes (Alcoi).

**montesota:** augmentatiu.

**monteseta:** diminutiu.

**montesetxa:** diminutiu.

**montesenc, -ca:** pertanyent a cabra *montesa*.

**montesetjar:** anomenar molt la cabra *montesa* assemblar-s'hi.

**montesada:** feta propia de cabra *montera*; multitud de cabres *monteses*.

**Orada:** selvatge, que habita per la muntanya, sense cabrer i l'agafen amb cans quant l'han de vendre; sol tenir banyes (Pollença).

**oradota:** augmentatiu.

**oradeta:** diminutiu.

**oradetxa:** diminutiu.

**oradenc, -ca:** pertanyent a cabra *orada*.

**oradetjar:** anomenar molt cabres *orades*; assemblar-s'hi.

**oradada:** feta propia de cabra *orada*; multitud de cabres *orades*.

**oradar:** afartar parlant de cabres *orades*.

**Serrana:** la que pastura per la serra; la tanquen en los masos i no té llet més que per lo xot (cabrit) que cria; ès per *matar*, per la *carn* (Alcoi).

**serranota:** augmentatiu.

**serraneta:** diminutiu.

**serranetxa:** diminutiu.

**serranenc, -ca:** pertanyent a cabra *serrana*.

**serranetjar:** anomenar molt cabres *serranes*; assemblar-s'hi.

**serranada:** feta propia de cabra *serrana*; multitud de cabres *serranes*.

**Selvatge:** que no fa guarda i caplleva per les males petges (J. Amer. — Mallorca).

**selvatjota:** augmentatiu.

**selvatgeta:** diminutiu.

**selvatgina:** diminutiu.

**selvatgenc, -ca:** pertanyent a cabra *selvatge*.

**selvatjar:** anomenar molt cabres *selvatges*; assemblar-s'hi.

**selvatjada:** feta propia de cabres *selvatges*; multitud de cabres *selvatges*.

**Ximple:** la de guarda (Pollença).

**ximplota:** augmentatiu.

**ximpleta:** diminutiu.

**ximpletxa:** diminutiu.

**ximplenc, -ca:** pertanyent a cabra *ximple*.



**ximpletjar:** anomenar molt cabres *ximples*; assemblar-s'hi.

**ximplada:** feta propia de cabra *ximple*; multitud de cabres *ximples*. [215]

\*\*\*\*\*

### Bibliografía (215-225)

36. —**iFala armoñosa, | non morreràs!** | Madrid | Imprenta de Asilo d'Orfos de S. C. de Xesús | Xoan Brabo, 3 | 1916. —Opuscle de 30 planes de 169 x 120mm.

Agraïm l'exemplar d'aqueix opuscle que son autor ens dedica, el nostre bon amic D. Miquel Ventura i Balanyà, antic col·laborador de *l'Obra del Diccionari*, i que ens pensàvem que era mort, perquè de l'any 1910 no n'havíem sabudes pus noves, allà on és professor de *l'Escola Superiors d'Estudis del Magisteri* de Madrid, segons ell ens comunica dia 1 de janer d'enguany, manifestant-se tan entusiasta com sempre de la nostra Llengua benvolguda. Aquest opuscle inclou dues poesies que En Ventura ha compostes en llengua gallega, precedida de *Duas parolas do autor aos gallegos* i d'un *Prólogo*, molt laudatori, del filòleg Aureli Ribalta, director de la revista *Estudios Gallegos* que surt a Madrid. Les dues poesies estàn inspirades en la fonda simpatía que En Ventura sent, i sentim també tots els nacionalistes, per Galícia i la seua dolcíssima llengua, que és pecat que els gallegos no l'estimin més, no de boca sino de fets, i que no la defensin amb més braó i corratge. Bo és que els gallegos i catalans ens acostem i ens ensumem per fer una gran lliga de pobles espanyols de llengua no oficial, per fer valer tots una mica més els drets naturals de cada qual. Se veu que En Ventura s'ha aficada dins l'ossa la llengua gallega, i hi descapdella admirablement. Endevant les atxes!

37. —**Devocionari litúrgic | pels feels | de la | Diòcesi de Mallorca** | *Biblioteca del Bolletí Dominical | de les Parroquies de Mallorca* | —Ciutat de Mallorca | Estampa catòlica d'En Sebastià Pizà | Any 1916. —Un volum de IV + 66 + 106 planes de 170 x 101 mm

Grans mercès an els autors (el caporal ès lo M. I. Mn. Joan Quetgles) d'aquesta *obra* meritíssima que acaben de publicar per la gent devota mallorquina. Se distingeix aqueix *Devocionari* per la fonda i ablamada pietat que batega dins totes les planes, presentada magistralment en llenguatge correctíssim i selectíssim accessible per qualsevol, per curt de lletres que sia. Obres així s'haurien de compondre, estampar i estendre de cap a cap de Mallorca, en mallorquí clar i llampant, fins a constituir una biblioteca piadosa popular completa, per fer totes les devocions i pràctiques relligioses que la gent devota sol fer. Per haver feta els autors d'aqueix *Devocionari* bona part d'aqueixa [216] feinada, los enviam la nostra més coral enhorabona, i els feim avinent que los cal seguir endevant pel bon camí emprès a on han demostrat sebre bé les tresques i que hi són ben llevents i de l'ull del vent per caminar-hi i menar-hi els altres. Ara lo que pertoca a la gent mallorquina, ès fer costat an aqueis bons *escaraders* de la *vinya del Senyor*, comprant aqueix saborós *Devocionari* i recomanar-lo per tot arreu, com el recomanam nosaltres amb tota la nostra ànima.

38. —**Gramàtica Elemental | de la | Llengua Valenciana** | *per lo* | *R. P. Lluís Fullana* | *de la Orde de Sant Francesc* | *Membre de Mèrit de «Lo Rat-Penat» i acadèmic de Número de la Llengua Catalana* | *Pròlec* | *d'En Teodor Llorente Falcó* | *Director del Centre de Cultura Valenciana* | —Valencia | Establiment Tipogràfic Domènech | 1915. —Un volum de 264 planes de 224 x 163 mm.

També hem d'expressar el més coral agraïment a un amic nostre tan coral com ho és el P. Fullana per l'exemplar que ens ha dedicat d'aqueixa *Gramàtica* que el *Centre de Cultura Valenciana* li publicà l'any 1915 i que no arribà a mans nostres fins l'abril d'entany, i fins ara no ens ha llegut parlar-ne, i molt de greu que ens ha sabut de tal obligada perllonga. El P. Fullana no és d'aquells valencians previnguts contra Catalunya i que se obstinen llastimosament, negant la mateixa evidència, en que el *valencià* és una llengua diferent del *Català*; el P. Fullana és un dels valencians convençuts de que el *valencià* no és més que el *Català de València*, com el mallorquí, menorquí i eivissenc no és altra cosa que el *Català de Mallorca, de Menorca i d'Eivissa* respectivament. Sabem això del P. Fullana perquè ens ho ha dit de paraula i per escrit moltes de vegades, i l'any 1908 presentà an els *Jocs Florals de València* un estudi, que obtengué el premi sobre les «*Característiques catalanes en lo regne de València*». Dividí tal estudi en *característiques fòniques, gràfiques, lèxiques i sintàctiques*, i dins el pròleg deia: «Escriure totes les característiques catalanes usades dins lo regne de València, equivaldria a escriure una gramàtica catalana i posar en la portada: *Gramàtica de la llengua valenciana*». I llavò ens escrigué a nosaltres: «Tot açò per indicar que les característiques catalanes son unes mateixes que les valencianes. Creia yo que l'Honorable Jurat no aprovaria esta afirmació meua; emperò vaig vore demprés qu'estigué molt conforme». I en carta de 5 d'abril d'entany ens pinta la forta preocupació que reina contra Catalunya entre certs elements valencians de vera preponderancia, tant que ens confessa, referint-se an aqueixa *Gramàtica* seua, tot això: «Tinga en [217] conte que he tingut que sacrificar moltes de les meues conviccions» (respecte de la identitat del *valencià* amb lo *Català*); «... els valencians... tenen la preocupació de qu'els catalans pensen que *tot allò que no siga català, ja no val res*. Per eixa raó i atenent a moltes coses d'esta classe, vorà en la *Gramàtica* moltes coses també que li desplauràn i crega que també a mi me desplauen, però no he tingut altre remei que passar per elles». —Tot fent-mos càrrec de la situació especial a on se troba el P. Fullana, rendim

homenatge a la seua bona voluntat, honradesa de conviccions llingüístiques i patriotisme, i ens guardarem com de caure de tirar-li cap fisonada ni trastocar-lo en res ni per res. Llamentem de tot cor les circumstancies que el rodetgen, i celebrem que, trobant-se així com se troba, encara haja tengut pit per estampar dins *l'Introducció de la Gramàtica* aquestes significatives paraules: «Valencià» «no és llengua essencialment diferent del català i del baleàric. Rónegament existien certes diferències dialectals, propies de les regions valenciana, catalana i baleàrica». Si hi ha «moltes coses» dins aqueixa *Gramàtica* que «desplauen» a l'autor mateix, se refereixen casi totes a inexactituds envers el concepte de la modalitat llingüística *valenciana* en ses relacions amb el Català en el sentit més ample i alt de la paraula, come llengua del rei En Jaume, del Bt. Ramon Llull, d'En Bernat Metge, de Sant Vicenç Ferrer, d'En Joanot Martorell, d'En Ramon Muntaner, d'En Jaume Roig, de N'Ausiàs March. ¿Quin valencià il·lustrat s'atansarà a dir que la llengua de tots aqueis grans escriptors no era la mateixa? També aquelles «coses» que «desplauen» an el P. Fullana i a nosaltres, se refereixen a certes normes ortogràfiques, ben llegítimes i fonamentades, que els valencians rebutgen sense motiu ni raó. Res ens faria que els valencians seguissen anomenant *valenciana* llur llengua, sempre que regoneguessem allò que és evident devant la ciencia llingüística: que el *valencià* és en el fons el Català de València, ni més ni pus. Confiam que amb el temps, així com aniràn els valencians estudiant millor llur parlar i el compararan d'aprop amb el parlar de tota la Catalunya occidental i llurs grans escriptors del segle XV i primeria del XVI amb els altres escriptors del Principat i de Mallorca, a poc a poc los caurà la bena que encara duen devant els ulls i regoneixeràn i confessaràn la veritat, això és, que el valencià no és altra cosa que una modalitat de la Llengua Catalana, constituïda per la suma de les modalitats del Principat, del Reine de València i de les Balears, sense cap dependencia de Balears ni de València [218] envers de cap modalitat del Principat. Les modalitats de València i Balears tenen tanta de categoria com mai puga tenir cap modalitat(,) del Principat, començant

per la de Barcelona. Així i sols així som defensors nosaltres de la nostra Llengua Catalana, Senyora del Principat, del Reine de València i de les Illes Balears. —I ara siga l’enorabona an el P. Fullana per la seua estimable *Gramàtica*, i especialment perque li «desplau» tot allò que per les al·ludides preocupacions valencianes hi ha hagut d’enflocar.

39. —D. Bartomeu Ferrà | **Sants Evangelis** | *traduits en romans popular | són fael reproducció dels | que foren publicats en distints | setmanaris mallorquins. Pu | blicats amb l’Aprovació dels Ordinaris i ara | replegats per a que puguen | servir de premis als nins i | nines de les escoles, sens altra mira que la gloria de Deu.* | —Establiment Tipogràfic | de Miquel Duran, | Inca. Any 1916. —Un opuscle de 50 planes de 216 x 157 mm.

Agraïm l’exemplar que l’autor ens envia, D. Bartomeu Ferrà, avui degà honorable dels escriptors mallorquins que’s regoneixen *catalans de Mallorca*, com ens ho diu ben clar l’Historia que ho som. En Ferrà se sent molt feixuc d’anys i de xètiga, però conserva encara l’entusiasme i el delit de sos primers anys i segueix conrant el seu sementer literari heroicament, com ho demostra aqueix aplec de romancets evangèlics, que recomanam an els nostres amics i enviam an el venerable romançador la nostra més afectuosa enorabona, que voldríem rebés tant de cor com de cor nosaltres la hi enviam.

40. —*Ajuntament constitucional de Barcelona* | **Biografia | de | Don amón Llàtzer de Dou | i de Bassols** | *escrita i llegida per | Guillem M. de Brocà | en el solemniat acte, celebrat en el | Saló de Cent de Casa la Ciutat de | Barcelona el 24 de maig de 1916, | de col·locar el retrat del biografiat a la Galería de Catalans il·lustres* | —Imp. Casa de Caritat |

Carrer de Montalegre, 5 (Barcelona). —Un opuscle de 67 planes de 70 x 187 mm.

Ens consideram molt honorats amb l'exemplar d'aqueix gentil discurs que l'autor ens ha remès, duit de la seua efusiva magnanimitat envers de nosaltres, que no sabem com agrair-la-hi. L'honorable senyor de Brocà, una de les glories més llegendàries del for català, era indicadíssim per espinzellar l'eminent figura jurídica d'En Llätzer de Dou; per això li és sortida una obra de mà mestre tant per lo que's refereix a la clovella o vesta literaria, que és irrebrotxable, com per lo que atany an el bessó, que es carn de fil d'aquella més pitjada i saborosa. Una cosa voldríem els amics del Dr. Brocà: que no plangués tant la [219] seua ploma, que li fés fer més feina, que llenegàs més bil·lo bil·lo i fés suar més seguit seguit la premsa estampadora. Grans mercès, Dr. Brocà, i l'enhonorabona!

41. —*Pier Enea Guarnerio* | **Intorno al nome del «Monte Rosa»** | (*Divagazione alpina di un Linguista*) | Pavia | Amministrazione dell'Athenaeum | Piazza Municipio, 4 | 1916. —Tiratge apart de *Estratto dall'Athenaeum*, de l'Universitat de Pavia, any IV, fascicle IV, octubre 1916. —16 planes de 232 x 153 mm.

El nostre bon amic Prof. Guarnerio de l'Universitat de Pavia, un dels caporals del romanisme italià, gran amic de la Llengua Catalana, ens envia aquest curiós escorcoll sobre el nom d'un boldró de cuculles dels Alps (Cantó de Valais-Suïssa), tapades sempre de neu (la cuculla més alta [Dufour Spitze] se'n puja fins a 4639 metres) i que la gent de la veinada vall d'Aosta, i els altres també, li diuen *Monte-ROSA*. Si el mot *rosa* volgués dir la flor coneguda per tal nom, no oferiria l'interès que ofereix, per motiu de significar *glas* o *gel*, de manera que *Monte-Rosa* vol dir *Munt-Glassat*, *Munt-Gelat*. El Dr. Guarnerio endardella admirablement la rel, i totes les evolucions d'aqueix nom, i posa en clar que no fou el poeta

llatí Sili Itàlic, com havia suposat qualcú, el primer que feu constar l'existència de tal nom, sino l'*humanista* val·lesà Josies Simler del segle XVI, qui publicà a Zuric l'any 1574 *De Alpibus commentarius*, a on diu que la terra dels *Seduni* (*Vallesia*, avui *Valais*) hi ha un munt que qualcú li diu *Silvium*, pero que els *Salassi* (Vall d'Aosta) li posaren el nom de *Rosa* («*Rosae nomen ei imposuêre*»); i afegeix que an aqueix munt hi ha un grandíós caramull de neu perpetua, que el *val·lesans* (*Seduni*) anomenen *den Gletscher* (*congesta*: neu arremolinada i endurida dins cocons o encletxes o clots per les muntanyes molt altes i que no se fon en l'estiu). El Dr. Guarnerio retreu una multitud de noms de lloc dels Alps: *Rosio*, *Roisa*, *Reuse*, *Ruise*, *Roësa*, *Rouëse*, *Ruizá*, *Roiza*, *Rosá*, *Rosatch*, *Roseg*, *Rosey*, *Roseto*, *Roisseta*, *Roisan*, *Roese*, *Reuss*) que's veu que surten de la meteixa rel i tenen una significansa consemblant. I d'on surt aqueix mot *Rosa*=glas, gel? Uns pensaren si seria *celta*, altres si *etrusc*; però no ho ham pogut fonamentar de ver. El Dr. Guarneiro acaba per dir que fins ara lo més provable ès que *rosa* amb significansa de *glas* o *gel* ès una *base* o *rel* no llatina ni tal volta indo-europea, com també lo més provable ès que *rosa* en sentit de flor no pertany tampoc an el tronc de llengües indo-europees. —Grans mercès an el Dr. Guarnerio del seu obsequi i l'enhonorabona per la publicació d'un escorcoll llingüístic tan interessant. [220]

42. —**Documentos** relativos a la | creación, régimen y labor in- | mediata del estudio de Filo- | logía de Aragón, fundado | y patrocinado por la Exce- | lentísima Diputación de Za- | ragoza. | —En Zaragoza, en la imprenta del Hospicio, | Año de MDCCCXVI. —30 planes de 171 x 117 mm.

Ens remet aqueix opuscle el nostre benvolgut amic D. Juan Moneva i Pujol, Catedràtic de l'Universitat de Saragossa, aragonès gran amic de Catalunya (*rara avis*), que parla i escriu el Català, admirablement. Es una

relació ben espinzellada de l'«oficina d'estudi de la modalitat filològica aragonesa», que en Moneva ha lograt que la Diputació saragossana creàs dia 3 d'abril de 1915 baix el títol de *Estudio de Filología de Aragón*, instalat an el palau mateix de la Diputació i posat baix de la direcció de l'esmentat Dr. Moneva i Pujol i amb l'objecte de fer el diccionari complet de la *modalitat llingüística aragonesa*, feina que començaren tot d'una un grapat d'aragonesos jovensans, plens d'entussiasme i bona voluntat. Un Consell de set persones, la primera de totes En Moneva, presideix i dirigeix la tasca, i redactà uns *Estatuts* per la vida del *Estudio*, que la diputació aprovà dia 30 de novembre del mateix any 1915. En Moneva ens ho envià dia 16 d'octubre d'entany, sense expressar quina via ha feta la cosa de 30 de novembre de 1915 ensà. Segons la *Memoria* que En Moneva elevà a la Diputació dia 5 d'octubre de dit any, tota la feina que faça al *Centre* ha d'esser de franc, i tot quant publiqui, no ha de costar res a la Diputació. No comprenem com puga anar bé tal sistema; creim que el temps ens donarà la raó. Per fer la feina definitiva que se proposa aquest *Centre*, no basta la bona voluntat ni l'entussiasme patriòtic; s'ès mester la competència tècnica, que sols s'adquireix fent els estudis corresponents dins els grans centres d'ensenyança d'Alemanya, Àustria, Suïssa, França, Itàlia. Que ens crega el Dr. Moneva, mentres la Diputació de Saragossa no faça allò que feu la de Barcelona l'any 1908: enviar uns quants joves a formar-se filològicament an aquells centres d'ensenyança estrangers, poques passes porà donar cap an el *Diccionari de la modalitat aragonesa* el *Centre* de la seua digna presidència. I quant aqueis joves estiguen científicament formats, si la Diputació no los retribueix decorosament la feina, ens crega, la feina romandrà sense fer. La tasca que ha empresa aqueix *Centre* que En Moneva presideix, ès molt grossa, molt llarga, molt envitricollada, impossible de dur-la a cap sense una *formació científica* ben cepada i sense un bon raig de *cum quibus*, per fer anar endevant les... corrioles. Això ès, amic Moneva, parlar en plata, que ès així com ens ha agradat i hem acostumat [221] sempre parlar. Agraïm



an el docte catedràtic de Saragossa la finesa que ens ha feta d'enviar-mos el seu aixerit opuscle.

43. —*Institut | d'Estudis Catalans | Anuari | MCMXIII-XIV | Any V*  
| —Barcelona | Palau de la Diputació (Enrich i C.ia en Comandita. —  
Barcelona: 1915). —1004 planes de 325 x 237 mm. En dos volums (I-  
XLIII + 734: II- 735-1004).

S'ès torbat una mica a sortir aqueix *Anuari*, però hi ha que confessar que la seua sortida ès de Rei o Emperador. En tots conceptes: tipogràficament, literariament, científicament, de tots vents ès una cosa notable de ver i esperançadora a luf. L'*Institut d'Arqueologia i d'Història* està d'enhorabona, i nosaltres la hi donam amb tota la nostra ànima i li agraim de tot cor l'exemplar amb que ens ha favorits. Que Deu le hi pac! —Diguem qualque cosa de cada secció en que es divideix l'*Anuari*. L'obrin vuit *Memories* que donen compte de la feina que dins els anys 1913 i 1914 L'*Institut* ha feta o pensat de fer. Ens agraden ferm aqueixes *Memories*, tret d'un mot que empren que no pot anar ni en rodes: *Alcalde*. Es un mot essencialment castellà, que no el porem admetre en via neguna. El mot català ès *Bal·le*, que deim els balears o *Batlle* que diuen els del Principat. Mai ens hem explicat com l'*Institut* persisteix en emprar tal forasterada. —SECCIÓ LITERARIA: consta de tres escorcolls interessants de lo mès: *Bibliografia delz antics poetes catalans*, d'En Jaume Massó i Torrents, que presenta i descriu: a) tots els *cançoners provençals* (trenta) que duen poesías de trovadors, posant el primer vers de cada poesía de dits trovadors, expressant a on se troben tals *cançoners* i quines edicions i estudis n'han fets; b) tots els *cançoners catalans* que's coneixen (trenta set), posant el primer vers de cada una de les poesías que inclouen amb lo nom de l'autor si ès conegut, les biblioteques, arxius o persones que poseeixen tals *cançoners*, i els estudis i edicions que n'hagen fetes; c) altres manuscrits (fins a cinquanta) que

inclouen poesíes catalanes, copiant el primer mot de tals poesíes i expressant els punts a on se troben dits manuscrits i els estudis i edicions que n'hi ha; d) denou *impresos*, casi tots anteriors a l'any 1500, que duen també poesíes catalanes, posant igualment el primer mot de cada poesia i espinzellant a on són tals *impresos*, a on i quant los imprimiren; c) catorze *tractats gramaticals* i *poètics* de la Llengua Catalana, especificant a on són i qui posseeix llurs manuscrits i les edicions i estudis que n'hi haja. Tanquen aquest magistral escorcoll dues *taules*: una de les *Biblioteques* i *Arxius* que guarden tots aqueis monuments i l'altra per orde alfabètic [222] d'autors, crítics i primer vers de les obres anònimes que s'anomenen dins tot l'estudi. L'enhorabona més coral an En Massó i Torrents pel gran servei que amb aquest estudi ha prestat a les nostres Lletres. —II. L'altre escorcoll és d'En Manuel de Montoliu sobre si el *Libre de feyts d'armes* o *Crònica* del Rei En Jaume lo *Conqueridor* que el monjo de Poblet Celestí Destorrents copià l'any 1343 és original de la *Crònica* del mateix Rei que escrigué en llatí Fra Pere Marsili, dominic, o si al contrari l'obra de Fra Marsili fou l'original de la d'En Celestí Destorrents, que en tal cas seria just una *traducció*, com pretenen respectables crítics, negant que tal *Crònica* l'escrigués el mateix Rei Jaume. En Montoliu tracta aquestes qüestions amb molt d'ull crític i dialèctica ben rimada, arribant a les conclusions següents: 1a Que Fra Marsili «aprofità documents o llibres diversos en vulgar català que ell reduí a una *Crònica*»; 2a El *Libre* d'En Celestí Destorrents de Poblet «el redactaren davant d'un text català, emparantat amb l'edició» de la *Crònica* del Rei En Jaume feta a València l'any 1557 per orde dels Jurats d'allà; 3a el *Libre* escrit d'En Celestí Destorrents el redactaren o be tenint a la vista l'obra de Fra Marsili o una traducció de Fra Marsili; 4a l'obra de Fra Marsili representa una versió de la *Crònica* molt més feia i acostada a les fonts que la que el *Libre* d'En Celestí Destorrents representa. L'obra de Fra Marsili és més lògica i més clara que la d'En Destorrents; 5a La de Fra Marsili i la d'En Destorrents no són traducció directa una de l'altre. També està d'enhorabona En Montoliu per aquest escorcoll seu tan interessant i fet amb tanta cura i bon tranc.

—III. El terç escorcoll ès d'En Jordi Rubió i Balaguer sobre la *Llògica* del Gazzali, que el Bt. Ramon Llull posà en rims catalans, després d'haver-la girada d'aràbig en llatí pels estudiants de Montpeller devers l'any 1289, com fa veure En Rubió i Balaguer amb gran copia de claricies; adueix observacions ben agudes i sospesades sobre la significança filosòfica i fonts de la filosofia del Beat, tocant la magna qüestió de si sabia i escrigué llatí, inclinant-se an el sentit, que sembla el més fundat, de que en sabia així mateix, encara que no gaire i que qualque cosa hi degué escriure, allà on el mateix Beat an el començament d'aqueis *rims* diu que son un «traslat de latí en romans» per aquells «qui no saben latí ni arabich». De manera que primer girà la *Llògica* d'aràbig en llatí, i llavò de llatí en català. ¿Consta en-lloc que fos un altre que fés la primera girada i no el Beat? Totes les probabilitats són a favor d'ell. Entra llavò En Rubió i Balaguer a estudiar [223] d'aprop i amb molt de tranc la versificació del Bt. Ramon dins aqueis *rims* i manera com el gran poligraf tractava els aplecs de vocals i les vocals *finals* que topaven en les *inicials* del mot següent, això ès quant feia o no feia diftongs de les primeres, quant *elidia* o no fònicament les segones. Es ben digne de tenir-se en compte allò que hi diu En Rubió i Balaguer. Llavò retreu tots els *manuscrits* que coneix de tals *rims* del Bt. Ramon. Això ès, el de la Biblioteca Reial de Munic, el de la Biblioteca Corsini de Roma i el de la Colombina de Sevilla, considerant el de Munic come més antic de tots i fent notar que el Corsini du formes com *boure* per *beure* i *llengo* per *llengua*, propies avui del Mallorquí; i acaba posant els *rims* mateis, versió catalana de la *Lògica del Gatzell*, prenent come base el codi de Munic, posant abaix les variants dels altres codis, resultant 1612 versos, la publicació dels quals saludam com un fet memorable per les nostres Lletres i com una nova mina de mots i de formes gramaticals que han de servir ferm per l'*Obra del Diccionari i de la Gramàtica* que duim entre mans. Tot li sia enhorabona a l'amic Rubió i Balaguer per aqueix escorcoll tan vitenc, i la hi dam especialment perque usa el mot tan genuïnament català, *boldró*, en lloc del bordissenc *grupo*, *grup* o *grop*, que constitueixen tres pedrades a l'os de la cama de tot

amador com cal de la Llengua Catalana. —SECCIÓ JURÍDICA. També és de gran valua l'estudi d'aqueixa secció sobre la publicació del text crític dels famosos *Usatges* dels comptes de Barcelona, degut a l'honorable jurisconsult Dr. En Guillem de Brocà, que espinzella magistralment totes les dificultats i emperons que's presenten per dur a cap una tal publicació, la feinada orba que suposa i la manera com s'hauria de fer. Retreu els codis llatins que hi ha dels *Usatges*, un del segle XIII, setze del segle XIV, tretze del segle XV, anomenant les Biblioteques i Arxius a on se guarden. Retreu també el codis en català, que's coneixen: tres del s. XIII, sis del s. XIV, tres del s. XV, dos del s. XVI, dient a on és que se troben tots aqueis codis. Dona llavò una relació de les edicions que hi ha d'aquells codis en llatí (la de Tortosa de 1539, la de Barcelona de 1544, la d'En Carles Giraud [París, 1846], la de N'Adolf Helfferich de 1858, i la de la Diputació de Barcelona de l'any 1913), en Català (les dels anys 1495, 1588-9, 1704 i 1909, la de la Reial Academia de l'Historia i la de Mn. Gudiol del codi del Museu Bisbal de Vic), i en castellà (la d'En Pere N. Vives i Cebrià 1832-8 i 1864-7). Retreu llavò les *Gloses, Comentaris i Historiadors* que hi ha dels *Usatges*; després endarella quins *Usatges* s'han de considerar *completament primitius* [224]; quins *primitius*, però modificats qualche mica; quins *adicionals*, però que's poren tenir per originals, i quin són procedents d'altres cossos legislatius i fonts de dret, especificant tals procedencies. Es curiosíssim aqueix escorcoll del Dr. Brocà, per el qual està d'enhorabona ferm. —SECCIÓ HISTÒRICA. Aquí també hi ha escorcolls ben bufarells, començant pel primer: *La Grecia Catalana des de la mort de Roger de Lluria fins a la de Frederic III de Sicilia* (1370-1377) de l'honorable Dr. A. Rubió i Lluch, que ja resulta tenir tota una biblioteca d'estudis fets de la Grècia mig-eval en ses relacions amb Catalunya, d'un interès fora mira baix de diferents aspectes. Són tres capítols, ben reblits de sòlida erudició i escrits com sol el Dr. Rubió i Lluch, que ja es sab que és un dels escriptors catalans més pol-lents i més purs de llenguatge i dels més galanxons d'estil, i llavò que mal grat tots els soscaires de salut que desiara el petxuquen massa granat, conserva el briu i la fogor de sos

primers anys; està encara, gracies a Deu, a la flor del món. Doncs que dur i endevant les atxes per Catalunya i per Deu! —Segueix un escorcoll del doctíssim professor i notable arabista Dr. Francesc Codera, en castellà, com ès bo de veure, sobre *Alusiones a campañas de los musulmanes como elemento de crítica en los documentos latinos de la edad media*, que il·lustra ferm l'història mig-aval d'una comarca tan catalana com Ribagorça. —Vé llavò l'altre escorcoll, també importantíssim, d'En Daniel Girona i Llagostera sobre *l'Itinerari del Rey en Martí (1403-1410)*, endardellant tots els punts a on fonc el Rei Martí durant aqueis anys, retgint-se En Girona pels documents que aquell Rei firmava, datant-los a la vila o ciutat a on capllevava a les hores, i cita l'escorcollador el dia i l'any i el punt a on s'escrigué el document i els registres i fols a on consta i en transcriu prop de sicents d'aqueis documents, casi tots en Català, puríssims i llampants de llengua i que són una mina magnífica per *l'Obra del Diccionari i la Gramàtica*, i hi ha que agrair-ho an En Girona i Llagostera que los ha ramassats i a *l'Institut d'Historia i d'Arqueologia* que los ha publicats. Benissim! —SECCIÓ ARQUEOLÒGICA: Tres escorcolls componen aqueixa secció, tots tres il·lustradors i enaltidors de la nissaga catalana: el 1r de M. Cazorro i E. Gandia sobre *La estratificación de la cerámica en Ampurias y la época de sus restos*; el 2n d'En Josep Puig i Cadafalch sobre *Els banys de Girona i la influencia moresca a Catalunya*; i el 3r de J. Conyat-Barthoux *sur une peinture catane du XIV<sup>e</sup> siècle au monastère du Sinaï*. Hi ha que dir que aqueis quatre escorcolladors se'n han desfet com tots uns [225] homes. —Tots aqueis estudis umplen el *Volum I* de *l'Anuari*, i el *II*, més prim, l'umpl la *Crònica* d'allò que han fet durant els dos anys les quatre *seccions* i les altres entitats culturals i particulars de Catalunya i fora-Catalunya. Resulta la *Crònica* d'un interès major, espinzellant tot el moviment literari i científic que hi hagué a la nostra terra i fora d'ella en relació a la cultura catalana durant 1913 i 1914. La *crònica* arqueològica és interessantíssima i embellida amb centenars de gravats. —Això ès *l'Anuari de 1913-1914*, que honra fora mida la Corporació científica que

l'ha compost i el dona a llum, demostrant un nivell de cultura ben amunt i una indiscutible mereixera davant el món de la Ciència, de les Lletres i de l'Art. Grat sia a Deu i a la Mare de Deu. Amèn.

---

†

Amics morts (225-228)

### **N'Estanislau Aguiló**

Nat a la Ciutat de Mallorca dia 13 de novembre de 1859, fill de l'eminent poeta i prosador D. Tomàs, net de l'eixerit autor de *Rondaia de Rondaies* i nebot del Mestre En Marian Aguiló, Patriarca del Renaixement Català, N'Estanislau venia com predestinat per esser escriptor i enamorat de Mallorca, i ho fonc, però ide quina manera! Llicenciat en Dret Civil i Canònic dia 14 d'octubre de 1879 a València, no fent-li gota de gracia la *advocatura* i fent-n'hi molta el ram de Biblioteques i Arxius, cursades les assignatures que calien i fetes oposicions amb bona nota, dia 1 de març de 1886 el declaren *aspirant del Còs d'Arxiuers, Bibliotecaris i Antiquaris*, posant-lo a l'*Arxiu General Històric de Mallorca*, a les ordes de l'eximi D. Josep Maria Quadrado, el director i el Mestre més escaient i més entès que poria trobar, amb el qual investí la grandiosa tasca d'escorcollar l'Historia Catalana Balear en les fonts més fondes i estil·lades. Dia 21 de novembre de 1889 l'anomenen *Ajudant de 3r grau del Còs d'Arxiuers*; aviat puja a *Ajudant de 2n grau*. Dia 24 març de 1893 l'anomenen *Arxiuer de la Delegació d'Hisenda*, a on feu molt bona feina, arreglant i classificant la documentació antiga que allà se conserva. Dia 22 de març de 1895 [226] el tornen passar a l'*Arxiu Històric* amb motiu de la jubilació del venerable Quadrado, pujant a *Ajudant de 1r Grau* dia 1 de juliol següent. Dia 31 de juliol de 1899 l'autorisà la Superioritat per

anar a París a estudiar les relacions del Reine de Mallorca amb França, d'on tornà amb un cabal gros de documents importantíssims per la nostra Historia. Dia 15 de febrer de 1902 el posaren de Bibliotecari a la Provincial, i dia 1r de janer de 1915 el pujaren a *Cap de 3r Grau*, això ès, come *Cap de Negociat de 1a Classe*. N'Estanislau Aguiló era un ramell de flors exquisides: home sencer, cristià exemplaríssim, enamorat de Mallorca, fervent de la nostra Llengua, de la nostra tradició, convençut de la catalanitat de Mallorca, enorgullit de pertànyer a la gloriosa i heroica nissaga catalana, consagrà tota la seua vida a servir Deu i Mallorca, enaltint i il·lustrant la nostra Historia amb sos escorcolls, enquestes i estudis pacients, abnegats, constants, de tota la vida, dins biblioteques, dins arxius, així públics com privats. Aqueis escorcolls, enquestes i estudis li donaren una erudició històrica verament extraordinaria, que's posava de manifest quant els amics hi anàvem a fer-li qualche consulta, que sempre en sortíem admiradíssims de lo molt que sabia aquell sant home de les coses de Mallorca. Fou una dissort que N'Estanislau no publicàs tot el fruit de sos escorcolls, enquestes i estudis; hauria pogut omplir una partida de toms. La seua modestia el cap-turà, limitant-se a publicar centenars de documents inèdits, importantíssims per la nostra historia, molts d'ells del millor temps de la nostra llengua, lo qual el fa meritíssim d'ella. Casi tots aqueis documents los publicà dalt el *Bolletí de l'Arqueològica Luliana*, que dirigí molts d'anys, col·laborant-hi des que començà tal publicació l'any 1885. Fou President d'aqueixa *Societat* desde l'any 1899 fins el dia de la seua mort, que fou repentina dia 9 de janer d'enguany. Quant iniciàrem l'*Obra del Diccioniari i de la Gramàtica*, se posà resoltament an el nostre costat i ens aidà sempre en tot quant poguè. Secretari de les *Conferencies de St. Vicens de Paul*, fou sempre molt almoiner i protector de totes les coses bones, fins a donar an el *Patronat Obrer* del P. Vives un grandió solar an el *Colomeret*, devora les *Enramades* de *Ciutat*, que's considera que val devers *coranta mil pessetes*. Tenia una *llibreria mallorquina*, tal volta la més completa que hi haja, s'entèn, d'obres escrites de mallorquins, estampades a Mallorca o

que resen de Mallorca. També era de la *Comissió Editora* de les *Obres* del Bt. Ramon Llull, i fonc del qui més ens aidaren an aqueixa tasca tan llargaruda, embafofa i que demana tant de seny i paciència i fenería. [227]

Sols porem aconhortar-nos una mica d’haver-lo perdut, pensant en les seues moltes i grans virtuts, que ès segur que li hauràn valgut el cel, i llavò reflexionant que ès Deu que el mos ha pres, i Ell sab que fa i no pot errar.

### **M. I. Mn. Macià Company**

Nat dia 24 de juny de 1849 a la Ciutat de Mallorca i fets amb gran profit sos estudis an el Seminari, s’ordenà de prevere, dia 21 de setembre de 1872; fou professor de Llatí, se graduà en Teologia l’any 1886 i en Dret Canònic l’any 1883; feu oposicions a varies canongíes, i l’elegiren Lectoral l’any 1886 i Xantre l’any 1899. Actiu i zelós en gran manera, predicà molts de sermons, perteneixía a casi totes les Juntes dels organismes catòlics, piadosos i de caritat i de molts era President i l’element més actiu. Era President de la *Creu Rotja*, de *l’Oració i Vel·la*, de la *Societat del Clero*, de *La Protecció dels Soldats*, de la *Propagació de la Fe*, *Consiliari dels Al·lots-Guaites*, *Vice-President de la Defensa Social*, etc. etc. Feu un sens fi de parlaments a actes públics i solemnidats de pietat, caritat i cultura; i tothom el trobava sempre prompte a fer be per tot arreu, distingint-se per l’entusiasme fervent que desplegava en totes les coses de la Relligió, de l’Esglesia i de la Patria, i no un entusiasme *platònic*, sino d’obres i de realidats. Des que iniciarem *l’Obra del Diccionari i de la Gramàtica*, ens feu costat sempre, i celebrava de cor tots els avenços i triums de la santa causa de l’enaltiment i glorificació de la nostra Llengua. Feia temps que duia xètiga fins que ja abans de Nadal s’hagué de rendir, posant-se de cada dia més malament, fins que dia 5 de febrer fonc del cas viaticar-lo i extrema-unciar-lo, rebent aqueis



sagraments amb gran devoció, demostrant-se conformadíssim en la voluntat de Deu, i dia 9 a les tres del cap-vespre passà d'aquesta vida.

---

### **En Rafel Cantó i Llopis**

També el Bon Jesús ens ha pres aquest amic nostre estimadíssim dia 8 de febrer. Nadiu d'Alcoi, cap d'una honorable família, de molt bona posició, relligiosíssim, estimat i respectat de tothom, En Cantó era un entusiasta de la nostra Llengua com pocs n'hi hagués dins tot el Reine de València. Ens replegava paraules i frases dins Alcoi, dins tota aquella [228] encontrada, hi feia totes les enquestes i escorcolls llingüístics que li comanàvem, predicava sempre i a tot arreu l'amor i l'adhesió a la nostra Llengua, i casi no sabia parlar més que d'ella, de l'Esglesia i de la seua família: aqueixes tres amors eren tota la seua curolla, tot el seu anhel, tota la seua vida. Ja feia temps que anava cop-piu i primetjant massa de salut, fins que ara darrerament li sobrevingué tal tarroscada que no ha poguda resistir, tallant-li Deu el fil de la vida, plena de dies i de bones obres.

---

N'Estanislau Aguiló! iLo M. I. Mn. Macià Company! iEn Rafel Cantó i Llopis! itres bons amics nostres que ens han deixats per una altra vida millor!

iQue el Bon Jesús els haja trobats en estament de gracia! I si encara estiguessen entretinguts an el purgatori, ique los trega i los admeta a l'etern descans de la santa gloria! I doni a llur honorables famílies molts d'anys de vida per pregar per ells i el conhort i conformança que tant i tant necessiten per suportar un cop tan terrible com són estades aqueixes tres morts. iAl cel los vegem! Amen!

---

Que consti (228)

Els editors de la *Lectura Popular, Biblioteca d'Autors Catalans*, de Barcelona, acaben de publicar llur quadern 196 (volum XII), tot de *Rondalles Mallorquines*, tretes del tom V del nostre *Aplec de Rondaies*, publicació que els agraïm de bon cor; però, com ens hi han desfigurada la nostra la nostra ortografia i fins la morfologia d'alguns mots, sense consultar-nos-ho, ho feim avinent per que negú crega que hem abdicada cap de les nostres conviccions ni orientacions ortogràfiques. L'ortografia de tal quadern no és la nostra d'ara ni de mai, sino una desfiguració, que llamentam amb tota la nostra ànima.

\*\*\*\*\*

---

PALMA DE MALLORCA —Tipo-litografia de Amengual y Muntaner. —1917

# Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Suscripció: dins Espanya: 2 pess. l'any.-Redacció: St. Bernat, 5, Pral.-2.<sup>a</sup>-Palma  
Estranger: 2'60 pess.

[229]\*

Notes Dialectals (229-234)

## § 12

### Sentit que els eivissencs donen an els mots

*al·lot, al·lota; boix, boixa*

Vetassí això que ens comunica d'aqueis mots els nostre bon amic d'Eivissa lo M. I. Mn. Isidor Macabitz, Canonge d'allà:

«An els infants, fins que tenen quatre o cinc anys, els deim *infants* i *criatures*. Una criatura de pit, un infant de llet. *Al·lot* i *al·lota* es sol dir, en aqueixa edat, per senyalar el sexe de l'infant: ¿A què és aquest infant; pregunten, *al·lot* o *al·lota*? I contesten *al·lot* o *al·lota*, com dient: *mascle* o *femella*, *home* o *dona*. També es sol dir *un al·lutet*, *una al·luteta*. Quant son axí menuts; però, com dic, lo més general i ordinari és anomenar-los *infants*, *criatures*.

«Al camp ja usen molt poc la paraula *boix* i *boixa*. A Ciutat l'usen més, particularment entre la gent baixa. Els senyors es serveixen més poc d'aquesta paraula, i manco se'n servien antigament (fa cinquanta o

seixanta anys), en que sols l'usaven, segons pareix, en sentit despectiu, lo que avui encara és ben general, i així diuen: *iQuin BOIX més lleig!* *iQuins BOIXUS més mals!* *iNo m'agraden es BOIXUS!* *iQuin BUIXOT!* *iQuina BUIXOTA!*

«De sis o set anys per envant fins que són dins l'adolescència, els diuen *al·lots* i *al·lotes*. Després an els hòmens, *jóvens* (i an el camp també *fadrins*), i segueixen donant el nom d'*al·lotes* a les dones fins que són a la darrera edat, això si se mantenen *fadrines*. I així diràn: *E·hi havia jóvens* i *al·lotes*. Els jóvens diuen: *sa meua nòvia* o *sa meua AL·LOTA*; i les jóvens diuen: *es meu nòviu* o *es meu jove*; però mai *es meu AL·LOT*. [230]

«Al camp, la paraula *al·lota* s'usa come sinònim de *fadrina* i així diuen: *Na Fulana encara es AL·LOTA*, per dir que no s'és casada, encara que's referesquen a una dona de setanta anys.

«Aquí no deim *nin* o *nina*. Alguns, castellanisant, diuen *nene*, *nena*».

### § 13

#### Més sobre el nom propi *Marià*n

El nostre bon amic Rt. P. Josep M.<sup>a</sup> Pijoan, S. J., ens escriu dia 18 de janer, entre altres coses lo següent:

“Permetí'm ara una petita observació sobres lo del «Marià» o «Marià»n, que potser li faci algún servei. Actualment viu a Torredembarra un vellet que tothom li diu «Marian»; i anys enrera n'hi havia un altre en la mateixa vila (que és de la província de Tarragona, però no del *Camp*), el qual també l'anomenaven «Marian». Aquest era nat de l'any 1836. L'Aguiló va néixer l'any 1825 i les primeres poesies seues que devien escampar el «Marian», si és que allavors ja's firmava aixís, són de l'any 1843, si no m'enganyo, quan el nostre «Marian» de l'any 1836 ja tenia 7 anys. No sembla provable que an aquest «Marian» li vingués cap

---

\* T. IX. —Març i abril, maig de 1917. —N. 8.

influència de l'Aguiló. Allí mateix és corrent el diminutiu «Marianet»... i més encara el... «Mariano»”.

Agraïm an el P. Pijoan aqueixa comunicació, i la registram dins el BOLLETÍ a benefici d'inventari; però encara ens consideram molt lluny de poder admetre que a Tarragona sia popular i corrent el nom propi *Marian* fora de l'òrbita catalanista. Els dos fets que cita el P. Pijoan poden ésser bellament efecte de l'influència *literaria catalanista del Renaixement*. ¿Sab el P. Pijoan si an aquells dos homes de Torredembarra, quant los batejaren, ja los posaren *Marian* i si els ho deien des que nesqueren? ¿Qui ens assegura de que el començar a dir-los-ho no fos quant ja eren grans i de resultes d'haver vist ells o qualque persona que tengués influència demunt ells, la firma de MARIAN *Aguiló*, que los caigués en gracia? Quants n'hi ha a Catalunya que fins que foren granats se deien *Pedro*, *Pepito*, *Francisco*, *Marcelino*, *Celso*, etc. i tengueren després la santa idea d'anomenar-se *Pere*, *Pep* o *Josep*, *Francesc*, *Marcel·lí*, *Cels*, etc. que era lo que calia? ¿Pot el P. Pijoan respondre de que aquells dos casos de Torredembarra no fossen res d'aixo? Ho dificultam. L'existència del diminutiu «Marianet» no prova res perque tant és [231] diminutiu de *Marià*, com de *Marian*, com de *Mariano*. A Mallorca per exemple, tothom diu *Caietano*, però tothom fa també el diminutiu *Caietanet*, com diuen també *Marianet* amb tot i dir: *Mariano*. Per lo mateix, mentres no facen més llum sobre aqueis dos casos de Torredembarra, no basten per provar l'existència popular de *Marian* devers Tarragona.

## § 14

### ***Turri-burri. Xurri-burri***<sup>9</sup>

El nostre antic col·laborador i bon amic En Valeri Serra i Boldú, de Bellpuig, ens envia la nota següent:

---

<sup>9</sup> Nota (1) de l'original: Veiau BOLLETÍ, T. IX, p. 158, 161.

«Lo mot *turri-burri* de que ha parlat en lo BOLLETÍ, m'ha portat a la memoria el de *xurri-burri* que a l'Urgell s'usa per a designar despreciativament certes persones; i així diuen: «An aquella taberna no hi va sino lo *xurri-burri* del poble. Lo *pan-i-toros* (pentinat exòtic o pervinent de gent extranya a nostres costums) no més ès cosa del *xurri-burri*. — Fulà ès un no-ningú; no es fa sino amb lo *xurri-burri* del poble».

D'altre vent la nostra incansable col·laboradora de Llofriu, D.<sup>a</sup> Irene Rocas, viuda de Bassa, ens escriu dia 14 de janer d'enguany:

«Allò de *turris-burris* ho conec molt. Ho diuen d'una persona que no té per cuidar-se i té d'anar molt malament; o d'unes criatures que sa mare no els cuida i van de *turris-burris*, soles i brutes i mal forjades».

Si hi ha altres bandes del domini llingüístic Català que usin tal expressió o qualcuna altra de consemblant, ique ho diguen els col·laboradors que hi tenim!

## § 15

### ***Llevat de..., fora de..., tret de...***

La mateixa, D.<sup>a</sup> Irene Rocas, viuda de Bassa, ens escrigué dia 1 de novembre d'entany lo següent:

«Aquesta paraula *llevat* també la usem per dir: LLEVAT D'En Juan hi anaren tots. LLEVAT D'això que vus dic, tot lo altre va be. No la usem amb res més».

A Mallorca empram exactament la mateixa expressió *exclusiva* (V. gr. LLEVAT D'ell, tots fan bonda; LLEVAT DES diumenges i festes, vaig a fer feina; LLEVAT D'un parei de vegades, ha feta [232] sa seua obligació), com empram igualment *fora de...* i *tret de...* en lloc de *llevat de...* (v. gr. fora d'Espanya i unes quantes nacions més; tot lo mon està en guerra; FORA DES mallorquins negú diu tal cosa; TRET DE capellans i monges, tothom e-hi va; TRET DEL Papa i del Rei, negú pot fer això). De manera que aqueixes tres expressions són reialment tres preposicions *exclusives, exceptuadores*.

## § 16<sup>10</sup>

### **Aixarpar = agafar, atènyer, atrapar**

També la Sra. Rocas ens escrigué això altre:

«Amb algun *Bulletí* vaig trobar la paraula *xampar*. Aquesta paraula nosaltres la nomenem *aixarpar*: v. gr. Un que robava i l'hi han *aixarpat*, s'hi ha deixat *aixarpar*. Si ha comprat una cosa i li ha surtit bé, ha ben *aixarpat*. Quant se parteixen una cosa, el qui primer hi és, *aixarpa* tot lo que pot. Un altre dirà: —Vigila'l i mira si l'hi pots *aixarpar*, que se'n recordi! —iAn aquest mon *aixarpa* qui pot! Es ensupegar-hu! —*Xarpa*, noi! No t'hu deixis pendre! Que no en passen d'ucasions cum aqueixa»!

Ni en Raynouard dins son *Lexique Roman* ni En Levy dins son monumental *Supplement* duen el mot *aixarpar*. En Gustau Körting, *Lateinisch-Romanisches Wörterbuch*, 3a ed. —Paderborn, 1907,— n.<sup>e</sup> 3.317 i n.<sup>e</sup> 8.373 posa *xarpar* en sentit de treure els mariners l'àncora del fons de la mar a on l'havien amollada per tenir subjecta la nau; per això, en voler partir de d'allà, *xarpen* (a Mallorca deim *saupen*), pugen l'àncora per via de la cadena, i la nau pot partir. Els diccionaris catalans moderns, entre altres, el Labèrnia-Salvat, N'Aladern, En Saura, el Dr. Vogel, posen *aixarpar* o *xarpar* en sentit de *agafar* o *atrapar*. El Valencià Mn. Martí i Gadea no el du ni els antics del Mestre Nebrija, La Cavalleria i Torra. El *Mallorquí* del P. Figuera només posa *xarpat*; *armat de cap a peus*, expressió que s'usa encara a Mallorca: v. gr. *Jo me'n anava tot XARPAT* (formal resolt, amb tota la majestat del mon); *ell se'n venia tot XARPAT*. En La Cavalleria, *Gazophilacium*, —Barcelona, 1696 —posa: *xarpa*: *facsia* (faixa), *mitella* (bena), i En Torra (*Thesaurus*-Barcelona 1726 —posa: *Xarpa*: *pitral*: *pectorale ex quo pendet tormentum manuarium et cucurbita fertur* (penjaroi subjecte an el pit que hi duen qualque arma de mà i la carabassa per [233] beure). ¿Vindrà d'aquí el sentit de *armat* que

---

<sup>10</sup> Nota (2) de l'original: Veiau BOLLETÍ T. VIII, p. 246, 259, 260; T. IX, p. 128.

el P. Figuera senyala an el mot *xarpat*? —El diccionari *Menorquí* d'En Ferrer i Parpal —Mahó, 1887 —posa: *xerpar*: *coger, prender; xerpat*: *cogido*; els *Mallorquins* de N'Amengual i *Unos Amigos* no duen res de *xarpar* ni *xarpat*.

I ¿d'on surt aquest mot *aixarpar*? El Patriarca del Romanisme, Dr. Frederic Diez dins son *Etymologisches Wörterbuch der Romanischen Sprachen*; ed. 5a. —Bonn, 1887 —p. 281, endardellant l'etimologia de l'italià *sarpate, salpare*, walac *sarpa* i castellà *zarpar*, retreu la dita de Muratori que donava come rel d'aqueis verbs el grec ἀγπάζειν (agafar, prendre, arrabassar), i diu que creu que més tost surten de l'altre grec ἐξαγπάζειν. En Körting troba lo mateix que En Diez i nosaltres també; la forma de l'Empordà que la Sra. Rocas ens envia (*aixarpar*), confirma aqueixa tesi.

## § 17

### ***Empassegar per ensopegar***

També és de la Sra. Rocas aquesta altra comunicació sobre el llenguatge de Llofriu. Velatassí:

«D'una *ensupegada* nosatros en diem una *empassegada*. Quant un que bada, *empassega* fort, se li diu: Torni demà! Que hi trubaràs un anell! —De bons caballs *empasseguen*. —Això se diu quant un propietari que tothom el creia fort, té d'escrustunar qualcom i no se sap entendre. Quant amb algú li pervé alguna cosa que no hi contava, se diu: 'Aquell quina *empassegada*! Hu ha *xarpat* sense pensar'»!

Consideram que tal forma de Llofriu no és altra cosa que una metàtesi de *ensopegar*, —això és, passen la -p- an el lloc de la -s- i la -s- an el lloc de la -p-, rebaixant ensems la o fins a ə, i resulta: əmpəsəgá. Lo mot *torni demà* consideram que és una contracció de *torna-hi* > *torn'hi*, això és: 'torna aquí demà, que hi trobaràs un anell'. A Mallorca deim



*ensopegar*, sinó *sopegar*, no en sentit de *topar* o *trobar* qualche cosa, sino de *trevelar*, cast. *tropezar*, llatí *offendere*.

## § 18

### Balquena de derivats

Els nostres ardits col·laboradors En Gabriel Castellà i Raich d'Igualada i En Ramon Puig i Bosch d'Avinyonet ens han [234] enviats enfilalls de *derivats* que s'usen an aquelles comarques, que coincideixen amb els que publicàrem dins les planes 162-164 del BOLLETÍ de novembre-desembre d'entany.

Els que ens ha enviats En Castellà, són els qui dins dites planes duen els nombres 2, 3, 10, 11, 14, 19, 22, 25, 26, 28, 29, 32, 33, 35-37, 39, 41-43, 52, 58, 59, 62-64, 66, 79, 83, 85, 86, 88, 97, 101, 103, 111-114, 125, 126, 129, 130, 132-134, 137, 143, 147, 149, 156, 159, 160, 162-164, 168, 177, 178, 183-191, 196, 198.

Ens fa avinent En Castellà que devers la Segarra empren el mot *carrerada* (< *carrera*) per anomenar el camí per on passen els remats de bestiar que llurs pastors menen o tornen de fira. Sol esser un caminó com per passar-hi un animal de bast, però que a cada banda té una vorera de quatre o cinc metres d'ample per on tranzita el bestiar tant si allò és conreu com bosquina.

Els derivats que ens envia En Puig són els corresponents an els nombres de dites planes 162-164: 2, 13, 14, 16, 18-20,<sup>11</sup> 23, 26, 28, 29, 35, 37, 40, 42, 52, 57-59, 62-64, 66, 70, 79, 81, 83, 86, 87, 97, 114, 125, 126, 148, 149, 161, 165, 168, 177, 178, 184-186, 189, 196,<sup>12</sup> 200. —Ademés ens inclou aqueis altres: *calentó* (diminutiu de *calent*), *calentet* (id.), *caminal* i *canyar*.

---

<sup>11</sup> Nota (3) de l'original: El 19, que és *cadell*, an el Penedès significa *gos* petit i *grill*.

<sup>12</sup> Nota (4) de l'original: El 196 és *canyota*, que an el Penedès vol dir una mala herba de vinya.

Agraïm an aqueis dos bons amics aqueixes interessants comunicacions. Lo que voldríem, que ens n'enviassen moltes més i que els altres col·laboradors en prenguessen llum i exemple.

iHala, amadors de la Llengua Catalana! demostrau-vos-hi amb les obres, aidant de cor a l'*Obra del Diccionari i de la Gramàtica!*

---

## Regles Ortogràfiques (234)

A la fi baix d'aqueix títol l'*Academia de la Llengua Catalana* ha publicada la seua ortografia, i ha tenguda l'atenció d'enviar-mos-en un exemplar, que li agraïm. En tenir lleguda, hi direm la nostra, si Deu vol.  
[235]

## Vocabulari de *bestiar cabrum* (235-248)

### § g

#### Noms de les cabres segons llur edat

#### I

#### En córrer el primer any

**Cabrit:** el fill de la cabra de quant neix fins que fa un any (Mallorca, Menorca, Sort, Tortosa, Ribera del Sió i del Llobregós, Penedès, Rocabruna, Bagà, Agullana, les Borges Blanques, Amer, Pineda, Barcelona, Benicàssim, Alcoi, la Pobla de Segur, Gironella, Solsona, Cardona). —Hi ha bandes de Catalunya, entre altres, la Ribera del Sió i del Llobregós, Lleida, Benicàssim i Alcoi, que tant diuen *cabrit* el fill com la *filla* de la cabra. —A Aitona just los diuen *cabrit* o *cabrida*

els primers mesos de nats. —A Menorca just són *cabrits* o *cabrides* el temps que mamen; en *desbarrar-los* (desmamar-los), passen a *segais* o *segaies* respectivament (Dr. Camps des Migjorn Gran). —A Benicàssim en fer mig any de nats, els mascles passen a *segalls* i les famelles a *segalles* (G. Huguet-Benicàssim). —A Torre de l’Espanyol (Priorat) ni en néixer los diuen *cabrits* ni *cabridets*, sino *segalls* o *segalles* (J. Pinyol i Mirada. —Torre de l’Espanyol). A la Ribera del Sió i del Llobregós casi mai an el *cabrit* li diuen *segall*, sino *cabrit*, ara a la *cabrida* casi mai li diuen *cabrida*, sino *segalla* (J. Faus i Condomines-Guissona). —A Mallorca els anys de les cabres los contem començant per la festa de Sant Bartomeu (24 d’agost). En arribar an el primer Sant Bartomeu, fan *un any*; en arribar el segón, en fan *dos*; en arribar an el tercer, en fan *tres* i així sucessivament (M. Costa i Llobera-Pollença). —An el Rosselló el cabrit i la cabrida s’anomenen *primal* i *primala* respectivament des que neixen fins que fan un any (Mn. Blazy de Ribesaltes). —A Amer (província de Girona) ès lo mateix *cabrit* i *cabrida* que *primal* i *primala* (J. de Porcioles, Notari).

**cabridot:** aumentatiu.

**cabridàs:** aumentatiu.

**cabridarro:** aumentatiu.

**cabridango:** aumentatiu.

**cabridó:** diminutiu.

**cabridet:** diminutiu.

**cabridoi:** diminutiu.

**cabridei:** diminutiu.

**cabrideu:** diminutiu.

**cabridetxo:** diminutiu. [236]

**cabridel·lo:** diminutiu.

**cabridengo:** diminutiu.

**cabridingo:** diminutiu.

**cabridenc, -ca:** pertanyent a *cabrit* o *cabrida*:

**cabridam:** col·lectiu de *cabrit* o *cabrida*.  
**cabridim:** col·lectiu de *cabrit* o *cabrida*.  
**cabridum:** col·lectiu de *cabrit* o *cabrida*.  
**cabridada:** col·lectiu de *cabrit* o *cabrida*.  
**cabriдер:** col·lectiu de *cabrit* o *cabrida*.  
**cabriдерía:** col·lectiu de *cabrit* o *cabrida*.  
**cabridada:** feta propia de *cabrit* o *cabrida*.  
**cabridetjar:** anomenar molt *cabrit* o *cabrida*; assemblar-s'hi.  
**cabridetjador, -ra:** afectat de *cabridetjar*.  
**cabridull:** diminutiu (Menorca).  
**Cabrida:** la cabra des que neix fins fa un any.  
**cabridota:** augmentatiu.  
**cabridassa:** augmentatiu.  
**cabridarra:** augmentatiu.  
**cabridanga:** augmentatiu.  
**cabridona:** diminutiu.  
**cabrideta:** diminutiu.  
**cabridetxa:** diminutiu.  
**cabridel·la:** diminutiu.  
**cabrideua:** diminutiu.  
**cabridoia:** diminutiu.  
**cabrideia:** diminutiu.  
**cabridinga:** diminutiu.  
**cabridenga:** diminutiu.  
**Desbarrar:** desmamar (Menorca).  
**desbarrera:** ganes de *desbarrar*.  
**desbarrador, -ra:** el *cabrit* o *cabrida* que se fan *desbarrar*, que ja és hora de *desbarrar-los*; afectat de *desbarrar*.  
**desbarretjar:** anomenar molt el *desbarrar*.  
**desbarretjador, -ra:** afectat de *desbarretjar*.  
**desbarrada:** l'acte de *desbarrar*.  
**Desmamar:** aturar el *cabrit* o *cabrida* de *mamar*.

**desmamera:** ganes de *desmamar*.

**desmamador, -ra:** el *cabrit* o *cabrida* que se fan *desmamar*, que ja és hora de *desmamar-los*; afectat de *desmamar*.

**desmametjar:** anomenar molt el *desmamar*.

**desmametjador, -ra:** afectat de *desmametjar*.

**Desmamada:** l'acte de *desmamar*; multitud de cabrides i cabrits *desmamats*.

**desmamadota:** augmentatiu.

**desmamadeta:** diminutiu.

**desmamadenc, -ca:** pertanyent a *desmamada*.

**Despopar:** *desmamar* (Urgell, Pla d'Urgell).

**despopera:** ganes de *despopar*.

**despopador, -ra:** que ja és hora de *despopar-lo*.

**Emmamar:** afartar parlant de *mames*.

**emmamador:** afectat d'*emmamar*.

**Emmamellar:** afartar parlant de *mamelles*.

**emmamellador, -ra:** afectat d'*emmamellar*.

**empopar:** afartar parlant de *popes*.

**emmugaronar:** afartar parlant de *mugarons*.

**emmugronar:** afartar parlant de *mugrons*. [237]

**Encabridar:** afartar parlant de *cabrits* o *cabrides*.

**Ensadallar:** afartar parlant de *sadalls* o *sadalles*.

**Enxabidar:** afartar parlant de *xabits* o *xabides*.

**Enxotar:** afartar parlant de *xots*, *xotos* o *xotes*.

**Mames:** braguer.

**mamotes:** augmentatiu.

**mamarres:** augmentatiu.

**mamasses:** augmentatiu.

**mamangues:** augmentatiu.

**mametes:** diminutiu.

**mameues:** diminutiu.

**mametxes:** diminutiu.

**mamel·les:** diminutiu.  
**mamingues:** diminutiu.  
**mamengues:** diminutiu.  
**mamenc, -ca:** pertanyent a *mames*:  
**mametjar:** anomenar molt *mames*; assemblar-s'hi:  
**mamam:** col·lectiu:  
**mamim:** col·lectiu:  
**mamum:** col·lectiu:  
**mamada:** col·lectiu:  
**mamer:** col·lectiu:  
**mamería:** col·lectiu.  
**Mamada:** l'acte de *mamar*.  
**mamadota:** augmentatiu.  
**mamadeta:** diminutiu.  
**mamadenc, -ca:** pertanyent a *mamada*.  
**Mamella:** botonet o mamelló que fa la *mama* avall de tot, foradat, per on  
lo *cabrit* o *cabrida* xucla la llet i la ratjar del braguer de la mare.  
**mamellota:** augmentatiu.  
**mamellot:** augmentatiu.  
**mamellassa:** augmentatiu.  
**mamellarra:** augmentatiu.  
**mamellanga:** augmentatiu.  
**mamelleta:** diminutiu.  
**mamelleua:** diminutiu.  
**mamelló:** diminutiu.  
**mamellona:** diminutiu.  
**mamellina:** diminutiu.  
**mamellineua:** diminutiu.  
**mamellinoia:** diminutiu.  
**mamellinoïna:** diminutiu.  
**mamellinoïneua:** diminutiu.  
**mamellineia:** diminutiu.

**mamelletxa:** diminutiu.  
**mamellenga:** diminutiu.  
**mamellinga:** diminutiu.  
**mamellinenga:** diminutiu.  
**mamellininga:** diminutiu.  
**mamellinetxa:** diminutiu.  
**mamellenc, -ca:** pertanyent a *mamella*.  
**mamellam:** col·lectiu.  
**mamellim:** col·lectiu.  
**mamellum:** col·lectiu.  
**mamellada:** col·lectiu.  
**mamellería:** col·lectiu.  
**mameller:** col·lectiu.  
**mamelletjar:** anomenar molt *mamelles*; assemblar-s'hi.  
**mamelletjador, -ra:** afectat de *mamelletjar*.  
**Mugaró:** mamella (Mallorca). Tant ho diuen de la cabra com dels altres mamífers.  
**mugaronot:** augmentatiu.  
**mugaronàs:** augmentatiu.  
**mugaronarro:** augmentatiu.  
**mugaronango:** augmentatiu.  
**mugaronet:** diminutiu.  
**mugaroneu:** diminutiu.  
**mugaronoi:** diminutiu.  
**mugaronei:** diminutiu.  
**mugaronetxo:** diminutiu.  
**mugaronel·lo:** diminutiu. [238]  
**mugaronengo:** diminutiu.  
**mugaroningo:** diminutiu.  
**mugaronenc, -ca:** pertanyent a *mugaró*.  
**mugaronetjar:** anomenar molt *mugarons*; assemblar-s'hi.  
**mugaronam:** col·lectiu.

**mugaronim:** col·lectiu.  
**mugaronum:** col·lectiu.  
**mugaronada:** col·lectiu.  
**mugaronería:** col·lectiu.  
**mugaroner:** col·lectiu.  
**mugró:** mamella (Penedès). Tant ho diuen de la cabra com dels altres mamífers.  
**mugronot:** augmentatiu.  
**mugronàs:** augmentatiu.  
**mugronarro:** augmentatiu.  
**mugronango:** augmentatiu.  
**mugronet:** diminutiu.  
**mugroneu:** diminutiu.  
**mugronoi:** diminutiu.  
**mugronei:** diminutiu.  
**mugronetxo:** diminutiu.  
**mugronel·lo:** diminutiu.  
**mugronengo:** diminutiu.  
**mugroningo:** diminutiu.  
**mugronenc, -ca:** pertanyent a *mugró*.  
**mugronetjar:** anomenar molt *mugrons*; assemblar-s'hi.  
**mugronam:** col·lectiu.  
**mugronim:** col·lectiu.  
**mugronum:** col·lectiu.  
**mugronada:** col·lectiu.  
**mugronería:** col·lectiu.  
**mugroner:** col·lectiu.  
**Popa:** mama, mamella (Urgell i pla d'Urgell).  
**popota:** augmentatiu.  
**popassa:** augmentatiu.  
**poparra:** augmentatiu.  
**popanga:** augmentatiu.



**popeta:** diminutiu.  
**popèua:** diminutiu.  
**popona:** diminutiu.  
**popina:** diminutiu.  
**popineua:** diminutiu.  
**popinoia:** diminutiu.  
**popetxa:** diminutiu.  
**popenga:** diminutiu.  
**popinga:** diminutiu.  
**popar:** mamar.  
**popera:** ganes de *popar*.  
**popador, -ra:** afectat de *popar*.  
**popenc, -ca:** pertanyent a *popa*.  
**popetjar:** anomenar molt la *popa*; assemblar-s'hi.  
**popetjador, -ra:** afectat de *popetjar*.  
**popam:** col·lectiu.  
**popim:** col·lectiu.  
**popum:** col·lectiu.  
**popada:** col·lectiu.  
**popèr:** col·lectiu.  
**popèria:** col·lectiu.  
**popada:** l'acte de *popar*.  
**popadota:** augmentatiu.  
**popadeta:** diminutiu.  
**Sadall:** el cabrit que neix fins que fa un any (Sant Feliu de Guíxols).  
**sadallot:** augmentatiu.  
**sadallàs:** augmentatiu.  
**sadallarro:** augmentatiu.  
**sadallango:** augmentatiu.  
**sadallet:** diminutiu.  
**sadalleu:** diminutiu.  
**sadallei:** diminutiu.

**sadalloi:** diminutiu.

**sadalletxo:** diminutiu.

**sadallel·lo:** diminutiu.

**sadallengo:** diminutiu.

**sadallingo:** diminutiu.

**sadallí:** diminutiu. [239]

**sadallineu:** diminutiu.

**sadallinoi:** diminutiu.

**sadallinoiet:** diminutiu.

**sadallenc, -ca:** pertanyent a *sadall* o *sadalla*.

**sadallam:** col·lectiu de *sadall* o *sadalla*.

**sadallim:** col·lectiu de *sadall* o *sadalla*.

**sadallum:** col·lectiu de *sadall* o *sadalla*.

**sadallada:** col·lectiu de *sadall* o *sadalla*.

**sadallería:** col·lectiu de *sadall* o *sadalla*.

**sadaller:** col·lectiu de *sadall* o *sadalla*.

**sadallada:** feta propia de *sadall* o *sadalla*:

**sadalletjar:** anomenar molt *sadall* o *sadalla*; assemblar-s'hi.

**sadalletjador, -ra:** afectat d'anomenar *sadall* o *sadalla*:

**Sadalla:** la cabra des que neix fins que fa dos anys (Sant Feliu de Guíxols):

**sadallota:** augmentatiu.

**sadallassa:** augmentatiu.

**sadallarra:** augmentatiu.

**sadallanga:** augmentatiu.

**sadalleta:** diminutiu.

**sadalleua:** diminutiu.

**sadal·loia:** diminutiu.

**sadalleia:** diminutiu.

**sadallina:** diminutiu.

**sadallineua:** diminutiu.

**sadallinoia:** diminutiu.

**sadallinoieta:** diminutiu.

**sadalletxa:** diminutiu.

**sadallel·la:** diminutiu.

**sadallenga:** diminutiu.

**sadalinga:** diminutiu.

**Xabit:** cabrit, de quant neix fins que fa un any (Rocabruna).

**xabitol:** augmentatiu.

**xabitet:** diminutiu.

**xabitenc, -ca:** pertanyent a *xabit* o *xabida*.

**xabitetjar:** anomenar molt *xabit* o *xabida*; assemblar-s'hi.

**Xabida:** cabrida, de quant neix fins que fa un any (Rocabruna); nom amb que els cabrers de la Ribera del Sió i del Llobregós criden les cabres (J. Faus i Condomines).

**xabidota:** augmentatiu.

**xabideta:** diminutiu.

**Xot:** cabrit qui mama. S'usa dins tota la pagesia catalana, això és, del Principat (Mn. Griera).

**xotot:** augmentatiu de *xot* o *xoto*.

**xotàs:** augmentatiu de *xot* o *xoto*.

**xotarro:** augmentatiu de *xot* o *xoto*.

**xotango:** augmentatiu de *xot* o *xoto*.

**xotet:** diminutiu de *xot* o *xoto*.

**xoteu:** diminutiu de *xot* o *xoto*.

**xotetxo:** diminutiu de *xot* o *xoto*.

**xotel·lo:** diminutiu de *xot* o *xoto*.

**xotingo:** diminutiu de *xot* o *xoto*.

**xotengo:** diminutiu de *xot* o *xoto*.

**xotenc, -ca:** pertanyent a *xot*, *xoto* o *xota*.

**xotam:** col·lectiu de *xot*, *xoto* o *xota*.

**xotim:** col·lectiu de *xot*, *xoto* o *xota*.

**xotum:** col·lectiu de *xot*, *xoto* o *xota*.

**xotada:** col·lectiu de *xot*, *xoto* o *xota*.

**xotería:** col·lectiu de *xot*, *xoto* o *xota*.

**xoter:** col·lectiu de *xot*, *xoto* o *xota*.

**xotada:** feta propia de *xot*, *xoto* o *xota*.

**xotetjar:** anomenar molt *xot*, *xoto* o *xota*; assemblar-s'hi.

**xotetjador, -ra:** afectat de *xotetjar*:

**Xota:** la cabrida que corre el primer any (Benicàssim). —A Alcoi anomenen *xota* la cabrida tot d'una que fa sis mesos que es *nata*, que [240] diuen allà (R. Cantó i Llopis).

**xotota:** augmentatiu.

**xotassa:** augmentatiu.

**xotarra:** augmentatiu.

**xotanga:** augmentatiu.

**xotenga:** augmentatiu.

**xoteta:** diminutiu.

**xoteua:** diminutiu.

**xotetxa:** diminutiu.

**xotel·la:** diminutiu.

**xotinga:** diminutiu.

**Xoto:** el cabrit que corre el primer any (Benicàssim). —A Alcoi anomenen *xoto* tant el *cabrit* com la *cabrida* des que neixen fins al mig any; passat el mig any el mascle segueix essent *xoto* i la femella *xota*. —A la Ciutat de Mallorca un temps hi havia l'adagi: *xoto cabrit i el mardà podrit*. Fora d'aquest adagi mai hem sentit tal mot dins Mallorca.

## II

### En córrer els dos anys

**Anyesca:** cabrida que ha fet un any (Alcoi).

**anyesota:** augmentatiu.

**anyesqueta:** augmentatiu.

**anyesquetxa:** diminutiu.

**anyesquenc, -ca:** pertanyent a *anyesca*.

**anyesquetjar:** anomenar molt *anyesca*; assemblar-s'hi.

**anyesquetjador:** afectat d'*anyesquetjar*.

**anyescada:** feta propia de cabrida *anyesca*; multitud d'*anyesques*.

**anyescar:** afartar parlant de cabrides *anyesques*.

**Emprimalonar:** afartar parlant de *primalons* o *primalones*.

**ensegaiar (ensegallar):** afartar parlant de *segais* (*segalls*) o *segaies* (*segalles*).

**Primaló:** lo mateix que *segai*, cabrit que corre dos anys (Santanyí).

**primalonot:** augmentatiu.

**primalonàs:** augmentatiu.

**primalonarro:** augmentatiu.

**primalonango:** augmentatiu.

**primalonet:** diminutiu.

**primaloneu:** diminutiu.

**primalonei:** diminutiu.

**primalonetxo:** diminutiu.

**primalonel·lo:** diminutiu.

**primalonengo:** diminutiu.

**primaloningo:** diminutiu.

**primalonenc, -ca:** pertanyent a *primaló* o *primalona*.

**primalonetjar:** anomenar molt *primaló* o *primalona*; assemblar-s'hi.

**primalonam:** col·lectiu de *primaló* o *primalona*.

**primalonim:** col·lectiu de *primaló* o *primalona*.

**primalonum:** col·lectiu de *primaló* o *primalona*.

**primalonada:** col·lectiu de *primaló* o *primalona*.

**primalonería:** col·lectiu de *primaló* o *primalona*.

**primaloner:** col·lectiu de *primaló* o *primalona*.

**primalonada:** feta propia de *primaló* o *primalona*.

**Primalona:** lo mateix que *segaia*, la cabrida que corre els dos anys (Santanyí). [241]

**primalonota:** augmentatiu.

**primalonassa:** augmentatiu.

**primalonarra:** augmentatiu.

**primalonanga:** augmentatiu.

**primaloneta:** diminutiu.

**primaloneua:** diminutiu.

**primaloneia:** diminutiu.

**primalonetxa:** diminutiu.

**primalonel·la:** diminutiu.

**primalonenga:** diminutiu.

**primaloninga:** diminutiu.

**Segai (segall):** el fill de la cabra en córrer els dos anys desde el primer Sant Bartomeu que veu fins al segón (Mallorca, Tortosa, Alcoi, Urgell, Penedès, Bagà, Eivissa, Menorca). —A Menorca, el fill de la cabra, en *desbarrar-lo*, passa a *segai*, i ho és fins que ha mudades les dents (als quatre anys), que passa a *boc* o *crestat* si el tornetgen. Tal volta el mot *segai*, *segaia*, ve de l'aràbic *zaguir*, *zagar*, que vol dir *jove*, *menor*, *petit* (Dr. Camps des Migjorn Gran). —A Binissalem els *cabrits*, en haver fet un any, són *sagais* fins que *cubeixen* qualche *cabra*, que a les hores passen a *bocs*; una cosa per l'estil succeeix an el Penedès: el *segall*, en devenir *pare*, passa a *boc* (A. Sans i Rossell). —A Benicàssim, el cabrit mascle, en fer mig any que és nat, passa a *segall* i la femella a *segalla* (G. Huguet). —A Torre de l'Espanyol, el *cabrit* s'anomena *segall* des que neix fins que fa un any (J. Pinyol i Mirada). —A Urgell el *cabrit*, en *despopar-lo* o *desmamar-lo*, passa a *segall*. —A Aitona el *cabrit*, de quant té un parell de mesos fins que fa un any i mig, li diuen *segall* (F. Esteva de Massalcoreig). —A la Ribera del Sió i del Llobregós anomenen casi sempre *segalla* la *cabrida* des que neix fins que fa un any; ara an el *cabrit* no li diuen casi mai *segall*, sino *cabrit* (J. Faus i Condomines). —A Eivissa «diuen *segai* per significar *cabres renegues*, encara que tenguen ja molt de temps» (J. Serra i Orvay).

**segaiot (segallot):** augmentatiu.

**segaiàs (segallàs):** augmentatiu.

**segaiarro (segallarro):** augmentatiu.

**segaiango (segallango):** augmentatiu.

**segaiet (segallet):** diminutiu.

**segaió (segalló):** diminutiu.

**segaionei (segallonei):** diminutiu.

**segaieu (segalleu):** diminutiu.

**segaietxo (segalletxo):** diminutiu.

**segaiel·lo (segallel·lo):** diminutiu.

**segaiengo (segallengo):** diminutiu.

**segaïngo (segallingo):** diminutiu.

**segaienc, -ca (segallenc, -ca):** pertanyent a *segai (segall)* o *segaia (segalla)*.

**segaietjar (segalletjar):** anomenar molt *segai (segall)* o *segaia (segalla)*; assemblar-s'hi.

**segaiam (segallam):** col·lectiu de *segai (segall)* i *segaia (segalla)*.

**segaïm (segallim):** col·lectiu de *segai (segall)* i *segaia (segalla)*.

**segaium (segallum):** col·lectiu de *segai (segall)* i *segaia (segalla)*.

**segaiada (segallada):** col·lectiu de *segai (segall)* i *segaia (segalla)*.

**segaiería (segallería):** col·lectiu de *segai (segall)* i *segaia (segalla)*.

**segaier (segaller):** col·lectiu de *segai (segall)* i *segaia (segalla)*. [242]

**segaiada (segallada):** feta propia de *segai (segall)* o *segaia (segalla)*.

**Segaia (segalla):** la filla de la cabra en córrer els dos anys desde el primer sant Bartomeu que veu fins al según (Mallorca, Eivissa, Tortosa, Urgell, Penedès, Bagà, Menorca). —A Menorca la *cabrida*, en *desbarrar-la*, passa a *segaia*, i ho és fins que concep, que a les hores devé *cabra* (Dr. Camps des Migjorn Gran). —A Binissalem la *cabrida*, en fer un any, passa a *segaia* i ho és fins que concep, que llavò ja li diuen *cabra*. —An el Penedès succeeix una cosa per l'estil: la *cabridada*, en fer un any, la anomenen *segalla*; i, en concebre, ja li diuen *cabra*. —A Torre de l'Espanyol la *cabrida* s'anomena *segalla* des que neix fins que fa un any. —A Urgell la *cabrida*, en *despopa-la*,

passa a *segalla*. —A Santanyí la *cabrida*, en córrer els dos anys, tant se diu *segaia* com *primalona*. —A Aitona la *cabrida* des que fa un parell de mesos fins a un any i mig li diuen *segalla*

**segaiota (segallota):** augmentatiu.  
**segaïassa (segallassa):** augmentatiu.  
**segaiarra (segallararra):** augmentatiu.  
**segaïanga (segallanga):** augmentatiu.  
**segaieta (segalleta):** diminutiu.  
**segaïeua (segalleua):** diminutiu.  
**segaïona (segallona):** diminutiu.  
**segaïna (segallina):** diminutiu.  
**segaïneua (segallineua):** diminutiu.  
**segaïnoia (segallinoia):** diminutiu.  
**segaïnoïna (segallinoïna):** diminutiu.  
**segaietxa (segalletxa):** diminutiu.  
**segaiel·la (segallel·la):** diminutiu.  
**segaïenga (segallenga):** diminutiu.  
**segaïnga (segallinga):** diminutiu.

### III

#### En córrer els tres anys

**Andosca:** la filla de la cabra, des que fa dos anys fins que en compleix tres (Alcoi i Benicàssim).  
**andoskota:** augmentatiu.  
**andosqueta:** diminutiu.  
**andosquetxa:** diminutiu.  
**andosquenc, -ca:** pertanyent a *andosca* i *andosco*.  
**andosquetjar:** anomenar molt *andosca* i *andosco*; assemblar-s'hi.  
**andoscam:** col·lectiu d'*andosca* i *andosco*.  
**andosquim:** col·lectiu d'*andosca* i *andosco*.  
**andoscum:** col·lectiu d'*andosca* i *andosco*.



**andoscada:** col·lectiu d'*andosca* i *andosco*.

**andosquería:** col·lectiu d'*andosca* i *andosco*.

**andosquer:** col·lectiu d'*andosca* i *andosco*.

**andoscada:** feta propia de *andosca* i *andosco*

**andoscadota:** augmentatiu.

**andoscadeta:** diminutiu.

**andoscar:** afartar parlant d'*andosques* i *andoscos*. [243]

**Andosco:** el fill de la cabra des que fa dos anys fins que en fa tres  
(Benicàssim i Alcoi).

**andoscot:** augmentatiu.

**andoscàs:** augmentatiu.

**andoscarro:** augmentatiu.

**andoscango:** augmentatiu.

**andosquet:** diminutiu.

**andosquetxo:** diminutiu.

**andosquel·lo:** diminutiu.

**andosquengo:** diminutiu.

**andosquingo:** diminutiu.

**Emprimalar:** afartar parlant de *primal* o *primales*.

**Primal:** el fill de la cabra, des que arriba an el segon Sant Bartomeu fins que ès an el tercer, això ès, en córrer tres anys (Mallorca, Tortosa, Bagà, Alcoi). —A Aitona diuen *primal* al fill de la cabra, des que fa un any i mig fins que en fa tres (F. Esteva). Ara a Agullana (alt Empordà), Rocabrúna (part demunt Camprodon), Sort (alt Pallars), Ribera del Sió i del Llobregós, Torre de l'Espanyol (província de Tarragona), Pineda i sens dupte a altres bandes, anomenen *primal* el cabrit que corre dos anys, des que en fa un fins que compleix els dos. —A Benicàssim (Castelló de la Plana) el fill de la cabra s'anomena *primal*, des que fa un any fins que compleix els dos; i aqueix nom tant s'aplica al mascle com a la femella (G. Huguet).

**primallot:** augmentatiu.

**primallàs:** augmentatiu.

**primalarro:** augmentatiu.

**primalango:** augmentatiu.

**primalenc, -ca:** pertanyent a *primal* o *primala*

**primaletjar:** anomenar molt *primal* o *primala*; assemblar-s'hi

**primaletjador, -ra:** afectat de *primaletjar*

**primalet:** diminutiu.

**primaleu:** diminutiu.

**primaloï:** diminutiu.

**primalei:** diminutiu.

**primaló:** diminutiu.

**primaletxo:** diminutiu.

**primalel·lo:** diminutiu.

**primalingo:** diminutiu.

**primalengo:** diminutiu.

**primalam:** col·lectiu de *primal* o *primala*.

**primalim:** col·lectiu de *primal* o *primala*.

**primalum:** col·lectiu de *primal* o *primala*.

**primalada:** col·lectiu de *primal* o *primala*.

**primalería:** col·lectiu de *primal* o *primala*.

**primaler:** col·lectiu de *primal* o *primala*.

**primalada:** feta propia de *primal* o *primala*.

**Primala:** la cabrida que corre tres anys, això és, des que en fa dos fins que en fa tres. Això és a Mallorca, Tortosa, Bagà (alt Berguedà), Alcoi. —A Aitona (les Garrigues, província de Lleida) diuen *primala* a la filla de la cabra, des que fa un any i mig fins que en compleix tres. —Ara a Agullana, Rocabruna, Sort, Ribera del Sió i del Llobregós, Torre de l'Espanyol, Pineda i sens dupte a altres bandes, anomenen *primala* la filla de la cabra que corre dos anys, això és, [244] des que en fa un fins que arriba an els dos. —A Benicàssim (Castelló de la plana) la filla de la cabra pren el nom de *primala* des que fa un any fins que en compleix dos, però també li diuen *primal*.

**primalota:** augmentatiu.

**primalassa:** aumentatiu.  
**primalarra:** aumentatiu.  
**primalanga:** aumentatiu.  
**primaleta:** diminutiu.  
**primaleua:** diminutiu.  
**primaloia:** diminutiu.  
**primalona:** diminutiu.  
**primalina:** diminutiu.  
**primalineua:** diminutiu.  
**primalinoia:** diminutiu.  
**primalinoïna:** diminutiu.  
**primaletxa:** diminutiu.  
**primallenga:** diminutiu.  
**primalinga:** diminutiu.

#### IV

#### En córrer el tercer any

**Andosca:** la cabra que ha fet els dos anys, que corre els tres (Alcoi, Benicàssim).  
**andoscota:** amentatiu.  
**andoscassa:** amentatiu.  
**andoscarra:** amentatiu.  
**andosqueta:** diminutiu.  
**andosquetxa:** diminutiu.  
**andosquel·la:** diminutiu.  
**andosquenga:** diminutiu.  
**andosquina:** diminutiu.  
**andosquenc, -ca:** pertanyent a *andosca* o *andosco*.  
**andoscam:** col·lectiu d'*andosca* o *andosco*.  
**andosquim:** col·lectiu d'*andosca* o *andosco*.  
**andoscum:** col·lectiu d'*andosca* o *andosco*.

**andosquería:** col·lectiu d'*andosca* o *andosco*.

**andosquer:** col·lectiu d'*andosca* o *andosco*.

**andoscada:** feta propia d'*andosca* o *andosco*; conjunt d'*andosques* o *andoscos*.

**andoscar:** afartar parlant d'*andosques* o *andoscos*.

**andosquetjar:** anomenar molt *andosques* o *andoscos*; assemblar-s'hi.

**andosquetjador, -ra:** afectat d'*andosquetjar*.

**Andosco:** el boc que ha fets dos anys, que corre els tres (Benicàssim).

**andoscot:** augmentatiu.

**andoscàs:** augmentatiu.

**andoscarro:** augmentatiu.

**andosquet:** diminutiu.

**andosquetxo:** diminutiu.

**andosquel·lo:** diminutiu.

**andosquengo:** diminutiu.

**andosquingo:** diminutiu.

**Enterçadar:** afartar parlant de *terçades* o *terçats*.

**Enterçalar:** afartar parlant de *terçales*.

**Entercencar:** afartar parlant de *tercenques* o *tercencs*.

**Entrecencar:** afartar parlant de *trecencs* o *trecenques*.

**Terçada:** la cabra que ha fets dos anys, que corre els tres (Pineda, Sort, Rocabruna, Torre de l'Espanyol, Bagà, Ribera del Sió i del Llobregós, Aitona, Agullana).

**terçadota:** augmentatiu.

**terçadassa:** augmentatiu.

**terçadarra:** augmentatiu. [245]

**terçadanga:** augmentatiu.

**terçadeta:** diminutiu.

**terçadetxa:** diminutiu.

**terçadel·la:** diminutiu.

**terçadenga:** diminutiu.

**terçadinga:** diminutiu.

**terçadoia:** diminutiu.

**terçadeia:** diminutiu.

**terçadona:** diminutiu.

**terçadina:** diminutiu.

**terçadam:** diminutiu.

**terçadim:** col·lectiu de *terçada* o *terçat*.

**terçadum:** col·lectiu de *terçada* o *terçat*.

**terçaderia:** col·lectiu de *terçada* o *terçat*.

**terçader:** col·lectiu de *terçada* o *terçat*.

**terçadada:** feta propia de *terçada* o *terçat*.

**terçadenc, -ca:** pertanyent a *terçada* o *terçat*.

**terçadetjar:** anomenar molt *terçada* o *terçat*; assemblar-s'hi.

**terçadetjador, -ra:** afectat de *terçadetjar*.

**Terçat:** el boc que ha fet dos anys, que corre els tres (Sort, Rocabruna, Torre de l'Espanyol, Bagà, Ribera del Sió i del Llobregós, Aitona).

**terçadot:** augmentatiu.

**terçadàs:** augmentatiu.

**terçadarro:** augmentatiu.

**terçadango:** augmentatiu.

**terçadet:** diminutiu.

**terçadetxo:** diminutiu.

**terçadel·lo:** diminutiu.

**terçadengo:** diminutiu.

**terçadingo:** diminutiu.

**terçadoi:** diminutiu.

**terçadei:** diminutiu.

**terçadó:** diminutiu.

**terçadí:** diminutiu.

**Terçala:** la cabra que ha fet els dos anys, que corre els tres (Rosselló).

**terçalota:** augmentatiu.

**terçalassa:** augmentatiu.

**terçalarra:** augmentatiu.

**terçalanga:** aumentatiu.  
**terçaleta:** diminutiu.  
**terçaletxa:** diminutiu.  
**terçalel·la:** diminutiu.  
**terçalenga:** diminutiu.  
**terçalinga:** diminutiu.  
**terçaloia:** diminutiu.  
**terçaleia:** diminutiu.  
**terçalona:** diminutiu.  
**terçalina:** diminutiu.  
**terçalinoia:** diminutiu.  
**terçalinoïna:** diminutiu.  
**terçalineua:** diminutiu.  
**terçalam:** diminutiu.  
**terçalim:** col·lectiu.  
**terçalum:** col·lectiu.  
**terçalería:** col·lectiu.  
**terçaler:** col·lectiu.  
**terçalada:** feta propia de *terçala*; moltes de *terçales*.  
**terçalenc, -ca:** pertanyent a *terçala*  
**terçaletjar:** anomenar molt *terçales*; assemblar-s'hi.  
**Tercenca:** la cabra que ha fet tres anys i corre els quatre (Pollença, Santanyí, Manacor, Tortosa).  
**tercencota:** aumentatiu.  
**tercencassa:** aumentatiu.  
**tercencarra:** aumentatiu.  
**tercenqueta:** diminutiu.  
**tercenquetxa:** diminutiu.  
**tercenquel·la:** diminutiu.  
**tercenquenga:** diminutiu.  
**tercenquina:** diminutiu.  
**tercencoia:** diminutiu. [246]

**tercencona:** diminutiu.  
**tercenqueia:** diminutiu.  
**tercenquina:** diminutiu.  
**tercenquenc, -ca:** pertanyent a *tercenca* o *tercenc*.  
**tercenquetjar:** anomenar molt *tercenca* o *tercenc*.  
**tercenquetjador, -ra:** afectar de *tercenquetjar*.  
**tercencam:** col·lectiu de *tercenca* o *tercenc*.  
**tercenquim:** col·lectiu de *tercenca* o *tercenc*.  
**tercencum:** col·lectiu de *tercenca* o *tercenc*.  
**tercenquería:** col·lectiu de *tercenca* o *tercenc*.  
**tercenquer:** col·lectiu de *tercenca* o *tercenc*.  
**tercencada:** feta propia de *tercenca* o *tercenc*; moltes de *tercenques* o *tercencs*.  
**tercenc:** el boc que ha fets tres anys, que en corre quatre (Mallorca).  
**tercencot:** augmentatiu.  
**tercencàs:** augmentatiu.  
**tercencarro:** augmentatiu.  
**tercenquet:** diminutiu.  
**tercenquetxo:** diminutiu.  
**tercenquel·lo:** diminutiu.  
**tercencó:** diminutiu.  
**tercencoi:** diminutiu.  
**tercenquei:** diminutiu.  
**tercenquí:** diminutiu.  
**Trecenc, -ca:** la cabra (mascle o femella) que ha fets tres anys, que en corre quatre (Benicàssim).

## V

### En córrer els quatre anys

**Closa** (cabra): que corre els quatre anys (Pineda).  
**closota:** augmentatiu.

**closeta:** diminutiu.

**closenc, -ca:** pertanyent a cabra *closo*.

**closetjar:** anomenar molt cabres *closo*; assemblar-s'hi.

**closetjador, -ra:** afectat de *closetjar*.

**closam:** col·lectiu.

**closim:** col·lectiu.

**closum:** col·lectiu.

**closería:** col·lectiu.

**closer:** col·lectiu.

**closada:** feta propia de cabra *closo*; moltes de cabres *closo*.

**Enclosar:** afartar parlant de cabres *closo*.

**Enquartadar:** afartar parlant de *quartades* o *quartats*.

**Enquaterneriar:** afartar parlant de *quaternaris* o *quaternaries*.

**Enquatrenyar:** afartar parlant de cabres *quatrenyes*.

**Quartada:** cabra que ha dets els tres anys i corre els quatre (Agullana, Sort, Torre de l'Espanyol, Bagà).

**quartadota:** augmentatiu.

**quartadassa:** augmentatiu.

**quartadarra:** augmentatiu.

**quartadanga:** augmentatiu.

**quartadeta:** diminutiu.

**quartadetxa:** diminutiu.

**quartadel·la:** diminutiu.

**quartadenga:** diminutiu.

**quartadinga:** diminutiu.

**quartadoia:** diminutiu.

**quartadeia:** diminutiu.

**quartadona:** diminutiu.

**quartadina:** diminutiu. [247]

**quartadinoia:** diminutiu.

**quartadineua:** diminutiu.

**quartadinoïna:** diminutiu.



**quartadinoïneua:** diminutiu.

**quartadenc, -ca:** pertanyent a *quartada* o *quartat*.

**quartadetjar:** anomenar molt *quartada* o *quartat*; assemblar-s'hi.

**quartadetjador:** afectat de *quartadetjar*.

**quartadam:** col·lectiu de *quartada* o *quartat*.

**quartadim:** col·lectiu de *quartada* o *quartat*.

**quartadum:** col·lectiu de *quartada* o *quartat*.

**quartadería:** col·lectiu de *quartada* o *quartat*.

**quartader:** col·lectiu de *quartada* o *quartat*.

**quartadada:** feta propia de *quartada* o *quartat*; conjunt de *quartades* o *quartats*.

**Quartat:** el boc que ha fet tres anys i corre els quatre (Sort, Torre de l'Espanyol, Bagà).

**quartadot:** augmentatiu.

**quartadàs:** augmentatiu.

**quartadarro:** augmentatiu.

**quartadango:** augmentatiu.

**quartadet:** diminutiu.

**quartadetxo:** diminutiu.

**quartadel·lo:** diminutiu.

**quartadó:** diminutiu.

**quartadoi:** diminutiu.

**quartadei:** diminutiu.

**quartadí:** diminutiu.

**quartadinoi:** diminutiu.

**quartadineu:** diminutiu.

**quartadinoiet:** diminutiu.

**quartadinoïneu:** diminutiu.

**Quaternari:** el boc que ha fet tres anys i corre els quatre (Rocabruna).

**quaternariot:** augmentatiu.

**quaternariàs:** augmentatiu.

**quaternariarro:** augmentatiu.

**quaternariango:** augmentatiu.

**quaternariet:** diminutiu.

**quaterniaretxo:** diminutiu.

**quaterniarell-lo:** diminutiu.

**quaterniarengo:** diminutiu.

**quaternariingo:** diminutiu.

**quaternariam:** col·lectiu de *quaternari* o *quaternaria*.

**quaterariim:** col·lectiu de *quaternari* o *quaternaria*.

**quaternarium:** col·lectiu de *quaternari* o *quaternaria*.

**quaternariería:** col·lectiu de *quaternari* o *quaternaria*.

**quaternarier:** col·lectiu de *quaternari* o *quaternaria*.

**quaternariada:** feta propia de *quaternari* o *quaternaria*; molts de *quaternaris* o *quaternaries*.

**quaternarietjar:** anomenar molt *quaternaris* o *quaternaries*; assemblar-s'hi.

**quaternarietjador, -ra:** afectat de *quaternarietjar*.

**Quaternaria:** cabra que ha fets els tres anys i corre els quatre (Rocabruna).

**quaternariota:** augmentatiu.

**quaternariassa:** augmentatiu.

**quaternariarra:** augmentatiu.

**quaternarianga:** augmentatiu.

**quaternarieta:** diminutiu.

**quaternarietxa:** diminutiu.

**quaternariell-la:** diminutiu.

**quaternarienga:** diminutiu.

**quaternariinga:** diminutiu.

**quaternariona:** diminutiu.

**quaternariina:** diminutiu.

**Quatrenca:** cabra que ha fets tres anys i en corre quatre (Rosselló).

**quatrencota:** augmentatiu.

**quatrencassa:** augmentatiu.

**quatrencarra:** augmentatiu.  
**quatrenqueta:** diminutiu.  
**quatrenquetxa:** diminutiu. [248]  
**quatrenquel·la:** diminutiu.  
**quatrenquenga:** diminutiu.  
**quatrenquina:** diminutiu.  
**quatrencona:** diminutiu.  
**quatrencoia:** diminutiu.  
**quatrenqueia:** diminutiu.  
**quatrenquina:** diminutiu.  
**quatrenquineua:** diminutiu.  
**quatrenquinoïna:** diminutiu.  
**quatrenquenc, -ca:** pertanyent a *quatrenca*.  
**quatrenquetjar:** anomenar molt *quatrenca*; assemblar-s'hi.  
**quatrenquetjador, -ra:** afectat de *quatrenquetjar*.  
**Quatrenya:** la cabra que ha fets tres anys i en corre quatre (Alcoi).  
**quatrenyota:** augmentatiu.  
**quatrenyassa:** augmentatiu.  
**quatrenyarra:** augmentatiu.  
**quatrenyeta:** diminutiu.  
**quatrenyetxa:** diminutiu.  
**quatrenyel·la:** diminutiu.  
**quatrenyenga:** diminutiu.  
**quatrenyinga:** diminutiu.  
**quatrenyona:** diminutiu.  
**quatrenyoia:** diminutiu.  
**quatrenyeia:** diminutiu.  
**quatrenyeua:** diminutiu.  
**quatrenyina:** diminutiu.  
**quatrenyenc, -ca:** pertanyent a *quatrenya*.  
**quatrenyetjar:** anomenar molt *quatrenya*; assemblar-s'hi.  
**quatrenyetjador, -ra:** afectat de *quatrenyetjar*.

**quatrenyam:** col·lectiu.

**quatrenyim:** col·lectiu.

**quatrenyum:** col·lectiu.

**quatrenyería:** col·lectiu.

**quatrenyer:** col·lectiu.

**quatrenyada:** feta propia de cabra *quatrenya*; moltes de cabres *quatrenyes*.

---

### Els articles personals (248-263)

Ja sabeu que en Català en tenim dos jocs: *En, Na, el, lo, la*. N'Adolf Zauner, *Romanische Sprachwissenschaft*, —Leipzig, 1905-t. I, § 58, 3, dona *En Na* com una derivació del llatí *Dominu > domnu > don > n; Domina > domna > dona > na*. Lo *En* també poria venir del llatí *senior*. De *seniore* sortí *senyor*; ara de *senior* sortí en Català *sènyer*. I així com el *madona* se contregué en *madò*, come tractament de les dones pobres (MADÒ *María*, MADÒ *Aina*, MADÒ *Bet*), el *sènyer* se contregué en *sen* o *el sen*, que avui és el tractament dels conradors i guardians pobres (SEN *Juan* i EL SEN *Juan*, SEN *Miquel* i el EL SEN *Miquel*, SEN *Tòfol* i EL SEN *Tòfol*), un i altre tractament usat encara a Mallorca. Ara bé, el *sen* poria donar una passa més reduïnt-se a *en*, perdent el sò consonant inicial. Que el *sen* és una contracció de *sènyer < senior*, ho demostra el mot de tractament *mosSEN < mon sen < meus senior*. Proposam an els filòlegs aqueix altre endardell de l'article *En*. [249]

*En* és pels noms masculins que comencen per consonant (EN *Rotger*, EN *Pere*, EN *Pau*); *N'*és pels noms que comencen per vocal (**N'***Andreu*, **N'***Angel*, **N'***Enric*); *Na* és pels noms femenins: i, si comencen per consonant, se conserva intacta (NA *Maria*, NA *Margalida*, NA *Catalina*); i si comencen per vocal, aquesta se menja la *-a* (**N'***Aina*, **N'***Elisabet*, **N'***Antonina*). En temps primer aqueis dos articles eren generals a tots els

territoris, no sols de la Llengua Catalana, sino de totes les altres branques de la Llengua d'Occ. Modernament s'és perdut dins casi totes les varietats llengadocianes, conservant-se dins el Català, però no dins totes les comarques, puis moltes d'elles o l'han substituït pels articles *el, lo, l', la* o l'han feta una cosa o altra. Vetassí les claricies que ens ne donen les nostres llibretes d'eixides filològiques:

*En* (N'), *Na* (N'): no n'empren d'altres d'articles personals Mallorca, Menorca, Eivissa, Formentera, Tossa, Blanes, Lloret, Begur, Palafrugell, la Selva, Girona, la Bisbal, alt Empordà, Sant Feliu de Guíxols, Bordils, Vilanant, Sant Llorenç de la Salanca, Vinçà.

Empren *En* i *Na* davant els noms que comencen per consonant (EN *Pere*, NA *Maria*) i *l'* davant els qui comencen per vocal (L'*Andreu*, L'*Emilia*) Ripoll, Barcelona, Mataró, les Guilleries, Pla de l'Empordà, Agullana, la Jonquera, Ceret, Rosselló, Vallespir, Conflent i altres que sens dupte ens passaren per malla.

Davant els noms que comencen per vocal tant emprèn N' com *l'* (N'*Andreu*, L'*Andreu*, N'*Elvira*, L'*Elvira*) Figueres, Campmany, Vic i sens dupte molts d'altres endrets, sobre tot els posats més a tir de la influencia de Barcelona, que desgraciadament és molt forta i vitenca contra les formes dialectals que li són esquerranes i extranyes.

Han perdut *En Na* i los substitueixen per *lo el la* el Camp de Tarragona, Priorat, les Garrigues, Montblanc, la Segarra, Lleida, Pla d'Urgell, Balaguer, Conca de Tremp, la Pobla de Segur, Sort, Pallerols, Ponts, Solsona, Cardona, Gironella, la Seu d'Urgell, Andorra, certs endrets de Cerdanya (Sallagosa, Llo, Vallcebollera, Vall de Carol), Vall de Ribes, Prats de Lluçanès i sens dupte altres que ens passaren per alt. Les llistes de *noms de lloc* que més avall posam de Ponts, Solsona, Gironella, Prats de Lluçanès, la Seu d'Urgell, Andorra i Vall de Ribes demostren que encara s'hi usen *En N' Na*.

No empren cap article personal, sino el nom personal rònec [250] (*Veig Pere, Juan venía, María ja torna*) Castelló de Farfanya, la regiò de Tortosa i casi tot el Reine de València.

En confirmació de tot això al·legam un enfilall d'exemples dels monuments antics i fets actuals. D'antics en poríem posar milenars; ventassí un raig de les diferents branques de llengua d'oc:

«L'amor de *Na* Falcona», Guillem IV d'Orange, 2a mitat del s. XII ap. Milà, *Trovadores en España*, P. II, art. 4; —«a'n Guillem lo marqués | t'en vai chançó», Guiraut de Calansó ap. Appel *Chrestomathie*, St. 34, v. 52; —«en semblan del gran linh *n* Adam», Guillem de Poitiers, Bartsch-Koschwitz, *Chrestomathie*, 6a ed., col. 34, v. 16; —«... es menres d'en Bornhel un dorn», Pere d'Alvernha, id. ib. Col. 86, v. 6; —«E·*n* Guillem de Ribes lo quins», id. ib. v. 17; —«E·l noves es *en* Raimbautz» id. ibid. col. 87, v. 9; —«*En* Blancaz a·*n* Pelizier. Lo Peliziers respondet a *en* Blancaz», Blacatz i Pelizier, Appel, ibid. St. 99, títol; —«et abellic se d'*en* Bernat», Uc de Saint Cir, ibid. St. 122 b, retxa 7; «...fetz la dompna dar comiat a'n Bernat», id. ibid. retxa 12; —«... pregava | la molher son senhor, *n'*Alvira», Vidal de Besalú, ibid. St. 5, v. 54, 55; —«... l'alberch d'*en* Bascol se·*n* cor», id. ibid. v. 196; —«N'Audiartz... | vuolh que'm don de sas faissos», Bertran de Born, ibid. St. 20, v. 41, 42; —«Sor, dis *n'*Agnes a n'Ermessen, | mutz es, que be es conoissen», Guillem de Poitiers, ibid. St. 60, v. 73, 74; —«si ia may negus mi retrai | de res que *na* Elvira fai...», Vidal de Besalú, ibid. St. 5, v. 85, 86; | «Per Dieu *na* falsa gata, ia mais no prendretz ratz», Cançó Creuada Albigesos, ibid. St. 7, v. 360; «De *na* Faidida atretal | vuolh sas bellas denz en dos | l'aculhir...», Bertran de Born, ibid. St. 20, v. 51-53; —«melhor cosselh dera *na* Berengueira | que vos no mi donatz», Guiraut de Bornelh, ibid. St. 91, v. 39, 40; —«*Na* temna descenada, | de mal etz estorta», Guiraut de Riquier, ibid. St. 65, v. 49, 50.

Vegem ara els *fets actuals* d'aqueis dos jocs d'articles personals que hem poguts aglapir dins les diferents regions de la Llengua. Les fonts a on som anats a beure, ademés de les nostres eixides dins aqueixes regions per endardellar tot el cabal llingüístic català, concretats aqueis *fets a noms de lloc i llinatges*, son les següents:

1. *Geografía General de Catalunya*, publicada baix de la direcció d'En Francesc Carreres i Candi. —Barcelona, sensa any d'estampació. —Sis toms d'un milenar de planes quiscún, de 226 x 119 mm. [251]

2. *Nomenclator de las Ciudades, Villas, Lugares, Aldeas y demás Entidades de Población de España, formado por la Dirección General del Instituto Geográfico y Estadístico, con referencia al 31 de diciembre de 1910* (Provincies de Balears, Barcelona, Girona, Lleida, Osca, Saragossa, Tarragona, Terol, València i Alacant).

3. *Guide Historique et Pittoresque dans le Département des Pyrénées-Orientales par Pierre Vidal*. —Perpinyà, 1899. —Un volum de 544 planes de 190 x 126 mm.

4. *Histoire de la Ville de Perpignan, depuis les origines jusqu'au traité des Pyrénées par Pierre Vidal, Conservateur de la Bibliothèque publique*. —París, 1897. —Un volum de XII + 652 planes de 184 x 118 mm.

5. *Topografía Mèdica de Viladrau* (Montseny) de N'Antoni Ariet Barberis. —Barcelona 1915. —Un volum de XIV + 220 planes de 223 x 144 mm.

6. *Guia Itineraria del Lluçanés, de les Conques del Llobregat, del Cardoner y del Segre ab les Serres de Busa, Cadí, Bescarà y Pirineus*. Autor: N'Artur Osona. —Barcelona, 1899. —Un volum de 422 planes de 154 x 106 mm.

7. *Pirineu Català. Guía Itinerari del Excursionista a Camprodón per Cèsar August Torres*. —Barcelona, 1902. —Un volum XXVIII + 644 planes de 182 x 110 mm.

8. *Historia de la Villa de Santa Coloma de Queralt*, escrita por Juan Segura y Valls, Pbro. —Barcelona, 1879. —Un volum de 308 planes de 206 x 135 mm.

9. *Guia Itineraria de les Serres de Collsacabra, de la Magdalena y altres contraforts de la Regió Pyrenaica*, de N'Artur Osona. —Barcelona, 1898. —Un volum de 258 planes de 155 x 108 mm.

I. **Catalunya Francesa.** Hi hem trobats tots aqueis *noms de lloc* que duen *En N' Na*: uns antiquíssims; altres, no tant; altres, moderns. També n'hi hem trobats de moderns que duen *lo, la* en lloc de *En Na*.

1. Pont de *Na* Bernarda (Rià-Conflent).
- Còva d'*En* Brixot (alt-Vallespir).
- Bassad'*En* Gumbau (Cerdanya).
- Mas d'*En* Juan Pauques (Rosselló).
5. Tartera (font) d'*En* Margall (Cerdanya).
- Serrat d'*En* Merla (Vallespir).
- Torre d'*En* Mir (alt-Vallespir).
- Pleta o jassa d'*En* Palandran (Cerdanya).
- Torres d'*En* Presta (alt-Vallespir). [252]
10. Torres de *Na* Presta (alt-Vallespir).
- Serrat d'*En* Vaquer (Rosselló).
- Pont d'*En* Bastit (Perpinyà).
- Rec d'*En* Vernet (Perpinyà).
- Colomina d'*En* Pere Comte (Perpinyà).
15. **Coronell** (illeta) **de N'Assaut** (Perpinyà).
- Triquet de N'Aniol** (Perpinyà).
- Pujada d'*En* Tuixa (Perpinyà).
- Porxo d'*En* Vallespir (Perpinyà).
- Mas d'*En* Grimau (Perpinyà).
20. Rec d'*En* Pons Pauc (Perpinyà).
- Mas d'*En* Lluna (Perpinyà).
- Mas d'*En* Capeller (Perpinyà).
- Carrer d'*En* Riart (Perpinyà).
- Turó d'*En* Ribes-altes (Perpinyà).
25. **Portal de N'Albercha** (Perpinyà).
- Porta d'*En* Solatge (Perpinyà).
- Porta d'*En* Ballester (Perpinyà).



Colomina d'En Caulasses (Perpinyà).  
Femoras d'En Baget (Perpinyà).  
30. **Mas de N'Alís** (Perpinyà).  
Parairía d'En Nebot (Perpinyà).  
Parairía d'En Nadal (Perpinyà).  
**Parairía de N'Aleixandri** (Perpinyà).  
Plaça d'En Martorell (Perpinyà).  
35. **Tràuch de N'Arnau Batlle** (Perpinyà).  
Torre d'En Vernet (Perpinyà).  
Bordell de Na Mallorques (Perpinyà).  
Hostal d'En Mallorques (Perpinyà).  
Hostal d'En Peres-tortes(Perpinyà).  
40. Carrer d'En Corbos (Perpinyà).  
**Carrer de N'Avellanet** (Perpinyà).  
Pont d'En Geli (Perpinyà).  
Carrera d'En Felip Albert (Perpinyà).  
Pou d'En Gaita (Perpinyà).  
45. Palanca d'En Roma (Perpinyà).  
Costa d'En Calsa (Perpinyà).  
Carrer d'En Bou (Perpinyà)  
Carrer d'En Palanca (Perpinyà)  
Carrer d'En Maura (Perpinyà)  
50. Carrer de Na Pincarda (Perpinyà)  
Carrer de Na Vilardaga (Perpinyà)  
Carrer d'En Pere Buadella (Perpinyà)  
Carrer **de N'Opol** (Perpinyà)  
55. Carrer d'En Molar (Perpinyà)

Además, an el Rosselló ès popular un *ball* que's diu d'EN Serrallonga; i dins una ordinació del Bal·le de Perpinyà de 1505 (P. Vidal, *Hist. de la V. de P.*, p. 135, figura una dona anomenada *Na Esperansa*. Aquest nom i els qui dins l'anterior llista van estampats en negretes, demostren que

antigament dins el Rosselló empraven *N'* davant els noms personals que comencen per vocal, i no *l'*, com fan ara casi per tot. —N'A. Saisset dins les seues nombroses poesíes en dialecte perpinyanès posa *En* davant els noms masculins que comencen per consonant, *l'* davant els masculins que comencen per vocal i *la* davant tots els femenins, així: EN *Jaumetú*, EN, *Galdric*, EN *Tumasset*; L'*Anton*, LA *Tresú* (Teresó < Teresa), LA *Mitasú* (una viuda), L'*Annatuna*, LA *Bepa* (*Pepa*), LA *Tresa* (*Teresa*), etc.

Vetassí ara els casos que hem trobats a Catalunya francesa de *l'* com article personal: 1. *Ca'L Falu* (contracció de *Rafel*): hostel encastellat dalt unes muntanyes de devers el Canigó. —2. *Mas de L'Aloy*: devers el Coll de Panissars. —3. *Ca'L Montellà* (Cerdanya). —4. *Ca'L Met* (Cerdanya). —5. *Ca'L Pere Alart* (Cerdanya). —6. *La festa de l'Aragó*, que la fan a Estagell, d'on era nadiu aqueix gran astrònom.

Dins la nomenclatura vella de Perpinyà mai trobau cap *l'* ni *la* usat com article personal. [253]

II. **Província de Girona.** Adoptam la divisió de *províncies* perquè encara els geògrafs catalans no ens han sabut aclarir les partions precises de les comarques *històriques* del domini català.

1. *So'n Moles* (Begur)
- So'n Pujol* (Begur)
- So'n Furner* (Begur)
- So'n Borràs* (Cadaqués)
5. *Barraca d'En Daina*
- Ca'n Batlle*
- Ca'n Feixes*
- Ca'n Pou* (Veïnat de)
- Ca'n Guilla*
10. *Ca'n Trona* (Veïnat de)
- Puig d'En Jordà*
- Font d'En Pla*

Font d'En Mel  
Font de Ca'n Vila  
15. Pont de Ca'n Domènech  
Font d'En Fàbregues (Amer)  
Sant Esteva d'En Bas (vila)  
Ca'n Santa (Olot)  
Coll d'En Goday  
20. Ca'n Paret (Besalú)  
Ca'n Caules (Besalú)  
Ca'n Riera de dos Quers  
Ca'n Colom (Castellfollit de la Roca)  
Ca'n Resplandis (Castellfollit de la Roca)  
25. **Ca N'Estavot** (Sant Esteve d'En Bas)  
Ca'n Managues (Sant Feliu de Pallerols)  
Ca'n Brivonet (Sant Feliu de Pallerols)  
Ca'n Carbonés (Sant Feliu de Pallerols)  
Ca'n Cadet (Planes d'Olot)  
30. Ca'n Demoia (Planes d'Olot)  
Ca'n Mariano (Anglés)  
Ca'n Pere Sintet (Santa Pau)  
Ca'n Caselles (devers Olot)  
Ca'n Bassols (devers Olot)  
35. Ca'n Mustela (devers Amer)  
Ca'n Tià  
Ca'n Torrent  
Ca'n Verger  
Ca'n Maideu (Soley de)  
40. Ca'n Bosch  
Ca'n Colomer  
Ca'n Guilana  
**Ca N'Elies**  
45. Estanyol d'En Rovira

## **Font de Ca N'Usay**

Font de Ca'n Juanola

Ca'n Vidal de Rissech

Font d'En Buet

50. Font d'En Plana

Ca'n Relich (Camprodon)

Ca'n Martí Puxeu (Camprodon)

Ca'n Pau Xa (Camprodon)

Ca'n Barra (Camprodon)

55. Ca'n Xanturri (Camprodon)

Ca'n Peiró (Camprodon)

Ca'n Mensió (Camprodon)

Ca'n Catxo (Camprodon)

Ca'n Montagut (Vall de Ribes)

60. Ca'n Nissot (Ribes)

Ca'n Catxo (Ribes)

Ca'n Rotllat (Ribes)

Ca'n Miquel Ribes (Ribes)

Ca'n Burguès (Setcases)

65. Pla de Ca'n Magre (Ulldeter)

Coll d'En Pere Feu (devers Prats de Molló)

**Ca N'Aulet** (devers Prats de Molló)

Ca'n Marés (devers Prats de Molló)

Ca'n Savanera (devers Olot)

70. Molí d'En Carbonell

Hostal d'En Carles

Coll d'En Parroy

Estany d'En Coromines

Estany d'En Camós

75. Pedres dretes d'En Lloberes

Pic d'En Roger

Pla d'En Roca

Creu d'En Soler

Puig d'En Roch

### **80. Fonts de N'Orris**

Font d'En Reixach

Font d'En Púdol

Ca'n Fagona

Molí d'En Tireta

85. Ca'n Tolosa

Ca'n Tià (Vall d'Hostoles)

Ca'n Fuster Soler (Amer)

Ca'n Por (Rocabruna) [254]

89. Ca'n Gana (Rocabruna)

90. Molí d'En Sorolla (Rocabruna)

Ca'n Borí (Rocabruna)

Pont d'En Valentí (Talaixà)

Ca'n Gep Noi (devers Beget)

Ca'n Pericot (Oix)

95. Molí d'En Galceran (devers Olot)

Ca'n Camp de Roch (devers Olot)

Ca'n Principi de Ribelles (devers Olot)

Ca'n Favàs (alt-Empordà)

Puig d'En Lleó (alt-Empordà)

100. Clot d'En Codina (alt-Empordà)

Ca'n Ripoll (Talaixà)

Ca'n Desseia (Figueres)

Ca'n Fano (Agullana)

Ca'n Perxés (Agullana)

105. Ca'n Bech (Agullana)

### **Cala de N'Artigues**

#### **Torre de N'Orfeu**

Punta d'En Pau

Clot d'En Roure

110. Mas d'En Roldan  
Font d'En Miquel (Viladrau)  
Font de Ca'n Bosch (Viladrau)  
Font d'En Panella (Viladrau)  
114. Ca'n Gat (Viladrau)  
115. Ca'n Feliu (Viladrau)  
Cova d'En Carreres  
Pic d'En Balira (Cerdanya)  
Coves del Noc d'En Cols  
Ca'n Tibau (Agullana)  
120. Ca'n Guixater (la Bajol)  
Ca'n Perdigó (la Bajol)  
Ca'n Vinyes (la Bajol)  
Ca'n Tet (Albanyà)  
Ca'n Trulls (Llerona)  
125. Ca'n Font (Tortellà)  
Ca'n Pijiula (Tortellà)  
Ca'n Pineda (Tortellà)  
Coll d'En Bas (devers Olot)  
Fàbrica d'En Descals (Vall d'Hostoles)  
130. Ca'n Pla (Planes d'Olot)  
Ca'n Traiter (Vall d'Hostoles)  
Fàbrica d'En Dussoll (Vall d'Hostoles)  
Ca'n Neu Xic (Gombrèn)  
Ca'n Torra (Montgrony)  
135. Ca'n Mayans (Montgrony)  
**Ca N'Isidret** (Ridaura)  
**Ca N'Illa** (Ridaura)

Els noms d'aquesta llista, estampats amb negretes, **nou** entre tots, demostren que dins aqueixa regió empraven *N'* davant el noms que comencen per vocal.

Vetassí els casos que hi hem trobats de *l' la*, usats come articles personals: 1. *Veïnat deL Vidal*. —2 *Veïnat de LES Mateues*. —3. *Fàbriques de Ca'L Gat*. —4. *Fàbrica deL Pagès*. —5. *Ca-LA Llucia* (Viladrau).

Això demostra que s'introdueix l'article personal *el lo la*. Els noms que el duen, són tots modernes. Dins els monuments antics no n'hi hem afinat cap.

**III. Ciutat i Província de Barcelona.** Es la banda més favorita, fora de les Balears, de *noms de lloc* amb els articles *En N' Na*. Vetassí els que hi hem aglapits:

1. *Ca'n Maons*  
*Ca'n Formiga*  
*Ca'n Fontimarch*  
*Ca'n Gras d'abaix*
5. *Ca'n Gras de dalt*  
*Ca'n Marcet*
7. *Ca'n Marsal*  
*Ca'n Torra*  
*Ca'n Vidal*
10. *Ca'n Pons*  
*Ca'n Prats*  
*Ca'n Miqueló [255]*
13. *Ca'n Cruset*  
*Ca'n Rígol*
15. *Ca'n Catasús*  
*Ca'n Güell*  
*Ca'n Lluch*  
*Ca'n Bruno*  
*Ca'n Toni Gros*
20. *Ca'n Gironella*  
*Ca'n Batista*  
*Ca'n Cartró*

Ca'n Rossell

Ca'n Mas

25. Ca'n Turull

**Ca-N'Amell**

**Ca-N'Adrià**

**Ca-N'Amenats**

**Ca-N'Adell**

30. **Ca-N'Oliveró**

Ca'n Modolell

Ca'n Muntaner

Ca'n Panxeta

Ca'n Penjoy

35. Ca'n Quer

Ca'n Rodón

Ca'n Suria

Ca'n Terrades

Ca'n Lledó

40. Ca'n Vilarrassa

Ca'n Guillem

Ca'n Sivilla

Ca'n Castanyer

Ca'n Baró

45. Ca'n Batlló

Ca'n Buixó

Ca'n Carbassa

Ca'n Cardenyès

Ca'n Clarís

50. Ca'n Clota

Ca'n Ribes

Ca'n Batlle

Ca'n Bordoy

55. Ca'n Cavaller



Ca'n Cabanyes  
Ca'n Caseta  
Ca'n Coll  
Ca'n Crusat  
60. Ca'n Llaina  
Ca'n Dorca  
Ca'n Farigola  
Ca'n Figueres  
Ca'n Font  
65. Ca'n Galí  
Ca'n Gomis  
Ca'n Grau  
68. Ca'n Jordi  
Ca'n Malet  
70. Ca'n Mauri  
Ca'n Miró  
Ca'n Saig  
Ca'n Pinyoni  
Ca'n Sant Pere  
75. Ca'n Sant Juan  
Ca'n Borràs  
Ca'n Roig  
Ca'n Planes  
Ca'n Colomer  
80. Ca'n Buada  
Ca'n Marlés  
Ca'n Bros  
Ca'n Boixeda  
Ca'n Paixano  
85. Ca'n Xombo  
Ca'n Gomis  
Ca'n Parellada

Ca'n Magí

Ca'n Torres

90. Ca'n Bou

Ca'n Brugada

Ca'n Pepet

Ca'n Canals

Ca'n Creixell

95. Ca'n Febrera

Ca'n Tunis

Ca'n Nata

Ca'n Pebrot

Ca'n Pol

100. Ca'n Regàs

### **Ca-N'Amigonet**

Ca'n Mori

Ca'n Barbassa

Ca'n Barraquer

105. Ca'n Coll

Ca'n Dumenjó

### **Ca-N'Isidro Foix**

Ca'n Mans

### **Ca-N'Iglesias**

110. **Ca-N'Aguilera**

**Ca-N'Ollaire** (Gironella)

Ca'n Juan de la Castella

Ca'n Casota (Pontons)

Ca'n Sans (Montcada)

115. Ca'n Sadurní (Begues)

Ca'n Padró (Sentmenat)

**Ca-N'Alou** (entre Peguera i Berga)

Ca'n Gascó (alt-Berguedà)

Ca'n Reig (alt-Berguedà)

120. *Ca'n Cisteller* (alt-Berguedà) [256]

121. *Ca'n Xisquet*

*Ca'n Viló* (alt-Berguedà)

*Ca'n Nay* (alt-Berguedà)

*Ca'n Muga* (alt-Berguedà)

125. *Ca'n Taiet* (alt-Berguedà)

*Ca'n Puixich* (alt-Berguedà)

*Ca'n Ribot* (alt-Berguedà)

*Ca'n Lluch*(alt-Berguedà)

*Ca'n Mariner* (alt-Berguedà)

130. **Ca N'Oliare** (Bagà)

**Ca N'Ermità** (alt Berguedà)

*Ca'n Venturós* (Berga)

*Ca'n Pau* (Prats de Lluçanès)

*Ca'n Juanet* (Prats de Lluçanès)

135. *Ca'n Bufalaga* (Prats de Lluçanès)

*Ca'n Toni Serrat* (Olost)

*Ca'n Juan Sala* (Olost)

**Ca N'Arrando** (Lluçanès)

**Ca N'Armenter** (Borredà)

140. **Ca N'Oliaire** (Borredà)

**Ca N'Espadaler** (Sant Quirze Besora)

**Ca N'Atalaia** (Penedès)

*Cases d'En Cerdà*

*Cases d'En Roig*

145. *Cases d'En Femades*

*Cases d'En Millà*

*Cases d'En Raspall*

*Cases d'En Mussons*

*Cases d'En Cara-fi*

150. *Cases d'En Silvestre*

*Cases d'En Borrell*

Cases d'En Roca

Cases d'En Garraf

**Arraval de N'Aguilera**

**155. Castellar de N'Hug**

Forn d'En Ferran

Forn d'En Ripoll

Forn d'En Tanyana

Fàbrica d'En Rossinyol

**160. Fàbrica d'En Jorba**

Fàbrica d'En Manganell

Fàbrica d'En Rosal

Fàbrica d'En Remissa

Capella d'En Marcus

**165. Terres de N'Olivera**

Carrer d'En Jupí

Carrer d'En Jutglar

Carrer d'En Laforja

Carrer de Na Llarde

**170. Carrer d'En Llàstichs**

Carrer d'En Llauder

Carrer d'En Lluria

**173. Carrer d'En Malla**

Carrer d'En Marlet

**175. Carrer d'En Marquet**

Carrer d'En Martí

Carrer d'En Massaguer

Carrer d'En Mates

Carrer d'En Milans

**180. Carrer d'En Mina**

Carrer d'En Miquel Ferrer

**Carrer de N'Oliver**

**Carrer de N'Oller**

Carrer d'En Parés  
185. Carrer d'En Pedritxol  
Carrer d'En Perot  
Carrer de Na Peirona  
Carrer d'En Picalquer  
Carrer d'En Piera  
190. Carrer d'En Prim  
Carrer d'En Pujalt  
Carrer d'En Dusay  
Carrer d'En Raurich  
Carrer d'En Rosich  
195. Carrer d'En Sanahuja  
Carrer d'En Santaló  
Carrer d'En Serra  
Carrer d'En Tarrós  
Carrer Carrer d'En Tripó  
200. Carrer d'En Vertrellans  
Carrer d'En Viladalls  
Carrer d'En Viladecols  
Carrer d'En Vilamarí  
Carrer d'En Vilanova  
205. Carrer d'En Vilardebò  
Carrer d'En Xixivell  
Carrer d'En Xuclà  
Carrer d'En Xuclés  
Carrer d'En Cap-de-Creus  
210. Carrer Na Canuda  
Carrer d'En Cardona  
Carrer d'En Carles  
Carrer d'En Caules  
Carrer d'En Cavarronyes  
215. Carrer d'En Cava-roques

Carrer *Na* Cervellona  
Carrer d'*En* Cervelló  
Carrer d'*En* Civader  
Carrer d'*En* Clarís  
220. Carrer d'*En* Codina  
Carrer d'*En* Corretger  
Carrer d'*En* Cuch  
Carrer d'*En* Dalmases  
Carrer d'*En* Domènech  
225. Carrer d'*En* Durfort [257]  
226. **Carrer de N'Espanya**  
**Carrer de N'Estruch**  
Carrer d'*En* Fenollar  
Carrer d'*En* Gensana  
230. Carrer d'*En* Genestà  
Carrer d'*En* Giriti (¿Giri-t-hi?)  
Carrer d'*En* Gombau  
Carrer **de N'Aderró**  
Carrer d'*En* Garriga  
235. **Carrer de N'Antich**  
**Carrer de N'Argenter**  
**Carrer de N'Arimón**  
**Carrer de N'Arrover**  
**Carrer de N'Avellana**  
240. **Carrer de N'Avinyó**  
Carrer d'*En* Bertolí  
Carrer d'*En* Bossot  
Carrer d'*En* Boquer  
Carrer d'*En* Bruniquer  
245. Carrer d'*En* Buscarons  
Carrer d'*En* Cabanes  
Carrer d'*En* Cabestany

Carrer d'En Calvet  
250. Carrer d'En Fortuny  
Carrer d'En Galvany  
Carrer d'En Grassot  
Carrer d'En Llull  
Carrer d'En Nadal  
Carrer d'En Portabella  
255. Carrer d'En Riera  
Carrer d'En Soca  
Carrer d'En Tusset  
Carrer d'En Vidalet  
260. Cantó d'En Morey  
Passatge d'En Viladomat  
Plaça d'En Juanich  
Plaça d'En Taixonera  
Plaça d'En Massades  
265. Plaça d'En Molina  
Plaça d'En Rovira  
**Pont de N'Arbosset**  
Plana d'En Tarrida  
Torrent de'n Piquer  
270. Volta **de N'Isern**  
Volta d'En Guixer  
Volta d'En Montanyans  
Volta d'En Mirambell  
Volta d'En Moscarols  
275. Volta d'En Salaverdenya  
Font d'En Fargues  
Riera d'En Folch  
Torrent d'En Falcó  
Creueta d'En Bargalló  
280. **Coll de Na Angela**

281. Passatge d'En Riera  
Pla d'En Vermell  
Corts d'En Mariet  
Horts d'En Jubany  
285. Torrent d'En Pey  
Veïnat d'En Soler  
Costa d'En Carreres  
Costa d'En Carulla  
Costa d'En Serret  
290. Font d'En Grau  
Bontanells d'En Colomer  
Arraval d'En Serra  
Arraval d'En Martí  
Torre d'En Gorchs  
295. Pedregal d'En Serra  
Hort d'En Saborit  
Turó d'En Gas  
Prat d'En Cuyàs  
Carrer d'En Calvet  
300. Carrer d'En Capella  
Mas d'En Llavina  
Mas d'En Gall  
Mas d'En Pey  
Aubaga d'En Cebrià  
305. Bach d'En Bertran  
Camp d'En Torre-Guitart  
Camp d'En Grau  
Camp d'En Gué  
Torrent d'En Mandri  
310. Clap d'En Boet (banc de sorra)  
Creu d'En Soler  
Puig d'En Batalla



Pont d'En Pedralbes

Rasa d'En Vinyoles

315. Roca d'En Toni

Sot d'En Benet

Sot d'En Carronya

Sot d'En Sales

Serra d'En Sijà

320. Frau d'En Coll

Terres d'En Rovira

Coves de Na Guilleuma

Avenc d'En Sadurní

**Ca N'Anfruns** (Alpens)

325. **Ca N'Eudalt** (Alpens)

Ca'n Cuiner (Calaf)

**Ca N'Esteva Gurriol** (Bagà)

Ca'n Japet (alt Berguedà)

Ca'n Juan Ripoll (alt Berguedà)

330. Ca'n Juan Correu (Lluçanès)

Ca'n Juan del Cantó (Lluçanès)

Turó d'En Sogues (Vilobí)

**Ca N'Adam** (Sant Quirze de Besora) [258]

334. **Ca N'Alou** (Devers Pruit)

335. **Ca N'Om de Gallissanes**

**Ca N'Estragué** (Rupit)

Fonda de N'Isidro Vacarisses (Martorell)

**Ca N'Agustí** (Vilafranca del Penedès)

**Ca N'Antón Riera** (Pontons)

340. **Ca N'Alamany** (Santa Maria de Montbui)

341. **Ca N'Arcús** (Rubió-Igualada)

**Ca N'Estruch** (Rubió-Igualada)

**Ca N'Elies** (Rubió)

**Ca N'Escola** (Miralles)

345. **Ca N'Amigó** (Miralles)

**Ca N'Estella** (Martorell)

**Ca N'Almirall** (Sant Esteve Sesrovires)

Els noms d'aquesta llista, estampats amb negretes, que són tammateix CINQUANTA UN, demostren que altre temps dins tota la regió de Barcelona posaven *N'* davant els noms que comencen per vocal.

Vetassí ara els *noms de lloc* que hi hem trobats, que duen *el l' la* en lloc de *N' En Na*:

1. Cases de/ Xum

Ca'/ Ros

Ca'/ Pauet

Ca'/ Samisson

5. Ca'/ Bassachs

Ca'/ Florí

Ca'/ Feliu

Arraval de/ Sellarés

Ca'/ Rossell

10. Molí de /'Albanell

Ca'/ Janet

12. Ca'/ Mates

Ca'/ Rubio

Ca'/ Salines

15. Ca'/ Pere Pau

Ca'/ Antiu

Fàbrica de/ Cortès

Arraval de Ca'/ Sisó

Ca-/Avi

20. Cases de /'Alsina

Cases de/ Batista

Ca-/a Bornia

Tots aqueis noms fan cara de moderns; cap n'hem trobat dins monuments antics.

IV. **Província de Tarragona.** Aquí se nota en la toponímia la perdua gradual dels articles *En Na*; encara se'n hi conserven prou, però es veu que van desapareixent a poc poc i que ja han desaparegut en l'ús ordinari de la vida; sols hi subsisteixen alguns *noms de lloc* amb tals articles come *noms* o *frases fetes* i petrificades, com aquell qui diu.

Vetassí els qui hi hem poguts aglapir. Sens dupte que n'hi ha molts més i que sortiríen tot amatents, si qualcú hi feia una enquesta i escorcoll en regla.

1. Vall d'En Bages (llogaret)

Torre-d'En-Barra [Torredembarra] (vila)

Mas d'En Bosch (llogaret)

Mas d'En Verge (vila)

5. Coves d'En Rubí (Tortosa) [259]

6. Mas d'En Cavaller

Mas d'En Foraster

Mas d'En Garriga

Mas d'En Garrot

10. Mas d'En Garnet

Cova d'En Jaiet (Rodonyà)

Coves d'En Merla (Sant Vicenç de Calders)

Cova d'En Fàbregues (el Perelló)

Bufadors d'En Francesch (Tortosa)

15. **Cova de N'Erola** (Conca de Barberà)

Mas d'En Gornet

Mas d'En Gassol

Mas d'En Curat

Mas d'En Llort

20. Mas d'En Pastor

Trossos d'En Gassat (Blancafort)

Roques d'En Xubali

Conca d'En Bertràn

Omells de Na Gaia

25. Morté d'En Llosa (Tortosa)

Mas d'En Ponet

Plans d'En Jori

**Portal de N'Olivera**

Serra d'En Galceran

30. Torra d'En Basora

Torre d'En Corder (Tortosa)

Carrer d'En Carbó (Tortosa)

Plaça d'En Rubió (Santa Coloma de Queralt)

Plaça d'En Tarragó (Santa Coloma de Queralt)

35. Porta d'En Roca (Santa Coloma de Queralt)

Porta d'En Martí (Santa Coloma de Queralt)

Porta d'En Vilaplana (Santa Coloma de Queralt)

37. Carrer d'En Salvador (Santa Coloma de Queralt)

Corral d'En Carnicer (Santa Coloma de Queralt)

Clot d'En Rabassa (Santa Coloma de Queralt)

40. Plana d'En Gerona (Santa Coloma de Queralt)

Troç d'En Cendra (Santa Coloma de Queralt)

Torre d'En Domènech

Torrent d'En Claret (Santa Coloma de Queralt)

Ca'n Guixó (Panadés)

45. Hostal de Ca'n Nial (Santa Coloma de Queralt)

Hostal de Ca'n Garriga (Vendrell)

Ca'n Ferrant (devers Valls)

Collada de Ca'n Magí (Vendrell)

Ca'n Mosso

50. Ca'n Segalà (Montmell)

Ca'n Marià (Montmell)  
 Ca'n Martri (Montmell)  
 Mas d'En Guerra (Vendrell)  
 Ca'n Ferrer de la Cogullada (Montmell)  
 55. Ca'n Rector (Montmell)  
 Ca'n Reiet (Montmell)  
 Mas d'En Palau (Montmell)  
 Ca'n Pep Canonju (Montmell)  
 Ca'n Canonju (Montmell)  
 60. Ca'n Canonju (Aiguamúrcia)  
 Ca'n Manco (l'Albà)  
 Ca'n Güell (l'Albà)  
 Ca'n Ferrer (Selma)  
 Ca'n Cortada (entre l'Albà i Montmell)  
 65. Ca'n Cosmet (Juncosa)  
 Ca'n Magre (Santes Creus)

En canvi, antigament dominaven per tot aqueis articles, com se desprèn del fet de que dins els documents que Mn. Segura transcriu dins la seua *Historia de Sta. Coloma de Queralt*, els noms propis casi sempre surten amb dits articles. Ventassí una mostra:

	PLANA
1. <i>En Cresques</i> , Bal·le any 1283	68
<b>N'Asser Isaac</b> , any 1349	70
<b>N'Isaac Bevenist</b> , any 1349	71
4. ab <i>En Samuel Barruch</i>	75
5. ab <i>En Jafuda Saladí</i>	75
ab <i>En Centón Camis</i>	75
d'En Salamó de Besses	78
<i>En Dalmau Queralt</i>	82 [260]
9. <i>En G. de Robió</i>	86

10. <b>Veye quen Abram</b> (N'Abram) hi era	86
<i>En</i> P. De Clariana	86
Les faenes den Tamarit	86
<i>En</i> Marhir e <b>n'Abram</b>	87
Dix <i>an</i> suau	87
15. Casa den Rau	87
<i>En</i> Quintana	88
<i>En</i> Biosca	88
<i>En</i> Barufet	88
<i>En</i> Salmeró	88
20. <i>En</i> Morera	88
<i>En</i> Carbons	92
<i>En</i> Mujals	92
<i>En</i> Guardiola	92
<i>En</i> Sagrera	92
25. <i>En</i> Pinyana	92
Fou de <i>Na</i> Geralda Bruna	75
Ab <i>En</i> Jusep de Serat	75
Ab <i>Na</i> Rabassa	75
29. ab. <i>En</i> Missael Assamonell	76
30. ab <i>En</i> Juan Queraltó	78
hereus d' <i>En</i> Robió	78
<b>N'Antoni</b>	88
<b>N'Arnau Lorenc</b>	88
<b>N'Abraham Içach</b>	88
35. <b>N'Uguet</b>	169
<i>En</i> Salanova	88
<i>En</i> Francesch des Prats	88
<i>En</i> Granell	88
<i>En</i> Codony	88
40. dix <i>an</i> P. Copons	88
e <i>En</i> P. Vidal	88

<i>En</i> Juan Sa-vila	89
<i>En</i> Francesch d'Uluja	91
<i>En</i> Bn. De Muntagut	91
45. <i>En</i> Guim Pasqual	91
<i>En</i> Guim Ferrer	91
<i>En</i> Gabriel de Vilafranca	91
<i>En</i> Babau	92
<i>En</i> Balaguer	92

La partida de noms d'aqueixes llistes demostren l'existència en temps primer dels articles personals *En Na N'* dins les regions de l'actual província de Tarragona, tant si els noms començaven per consonant com per vocal.

V. **Província de Lleida.** Deim d'aqueixa extensíssima regió allò mateix que hem dit de la de Tarragona envers de l'ús actual i d'altre temps dels articles personals *En Na N'*.

Vetassí els *noms de lloc* que hi hem afinats que duen tals articles.

1. Castelló d'*En* Cus

Mas d'*En* Vall

**Coll de N'Argó** (vila)

Ca'n Mas (Llogaret)

Omells de *Na* Gaia (vila)

5. **Carrer de N'Olius** (Lleida)

Ca'n Ferrutgetes (Tuixén)

Ca'n Pere Salvà (Tuixén)

Moli d'*En* Güell (devers Gósol)

Bagà d'*En* Solsona (Gósol)

10. Ca'n Morro-negre (Serra de Cadí)

Ca'n Gleba (Serra de Cadí)

12. Ca'n Ramón Llenes (Serra de Cadí)

Ca'n Mosca (Seu d'Urgell)  
Ca'n Genís (Bescaran)  
15. *En*-seu (Ilogaret)  
**Torre de N'Argó** (Llogueret de Llobera)  
Torrent d'*En* Costasses (devers Gósol)  
Borda d'*En* Fugató (devers Gósol)  
Borda d'*En* Martí (devers Gósol)  
20. Ca'n Parot (devers Gósol)  
Ca'n Teixidor (devers Gósol) [261]  
22. **Ca N'Arbós** (devers la Seu d'Urgell)  
Cova d'*En* Patera (les Esplugues)  
Hostal d'*En* Vendrell (Ponts)  
25. Fonda d'*En* Manelet (Ponts)  
Ca'n Batalla (devers la Seu d'Urgell)  
Puig d'*En* Cija (serra de Cadí)  
Port d'*En* Valira (Urgell, Andorra)  
Toll d'*En* Bernat (Puigsec)  
30. **Torre de N'Agó** (devers Biosca)  
Ca'n Jaume Puig (Josa)  
Ca'n Juan Tresor (Josa)  
Ca'n Juan Cebrià (Gósol)  
Ca'n Miquel Vila (Gósol)  
35. Ca'n Filló (Tuixén)  
Ca'n Ponts (devers Solsona)  
Ca'n Ramonet (Torà)  
Ca'n Tampanada (Gósol)  
Ca'n Llarch (Gósol)  
40. Carena d'*En* Borts (Serra de Francolí)  
**Ca N'Olich** (Entre Pallars i la Seu d'Urgell)  
Ca'n Rot (Tuixén)  
Ca'n Ferrer (Fórnols)  
Ca'n Pelegrí (devers Gósol)



45. Ca'n Felipó (devers Gósol)  
Ca'n Calot (devers Gósol)  
Ca'n Belo (Coll de Nargó)  
Ca'n Jusep Campà (Coll de Nargó)  
Ca'n Casaca (Organyà)  
50. Ca'n Candaló (Organyà)  
**Ca N'Espardanyer** (devers la Seu d'Urgell)  
Ca'n Llebreta (Seu d'Urgell)  
**Ca N'Andria** (Seu d'Urgell)  
Borda d'En Sansa (devers Anserall)  
55. Ca'n Cutingles (Anserall)  
Ca'n Riuet (Lles)  
Ca'n Gambot (Martinet)  
Ca'n Ventura (Martinet)  
**Ca N'Arbós** (Bescaran)

Dins les Valls d'Andorra hi hem trobats tots aqueis *noms de lloc*, que afegim an els de la província de Lleida.

60. Grau d'En Codina (Lo Serrat)  
Ca'n Jossa (Sant Julià de Lòria)  
Ca'n Pep  
**Ca N'Isidro** (Andorra la vella)  
Ca'n Cisco (Andorra la vella)  
65. En-camp (poble)  
En-gordany (vileta)  
Ca'n Ton del Jan (Ordino)  
Ca'n Gaspar (Ordino)  
Hostal d'En Sastret (Canillo)  
70. Ca'n Mateu (Canillo)  
71. **Ca N'Antón Pla** (Escaldes)  
Ca'n Roca (Escaldes)

Ca'n Paulet (Escaldes)  
Ca'n Cisco del Prat (Escaldes)  
75. Ca'n Japet (Encamp)  
Ca'n Manresa (Encamp)  
**Ca N'Otset** (Soldeu, poblet)  
Casa d'En Calbó (Soldeu, poblet)  
Ca'n Sec (Massana – Andorra)  
80. Ca'n Miquelet (Massana – Andorra)  
Portella d'En Citut (Escaldes – Andorra)  
Pla de Ca'n Tebrà (Escaldes – Andorra)

**VI. Les altres províncies** (Castelló de la Plana, València, Alacant, Terol). Falta fer-hi un escorcoll en regla, que és segur ens revelaria tot un enfilall de *noms de lloc* que encara hi existeixen del bon temps de la nostra llengua, que duràn incrustats els articles *En Na*, com les hi duen els que hi hem poguts aglapir, que no son gaire desgraciadament.

a) de la Província de Castelló de la Plana:

*Pou d'EN Calvó; Mas d'EN Rieres; Mas d'EN Romeu; Mas [262] d'EN Jordà; Mas d'EN Fabona; Mas d'EN Fuster; Serra d'EN Galceran; Torre d'EN Basora; Torre d'EN Domènec; Molí d'EN Rieres; Tossal d'EN Bosch; Cequia d'EN Trilles.*

b) de la Província de València:

*Pont d'EN Carròs. —Carrera d'EN Corts. —I dins la ciutat mateixa encara romanen els carrers d'EN Bany, d'EN Bou; d'EN Gall; d'EN Borràs; d'EN Blanch; d'EN Colom, d'EN Pardo; d'EN Roca; d'EN Sanz, d'EN Sala, de NA Verdera.*

c) De la Província de Terol, que té un talabant de pobles (una vintena) de llengua catalana:

*Puig d'EN Canader, devora Penya-roja, que parlen valencià. Dins els Estatuts Municipals de Torre del Comte, de la primeria del segle XVI, figura el Pla de NA Escudera.*

d) de la Província d'Alacant:

Hi ha la vila anomenada *Callosa d'EN Sarrià*, que escriuen rònegament: *Callosa de Ensarrià*.

Demanam per favor an els nostres amics de la Catalunya Occidental i del Reine de València que ens repleguin i enviin tots els *noms de lloc* que duen els articles *En N' Na* que encara se conservin dins llurs respectives regions. ¡Amèn que los pegui fort l'idea de cercar-ne de tals noms i d'enviar-les-mos, com més prest, millor!

### **Per acabar...**

Hem de fer avinent que els articles personals *En N' Na* no tenen plural; en plural los substitueixen *els es, ses les*.

Vetassí uns quants d'exemples:

So's Ferrers (Manacor)

So's Promets (Manacor)

So's Comtes (Manacor)

So's Llulls (Son Servera)

So's Bessons (Campos)

Ca's Concos (Felanitx)

Ca's Verros (Felanitx)

Ca's Vidals (Andratx)

Ca-ses Bieles (Ciutat de Mallorca)

Ca's Costes (Eivissa)

Ca's Marins (Eivissa)

Ca's Serres (Eivissa)

Ca's Parets (Santanyí)

Veïnat de *les* Mateues (Caldes de Malavella).

NOTA. Altres dues fonts hem de citar que hem utilitzades: ademés de les que retreim dins les planes 250-1:

10. *La República d'Andorra, Guia Itineraria* de N'Artur Osona. — Barcelona, 1896. —Un volum de 190 planes de 149 x 104 mm.

11. *Guia-Itineraria de les regions compreses desde Montserrat al Camp de Tarragona y desde la Segarra al Panadés* ab la descripció de les Conques del riu Noya, Foix y Gayà. —2a ed. —Barcelona, 1895. —Un volum de 312 planes de 154 x 108 mm. [263]

*La Veu de Catalunya* dia 9 d'abril publica lo següent:

### Per la nostra pietat i la nostra llengua (263-270)

Ahir la Lliga Espiritual de la Mare de Deu de Montserrat va presentar al senyor Bisbe una petició de suma transcendència: la de que la formació espiritual del nostre poble es fes en català, conservant així la tradició constant de la Iglesia, tan respectuosa sempre amb les característiques propies de cada poble.

Sabent que la Junta de la Lliga havia d'anar a migdia a visitar el Prelat, van voler juntar-s'hi com adherint-se a la petició, diferents personalitats entre les quals recordem les següents:

Senadors: senyors Soler i March, Garriga i Massó i P. Rahola

Diputats a Corts: senyor Plaja, estant-hi adherit també el marquès de Camps.

Diputats provincials: senyors Puig i Cadafalch, Fages i Abadal, i Vinyals, portant l'adhesió del senyor Prat de la Riba, i molts altres companys.

Regidors: senyors Bofill i Matas, de Fortuny, Rovira, de Riba i Jover, amb la representació del senyor Duran i Ventosa, i altres regidors regionalistes.

Ex-regidors, senyors Francisco Albó, Sagarra, Pardo, Roca Ballvé, Montanyola i Nolla.

Senyors Monegal (Ramón), C. A. Torras, Gaudí, J. Llimona, Maspons i Anglasesell, Franquesa i Gomis, doctor Agell, Roca, Tusquets, J. Olivar, F. Feliu, Puig i Sais i altres.

Entitats expressament representades: Orfeó Català, Institut d'Estudis Catalans, Centre Excursionista de Catalunya, Nostra Parla, Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Academia de la Llengua Catalana i Consistori dels Jocs Florals.

Enviaren sa adhesió el mestre Millet i En Folguera i Duran.

I no cal dir que en primer terme hi havia la Junta Directiva de la Lliga de la Mare de Deu de Montserrat.

En nom de la qual i en presència del Prelat, prengué la paraula el senyor Bofill i Matas.

La Lliga Espiritual de la Mare de Deu de Montserrat —digué— amb nombrosos representants de poble creient, ve a trobar a V. E. per un afer transcendental que ens afecta come cristians i come ciutadans; i és expressar el nostre daler de que [264] la formació espiritual del poble de Barcelona sigui feta amb la major eficàcia i, per tant, en la nostra llengua natural.

Es un fet evident i dolorós que aquest instrument natural del llenguatge propi del nostre poble no ha assolit encara tota la seva eficàcia en l'ordre de la pietat, i aquest fet, que és una manifestació contra les corrents actuals, topa amb la revifalla que es nota en tots els ordres socials en pro de la reintegració de la nostra llengua, i topa amb una altra corrent també molt forta, la que inicià Pius X a l'ocupar la Seu Pontificia, qui, veritable rector universal, volgué restaurar totes les coses en Christ, en l'ordre de la naturalesa i de la gràcia, començant per restablir la vida parroquial, que és vida familiar, vida d'intimitats impossible en llengua manlevada.

Ens fereix aquest fet dolorós come ciutadans, perquè va contra la tradició constant de la Iglèsia, tan respectuosa sempre amb les realitats

socials, per esperit de justícia i fins per instint de conservació; i creiem que fóra un instrument d'eficàcia truncada el nostre idioma, fermança d'integritat nacional, si no s'estengués en l'ordre de la pietat.

Ens fereix, també, come cristians. Come poble cristià que som, come laics que som, adresem al nostre Bisbe, al nostre mestre, l'expressió del nostre desig, i no caurem en l'equivocació de retreure cànons ni de recordar tradicions. Ens limitem sols a invocar el nostre cristià dalè de mantenir íntegra la nostra formació espiritual.

No venim a fer impugnacions ni formular juís: venim amb filial confiança a exposar el problema a l'única persona que el pot resoldre. I confessem que la solució és difícil.

No ens toca a nosaltres indicar els mitjans de solucionar-lo: V. E. sabrà escullir-los, ja sien ordinations, ja ensenyances...

Però ens permetrà V. E. la gosadía —individual, si es vol,— d'indicar-ne un: és l'exemple. La clerecía de Barcelona està ben íntimament compenetrada amb el séu Bisbe, que no sols obeeix els séus manaments sinó que s'anticipa els séus desigs. Per això si el Bisbe, des de la Seu episcopal, quan parla, si se'm permet l'expressió «ex cathedra», ho fa, sempre que les circumstancies no ho vedin, en la llengua del poble, la clerecía sabrà el què significa aquest altíssim exemple.

I creiem que no ès sols an els actes normals de pietat que s'ha d'usar el nostre idioma, sino en els més solemnes, en els que es fa una mena d'oblació de tota la nostra psicologia. Per iniciativa de V. E. s'ha de celebrar el VI centenari del devallament de la Mare de Deu de la Mercè, fet eminentment català, [265] barceloní, si es vol, un que en podríem dir miracle local; i nosaltres esperem, il·lustre iniciador, que en aquesta commemoració la nostra lléngua tindrà la preeminència i les honors que li corresponen.

Es clar que esperits superficials podríen enlluernar-se en algunes manifestacions exteriors del nostre poble en altra lléngua. Nosaltres, no. Nosaltres sabem que la Iglésia passa pel damunt de les modes com pel damunt de les febleses dels pobles que evangelitza, i que cerca les

corrents naturals seculars, devegades subterrànies, decantant, més aviat, com una nosa, les modes i els entusiasmes transitoris. En els tràgics moments de la decadència del nostre poble, la única mà amorosa que servava els tresors religiosos guardava també entre ells la nostra lléngua, i prescindint de la moda, aleshores creixent, la mantenía en les manifestacions de pietat quan semblava que tothom, en la vida pública, se'n desentenia. Més en sabrà prescindir ara que ja els destorbs no són moda sinó cosa passada. En la fabulosa creixença de la nostra ciutat no hi pot mancar aquell polç d'espiritualitat que, —com deia el doctor Torras i Bages— preserva de corrupció.

No venim, he dit, a acusar ni formar juis, ni tan sols a usar un dret de petició, sinó a confessar-nos davant del Prelat, qui té dret a la confiança de tots els séus diocesans, enc que pequés d'inoportuna. La gent catalana és mólt sofrta, i fóra potser perillós donar massa importància al silenci del poble. Venim, no a presentar un recordatori de ço que no en necessita perquè és de llei natural, sino a exposar al nostre Prelat un detall que completa i espiritualitza aquest formidable estat de fet del nostre poble, el detall, el fet reflexiu de la nostra voluntat de conservar-lo i acreixe'l. Altrement el nostre Bisbe podria fer-nos retret perquè per actuar V. E. I., té el dret de conèixer el problema en tota la seva plenitud, i a l'escoltar aquesta nostra manifestació i al fer-ne cabal, continuarà el criteri nacional de l'Escola de que la societat, per arribar a la perfecció, ha de ser una coordinació de voluntats, i coincidirà amb les teories novíssimes que fan raure la unitat dels pobles en les seves condicions naturals, però encara més en el «consensus» llibèrrim dels ciutadans.

Estem en Pasqua de Resurrecció: amb les nostres felicitacions, Excel·lentíssim Senyor, accepteu el present humil i pur d'«el pa àzim de la sinceritat i la veritat. Al·leluia.»

A continuació el senyor Bofill i Matas donà lectura a la següent [266]

## **Exposició de la Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat**

Excm. I Il·lm. Sr;

«La Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat, fundada per l'Il·lm. Dr. Torras i Bages, de santa memòria, per a que conservés i acreixés el patrimoni religiós de la nostra terra, acud respectuosament a V. E. Il·lma. per a exposar a la consideració del nostre Bisbe ço que és daler general d'una gran majoria de la societat barcelonina que en aquests moments solemnes de l'entrega d'aquesta instància ens acompanya amb representacions significades de les seves valors cabals.

«Existeix, Excm. Senyor, en l'ordre de la pietat, un problema difícil i singular a la ciutat de Barcelona. Tan singular —tots els problemes que afecten a l'ànima dels pobles ho són— que, no pensem que puguin aplicar-se-li solucions assajades amb bona voluntat i fins amb èxit en altres bandes. Tan difícil que, encara que per la seva naturalesa no fos V. E. Il·lma., com certament ho és, l'autoritat competent per cercar-li remei, per les seves dificultats no més al Bisbe, qui té la visió provident del conjunt, pertoca resoldre'l. Heusaquí, Excm. i Il·lm. Senyor, perquè amb filial confiança, gosem parlar-vos-en.

«Es en veritat real i oficial la minoritat extremada dels veïns i passavolants de lléngua no catalana que integren la ciutat de Barcelona. Els qui no són fills de la ciutat o de les terres estrictament catalanes, no passen d'un vintitrés i mig per cent del cens total de la població. I encara entre ells van compresos els valencians i mallorquins, gros contingent dintre aquest segment immigrant, germans de raça i de lléngua; i encara no remarquem que de les colònies estrangeres, les qui tenen per natural la lléngua castellana, són força reduïdes. Però, malgrat això, la proporció dels elements d'aliena parla és prou forta, per a que poguessim afirmar que no planteja un problema de magnitud. Ni que fossin pocs, ho diríem perquè els conflictes espirituals no es poden mesurar amb criteri quantitatiu. Aquesta minoria, doncs, té dret a ser atesa, a que Barcelona, ciutat hospitalària qui prodiga el pa de la caritat, no negui a cap hoste el



pa necessari pel nodriment de l'esperit. Nosaltres, com a barcelonins i com a cristians, desitgem que no manqui l'apostolat adequat per aquestes ànimes de germans nostres en la fe, i amb preferència, si preferències hi pogués haver, pels més humils qui omplen de vegades, ells sols, barriades foranes. [267]

Però és clar, Excm. i Il·lm. Senyor, que la nostra caritat no és tan folla que s'avingui a sacrificar el bé dels més i dels nostres, a les conveniències, encara que siguin saludables, d'una minoria. No és cert que tot el poble de Barcelona entengui la llengua oficial, i seria ofensa als elements no catalans suposar-los total i absolutament impermeables a l'esperit i a la parla de la ciutat. Per això no és admissible, com a solució general del problema, que es ministri el nodriment en parla castellana.

Una part del poble barceloní pot usar, malmetent-la com no es mereix, aquesta parla germana per usos exteriors, que com més va més minven, però mai no li és corrent ni substancialment entenedora per la vida personal o íntima. I justament la predicació de la fe que va de dret a l'home, no troba la seva eficàcia en l'esplai sensorial dels oients o dels lectors, ni tan sols en la simple comprensió intel·lectual, sinó en la penetració entranyable de tot el ser. La seva eficàcia rau en la gràcia divina i en la capacitat emocional [sic] del verb de transmissió. Enterbolir aquest verb amb pòsits de penosa o d'impossible assimilació fóra convertir la gràcia en un simple ingredient meravellós d'una fórmula humana.

Sabem, Excm. i Il·lm. Senyor, que la predicació pastoral i que molts actes normals de pietat solen fer-se en català a les iglèsies parroquials de Barcelona. Però això, que demostra d'una banda, el zel i el seny ministerials dels nostres rectors i de llurs coadjutors i d'altra la força del fet social que pocs coneixen com ells, en constant contacte amb el nostre poble, no dona l'abast. Contràriament: això prova l'existència d'un dualisme, perquè es cert igualment que en moltes iglèsies no parroquials i fins en aquestes es propendeix massa a fer en llengua castellana les funcions religioses de caràcter solemniat. Dualisme que en bona llei no és

pot consentir sense admetre o que la naturalitat dels actes senzills és absurda o secundària, o que la l'artifici dels actes solemnes no desdiu de la dignitat del temple.

Aquesta santa esma rectoral —que és una manifestació de l'instint maternal de la Santa Iglèsia— és una raó prou forta per la seva caritat sense escarafalls i pel seu sà positivisme, per a que en la solució del problema s'empregui resoltament la via de la màxima eficàcia espiritual. Es clar que aquesta via, com totes les qui duen aquella eficàcia, topa sovint amb dificultats. Però semblants dificultats no poden resultar insuperables a qui, com V. E. Il·lma., per la seva qualitat de [268] governant de la nostra Iglesia, té, amb la missió de resoldre-les, la gràcia sobrenatural d'estat i la cooperació afectuosa i abnegada de la clerecia i del poble creient de Barcelona. Dificultats altrement petites pel zel del sacerdoci barceloní qui no dubtarà un moment d'aplanar-les amb un major esforç ministerial, doblant actes, si cal, acceptant la col·laboració dels sacerdots diocesans vinguts de terres castellanques, a fi de que no manqui en cap ocasió el necessari nodriment espiritual al contingent, d'altra banda no molt gros, dels veïns o dels hostes de nostra ciutat qui no entenen encara la llengua catalana.

Heusaquí, Excm. i Il·lm. Senyor, la raó del nostre gest deprecatòri a esvair definitivament la il·lusió, nada del poc coneixement que hi pogués haver de les necessitats vitals de Barcelona i de la ineficàcia de tota altra llengua que no sigui la seva per a deixar-les ateses, de que aquell problema pugui resoldres amb una solució de comoditat, això és, predicant i adoctrinant generalment en llengua castellana, amb el supòsit o postulat de que l'entenen tots els homes, totes les dones i tots els infants de Barcelona.

Les llengües porten i escampen una psicologia. La sentimentalitat de cada poble es tradueix en la seva respectiva o altrement s'esmussa o degrada. Per això com déiem suara, la vida religiosa no es paga ni s'alimenta d'una simple comprensió més o menys esclarida, sinó de la vivificació total de cadascú.

«Es per totes aquestes raons i més encara pel fet d'exposar-vos-les en nom del poble fidel de Barcelona, que esperem que V. E. Il·lma cercarà i trobarà —sense detriment i fins amb guany de la formació espiritual dels fidels de lléngua no catalana— la solució més bona del difícil problema. Ens atrevim a esperar que la vostra mà paternal on fulgura l'anell de les místiques noces amb la nostra Iglèsia, s'estendrà amorosa i en tocarà primordialment per solucionar-los gairebé només que amb el contacte de la seva autoritat i de la seva caritat, els següents aspectes que judiquem els de més immediata eficàcia.

I. —Urgir la publicació en català del Catecisme de la Doctrina Cristiana, ja que fa temps que no se'n troben exemplars.

II. —Influir an els Col·legis, especialment els dirigits per Congregacions Religioses, per a que la formació espiritual dels pàrvuls i fins dels majors, sigui feta per als alumnes de parla catalana, que són la immensa majoria, en la llur lléngua natural. Així s'evitaria el divorci lamentable que entre els fills i els pares s'acusa en els actes familiars de pietat i el fet que [269] sovint es dóna en col·legis femenins, de que la lléngua catalana sigui proscria en absolut dels actes religiosos, fins de la oració individual.

III. —Instaurar en el Seminari Conciliar de Barcelona l'ensenyament de la lléngua i de la oratòria sagrada catalana, ja establert, i amb fruit, en altres seminaris de les províncies tarragonesa i valentina.

IV. —Restablir l'ús general del català com a lléngua de predicació.

V. —Establir aquest, no solament en els actes normals, sinó també en els grans moments de vida relligiosa popular de Barcelona. Justament en aquells moments i en aquelles festivitats convé especialment que ressurti la característica moral del nostre poble.

Confiats en la justícia i en la benignitat de V. E. Il·lma., us besem el pastoral anell amb filial reverència.

Ciutat de Barcelona, Pasqua de la Resurrecció de Nostre Senyor de l'any 1917.

Per la Junta Directiva de la Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat. —El president, Pere Serra. —Pel secretari, Ramon Sunyer.

Escm. i Il·lm. Senyor doctor don Enric Reig i Casanova, Bisbe de Barcelona.

A tot això contestà seguidament el senyor Bisbe:

«Agraixc de tot cor la iniciativa de la Lliga Espiritual de buscar la realització de les seves justes, de les seves santes aspiracions. Jo estudiaré la petició formulada; jo procuraré en tot lo que té, que és molt, de justificat i de raonat, atendre les indicacions fetes.

«M'han de permetre, no obstant, que digui que dugues de les indicacions fetes, són ja fets realitzats. El senyor Bofill i Mates, molt respectuosament, cosa pròpia d'un cavaller i d'un cristià com és, ha insinuat l'eficàcia de l'exemple del Prelat. Jo puc dir que m'hi he anticipat en usar la nostra llengua, encara que imperfectament per la manca de domini, perquè si he parlat en públic en castellà en llocs de parla castellana, jamai, jamai, jamai, (i el Prelat accentuà aquestes paraules amb energia inexpressable) he usat en la intimitat, fins vivint a Madrid i a Toledo, altra parla que la que em sortia del cor, la parla meua, la parla valenciana.

«Totjust arribar a Barcelona, instintivament vaig usar-la en públic, perquè, senyors, per parlar en altra llengua, tinc de fer-me violència a l'ofegar la parla valenciana. [270]

«Respecte del Catecisme, l'edició catalana està feta, amb la modificació, feta per mi, de que vagi el text en català sol, amb una reduïda edició bilingüe per a l'ús dels mestres que siguin de fora d'aquí.

«En quan a la predicació parroquial, jo sempre he deixat en molta amplitud la iniciativa dels rectors, que coneixen millor que jo les necessitats i conveniències de la parròquia. Ni un sol pot dir que jo li hagi fet indicació en cap sentit: sols he recomanat el major bé de les ànimes.

«Jo m'he trobat amb una corrent, amb un desenrotllo de forsa catalana, beneïda i santa: jo m'he mantingut en el lloc on s'ha de mantenir el sacerdot, el Prelat: per damunt de tot, la glòria de Deu i el bé

de les ànimes. Jo he deixat lliure la iniciativa dels rectors; si en algun cas es fes quelcom inconvenient, jo hi acudiria perquè tinguessin satisfacció les aspiracions aquí exposades que no són altres que la salvació de les ànimes. Quan convingui el català, es farà en català, perquè en l'ordre terrenal, per damunt de tot, el poble d'aquí és català, sense voler oblidar els qui no són catalans.

«No cedisc a ningú dels presents en amor i respecte a la parla propia, però repetisc que, per damunt de tot pose el bé de les ànimes i amb aquest esperit reb la petició presentada. Participant del sentiment de tots els presents, procuraré satisfer les seves aspiracions en tot lo possible.

«Comptin amb el meu aplaudiment i amb la meva gratitud per la manera cavallerosa i cristiana amb que han expressat els sentiments, i que «Deu Nostro Senyor els beneeixi en aquest dia de Pasqua de Resurrecció.»

I el senyor Bisbe es despedí afectuosament de tots i cada un dels presents, amb lo qual terminà aquest acte, molt breu, però de molta transcendència.

---

†

Amics morts (270-272)

### **II·Im. Sr. N'Eusebi Estada**

Nat an aquesta Ciutat l'any 1843, fa sos estudis d'Enginyer i en pren el Títol l'any 1868: el destinen an aqueixa provincia, l'any 1871 publica un follet, *Posibilidad económica [271] de establecer un camino de hierro de Palma a Inca*; per fer això se constitueix una Societat que comana a N'Estada els plans i la realització de tal obra, i baix de la seua direcció se fa i s'inaugura el Ferro-Carril de Ciutat a Inca dia 24 de febrer 1875, fins a Sa Pobla l'any 1878, fins a Manacor l'any 1879, fins a Felanitx l'any

1897, fins a Lluçmajor l'any 1916 i fins a Campos pocs dies després de la mort de l'honorable Estada. Enginyer en cap molts d'anys de Balears, publicà l'any 1885 *La Ciudad de Palma*, que reedità l'any 1892, proposant de tomar les murades dels sigles XVI i XVII, cosa que's feu no així com pertocava desgraciadament. L'any 1902 l'Ajuntament de Ciutat l'anomenà *Fill Il·lustre*; també trassà ell i dirigí la magnífica i poètica carretera de Lluc. Quant iniciàrem l'*Obra del Diccionari*, ens feu costat, redactant-mos la classificació de les seccions referents a *Enginyeria* per la *Lletra de Convit*, i sempre fou subscriptor d'aquest BOLLETÍ. Feia temps que anava dolent i xetigós, fins que la darrería de febrer d'enguany s'agravà de mala manera, i dia 4 de març, rebuts els Sants Sagraments i la Bendició Apostòlica, entregà l'ànima a Deu, fent-li tota la Ciutat una expressiva manifestació de condol.

---

### **Mn. Bartomeu Molines i Amengual**

Nat a Sencelles dia 17 de janer de 1852, i fets amb lluïment sos estudis an el Seminari, prengué Coroneta l'any 1874 i tot seguit Ordes Menors i llavò les Majors, ordenant-se de prevere dia 10 de juny de 1876. Consiliari dels Obrers Catòlics l'any 1877, redactor de varis periòdics catòlics de combat, fundador amb Mn. Miquel Maura, Mn. Rafel Tous i D. Bartomeu Ferrà del Diari *El Ancora* l'any 1879, Catedràtic de Retòrica del Seminari l'any 1883. Beneficiat de la Seu l'any 1890, desempeña aqueis i altres càrrecs esglesiàstics amb un zel ben vitenc, mereixent bé de l'Esglesia i de la Patria. Amic nostre estimadíssim, sempre ens feu costat en totes les nostres curolles relligioses i llingüístiques, esperonant-mos a dur endevant l'*Obra del Diccionari i de la Gramàtica*. Fa tres o quatre anys que se posà malament de salut, que s'hagué de retirar a Sencelles, a on lluny de restablir-se, anà mancabant mancabant fins dque dia 14 de març passà d'aquesta vida, deixant una memoria honorabilíssima per les seues

virtuts sacerdotals i cíviques, havent sempre *edificat*, mai esveït, el *poble de Deu*. [272]

---

### **Mn. Sebastià Planes i Bordoy**

Nat a Felanitx l'any 1836 i fets amb gros profit sos estudis an el Seminari, prengué Ordes Menors i Majors, dient *Missa-Nova*, l'any 1861. L'any 1864 fa oposicions de Rector; les guanya i el fan Rector de Felanitx, i ho és estat fins a la mort. Era un excel·lent persona en tots conceptes, sacerdot exemplar, prudentíssim, de gran maneig, senyorívol, distingit, insinuant, de sòlida formació esglesiàstica, predicador de gran volada, cor ubert, afable amb tothom. Cinquanta tres anys és estat Rector, respectat i estimat de tothom, mirant sempre pel bé, prosperidat i cultura del poble. Amic nostre estimadíssim, s'interessà sempre vivament per l'*Obra del Diccionari i de la Gramàtica* de la nostra Llengua, que honrava singularment amb los seus sermons i fou sempre subscriptor del nostre BOLLETÍ. Feia temps que anava primetjant de salut, fins que dia 15 d'abril cop en sec se sentí malament, demanà els Sagraments i els rebé amb gran fervor, edificant tothom amb la seua conformança en la voluntat de Deu, entregant l'ànima a Deu aquell mateix dia, plorat de tot Felanitx. Molt deu Felanitx an el Rector Planes, que li embellí extraordinàriament la esglesia parroquial, acalant-li el trispol, fent-la amb això més alta de paladar, reformant la capella fonda del Roser, fent nou el retaule de l'altar-major, restaurant els altres retaules vells i fent-ne molts de nous, millorant-la d'ornaments, favorint amb grans donatius les diferents cases religioses i especialment Sant Salvador, dotant el Port d'una esglesia i d'un Convent de Monges de la Caritat, que pagà tot ell, com prengué part en totes les altres millores i avenços de Felanitx que's promogueren de temps seu.

---

iN'Estada, Mn. Molines, Mn. Planes! Tres amics que ens han deixat per una vida millor!

iQue el Bon Jesús les haja trobats tots en estament de gracia! i si encara estiguessen entretenguts a les penes del purgatori, ique les trega i los admeta a l'etern descans de la Santa Gloria! i doni a llurs respectives families molts d'anys de vida per pregar per ells i el conort i conformança que tant i tant necessiten per suportar uns cops tan terribles com són estades aqueixes morts. ¡Al cel los vegem!

---

---

PALMA DE MALLORCA —Tipo-litografia de Amengual y Muntaner—1917



# Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Suscripció: dins Espanya: 2 pess. l'any.-Redacció: St. Bernat, 5, Pral.-2.<sup>a</sup>-Palma  
Estranger: 2'60 pess.

[273]\*

## Escorcolls lexicogràfics (273-278)

El nostre bon amic Mn. Josep Riera i Sirvent de Girona, ens envia tot aquest altre pertret de *noms catalans en -ac* que ha aglapits a força d'escorcollar arxius, sobre tot el Bisbal de Girona, amb un esment i un zel que li agraim amb tota la nostra ànima. Seguiu, Mn. Riera, favorint-mos amb endardells i estudis tan interessants com el present!

### Més noms catalans acabats en -ac

A la nombrosíssima llista de mots acabats en *-ach*, que en distintes fetxes han anat sortint en el BOLLETÍ<sup>13</sup> hem d'afegir encara els següents, fent-los precedir del nombre que los correspon:

384. —**Almanac**. Quadern en el qual se contenen tots els mesos i dies de l'any amb especificació de les festes fixes i movibles que s'hi celebren, i d'algunes anècdotes i curiositats per esbarjo i divertiment dels seus llegidors.

\* T. IX. —Juny-juliol de 1917. —N. 9.

<sup>13</sup> Nota (1) de l'original: Tom II, plana 364; T. III, p. 16, 71, 94, 106; T. IV. p. 39, 95, 134, 334; T. VI. p. 131, 259 i T. VII, p. 113.

385. —**Almatrac**. «Dimitto meum *almatrac* ut ponatur ante altare Beate Marie» «Testament de Bernat de Galliners, fet l'any 1178. *Arxiu Bisbal de Girona. Cartoral Major*, plana 352).

386. —**Argelach**. Nom de casa del poble de Vergés, en Girona, en 1814 (*Manual de Col·lacions i Possessions de Beneficis. Arxiu Bisbal*).

387. —**Armenyach**. Nom de casa del Sr. Rector de Camprodon en l'any 1570 (*Repert. de Col·lacions i Possessions de Beneficis*, p. 217, *Arxiu Bisbal*).

388. —**Avinyach**. Nom de casa «La dona de Avinyach unam (facit) ayminam ordeï». Any 1254 (*Lib. 7, Dotaliar*, f. 98, *Arxiu Bisbal*). [274]

389. —**Axenach**. Nom de casa de poble de les Preses, de Girona (*Nomenclator de la Provincia de Gerona*).

390. —**Azederach**. Nom d'una especie de *melia* o *cinamomo*. (*Flora d'En Teixidor*, any 1871, pl. 998).

391. —**Barnach**. Nom de Casa (*Causa de Divorci en l'any 1853. Arxiu Bisbal*).

392. **Barnadach**. Nom de casa de Castelló d'Empúries en 1702 (*Regestrum Remissionum Monitionum anni 1702. Arxiu Bisbal*).

393. —**Barnasach**. Nom de casa del poble d'Albans [sic per Albons] [Girona] en 1812 (*Lib. 31 Dotaliar. Fol. 130 Arxiu Bisbal*).

394. —**Barrach**. Nom d'un notari públic de Peralada [Girona] en l'any 1298 (*Pergamí nº 3, del calaix 24, vintena 1.<sup>a</sup> Arxiu Bisbal*).

395. —**Banasach**. Nom de casa de Albons [Girona] en 1821. NOTA: fa referencia al mateix *Barnasach* demunt dit (*Lib. 31 Dotaliar. Fol. 130 Arxiu Bisbal*).

396. —**Bellach**. (Guillelmus de). Nom d'un jeu, descendent de *Calataiubii* [Calatayud] (*Regestrum litterar. Annor. 1327 et 1328, fol. 181. Arxiu Bisbal*).

397. —**Berrach**. Nom d'un notari públic de Peralada [Girona] en l'any 1317 (*Lib. 6 Dotaliar. fol. 229*). NOTA: es quasi segur que fa referencia al *Barrach* demunt dit.

398. —**Benach**. Nom de casa del President de la Reyal Sala en l'any 1605 (Calaix 15, n.º 134. *Arxiu Bisbal*).

399. —**Borach**. Nom de casa en l'any 1686 (*Lib. Confirmation*. Fol. 5 retro *Arxiu Bisbal*).

400. —**Burac**. Nom de casa en l'any 33 del regnat de Lluís el Jove, "Sig+num Petri Buracs" en plural. Pergamí n.º 76 del calaix 24, vint.<sup>a</sup> 4a *Arxiu Bisbal*).

401. —**Burniach**. Nom de casa del Vicari General del Bisbe de Girona en l'any 1702 (*Registr. Rem. Mon. An. 1698. Arxiu Bisbal*).

402. —**Burrac**. Fa referència al Burracs demunt dit. Eligo Petrum Burracs», any 33 del regnat de Lluís el Jove. Pergamí n.º 76 del calaix 24, vint.<sup>a</sup> 4a *Arxiu Bisbal*).

403. —**Cabrilach**. Nom de casa d'un clergue de Barcelona, en 1733, fill d'Anglés [Girona] (*Regestrum a 1732 ad 1739. Quadern. 3*, fol. 24, *Arxiu Bisbal*).

404. —**Casarachs**. Plural de *Casarach*. Nom de casa en la ciutat de la Bisbal en 1665 (Calaix 15, *Compromís. Arxiu Bisbal*).

405. —**Casarrachs**. Nom de casa d'un sastre de la Bisbal en [275] 1665. Fa referència al *Casarachs* demunt dit (Calaix 15, *Compromís. Arxiu Bisbal*).

406. —**Chabalach**. Part nord de Medians [Girona, en la falda dels Pirineus]. «A circio in chocas de Chabalach et in collo de Gigan et in Monars» (*España Sagrada* T. 43, ap. XXIII).

407. —**Ciurach**. Nom de casa (*Causa Beneficial*, n.º 117, actuada por Dom. Buixons, i *Lib. Dot.* 18 fol. 14, *retro. Arxiu Bisbal*).

408. —**Cubiniac**. Nom de casa en la ciutat de Girona en 1756 (*Dispens matrimon. de parentiu*, de dit any. *Arxiu Bisbal*).

409. —**Cuguciac**. Nom de lloc del Comtat de Besalú en l'any 858 (Montsalvatge. T. XI, pl. 111 i 333).

410. —**Cugucag**. Fa referència al nom anterior (id.).

411. —**Desbac**. Nom de casa en 1511 (*Lib. 4, Dot.* fol. 406. *Arxiu Bisbal*).

412. —**Domenac**. Nom de casa en el poble de Tordera en 1761 (*Regestrum Suspension. Licentiar. Littera T. n.º...*)

413. —**Esparnallac**. Planta antemidea, genre Santolina, especie Squarrosa. El seu nom vulgar és *cama-mil·la borda* o *de montanya*. (*Flora* del Dr. Teixidor. Any 1871, plana 805).

414. —**Fluriac**. Nom de casa d'un botiguer d'Arenys de Mar en l'any 1832 (*Lib. Notul* 1828-36, fol. 128 *Arxiu Bisbal*).

415. —**Foxac**. Nom de casa d'un familiar del Bisbe de Girona. J. Pérez de Tobía, en 1798 (*Lib. 28 et 29 Dot.* fol. 246, *Arxiu Bisbal*).

416. —**Fuyrac**. Nom de casa del Prior del Monestir de Sant Pere Cercada [Girona] en 1338. *Jurament d'Obediencia al Bisbe de Girona*. Monrodó. (*Regestr. 1357 quadern. solutus. Arxiu Bisbal*).

417. —**Gavanyac**. Nom de casa d'un Notari del bisbat de Girona en 1740 (*Lib. Notul.* 1753-60, fol. 157 *Arxiu Bisbal*).

418. —**Gernac**. Nom de casa en la vila de Palamós (Girona) en l'any 1893 (*Dispenses d'impedim. de parentiu* de dit any. *Arxiu Bisbal*).

419. —**Graviach**. Nom de casa d'una monja caputxina de la ciutat de Girona en l'any 1734 i de l'ermità del Camp de Garriguella [Girona] en l'any 1747 (*Man. de Col. i Pos.* de 1734, fol. 83 i *Registre del 1745-50*, fol. 112, respectivament. *Arxiu Bisbal*).

420. —**Harrac**. (Reverend P. D.) «Concordia inter Episcopum Vicensem et Abbatem Rivipullensem, an 1748 facta» (*Lib. Notnl.* 1746-49, fol. 226. *Arxiu Bisbal*). [276]

421. —**Lenchiriac**. «Vir inluster Adalaricus comes una cum viro sanctissimo Gondomaro Sedis Gerundensis Epo., Unadamiro, Carpioni et *Lenchiriaco* (*Cartoral Major* dit de *Carlemany*, fol. 10. *Arxiu Bisbal*).

422. —**Lendenac**. Nom de lloc en la ciutat de Girona, citat en la butlla del Papa Benet VIII a favor del Monestir de Banyoles, en l'any 1017. In *Lendenago*.

423. —**Llansac**. Nom de casa d'un argenter de Besalú en 1700 (*Lib. Rem. Mention. 3 jul. predicti anni. Arxiu Bisbal*).

424. —**Llinsach**. (Damià) de Besalú en l'any 1723 (*Causa* n.º 36, actuada per Fco. Lagrifa. *Inventari de 583 processos. Arxiu Bisbal*).

425. —**Llincach** (Damià). Regidor de Besalú en 1723 (*Procés de veneració de rellíquies en poder de Fco. Nadal. Arxiu Bisbal*).

426. —**Malanyac**. Nom d'un prevere, testimoni d'una donació feta en l'any 922 per Tudiscle i Eldeberta al Monestir de Sant Joan de les Abadesses (Montsalvatge, T. XV, pl. 125).

427. —**Marinyac**. Nom matern del Rector de Bàscara, en 1788, Tomás Buscaró. Idem de Ramon Moner, Droguer de Castelló d'Empúries, en 1807 (*Man. de Col. i Pos. de Benef. de l'Arxiu Bisbal*).

428. —**Marxanach**. Nom matern d'una nena, veïna de Girona en 1917 (*Relació de nens i nenes de Girona en la vinguda del[s] Reis del pobres. Arxiu Bisbal*).

429. —**Masiacs**, plural de *Masiac* «Capella Sti. Antonii Abbatis Cortalis dicti dels Masiacs en Castelló d'Empúries» (*Lib. Visit. 1727, fol. 135. Arxiu Bisbal*).

430. —**Melarac**. Nom de lloc del Comtat d'Ausoma en la Vall de Ripoll en 922. «In rio qui discurrit de Melarago» (Monsalvatje. T. XV, pl. 124).

431. —**Morguach**. «Morguacho Albarola» en 1815. (Lib. 34 *Dotal. Fol. 23. Arxiu Bisbal*).

432. —**Mullarach**. Nom matern de Josep Tarrés, veí de Barcelona en 1890 (*Divorcis, n.º 78. Arxiu Bisbal*).

433. —**Nayrac**. (Emmanuel). Nom d'un veí de Sant Llorenç d'Oix, Girona, en 1696 (*Arxiu Bisbal*).

434. —**Oriac**. Nom de casa d'un veí de la Bisbal-Girona en 1663 i 1665. (Calaix 15. *Compromís. Arxiu Bisbal*).

435. —**Panac**. Nom de casa dels habitants d'una barraca de Alboraià-València (*Nomenclator*).

436. —**Patac**. Nom de casa dels habitants d'una alqueria d'Alboraià-València (*Nomenclator*). [277]

457. —**Pelach**. Nom de casa d'una família d'Estanyol-Girona (*Arxiu Bisbal* de Girona n.º 178).

438. —**Pertegac**. (Guillem de) Any 1248 (Calaix de l'*Ardiaconat de la Selva*, n.º 147 *Arxiu Bisbal*).

439. —**Piniac**. Nom de casa de l'ermità de la Mare de Deu de la Vida (Cistella-Girona) en 1724, natural de Cervià Girona (*Regestr.* 1722-28; *Quatern.* 7 fol. 25 rº. *Arxiu Bisbal*).

440. —**Polbach**. Nom de casa d'un individu de la Congregació de St. Felip Neri de Girona en 1902.

441. —**Preixach**. (Joan) de St. Martí Sapresa-Girona, fill de Sagimón *Preixach* (*Regestr. Rem. Monit.* 1704. *Arxiu Bisbal*).

442. —**Quarquac**. Nom de casa en Sant Feliu de Boada-Girona en el any 1637 (*Arxiu parroq. de Llavià-Girona*).

443. —**Quiriac**. Nom de Sant Ecclià. Sti Quiriaci de Arbúcies (*Cartoral Major* fol. 12 i *Vistes del sigle XIII?* *Arxiu Bisbal*).

444. —**Rapac**. Raymundus Rapacus. Any 33 del regnat de Lluís el Jove (Pergamí n.º 76 del calaix 24, vintª 4a *Arxiu Bisbal*).

445. —**Samijach**. (Camp de) en Espinavesa, Girona. Any 1357 (*Arxiu Parroquial*).

446. —**Saurach**. (Margarida) [*Censals Amortisats. Arxiu Bisbal.* P. 208, fol. 207].

447. —**Scac**. Nom de casa a Cassà de la Selva (Lib. I. *Dot.* fol. 290, *Arxiu Bisbal*).

448. —**Sidirach**. Nom de casa en la vila d'Olot en 1710. (*Regestr. Rem. Monit.* an. 1710 *Arxiu Bisbal*).

449. —**Sirrach**. (Josep). Lib 34, *Dot.* Fol 185, *Arxiu Bisbal*.

450. —**Sprach**. (Nicolaus). Nom del notari del Bisbe de Girona en 1315 (Calaix I, pergamí n.º 10). Item d'una parroquia del bisbat de Girona. «In parroquie Sti. Genesii de Spracho» Sigle XVI. *Arxiu Bisbal.* P. 235. F. 670 r.º).

451. —**Taransach**. (Antoni), fill de Jaume i de Maria cónjugs. Padrí: Joan Taransach (*Confirmacions de Gasarans. Arxiu Bisbal* P. fol. 177).

452. —**Transach.** Nom de casa en la vila de Calella en 1813 (*Dispenses de l'imped. de parentiu. Arxiu Bisbal*).

453. —**Terrach.** (Franciscus) Any 1426. *Liber itineris. Tonsura. Arxiu Bisbal.* P. 206.

454. —**Tresac.** Nom de casa d'un canonge de Barbastre i beneficiat d'Olot (Girona) en l'any 1832 (*Manual de Colac. i Pos. de Benef.* en dit any, fol. 335. *Arxiu Bisbal*). [278]

455. —**Triach.** Nom de casa del Secretari de l'Ajuntament de la Bisbal en 1838 (*Correspondencia Oficial, plec n.º 182. Armari de Çuaço. Arxiu Bisbal*).

456. —**Ubaldach.** (Durandus). Nom d'un que en l'any 1325, fou cremat per heretge.

457. —**Uriach.** (Joan) Nom d'un veí de la Bisbal en 1665 (Calaix 15. *Compromís. Arxiu Bisbal*).

458. —**Vesach.** Nom de casa d'un dels dos individus designats per la Reina Joana, per conferenciar amb En Verntallat l'any 1462? (Montsalvatge, T. XIII, p.71)

459. —**Xurriach.** Nom de casa en la vila de Sant Feliu de Guíxols l'any 1821 (*Correspondencia de dit any. Contesta de Narcís Marcillach sobre pluralitat de Beneficis. Arxiu Bisbal*).

Girona 26 de gener de 1917

JOSEP RIERA I SIRVENT, Pbre.

---

## Vocabulari del *bestiar cabrum* (278-287)

### VI

#### En haver fets els quatre anys

**Boc:** el mascle de la cabra, acabat de fer, granat s'anomena *boc* des que compleix quatre anys (Manacor, Pollença, Santanyí, Aitona, Ribera del Sió i del Llobregós, Agullana).

**Cabra:** la femella acabada de fer, granada. A Mallorca s'anomena *cabra* des que compleix els quatre anys.

**Cabra-serra:** la cabra que ha *serrat*, això és, que ha mudades les dents. En córrer els cinc anys muden les dues darreres dents de llet (Benicàssim).

**Caps-veis:** les cabres velles (Mallorca)

**Desbarrat, -da:** el *cabrit* i *cabrida* fins que han baratades les dents del néixer, que llavò passen a *bocs* i *cabres*.

**Cuellat:** el *boc* fet de tot, granat (Benicàssim).

**cuelladot:** augmentatiu.

**cuelladet:** diminutiu.

**cuelladetxo:** diminutiu.

**cuelladenc, -ca:** pertanyent a *cuellat* o *cuellada*.

**Cuellada:** cabra feta de tot, granada (Benicàssim)

**cuelladota:** augmentatiu.

**cuelladeta:** diminutiu.

**cuelladetxa:** diminutiu.

**Quintada:** la cabra que corre els cinc anys (Sort).

**quintadota:** augmentatiu.

**quintadassa:** augmentatiu.

**quintadarra:** augmentatiu. [279]

**quintadeta:** diminutiu.

**quintadetxa:** diminutiu.



**quintadel·la:** diminutiu.  
**quintadona:** diminutiu.  
**quintadoia:** diminutiu.  
**quintadeua:** diminutiu.  
**quintadenga:** diminutiu.  
**quintadinga:** diminutiu.  
**quintadenc, -ca:** pertanyent a *quintada* o *quintat*.  
**quintadetjar:** anomenar molt *quintada* o *quintat*; assemblar-s'hi.  
**quintadetjador:** afectat de *quintadetjar*.  
**Quintat:** el *boc* que corre els cinc anys (Sort)  
**quintadot:** augmentatiu.  
**quintadàs:** augmentatiu.  
**quintadarro:** augmentatiu.  
**quintadet:** diminutiu.  
**quintadetxo:** diminutiu.  
**quintadel·lo:** diminutiu.  
**quintadó:** diminutiu.  
**quintadengo:** diminutiu.  
**quintadingo:** diminutiu.  
**serrar:** mudar la cabra les dent *de llet* (Manacor, Santanyí).  
**serrera:** afectat de *serrar*.

## § h

### Mots referents a defectes, perjuis i malalties de les cabres i llurs remeis

#### I

### Defectes, perjuis i malalties

**Afollada:** la que no la poren monyir de cap mamella (J. Amer-Manacor);  
la que sols du llet a una mamella (Binissalem-Mallorca, Dr. Camps-  
Menorca).

**afolladota:** augmentatiu.

**afolladeta:** diminutiu.

**afolladetxa:** diminutiu.

**afolladenc, -ca:** pertanyent a cabra *afollada*.

**Aixuta:** la que no du llet (Ribera del Sió i del Llobregós, Sort).

**aixutota:** augmentatiu.

**aixuteta:** diminutiu.

**aixutetxa:** diminutiu.

**aixutenc, -ca:** pertanyent a cabra *aixuta*.

**Bocatge:** són unes crosteretes que surten a les cabres per les caixeres i morros. Es un dels mals de que són més perseguides les cabres.

**Cabra-coixa:** la que no és de llei (Tarragona).

**Cega:** que té les dues mamelles *semes*, sense llet, inútils (Tortosa).

**cegota:** augmentatiu.

**cegueta:** diminutiu.

**ceguetxa:** diminutiu.

**cegenc, -ca:** pertanyent a cabra *cega*.

**Coixera:** un mal que fa a les cabres nafres a les peülles (potons) i no les deixa caminar bé (Ribera del Sió i del Llobregós).

**coixerota:** augmentatiu. [280]

**coixereta:** diminutiu.

**coixerenc, -ca:** pertanyent a *coixera*.

**Cops** an el braguer o altra banda que duen malnança.

**Davall o cagarel·la:** en tenen les cabres qualche vegada.

**Enfissadar:** afartar parlant de cabres *fissades*.

**emmamiar:** afartar parlant de cabres *mamies*.

**emmatxonar:** afartar parlant de cabres *matxones*.

**emminvar:** afartar parlant de cabres *minves*.

**empeüllar:** afartar parlant de *peülles*.

**Enrocada (cabra):** la que, per fogir dels qui l'encalsen, s'enfila i s'encastella per ressingles i penyals, i llavò a voltes no pot tornar arrera sense caure dalt-abaix i fer-se benes; a les hores diuen que la

cabra *està enrocada*. La cabra se posa allà on l'home ni el ca le poren aglapir.

**Enrocador:** ressingle o regruix de penyes a on se posa la cabra per fogir dels qui l'encalsen. L'*enrocador* és per les cabres lo que el *cau* pels cunills.

**enrocadorot:** augmentatiu.

**enrocadoret:** diminutiu.

**enrocadoretxo:** diminutiu.

**enrocadorenc, -ca:** pertanyent a *enrocador*.

**enrocadorar:** afartar parlant d'*enrocadors*.

**enrocadoretjar:** anomenar molt *enrocadors*; assemblar-s'hi.

**enronyar:** afartar parlant de *ronya* de cabres.

**ensecar:** afartar parlant de cabres  *seques*.

**entinyar:** afartar parlant de *tinya*.

**Esmugaronada:** la cabra que sols du llet a una mama (Pineda, Penedès):

**esmugaronadota:** augmentatiu.

**esmugaronadeta:** diminutiu.

**esmugaronadetxa:** diminutiu.

**esmugaronadenc, -ca:** pertanyent a *esmugaronada*.

**Esmugronada:** lo mateix que *esmugaronada* (Penedès):

**Fer lluna:** fer tala de nit; és propi de les cabres. Si no fa lluna, les cabres no hi veuen, i no escapen a fer tala; si fa lluna i poren escapar, alçen el cap i s'espitxen allà on poren fer més maig. Això és *fer lluna* les cabres.

**Llunera (cabra):** afectada de *fer lluna* i trempada per fer-ne.

**Fissada:** que té una mamella *sema*, seca per haver-hi mamat una serp o calàpet (Tortosa). A moltes de regions catalanes hi ha aqueixa creença errònia.

**fissadota:** augmentatiu.

**fissadeta:** diminutiu.

**fissadetxa:** diminutiu.

**fissadenc, -ca:** pertanyent a cabra *fissada*.

**Follada:** lo mateix que *afollada* (Santanyí, Pollença).

**Forta de monyir:** ho és la cabra que té el braguer massa [281] dur i li han d'estrènyer fort les mamelles per fer-los ratjar la llet (Ribera del Sió i del Llobregós).

**Forra (cabra):** la que no du llet an el braguer (Penedès).

**Mal-de-boca:** que fa nafres a la boca de les cabres (Ribera del Sió i del Llobregós).

**Mal-de-llengua:** que fa nafres a la llengua de les cabres (Ribera del Sió i del Llobregós).

**Mal de mugaró:** són unes crosteretes que surten an els mugarons de les cabres. Es un dels mals que castiguen més les cabres, i això que no són gaire malaltisses.

**Mal-de-peu:** mal que fa a les cabres nafres a les peülles o potons (Ribera del Sió i del Llobregós):

**Mal-de-potó:** que pega an els potons de les cabres i no les deixa caminar (Mallorca):

**Mamada de serp:** mal que pega a les cabres an el braguer i que consisteix en que una o dues mamelles s'inflen i fan sang; si les munyen, hi pervé madurament, i tornen blaves i a voltes cauen aquelles mamelles a bossins, i fins i tot devegades cau tot el braguer (Mallorca). No és cosa provada que aqueix mal pervenga d'haver una serp mamada la cabra.

**Mamada de calàpet:** lo mateix que *mamada de serp* (Mallorca). Es un error atribuir tal mal an el mamar de cap calàpet.

**Mamada de mustela o de rata:** la cabra que tal salvatgina la mama. Els cabrers ho creuen i estàn en que les pobres cabres així mamades romanen enverinades i les han de matar. Si les mama la *rata de femer* o de *claveguera*, diuen que té la *rata* el mamar més dolç mentres ratja llet; però que, en acabar ja no ratja pus mai aquella mamella perque la *rata bufa* tal *mamella* i amb això la deixa aixuta per a sempre. Diuen els cabrers que totes les cabres *mamies* ho són

perque qualche *rata* los ha *bufada la mamella* (Ribera del Sió i del Llobregós):

**Mamellot:** la cabra que sols té llet a una mama.

**Mamia:** la cabra que sols du llet a una mama (Tortosa, Ribera del Sió i del Llobregós, Benicàssim, Rocabruna, Sant Feliu de Guíxols, Amer, Rosselló, Agullana, Alcoi, Bagà).

**mamiota:** aumentatiu.

**mamiaga:** aumentatiu.

**mamieta:** diminutiu.

**mamieta:** diminutiu.

**mamiel·la:** diminutiu.

**mamienga:** diminutiu.

**mamiinga:** diminutiu.

**mamieua:** diminutiu.

**mamiam:** col·lectiu.

**mamiim:** col·lectiu.

**mamiería:** col·lectiu. [282]

**mamier:** col·lectiu.

**mamiada:** feta propia de cabra *mamia*; moltes de cabres *mamies*.

**maietjar:** anomenar molt cabres *mamies*; assemblar-s'hi.

**mamietjador, -ra:** afectat de *mamietjar*.

**mamienc, -ca:** pertanyent a cabra *mamia*.

**Matxona:** cabra que no du llet.

**matxonota:** aumentatiu.

**matxoneta:** diminutiu.

**matxonenc, -ca:** pertanyent a *matxona*.

**matxonetjar:** anomenar molt cabres *matxones*; assemblar-s'hi.

**matxonam:** col·lectiu.

**matxonim:** col·lectiu.

**matxonum:** col·lectiu.

**matxonería:** col·lectiu.

**matxoner:** col·lectiu.

**matxonada:** feta propia de cabra *matxona*; moltes de cabres *matxones*.

**Minva:** cabra que du més llet a una mama que no a l'altra (Binissalem);  
la que just en du a una mama (Manacor, Santanyí).

**minvota:** augmentatiu.

**minvanga:** augmentatiu.

**minveta:** diminutiu.

**minvetxa:** diminutiu.

**minvenga:** diminutiu.

**minvinga:** diminutiu.

**minvel·la:** diminutiu.

**minvam:** col·lectiu.

**minvim:** col·lectiu.

**minvum:** col·lectiu.

**minvería:** col·lectiu.

**minver:** col·lectiu.

**minvada:** feta propia de cabra *minva*; conjunt de cabres *minves*.

**minvenc, -ca:** pertanyent a cabra *minva*.

**minvetjar:** anomenar molt cabres *minves*; assemblar-s'hi.

**minvetjador, -ra:** afectat de *minvetjar*.

**Orba** (cabra): si no du llet a cap mama (Santanyí).

**orbota:** augmentatiu.

**orbanga:** augmentatiu.

**orbeta:** diminutiu.

**orbetxa:** diminutiu.

**orbel·la:** diminutiu.

**orbenga:** diminutiu.

**orbinga:** diminutiu.

**orbenc, -ca:** pertanyent a *orba*.

**orbam:** col·lectiu.

**orbim:** col·lectiu.

**orbum:** col·lectiu.

**orbería:** col·lectiu.

**orber:** col·lectiu.

**orbada:** feta propia de cabra *orba*; conjunt de cabres *orbes*.

**orbetjar:** nomenar molt cabres *orbes*; assemblejar-s'hi.

**orbar:** afartar parlant de cabres *orbes*.

**Perdre el remuc:** en perdre les cabres el *remugar*, se moren; ès l'organisme que se desfà (Mallorca):

**Peülla:** potó de la cabra (Ribera del Sió i del Llobregós).

**peüllota:** augmentatiu.

**peülleta:** diminutiu.

**peülletxa:** diminutiu.

**peüllenga:** diminutiu.

**peüllinga:** diminutiu.

**peüllina:** diminutiu. [283]

**peüllona:** diminutiu.

**peülloia:** diminutiu.

**peüllineua:** diminutiu.

**peüllinoïna:** diminutiu.

**peüllenc, -ca:** pertanyent a *peülla*.

**Peüllar:** moure les *peülles*.

**peüllera:** ganes de *peüllar*.

**peüllador, -ra:** afectat de *peüllar*.

**peüllada:** moviment de les *peülles*; conjunt de *peülles*.

**peüllam:** col·lectiu de *peülla*.

**peüllim:** col·lectiu de *peülla*.

**peüllum:** col·lectiu de *peülla*.

**peülleria:** col·lectiu de *peülla*.

**peüller:** col·lectiu de *peülla*.

**peülletjar:** anomenar molt *peülles*; assemblejar-s'hi.

**peülletjador, -ra:** afectat de *peülletjar*.

**Ronya porquina:** surt a les cabres per dalt la pell fent come una crosta blanca; els comença a entrar per les orelles, morros i celles i llavò els pren per tot el cos i el pel los cau (Ribera del Sió i del Llobregós).

**Seca (cabra):** la que no du llet a cap mama (Ribera del Sió i del Llobregós).

**secota:** augmentatiu.

**sequeta:** augmentatiu.

**sequetxa:** diminutiu.

**secam:** diminutiu.

**sequim:** diminutiu.

**secum:** col·lectiu.

**sequería:** col·lectiu.

**sequer:** col·lectiu.

## § i

### Mots referents a guarda i aprofitament de les cabres

#### I

#### El cabrer

**Cabrer:** el que guarda i pastura les cabres. Així s'anomena dins tot el territori de la Llengua. —A Durro de la Vall de Boí anomenen cabrer el qui siula com un rabadà.

**cabrerot:** augmentatiu.

**cabreràs:** augmentatiu.

**cabrerango:** augmentatiu.

**cabreret:** diminutiu.

**cabreró:** diminutiu.

**cabreiroi:** diminutiu.

**cabrerei:** diminutiu.

**cabreretxo:** diminutiu.

**cabrerel·lo:** diminutiu.

**cabrerul·lo:** diminutiu.

**cabrerengo:** diminutiu.

**cabreringo:** diminutiu.



**cabreram:** col·lectiu de *cabrer* i *cabrera*.

**cabrerim:** col·lectiu de *cabrer* i *cabrera*.

**cabrerum:** col·lectiu de *cabrer* i *cabrera*.

**cabrería:** col·lectiu de *cabrer* i *cabrera*.

**cabrerada:** feta propia de *cabrer* o *cabrera*; molts de *cabrers* o *cabreres*.

**cabrerenc, -ca:** pertanyent a *cabrer* o *cabrera*.

**cabreretjar:** anomenar molt [284] *cabrer* o *cabrera*: assemblar-s'hi.

**cabreretjador, -ra:** afectat de *cabreretjar*.

**Cabrera:** dona del *cabrer* o qui guarda i pastura cabres; —paratge destinat a les cabres (Menorca).

**cabrerota:** augmentatiu.

**cabrerassa:** augmentatiu.

**cabreranga:** augmentatiu.

**cabrereta:** diminutiu.

**cabrerona:** diminutiu.

**cabreiroia:** diminutiu.

**cabrereia:** diminutiu.

**cabreretxa:** diminutiu.

**cabrerel·la:** diminutiu.

**cabrerul·la:** diminutiu.

**cabrerenga:** diminutiu.

**cabreringa:** diminutiu.

**Bassiver:** el *cabrer* qui guarda les cabres bassives (Mallorca).

**bassiverot:** augmentatiu.

**bassiveràs:** augmentatiu.

**bassiverango:** augmentatiu.

**bassiverenc, -ca:** pertanyent a *bassiver* o *bassivera*.

**bassiveretjar:** anomenar molt *bassiver* o *bassivera*; assemblar-s'hi.

**bassiveretjador, -ra:** afectat de *bassiveretjar*.

**bassiveret:** diminutiu.

**bassiveroi:** diminutiu.

**bassiverei:** diminutiu.

**bassiveró:** diminutiu.

**bassiveretxo:** diminutiu.

**bassiverel·lo:** diminutiu.

**bassiverul·lo:** diminutiu.

**bassiverengo:** diminutiu.

**bassiveringo:** diminutiu.

**bassiveram:** col·lectiu de *bassiver* i *bassivera*.

**bassiverim:** col·lectiu de *bassiver* i *bassivera*.

**bassiverum:** col·lectiu de *bassiver* i *bassivera*.

**bassiverería:** col·lectiu de *bassiver* i *bassivera*.

**bassiverada:** feta propia de *bassiver* o *bassivera*; conjunt de *bassivers* o *bassiveres*.

**Bassivera:** la dona del *bassiver* o que guarda *bassives*.

**bassiverota:** augmentatiu.

**bassiverassa:** augmentatiu.

**bassiveranga:** augmentatiu.

**bassivereta:** diminutiu.

**bassiveroia:** diminutiu.

**bassivereia:** diminutiu.

**bassiveretxa:** diminutiu.

**bassiverel·la:** diminutiu.

**bassiverul·la:** diminutiu.

**bassiverenga:** diminutiu.

**bassiveringa:** diminutiu.

**Cabrider:** el qui guarda els cabrits i les cabrides; —el venedor de la carn de cabrit: ara ojats... que tot *cabrider* o carnisser que vena cabrits..., Bans de 1372 a 1378, fol. 10g. Arx. Mun. De Barcelona. —Boal o sestador per tancar el bestiar cabrum dalt les muntanyes; a *La Duaia vella* d'Artà n'hi ha un.

**cabriderot:** augmentatiu.

**cabrideràs:** augmentatiu.

**cabriderango:** augmentatiu.

**cabrideret:** diminutiu.

**cabrideroi:** diminutiu.

**cabriderei:** diminutiu.

**cabrideretxo:** diminutiu.

**cabriderel·lo:** diminutiu.

**cabriderul·lo:** diminutiu.

**cabriderengo:** diminutiu.

**cabrideringo:** diminutiu. [285]

**cabrideram:** col·lectiu de *cabrider* i *cabridera*.

**cabriderim:** col·lectiu de *cabrider* i *cabridera*.

**cabriderum:** col·lectiu de *cabrider* i *cabridera*.

**cabridería:** col·lectiu de *cabrider* i *cabridera*.

**cabriderada:** feta propia de *cabrider* o *cabridera*; molts de *cabriders* o *cabrideres*.

**cabriderenc, -ca:** pertanyent a *cabrider* o *cabridera*.

**cabrideretjar:** anomenar molt *cabrider* o *cabridera*; assemblar-s'hi.

**cabrideretjador, -ra:** afectat de *cabrideretjar*.

**Cabridera:** la dona del *cabrider* o que guarda *cabrits* i *cabrides*.

**cabriderota:** augmentatiu.

**cabriderassa:** augmentatiu.

**cabrideranga:** augmentatiu.

**cabridereta:** diminutiu.

**cabrideroia:** diminutiu.

**cabridereia:** diminutiu.

**cabrideretxa:** diminutiu.

**cabriderel·la:** diminutiu.

**cabriderul·lu:** diminutiu.

**cabriderenga:** diminutiu.

**cabrideringa:** diminutiu.

**Cabridería:** lloc on mataven els cabrits per vendre la carn: ,E que los cabrits puxen degollar en la *cabridería*, Bans de 1372 a 1378, Arx. Mun. de Barcelona, f. 62.

**cabrideriota:** augmentatiu.  
**cabrideriassa:** augmentatiu.  
**cabrideriarra:** augmentatiu.  
**cabriderianga:** augmentatiu.  
**cabriderieta:** diminutiu.  
**cabriderietxa:** diminutiu.  
**cabrideriel·la:** diminutiu.  
**cabrideriinga:** diminutiu.  
**cabriderienga:** diminutiu.  
**Rabadà:** baile, ajudant de cabrer (Penedès i Ribera del Sió i del Llobregós).  
**rabadanot:** augmentatiu.  
**rabadanàs:** augmentatiu.  
**rabadanarro:** augmentatiu.  
**rabadanet:** diminutiu.  
**rabadanetxo:** diminutiu.  
**rabadanam:** diminutiu.  
**rabadanim:** col·lectiu.  
**rabadanum:** col·lectiu.  
**rabadanada:** feta propia de *rabadà*.  
**rabadanenc, -ca:** pertanyent a *rabadà*.  
**rabadanetjar:** anomenar molt *rabadà*; assemblar-s'hi.  
**rabadanetjador, -ra:** afectat de *rabadanetjar*.  
**secada:** feta propia de cabra *seca*; moltes de cabres *seques*.  
**Sema (mamella):** sense llet (Tortosa):  
**semota:** augmentatiu.  
**semeta:** augmentatiu.  
**semetxa:** augmentatiu.  
**semenc, -ca:** pertanyent a *sema*.  
**Tel blanc an els ulls:** és un tel que's posa davant el *bessó de l'ull* i l'ull s'infla; són una espècie de *catarates*, de que són perseguides a voltes les cabres.

**Tinya:** ès pitjor que la ronya i molt encomanadissa; fa dalt la pell una crosta rossa i fins i tot fa caure la pell (Ribera del Sió i del Llobregós).

**tinyota:** augmentatiu.

**tinyeta:** augmentatiu.

**tinyetxa:** diminutiu. [286]

**tinyenc, -ca:** pertanyent a *tinya*.

**tinyetjar:** anomenar molt *tinya*; assemblar-s'hi.

**tinyetjador, -ra:** afectat de *tinyetjar*.

**Ulimanya** (cabra): que sols du llet a una mamella (Sort).

**ulimanyota:** augmentatiu.

**ulimanyeta:** diminutiu.

**ulimanyetxa:** diminutiu.

**ulimanyar:** afartar parlant de cabres *ulimanyes*.

**ulimanyenc, -ca:** pertanyent a cabres *ulimanyes*.

**ulimanyetjar:** anomenar molt cabres *ulimanyes*; assemblar-s'hi.

**ulimanyetjador, -ra:** afectat d'*ulimanyetjar*.

**ulimanyam:** col·lectiu.

**ulimanyim:** col·lectiu.

**ulimanyum:** col·lectiu.

**ulimanyería:** col·lectiu.

**ulimanyer:** col·lectiu.

**ulimanyada:** feta propia de cabra *ulimanya*; moltes de cabres *ulimanyes*.

**Voltors:** aqueis animals de ploma són afectats de cabrits, i només aglapeixen els que poren; i, com més tenres són, més saborosos los troben.

## II

### Remeis i cures

**Aigo-fort i vinagre** pel *mal de potó*. Solen tenir *aigo-fort* dins una ampolleta; amb una ploma de cap d'ala de galina, en tiren qualques gotes dalt les bòfegues del mal, i llavò ho renten de vinagre (Santanyí).

**Brou d'olives** per *fer cobrar el remuc*: A Manacor, quant hi havia cabres a les masíes, solien donar a les cabres que *perdíen el remuc*, una escudella de *brou d'olives*, unes quantes de vegades. Allò los feia fer rots i dins pocs dies romaníen bones.

**Clovella de mata-poll** (*Daphne Gnidium Linn.*) per aturar el *davall* o *cagarel·la* de les cabres *cagarel·loses*. Lleven la *clovella* o pell d'una branca de *mata-poll*, que fa just una veta, tan *tirosa* (resistent) que serveix per fer corda, si volen, i per fermall; doncs formen un troç d'aquella veta an el rabassell de la coa de la cabra, que caiga davant el forat i el *davall* s'atura cop en sec (Manacor).

**Corrals** de tancar els cabrits per defensar-los dels *voltors*, que s'hi aborden per omplir-se'n el gavatx. A certes masíes capturaven aqueix golafres tancat els cabrits dins corrals a on els voltors tenguessen mal d'aficar-se.

**Escorxa de pi** pels ossos de la cama romputs, de cabra. L'*escorxa* la treuen d'una branca o cimal en forma de boixa, [287] guaspa o armella, molt alta; l'apliquen a la cama rompuda i l'estrenyen amb una bena ben estreta, i l'animal ha de dur allò quaranta o cinquanta dies, fins que l'òs estiga soldat (Manacor).

**Eugüent** per curar la *ronya* de les cabres. Es el mateix que per la de les ovelles, que descriguérem dalt aquest BOLLETÍ, T. VII, p. 160).

**Escopetades a l'aire** per fer fogir els voltors que s'afuen an els cabrits. Hi havia cabrers que apellaven an aqueix remei per salvar aquells animalons, per lo quant els voltors no són gens llèpols de les *escopetades*, i fan bé de fogir-ne.

**Fum d'estepes verdes** per fer fogir els *voltors*, que peguen an els cabrits per empassolar-los-se. Els cabrers antics, per capturar tals arpellots, feien foc d'estepes verdes, alçant una gran fumassa, de la qual eren molt anyívols els voltors; no anaven de tal fum, i s'afluixaven dels cabrits... a la força.

**Oli amb sal, aiguardent i aigua de la gerra** per curar el *bocatge* i el *mal dels mugarons*. Mesclen ben mesclats i remolcats aqueis ingredients fins que fassen com una mantega clara, i llavò n'untan amb una ploma les nafres d'aqueis mals, unes quantes de vegades (Manacor).

**Oli amb vinagre** per curar el *mal del braguer* o la *mamada de serp* o *calàpet*. Han de rentar el braguer d'oli mesclat amb vinagre. Com aqueix mal los pervé del mamar o del monyir, si la propia cria mama la cabra, el mal se'n sol anar; si li lleven la cria, clares vegades se'n adoba (Santanyí).

**Un ou cruu amb doblanís** per fer *costrar el remuc*. Agafen un ou cruu, el trenquen i el tiren dins un tasset de doblanís, ho remenen ben remenat que se mescl ben bé i ho donen a la cabra per via d'un embut, i aviat l'animaló *cobra el remuc*. Això és el remei més eficaç i propi dels cabrers vilans.

**Pasta de flor de farina de xeixa** per adobar els *ossos romputs*. Es el mateix procediment que per les ovelles, que descriguérem dalt el mateix BOLLETÍ, T. VII, p. 161.

**Polsim de sipia i sal** per curar el *tel blanc dels ulls* de les cabres. Es el mateix procediment que descriguérem per les ovelles (ibid.).

**Tòrcer la coa** a les cabres és el remei més bo per aturar-les de res dolent que facen, perque la coa la tenen massa gelosa i los sap massa greu que los ho torcin, pel mal que los fan. Els cabrers el tenen molt per mà tal remei.

**Vaumes** Són un gran remei per les cabres. Amb *coques de vaumes* los curen los *cops*, *bonys* i altres *malures* que tenguen defora, i pels mals de dedins los donen escudelles de *suc* bollit de la mateixa erba, i els prova una cosa de no dir. [288]

## Notes dialectals (288-289)

### § 19

#### **1. Xurri-burri. —2. En, Na. —3. Marià o Mariàn? —4. El mot *llom*, fòssil?**

1. —A la ribera baixa del Segre com a la de la Cinca, lo mateix que a les Garrigues, ès freqüent usar els mots *xurri-burri* en lo mateix sentit que li assenyala En Serra i Boldú, això ès, significant la part més maixanta del poble.

2. —An aqueixes mateixes encontrades són del tot desconeguts els articles personals *En* i *Na*; com tampoc *el*, *la*, *lo*. Aquests tres darrers avui s'usen qualque vegada degut a les relacions i comunicacions que's sostenen amb altres comarques aon estàn en us, sobre tot en Barcelona. Devant nom propi mai se hi posen: *Has vist a Jusepet? Aviat vindrà Juan. L'any qui vé Pere tornarà de soldat.*

3. —M'atreveixo a posar la cullerada en la tan remoguda qüestió del nom propi *Marian*, no emetent cap opinió, però si exposant fets que tal volta donen llum per a aclarir-la.

A Serràs, ribera baixa de Segre, hi ha una casa que ès nomenada *Ca Marian*. A la Pobla de Granadella (Garrigues), i a Llardecans (Garrigues), hi han també a cada poble d'aquests una casa que'n diuen *Ca Marian*. Al Soleràs (Garrigues) hi havia anys atràs també una casa que'n deien *Ca Marian*. Ara ha desaparegut. Un fill d'aquesta casa tenia de nom i li deien *Marian*. Per lo demés, avui dia per ací no hi ha cap *Marian*; tot ès *Marianos*. Lo nom d'aquestes cases data de molt temps; de segur que fa molt més d'un segle que ja eren *Casa Marian*. Exposit això, Mn. Alcover té la paraula.

4. —En M. de Montoliu, en un dels «Bolletins de Dialectologia Catalana» parla de *llom*, fòssil de la llengua, i'l suposa desaparegut de



l'ús corrent a Catalunya, afirmant que's manté sols a Mallorca i València. A la Catalunya occidental és ben vivent i usat: *Me fan mal los lloms: No'm puc adressar de mal que'm fan los lloms*. I és molt general el verb *esllomar-se*, això és, sentir una dolorada als lloms, que sol començar per una gran punxada als mateixos.

FERRAN ESTEVE, pre. —Alcarràs.

Agraïm coralment a Mn. Esteve la clarícia que ens envia de tots aqueis mots, sobre tot del nom *Marian*. Es la més [289] sòlida i *ad rem* que fins ara hàgem vista. Pregam an els altres col·laboradors que ens remetin totes les que puguen aglapir per l'estil, d'un vent o d'altre, a fi de poder arribar a aclarir ben bé tal qüestió, que, per referir-se a la nostra Llengua, és per nosaltres d'un interès fora mida.

---

### ¿Boldró o grup? (289-299)

Diferents vegades hem manifestat que no trobam *prenidor* el mot *grup*, allà on en tenim un de tan català i tan nostre com és *boldró*, que significa lo mateix que *grup* i que conta molts de sigles d'existència a Mallorca i que hi gaudeix encara de vida franca i pol·lent; allà on tenim un enfilall d'altres mots, com anam a veure, que expressen la mateixa idea.

Però a un tal per qual de devers Girona li és caigut tort que una societat d'estudiants catalanista d'allà s'anomen *Boldró Escolar* i dalt un paper que allà surt baix del nom de *El Norte* ha tractat de posar en ridícul el mot *boldró*, dient que «no li sona», que «ha fulletjats llibrots grossos i ha consultats bons diccionaris i ha demanat an aquest i an aquell altre i ha escorcollada tota una biblioteca per afirmar el demble de tal mot, però que tot és estat debades, no ha poguda trobar l'etimologia de *boldró*». Pobret! Se veu que és una víctima de la *catalanofòbia*, que el fa inepte

per tota especulació filològica. Així és que ens permetem aconsellar an els nostres amics de Girona que el deixin cantar tot sol i el facen tan poc cas com si els tiraven palles de Menorca. Lo que han de fer els nostres amics, és seguir usant el mot *boldró* en lloc de *grup*, absolutament desconegut dins tot el territori de la nostra Llèngua fins que ens entrà en mala hora la maleïda influència castellana, que tot bon català ha de fer tot quant sàpiga per treure-la-se de demunt com una afronta, com una minva de la seua personalitat.

## § 1

### Grup

D'on mos surt el mot *grup*? Es evident que ens és vengut per via del castellà. De totd'una ens entrà el *grupo* castellà rònec; més envant l'influència saniosa del reneixement català, afamegada de netedat i propietat de llenguatge, però no prou il·lustrada, no prou conscient, feu creure a alguns que se poria [290] arreglar la cosa dient *grop*. I succeí que, com *grop* era un mot català, usat a tot arreu amb un altre sentit ben diferent i que tenia ben poc que veure amb el sentit novell que pretenien donar-li, la provatura no trobà acceptació, i se'n anà a fons. A les hores altres apellaren an el *grup*, completament artificial, immotivat i an el nostre entendre inacceptable, allà on tenim tot una partida de mots propis, ben antics i ben vius encara, gracies a Deu, dins moltes de regions de la Llèngua.

I d'on prengueren els castellans el *grupo*? Sembla que de l'italià *gruppo*, d'on també sortiria el portuguès *grupo*, el francès *groupe*, l'inglés *group* i l'alemany *gruppe*. I el *gruppo* italià d'on surt? Ho han endardellat els grans professors romanistes: Dr. Fr. Diez, *Etymologisches Wörterbuch der Romanischen Sprachen*, ed. 5a, —Bonn, 1887 —p. 174; —Dr. G. Körting, *Lateinisch-Romanisches Wörterbuch*, ed. 3a —Paderborn, 1907 —n. 5334; —Dr. W. Meyer-Lübke, *Romanisches Etimologisches Wörterbuch*, —Heidelberg (en curs de publicació), —n. 4787. Segons aqueis autors,

surt de la rel *germànica*: *kruppa*, que dins les diferents branques o varietats del *germànic* presenta diferents formes i sentits. Així, dins el *vell-alt-germànic*, *kropf* i dins el *nòrdic* (celta) *kryppa* volen dir *gep*, *embalum* entre espal·la i espal·la, adevant o darrera; dins el mateix *vell-alt-germànic*, *crupel* vol dir *home afollat*, *contrafet*, *ruec*, *petit i gruixat*, *rodonxo*, *com una bota*; dins el *nòrdic* hi ha el verb *kriupa* i dins el *baix-germànic* hi ha *krupen* que un i altre volen dir *aplegar gavelles*, *dur a mè-coll* (dalt les espal·les), *arrufar-se*, *agotzonar-se*, *acotar-se*, *fer-se com un capdell o bolla*; i dins el *gaèlic* (celta d'Escòcia) hi ha *crup*, que vol dir *arrufar*, *contreure*, *estrènyer*, *aplegar*, *replegar*; i dins el *címríc* (celta de Gales o Wales) hi ha *copra* (*gep*, *embalum rodonenc*). D'aqueixa rel son sortits tres enfilalls de mots dins les diferents llengües neollatines: **1r enfilall**: el francès *croupe*, el provençal *cropa*, l'italià *groppa*, el castellà *g(u)rupa*, el portuguès *g(a)rupa*, tots significant *anques de bístia*; d'on han brollat tots aqueis altres: a) el provençal i vell francès *crepon*, b) el francès modern *croupion*, c) l'italià *groppone*, significant tots l'òs coxis, del capdavall de l'espina, anomenat en català *escarpó*, viu a Mallorca; d) el francès *croupier* [el qui cavalca a les anques de la bístia; participi comanditari; representant del qui du la banca en el joc]; e) el francès *croupir* i f) el provençal *cropir*, que signifiquen, *acotar-se*, *agotzonar-se*, *fer-se com un capdell o bolla*, *tornar estantís de no bellugar-se*, *tudar-se*. —**2n enfilall**: a) l'italià *gruppo* (aplec de gent, bolla, bala, trossella, bolic; ruda de [291] doblers [posats dins un paper formant pila]; b) el francès *groupe* (estol de gent, aplec de figures), c) l'altre francès *group* (sac de doblers que envien d'una vila a una altra, d) el castellà *grupo* (estol de gent, diferents coses aplegades o acaramullades), e) l'anglès *group* i l'alemany *Gruppe*, que signifiquen exactament lo mateix que el *grupo* castellà. —**3r enfilall**: a) el vell venecià *groppo della gola*, el genovès *grupa da gua*, el trentí *gropo del col*, el friulenc *grop del kuel*, significant *bony*, *goll*, *llopia an el coll* i *gavatx* dels animals de ploma; b) el vell venecià *groppo de lenyo* (grop o nuu que la llenya fa), i el català *grop* (nuu, regruix, bony que la llenya sol fer). —No deixa d'esser significatiu

que el català no haja aprofitada mai, fins an els nostres dies d'invasió castellana, la rel *kruppa* per formar cap mot que denoti *estol de gent* o *aplec* o *mont* de diferents coses; mai havia format la catalana gent cap mot consemblant an el *gruppo* italià, pare dels respectius castellà, portuguès, anglès, francès i alemany que hem vist que n'han brollat. No, fins que ens invadí el *grupo* castellà, a negú li havia ocorregut mai dins els dominis de la Llengua Catalana anar a catalanisar tal mot dient *grup*. Si el Català no en tengués cap per expressar tal idea, estaria justificat tal manlleu; però com en tenim tot una cateifa de mots per expressar aqueixa bona d'idea, no veim que estiga prou justificada l'introducció del *grup*.

Vegem quins són aqueis altres mots, comensant per *boldró*. Endardellem d'on surt tal paraula, les distintes formes que presenta a través dels sigles i diferents sentits que té dins les varies regions que l'usen.

## § 2

### **Boldró**

¿D'on surt aqueix mot? Es evident de tota evidència que surt del mot llatí *boldronus*. Vetassí que en diu el gran *Glossarium Mediae et Infimae Latinitatis* de Ducange, augmentat de Carpentier, Adelung, Henschel i Favre, —edició de Niort, 1883 —T. 1, p. 692: "BOLDRONUS, Italis *Boldrone*, Hippopera, vidulus, Gall. *Valise*, *bougette*. Charta ann. 1338 ex Archivo Massil. *Quidam super una barcha derrobavit de sachis sex lanae faxis, sex Boldrom et pellis xx. una agnili, et duodenis septem agninarum*. Notione nonnihil diversa occurrit apud Jacobum Auriam, lib. II. Annal. Genuens. Ad ann. 1293 apud Murator. tom. 6, col. 608: *Armabantur etiam in Janua quolibet anno galae et galeonium maxima quantitate per homines Januae pro [292] lana boldronis et aliis mercibus deferendis apud Matronum*. Ad ejusmodi merces sic vocatae quod *boldronis* involvebantur?» Segons els Pares Benedictins, continuadors de Ducange,

*boldronus* era una alforja o maleta de pell per anar a cavall, una bossa de pell per anar de viatge, que en italià li diuen *boldrone* i en francès *valise*, *bougette*. El diccionari italià-castellà de Linati i Delgado —Barcelona, 1890 —p. 116, posa: «*Boldrone*: vellón, tusón». Segons el Diccionari de la Reial Acadèmia Espanyola, —ed. 12a de l'any 1884 —«vellón» i «tusón» signifiquen, no sols el vell, conjunt de la llana de l'anyell o d'ovella, sino la *pell amb la llana*. El mateix Linati du el mot «*boldronaio*: s. m. el vellonero», això és, aquell que se cuida dels *vells*, dels *boldrons*. Dins *l'Inventari de la Llengua*, del venerable Mestre Marian Aguiló, quad. II, p. 253, trobam: «BOLDRÓ: I (Mallorca), redol de blat, ordi, etc. més espès que el del vollant (per la bondat de la terra, pels fems, per haver-hi hagut un formiguer, etc.). 2 i pell usual: «*boldrons* assonats o aparellats... *boldrons* crus llanars», Memorial de 1695, València. —El P. Figuera, *Dicc. Mallorquí-Castellà*, Palma, 1840 —p. 79, posa «BOLDRÓ, moviment precipitat de aygo qui surt. *Borbollon* o *borboton*. =El sembrat més espès i més alt en un lloc en qui majorment havia estad formiguer o fems. *Manchon*». —N'Amengual, *Nuevo Dicc. Mallorquín-Castellano-Latín* —Palma, 1858-1878-diu: «BOLDRO. m. La erupción violenta que hacen los líquidos saliendo por una boca estrecha, y por lo mismo puede convenir este nombre a la erupción que hace el agua de abajo para arriba, elevándose sobre la superficie. *Borbollon*, *Borboton*. Ms. Scaturigo, aestus, scalebra. || En los sembrados y matorrales, es el pedazo en que nacen el grano o las plantas muy espesas y juntas. *Manchon* m. Statorum aut dumeti spissior pars.. || met. Copia excesiva y desordenada de alguna cosa. *Borbollon*, *Borboton*. Met. BOLDRECJAR. n. hacer borbotones el agua. *Borbollar*, *Borbollonear*. ns. Ebullire, aestuare, scaturire. || Se dice de los sembrados y matorrales que hacen o forman manchones. BOLDRONECJAR. N. Boldrecjar. El *Dicc. Mallorquín-Castellano de Unos Amigos*, —Palma, 1859 —du: «BOLDRO. m. *Borbollon*, *Borboton*. BROLDRO. m. *Manchon*. En los sembrados y matorrales es el pedazo en que nacen el grano o las plantas muy espesas y juntas». —En Ferrer y Parpal: *Dicc. Mallorquín-Castellano*, —Mahon 1883 —posa: «BOLDRU, s.

m. *Borbollon, Borboton*. movimiento de los líquidos cuando hierven o salen a saltos. || fig. Abundancia, multitud. || *E boldrus*, m. adv. A borbollones, a [293] borbotones». —*Un Mallorquí* dins el seu *Dicc. Mallorquí-Castellano*, —Palma 1878 —du: «BOLDRO. s. m. Moviment precipitat de s'aigua quant surt ab forsa. *Barbollon, borboton*. || Redol de sembrat o garriga molt espessa *Manchon*. || met. Còpia excessiva d'alguna cosa. *Borboton, borbollon*. BOLDRETJAR. v. n. Surtir s'aigua ab forsa de sa font, brollador, etc. *Borbollar, borbollonear*. BOLDRONETJAR v. n. Boldretjar». De l'enquesta que hem uberta sobre aquest bo de mot entre les persones de diferents pobles de Mallorca, resulta que a Campos, Santanyí, S'Horta, S'Alqueria Blanca, Lluçmajor, Ciutat, Calvià, Puigpunyent anomenen *boldro* el redol o clapa de gra més bo que l'altre del voltant; mentres a Manacor, Son Servera, Vilafranca, Petra, Porreres, Sant Joan, Muro, Llubí, Sa Pobla, Pollença, Costitx, Sineu, Inca, Mancor, Sóller i molts d'altres pobles diuen *boldró*. I per tot apliquen aqueix nom, no sols an els redols de gra més bo, sino an els redols més espesos i atepits que fan els aplecs d'arbres o plantes i també an els redols o remolins de gent: i així, per expressar que surt molta de gent d'una banda o d'altra, diràn: *Ell en surten a BOLDRONS! P'es mig de sa plaça tot eren BOLDRONS DE GENT que prenien la fresca*. —Entre altres viles, a Inca diuen, v. gr. *Aqueix blat ha BOLDRONAT*, això ès, *ha goixat*, de cada gra són sortits una partida de brins. A Sant Joan, per dir que la gent s'aboca a una banda o altra fent remolí o estol per veure una cosa o altra, diràn: *S'hi ABOLDRONÁ molta de gent*. —A Manacor, *boldronetjar* vol dir un sembrat *fer boldrons* i també triar els *boldrons* d'una cosa, floretjar, prendre'n lo millor, la flor. —A Sineu usen uns altres derivats de *boldro* o *boldró*: *boldroiar* i *boldroiador*. *Boldroiar* ès bolcar-se els porcs dins una bassa, en tenir calor; i així, en venir la calor granada, diuen: *Ell es porcs ja BOLDROIEN*. *Boldroiador* ès la bassa allà on els porcs *boldroien* (se bolquen).

L'enquesta sobre *boldró* l'hem extesa a tot el Principat, a on només hem pogut aclarir dues coses: 1a Que alguns amics de Barcelona han

sentit usar tal mot en sentit de redol de gra millor que el del voltant, però no ens han sabut dir a on ni a qui sentiren tal expressió. 2a Lo M. I. Mn. Jaume Viladrich, Vicari General de la Seu d'Urgell, contestant a una requesta nostra, ens escriu dia 14 de maig que a Guissona «d'un clap xich o gros de sembrat millor que'l del voltant en diuen BULTRO *de blat*, d'ordi o d'allò que sia. Per exemple: *Quin BULTRO de blat més maco!* A Balaguer diuen *bultra* a un clap d'arbustos y arbres de poca estensió que ès massa petit y de poca importancia per poder dirne bosch. Aixis diuen: La *bultra* de [294] l'Alòs, la *bultra* ne Ca'l Rubies. Això de *bultro* y *bultra* deu esser equivalent a *boldro*». —Prou que sí; són dues noves formes de la mateixa rel; ès el *boldro* balear, a on la tònica ès tornada *u* i la *d* s'ès *ensordida* i en la segona forma l'àtona ès tornada *a*, tramudances freqüentíssimes dins el català.

De manera que del *boldronus* mig-eval són sortides aqueix bell esbart de formes, conservant totes qualque cosa del sentit primitiu. No apareix ben clar el sentit de *boldró* dins els monuments dels sigles XIII i XIV que du el *Glosarium Mediae et Infimae Latinitatis*. Els continuadors de Ducange, fundats en tals monuments, donen a *Boldronus* el sentit de *bossot de pell per anar a cavall, maleta o sac de cuiro per anar de viatge*. D'altre vent veim que En Linati dins els seu diccionari dona a *boldrone* el sentit de *vell de llana, de pell d'ovella amb la llana*; i el *Memorial* de 1695 de València que el Mestre Aguiló retreu dins el seu *Inventari*, dona a *boldró* el sentit de *pell o cuiro llanar (amb la llana) assaonat*. Les formes actuals de *boldronus*, vivents a les Balears i a qualques endrets del Principat, ens ofereixen dos sentits: 1r clapes de sembrat o de bosc més espesses que lo del voltant; 2n remolí d'aigua que brolla fent sabonerat. Ara bé, aqueixes dues idees les pot expressar bellament tant el «bossot» o «sac de cuiro» com la «pell d'ovella amb la llana», per l'embalum, pel bony, pel regruix que fan un i altra i la pell especialment per l'estuferat i ufana que presenta. Ja's sap que el llenguatge humà ès eminentment, essencialment *figurat*, metafòric, simbòlic. Recordau que el *gruppo* italià amb tots sos derivats, brollant com brollen de la rel germànica *kruppa*,

expressen originàriament l'idea d'*embalum rodonenc*, *mole rodonenca*, i aqueixa idea inclouen en sí totes les coses a que s'apliquen *gruppo* i sos derivats. —Així com del *gruppo* els italians han fet *agruppare*, i els castellans *agrupar* i els alemanys *gruppieren*, i els anglesos *to group*, així nosaltres de *boldró* hem fet *boldronar* o *aboldronar* i *boldronetjar*.

De manera que en català tenim, ben viu i ben xalest, un mot antiquíssim que expressa exactament la mateixa idea que el *gruppo* italià i ademés tenim dos verbs per expressar diferents modalitats del moviment, de l'acció d'aquella idea. Si no teníem tal mot i tals verbs, hi hauria una raó per apellar al *gruppo* italià i formar-ne *grup* i *agrupar*. Tenint, com tenim, *boldró*, *aboldronar* i *boldronetjar*, tan vitencs i amatents dins una regió tan caporal per coses de llengua com Mallorca, no hi ha prou motiu per haver d'anar a manllevar an el veí, [295] essent així que tenim el recapte a casa nostra. ¿Tal volta és més bo lo del veí que lo de casa nostra? ¿Com estam aquí? ¿Som amics de lo nostre o en som menyspreadors? ¿No hem convengut tots en que Mallorca és un troç de Catalunya? Doncs serà primer Itàlia que Mallorca? ¿rebutjarem el mot de Mallorca per un d'Itàlia? ¿Serem uns extrangeristes a poc a poc? iQue hi pensin amb això una micoïneua els *introdctors* i *empradors* de *grup* i *agrupar*!

### § 3

#### **Sinònims de *boldró***

Per aclarir amb quin mot expressen les diferents regions de la nostra llengua l'idea de *boldró* hem escrites cartes a diferents amics de Girona, Lledó, Seu d'Urgell, Lleida, Vic, Tarragona, Tortosa, Valls i Alcoi; anàrem an el Seminari de Barcelona per demanar-ho an els seminaristes de les diferents poblacions d'aquella Diòcesi; ho hem demanat a amics que hem topats de Sant Bartomeu del Grau, de Centelles, d'Igualada, Vilanova de Castelló, Vilafranca del Cid, Morella, Callosa d'En Sarrià, Carcaixent, Calp, Alfafara, València, Albaida, Muro (València), Ràfol. L'amic Mn. Pere Pujol



de la Vall de Ribes, Arxiuer de la Seu d'Urgell, ens ha enviades claricies de Tuixén, Andorra, Tírvia, Arén (Ribagorça-Aragó), Conca de Tremp, Organyà, Oliana, Agramunt, Guissona, Balaguer, Pla d'Urgell. Mn. Miquel Vilatimó, Catedràtic del Seminari de Vic, ens dona enquestes de les Guillerries, de Vic, del Brull (Montseny) i de Sant Agustí (Lluçanès); Mn. Tomàs Bellpuig, Catedràtic del Seminari de Tortosa, ens ne dona de Tortosa mateix, de la Plana de Castelló, de Canet lo Roig i d'Ulldecona; Mn. Josep Pou, Catedràtic del Seminari de Girona, ens ne dona de l'Empordà i de la Maresma i l'altra amic Mn. Tomàs Miró ens ne dona d'Alcoi. Ens sembla que l'enquesta ja abruga un bon talabant del nostre domini llingüístic. Ventassí el resultat. Posam per orde alfabètic els diferents sinònims de *boldró*, anomenant les regions a on s'usen, fent notar llurs singularitats:

**Bultro.** S'usa a Guissona i així diuen v. gr. *Quin BULTRO de blat més maco!* Cap dels diccionaris catalans de més fama duen tal mot: ni N'Aladern, ni En Labèrnia-Salvat, ni el Mestre Aguiló, ni En Bulbena, ni En Saura, ni Mn. Martí i Gadea, ni el Dr. Vogel.

**Bultra.** Clapa d'arbusts i arbres, de poca extensió, que no arriba a bosc. S'usa a Balaguer. No el du a cap dels esmentats diccionaris. [296]

**Clap.** S'usa en tal sentit an el Lluçanès, Manresa, Segarra, Vic, les Guillerries, Sant Joan les Abadesses, Girona, Conca de Tremp, Tírvia (Pallars), Vall de Ribes. Tots els diccionaris esmentats fora el de Mn. Martí i Gadea, duen el mot, però no li donen tal sentit; Mn. Martí i Gadea no posa ni el mot.

**Clapa.** S'usa en tal sentit a Ponts i Sanaüja. Els diccionaris esmentats, fora el del Mestre Aguiló, duen el mot, però no li donen tal sentit; el Mestre Aguiló ni el mot du.

**Clapada.** S'usa en tal sentit a la Plana de Vic. N'Aladern i En Labèrnia-Salvat duen el mot, però no li donen aqueix sentit; el Mestre Aguiló, En Bulbena, En Saura, Mn. Martí i Gadea i el Dr. Vogel ni el mot diuen.

**Erol.** A la Plana de Vic vol dir clapa del sembrat més bo que el del voltant; ara a Brull del Montseny i a Sant Agustí del Lluçanès vol dir tot el contrari: clapa del sembrat més prim, migrat, dolent. N'Aladern, En Labèrnia-Salvat, En Bulbena, el Dr. Vogel, En Saura duen el mot, però no el sentit; Mn. Martí i Gadea ni fins el mot.

**Estol.** S'usa en tal sentit a la Plana de Vic. Els diccionaris que acabam d'anomenar duen el mot, però no li donen aqueix sentit.

**Flotó.** S'usa en tal sentit a les Guilleries; a Mallorca s'usa per expressar un aplec petit de persones o d'animals. Cap dels diccionaris esmentats du el mot.

**Gavell.** S'usa en tal sentit a Morella, Uldecona i sens dupte a altres bandes. N'Aladern, En Labèrnia-Salvat, En Bulbena, En Saura i el Dr. Vogel duen el mot, però no en tal sentit; Mn. Martí i Gadea ni el sentit ni el mot. A Uldecona del sembrat que fa tals clapes millors diuen que *gavelleija*, que *fa gavells*.

**Grassot.** S'usa en tal sentit a la Maresma, devers Mataró. Cap dels diccionaris esmentats du tal mot.

**Llarer.** S'usa en tal sentit a Tortosa, i sens dupte vé de *llar*, punt a on fan foc, tota vegada que tals claps de sembrat millor se fan allà on hi han cremat un formiguer. Cap dels diccionaris esmentats du aqueix mot.

**Lluc.** S'usa en tal sentit a Andorra, Organyà, Oliana i Seu d'Urgell; i així en veure un clap molt bo de blat, s'exclama la gent: *iQuin LLUC més bo de blat!* Els diccionaris esmentats duen el mot, però cap li dona tal sentit. Es general an el Principat usar *lluc* come sinònim de *tanyada*, *ull*, *creixull*, *brosta*. [297]

**Matissal.** S'usa en tal sentit a Agramunt i a Guissona, Balaguer, Pla d'Urgell. En Labèrnia-Salvat i el Dr. Vogel duen el mot, que sens dupte és un derivat de *mata*.

**Matoll.** S'usa en tal sentit a Vic, Agramunt, Guissona, Balaguer, Pla d'Urgell. En Labèrnia-Salvat i el Dr. Vogel duen el mot, però no aqueix sentit; ara N'Aladern, En Bulbena, En Saura i Mn. Martí i Gadea no duen ni el mot. *Matoll* és també un derivat de *mata*.

**Matolla**(da). S'usa en tal sentit a València, Carcaixent, Albaida, Ràfol, Muro (València), Calp. Ja's sap que an el reine de València se mengen la *-da* de tots els mots acabats en *-ada*, i per lo mateix les fan acabar en *-à*. Cap dels diccionaris esmentats du tal mot.

**Manolla**(da). S'usa en tal sentit a Alcoi i a Calp. Mn. Martí i Gadea posa *manoll* (= «manejo: hacecillo de hierbas u otras cosas que se pueda cojer en la mano») i *manolletjar* (= «manojear: dividir en manojos o hacecillos»), però no du *manolla*(da), allà on ès ben cert que s'usa a Alcoi, a Calp i sens dupte a altres bandes. L'amic alcoyà que ens ho escriu, s'expressa així: «Las matas de trigo, cebada, etc. que salen en el sitio ocupado por la base de los hormigueros y que son más rozagantes, se llaman *manolla*(d)es. De manera que Mn. Martí i Gadea, si no du el nom, sinònim de *boldro*, du el verb, sinònim de *aboldronar*: *manollejar*, que reialment ès preciós. N'Aladern, En Labèrnia-Salvat, En Bulbena, En Saura i el Dr. Vogel duen sí *manoll* (= manada d'erba), pero no *manollada*, ni manco atribueixen a *manoll* el sentit de *boldró*.

**Muixarró**. S'usa en tal sentit a Tuixén (entre la Seu d'Urgell i Puigcerdà). Cap dels diccionaris esmentats du el mot.

**Redol** o **Rodol**. S'usa en tal sentit a la Plana de Castelló i a Andratx (Mallorca). En Labèrnia-Salvat du el mot, però no li dona aqueix sentit; ara els altres diccionaris esmentats ni el mot duen. A Andratx d'un sembrat que fa *redols* (boldrons), diuen que *redoletja*.

**Rogle** o **Rotgle**. S'usa en tal sentit a Lleida. Mn. Martí i Gadea du el mot en sentit de *aplec de persones que fan rol·lo o cércol*; els altres diccionaris esmentats ni el mot posen.

**Rotlle**. S'usa en tal sentit a Lleida. El Dr. Vogel el posa en sentit de *redol de gent*; N'Aladern, En Labèrnia-Salvat i En Bulbena posen el mot, però no tal sentit; En Saura i Mn. Martí i Gadea, ni el mot duen.

**Rotllo**. S'usa en tal sentit devers la Seu d'Urgell, segons un seminarista que el M. I. Sr. Vicari General d'enllà ens retreu, [298] sensa dir d'on ès. N'Aladern, En Labèrnia-Salvat i En Saura duen el mot, però no aqueix sentit; En Bulbena, el Dr. Vogel i Mn. Martí i Gadea ni el mot duen.

**Rodal.** S'usa en tal sentit a l'Empordà, Vilafranca del Cid, Vilanova de Castelló, Callosa d'En Sarrià. Mn. Martí i Gadea posa tal mot i en el mateix sentit; En Labèrnia-Salvat i el Dr. Vogel posen el mot, però no en aquest sentit; ara N'Aladern, En Bulbena i En Saura ni el mot posen.

**Rodaló.** S'usa en tal sentit a Alfafara (Alacant) i sens dupte a altres bandes. Cap dels diccionaris esmentats du tal mot.

**Rodalet.** Mn. Martí i Gadea el posa, per lo qual hem de creure que s'usarà a qualque endret del reine de València.

**Rodelló.** S'usa en tal sentit a la Plana de Vic, Igualada i Arén (Ribagorça-Aragó). Cap dels esmentats diccionaris anomena per res tal mot.

**Rodolí.** S'usa en tal sentit a la Plana de Vic. N'Aladern, En Labèrnia-Salvat, En Bulbena, En Saura i el Dr. Vogel posen el mot, però no aqueix sentit; Mn. Martí i Gadea ni el mot posa.

**Seti.** S'usa en tal sentit a Tortosa. Se considera que vé de que a l'endret a on se fa tal clapa de sembrat millor, és allà on hi ha hagut un formiguer, allà on un formiguer ha tengut son *seti* o fonament. Tots els diccionaris esmentats duen aqueix mot, però no en el sentit de *clapa de sembrat més bo que el del voltant*.

**Setial.** S'usa en tal sentit a Sant Bartomeu del Grau i a la Plana de Vic. Tal denominació obeeix an el mateix motiu que l'anterior: el *cul* o *fonament* del formigüé se diu *setial* an aqueixes regions. Els esmentats diccionaris duen el mot, però no tal sentit.

#### § 4

### CONCLUSIONS

Se'n desprenen una partida de les clarícies que acabam de donar:

I. La riquesa, la baldor, l'opulència corprenidora de la nostra Llèngua. ¿Es tal volta complet aqueix escorcoll, aqueix endardell de l'idea de *boldró* dins el nostre domini llingüístic? ¡Què ha d'esser! ¡Ni d'una bona estona! Amb tot i assò ens resulten **vint i nou** sinònims de *boldró*! ¡Veiau ara si

hi ha cap necessitat d'anar a fora de casa a captar ni manllevar *grups* ni [299] sants *grups*! iJa ès tenir ganes d'anar a captar! D'anar a manllevar!

II. D'aqueis vint i nou mots que expressen l'idea de *boldró* o de *kruppa* germànic sols dos figuren dins els diccionaris més acreditats del Principat i del Reine de València! iSols un de tots aqueis diccionaris posa dos de tals mots! iEls altres diccionaris, tots els del Principat, no posen cap de tals sinònims ni «boldró»! —Es una de tantes de proves de que el diccionari de la nostra lléngua està per a fer. iI això que, quant iniciàrem l'*Obra del Diccionari*, una personalitat catalanista molt respectable, per aturar la pavorera que nosaltres movíem, se permeté dir amb tot l'aplom del mon que el diccionari català ja era fet! ¿A on era ell? A on ès? iJa el mos comanaràn molt en tornar-lo veure!

III. Per expressar l'idea dels mots italians *gruppo* i *agrupare*, tenim en català, no sols *boldró* i *aboldronar*, sino tota aquesta altra cateifa:

*erol* i *erolar*                      *matoll* o *matolla*(da) i *amatollar*      *rotlle* o *rotllo* i *arrotllar*  
*flotó* i *aflotonar*              *rotgla* i *arrotglar*                      *bultro* i *abultronar*  
*gavell* i *agavellar*      *rodal* i *arroddolar*                      *rodelló* i *arroddellar*  
*Manoll* o *manolla*(da) i *amanollar*, *redol* i *arredolar*

Totes aqueixes formes al menys són tan llegendimes com mai ho puguen esser *grup* ni *agrupar*.

### **Mot final**

Hem donat damunt tot això el nostre parer sincer i coral; i ara *unusquisque suo sensu abundet*, i tan amics com abans.

Si us agrada això que hem dit, preniu-ho i vos ho agraiïrem.

Si no us agrada

Tirau-ho dalt la teulada

Que ni per això ni per altre tant no ens de barallar els amadors de cor de la nostra cent voltes benvolguda Llengua Catalana.

Ara sí que pregam a tots els nostres amics de les diferents regions catalanes, que ens enviïn per amor de Deu tots els altres sinònims de *boldró* que coneguen dins el nostre domini llingüístic. ¡Amèn que mos n'enviïn un parell de dotzenes més encara! ¡Amèn! [300]

---

### Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (300-302)

Baix del títol de *La nostra lléngua en les Diòcesis de Catalunya* roden aqueixes bones noves que ens afanyam a registrar dalt aqueixes planes per que se vegin més i més les passes triumpfadores que no s'atura de donar la nostra santa causa. Escoltau per un gust:

“L'atenta comunicació de la Protectora als Prelats de Catalunya amb ocasió de les lluminoses instruccions donades pel Sant Pare Benet XV als bisbes del Canadà sobre la conveniencia d'usar en el culte de la lléngua dels fidels, s'ha vist corresposta amb les següents respostes, que constatem per l'ordre amb que han estat rebudes:

“El Bisbe de Barcelona, Excm. Doctor Reig, diu textualment:

«Mólt me plau dir-li que en la Diócesi de Barcelona s'ha procurat, i es procurarà seguir encara en aquest punt (l'ús de la lléngua del país), com en tots, el savi criteri i les acertades instruccions de la Santa Creu».

“El Bisbe de Vic, Ilm. Doctor Muñoz, ha contestat amb els següents expressius termes:

«A l'exposició esmentada hem de dir que en la Diócesi que regim, sigui en la predicació, sigui en la oració pública, sigui en la reparació de fulles impreses de catequització i de propaganda, s'usa la lléngua catalana. Precisament, Nos mateix, en els sermons que dirigim al poble, usem nostra parla valenciana materna, lléngua que forma un dels matisos més escaients de l'idioma català; i en la capital de la nostra Diócesi

s'imprimeix en català la «Fulla Dominical» que s'espargeix en nombre de setze mil exemplars setmanals, poc més o menys, no sols a les parròquies del Bisbat, si que també en moltes altres dels bisbats veïns. La catequització del poble a les iglesies i a les escoles es fa mitjançant el text català del catecisme de Pius X, al qual en la mateixa propia lléngua acomoden les seves explicacions els rectors i els mestres».

“El Bisbe de Tortosa ha contestat; en castellà dient que «el contenido de su respetable comunicación se estudiarà a los efectos consiguientes».

“El secretari de Cambra del Bisbat de Girona, M.I. doctor don Salvador Rial, contestà per manament del senyor Bisbe Ilm. Doctor Mas, que estava practicant la visita Pastoral:

«Es nostre Bisbat es fa tot en català (sermons, catecisme, [301] funcions, etc.), amb algunes excepcions que, de moment, és impossible evitar. El senyor Bisbe ha donat un bell exemple: quan practica la Santa Visita a tots els Col·legis, gairebé en tots, se li fa el discurs de salutació en castellà; i sempre àdhuc en els col·legis oficials, contesta sempre en català, i pregunta la doctrina en català. Gairebé en totes les iglesies predica en català, àdhuc a la Catedral, on es predica sempre en castellà, donant-se el cas curiós de que la predicació quaresmal dels dies feiners es fa en castellà, i, en canvi, els diumenges que predica el Bisbe, es fan en català; ni l'estranyesa d'uns ni les censures dels altres, han estat dificultat per que el senyor Bisbe donés amb el séu exemple la importancia deguda a la predicació catalana».

“El Bisbe de Lleida, Ilm. Doctor Miralles, les iniciatives del qual en pro del nostre idioma són prou conegudes, respon dient:

«Que no sols es predica en lléngua materna en la part catalana de la seva Diócesi, sinó que an el Seminari hi ha càtedres de català a càrrec de mossen Joan Fusté; de manera que tot lo sol·licitat per vostés està ja aquí degudament atés».

El Bisbe de la Seu d'Urgell, Ilm. doctor Benlloch, correspon manifestant amb gust:

«En el Bisbat nostre és pràctica corrent, tant dins del sagrat temple com en les escoles, la de donar l'ensenyança catequística en llengua catalana, que és també la que s'emplea ordinàriament en la predicació. El text oficial del Catecisme, les exhortacions del Ritual, les publicates d'ordenandos, les proclames matrimonials, són en català, igual que algunes fulles parroquials que aquí es publiquen. Tampoc es descuida en el Seminari l'estudi i conreu de l'idioma català, al qual es reserven temes i premis en els certàmens literaris de nostres seminaristes. El Prelat que sotscriu no desconeix la necessitat que vostés ponderen ni sabria desatendre-la, no sols perque ho demana l'interés relligiós dels fidels, sino també perque sent, com el qui mes, l'amor a una llengua que, en la seva variant valenciana, és la que aprengué de la seva estimada mare».

"El secretari de Cambra del Bisbat de Solsona M. I. doctor Manel Vilella, en nom del Bisbe d'aqueixa Diócesi, Ilm. doctor Vidal Barraquer, després d'excusar la no resposta directa del mateix per haver hagut de marxar a Roma, diu el següent:

«Pel que afecta a aquest Bisbat puc manifestar-li que no tenim el problema de l'idioma; perque predicacions, funcions relligioses i l'ensenyança del Catecisme, tot és fa, i s'ha fet [302] sempre en català, que és l'única parla que entén el nostre poble, i no hi ha pas perill que el nostre digníssim i prudent prelat introdueixi cap novetat ni posi cap traba a l'ús de la dita parla en coses de la relligió, i menys ara, que gracies a Deu, abunden els llibres de pietat, de saborosa i sòlida doctrina, escrits amb una puresa de llenguatge admirable ensems que amb claretat i senzillesa. Consti doncs, que aquí l'ús del català en els actes del culte no és una excepció, sino una costum general i corrent».

"A més cal fer constar en honor del Bisbe de Perpinyà, monsenyor Carsalade Dupont, que s'ha començat a introduir la parla catalana en les esglésies de la dita capital rossellonesa, cosa que de molts anys no havia ocorregut, havent-se predicat la darrera Setmana Santa a la Catedral de Sant Joan pel canonge doctor Palau en nostre idioma, amb gran



aplaudiment de la premsa perpinyanesa i franc beneplàcit dels fidels que omplien el temple.

“Cal esperar-ne grans fruits del provat seny i excepcional zel apostòlic de monsenyor Carsalade que ha volgut aprendre la llengua catalana, que no és la seva propia, sols per acomodar-se millor a l’esperit dels seus amants diocesans.

“Si bé no s’ha rebut encara resposta, en aquesta ocasió, de l’arquebisbe de Tarragona, Excm. Doctor Antolí López Peláez, es coneix ja per altres seves comunicacions i especialment per la pràctica de son lluminós exemple, que ell té el criteri franc i decidit de que en el culte s’ha d’usar la llengua dels fidels; per qual raó, ha après depressa i bé el nostre idioma, que usa constantment en la predicació al poble i en tots els actes privats i públics en que la seva intervenció pot ésser edificativa com a pastor d’ànimes.”

---

*La Veu de Catalunya* posa dia 10 d’abril això:

### **L’Idioma Català a l’Iglesia (302-303)**

Llegim a «L’Independant» de Perpinyà, del dissabte darrer:

«Des de fa molts anys, la parla catalana no havia estat sentida a les troncs de les iglesies perpinyaneses. El bisbe Mons. Carsalade du Pont, que s’és catalanitzat en les fibres més íntimes, ha volgut renuar la tradició a la Catedral de Sant Joan, amb ocasió de la Setmana Santa. [303]

«Ha estat el canonge doctor Palau qui ha inaugurat les predicacions en nostre idioma, prenent per tema del seu sermó la Passió. El doctor Palau parla un català expressiu, pur, amb pronunciació perfecta, que acarona i sorprèn agradablement la orella i s’empara desseguida de l’ànima per la força emotiva.

«Esperem que el canonge Palau, a qui l'auditori hauria aplaudit a no ser el respecte al lloc, no es limitarà pas a aquest ensaig.

«El sermó fou precedit i seguit de càntics religiosos en català.»

---

†

Amics morts (303-304)

### **M. I. Mn. Josep Oliver**

Nat a Sóller l'any 1849 i fets sos estudis amb gran profit an el Seminari de Mallorca i ordenat de prevere l'any 1872, l'any vinent el fan Vicari de Sóller, l'any 1883 Ecònom de Lluçmajor, l'any 1885 Canonge d'Eivissa, l'any 1888 Capellà Major de l'esglèsia de Madrid *S. Francisco el Grande*, l'any 1890 Ardiaca de la Seu de Mallorca i l'any 1898 Degà de la mateixa Seu. Era Doctor en Teologia i Dret Canònic, predicador distingit, zelós de la gloria de Deu i del prestigi de l'Església, protector resolt de totes les obres de zel i de pietat que's promovien entorn d'ell; pagà del seu el Convent de Monges del Port de Sóller i ha deixada una quantitat respectable pel Seminari de la Diòcesi i una altra gens petita per l'esglèsia de dit Port. Era un entusiasta de *l'Obra del Diccionari*, i sempre ens empenyia a dur-la endavant i celebrava de cor els avenços que veia fer a la nostra santa Causa. Feia devers vint anys que el petxucava fort ferm el reuma, que el capturà de fer moltes d'obres de zel i d'il·lustració que sens dupte haguera fetes, tan acorat com era per les coses bones. Feia una temporadeta que s'era apedassat molt del reuma, i els seus amics havíem cobrat coratge; però dia 4 de maig, com acabava de llevar-se, li pega cop en sec un atac tan fulminant, que just hi fonc a temps l'Extrema-Unió, anant-se'n a l'eternitat.

iQue el Bon Jesús l'haja trobat en estament de gracia! i si [304] encara estigués entretengut an el purgatori, ique el trega i l'admeta a l'etern descans de la santa Glòria i don a la seua honorable família molts

d'anys de vida per pregar per ell i el conort i conformança que tant i tant necessita per suportar un cop terrible com és estada aqueixa mort! Al cel lo vegem! Amèn!

---

### Notes Bibliogràfiques (304)

44. —**30 cançons Populars | Catalanes** | *Aplegades per Adolf Carrera* | (Quarta serie) | Llibreria L'Avenç: Rambla de Catalunya, 24 | Barcelona. —119 planes de 158 x 108 mm.

Es el volum n.º 143 que la *Biblioteca Popular de L'Avenç* publica i el mos ha enviat, lo qual li agraïm de bon cor. Els nostres amics Mn. Pere Pujol de Ribes i Mn. Valentí Brisa de Pobla de Segur, en dos *pròlegs* ben escaients ens espinzellen qui era n'Adolf Carrera, ardit seminarista de la Seu d'Urgell, nat a la Pobla de Segur dia 14 de novembre de 1891, mort allà mateix dia 27 d'agost de 1913 (al cel sia ell i tots los morts. Amèn!). Era un entussiasta de la Patria i de la Llengua Catalana, una ànima selecta, feta per enlaïrar-se dins el cel de la música i poesia popular. Per això replegà aqueixes *30 cançons*, això és, la lletra i la *tonada* de quiscuna, que posseïm dins aqueix petit volum, el qual resulta una exquisidesa. ¡Que en publiqui molts *L'Avenç* de volums així, i els amics Pujol i Brisa que no deixin rovellar llur ploma, que ratja admirablement!

45. —**L'Escola de Jesus | I | L'Evangeluari en figures** | —Lluís Gili, Llibreter-Editor | Claris, 82. —Barcelona | 1916. —120 planes de 214 x 151 mm.

Aqueix gentil volum són 57 gravats dels fets dels Evangelis de les Dominiques i Festes caporals de l'any, acompanyades d'una versió

catalana de cada passatge d'aquells. Els gravats són de caient barroc de bell enginy i la versió catalana feta amb gran esment i galanxonía, tal com ens hi té acostumats son autor Mn. Clascar, que avui, gracies a Deu, està a la plena del seu esplet literari, donant a llum els llibres a betzef. Aquest llibre és molt interessant, perque a una plana dona la relació ben espinzellada del fet evangèlic i a l'altra plana presenta pintat aquell fet i pintat amb gran correcció de dibuix i gravat admirablement. Es un llibre per regalar a infants de *primera comunió*, per premi an els alumnes aprofitats i per ocasions consemblants, que ha d'escaure re-de-bé. Per això el recomanam de bon cor

---

PALMA DE MALLORCA —Tipo-litografia de Amengual y Muntaner—1917

# Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Suscripció: dins Espanya: 2 pess. l'any. - Redacció: St. Bernat, 5, Pral.-2.<sup>a</sup>-Palma  
Estranger: 2'60 pess.

[305]\*

Vocabulari del *bestiar cabrum*<sup>14</sup> (305-317)

### III

#### Altres defectes de les cabres

**Adressar-se:** enfilar-se les cabres an els arbres per escapsullar amb el barram la brosta d'ells, els caps de brot, els caluxos tenres, que'ls agraden ferm i hi floquem massa (Ribera del Sió i del Llobregós).

**adressera:** ganes d'adressar-se.

**adressada:** l'acte d'adressar-se la cabra a un arbre.

**adressador, -ra:** boc o cabra, afectat d'adressar-se als arbres.

**adressadís, -ssa:** *adressador, -ra*.

**adressadissa:** intensiu d'*adressada*.

**Caramell:** processó que fan les cabres, una darrera l'altra, cap an el seu *fortí* o lloc de refugi o ressingle a on el ca ni el cabrer les puguen haver. Aqueixa manera de fogir que tenen les cabres se diu *fer*

---

\* T. IX. —Agost-setembre de 1917. —N. 10.

<sup>14</sup> Nota (1) de l'original: An el Bolletí passat el compaginador, sensa que nosaltres ens n'adonàssem, descarabutà l'article *Defectes, perjuís i malalties*, aficant-mos-n'hi un altre: *Mots referents a guarda i aprofitament de les cabres* (planes 283-5); i acabat aqueix amb el mot *rabadanetjar*, hi encivella l'acabatall de l'anterior desde el mot **secada** fins a **Voltors**, i llavò acabà amb l'article *Remeis i cures*. Darrera aqueix havia d'anar l'article *Mots referents a guarda i aprofitament de les cabres*. Teniu-ho en compte.

*caramell*. Les cabres no n'han de fer en anar pel camp, sino que han de fer boldró o redol, pastura qui pastura, arreu, sense fer roïssos ni llobades (Manacor).

**caramellot**: aumentatiu.

**caramellàs**: aumentatiu.

**caramellarro**: aumentatiu.

**caramellango**: aumentatiu.

**caramellet**: diminutiu.

**caramelló**: diminutiu.

**caramelleu**: diminutiu. [306]

**caramellei**: diminutiu.

**caramelloi**: diminutiu.

**caramellí**: diminutiu.

**caramellinei**: diminutiu.

**caramellinoi**: diminutiu.

**caramellinoïu**: diminutiu.

**caramellinoïnei**: diminutiu.

**caramelletxo**: diminutiu.

**caramellingo**: diminutiu.

**caramellengo**: diminutiu.

**caramellam**: col·lectiu.

**caramellim**: col·lectiu.

**caramellum**: col·lectiu.

**caramellería**: col·lectiu.

**carameller**: col·lectiu.

**caramellada**: col·lectiu.

**caramellenc, -ca**: pertanyent a *caramell*.

**caramelletjar**: anomenar molt *caramell*; assemblar-s'hi.

**caramelletjador, -ra**: boc o cabra afectats de fer *caramell*.

**Cotar**: sucar, mufar, envestir la cabra amb el cap i el banyam (Eivissa).

**cotar-se:** sucar-se, mufar-se, barallar-se les cabres, investint-se amb el banyam. Diuen que les cabres, en estar aprop, se *coten*; i, en estar-se lluny, se belen (Eivissa).

**cotera:** ganes de *cotar*.

**cotador, -ra:** el boc o cabra afectats de *cotar*.

**cotada:** l'acte de *cotar*.

**cotadís, -ssa:** *cotador, -ra*.

**cotadissa:** intensiu de *cotada*.

**Emparrar-se:** adreçar-se (Guissona).

**emparrera:** ganes d'*emparrar-se*.

**emperrada:** l'acte d'*emparrar-se*.

**emparrador, -ra:** *adreçador, -ra*.

**emparradís, -ssa:** *adresadís, -ssa*.

**encaramellar:** afartar parlant de *caramells*.

**encotar:** afartar parlant de cabres afectades de *cotar*.

**Gormant, -ta:** boc o cabra afectats d'*adreçar-se* als arbres (Ribera de Sió i del Llobregós). I així diuen: *aquest boc és molt gormant; aquesta cabra és massa gormanta* (Ribera del Sió i del Llobregós).

**gormantot, -ta:** augmentatiu.

**gormantàs, -ssa:** augmentatiu.

**gormantingo, -ga:** augmentatiu.

**gormantet, -ta:** diminutiu.

**gormantengo, -ga:** diminutiu.

**gormantó, -ona:** diminutiu.

**gormantetxo, -xa:** diminutiu.

**gormantel·lo, -l·la:** diminutiu.

**gormantenc, -ca:** pertanyent a *gormant, -ta*.

**gormantetjar:** anomenar molt cabres o bocs *gormants*; assemblar-s'hi; fer *gormanderies*.

**gormantetjador, -ra:** afectat de *gormantetjar*.

**Gormanda:** (cabra): *gormanta*. Ho diuen a la Cerdanya, Urgellet i altres bandes, formant-ne els mateixos derivats que de *gormanta*.

**Gormandaria:** el defecte que tenen les cabres i bocs d'esser *gormants*.

**gormandariota:** augmentatiu. [307]

**gormandarieta:** diminutiu.

**Orada** (cabra): selvatge (Pollença).

**oradota:** augmentatiu.

**oradeta:** diminutiu.

**oradetxa:** diminutiu.

**oradel·la:** diminutiu.

**oradenga:** diminutiu.

**oradinga:** diminutiu.

**oradenc, -ca:** pertanyent a cabra *orada*.

**oradetjar:** anomenar molt cabres *orades*; assemblar-s'hi.

**oradam:** col·lectiu.

**oradim:** col·lectiu.

**oradum:** col·lectiu.

**oraderia:** col·lectiu.

**orader:** col·lectiu.

## IV

### Ormeig i arreus del cabrer

Venen a esser els mateis que els del pastor, que descriguérem dins el *Vocabulari del bestiar de llana* (BOLLETÍ, T. VII, p. 174-8).

**Antipares:** espècie de polaines de pell de ca assao[n]ada, per defensar les cames del cabrer. *ibid.* p. 14 (Mallorca).

**antiparotes:** augmentatiu.

**antiparetes:** diminutiu.

**antiparetxes:** diminutiu.

**antiparel·les:** diminutiu.

**antiparengues:** diminutiu.

**antiparingues:** diminutiu.

**antiparenc, -ca:** partanyent a *antipares*.



**Barjola:** bossa o sarró de pell, a on el cabrer porta el recapte de menjar i fumar (Ribera del Sió i del Llobregós). Consideram que és un diminutiu de *barja* (= llanxa), mot que'l trobam dins una poesia del famós trovador llemosí, En Bertran de Born, nat la segona mitat del segle XII, que comença: *Non estarai*, i diu: «*Naus en mar, quant (h)a perdut sa barja*». Segons *l'Inventari Aguiló*, *Barja* és un llinatge català, com ho és també i de Figueres *Barjol*. Ademés, segons el mateix *Inventari*, hi havia una casta de vaixell que li deien *barxa*. A Mallorca la *barxa* és un senalló gros amb tapa de forma d'esquena de barca, llarguer, de llatra de palmes, que serveix an els qui van a fer feina a fora-vila per dur-hi el recapte de menjar, i els *fusters grollers* hi duen les eines en anar a fusteretjar per les masíes. Consideram la *barxa* un derivat de *barca*; el canvi de k en j (x) no és rar en català.

**barjolota:** augmentatiu.

**barjolassa:** augmentatiu.

**barjolarra:** augmentatiu.

**barjoleta:** diminutiu.

**barjoletxa:** diminutiu.

**barjolel·la:** diminutiu. [308]

**barjolenga:** diminutiu.

**barjolinga:** diminutiu.

**barjolenc, -ca:** pertanyent a *barjola*.

**barjolelletjar:** anomenar molt *barjola*; assemblar-s'hi.

**barjoram:** col·lectiu.

**barjoram:** col·lectiu.

**barjoram:** col·lectiu.

**barjolería:** col·lectiu.

**barjoler:** col·lectiu.

**barjolada:** moltes de *barjoles*; cop que's dona amb una *barjola*.

**Bossot** del cabrer: *barjola*. Sol tenir dadins una trenca-fila que divideix l'espai en dos compartiments; dins un duen el recapte de menjar; dins l'altre el de fumar.

**Bronzo**: *pessetja* grossa per tirar pedres a les cabres, *ibid.* p. 175.

**bronzot**: augmentatiu.

**bronzarro**: augmentatiu.

**bronzetxo**: diminutiu.

**bronzel·lo**: diminutiu.

**bronzet**: diminutiu.

**bronzam**: col·lectiu.

**bronzim**: col·lectiu.

**bronzum**: col·lectiu.

**bronzada**: col·lectiu.

**bronzenc, -ca**: pertanyent a *bronzo*.

**bronzetjar**: anomenar molt el *bronzo*; assemblar-s'hi.

**Cabrestell** per *encabrestellar* les cabres per que no facen tala, *ibid.* p. 176 (Manacor).

**cabrestellot**: augmentatiu.

**cabrestellarro**: augmentatiu.

**cabrestellet**: augmentatiu.

**cabrestelletxo**: diminutiu.

**cabrestellel·lo**: diminutiu.

**cabrestellengo**: diminutiu.

**cabrestellingo**: diminutiu.

**cabrestellenc, -ca**: pertanyent a *cabrestell*.

**cabrestellam**: col·lectiu.

**cabrestellim**: col·lectiu.

**cabrestellum**: col·lectiu.

**cabrestellada**: col·lectiu.

**cabrestelletjar**: anomenar molt el *cabrestell*; assemblar-s'hi.

**Corretjades**: garrot d'ullastre, de sis a set pams de llarc, amb una bona llandera an el cap d'amunt, de cànynom o de paumes i que sol acabar

amb un *assot* (de quatre *cordells* en lloc de dos) o un correig per poder el cabrer fiblar les cabres, si ho han mester. El garrot de les *corretjades* sol esser voltat an el cap d'amunt o amb un forcó (Mallorca).

**corretjadotes:** aumentatiu.

**corretjadasses:** aumentatiu.

**corretjadetes:** diminutiu.

**corretjadetxes:** diminutiu.

**corretjadel·les:** diminutiu.

**corretjadenc, -ca:** pertanyent a *corretjades*.

**corretjadam:** col·lectiu.

**corretjadim:** col·lectiu.

**corretjadum:** col·lectiu.

**corretjadería:** col·lectiu.

**corretjader:** col·lectiu.

**Cridar les milanes:** se diu dels cabrers que aprenen de sonar el *fobiol*, perquè solen fer mal-de-cap de malament que sonen.

**Cuixals:** los solen fer de pellissa vella. El cabrer se [309] ferma els *cuixals* adalt amb una cordellina passada pel clotell, i llavò los se subjecta a la cinta amb una altra cordellina per darrera. Més avall els *cuixals* se xapen fent-se'n dues trinxes, una per cada cama, i van subjectes an aquestes amb dos fermalls: un a les cuixes i l'altre part davall el genoll. Així el cabrer té defensats els davants de les inclemencies del temps (Manacor).

**cuixalots:** aumentatiu.

**cuixalassos:** aumentatiu.

**cuixalarros:** aumentatiu.

**cuixalets:** diminutiu.

**cuixaletxos:** diminutiu.

**cuixalel·los:** diminutiu.

**cuixalengos:** diminutiu.

**cuixalingos:** diminutiu.

**cuixalons:** diminutiu.

**cuixalenc, -ca:** pertanyent a *cuixals*.

**cuixalam:** col·lectiu.

**cuixalim:** col·lectiu.

**cuixalum:** col·lectiu.

**cuixalería:** col·lectiu.

**cuixaler:** el qui fa *cuixals*.

**cuixalada:** molts de *cuixals*; cop que's dona amb els *cuixals*.

**Encabrestellar** les cabres perquè no facen tala, *ibid.* p. 176.

**encabrestellera:** ganes d'*encabrestellar*.

**encabrestellada:** l'acte d'*encabrestellar*.

**encabrestellador, -ra:** afectat d'*encabrestellar*.

**Flauta:** és l'instrument preferit dels cabrers, que sonen per entretenir-se i entretenir el bestiar mentres pastura.

**flautota:** augmentatiu.

**flautassa:** augmentatiu.

**flautarra:** augmentatiu.

**flauteta:** diminutiu.

**flautetxa:** diminutiu.

**flautel·la:** diminutiu.

**flautenga:** diminutiu.

**flautinga:** diminutiu.

**flautenc, -ca:** pertanyent a *flauta*.

**flautetjar:** anomenar molt la *flauta*; assemblar-s'hi; sonar-la molt.

**flautam:** col·lectiu.

**flautim:** col·lectiu.

**flautum:** col·lectiu.

**flautería:** col·lectiu.

**flauter:** el qui fa o sona *flautes*.

**flautada:** moltes de *flautes*; cop de *flauta*.

**Fobiol:** flauta petita, molt per mà de cabrers, pastors i porquers, que s'hi entretenen sona qui sona darrera el bestiar (Mallorca).

**fobiolot:** augmentatiu.

**fobiolàs:** augmentatiu.

**fobiolarro:** augmentatiu.

**fobiolango:** augmentatiu.

**fobiolet:** diminutiu.

**fobioletxo:** diminutiu.

**fbiolel·lo:** diminutiu.

**fbiolengo:** diminutiu.

**fbiolingo:** diminutiu.

**fbiolenc, -ca:** pertanyent a *fbiol*.

**fbioletjat:** anomenar molt el *fbiol*; assemblar-s'hi.

**fbiolam:** col·lectiu.

**fbiolim:** col·lectiu. [310]

**fbiolum:** col·lectiu.

**fbiolería:** col·lectiu.

**fbioler:** el qui fa o sona *fbiols*.

**fbiolada:** molts de *fbiols*; cop que's dona amb el *fbiol*.

**Fraviol:** *fbiol*. A la Ribera del Sió i del Llobregós diuen *fraviol*. «Encara hi ha qualche cabrer que en sona mentres les cabres pasturen o remuguen» (J. Faus i Condomines).

**Gallato:** bastó o garrot del cabrer; fa ganxo al cap d'amunt per agafar les cabres pels potons; ja no s'usa gaire (Ribera del Sió i del Llobregós).

**gallatot:** augmentatiu.

**gallatet:** diminutiu.

**gallatetxo:** diminutiu.

**gallatel·lo:** diminutiu.

**gallatenc, -ca:** pertanyent a *gallato*.

**gallatetjar:** anomenar molt el *gallato*; assemblar-s'hi; fer-lo navegar.

**gallatam:** col·lectiu.

**gallatim:** col·lectiu.

**gallatum:** col·lectiu.

**gallatería:** col·lectiu.

**gallatada**: molts de *gallatos*; cop que's dona amb el *gallato*.

**gallater**: el qui fa *gallatos*.

**Pelliça**: abric del cabrer, d'una pell de cabra assaonada, *ibid.* p. 174.

**pellicota**: augmentatiu.

**pellicarra**: augmentatiu.

**pelliceta**: diminutiu.

**pellicetxa**: diminutiu.

**pellicel·la**: diminutiu.

**pellicenc, -ca**: pertanyent a *pelliceta*.

**pellicetjar**: anomenar molt la *pelliceta*.

**pellicum**: col·lectiu.

**pellicim**: col·lectiu.

**pellicam**: col·lectiu.

**pellicería**: col·lectiu.

**pellicada**: col·lectiu.

**pellicer**: un que arregla *pellicetes*.

**Pessetja**: *bronzo* petit, *ibid.* p. 175.

**pessetjota**: augmentatiu.

**pessetjassa**: augmentatiu.

**pessetjarra**: augmentatiu.

**pessetjeta**: diminutiu.

**pessetjetxa**: diminutiu.

**pessetjel·la**: diminutiu.

**pessetjenc, -ca**: pertanyent a *pessetja*.

**pessetjam**: col·lectiu.

**pessetgim**: col·lectiu.

**pessetjum**: col·lectiu.

**pessetgería**: col·lectiu.

**pessetjada**: moltes de *pessetges*; cop de *pessetja*.

**pessetger**: un qui fa *pessetges* o en *menetja*.

**Sarró** (de cabrer): taleca de pell de cabra o de ca, assaonada, per durhi el recapte; ho diuen els de la Muntanya de Mallorca.

**sarronot:** augmentatiu.  
**sarronàs:** augmentatiu.  
**sarronarro:** augmentatiu.  
**sarronet:** diminutiu.  
**sarronetxo:** diminutiu.  
**sarronel·lo:** diminutiu.  
**sarronengo:** diminutiu.  
**sarroningo:** diminutiu.  
**sarronenc, -ca:** pertanyent a *sarró*. [311]  
**sarronetjar:** anomenar molt el *sarró*; assemblar-s'hi.  
**sarronam:** col·lectiu.  
**sarronim:** col·lectiu.  
**sarronum:** col·lectiu.  
**sarronería:** col·lectiu.  
**sarronada:** col·lectiu.  
**sarroner:** el qui fa *sarrons* o en manetja.  
**Taleca** (de cabrer): com la de pastor, *ibid.* p. 175 (Manacor). Sol esser de pell de cabra o de ca.  
**talecota:** augmentatiu.  
**talecassa:** augmentatiu.  
**talecarra:** augmentatiu.  
**talequeta:** diminutiu.  
**talequetxa:** diminutiu.  
**talequel·la:** diminutiu.  
**talequenc, -ca:** pertanyent a *taleca*.  
**talequetjar:** anomenar molt la *teleca* [sic]; assemblar-s'hi.  
**talecam:** col·lectiu.  
**talequim:** col·lectiu.  
**talecum:** col·lectiu.  
**talequería:** col·lectiu.  
**talecada:** moltes de *taleques*; cop de *taleca*.  
**talequer:** el qui fa *taleques*.

**Traves** per travar les cabres que ho han mester. La *trava* té els *travons*, l'*ansa* i el *nuu*, veiau *ibid*, p. 176.

**travota**: augmentatiu.

**travassa**: augmentatiu.

**travarra**: augmentatiu.

**traveta**: augmentatiu.

**travetxa**: diminutiu.

**travel·la**: diminutiu.

**travenc, -ca**: pertanyent a *trava*.

**travetjar**: anomenar molt la *trava*; assemblar-s'hi.

**travam**: col·lectiu.

**travim**: col·lectiu.

**travum**: col·lectiu.

**travería**: col·lectiu.

**travada**: moltes de *traves*; cop de *trava*; l'acte de *travar*.

**Varques**: especie de sandàlies de cuir adobat o sola; antigament les feien de cuir de verro o de bou. A les *varques* hi ha la *sola*, els *ansarols de davant* i els *de darrera*, el *refort* (Petra) o *somereta* (Son Servera) o *talonera* (Manacor) i les *varqueres*. Veiau-ne la descripció, *ibid*. p. 174-5.

**varcotes**: augmentatiu.

**varcasses**: augmentatiu.

**varcarres**: augmentatiu.

**varquetes**: diminutiu.

**varquetxes**: diminutiu.

**varquel·les**: diminutiu.

**varquenc, -ca**: pertanyent a *varques*.

**varquetjar**: anomenar molt les *varques*; assemblar-s'hi.

**varcam**: col·lectiu.

**varquim**: col·lectiu.

**varcum**: col·lectiu.

**varquería**: col·lectiu.



**varcada:** moltes de *varques*; cop de les *varques*.

**Xeremies:** instrument de buf; el fan d'un odre de *cabrit* o *segaia*, i se compón de l'odre come depòsit del vent, el *bufador* i la seua *nou*, el *grai* amb una altra *nou*, i la *trompa* i els *fiols* amb el [312] *braguer*.  
*Veiau-ne la descripció*, ibid. p. 176.

**xeremiotes:** aumentatiu.

**xeremiasses:** aumentatiu.

**xeremiarres:** aumentatiu.

**xeremietes:** diminutiu.

**xeremietxes:** diminutiu.

**xeremiel·les:** diminutiu.

**xeremienc, -ca:** pertanyent a *xeremies*.

**xeremiar:** sonar molt les *xeremies*.

**xeremiera:** ganes de sonar les *xeremies*.

**xeremiador, -ra:** afectat de sonar les *xeremies*.

**xeremiam:** col·lectiu.

**xeremiim:** col·lectiu.

**xeremium:** col·lectiu.

**xeremiería:** col·lectiu.

**xeremiada:** moltes de *xeremies*; sonada de *xeremies*.

**xeremier:** sonador de *xeremies*; fedor de *xeremies*.

**xeremietjar:** anomenar molt les *xeremies*, assemblejar-s'hi.

## V

### Feines del cabrer: ram de monyir

**Braguer:** viscera per congriar la llet. El *braguer* de la cabra sol tenir dues mamelles; n'hi ha que en tenen quatre (Ribera del Sió i del Llobregós).

**Bresca del braguer:** el cor, la part central, teixit interior. S'anomena així per la semblança que té amb la bresca de les abelles (Manacor).

**Brossat:** el fan de la llet de cabra formatjada i bollida, que, en estar a punt de bullir, puja per amunt tota la substància o greixina de la llet (Ribera del Sió i del Llobregós); a la pagesia de Mallorca an això li diuen *doga*.

**Cabra de braguer llarg:** que le hi té notablement i així pot dur molta de llet (Santanyí).

**Cabra de braguer curt:** que té les mamelles an el costat del braguer, girades de costat (Santanyí).

**Cabra trencada de braguer:** que té les mamelles girades cap avall (Santanyí).

**Cabra de llet:** la que cria (Aitona); la que du llet a les dues mamelles i le hi poren munyir (Manacor); la que munyen (Binissalem).

**Cabra lletera:** que du llet a les dues mamelles (Rosselló); que du molta llet (Sant Feliu de Guíxols); que le munyen (Alcoi).

**Crema:** en fan de la llet de cabra (Ribera del Sió i del Llobregós). [313]

**Cabra fluixa de braguer:** que sols que li estreguen una mica el braguer, ja ratgen les mamelles (Ribera del Sió i del Llobregós).

**Donar sa volta** a les cabres: menarles a pasturar de tal manera que pasturin plegades i arreu, seguint la mateixa direcció (Manacor).

**Escuma de la llet:** la bromera o salivera que fa la llet en monyir-la (Ribera del Sió i del Llobregós).

**Ferrada:** receptacle a on cau la llet en monyir la cabra; solia ésser de fust, lleugerament cònica; després les feren de test; ara solen ésser de llauna, sovint les lates de petroli, reforçades amb barres de fust (Manacor).

**Flam:** en fan de la llet de cabra (Ribera del Sió i del Llobregós), i ben bo que és si l'encerten.

**Formatge:** el de la llet de cabra era massa sec perquè l'animal sempre menjava llet; per això mesclaven la llet de cabra amb la d'ovella i les formatjaven plegades, i així la cosa anava llatina (Manacor). Per tal motiu el *Vocabulari de la llet i formatge de cabra* vé a ésser el

mateix que el de la *llet i formatge d'ovella*, que espinzellàrem l'any 1912 (Bolletí, T.VII, p. 178-86).

**Herba-col:** la que posen dins la llet per apendre-la, tant si és de cabra com d'ovella (Ribera del Sió i del Llobregós).

**Llet vella:** la que treu la cabra al cap de tres mesos de *cabridada* (Ribera del Sió i del Llobregós).

**Llet tendra:** la que la cabra dona els primers tres mesos de *cabridada* (Ribera del Sió i del Llobregós).

**Monyir:** treure la llet a la cabra (Manacor).

**Prés:** corral llarc i estret a on tancaven les cabres per monyir-les. Les parets havien d'esser altes i enrandades de bardissa perquè no botassen, tan destres com són (Manacor).

**Txerigot:** [tʃerigót]: el suc verdós que la llet apresada deixa anar (Ribera del Sió i del Llobregós).

## VI

### Les altres feines del cabrer i el ca

**Agafada:** el ca del cabrer ha d'agafar les cabres a la cuixa esquerra, i just les ha de estrènyer sense ensatar-les ni *tancar* ni *espolsar*. Se diu *tancar* quan els *claus* del ca, clavats dins la carn, se topen un amb altre, i *espolsar*, si llavò el ca *espolsa*. Això és, remena el cap amb violència per esqueixar la carn de la cabra que té dins el barram (Manacor). [314]

**Aviar:** treure les cabres a pasturar (Ribera del Sió i del Llobregós).

**Bisa! Biseta!** Els cabrers ho diuen a les cabres que tenen criades; i els animalets tot d'una se'n hi van ben amatents i generosos (Eivissa), i los segueixen allà on volen.

**Ca** (del cabrer): lo mateix que el de pastor, anomenat *de bestiar*. Veiaune la descripció, *ibid.* p. 177.

**Canyissar** (el ca les cabres): encalsar-les per mossegar les que fan tala, i no ha de lladrar perquè elles no fugin abans d'ell arribar-los i les puga escalivar (Manacor).

**Escabot:** guarda de cabres (Ribera del Sió i del Llobregós).

**Escabotell:** guarda petita de cabres, boldró de nou o deu (Manacor).

**Esquella:** en duen les cabres lleteres que les menen per dins les poblacions, per avisar la gent que vol llet (Mallorca).

**Estina! Estina!** Mot amb que criden les cabres els qui en tenen (Mallorca).

**Floc de cabres** (Llucmajor): *escabotell*.

**Flotó de cabres** (Manacor): *escabotell*.

**Maner, -ra:** cabrit o boc, cabrida o cabra que, en cridar-los el cabrer, hi van a prendre el menjar de les mans del mateix cabrer (Eivissa).

**Pastar:** a les possessions (masies) el cabrer amb el pastor i l'oguer pastaven i feien foc an el forn i hi tenien esment, enfornaven i treien el pa en esser cuit (Manacor).

**Picarol:** esquella petita; no en solien dur les cabres de *possessió* (masia) perquè sempre pasturaven de dia (Manacor).

**Rabera:** ramera, ramat, guarda de cabres (Tortosa).

**Ramada** (de cabres): guarda (Ribera del Sió i del Llobregós).

**Ramat** (de cabres): guarda (Ribera del Sió i del Llobregós).

**Tancar** (les cabres): menar-les-se'n de la pastura a la pleta o a una altra banda segura que no'n puguen sortir (Ribera del Sió i del Llobregós).

**Tirada de pasturar:** direcció o endonsada que els cabrers donen a la guarda de cabres per allà on han de pasturar a fi de que pasturin arreu i no facen massa roïssos. Els cabrers solen tenir compartida la possessió en diferents *tirades* per companetjar la pastura i que les cabres estiguen bé i no tudin res. (Manacor).

**Traginar aigo:** en traginen amb el pastor i l'oguer a les possessions (masies), del pou a les cases; la traginaven amb un ase o somera i els *arganells*, que duïen quatre *gerres somerals*, això és, molt grans (Manacor). [315]

**Xebit! Xebida!** Mot amb que els cabrers criden cabres i cabrits per ferlos-se acostar. Es per lo tant un sinónim de *cabrit* i *cabrida* (Ribera del Sió i del Llobregós).

**Xibit! Xibida!**: lo mateix que l'anterior (les Borges Blanques).

## VII

### Signe de les cabres

**Signe:** per conèixer i destriar les cabres que són d'una possessió i les que són d'una altra, hi ha el *signe*, que consisteix en certa marca retallada a l'orella (Mallorca). Antigament el signe del bestiar de les diferents possessions estava *tocat* (registrat) a la *Sala* o Municipi per evitar questions i entreversos. El bestiar que du signe, són *ovelles, cabres, bous* i *porcs*.

**Escapsada:** el cap de l'orella tallat, *escapsada* l'orella. Aquest *signe* se subdivideix en tres: *escapsada regular, escapsada grossa* i *escapsada petita* (Manacor).

**Escunsa:** escapsada l'orella en *escunsa*, amb biaix, obliquament (Pollença).

**Espasada:** tall especial a l'orella (Pollença) per l'estil de l'*escunsa*.

**Fe:** un tall de dos dits en el cap de l'orella; vé de *fea* < *fesa* < *fendre* < *findere* (Manacor).

**Fesa:** lo mateix que l'anterior.

**Oreneta:** una mitja lluna tallada a un costat de l'orella (Manacor).

**Osca:** una *osca* en àngul recte que fan a un costat de l'orella (Manacor).

**Guinxa:** una *osca* en àngul molt agut que fan a l'orella de la cabra (Manacor).

**Forats:** forats o traus redons que fan a l'orella, més o menys grans, disposats de manera que servesquen de signe o contrasenya (Manacor).

## § j

### Vida i despulles de les cabres

#### I

#### Vida

**Boscana** (*cabra*): de morros grisos i orellam gris i la resta roig (Mallorca). [316]

**Brúfols**: en fan els bocs muntanyencs, i ben rabents i ardots (Mallorca).

**Carda** (*cabra*): grisa de pel (Manacor).

**Durada de la vida**: les cabres solen viure devers dotze anys (Mallorca).

**Recordell**: el cabrit nat de segona ventrada dins un mateix any. Per això el cabrit *tardà*, que neix *tardà*, s'anomena *recordell* (Mallorca).

**Recordellar**: emprenyar-se i parir la cabra per segona vegada dins un mateix any (Mallorca).

**Redòs**: en pren la cabra d'una roca, revell, cova o parbacana de penya quant se tem que ha de fer mal temps. Prou que ho coneixen les cabres en haver-se de desbaratar el temps.

**Fort** (*de les cabres*): el punt aspre a on les cabres prenen redòs per que no les apleguin (Manacor).

**Fortí** (*de les cabres*): lo mateix que *fort* (Manacor).

**Vel·ladora** (*cabra*): les cabres muntanyenques sempre en tenen una qui vel·la per avisar les altres si colombra negú que s'hi arrambi per aglapir-les. Si veu cap senya dolenta, enverga bel i les altres i ella fugen come llampecs (Manacor).

## II

### Despulles

- a. —**Pell**: la despulla caporal de la cabra és la *pell*, que l'aprofiten de moltes maneres; en fan:
1. **Pellices**: la *pel·liça*, per esser bona de tot, ha d'esser de boc; les de pell de cabra així mateix són bones, pero no tant. L'animal, per anar bé, ha d'esser mort dins el novembre o desembre, perque llavò la pell té *llanilla*, que és una *pelussa* molt fina que està pel mig del pel i que clou tant que l'aigua, per molt que ploga, no arriba mai an el cuiro, quant i més travessar-lo. La pell l'han *d'assaonar*. Les *pellices* de *pell de cabra* les solen dur al·lots o gent de feina. Per la *Muntanya* (Mallorca) en duen tots els treballadors del camp, i les solen fer dels *odres* que vessen; regularment en deixen pagar dues pessetes; los posen argila per llevar-los l'oli que duen de quant eren *odres*. La *pellisa* és una gran defensa contra la pluja, perque, per forta que sia, mai l'atravessa.
  2. **Bossa per tabac**: la solen fer de *pell de cabrit* que muira de la naixor; també en fan de pell de ca i de *vell-marí*, que és una pell finíssima.  
[317]
  3. **Odres**: les fan de pell de cabra; li treuen la pell sencera, sensa fer-hi altre tall que el del coll i dels potons. Giren la pell, que així du el pel dedins; li posen sal a la banda que tocava la carn; fermen ben fort cada cap de cama amb un botó de collada, per que l'oli no hi surta, i deixen una cama que la pugan desfermar, per on fan ratjar l'oli, en voler buidar l'*odre*, que l'umplen pel *coll*. L'*odre* sol tenir de cabuda *sis gerres*(Mallorca).
  4. **Vestits d'homo** (*per hivern*): per la *Muntanya* (Mallorca) n'hi ha que se fan un jac i uns calsons de pell de cabra per anar calents i que la pluja no los entri mai. ¡Ja està ben pensat!
  5. **Cuixals**: veiau allò que deim, mes amunt, d'aqueix abric davanter.

6. **Veletons** (*per bísties de carretó*): els fan de pell asonada i les posen dalt la bístia enganxada en el carretó per defensar-li l'esquena, si fa cap ruixada forta d'aigua, anant de camí.
  7. **Pelleta de falda**: pell de cabrit o cabrida que les dones que alleten, la se posen dalt la falda en donar mamar o servir l'infantó, per que si hi fa les feines, no els solli la roba.
  8. **Pell-catifa**: en posen davant els canapès, abaix del llit, davall les taules, per tenir els peus calents (Mallorca).
  9. **Bossots o taleques** per pastors, cabrers, garriguers, oguers, cassadors: solen esser totes de pell de cabra asonada (Mallorca).
- Capells** (d'homo): n'hi ha que en fan de *pel de cabra* (Mallorca), i ben forts que són, si el que los du hi té esment.
- b. —**Xerri**: excrement, fems de la cabra (Ribera del Sió i del Llobregós).

---

### Notes Bibliogràfiques (317-321)

46. —**Almanac Català per l'any del Senyor 1917**. | —Nicolau Ponceu, Impressor, Igualada (Barcelona). —Un bloc de 367 fulles de 229 x 161 mm.

No du nom d'autor, però sabem que és de Mn. Frederic Clascar, que ens n'ha enviat un exemplar que li agraïm de tot cor. Cada fulla du un gravat d'un monument arquitectònic, escultòric o pictòric de Catalunya (367 monuments catalans! com [318] qui no diu res), i abaix la cifra del dia i l'indicació del mes i dia de la setmana, el nom dels sants de tal diada, i l'hora de sortida i posta de sol, i la lluna, tot en català, com és bo de veure. Es un bloc elegant, senyorívol, amatent, que fa *comprera*. ¡Hala catalans, tocats de bon gust, si li acabau a Mn. Clascar els pocs exemplars que n'hi romamen! ¡Ara que n'hi ha!



47. —*Emili Vallès* | **Apología de la** | **Llengua Catalana** | *Discurs inaugural del curs acadèmic de l'Institut | de Cultura i Biblioteca popular per la dona, del | dia 1r d'octubre d'enguany.* | —Barcelona | MCMXVI. — 54 planes de 198 x 127 mm.

Agraïm a l'autor l'exemplar que ens ha dedicat d'aqueix aixerit opuscle, molt ben estampat, però encara molt més ben pensat i engarbullat de part dedins. Encara ens trobam en ple període apologètic de la nostra Llengua, volem dir que encara ens cal fer-ne la defensa i presentar-la tal com és de pol·lent, senyorívola, opulenta, estrenua, corprenidora i magnànima, sobre tot per sos fills que no se'n empegueeixen, que's porten envers d'ella come bons fills. Cal encara guanyar-li molts de cors catalans, que no fan per ella ni la mitat de la mitat de la mitat de lo que haurien de fer. Per això feu molt bé En Vallès de cantar, devant les alumnes d'aquell benemèrit *Institut*, les excel·lències i eminències de la nostra gloriosa i benvolguda Llengua Catalana. Tot n'hi sia enhorabona.

48. —**Mes de Maria casolà** | *Compost damunt un que | n'ordenà un Pare de la | Companyía de Jesús* | —Inca | Estampa d'En Miquel Duràn | 1917. —Un opuscle de 79 planes de 156 x 102 mm.

Grans mercès de l'exemplar amb que ens ha obsequiats l'autor d'aqueix gentil opuscle, En Miquel Duran d'Inca, que ha tengut tranc per engarbullar un *Mes de María* lo més escaient, ple de pietat, que fa estimar la Mare de Deu i venir ganes d'honrar-la amb el poètic exerciu del *mes de maig*, que delita i fa xalar tantes d'ànimes humils, que són les predilectes de la Gràcia de Deu. En Duran ha fet allò que haurien de fer tots els qui poren: compondre llibrets per totes les devocions i exercicis piadosos populars, i compondre-los en la llengua del poble, que el poble hi arrib,

que los entenga i los puga ensaborir. Això ha fet En Duran, donant-mos un *Mes de Maria* curtet i gustoset, en català de Mallorca, clar i llampant, net de tota mettàfera forasterenca. Tot li siga enhora-bona i que aviat n'hi poguem donar una altra, volem dir, que n'engarbull i en [319] públic d'altres de llibrets tan galanxons com aqueix *Mes de María casolà*.

49. —*Ivon L'Escop* | **El Llibre de les Dones** | —Barcelona: 1917. — Un volum de 208 planes de 200 x 133 mm.

També agraïm de tot cor a Mn. Aragó (Ivon L'Escop) l'exemplar d'aquest formidable al·legat contra la blasfèmia, flastomia i renec, que tan benemèrit patrici acaba de publicar endressat a les *dones* per que aquestes s'armin totes contra el *mal-parlar* i arribin a esveïr-lo de rel de tots els dominis de la nostra llengua. Deu faça que sia prest. Amèn. Dins aqueix llibre Mn. Aragó se demostra una volta més orador de gran volada i de molts remeis i *cum-quibus* dialèctics, contundents, aclotelladors, irrefregables, i que los sap descapdellar en rierades de catalanidat ben rimada, amb gran galania, esponera, tòria i netedat del llenguatge. ¡Endavant, bon amic, per tan bon carrerany! cap a la purificació, dignificació i ennobliment del nostre parlar! ¡Donau-los-ne de ventim i tronc i calça d'arena an els mals-parlants, que tant sollen, botxinetxen, atabuixen, capfiquen, deshonren i mascaren la nostra llengua i la nissaga que la té per verb de la seua alta espiritualitat!

50. —**Catalec dels llibres, pergamins i documents antics** | **de l'Arxiu Municipal** | **de la Ciutat de Valls** | *Ordenats i catalogats per* | *D. Fidel de Moragas i Rodes* | *Conceller de la ciutat,* | *Corresponent de* | *la «Real Academia de Buenas Letras* | *de Barcelona»* | —Imprenta de Eduard Castells. Valls | 1916. —Un volum de X + 222 planes de 240 x 184 mm.

L'honorable D. Fidel de Moragas de Valls és un benemèrit de la Patria i de la Llengua en grau superior. Per l'*Obra del Diccionari* ens envià devers deu mil cèdules, plenes de paraules tretes de documents antics, una de les contribucions més esplèndides de la nostra *Calaixera*. Dalt el setmanari *Patria* de Valls no s'atura de publicar escorcolls fets dins l'arxiu de la ciutat, de lo més interessant per l'història pàtria i per la Llengua. Mesos enrera ha donat a llum el llibre el nom del qual encapsala aqueixa nota, el *catàlec dels llibres, pergamins i documents* de dit *Arxiu*, tot ben especificat i espinzellat, transcrivint paraula per paraula el títol de cada document i donant-ne totes les entre-senyes, amb lo qual ha prestat un nou servici a la Llengua i l'història de Catalunya, donant a conèixer aqueixa bella partida de fonts de vida catalana. Que Deu nostre Senyor conservi molts, ben molts d'anys an En [320] Fidel de Moragas la vida i el delit per que puga seguir servint i enaltint tan profitosament la Pàtria dins els dos caporals sementers de la Llengua i de l'Història. ¡En-hora-bona, amic del cor, i endavant!

51. —**Arxiu d'Etnografia i Folklore | de Catalunya** | *Director-Fundador* | *Dr. T. Carreras i Artau* | *professor de la Càtedra d'Ètica Facultat de Filosofia i Lletres* | *de la Universitat de Barcelona* | **Estudis i materials** | **Núm. 1.** | *Curs de 1915-1916* | —Barcelona | MCMXVI. —Un volum de 120 planes de 242 x 180 mm.

Agraïm l'exemplar d'aqueixa obra amb que l'autor ens ha favorits. Es una bona obra això que fa el Dr. Carreras i Artau per la Pàtria i per la Llengua, i bé mereix que li aidin tots els bons catalans. Per això li enviàrem els nostres toms de *Rondaies*, la taula de les quals posa davant de tot, i amb això ens consideram ben honrats. Amb això de *rondalles* i de *sabiduria popular* hi ha a Catalunya molt de camp per córrer. ¿Qué és Mallorca devora el Principat en punt a grandària? Molt poca cosa. ¿Com

idò nosaltres hem pogut publicar un aplec de *Rondaies*, replegades just a Mallorca, que umplen set toms, de més de trescentes planes quiscún, i encara en tenim de replegades per tres o quatre toms més? ¿Com és que l'aplec més gros publicat an el Principat, el d'En Maspons i Labrós, just és de tres toms? Senzillament, que els *folkloristes* del Principat han tenguda una mica més de sòn que nosaltres! iO Dr. Carreres i Artau! iveiau si los desxondiu i los feis fer allò que la dignitat i bon nom de Catalunya demanen i els cal!

52. —**Jesús Mestre** | *Lliçons i Escenes | de l'Evangelí | Ofertes al nostre poble cristià il·lustrat* | P. Lluís Vidal, S. J. | —Estampa de F. Altés | Barcelona. —Un volum de 629 planes de 166 x 112 mm.

Saludam de bon cor l'aparició d'aqueix llibret, tan sustanciós, tan llecoròs, tan afuat, tan insinuant, tan amatent en tots conceptes, pel bessó, per la clovella, per allò que diu, per la manera com ho diu: és tota la sustància de l'Evangelí, totes les coses que els Evangelis contenen que digué el Bon Jesús, i que aqueix llibret les presenta compartides en capítols i punts ben espinzellats, brunents i llampants. Llibres així ha mester la literatura catalana per atènyer l'integritat que tots sos amadors i entusiastes somniam. No oblidem que la literatura catalana l'han de fer integral, no els nostres veïns, sino els catalans, i le hi hem de fer amb obres i no amb desigs ventolans, buits i xorcs. El P. Lluís Vidal amb aquest darrer llibre seu ha [321] demostrada una volta més la seua vocació d'escriptor asceta de bona cepa. Doncs ique segueisca endavant sense desmaiar, sense afluixar cap punt mai! per Deu! per la Pàtria! per la salvació de les ànimes! ¿Hi pot haver bandera més simpàtica per un fill de St. Ignasi? —Aquest llibret del P. Vidal ofereix l'aventatge de que darrera de tot du una distribució de capítols per que puga servir come *llibre de meditacions* i de *lectura espiritual* per la vida de cada dia i llavò pel temps d'*Exercicis Espirituals*. Beníssim!

53. —**Exercicis Espirituals | de | St. Ignasi de Loyola** | *Fundador de la Companyia de Jesús | Traducció Catalana | del | P. Lluís Vidal, S. J.* | —Barcelona | Editorial Ibèrica | Balmes, 87 | 1913. —Un volum de 100 planes de 164 x 108 mm.

Quant sortí a llum aquest llibret, el Rt. P. Vidal feu la finesa d'enviar-mos-ne un exemplar, que ens arribà, però ens desaparegué, no sabem com, i ens fogí del cap també el nom del qui el mos enviava, i romanguérem impossibilitats de donar-ne compte. No fa gaire que aclarírem que qui ens havia feta tal finesa, era el simpàtic P. Vidal, posant-mos de bell nou dins les mans la gentil versió catalana del famosíssim llibret dels *Exercicis de St. Ignasi*, que tants de milenars d'ànimes ha encaminades i encamina a Deu de cap a cap de mon. Un llibre així, escrit dins el cor de Catalunya, a Manresa, calia girar-lo en català, allà on se troba girat en casi totes les llengües que's parlen damunt la terra. Era un dever dels Jesuïtes catalans girar en català el *Llibre dels Exercicis Espirituals* de l'incomparable Fundador de la Companyia de Jesús. Aqueix dever l'ha cumplit sobiranament lo Rt. P. Lluís Vidal, tan benemèrit ja de les Lletres Catalanes pel bell esbart de llibrets ascètics que ha publicats en la nostra Llengua. Que Deu nostre Senyor li conserv molts d'anys la vida, la salut, el delit i la gracia per poder-ne escriure i publicar molts més. Amèn.

---

Així mateix és anar enrera! (321)

El darrer *Butlletí de Dialectologia Catalana* que ès sortit fins avui (6 d'agost) ès el de janer-juny de 1816 [sic per 1916]. Tal endarreriment ¿ès degut a falta d'original de sos redactors o a altres coses? Se dega a lo que se dega, ès massa tot un any d'endarreriment. [322]

## Escorcolls toponímics i gentilicis (322-324)

### I

#### **Noms de lloc i llinatges que inclouen formes verbals**

*Agafa-pobres* (tanca de N'): Eivissa.

*Agafa-l'ase* (Palanca d'). —Garrotxa (província de Girona).

*Agafa-llops* (Coll d'). —Vallespir.

*Aigua-neix* (Port d'). —Devers Puigmal.

5. *Arranca-fels* (Coll d'). —Devers Camprodon.

*Alsa-li-cames* (Molí d'). — Olius (devers Solsona).

*Arranya-gats* (Pedra dreta de). Espolla (província de Girona).

*Aigua-barreja*: entrefoc del Fluvià amb la riera de Bianya, devers Olot.

*Bell-estar*: vila devers la Seu d'Urgell.

10. *Ben-avent*: vila, devers Tremp.

*Bufa-brou* (Ca'n): Eivissa.

*Bellver*: vila entre Seu d'Urgell i Puigcerdà; castell de devora la Ciutat de Mallorca; masia de Sant Llorenç des Cardassar (Mallorca). *Ver* és una forma antiga, contreta, de *videre*. L'italià té el *Belvedere* (= mirador); a la província d'Osca hi ha una vila anomenada *Belveder*, devora Campo, i llavò n'hi ha una altre de nom *Belver* a la província de Zamora. Tot això prova allò que deim que aquí *-ver* és un infinitiu antic de *veure* < *VIDERE*.

*Benajam* (Ben-*hajam*): llinatge menorquí i mallorquí.

*Beu-l'aigua*: llogaret de Sant Martí del Bas (província de Girona). A Itàlia hi hagué la noble família *Bevilacqua*.

15. *Biu-l'aigo* (Ca'n): llocarró de Manacor. Se veu que originariament era *Beu-l'aigo*.

*Bufa-vents* (Pla de). Devers Ripoll.

*Banya-loques* (Riera de ). —Llagostera (devers la Selva).

*Bisa-roques* (Puig de les). Devora Olot. Abisar (afonar, enfonzar) ès viu a Mallorca.

*Bufa-ganyes*: llogaret de Santa Cristina d'Aro.

20. *Buida-sachs* (Quadra de). —Alt Berguedà.

*Canta-llops*: vila pirenenca, devers la Jonquera. *Canta* diuen si ès una rel *celta*, que vol dir penya, roca.

*Caga-xades* (Ca'n): casa de Lluçmajor (Mallorca).

*Caga-llops* (Puig de). —Vallespir.

*Castell-serà*: vila (província de Lleida).

25. *Caga-loca*: redol de cases (Mollet de l'Empordà).

*Cloca-l'ou*: llogaret devers Olot. A Mallorca ès viu lo verb *aclocar* (esclafar, acopar).

*Canta-perdius* (Clot de). —Veciana (província de Barcelona).

*Canta-corp* (Serra de). —Cabacés (Priorat).

*Colla-gats* (Congost de). —Pallars.

30. *Dur-hi-blat* (So'n): llocarró de Manacor.

*Dus-fort*: llogaret devers Calaf (província de Barcelona).

*Escorna'l-bou* (Vilanova d'). Província de Tarragona.

*Estaràs*: poblet devers Cervera, província de Lleida.

*Escanya-ca* (S'): hizenda. Eivissa.

35. *Escorxa-cans* (Ca-N'): Eivissa.

*Fontajau* [Font-*hajau*] (St. Pons de): llogaret de Talaià (província de Girona).

*Grata-llops*: vila del Priorat. [323]

*Grata-còs*: llin. de Girona.

*Gita-riu* (Cingles de ). —Garrotxa.

40. *Guarda-si-venes*: llogaret de Guissona. En l'acta de consagració de l'església de Guissona (any 1099) figura aqueix llogaret amb lo nom *Guarda-si-veniunt*. C. Rocafort, *Geografia General de Catalunya, Prov. de Lleida*, p. 413.

*Hi-era-de-massa* (Coll d'). —Vidrà, devers Ripoll.

*Lliga'l-bé* (Torrent de): prop de Barcelona.

*Mata-galls* (Cuculla de). —Devers Montseny.

*Mata-ronyes* (Forn d'En). —Manacor.

45. *Mira'l-camp*: vila de la província de Lleida.

*Mira'l-peix*: llogaret de Tiurana (província de Lleida).

*Mira-vall*: llogaret (Pla d'Urgell).

*Mira-vella*: llogaret d'Oliola (devers Solsona).

*Mira-mar*: masia entre Valldemossa i Deià (Mallorca); llogaret de Figuerola, devers Valls.

50. *Menja-rotes* (Ca'n): Eivissa.

*Mira-vet*: vila devers Gandesa. A Mallorca de *l'abet* en diuen *vet*.

*Mas-patiràs*. —Orsavinyà (província de Barcelona).

*Mira'mb-ell* (Torrent de). Devers Calaf.

*Mira-tell* (Torrent del). —Alt Berguedà.

55. *Mira-pols* (Castell de). Devers Peralada.

*Mira-vert* (Quadra de): llogaret de Senterada (província de Lleida).

*Mira-ver*: llogaret de Pinell (devers Solsona).

*Mata-pollastres* (Font de). —Montbui (província de Barcelona).

*Mata-bou*: redol de cases de Parlavà, província Girona.

60. *Mata-mors*: riera devers Banyoles, província Girona.

*Parla-va*: poble, província Girona.

*Pitja-paia* (Ca'n): casa de Lluçmajor.

*Pinta-moneies* (Ca'n): casa de Lluçmajor.

*Pica-moixons*: vila (província de Tarragona)

65. *Plega-mans* (Castell de). —Província de Barcelona.

*Para-cols* (Castell de): Conflent.

*Prova-dones*: llogaret de Fontcoberta, província Girona.

*Pixa-recons*: (Ca'n): Eivissa.

*Pix'ulives* (Ca'n): Eivissa.

70. *Pela-perxes* (Ca'n): Eivissa.

*Pica-ferro* (Ca'n): Eivissa.

*Pela-galls*: llogaret de Pellargues (província de Lleida).

*Passa-pera* (Riera de). Devers Sant Feliu de Guíxols.



*Passavant*: llogaret (província de Barcelona).  
75. *Planta-l'amor* (Capella de). —Santa Eugènia de Berga, prop de Vic.  
*Passanant*: vila devers Montblanc.  
*Riuràs*: llogaret de la Pera, província Girona.  
*Roca-llaura*: llogaret de Vallbona de les Monges (Segarra).  
*Robau*: llogaret de Villa-llobrega (devers Girona).  
80. *Salta-gat* (Bosc de): entre Ribes i Cerdanya.  
*Sent-fores* (St. Martí de): poble, província de Barcelona.  
*Tanca-la-porta* (Coll de). —Alt Berguedà.  
*Trenca-brassos* (Punta de). —Golf d'Empúries.  
*Torna-bous*: vila del Pla d'Urgell.  
85. *Torna-fort*: llogaret de Soriguera (província de Lleida)  
*Torrent-senta*: entre Gósol i Sant Llorenç de Piteus.  
*Torra-neules* (Coll de). Devers Núria.  
*Torra-pipes* (Molí d'En). —Manacor. [324]  
*Treu-paia* (Ca'n): casa de Manacor.  
90. *Trenca-barrals* (Penya de). —Montserrat.  
*Vila-robau*: província de Girona.  
*Vila-tenim*: província de Girona.  
*Vilanant*: poble, província Girona.  
*Venta-farines*: endret d'Almacelles (província de Lleida).

---

†

Amics morts (324-335)

**En Francesc Montsalvatge**

Tornant dia 17 de juliol de la nostra eixida a Eivissa, trobarem dalt la taula un munt de periòdics que ens esperaven, arribats aquí després del 26 de juny que ens esquitxàrem an aquella illa. Entre aqueis periòdics afinam *El Deber* d'Olot de dia 7 de juliol, l'obrim per veure que duia, i ens

trobam amb la nova feresta de que dia 30 de juny a Girona passà  
repentinament d'aquesta vida el nostre estimadíssim amic En Francesc  
Montsalvatge i Fosses, benemèrit de la Patria i sobiranament benemèrit  
de la nostra Història. Bé el coneixen tots els afectats i entesos d'història  
catalana, i l'admiren i el veneren i li estan agraïdíssims pel gloriós i  
pol·lent esbart de volums que ha publicats, **vint i cinc** com qui no diu res,  
tot d'escorcolls propis i de primera mà sobre l'història de les diferents  
encontrades gironines. Tots aqueis volums les mos envià En Montsalvatge  
en diferents ocasions i desde aqueixes columnes li expressàrem diferents  
voltes el nostre agraïment més coral (veiau BOLLETÍ T. II, p. 211; T. IV,  
p. 162, 311, 313, 404; T. VI, p. 129; T. VII, p. 64, 293). Grossos i  
extraordinaris són els serveis que En Montsalvatge ha prestat amb les  
seues publicacions a l'Història i a la Llengua Catalana; molt tenen que  
pouar-hi l'historiograf i el filòleg romanista que vulla enfondir en l'estudi  
de la nostra Llengua; per tot això li han d'estar regonegudíssims tots els  
amadors de tal Llengua. Com un homenatge a la seua venerable memoria  
i per que consti una volta més l'indiscutibilitat dels mèrits extraordinaris  
d'En Montsalvatge i Fosses devant la Pàtria, transcrivim aquí la taula de  
totes les seus obres:

I. **Besalú** | *Su Historia, sus Condes, su Obispado | y sus [325]  
Monumentos.* | —Olot | 1889. —T. I, 311 planes en 4t; T. II (Olot, 1890),  
de 282 planes en 4t.

II. **Santa Pau** | *y lugares que componían su antigua | Baronía.* | —  
Olot | 1891. —Un volum de 284 planes en 4t.

III. **Ridaura** | *y su monasterio de Santa María.* | —Olot | 1892. —Un  
volum de 244 planes en 4t.

IV. **El | Vizcondado de Bas** | —Olot | 1893. —Un volum de 144 +  
96 + 4 planes en 4t.

V. *Monasterios | del | antiguo Condado de Besalú |* (**San Pedro de  
Camprodón**) | —Olot | 1893. —Un volum de 148 + 47 planes en 4t.

VI. *Monasterio de* **Sta. María | de | Arles** | —Olot, 1896. —Un  
volum de 116 + 115 planes.

VII. **San Andrés de Sureda | y | San Quirico de Colera.** | —Olot, 1896. —Un volum de 194 planes en 4t.

VIII. **San Martín de Canigó.** —Olot, 1899. —Un volum de 316 planes en 4t.

XI. **Geografía Histórica** | *del | Condado de Besalú* | —Olot | 1899. —Un volum de 384 planes en 4t.

X. **Colección | Diplomàtica** | *del Condado de Besalú.* | —Olot | 1901. —T. I, de 583 planes en 4t. —T. II (Olot, 1902), de 626 planes en 4t. —T. III (Olot, 1906), de 447 planes en 5t. T. IV (Olot, 1908) de 456 planes en 4t. —T. V (Olot, 1908) de 429 planes en 4t.

XI. **Los Monasterios | de la Diócesis Gerundense** | *Rectificación a los abaciologios | publicados por el P. Jaime Villanueva | en su | "Viaje literario a las iglesias de España"* | —Olot, 1904. Un volum de 487 planes en 4t.

XII. **Nomenclator Histórico** | *de las | iglesias parroquiales y rurales, santuarios y capillas de la | provincia de Gerona* | —Olot | 1908. —T. I, de 349 planes en 4t. —T. II (Olot, 1909) de 340 planes en 4t. —T.III (Olot, 1910) de 260 planes en 4t.

XIII. **El Monasterio | de | San Pedro de Casserras** | —Gerona | 1910. —Un volum de 132 planes 4t.

XIV. **El Obispado de Elna.** —Olot, 1911. —T. I de 404 planes en 4t. —T. II (Olot, 1912) de 426 planes en 4t. —T. III (Olot, 1914) de 644 planes en 4t. —T. IV (Olot, 1915) de 418 planes en 4t.

XV. **Els Remences.** Palafrugell, 1908. —Un volum de 166 planes de 186 x 128 mm.

Això és la producció historiogràfica d'En Montsalvatge. ¿Qui de tot Catalunya en pot presentar cap de tan nombrosa, voluminosa i bufarella? ¿Què deim de Catalunya? D'Espanya i [326] tot ¿quin dels historiografs actuals ha publicada tanta cosa d'història, treta directament dels arxius, com ho ha fet En Montsalvatge? No en sabem cap dins Catalunya ni dins Espanya que'l contrapàs ni l'igual ni li arrip d'un bon tros. Sí, Catalunya i sobre tot la regió gironina tenen un deute gros davant En Montsalvatge.

No fer qualcom en recordança d'ell, no rendir un homenatge congruent a la seua honorable i veneranda memoria seria un oblit, una desatenció i un desagraïment altament impropï d'un poble digne.

Com *El Deber* d'Olot no dona altra clarícia de la mort ni de la vida d'En Montsalvatge, sino que se morí repentinament dia 30 de juny, ni hem vist cap periòdic de Girona ni d'altra banda que en diga res; i —com nosaltres no parlàrem mai amb ell més que una volta l'any 1900 a Besalú i sols comunicàvem amb ell quant ens enviava els seus llibres; que li donàvem les gracies, —no sabem quina edat tenia ni en porem donar altres entre-senyes, sino que era una excel·lent persona en tots conceptes, molt estimat i considerat per tot allà on habitava, home de bé a carta cabal, bon català i bon catòlic, d'aquells que no se'n empegueeixen ni mai fan flaca. ¿Què més hem de dir d'En Montsalvatge? Que parlin els amics de Girona qui el coneixien d'aprop i en poren dar bon testimoni. Per la nostra part enviam a la seua honorable família el nostre condol més coral.

---

### **Exm. Sr. N'Enric Prat de la Riba**

Una desgràcia immensa acluca de bell fresc el cor de Catalunya. Ja ho sabeu: dia 1 d'agost a Castellterçol, a la mateixa casa a on era nat, entregà l'ànima a Deu aquell home inefablement extraordinari, Columna de la Pàtria, Arbre-Mestre del nostre Reneixement, Definidor i Oracle suprem de la sana Doctrina Nacionalista, Capdavanter de tot el Moviment reconstituïdor de Catalunya, Plasmador i Paràclit de les nostres Institucions de Cultura, Caporal de tots els bons patriotes, l'Exm. Sr. N'Enric Prat de la Riba. No, no hi ha dolor prou greu ni llàgrimes prou valentes per plànyer ni per plorar així com caldría aqueixa pèrdua que acaba de sufrir la Pàtria Catalana. Raó tenim de plorar amb tota l'ànima. Tot rendint an el mort l'esplaiador tribut de llàgrimes, brollades de lo més

endins del cor, per justificar-les diguem qualque cosa de la grandesa [327] excepcional i transcendental d'En Prat, així com nosaltres el vérem desde el primer moment que de prop el coneguérem, fa una quinzena d'anys.

Nat a Castellterçol dins el novembre de 1870 i apreses allà les primeres lletres, fa a Barcelona amb gran lluïment la Segona Ensenyança i cursa la carrera de Lleis a l'Universitat de Barcelona. Essent estudiant primerenc, el presenta En Picó i Campamar an el *Centre Escolar Catalanista*, i allà se fa amic coral d'En Duran i Ventosa, d'En Puig i Cadafalch, d'En Verdaguer i Callís, d'En Cambó i d'altres futurs caps-pares del Catalanisme. Tant resplandía entre tots ells, que l'any 1890, an els vint anys, ja el fan President de dit *Centre*, i come tal demana a la Diputació de Barcelona que crei i sostenga una càtedra de Dret Català. La Diputació no el s'escolta perque estava en poder dels filisteus i cacics del Centralisme. L'any 1891 se funda la famosa *Unió Catalanista* i n'ès Secretari el jovenet Prat, que pren una part principalíssima en la discussió i redacció de les BASES que l'any vinent se discutiren i votaren, intervenint-hi ell, a Manresa en la gran *Assamblea de Delegats* de les ramificacions que l'*Unió Catalanista* tenia dins casi tot Catalunya i que s'anomenaren les *Bases de Manresa*. L'any 1893 publica dalt *La Renaixensa* dos articles molt afuats contra el desgavell centralista i en defensa de la personalitat ètnica catalana; l'any següent dona a llum amb En Pere Muntanyola el celebèrrim *Compendi de la Doctrina Catalanista* exposant clar i llampant, tot dret, sense cap revolteria, els principis fonamentals del nacionalisme català i les raons històriques i ètniques que el llegeïmen i l'imposen. L'any 1895, Llicenciat ja a Barcelona i Doctorat a Madrid en Lleis, entra de ple en la vida activa de la política, organisant una campanya per apoderar-se els catalanistes de les Corporacions Caporals de Cultura de Barcelona, conseguint ensenyorir-se aviat de l'*Ateneu* i de l'*Acadèmia de Llegislació i Jurisprudència*, fent-hi elegir President allà n'Àngel Guimerà i aquí En Joan Permanyer. Més envant s'ensenyorí de la *Societat Económica d'Amics del País*, de la *Reial*

*Acadèmia de Bones Lletres* i dels altres Centres culturals de efectiva importància de Barcelona. De l'any 1895 a 1897, essent redactor de *La Renaixensa*, sostén fibladores polèmiques doctrinals, que li donen gran prestigi entre els catalanistes i escampen rius de llum nacionalista, preparant futures victòries. L'any 1896 el fan Secretari de l'*Ateneu*, essent-ne President el famós Valentí Almirall, i dia 10 de febrer de 1897 hi dona una conferència, verament magistral, [328] sobre *El fet de la nacionalitat catalana*, que més envant constituí els capítols V, VI i VII de *La Nacionalitat Catalana*, la seua producció literària capdal. Poc després de tal conferència, els caps-pares del catalanisme li comanen la redacció del *Missatge an el Rei Jordi I de Grècia* per esser sortit en defensa dels grecs de Creta contra els turcs, formulant En Prat dins aquell *Missatge* tota la doctrina nacionalista, promovent gran avalot dins la Prensa de Madrid, constant a l'autor un procés i a *La Renaixensa* una suspensió (dia 13 de març, 1897). Fort En Prat amb sos companys de l'antic *Centre Escolar* i amb En Manyé i Flaquer en que els catalanistes havien de prendre part en les eleccions municipals de 1897 i oposant-s'hi En Guimerà i N'Aldavert amb *La Renaixensa*, va desistir d'anar llavò a tal lluita, però se confirmà més que mai en la convicció de que calia fundar un diari català de lluita i prendre part en totes les eleccions per apoderar-se dels Ajuntaments, de les Diputacions i de les Corts. Mentres covava dins son esperit la realització d'aqueixes dues grans idees, publica desde 1895 a 1900 dalt la *Revista Jurídica de Cataluña* unes *Miscelàneas jurídicas*, bufarelles ferm, i tot un enfilall d'articles *de pua catalanista* d'allò més fiblador, entre altres: a) *La Noblesa Catalana* (5 juny 1897) dalt *Veü de Catalunya*, a les hores setmanari; b) *La Nacionalitat i l'Estat* (11 agost 1897) dalt les *Quatre Barres* de Vilafranca del Penedès; c) un discurs (27 mai 1897) an el *Centre Catalanista* d'allà mateix sobre l'*Unió Ibèrica*; d) un discurs sobre l'esperit de l'Edat Mitja en la vel·lada que la Jovintut Catòlica de Barcelona celebrà en honor de l'Immaculada dia 13 de desembre de dit any.

Amb això vé la desfeta colonial l'any 1898 i L'*Unió Catalanista* dona dos manifestos que feren gran renou i dugueren molta coa; los redacta En Prat: el de 12 de juny, que el firmen 36 associacions i 16 periòdics catalanistes, demanant la pau d'Espanya amb els Estats Units i l'Autonomia de Catalunya; i el de 22 de novembre, motivat per la carta del General Polavieja an En Domènech i Montaner, prometent la concessió de reformes concretes en sentit autonòmic a favor de Catalunya. Dins aqueix *Manifest* sortí per primera volta la tendència *evolucionista i moderada* d'En Prat, discordant del sentit intransigent, del *tot o no res*, d'En Permanyer, En Guimerà, N'Aldavert i demès elements predominants de *La Renaixensa*. No hi havia altre remei que separar-se les dues tendències i treballar quiscuna segons la respectiva manera de veure per atènyer el [329] triomf definitiu de Catalunya. D'aquí nasqué *La Veu de Catalunya*, diari (1 janer 1899), de la qual fou Director En Prat, fent-hi tot un carrerany de campanyes polítiques memorabilíssimes que posaren a gran altura el diari i el donaren una força fora mida an el Catalanisme. L'any 1901 logra En Prat la fusió del *Centre Nacional Català* (els elements evolucionistes i moderats separats de *L'Unió Catalanista*) i l'*Unió Regionalista* (amics d'En Polavieja), formant *La Lliga Regionalista*, de la qual fou primer president el Dr. Robert. A les hores En Prat convencé els elements que el seguïen de que havien d'anar a les eleccions legislatives que hi hagué pel maig d'aquell any (1901); el creuen, i surten diputats per Barcelona N'Albert Rossinyol, el Dr. Robert, En Domènech i Montaner i En Sebastià Torres. Dins el març de 1902 *La Veu* reproduïx un article d'un diari de Perpinyà sobre el moviment dels vinyaters del mig-dia de França; i els de Madrid ho prenen tan tort, que processen En Prat i el posen a la presó. Allà dins contreu una malaltia; el treuen aviat, i aquí fonc que el tractàrem per primera vegada, havent-mos distingits sempre amb la seua coral amistat, molt més que no mereixíem.

Però aquella traidora de malaltia, lluny d'afluixar i d'abolir-se, reprengué de mala manera, obligant En Prat a decantar-se de tota intervenció en la política per espai de dos anys, anant-se'n an el Sanatori

de Deurtol (Suïssa), a on li costà ferm de curar-se. La curació no arribà a esser completa ni d'un bon troç; encara que s'apadessàs fort, hagué d'anar sempre molt alerta i guardar mil prevencions per poder tirar endavant, treballant heroicament per la Reina de ses amors, Catalunya, desde l'any 1904, que el feren *Diputat Provincial* per Barcelona, reelegint-lo pel districte de Vic-Granollers en les eleccions de 1909, 1913 i 1917. Esclata allò de dia 25 de novembre de 1905 contra *La Veu* i *El Cucut*, se forma la *Solidaritat Catalana* i En Prat redacta el famós *Programa Mínim del Tívoli*, que tots els partits catalans fora el lerrouxista accepten, i guanyen les eleccions llegendatives de l'any 1907, conseguint l'obra d'En Prat una força estupenda en totes direccions. Sí, ell fou l'inspirador, impulsor i director de totes les campanyes polítiques de la *Lliga* desde l'any 1904 i de totes les eleccions que hi ha hagudes de llavò ensà, logrant crear aqueixa força política dins tot Catalunya, de tendència francament *tradicional, evolucionista i moderada*, la força política més grossa i més consistent que hi haja haguda mai a Catalunya. Allò que ha fet, fa i anirà fent, si Deu ho vol, aqueixa força. Per bé de Catalunya i d'Espanya i [330] per la causa de l'orde i de la prosperitat pública, està en la consciència i a la vista de tothom. —L'any 1906 publica En Prat la més famosa de les seues obres, *La Nacionalitat Catalana*, de la qual li feren l'any 1910 una segona edició-homenatge, i se'n escamparen milenars d'exemplars per tot arreu.

Concretant-nos an allò que En Prat ha fet come Diputat provincial, come President de la Diputació de Barcelona i come President de la Mancomunitat Catalana, hi ha tantes de coses a dir, que un s'hi pert. Dos anys fou just Diputat (1905-1907) i ja feu tres coses notables: 1a una proposició presentada a l'Assamblea General de Diputacions, celebrada a Barcelona dins el novembre de 1906, a on apuntà ja l'idea de la Mancomunitat, que en Maura l'any vinent, que era Poder, acceptà dins son *Projecte d'Administració Local*; 2a la Ponència de les Bases per la Reforma de l'Administració Local, aprovada en l'Assamblea de Bal·les de la província de Barcelona; 3a *Ponència sobre Ferro-carrils secundaris* a on



proposava la construcció de tot una xerxa de tals ferro-carrils per fer comunicar amplament totes les comarques catalanes i poder aprofitar tota llur riquesa i baldor.

Dia 24 d'abril de 1907 se constitueix la Diputació de Barcelona i fan President En Prat, i se'n desfà ell tan meravellosament que el reelegixen l'any 1910, 1911, 1913, 1915, 1917. Pren possessori de la Presidència l'any 1907 i amb un discurs que tira, dona el seu grandios programa de reformes i d'obres a fer que li bollien dins el cervell, i que ha tengut enginy i dits per realisar-les casi totes; allò que no ha fet, ès l'Estat Espanyol i la malignitat dels homes que no le hi han deixat fer. Als tres mesos d'esser President funda l'*Institut d'Estudis Catalans*, limitat totd'una a la *Secció Històrica-Arqueològica*, i dins el febrer de 1911 l'amplia, establint les *Seccions Filològica* i *de Ciències*, que emprenen amb gran braó i coratge llur estrenua i gloriosa tasca, cridant poderosament l'atenció dels Centres caporals de cultura de les Nacions que duen el cap davant de la Civilisació mundial. I tot seguit dona En Prat una altra passa de grossa transcendència: la fundació de la *Biblioteca de Catalunya*, anexa a l'*Institut d'Estudis Catalans*, que s'inaugura dia 29 de maig de 1914, contant ja més de 50.000 volums de Literatura i Ciències modernes, i un aplec notabilíssim d'incunables i manuscrits catalans, el més important que's conega.

No sols funda tals Institucions, sino una partida d'altres: a) el *Museu Social* amb una revista i biblioteca especial, el Secretariat d'Aprenentatge i la Bossa del Treball; b) organisa i [331] fomenta l'ensenyança tècnica i de caràcter pràctic amb obradors i laboratoris montats amb totes les exigències dels avenços moderns. Amb aquesta idea funda l'*Universitat Industrial*, que no n'hi ha cap a Espanya, adquirint per això el grandios edifici de la Fàbrica Batlló, a on instal·la tot seguit: *Escoles de tapissos, de filats, de tenyidors, d'estampació, de blanquers, d'Oficis de Construcció, de Bells Oficis* i *Escola Elemental del Treball*.

Ademés En Prat desde la Diputació ha donat gros impuls a a) l'*Escola d'Agricultura*, actualment la millor d'Espanya, que conta amb museus i

laboratoris, com no'n té cap Escola de l'Estat; b) *L'Escola de Funcionaris públics* per la preparació tècnica d'empleiats municipals i provincials; c) *L'Escola d'Art Dramàtic* per la formació d'actors i actrius del Teatre Català. d) A les *Cases Provincials de Caritat i Maternitat* crea *Escoles de la Doctora Montessori*, i amb l'Estat funda *l'Escola Espanyola d'Alts Estudis a Roma*, els millors i casi els únics deixebles de la qual són catalans. Crea el *Consell de Pedagogia* per cuidar de l'inspecció i millorament de les Institucions d'Ensenyança que la Diputació sostén i preparar les reformes que convenguen per la vida cultural catalana.

Altres obres ha duites a cap En Prat dins la Diputació: a) La Restauració artística i aprofitament del *Palau de la Generalitat* de Catalunya, a on estàn instal·lades gran part de les *Oficines Provincials*, *l'Institut d'Estudis Catalans*, la *Biblioteca de Catalunya*, la *Bossa del Treball*, *l'Escola de Funcionaris*; b) l'Unió dels Museus provincial i municipal per formar el *Museu de Barcelona*; c) les excavacions d'Empúries, d'una importància arqueològica fora mida; d) la publicació del *Catàleg de la Biblioteca Provincial de Música* (fondo Carreres); e) l'ampliació i la construcció de la xerxa de camins i carreteres dels pobles incomunicats de la província de Barcelona, que aviat no n'hi haurà cap sense carretera, allà on n'hi havia tants; f) la nobilíssima *Memoria* de 1910 sobre *obres públiques, cultura, beneficència i hisenda provincial*; g) les *Bases de la Mancomunitat Catalana*, aprovades de les quatre Diputacions del Principat, que entregà dia 8 de desembre de 1911 an En Canalejas, que llavò era Poder, i que les incorporà an el seu *Projecte de Mancomunitats* i les aprovà el Congrés i el Senat en el primer article, i que no fou llei perquè assessinaren En Canalejas dia 12 de novembre de 1912.

Pujat an el Poder En Dato, la darrería de l'any 1913 concedí per Decret la *Mancomunitat Catalana*, que En Prat amb els seus dugué a cap l'any 1914, sortint-se elegit President tot d'una, i ara meresqué que li tornassen elegir. [332]

Això és en resum lo que En Prat ha fet per Catalunya i per Espanya; però ara hem d'especificar allò que feu per la Llengua Catalana, per l'*Obra del Diccionari i de la Gramàtica*, per la filologia o ciència del llenguatge català. ¿Qui ha fet tant com ell? ni la mitat de la mitat de la mitat d'ell?

Quant lletgí les nostres *Questions de Llengua i Literatura Catalana* contra En Menéndez Pidal, a on exposàrem els principis capdals de la sintaxis catalana, en romangué tan convençut que ens donà paraula de que *La Veu* observaria aquells principis, i ben resolt que estava de fer-ho tenir ver, però llavò sortiren emperons massa grossos que no era prudent afrontar. Movem l'any 1904 de fer el *Congrés de Sintaxis*; modifícam l'idea proposant el *Congrés de la Llengua Catalana*, i En Prat ens fa costat en tot i per tot, logrant-mos deu mil pessetes de subvenció de la Diputació per tal obra i encarregant-se ell d'un dels *temes* de la *Secció Jurídica* que convertí en *Comunicació: Importancia de la Llengua dins el concepte de la Nacionalitat*. Possesionat de la Presidència de la Diputació, ens oferí tota la seva influència allà dins a favor de l'*Obra del Diccionari* i de tota cosa que contribuís a l'exaltació i glorificació de la nostra Llengua. Per primera fonc causa de que la Diputació se suscrivés per **50 exemplars** de tots els volums del Bt. Ramon Llull (escrits en català) que de 1901 publicam a Mallorca a força de forces i que ja tenim **tretze** de publicats, gràcies a Deu.

Troband-mos a Alemanya, dins l'agost de 1907, el Dr. Schädel, *Privatdozent* de Filologia Romànica de l'Universitat de Halle, ens sugerí l'idea d'enviar joves catalans a les Universitats alemanyes per estudiar-hi totes les assignatures de Llingüística Romanista i que allà los donassen cursos aplicats a la filologia catalana, a fi de poder arribar a tenir un bell esbart de filòlegs, degudament preparats per dur a cap l'obra capdal de la nostra filologia. Ens agrada fora mida tal idea, i pregàrem el Dr. Schädel que ens escrivés tot el projecte, especificant-ho tot fins a la darrera til·la, posant els cursos que tals estudiants haurien de fer, lo que tot això costaria i demés carro-portal. El Dr. Schädel posa fil a l'agulla i el mateix dia ja ens entregà el projecte complet, expresant les assignatures que

convendria estudiar, els cursos que haurien de fer, les lliçons especials que haurien de rebre tals estudiants, els escorcolls de prova que haurien de fer dins el territori de la Llengua el darrer any, lo que costaria l'estatge, manteniment i matrícules dels estudiants a l'Universitat a on cursassen i la retribució que hi hauria que donar an [333] el professor pels cursos *especials* d'aplicació an el català. El *Projecte* ens sembla admirable; el giram en català i l'enviam an En Prat de la Riba, que el rebé amb tant d'entusiasme que la Diputació dia 26 de novembre de dit any acceptà el *Projecte* en totes les seues parts, votant 15.000 pesetes per cada any que durarien aquells *cursos de Llingüística Romanista* de tres estudiants. Aquí En Prat fa publicar un concurs cridant els joves que hi volguessen prendre part per anar a Alemanya a fer tals cursos, mitjansant unes oposicions, que's feren la primeria d'octubre de 1908, resultant elegits En Pere Barnils, En Manuel Montoliu i N'Antoni Griera, que aquell mateix mes s'espitxaren a Alemanya i feren aquells estudis a la Universitat de Halle baix de la direcció del Dr. Schädel, Dr. Suchier i altres romanistes de nota. En Prat durant aquells tres anys fou l'estaló i el redòs d'aquella bona obra, que tengué així meteix els seus contraris. Gracies a ell la poguérem completar i enredonir, puis l'any 1910 En Griera pogué cursar a la Universitat de Zuric amb els professors Gauchat i Jud i pendre-hi el Doctorat en Filologia Romànica, i l'any 1911 pogué anar amb Barnils a fer un curs a París amb els famosos professors Rousselot i Gilliéron, curs que En Griera interrompé dins el febrer de 1912 desgraciadament i no per culpa d'En Prat, però l'acabà En Barnils, que pogué tornar a Halle a prendre-hi el Doctorat en Filosofia i Filologia dins el mes de juny. I ¿com pagà els drets de tal grau i tots els altres arreus? Doncs apellàrem an En Prat, que feu votar a la Diputació 500 pessetes per això i nosaltres n'hi posàrem 350 del nostre (Deu no ens ho tenga en retret ni en vanaglòria), i així En Barnils pogué esser Doctor en Filologia Romànica, com ho pogué esser Mn. Griera gracies a la generositat d'aquell gran Bisbe de Vic, el Dr. Torras i Bages, amb qui estigué sempre tan identificat En Prat de la Riba. Tornats a Catalunya aqueis dos

pensionats i l'altre, En Montoliu, per voluntat d'En Prat los col·locaren a les *Oficines de Treball* de l'*Institut de la Llengua Catalana*, a on fan bona feina ferm.

Devers el juny de 1908, desitjós En Prat de donar una empenta grossa a l'*Obra del Diccionari*, ens comanà que li presentàssem un projecte especificat de subvenció de la Diputació per acabar la *replega de materials del Diccionari* i emprendre la redacció definitiva de l'obra. Estudiàrem la cosa tan bé com sabérem, li presentam el projecte, la Diputació l'aprova; però sobrevingué llavò la *desgravació del blat* o *del vi*, no recordam bé quina, que decretà l'Estat i que escapsà formidablement les [334] *entrades* de la Diputació, fent impossible l'immediata realització dels bons desitjos i resolta voluntat d'En Prat de la Riba, sempre fervent entusiasta de l'*Obra del Diccionari*. Quant creà l'*Institut de la Llengua Catalana*, volgué que en fóssem i sens dupte a ell se degué que ens elegissen President. Sempre ens atengué en tot quan li demanàvem i ens feu costat en totes les nostres curolles llingüístiques fins allà on li fou possible. L'*Institut de la Llengua Catalana* ho deu tot an En Prat; tot quan de bo ha fet i fa l'*Institut*, an En Prat se deu; a ell se deu l'instal·lació del *Laboratori de Fonètica Experimental* de l'*Institut*, més ben guarnit i dotat d'aparells que el mateix que el P. Rousselot té an el *Col·legi de França* a París. A França avui no n'hi ha cap de *Laboratori de Fonètica* tan notable com el del nostre *Institut*, tant que mesos enrera hi vengué de Montpeller un filòleg molt entès a fer certs experiments perque en tot França no hi havia aparells bons per això, i los pogué fer admirablement an el nostre *Laboratori*.

I lluny d'estar gens fart d'haver favorida tant i tant l'*Obra del Diccionari* i de la *Gramàtica* en tots sos complicadíssims aspectes, se manifestava absolutament disposat a augmentar-mos encara la seua protecció així com les circumstàncies le hi anirien permetent. Amb tot això que acabam d'apuntar, creim que n'hi ha prou per comprendre si tenim i ens sobra motiu per plorar a llàgrima viva la mort d'En Prat de la Riba.

I ara, per cloure aqueixa nota necrològica, just un mot sobre la religiositat d'En Prat. Els qui no el coneixien d'aprop, els qui no el tenien gaire tractat, per passions polítiques de vegades el jutjaven molt equivocadament. En Prat era inimic de fer ostentació de religiositat fora dels moments oportuns, fora de quant la prudència, no de la carn, sino de l'esperit, ho demanava. En Prat era fonament religiós, sincerament catòlic, practicant fins a la darrera til·la la fe cristiana, de que mai per mai s'averگوی. Això ho sabien massa bé tots els qui conferien amb ell. A l'hora de la mort se patentisà tot lo que era En Prat en punt a religió. Ell mateix, com se sentí malament, demanà els sagraments, rebent-los amb un fervor extraordinari, demostrant una presència d'esperit i una resignació en la voluntat de Deu i una confiança amb el Bon Jesús i la Mare de Deu que edificava sobiranament tothom. Si, En Prat de la Riba és mort així com moren els catòlics fervents, els qui practiquen tot allò que creuen; és mort com un sant. Aquest és el conort més gros que ha deixat a la seua família i an els seus amics, en mig de la desolació horrible que patim: la memòria [335] de les seues inefables virtuts religioses, cíviques i casolanes i la seua mort *preciosa davant el Senyor*.

Gros és el dol de la seua família, dels seus amics, deixebles i admiradors i de tot Catalunya. Sí, amb tot el greu de la nostra ànima enviam el nostre condol més coral a la seua honorabilíssima família, a la Mancomunitat Catalana, a la Diputació de Barcelona, a tot Catalunya.

iQue Deu nostre Senyor i la Mare de Deu de Montserrat ens amparin i assistesquen ja que ens han pres En Prat de la Riba, que sens dupte era un dels dons més grossos que mai hagin fets a Catalunya. Deu el mos donà; Deu el mos ha pres; sia beneït el seu sant Nom, i que no ens manc mai la seua Gracia. Amèn.

---

iEn Montsalvatge! iEn Prat de la Riba! iQuin greu de l'ànima d'haver-los de contar entre els morts!

iQue Deu nostre Senyor haja trobats tan eminents patricis en estament de gràcia! i si encara estiguessen entretenguts an el purgatori, ique els trega i los admeta a l'etern descans de la Santa Glòria! i doni a llurs honorables famílies molts d'anys de vida per pregar per ells i el conort i conformansa que tant i tan necessiten per suportar un cop tan terrible con són estades aqueixes dues morts! Al cel los vegem! Amèn!

---

### Un nou atentat contra el Dret (335-336)

Ho és i gros el virollenc *Reglament Notarial* que dia 9 d'abril publicà el Ministre de Gracia i Justicia d'Espanya, disposant dins son article 210 que per les escriptures *intervivos*, això és, no testamentàries, no importarà que el notari entenga la llengua dels otorgants o contractants an aquelles regions que no parlen castellà, sino que bastarà que un tercer qualsevol explic an els otorgants allò que haurà posat el notari dalt l'escriptura. ¿A on s'és vist mai un cocòrum, una barbaridat consemblant? Vertaderament és intolerable això que's permeten aqueis governants de Madrid contra el dret sagrat dels espanyols que no tenen el castellà per llengua materna, però que són tan espanyols com mai ho puguen esser els [336] castellans. Fins ara, segons l'article 62 del Reglament Notarial de l'any 1874, el notari estava obligat a entendre la llengua de la regió a on feia de notari, i havia de lletgir en aquesta llengua davant els otorgants d'escriptures les que otorgaven i els ho havia d'esclovellar ben esclovellat per evitar errades en cosa tan gelosa i delicada com és l'otorgació d'actes de voluntat tan solemnes com són els que's fan davant notaris. Això dictava la sana raó i exigia la justícia. Desgraciadament no ho tengué en compte el Sr. Ministre de Gracia i Justicia que patíem dia 9 d'abril, venturosament caigut i fora de combat. Però, si ell caigué, quedà el seu oprobios *Reglament*, contra el qual protestam amb totes les nostres forces, i cal que en protestin tots els ciutadans dignes de les

terres espanyoles que no són de llengua castellana. Que s'alcin, doncs, contra tal atrocitat i atentat ministerial totes les forces vives d'aqueixes regions, fent-se respectar i valer llurs drets. Cal fer benes l'article 210 del Reglament de 9 d'abril, i tornar al menys a l'article 62 del Reglament de 1874. El nostre ideal va molt més enllà, com ès bo de comprendre: ens pertoca de dret que totes les escriptures notariales s'extenguin en català, tal com se feu fins la primeria del sigle XIX!

---

### Ortografía Catalana (336)

Baix d'aqueix títol *L'Institut d'Estudis Catalans* ha publicat un opuscle exposant «el sistema» ortogràfic que ha «adoptat» modificant i ampliant les famoses *Normes* de l'any 1913. Ens agrada molt més el novell «sistema» que no les «Normes». Encara creim que caldrà fer-hi qualche estisorada més.

Ja ho digué l'eximi Mn. Costa i Llobera:

Aquesta vall de dolor  
no ès lloc de cosa acabada.

---

### Srs. Suscriptors! (336)

Si voleu col·leccions completes del BOLLETÍ amb un 40 per 100 de rebaja, feis via a demanar-ne, que ja no mos ne romanen gaire. ¡Ara que n'hi ha!

---

PALMA DE MALLORCA —Tipo-litografia de Amengual y Muntaner—1917



# Bollets del Diccionari de la Llengua Catalana

Suscripció: dins Espanya: 2 pess. l'any. - Redacció: St. Bernat, 5, Pral.-2.<sup>a</sup>-Palma  
Estranger: 2'60 pess.

[337]\*

Notes Dialectals (337-343)

## § 20

### Un altre sinònim de *boldró*

Encara mos ne passà un per malla amb tot i haver-ne retrets tants: *remolí*, que és usadíssim a Mallorca i Eivissa en sentit d'aplec de gent o d'altres coses, però no aplec gaire gros: v. gr. *tota sa plaça estava plena de REMOLINS D'HOMOS I DE DONES que rallaven a té qui té; un REMOLÍ D'AL·LOTS li sortiren a camí; un REMOLÍ DE DONES l'enrevoltaren, cuidant-lo-se a menjar a picades*. El mot *remolí* no s'aplica propiament an els redols de sembrat millor que l'altre, sino a *aplecs de gent* no massa grossos; és precisament la idea que pretenen expressar els estrabul·lats partidaris de l'exòtic, baldufenc i malambrós *grup*.

I no sols hi ha aquest mot, sino el seu verb corresponent *arremolinar-se*: aplegar-se la gent a un punt determinat fent-hi *remolí*. Es tan usat tal verb, que hi ha aquell joc de paraules per posar a prova la

---

\* T. IX. —Octubre de 1917. —N. 11.

destresa en la pronúncia seguida de sons molt consemblants i que fàcilment se confonen, lo qual fa moltes de rialles a la gent menuda i... a la gran que s'agrada de fer una verba i de tirar potxes.

El joc és pronunciar ben aviat i sense tramudar cap sò: *¿Què mos hi ARREMOLINAM?* Demana un, i els altres han de respondre rebents come pinyols de cirera: —ARREMOLINEM-MOS-HI!

De manera que s'expressa amb tal verb exactament la mateixa idea que els castellans amb llur *agrupar-se*.

## § 21

### **Una nova clarícia del mot *buldró***

A Santa Eulària de Eivissa una dona ens contava una passada que li havia succeïda, i li sortí, sense donar-se'n compte, el mot [338] *buldró*. Aglapírem el mot; demanam an aquella dona que volia dir tal paraula. Li vengué molt de nou que le hi demanàssem fins se cregué haver dit qualche desbarat. Com va comprendre allò que li demanàvem, ens digué, i la rol·lada de gent que escoltava ho confirmà, que *buldró* és un vell de llana embolicat com un capdell; i llavò els circumstants afegiren que *un vell* se diu EMBULDRUNAT si l'apleguen fent capdell.

També el nostre bon amic D. Juan Cardona, germà del Rdm. Sr. Bisbe de Sion, eivissenc de rel, ens donà per cosa certa que dins la pagesia d'Eivissa *un vell* EMBULDRUNYIT volia dir *un vell de llana molt atepit, molt pitjat*; i *un vell* EMBULDRUNYAT volia dir *un vell de llana molt estufat, enponjat, estarfeiat*.

Ademés és corrent a Eivissa usar *buldró* en sentit d'aplec de gent o d'altres coses; i així diuen: un BULDRÓ D'HÒMENS, un BULDRÓ D'AL·LOTES, un BULDRÓ DE BOIXUS, etc.

De manera que *buldró* vé a tenir a Eivissa el mateix sentit que tenia a Marsella l'any 1338 i a Gènova l'any 1293, segons els documents que du el gran *Glossarium Mediae et Infimae Latinitatis* de Ducange, edició de Niort, i que retreguérem dalt el BOLLETÍ passat, p.291.

## § 22

***Xurrim-burri.* —En, Na. —Boldró, clap, clapa, clapetxar. —Llom. —  
Lluc. —Urc. —Rotllo.**

El bon amic en Josep Ferrer i Esplugues, de Santa Coloma de Queralt, amb data de 25 de juny ens remet sobre aqueis mots la següent comunicació:

*Xurrim-burri*: «Diem *xurrim-burri* per expressar la part més rebregada del poble.

*En, Na*: «Desconeixem per complert els articles personals *En, Na*; usem *el, la; lo*: v. gr. *LO Jaumet vindrà demà*.

*Boldró, clap, clapa, clapetxar*: «*Boldró* és paraula enterament desconeguda en tota la comarca... —*Clip, clapa*. L'usem en lo sentit d'extensió: v. gr. *lo sembrat és bo, pro hi han CLAPS O CLAPES de dolent; lo sembrat no és seguit, és clapetxat*.

*Llom*: «Usem la paraula *llom* amb freqüència i el verb *esllomar-se*.

*Lluc*: «L'usem en lo sentit de si un animal o planta, quant són petits, tenen bones condicions per esser bons una vegada fets: v. gr. *Aquest potro pot esser un bon cavall perque té LLUC; aquest cadell té LLUC, pot ser un bon perdiguer*. —Parlant de persones rarísimament s'usa; però direm: *Aquestes besses poden [339] ser molt bones perque tenen lluc*. — També l'usem en lo sentit de *plansó* o *tany* d'arbre.

*Urc*: «En les plantes també usem la paraula *urc* (orgull): v. gr. *iQuin blat més maco! iquin URC que té!* —S'usa també tractant-se de persones. D'un orgullós, superb, entonat, etc. direm: *iQuin URC que gasta!* —Es d'advertir que acostumen usar la paraula *urc* les persones poc instruïdes; les de certa instrucció per amunt diuen *orgull*.

*Rotllo*: «S'usa en diferents sentits: 1r Reunió de gent que prenen el sol o la fresca; —2n *fer rotllo*: fer la gent una rodona per que tots estiguen cara a cara; —3r *fe, rotllo*: fer lloc, fer pas; —4t *rollo*, sinònim de troç: v. gr. *Aquell cullirà molt blat perque en te un bon ROTLLO de*

*sembrat*; —5è cert joc d'infants, que posen *bales* (bolles) en-terra equidistants, fent un quadrat, que anomenen *rotllo*.

## § 23

### Sentit del mot *b[o]ldru* a Menorca

En la nostra darrera eixida a Menorca (hi arribàrem dia 16 d'agost i en tornàrem dia 1 de setembre) hem pogut comprovar que an aquella illa delitosa el mot *b[o]ldru*, no sols significa el moviment dels líquids quant bullen o boten o ratgen, sinó també els remolins o bolics de gent; així és que diuen sovint: «sa gent venia a *b[o]ldrús*; sa plassa era plena de *b[o]ldrús* d'al·lots; p'es carrer tot eren *b[o]ldrús* de fiets», etc.

¿Qué ho senten els caps-verjos tan enamorats del baldufenc i forasterand *grup*?

## § 24

### Els articles personals a l'Empordà

En atenta comunicació de 25 de juny ens diu el nostre bon amic i col·laborador En Pere Vayreda i Olives de Lledó tot això:

«Per aquest cantó pocs anys enrera no coneixíem articles personals, tant pels noms com pels cognoms, que *En* i *Na*. La forma femenina comença a devenir arcaica davant l'empenta d'influències forasteres i franceses, mentres l'*En* resisteix encara.

«Acompanyo una petita mostra de noms de lloc que demostren el fet. Les cites porien esser abundantíssimes perque n'hi ha a dotzenes de noms així. [340]

#### **De Lledó**

Ca'n Costa

Ca'n Burjó

Ca'n Roura

Ca-**N**'Olives

5. Casanova d'*En* Pasqual

Mas d'*En* Marca

Mas d'*En* Llavanera

Ca'n Raixach del Mas

Font d'*En* Ginebre

10. Camp d'*En* Brunells

Salt d'*En* Pere Bonsom

Ca'n Güibes del Llor

---

### **De Dosquers**

Ca'n Marifont

---

### **De Vilademim**

Ca'n Gutnari

---

### **De Navata**

15. Ca'n Pou

---

### **De Segaró**

Ca'n Campmol

Ca'n Noguer

Ca'n Posada

---

### **De Liorda**

Ca'n Bellsola

---

## **De Beuda**

20. Ca'n Tries

---

## **De Crespià**

Oratori d'En Quer

### **§ 25**

#### ***Turri-burri. Tarrús-barrús***

«Usem molt tots dos mots en la mateixa accepció que li donen a Llofriu segons comunicat que veig insertat en el BOLLETÍ (de març-maig, p. 231), només que aquí també apliquem la forma adverbial an aquelles coses que's fan servir per usos en que no deurien emplear-se o siga que no's posa mirament en cuidar-les: v. gr. *fer anar qualcom a TURRI-BURRI o a TARRÚS-BARRÚS*, ès com qui diu: *de mala manera, a puntades de peu*».

### **§ 26**

***Allumat,-da. —Colla, Grop, gropa, gropada. —Clap, clapada. —Flota. —Gabell. —Mataiada. —Rotllu. —Seti. —Sitials. —Amuladors. Erols. —Trussar. —Murcar. —Bissó.***

La nostra fervent col·laboradora D.<sup>a</sup> Irene Rocas en comunicació de 26 d'agost ens espinzella tot això respecte del llenguatge de Llofriu, d'on ella ès nadiua:

«**Allumat.** Diu la gent devegades: *Aquell que porta un feix de llenya que el deixarà ALLUMAT. —Tinc un duló a s'espina que sembla ALLUMAT. Mai diem que tenim duló an es lloms. Es lloms des porcs sí que se nomenen forsa. Ses llanguisses de llom sencer son ses millors. [341]*

**Colla.** «La paraula *boldró* mai l'havia sentida anomenar. *Grup* no m'agrada perquè també es castellanitzat. *Grop* tampoc ho trobo prou bé. La *colla* em sembla millor que *grup* ni *grop*.

«Es que tampoc diem mai *un grup de gent*; un *grupu*, sí. Bé massa! també diuen, majorment la gent pagesa, que són els qui millor parlen: una *colla*. Per exemple: *La COLLA de Turrent*; *la COLLA de Regincós*; *hi ha moltes COLLES que fan la brenada*. Hi ha *COLLES de trebaiadors*, *COLLES de giovanalla*, *COLLES de gitanus*, *COLLA de grassus*, *tot una COLLA de bous* (es bous no fan ramat).

**Grop, gropada.** «L'usem com fa mal temps. Diem que sa *gropada* o es *grop* puja o se fon o se'n va cap a mar», s'entén, els núvols que volen pel cel i fan la tempestat.

«També tenim els *grops* a sa fusta que es de mal ribotejar perquè té molts *grops* i fa de mal serrar-la o xarracar-la amb tants *grops*. Amb tot mai diem *fusta groposa*, sino *fusta nuosa*.

**Gropa.** «Els qui cabalguen demunt un animal de bast i són dos, un a l'albardà i l'altre darrera seu a la *gropa*, cama assí cama allà de ses anques de sa bèstia, i moltes vegades, per no caure d'esquena, amb dos brassos ceneix el còs del que va al davant.

**Clap, clapada.** «Es un trosset de terra sembrada: un *clap de blat esguerrat* o molt bo; un *clap de pins* o de suros, un *clap de ceps* d'una vinya que és més bo o més dolent; un *clap d'oliveres*, etc. —Una *clapada de bolets*; tenir *clapes* an es cap.

**Flota.** «Una mata de blat que té molts brings, és una bona *flota de blat*. També's diu de qualsevol erba que s'arrapa bé i fa bona *flota de rels*.

«Fins hi ha un joc de nens i nenes que en diuen *a lacuit amaga't!* El qui s'acluca els uis, mentres els altres s'amaguen, va dient: —*FLOTA un*, *FLOTA dos*, etc. Fins que arriba a *FLOTA vint-i-tres*, que *no hi veig res*. A les hores se destapa els uis i busca els companyons amagats.

**Gabell.** «Es un brassat de llenya o de roba o d'erba... Es paraula que s'usa forsa.

**Mataiada.** «Vé a significar lo mateix que *matollada*; pero s'usa més *flota*.

**Rotllu.** «*Un rotllu de gent* és una colla. *Fer fer rotllu* és apaibagar una colla d'exaltats, posar-los a *rotllu*.

**Seti.** «Es una cosa per seure, sigui cadira, piló, etc. I així diuen: Quant vaig amb un lloc, lo primer que busco és *seti*.

**Sitials.** «Els posem de qualsevol cosa que sigui per col·locar ses botes de vi.

**Amuladors, erols.** «Venen a esser *piles, feixus, munts* d'una cosa o altra. [342]

**Trussar.** «A l'Empordà no diuen com a Mallorca que les cabres *suquen*, ni com a Eivissa, que *coten*; «nosatros en diem *trussar*. Devegades elzi tenen de posar un *cabestrell* per que no s'esberlin es cap a *trussades*. *Cabestrell* és una fusta foradada de cap i elzi passen una cordella i els hi posen an es front.

**Murcar.** «Es bous *murquen* i mai *trussen*. Es *marrus* (marrans = xòts de llevar) *murquen* o *trussen*, de tot se diu; pero ses cabres sempre *trussen*, mai *murquen*.

**Bissó.** «Som ben certa que no hi ha ningú de la gent jove de Llofriu que conegui el mot *Bisa! biseta!* (que s'usa a Eivissa per cridar les cabres. Veiau BOLLETÍ d'agost-setembre, p. 314). Em recorda que la meua sogra, al cel sia, trenta cinc anys enrera (ella en tenia més de vuitanta), que era quan jo la vaig tractar, sempre duia la dèria de tenir un cabridet per companyia. Se l'en duia per tot ont anava ella, lligat per una banya amb una cordella, i sempre l'amanyagava anomenant-lo: *bissó! bissunet!* I ell com una criatura semblava restar-ne content... Als cabrits també elzi diuen *Miquel*, no sé a que treu cap, si no és per els *balecs* o *bels* que sembla que ho diuen *Miquel!!*».

An això hem d'afegir que a Binissalem (Mallorca) hi ha una família molt coneguda i honorable, *Ca's Bissó*, de sobre-nom.



## § 26

### **Aclaració sobre el nom de lloc *Puig de Bisa-roques***

Ens escriu també l'esmentada col·laboradora de Llofriu: «No sé que deu ser una *bisaròca* (veiau BOLLETÍ d'agost-setembre, p. 322). Sí que em recorda que a Olot hi ha un puig que en diuen *les bisaroques*; però també em recorda que, quant jo era petita, amb una persona poc deseixida, que mirés tota encantada, se li deia: *què mires BISAROCA? què mires BISAROC? Sembles una BISAROCA! sembles un BISAROC!*».

An això que ens diu la Sra. Rocas, hem d'afegir que, amb la nostra darrera eixida a Menorca, hem aclarit que allà hi ha un aucell, el *falcó reial*, que li diuen *bisaròca*, com també ho diuen an els núvols que volen pel cel come pedaços, i també ho apliquen a una persona que està al mig sense motiu ni raó i que fa nosa i sobres a la gent, per lo qual solen dir: *iSempre han de tenir sa bisaròca's mig!*

Aquest sentit coïncideix amb el que té a Llofriu, i s'explica perfectament perque tal *falcó reial* se'n va a l'aire vola qui vola, ales exteses, fent la barca, vel·lant els aucells que cerca aglapir, i no pega fins que veu la presa segura. [343]

Per tot lo qual creim que hi ha que llevar *el Puig de Bisaroques* de la llista dels *noms de lloc* que inclouen *formes verbals*. Existint un animal de ploma de tal nom, d'ell i no d'altra banda ha de sortir aqueix nom de lloc.



## Vocabulari del *bestiar cabrum* (343-349)

(*Acabatall*)

### B

#### **Altres animals anomenats *cabres***

**Cabra-daina:** espècie de cerv; en veuen devegades devers Camprodon (M. Aguiló, *Inventari*).

**Cabra:** cranc gros de devers un pam de diàmetre (Ciutadella-Menorca); —crustaci per l'estil del cranc i consemblant a la llagosta (Amer); —crustaci que el pesquen preferentment dins la primavera quant s'aterra per fer els ous (Empordà); —caplleua també per les costes de Mallorca i València.

**Cabreta:** cranca peluda i cranc pelut (Eivissa): *Eriphia spinifrons Savig.*

**Cabró:** classe de cranc de mar, amb els ulls negres i uns pels molt forts an el cap. En castellà li diuen *esquila, camarón, paguro*.

**Cabrot:** cranc petit que's cria dins la sorra (arena) tocant les ones (Benigànim); —an el Vendrell és més gros; també és conegut a Llofriu.

**Cabra:** insecte de la família de les llagostes, de color vert, més o menys viu; prim de cos i curvat (Vilassar de Mar, Ribera del Sió i Llobregós, Rocabrúna); —paràsit que's congria allà on hi ha poca higiene, per l'estil del poi; s'arrapa a la pell peluda com els moluscs a la roca, i dona molta feina de gratar (Llofriu, Lluçanès, Rocabrúna, Amer). Sembla que és lo mateix que la *lladella* de Mallorca. —Hi ha un euguent per matar tal insecte, això és, *pomada mercurial* (Rocabrúna). Aquest insecte ha donat lloc a l'adagi: *Qui tingui cabres, que se les grati* (Pineda).

**Cabrell:** animal de ploma, d'estany (Aladern, *Diccionari*).

**Cabrota:** animal de ploma, de nit, que anomenen així a Oliana, Organyà, Alinyà, Odèn i altres viles. A la Seu d'Urgell i altres bandes li diuen *Bagaleu*. Es per l'estil del *duc, òliba, xebeca o xuta*. Es carnívora,

caplleua per llocs selvatges i [344] desolats, i llança uns quèecs esgarrifosos que fan feredat a qui los sent, tenint certa semblança amb el bel de la cabra i el boc. Tal volta li vé d'aquí el nom de *cabrota* (Ribera del Sió i del Llobregós).

**Cabreta:** aucell de nit, que, en cantar, sembla una cabrida que bela, i cassa les perdius (M. Aguiló, *Inventari*). N'hi ha devers La Llacuna.

## C

### Plantes que duen el nom de *cabra*

**Bolets de cabra:** son dolents de menjar i se'n fan devers la Puda, Pla del Llobregat i Llofriú.

**Cabrer:** aixangló de raïm (Llofriú, Segarra, Montblanc, Ribera del Sió, Tarragona); —una especie de bolet que's congria a l'Empordà (M. Aguiló, *Inventari*).

**Cabrerot:** corroll de raïm (Castelló de la Plana, València); —els raïmets xicotets que ixen quant el raïm ordinari és casi madur (València).

**Cabrots:** aquells pallocs de raïm que tenen el capoll llarc i els grans mai més son madurs. A voltes al cap d'un més d'haver vermat, encara son verts (Llofriú).

**Cabró:** gotim o raïm que sol quedar després de vermada una vinya (Montserrat).

**Cabrulla:** erba medicinal; n'hi ha devers Ripoll (M. Aguiló, *Inventari*).

**Cabrúna:** erba que mengen cunills, moltos, cabres, etc. (M. Aguiló, *Inventari*).

## D

### Fenòmens meteorològics que duen nom de *cabra*

**Cabres:** cresta de sabonera o escuma que fan les ones pel mig de la mar en dies de maror; a les hores la gent diu que la mar *fa cabres* (Mallorca).

**Cabretes:** núvols petits, rodonencs, que s'assemblen a una guarda de cabres perquè fan estol i denoten aigua (Banyoles, Penedès). D'això deu sortir l'adagi: *quant an el cel hi ha CABRETES, a la terra hi ha BASSETES* (Penedès).

**Banya de cabra:** arc de Sant Martí incomplet, que només toca a l'horitzó d'un cap i l'altre roman a l'aire (Menorca).

**Cabra blava:** claror ondulant en les albes boreals (Aladern, *Diccionari*).

**Cabra balladora:** fenòmen del cel, meteor (Aladern, *Diccionari*).  
[345]

## E

### Estels i constel·lacions

**Cabra:** estel de primera magnitud, el més lluent dels xeixanta sis que componen la constel·lació boreal del *cotxer*, que afecta la forma d'un grandió pentàgon.

**Cabrelles** (les): set estels de la constel·lació zodiacal *Taure*, que fan boldró, anomenats també *pléyade* per part dels literats (Mallorca i Menorca). Fan la mateixa carrera del sol; però com aqueix s'és post per la banda del ponent, ses *cabrelles* surten per la banda de llevant. Per això, per expressar que un està ben lluny de voler una cosa, diuen: —*N'estic tan lluny com ses CABRELLES des sol* (Mallorca).

**Guardià de les cabrelles:** estel de la primera magnitud de la mateixa constel·lació *Taure*, anomenat en castellà *aldebarán* (Menorca).

**Cabretes** (les): lo mateix que les *cabrelles* (Ribera del Sió i del Llobregós).

**Cabrer**: estel que és prop de les escambrilles (M. Aguiló, *Inventari*).

## F

### Artefactes

**Cabra**: especie de banc de fust de quatre cames en creu d'aspi; hi posen dalt els boscalls (tions) per serrar-los (Vimbodí); —també serveix per posar-hi el bot (odre) de vi dins el rebost a alguns pobles dels Pirineus.

**Cabra**: aparell que serveix per alsar els carruatges que han d'untar (Balaguer).

**Cabra**: bastó encorvat en forma de jou, a on el pagès, en anar i venir del camp, penja el canti i la cistella; és per l'estil d'unes balances, en dur-hi això penjat (Catalunya).

**Xabró**: els llistons que posen de través a les bigues de la teulada que no duen cuberta de llivanya, sino just les teules (Ciutat de Mallorca); —els llistons que posen de través a bigues i taulons dels sótils perque la bigamada sia més forta (Manacor); a la Ciutat de Mallorca se diuen *perllongues*. *Xabró* és un cas de conversió del sò *velar-explosiu-sort* (c) en *prepalatal-fricatiu-sort* (x catalana), canvi tan freqüent en francès.

**Cabra**: brancatge d'un arbust de molts de brancons que an el Vallès el pengen dins la cuina a una biga per deixar-hi la gent de feina cabacets, cistells, fardells i altres birimboies d'aquestes (M. Aguiló, *Inventari*). [346]

## G

### Altres sentits, frases i modismes referents a *cabres*

**Cabra-boc**: certa classe de joc antic: «No gos jugar a joch de... *cabra-boch*», *Ordinacions de Valls*, any 1325; —«Promisi... quod... non

ludam ad aliquod ludum taxillorum, *cabra-boc*, doctilena, de rohetes...» any 1330, *Mem. Arx. Parr.* d'Igualada.

**Cabres** (fer): jugar entre els dos qui han perdut, aquí ho pagarà tot (P. Figuera, *Diccionari*).

**Cabres** (jugar les): joc de cartes i de *domino*; juguen dos contra dos; els dos qui perden, llavò juguen un contra l'altre, i el qui pert paga tot lo perdut (Alcoi).

**Cabretjar**: mot dels jugadors: jugar els qui han perdut a veure quin d'ells ho ha de pagar tot (Ribera del Sió i del Llobregós).

**Cabra**: mandra, falera, vessa, malfeneria. Als cavadors que elze vé tort doblegar l'esquena, los diuen que *tenen cabra* (Lluçanès).

**Cabrièla**: fideus aguiats amb brou de cabra vella. A Binissalem (Mallorca) els qui tenen gent a vermar, elze donen tal menjua, i per això compren cabres retudes i empeses d'anys de devers Lluç, Pollença i Galatzó. Tals fideus lo solen fer coentets per que assaciin més (Binissalem).

**Cabra i euveia** (fer): mancar an el compromís contret; —seguir dos partits oposats contra la deguda llealtat (Mallorca).

**Cabra-coixa** (fer): no complir lo promès, faltar a la paraula (Mallorca).

**Cabró**: home deshonest, vil, despreciable; —marit consent de dona adúltera (Amer, Ribera del Sió i Llobregós).

**Cabronot**: aumentatiu de *cabró* (Ribera del Sió i Llobregós).

**Cabronàs**: aumentatiu de *cabró* (Ribera del Sió i Llobregós).

**Cabronet**: diminutiu de *cabró* (Ribera del Sió i Llobregós).

**Cabronada**: feta propia de *cabrons*; molts de cabrons (Ribera del Sió i Llobregós).

**Cabroneria**: qualitat de *cabró*; molts de cabrons (Ribera del Sió i Llobregós).

**Cabronetjar**: fer obres de *cabró* (Ribera del Sió i Llobregós).

**Cabrer**: grosser, rústic (P. Figuera, *Diccionari*); el qui siula com un rabadà (Durro de la Vall de Boí); —llinatge mallorquí.

**Cabrenys** (Maçanet de): vila dels Pirineus gironins.

**Cabra** (Pla de): vila prop de Valls.

**Cabrera**: nom de diferents pobles de Catalunya; —l·linatge català; — barraca o corral de tancar cabres (Aladern, *Diccionari*).

**Cabrerès**: comarca dependent del Senyor de Cabrera, avui anomenada *Coll-sa-cabra* (M. Aguiló, *Inventari*). [347]

**Cabreroles**: l·linatge de la parròquia de Vinyoles, any 1354 (M. Aguiló, *Inventari*).

**Cabray**: l·linatge de Barcelona (M. Aguiló, *Inventari*).

**Cabrils**: derivat de *cabra*; —poble de la província de Barcelona (Aguiló, *Inventari*).

**Cabrisses**: l·linatge de Barcelona, Ciutadella i Arenys de Mar (Aguiló, *Inventari*).

**Cabriter**: «cobrar les sises... dels *cabriters*, València, any 1676 (Aguiló, *Inventari*).

**Cabrola**: l·linatge de Barcelona (Aguiló, *Inventari*).

**Cabruges**: l·linatge de Barcelona (Aguiló, *Inventari*).

**Cabrussa**: l·linatge de Catalunya (Aguiló, *Inventari*).

**Cabrum**: col·lectiu de *cabra*, conjunt de cabres i també de coses xareques, taliquines i despreçiables. Així és que antigament a la Seu de Mallorca, a la partida de beneficiats llisos que hi havia, docents o trecents, los deien *es cabrum*. I d'un Vicari de *Maria*, llogaret de Santa Margalida, conten que un dia predicava an els seus feligresos *mariers*, renyant-los fort ferm perque no en tallaven tros en punt a pràctica del sant Evangeli, i arribà a enflocar-los aquesta: —*Què hauré de dir, com Deu me demanarà compte de ses euveies que me confià? Jo li diré: Senyor! no eren euveies! tot era CABRUM!*

## H

### Tradicions i dites populars referents a *cabres*

Dins el nostre *Aplec de Rondaies Mallorquines*, T. V, p. 86, consignam la tradició, de nissaga ubertament *maniqueua*, de que el Dimoni, com vé que Deu criava les ovelles, volgué fer altre tant, i en lloc d'ovelles, li sortiren *cabres*. Per això a Mallorca hi havia molt arrelada la creència de que el dimoni no poria sortir en forma d'anyell ni d'ovella, sino de *cabra*, i sobre tot de *boc*. A la Ribera del Sió i del Llobregós també creuen que el dimoni no pot sortir en forma d'anyell per respecte a l'*anyell de Deu* (el Bon Jesús), sino en forma de *boc*. —El nostre bon amic lo filòleg francès, Mr. Saroïhandy, dalt *Revista de Filología Española* (T. IV, p. 26-49) ha publicat enguany un preciós estudi sobre *El Boque (boc) de Biterna en los fueros catalanes del valle de Aneu*, furs que confirmà lo rei En Jaume II d'Aragó l'any 1377 an els habitants d'aquella vall. En Saroïhandy l'any 1903, visitant aquells paratges per estudiar de prim compte el català, pogué fulletjar dins l'arxiu municipal d'Esterrri un codi de dits furs, que inclou un [348] document de l'any 1424, referent an els càstics decretats contra les bruixes, acusades d'acudir a uns aplecs de nit a on deien que sortia el dimoni en forma de *boc*, que les presidia i s'hi declaraven súbdites humils i fervents, fins adorar-lo; i s'anomenava *boc de Biterna*.

---

A Rocabruna, més amunt de Camprodon, a la ralla de França, anomenen *boc* l'home que deixa la seua terra sensa cavar, fangar, llaurar ni arrabassar l'erba, un *abandonat* malfenerando.

---



A Mallorca les dones i especialment les al·lotes se tracten de boc per injuriar-se elles amb elles; i així se solen dir: —*Vaja! no sies BOC! — Aquesta BOC! ¿a on se'n vé ara?* I sovint llavò se fan escrípol d'haver-s'ho dit.

---

*Esser com una cabra* vol dir a Mallorca anar molt lleuger, esser molt trempat per enfilat-se i pujar a-on-se-vulla.

D'un al·lot o al·lota que no està bo en no pujar a parets o arbres i que sempre el tenen encastellat per bandes perilloses, diuen: *pareix que ha mamada* LLET DE CABRA!

---

*Esser una cabra* a Menorca vol dir esser llest de garra i destre en aferrar-se a penyals i males petges.

---

*Esser una cabra saltadora* se diu també a Menorca d'una persona que no coneix mitgeres morals ni físiques, que'n passa per demunt, fent-se trons del que diràn. Se diu especialment de les dones prostituïdes.

## I

### Qualques adagis de *cabres*

1. *La cabra avesada a saltar, fa de mal desvesar*, això és, un mal costum és mal de perdre.

2. *La cabra avesada a saltar, salta i saltarà*, això és, un mal avès sovint resulta incorregible; geni i figura fins a la sepultura.

3. *La cabra de mon veí té més llet que la meua*, això és, sempre ens pareix millor lo dels altres per codiciar-ho.

4. *La cabra per la seua culpa, diu que té la cua curta*, això és, quiscú se'n du el càstig de les seues males obres.

5. *La cabra per sos pecats porta els genolls pelats* (per l'estil de l'anterior). [349]

6. *Tan grata la cabra que vé que mal jeu*, això és, no convé tampoc traüllar massa per estar bé.

7. *Qui no creu la bona mare, ha de creure la pell de cabra*, això és, el tambor, veu de l'Autoritat.

---

## Escorcolls toponímics i gentilicis (349-352)

### II

#### **Els articles *es, s', sa* dins la toponímia del Principat**

**S'Abartés**: redol de cases, província Tarragona.

**S'Aderra**: n. de lloc, província Barcelona.

**S'Alou**: redol de cases, devers Santa Cristina d'Aro.

**S'Angles**: redol de cases de Montagut, província Girona.

**S'Angosta**: redol de cases de Cassà, província Girona.

**S'Antiga**: (*Santa Maria*): vila, província Barcelona.

**S'Antigosa**: (*Coll*): nom de lloc, província Girona.

**S'Arcada**: (*Sant Pere*): n. de lloc, província Girona.

**S'Ardiaca** (*Palau*): vila, també's diu Palau Santa Eulària, província Girona.

**S'Auba-negre**: muntanya, província Barcelona.

**S'Auba** (*Vila*). —Montblanc, província Tarragona.

**S'Audela:** redol de cases de Mont-ras, província Girona. *S'Audela* vol dir un bosc d'*aules* (alzines), un *alzinar*. El mot *aula* ha donats un enfilall de derivats a la nostra(,) *toponímia* i *lminatgeria*: a) *Auleta* o *Oleta*, que els francesos escriuen bàrbarament *Olette*, vila del Conflent, Catalunya francesa; b) *Aulot* o *Olot*, ciutat catalana, que llurs nadius pronuncien *Aulot* i escriuen *Olot*; c) *Aulina* (Coll de Sant Pons d'), província Girona.; d) *Aulàs*, vileta devers Tremp, província Lleida; e) *Aulà* (Port d'), devers Montgarri, alt-Pallars; f) *Aulet*, redol de cases devers Arbúcies (les Guilleries) i poblet devers Benavarri, província d'Osca; g) *Aulinechs* (Coll d'), devers Bianya, província Girona; h) i tots aqueis *lminatges* catalans: *Aulesa*, *Auledell*, *Auleda*, *Aulestia*, *Aulet*, *Aulí*, *Aulines*. A Besalú (província Girona) una *alzina* petita se diu *aulinai*.

**S'Avellà:** vila, província Tarragona.

**S'Avarrés:** n. de lloc, província Girona.

**Sa-Bauloria** (*Palol*): n. de lloc, província Girona.

**Sa-Beia** (*Roca*): muntanya, província Girona.

**Sa-Benes:** llogaret d'Agullana, província Girona.

**Sa-Bessona** (*Castell de*): n. de lloc, Tabèrno es devers Vic.

**Sa-Bessona** (*St. Pere de*): parròquia d'allà mateix.

**Sa-Cabra** (*Coll*): n. de lloc, província Barcelona.

**Es-Cal-lar** (*Ca*): n. de lloc. —Montsó, província Osca.

**Sa-Calm** (*Puig*): serra de Santa Magdalena, província Girona. Fa un pla pelat a la cuculla.

**Sa-Calm** (*St. Hilari*): vila, província Girona. Segons el Dr. Balari (*Orig. Hist. de Cat.*, p. 73) *Calm*, ve de *Calma* < *calmu* < *calamu*: canya de blat, camp segat, rostoll, destinat a pasturatges. Acabà per voler dir *planícia* alta i erma.

**Sa-Calm** (*St. Martí*): n. de lloc, província Girona.

**Es-Camarch** (*Riera d'*): devers Ripoll. A la Provença hi ha la famosa encontrada *Camargo*.

**Sa-Canella:** n. de lloc. —Veciana, província Barcelona. [350]

**Es-Carlà:** llogaret, província Lleida.

**Sa-Carrera** (*St. Pere*): vila província Barcelona.

**Es-Cart** (*Rieral d'*): n. de lloc. —Alt Pallars.

**Es-Cas:** n. de ll. —Pallars.

**Es-Casals** (*Mas d'*): n. de lloc. —Viladrau, província Girona.

**Ses-Cebes** (*St. Climent*): n. de lloc, província Girona.

**Sa-Celades:** n. de lloc, província Tarragona.

**Es-Comú:** poble devers Mur, alt Pallars.

**Sa-Copa** (*Mont*): volcà apagat, regió d'Aulot [Olot], província Girona.

**Ses-Corts** (*St. Martí*): vila, província Barcelona.

**Sa-Corva** (*St. Miquel*): n. de lloc, província Girona.

**Es-Cos:** parròquia, Pallars.

**Sa-Costa** (*St. Pere*): n. de lloc, província Barcelona.

**Sa-Costa** (*Palau*): vila, província Girona.

**Sa-Costa** (*Cap*): n. de lloc, província Girona.

**Sa-Costa** (*St. Pere*): n. de lloc, província Girona.

**Sa-Cot** (*St. Miquel*): vila, província Girona.

**Sa-Cot:** volcà apagat, província Girona.

**Es-Cot** (*Mas d'*): n. de lloc. —Viladrau, província Girona.

**Sa-Creu** (*Port*): congost (freu), província Girona.

**Sa-Creu** (*Coll*): n. de lloc, província Barcelona.

**Sa-Cuita:** vila, província Tarragona.

**Sa-Dernes:** parròquia, província Girona.

**Sa-Devesa** (*St. Martí*): n. de lloc. —Terrassola, província Barcelona.

**S'Erda** (*Coll*): muntanya, província Barcelona.

**S'Erola:** serra, província Barcelona.

**S'Espina** (*Coll*): n. de lloc, província Barcelona.

**Sa-Faja** (*St. Quirze*) vila, província Barcelona.

**Sa-Farrés:** n. de lloc, província Girona.

**Ses-Ferreres** (*Coll de*): n. de lloc, Viladrau, província Girona.

**Sa-Finestra** (*Portell de*): n. de lloc, Rupit, província Barcelona.

**Sa-Font** (*Puig*): volcà apagat, regió d'Olot.

**Ses-Fonts** (*St. Cristòfol*): poble, província Girona.

**Ses-Fonts** (*Carrer d'En Jaume*): Barcelona.

**Ses-Garrigues** (*St. Cugat*): vila, província Barcelona

**Sa-Galera**: n. de lloc. —Catalunya Francesa.

**Ses Gayoles** (*St. Martí*): vila, província Barcelona.

**Ses-Gorgues**: riu devers Torelló, província Barcelona.

**Ses-Gorgues**: parròquia rural, província Barcelona.

**Sa-Guries** (*St. Pau*): vila, província Girona.

**Sa-Horra**: vila. Conflent (Catalunya francesa).

**Sa-Llagosa**: vila, Cerdanya franc.

**Ses-Lloses** (*Puig*): n. de lloc, província Barcelona.

**Sa-Mà** (*Park*): província Tarragona.

**Sa-Mànegues** (*Cuculla de*): Conflent, Catalunya francesa.

**Sa-Meda** (*Coll de*): província Barcelona. —Hi ha també el riu *Mèder* (província Barcelona.) i un redol de cases que s'anomena *Les Medes* devers Sant Aniol de Finestres, província Girona.

**Sa-Mora** (*St. Juan*): n. de lloc, província Barcelona.

**Sa-Nahuja** (*Pla de*): província Lleida. A Cerdanya francesa hi ha la vila *Nahuja*.

**Sa-Nana** (*Riera de*): n. de lloc, província Barcelona.

**Sa-Nata**: poblet, província Barcelona.

**Sa-Navastre**: poble de la Cerdanya. Hi ha el poble de *Navà* entre Puigcerdà i Núria, devers Tosses.

**S'Oliu** (*Mont*): llogaret de Santa Coloma de Farners. A la província de Lleida hi ha *Mont-oliu* (poble, comarca i muntanya).

**S'Olius**: llogaret de Santa Cristina d'Aro.

**S'Olivella**: vila, província Tarragona.

**Ses-Oliveres** (*St. Jaume*): vila, província Barcelona.

**S'Oliveta**: n. de lloc, —Benavarri, província Osca.

**Sa-Orla**: vila de Conflent (Catalunya francesa). [351]

**Sa-Peira**: vila, província Lleida.

**Sa-Pena** (*Casa de*): n. de lloc, Penedès.

**Sa-Pera** (*Mas*): n. de lloc. Pontons, província Barcelona.

**Ses-Perxes** (*St. Miquel*): església rural, província Barcelona.

**Es-Pi** (*Pont d'*): entre Organyà i Fígols.

**Es-Pi** (*St. Juan d'*): poble, província Barcelona.

**Es-Pla**: santuari devers Gerri de la Sal, província Lleida.

**Es-Pla** (*St. Pere d'*): vila, província Girona.

**Sa-Plana** (*Coll*): província Barcelona.

**Ses-Planes**(*Coll*): província Barcelona.

**Es-Pot**: poblet del Pallars, entre Sort i la vall de Boí.

**Es-Pot** (*Riu d'*): devora el mateix poblet.

**Es-Pot** (*Pontarró d'*): passa el *pontarró* per dalt aqueix riu.

**Ses-Pregaries** (*Coll de*): n. de lloc, Viladrau, província Girona.

**Sa-Presa** (*St. Martí*): vila, província Girona.

**Es-Pujol** (*Mas d'*): província Barcelona.

**Es-Puy**: poble. —Pallars.

**Sa-Quera**: puig-Pirineus (devers Peralada), província Girona. Segons constata el venerable Balari (*Orig. Hist. de Cat.*, p. 39, 40), *quer* vol dir «roca» i *quera* és un augmentatiu de *quer*, que's considera de nissaga *celta*. La toponímia catalana és abundosa en derivats de *quer*. Ventassí un raig: **Quer-alps**, **Quer-foradat**, **Dos-quers**, **Querol** (Vall de), **Quera-fumat**, **Quer-mensó**, **Quer-rubí**, **Querós**, **Querot-negre**, **Quer-alt**, *Quera* (Torrent de la), *Quer* (Canal del). També hi ha els llinatges *Querol*, *Queralt*, *Queraltó*, *Querós*, *Quera*.

**Es-Queró**: vila del Conflent, Catalunya francesa.

**Es-Queroses** (*Les*): masia del Vallespir.

**Sa-Rahima** (*St. Pere de*): redol de cases, província Barcelona.

**Sa-Real**: vila, província Tarragona.

**Sa-Riba** (*St. Climent*): n. de lloc, província Barcelona.

**Sa-Riera**: muntanya devers Senet. Ribagorça.

**Sa-Roca**: riu afluent del Flamicell; alt-Pallars.

**Sa-Roca de Bellera**: n. de lloc, província Lleida.

**Sa-Roca** (*St. Martí*): vila, província Barcelona.

**Sa-Roqueta:** n. de lloc. —Llesp, província Lleida.

**Ses-Roses:** n. de lloc, Canigó, Catalunya francesa.

**Ses-Rovires** (*St. Esteva*): vila, província Barcelona.

**Sa-Serra** (*Vilalba*): vila, província Barcelona.

**Sa-Serra** (*St. Feliu*): vila, província Barcelona.

**Sa-Serra**(*Sta. Coloma*): vila, província Barcelona.

**Sa-Serres**(*St. Martí*): vila, província Girona.

**Sa-Seuba:** una cuculla de la vall d'Aran, de 2.330m.

**Sa-Sorba:** redol de cases, província Barcelona. Hi ha el poble *Sorba*, de la mateixa província.

**Es-Tall:** cuculla de Camporan, devers Pobla de Segur.

**Es-Tamariu:** poble, devers la Seu d'Urgell.

**Es-Teix** (*Torrent d'*): afluent del Garona: Vall d'Aran.

**As-Tell:** poble. —Pallars.

**As-Toll:** vila. —Cerdanya.

**Sa-Tor** (*Palau*): vila, província Girona.

**Es-Torm:** llogaret d'Alsamora, provincia Lleida. Hi ha Torms (vileta) de la mateixa província.

**Es-Torn:** poblet devers Mur. —Pallars.

**Es-Trabau:** redol de cases, devers St. Sadurní, província Girona. També se diu *Trabau* rònec.

**Es-Truch**(*erra d'*): n. de lloc, província Barcelona.

**Sa-Vall** (*St. Llorenç*): vila, província Barcelona.

**Sa-Valls** (*Mas*):província Girona.

**Es-Valls** (*St. Jordi d'*): vila, província Girona.

**Sa-Vardera** (*Palau*): vila, província Girona. [352]

**Es-Vern** (*St. Just d'*): poble, província Barcelona.

**Ses-Viles** (*Coll*): devers les Guillerries.

**Es-Vin** (*St. Pere d'*): redol de cases, província Barcelona. A Mallorca encara deim: vin *blanc*.

**Sa-Vinosa:** n. de ll., província Tarragona.

---

## Que consti la nostra adhesió (352)

Quant tornàrem d'Eivissa, dia 17 de juliol, ens trobàrem també amb un envit del tenor següent:

«La Junta del *Centre Excursionista* se complau en fer-vos a saber que diumenge vinent, dia 15, a les cinch de la tarde, se inaugurarà en la font de la Torre de Morgadés, altrement dita *Font del Desmay*, un monumental Pedró commemoratiu de la primera sentada poètica que en aquell indret de la Plana tingueren los jóvens del *Esbart de Vich* lo dia 19 de Juny del any 1867.

«Ab tal plausible motiu se farà un aplech y festival literari y popular, al qual tenim lo gust de convidar-vos, esperant que'us dignareu honrarlo am vostra assistencia o ab la vostra adhesió, celebrant com pertoca lo *Cinquantenari de l'Esbart de Vich*, tan benemérit del renaixement de Catalunya.

«Vic, 10 de Juliol de 1917.

De manera que dia 10 de juliol ens convidaven de Vic per dia 15, capllevant nosaltres devers Eivissa i no arribant-nos la notícia fins que ja feia tres dies que havien els amics de Vic celebrat l'«aplec i festival literari» a la *Font del Desmai*. Per això fonc que no hi enviàrem la nostra adhesió. Que consti que le hi hauríem enviada si hi fòssem estat a temps! Que consti que l'acte ens mereixia tota la nostra consideració i simpatia! Sempre som estats entusiastes del gloriós *Esbart de Vich*.

---



## An els que'ns envíen llibres (352)

Els ho agraïm de tot cor. Si no en donam compte tan aviat com ells esperen i nosaltres voldríem, és per falta de temps i d'espai en el BOLLETÍ. No parlam mai d'un llibre, que no l'hàgem lletgit, i llavò hi ha que el BOLLETÍ, amb tanta de cosa com tenim per posar-hi, ens resulta petit. Si creixíem una mica de subscriptors, el faríem de 24 o 32 planes cada mes sensa augmentar el preu de subscripció.

---

PALMA DE MALLORCA —Tipo-litografia de Amengual y Muntaner—1917

# Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Suscripció: dins Espanya: 2 pess. l'any. - Redacció: St. Bernat, 5, Pral.-2.<sup>a</sup>-Palma  
Estranger: 2'60 pess.

[353]\*

## ¿Tenim ortografia tradicional o anarquia? (353-361)

Molts han volgut suposar que la nostra tradició literària ens ofería un sistema ortogràfic casi complet, però no se son cuidats de provar-ho. Nosaltres, duits del nostre entusiasme patriòtic i amb tota la sinceritat i bona fe que acostumam posar en totes les nostres coses, hem fet un detingut escorcoll d'un enfilall de codis manuscrits dels sigles XIV i XV incunables catalans per veure els que tenguen paciència per lletgir les planes que segueixen. Vetassí els monuments escorcollats, amb les abreviatures de que ens servim per citar-los:

### § 1

#### Manuscrits

DI. = *Crònica d'En Bernat Desclot*. Manuscrit n<sup>o</sup> 1 de l'*Institut d'Estudis Catalans*: lletra de la derreria del sigle XIV o primeria del XV, escrit damunt 7 + CXVI fols de paper de 312 X 214 mm. Es incomplet, i an el cap. CXXX talla en sec. Hi manquen qualques fols.

MI. = *Crònica d'En Ramon Muntaner*. Manuscrit n<sup>o</sup> 4 del mateix *Institut*: acabat d'escriure l'any 1353 damunt 255 fols de paper de 284 x

---

\* T. IX. —Novembre de 1917. —N. 12.

212 mm.; a dues columnes. Es incomplet; comença pel fol CCCVI i capítol CXLVI fins el fol DLXII, que acaba la *crònica*. Procedent de l'Abadia de Poblet.

LCI. = *Libre de cavaylaria de Mestre Ramon Llull*. Manuscrit n<sup>e</sup> 12 de l'*Institut*. El codi inclou una obra d'En Bernat Metge i una de Fr. Eiximenis. La de Mestre Ramon comença an el fol I i acaba an el fol XXIX girat. Lletra del sigle XV. El codi conté XCV fols de paper, de 274 X 202 mm., escrit a dues columnes.

MVI. = *Valter e Griselda d'En Bernat Metge*. Manuscrit [354] n<sup>e</sup> 12 de l'*Institut*, ja espizellat. L'obra d'En Metge comença an el fol XXX i acaba an el XLI.

EDI. = *Doctrina Compendiosa de Fr. Francesc Eiximenis*. Manuscrit n<sup>e</sup> 12, ja descrit, de l'*Institut*. L'obra de Fr. Eiximenis comença an el fol XLII i acaba an el XCV.

C81. = *Cançoner Català Vega-Aguiló (B. d'En Milà)*. Manuscrit n<sup>e</sup> 8, de l'*Institut*: lletra del sigle XV demunt 376 planes de paper de 275 X 208 mm. Es incomplet; comença an el fol CCLXV i acaba an el CCCCLIII.

BVL. = *Vida y Martiri del Illuminat Ramon Llull*, del Dr. Joan Binimelis (1538-1616), primer cronista de Mallorca. L'obra va inclosa dins un volum manuscrit damunt paper, de 236 + 370 planes de 292 X 209 mm., baix del títol següent: *Varies coses | tocans a la Ciutat y Regna de | Mallorca | Recullides de diversos | autors | per D. Jordi Fortuny | de Roescas y García | en la Granga (Granja) les Primeveres de 1640-1641-1642 | Subjectes a la correctio de tots*. En Fortuny copia al peu de la lletra En Binimelis, sense anomenar-lo per res mai. El Manuscrit pertany avui a l'Exm. Ajuntament de la Ciutat de Mallorca; i hem publicada aqueixa *Vida* damunt lo *Bolletí de l'Arqueològica Luliana*, T. XV, p. 357-377.

LCA. = *Libre de Contemplació en Deu de Mestre Ramon Llull*. Còpia fotogràfica del codi Ms. Ne 268 inf. de la Biblioteca Ambrosiana de Milà: lletra del sigle XIV: dalt 10 fulles de paper + 5 fols de pergamí + 259, contenint del c. I fins al c. 226. —Codi Ms. D. n<sup>e</sup> 549 Inf. De la mateixa

Biblioteca. Comprèn del c. 277 fins el c. 366, acabatall. Els fols dels dos volums son de 24 x 36 cm.

ECI. = *Vida de Jesucrist, de Fr. Francesc Eiximenis*. Ms. n<sup>e</sup> 459 de l'*Institut*. Lletra del segle XV.

EAI. = *Libre de angelical naturalesa, de Fr. Eiximenis*. Ms. n<sup>e</sup> 462 de l'*Institut*: lletra del segle XV.

MPI. = *Memorial de Peccador remut*. De Mn. Felip de Malla. Ms. n<sup>e</sup> 465 de l'*Institut*: lletra del segle XV.

CG. = *Cançoner Gil*. Ms. n<sup>e</sup> 146 de l'*Institut*, dalt pergamí, lletra del segle XIII. Inclou a) *Cançoner d'En Cerverí de Girona* (104 cançons; 95 son desconegudes); b) *Cançoner dels grans Trovadors clàssics*; c) *Cançoner dels poetes de Tolosa*. Vuit Patricis catalans i dos nort-americans posaren 2.000 pessetes perhom (20.000 pess.), amb això el compraren i el donaren a l'*Institut d'Estudis Catalans*. Deu los pagui tanta de generositat. Amèn.

CA. = Documents de la Cancilleria dels nostres antics Reis [355] que obren an els Registres de l'Arxiu de la Corona d'Aragó i que el Dr. Antoni Rubió i Lluch inclogué dins la seua obra: *Documents per l'Historia de la Cultura Catalana mig-eval* —Barcelona, 1908. Vol. I. La cifra que posam al costat CA indica la plana de dit volum que du el document a on hi ha el mot o frase que citam.

## § 2

### Incunables

VCV. = *Vita Christi de Sor Elisabet de Villena*. —València, 1497. —De l'*Institut*.

ERP. = *Regiment de Príncipe, d'Edigi Romà, emendat e corregit per lo reverent mestre Aleix regint les escoles de dita ciutat* (Barcelona, 1498). —Totes les cites que en feim, son del primer llibre. —De l'*Institut*.

TV. = Reproducció fotogràfica de *Tirant lo Blanc, edició de Valencia de 1490*. Estampada la reproducció l'any 1904 a Nova York.

TM. = *Les Trobes en lahors de la Verge María*. Primer llibre estampat en tot Espanya, l'any 1474 a València. Reproduït també a València d'En Martí Grajales, sense paginació. N'hi hem posada una, continuant la del pròleg.

CC. = *Lo Quart del Cartoxa (La Passió de Nostre Senyor Jesuchrist) arromançat per lo reverent e magnifich mestre ioan roic de corella caualler e mestre en sacra theologia*. —València, 1495. —De la Confraria de St. Pere i St. Bernat de la Ciutat de Mallorca.

## I

### Us de la H

#### § 1

#### Sovint no en posen darrera –c

doncs, CG f. XIII, r. 5.	en prec nentendats CG f. XIII g.
amic, CG, f. XIII g.	francs humils CG f. XIV.
blanc CG f. XIII g.	doncs CG f. XIV.
per que uos prec, CG f. XIII g.	lalbercs que far quera CG f. XIV.
canc nom [que anc no'm] pagey de meniar dessalatz CG f. XIII g.	chastics CG f. XIV.
ric sen natural CG f. XIII g.	e de fum ses [sens] foc CG f. XIV.
volc que eu fos mes en sal CG f. XIII g.	de ric croy CG f. XIV.
francs e humils CG f. XIII g.	rics croys CG f. XIV.
	laic ioc CG f. XIV.
	com sa moiller ne toc CG f. XIV. [356]
mays franc CG f. XIX.	hac ajustades DI, c. 7.
sotz froc CG f. XIV	lo bon Comte... ac [hac] lo

	regisme, DI, c. 9.
lausberc CG f. XIV	ac nom Namfos DI, c. 10.
derroc CG f. XIV.	ac dos fills DI, c. 10.
broc CG f. XIV.	com le postoli ac enteses... les cartes DI, c.14.
princepc enic CG f. XIV g.	del lonc atendent CG, f. 15.
pecat public CG f. XIV g.	loncs espers CG, f. 15.
clerc mal fazen(t) e pauc adoctrinats CG f. XIV g.	un pauc [poc] CG, f. 15.
ric ioy CG f. XIV g.	flac ne uas CG f. 15.
es trop loncs CG f. XIV g.	doncs mercet clam CG f. 15 g.
les pus beles uestedures que hac MI f. CCCVII.	enemics CG f. 16.
e com hac parlat MI f. CCCVII.	amics CG f. 16.
lo pus larch de cor... qui hanc fos MI f. CCCVIII.	no puc CG f. 16.
axi com les XX galeas foren armades en hac fet capita lo dit... MI f. CCCVIII g.	tenc loc CG f. 17.
e com aso hac dit MI f. CCCVIII g.	tot quant dec f. 17.
e tot quant hac en la muntanya MI, f. CCCIX.	canc [que anc] far nom uolc CG f. 17.
e com tot ho hac cremat MI, f. CCCIX.	lonc temps CG f. 17.
prec Deus MI, f. CCCX.	rics locs CG f. 17.
hac feyt MI, f. CCCX.	foc ardent CG f. 18.
hac tota la Calabria MI, f. CCCX g.	hac hun poc pensat EDI f. 43 g.
e axi mateix hac molt gonyat MI, f. CCCX g.	ueridic MPI f. 1.
hanc .j. non peçaren [passaren] MI, f. CCCXII g.	anc de uostra professio MPI f. 1.
la qual he lonc temps desirada LCI, f. 3.	raig veredic infalsificable MPI f. 2 g.
en loc een temps LCI, f. 3.	officis publics EDI f. 64 g.
hom elec cauayl LCI f. 4.	arbres... vertz et... secs, LCA, c.

	105.
couenc que hom elegues LCI f. 4.	dic que... faria gran peccat EDI, f. 66 g.
amics de cauaylaria LCI f. 4 g.	Seria fet juy... oc encara de restitució EDI, f. 68.
enamic de cauaylaria LCI f. 4 8.	hac mantengut LCI, f. 1.
Que cauayler caualc e senyoreig LCI f. 5.	sesdeuenc LCI, f. 1 g.
enamic LCI f. 7.	lahonli plac per lo boscatge LCI, f. 1 g.
enemics LCI f. 9.	tro esdevenc en la fontana LCI, f. 2 g.
com hac reconeguda la companya MI, f. CCCXIII.	e assec se en lo bel prat LCI, f. 2.
hac venguda molta gent, MI, f. CCCXIII.	bec delaygua LCI, f. 2.
aquel nauili que hac pres MI, f. CCCXIV g.	hac gran barba eloncs cabels LCI, f. 2.
la mayor que hanc... poguessen fer MI, f. CCCXV.	conec que lescuder no uolia parlar LCI, f. 2.
e stec hi .ii. iorns MI, f. CCCXI g.	Del amic, sodix lo cauayler... LCI, f. 3.
e venc per mar DI, rubriques.	A mi... occorrec... una ystoria MVI f. 30.
e venc al puig DI, rubr.	loc sera be remembrar MVI f. 30.
	doncs lo dit Valter MVI f. 31.
	te dic que MVI f. 33 g.
	la conec lo poble MVI f. 33 g. [357]

cavayl blanc MVI f. 33 g.	lo loc de l'Almonia CA 183.
homens rics LCA, c. 102.	hac nom CA 198.
pocs amades... poc pensades, LCA, c. 105.	no hac fills CA 198.
hac vistes, EAI, c. II.	amics vostres CA 247.
	car amic CA 247.

## § 2

### No en posen quant pertoca

ço que an [han] es lexat ECI c. 6.	res daço... noy [nohi] ual EDI f. 68g.
no agues [hagués] EDI f. 44.	dues orribles coses EDI f. 69.
si uolets auer EDI f. 44.	e entenguensi... [entenguen-s'hi] aquelles queu [que ho] fan EDI f. 69g.
pronunciador abil [hàbil] MPI f. 1.	nou [no ho] hauien fet niu [ni ho] farien EDI f. 70.
lanfet [l'han fet] present MPI f. 2.	lagren [l'hagueren] mantengut LCI, f. 1g.
noya [no hi ha] home... ab mj MPI f. 3 g.	nol desonras LCI, f. 1 g.
mj an ajudat MPI f. 3 g.	ala qual auia a uenir LCI, f. 1 g.
aurets EDI f. 64 g.	as esguart de molta sancta uida LCI, f. 2.
se deia auer EDI f. 64 g.	no auia... hom uist LCI, f. 2.
ades son desonrats, LCA, c. 105.	lo trebayl que he aut LCI, f. 2g.
ades an .j. intencio ades nan altre, LCA, c. 105.	am [ha'm = m'ha] amenat an aquest loch LCI, f. 2 g.
hon ague molt gran conflicte TV, c. 5.	la merçe que deus ma [m'ha] feta LCI, f. 3.
e lo Rey... sague a retraure TV, c. 5.	con lescuder lac [l'hac] lest, LCI, f. 3.
esague [e s'hagué] aretraure dins la ciutat TV, c. 5.	e ac entesa la regla LCI, f. 3.
cascul dia si [s'hi] fehien de molt bells fets TV, c. 5.	lonrament LCI, f. 2.
que dexe labit que porta TV, c. 6.	com as aiustada la pus nobla bistia LCI, f. 4.
suplic... que maiau [m'hajau] per scusat TV, c. 8.	aparayat a auer noble coratge LCI, f. 4 g.
iot dare gloriosa honor e fer te [t'he] vençedor, TV, c. 10.	Eaixi con los cauaylers... an lorde en que son... LCI, f. 5.



haure... plaer de veureu [veurehu] TV, c. 10.	enteniment dome [d'home] LCI, f. 6.
qui a [ha] dit a vostra senyoria... TV, c. 11.	la ystoria MVI f. 30.
la poca honor qui li e feta TV, c. 11.	la dita istoria MVI, f. 30.
man [m'han] conegut les donzelles del temple VCV, c. 33.	Istoria MVI, f. 30.
es lome [l'home] lançat en aquesta terra VCV, c. 33.	istoria MVI, f. 30.
haja agut dignament ne haura, VCV, c. 34.	li aura donat MVI, f. 30 g.
han o auer poden EDI f. 66.	affer auia MVI, f. 30 g.
per auer los drets EDI f. 67.	con molt ho agueren sofert MVI, f. 30 g.
seria fet juy... oc encara de restitució EDI f. 68.	placien e aien plagut MVI, f. 31.
tant abituat en malignar EDI f. 68g.	tal senyor auem MVI, f. 31.
	ni [n'hi] auia un MVI, f. 32. [358]

coratge dome [d'home] veyl MVI, f. 32.	aja asatgada [assetjada] fraga DI, c. 6.
agues acostumat MVI, f. 32.	no auien senyor areu [hereu] DI, c. 8.
esagues [e s'hagués] pres ament... de la uirtut... MVI, f. 32.	sempre que yo age hagut un fill DI, c. 8.
nou hois MVI, f. 33.	lo bon Comte... ac lo regisme DI, c. 9.
siuols auer ami per genre MVI, f. 33.	so que yo e dit DI, c. 9.
si mi auets car haiats aquesta molt pus cara MVI, f. 33 g.	agueren acort DI, c. 9.
mon senyor ma [m'ha] manat	man trames DI, c. 9.

MVI, f. 34.	
sospitosa era la ora MVI, f. 34.	ac dos fills DI, c. 10.
ia to he dit MVI, f. 36.	ac nom Namfos DI, c. 10.
yo me [m'he] a partir de vosaltres TV c. 2.	dels fills que... ach DI, c. 10.
lo bon servir que fet maueu TV c. 2.	ach... un fill DI, c. 11.
la [l'ha] uolgut iluminar TV c. 3.	agueren lur consell DI, c.12.
los passats mals aguessen remey TV c. 3.	com lauia presa DI, c. 13.
vestit del abit del glorios Sanct Francesc TV c. 4.	quell Rey amanat [ha manat] que... li men la dona DI, c. 13.
volen auer LCA, c. 102.	com le postoli ach enteses... les cartes DI, c. 14.
ajen LCA, c. 102.	ans caytal [que aital] no puscom [pusca hom] far de luy CG, f. 15.
lome LCA, c. 103.	causit [que ausit] ay dir CG, f. 15.
e can auetz de ric sen natural CG, f. XIII g.	lauras... en aquelles batalas de olympias noy son coronats ERP, c. V.
na [n'ha] emparatz tres o mays CG, f. XIV.	guerra mortal y hagut entre la dita superbia e mi VCV, c. 34.
agra ric ioy CG, f. XIV g.	es... Jesus qui la lohada TM, p. 94.
ne noy aten CG, f. XIII g.	ens auiuuau portant deu que lom [l'hom] rema TM, p. 104.
noy bastaria CG, f. XIV.	Deffenant lom diu daquell sobrat era TM, p. 106.
con lo senyor Rey hac aut misatge MI, f. CCCX g.	domil vos fa tan alta TM, p. 10.
aixi que be ni hac mes de CCC, MI, f. CCCXIV g.	lumanal cot deu no vesti ni cota TM, p. 106.
com lo senyor Rey ac trameses ses cartes MI, f. CCCXI g.	Ma derrochat TM, p. 111.

auia donat MI, f. CCCVIII.	no nauras be CG, f. 15 g.
com los auia pres MI, f. 314.	agra fayt socors CG, f. 17.
com agueren aso feyt MI, f. 314.	ma fayt CG, f. 17.
poguesen auer uista MI, f. 314.	qui gen honrar no sab se esonor [e s'honor] CG, f. 17.
li an feta DI, rubr.	faita donor CG, f. 17.
ach auda DI, rubr.	auem CG, f. 18.
auia DI, c. I.	istories ECI, c. 9.
am axellat [m'ha aixellat] DI, c. III.	ypocrites ECI, c. 4.
am [m'ha] tolt DI, c. 3.	noy es ECI, c. 1.
so que auets dit DI, c. 3.	que noy hoge alguns ECI, c.4.
e daur que ens ajut DI, c. 3.	ni ha que parlen ECI, c. 4.
ach parlat DI, c. 3.	si... nou prouen ECI, e. 4.
so que uots auets dit CI, c. 4.	nach en son temps translat ECI, c. 5. [359]
ac tolt DI, c. 6.	
hac aut son conseil DI, c. 6.	

ma convengudes de lezar... qüestions ECI, c. 6.	en la real casa de sa altesa y ha tantes posades VCV, c. 38.
les aus... an major forsa que hom no a [ha] a sa natiuitat LCA, c. 103.	...vostra... veu... ma fet deuallar VCV, c. 40.
qui en ay mot gran esper C81, p. 460.	aquell senyor que les y trametia VCV, c. 40.
ques denestat corona C81, p. 466	ja auda fi LCA, c. 105.
lagren condempnada C81, p. 470.	reut lauien CC f. 6.
qui ma trasida [traïda] C81, p. 470.	may aja sofrertes CC f. 6.
saguessets volgut creura C81, p. 471.	en ella abiten CC f. 5 g.
lom qui tort nous tenia C81, p. 471.	desondren CC f. 5.

si fa lom just, Senyer, alterega lom peccador, LCA, c. 105	abilita CC f. 4 g.
observar lem [l'hem] en paradiu EAI, c. X.	esmalt istoriat CA 176.
en se malicia ey perseuera EAI, c. X.	estoriat CA 176
despuys que tu aguist e comensist auer infants MVI, f. 36.	una istoria CA 198.
la anima en lome ERP, c. I.	no ni [n'hi] havia CA 181.
Dich exteriors a diferencia de cinch que ni ha interiors ERP, c. II.	que y [hi] hagues CA 181.
altra anima en lome ERP, c. III	les criatures que no an dignitat LCA, c. 105.
differeix lome dels altres animals ERP, c. III.	nan [n'han] parlat EAI, c. II.
sia fet en mi lo que per vostra paraula maveu recitat VCV, c. 36.	axi com es djns totes les coses creades ey [hi] es soujn lo bon angel EAI, c. IV.
hon lauia leixada VCV, c. 37.	que nou [no ho] sia EAI, c. V.
noy hauia res VCV, c. 37.	mostrantse esser homens e nou son EAI, c. V.
lome pecador VCV, c. 38.	forma dom o de fembra EAI; c. VII.
ferlieu [li fareu] resucitar los morts VCV, c. 38.	quatre maneras hi ha de causes ERP, c. I.
	los bens... superiors son aquells que son dins lom [l'hom] ERP, c. III.
	lome es animal ERP, c. IV.
	l onrat... ffrare Nicolau CA 180.
	aja hauts e aja cardenals CA 180.
	I avem informat CA 190.

### § 3

#### En posen quant no pertoca

chastics CG, f. XIV.	hun Rey MI, f. CCCVIII.
no say chantar CG, f. XIII g.	lo pus larch de cor... qui hanc fos MI, f. CCCVIII.
que eu no chanti mas per amor CG, f. XIII g.	hanc.j. non peçaren MI, f. 312 g.
chal [cal] que no volgra CG, f. XIII g.	tornarens a Achda (Agda, ciutat migdia França) MI, f. CCCXIV.
per deschautz e per descominal CG, f. XIII g.	fo axit de Lengue doch MI, f. CCCXIV.
chans plazenz de sal assaboratz CG, f. XIII g.	la mayor gue hanc... poguesen fer MI, f. CCCXIV.
chançons CG, f. XIII g.	feu la uia de Hiuisa MI, f. CCCXI. [360]
huymays CG, f. XIII g.	

e es encara he pera molts anys si adeu plau MI, f. CCCVIII.	com hoyren... aquestes nouvelles DI c. 15.
son .i. cor he.i. cors e.i. voluntat MI, f. CCCVIII g.	en pocha hora DI c. 15.
mort ho nafrat MI, f. CCCXII g.	la bocha CG f. 16 g.
e la nuyt ab lo horatge el se mes en la mar MI, f. CCCXIV.	francha CG f. 16 g.
a homens ho a fembres MI, f. 313 g.	no men chal (cal) CG f. 17 g.
tot so gui era he leyens e bargues MI, f. 314.	huy no dema CG f. 18.
ahiujsa [a Ivissa] DI rubr.	hoynt ECI c. 1.
Mallorcha DI rubr.	la bocha dels muts ECI c.1
munchade DI rubr.	tochats ECI c. 4.
prohensa DI c. I.	cahen (cauen) en pecat ECI c. 4.
una molt richa ciutat DI c. II.	hermitans ECI c. 5.
hun honrat senyor DI c. 4.	la gent quilhoya (qui l'oïa) ECI c.

	5.
a haxir DI c. 7.	tocharen ECI c. 5.
sempre que ya age ahut un fill DI c. 8.	hoits ECI c. 5.
qui hera lur dona DI c. 9.	per... necessitat ho per... fragilitat DI f. 1.
qui hera a Leyda DI c. 9.	ho es despres en algun loable studi prehemencia MI f. 1 g.
hon lo Comte hera DI c. 9.	hobediencia VCV c. 35.
de qui es lo regisme	ab huna cara tota alegre VCV c. 35.
qui hera Comte DI c. 10.	hoir lo consentiment VCV c. 35.
prohensa DI c. 11.	dos rius: lo hu de aygua VCV c. 38.
per sa dureha (duresa) e per son ergull DI c. 11.	aço prehicha esser de fet sublimjtat EAI c. III.
hera sens marit DI c. 13.	les arts mehanjques EAI c. V.
coses que sien ha honor e profit de uos DI c. 13.	vahem posat per Deu sobra altra... natura EAI c. V.
e plahent DI c. 13.	lo dit cors cischa EAI c. VI.
que uengua ahira (a ira) del Rey DI c. 13.	no exeguescha obres de vjda EAI c. VII.
alahor de Deu EDI f. 43 g.	sino crehiem fos derrer ERP c. V.
hac un poc pensat EDI f. 43 g.	hulls LCA c. 103.
demenals siera hun EDI f. 44.	mos hulhs C81 p. 467
lo juhi MI f. 1.	la canços ho tornada C81 p. 468
rahonablement MI f. 1.	hobertura MVI f. 45.
ordenada ha [a] conseguir MI f. 1.	habundancia MVI f. 45.
tu pots retenir... ho en tot ho en gran partida MI f. 1 g.	vostres obres MVI f. 45.
apostolicha MI f. 2.	hedifficació EDI f. 45.
fos aduersant ho contradictori MI f. 2.	los meus hulls LCA c. 105.
aquests dos raigs.. la hun dels quals...me demostra la via MI f. 2 g.	vischa cascum EAI c. IX.

ma francha voluntat MI f, 2 g.	ne orella ab que hoja EAI c. IX.
hobediencia EDI f. 44 g.	tochament EAI c. IX.
hobedient EDI f. 44 g.	que algu hois MVI f. 35 g.
instruhir EDI f. 64 g.	aies hoit dir MVI f. 36.
cosa publicha EDI f. 64 g.	feyha MVI f. 39.
e que eren pres della sua terra EDI c. 14.	dehien que la vida... ERP c. V.
	no fahia be ERP c. V.
	procurador fiischal EDI f. 66.
	la cosa publicha EDI f. 66 g.
	hoynt assiduament EDI f. 67 g.
	hoir EDI f. 67 g.
	diu un prouerbi EDI f. 68 g. [361]

si hops (opus) hi seran EDI f. 18 g.	O entristit Rey hi en tan pocha sperança tens la vida...? TV c. 10.
pendre esment de lurs hobres EDI f. 69.	hauia hordenat TV c.11.
abhominacions EDI f. 69 g.	molt blancha VCV c. 33.
fan dos desastres. La hun... per rescat... EDI f. 70.	hoydes estes clamors VCV c. 33.
La segona abhominació EDI f. 70.	no he feta molt mes honor an aquest pobre de hermita TV c. 11.
trachanr lurs teles EDI f. 70.	al hermita TV c. 7.
senoria a hordonar LCI f. 70.	procehir ERP e. I.
hun saui cavayler LCI f. 1.	haura... hun bell gipo TM p. 94.
hon sauiesa e uentura... lo hauien tengut LCI f. 1 g.	ab lo Verb ses hunida DM p. 96.
hun gran rey LCI f. 1 g.	frescha noua fruyta TM p. 99.
be habundos LCI f. 1 g.	lo fill uos dehiffica TM p. 103.
fahia sa penitencia LCI f. 1 g.	Dell he de vos en supposit tot hu TM p. 115.
hobedients LCI f. 3 g.	Hunint aquell verb fet carn dins son ventre TM p. 116.

deshobedient LCI f. 7.	Queus procreha... lo deu [Deu] inmens TM p. 121.
quis hix del orde LCI f. 8 g.	Obriu os ulls si lo saber nous basta TM p. 121.
recita Patrarcha MVI f. 30.	ab trihumfo passant desta vida TM p. 144.
Pratarcha poheta MVI f. 30.	dessa trihumphant TM p. 195.
perçp que hoirets la present Estoria MVI f. 30.	Jesus hu sobira e verdader be nostre CC f. 3 g.
vuylats... hoir MVI f. 30.	un hermita CC f. 3.
hun... baro MVI f. 30 g.	hoint paraules CC f. 3.
la meua veu notificha MVI f. 30 g.	balays ho robiços CA 174.
les uostres horeyles MVI f. 30 g.	hoydor CA 178.
la trachtarets MVI f. 31 g.	us dehim e us manam CA 179.
nou hois (audisset) MVI f. 33.	jahen (jacent) CA 185.
hoides aquestes paraules MVI f. 33 g.	en la behina (vagina) CA 192.
e yo he aquesta fiyla tua som teus MVI f. 34.	christall CA 193.
si li feyha res MVI f. 36 g.	una branca CA 192.
aquella donzella hamanauen [menaven] MVI f. 37 g.	seda blanca CA 176.
hu per hu TV c. 2.	dins hun petit retret TV c. 5.
dels seus hulls	exia de hoyr missa TV c. 6.
deuota hermita TV c. 4.	Capitol huyte TV c. 8.
cascul dia si fehien de molts bells fets TV c. 5.	no pot esser tal que bastas acomportar les armes maiorment com non sia husat TV c. 8.
molt so content dix lo Rey de restar aci heus prech comtessa que uos doneu orde... TV c. 5.	lança dels seus huis viues lagremes TV c. 9. [362]
los conuenia de morir ho de esser catius TV c. 5.	



## ¿Ai *ajornar*? (362-366)

¿Quin diantre de mot és aquest? Es un de tants que certs... revel·lers del catalanisme tracten d'aficar-mos de frau dins el Català. Aqueis revel·lers, en convertir-los, esqueinen fort ferm contra les invasions del castellà dins el Català, perque diuen, i amb això tenen raó, que son altres tants d'atentats contra la nostra personalitat ètnica, contra la Pàtria; però els mesquins llavò, perque no hi ha més de fetes, cauen per un altre vent en el mateix vici; fan com aquells que, per fogir del foc, se tiren de cap dins les brases. Anatematisen les invasions del castellà, però ensems se fan manobres estrabul·lats de les invasions del francès fonamentant i consumant furiosament i esbordelladament l'introducció dins el Català de mots bordissencs com *carnet* en sentit de *quadern*, *raport* en sentit de *relació*, *resum*, *contarella* i *ajornar* en sentit de *diferir*, *aplaçar*.

Entany demunt aquest BOLLETÍ demostrarem que l'ús de *carnet* i *raport* en tal sentit era senzillament una... *atrocitat* llingüística, sense que negú de llavò ensà se sia atansat a sortir en defensa de tal abús. Els *gal·li-parlants* se begueren el cop com la figuera i seguiren *pintant-la* en l'abús de tals mots. Ells ho fan així: se posen a emprar mots i modismes francesos sense dignar-se fonamentar ni justificar llur usança, sens dubte perque creuen en llur colossal modèstia de *super-homes* que basta que ells emprin un mot o un modisme qualsevol, per romandre *ipso facto* naturalisat i consagrat dins la nostra llengua literaria. Ni si fossen Homer, Virgili, Dante, Cervantes, Mistral! iQuins pobres errats de comptes!

Ratificant-mos, doncs, en tot quant diguérem entany de l'ús dels mots *carnet* i *raport*, vegem que tal és aquest altre *còcorum* de l'*ajornar* ab que ens fan el cuc de l'orella malalt aqueis eximis *gal·li-parlants*.

Usen ells *ajornar* en lloc de *perllongar*, *diferir*, *aplaçar*.

*Perllongar* s'usa dins tot Mallorca en sentit de *diferir*, *aplaçar*; ho empra especialment el poble, la gent de més saba mallorquina. ¿Què tenen que dir els *gal·li-parlants* contra *perllongar*? ¿Què és massa *dialectal*? ¿Què just s'usa a Mallorca i no devers Barcelona? Però i *diferir* i

*aplaçar*? ¿Què tenen que dir contra aqueis altres dos verbs? Tots dos son de nissaga ben llatina i usats per pa i per sal dins totes les comarques de la Llengua. Ah! precisament perque són tan coneguts i tan genuïns, per això no elze tenen la pia, per això donen carn d'espalla, per això elze fan batre per les foranes, i ens etziben i [363] entaferren lo forasterenc *ajornar*, senzillament; perque en francès diuen *ajourner* per *aplaçar*, *diferir*. Veutassí tot.

Doncs escorcollem aquest bo de verb *ajornar*.

¿Es català el verb *ajornar*? Es de la Llengua d'Oc, i consta dins qualques monuments de varies branques d'aqueixa llengua; no sabem que figur dins cap de la branca catalana. ¿Se troba dins cap dels monuments antics de la nostra modalitat llingüística, la catalana? Fins avui no.

Vegem lo que en diuen els nostres diccionaris. Començant pels més moderns, el novíssim d'En Rovira i Virgili, *devot* dels caps-pares *gal·li-parlants*, i el *Labèrnia-Salvat*, a on se veu la mà de qualque revel·ler d'aqueis, posen: AJORNAR: APLAÇAR. Mn. Martí i Gadea (*Dicc. Val. Cast.*) posa *ajornar* en sentit d'*aplaçar i senyalar dia per una cosa*; lo mateix fa el Sr. Vogel dins son *Taschenwörterbuch*. En Bulbena (*Dicc. Cat. Fran. Cast.*) just li posa el sentit de *senyalar dia per una cosa*. —En canvi, no el du cap dels diccionaris balears coneguts, això ès, ni el de P. Figuera ni el de N'Amengual ni el de *Unos Amigos* ni el d'*Un Mallorquí aficionat a sa seua Llengua* ni el menorquí d'En Ferrer i Parpal ni el *Vocabulari* eivissenc d'En Pérez Cabrero. Tampoc el du el del P. M. Ferrer, ni el de N'A. Saura ni el de N'Aladern ni l'*Inventari* del Mestre M. Aguiló. No en fan tampoc gens de menció lo *Dictionarivm sev Thesavrvs Catalano-Latinvs* d'En Pere Torra, ed. de 1725 a Barcelona, ni el *Gazophilacivm* d'En Lacavalleria, ed. de 1696 a Barcelona, ni el *Lexicon* d'En Nebrija, edic. de 1585 a Barcelona. Tot això indica que el verb *ajornar* ja en el sigle XVI s'era perdut en Català, si hi fonc mai, i perdut seguí fins que se desxondiren els nostres *gal·li-parlants* i els mos *importaren* de la França del Nort, inimiga sempre de la França del Mig-dia, manllevant-lo servilment en degradant i

abjecte esclavatge del francès, sens dupte per acreditar-se de flametjants patriotes i acorats defensors de la nostra autonomia llingüística.

I ara demostrarem, si Deu ho vol, com l'anaren a captar baldrumerament del francès i que no el tregueren dels primitius monuments de la nostra llengua.

Vetassí els monuments que du del verb *ajornar* i sos derivats Mr. Raynouard dins son *Dictionnaire de la Langue des Troubadours*. —Paris, 1844 —t. III, p. 589 i s. 7. «AJORNAMENT, s. m. ajournement, citation, terme de jurisprudence. —D'*ajournement* que seria faits per lo baile o per so [son] commandement... l'om de la vila deu esser creuts [cregut] per son sacrament [jurament], si es *ajornat* o no. —Charte de [364] *Montferrand*, de 1240. =8. AJORNAR, v. faire jour, luire, briller, éclairer. —Quan lo sol clau ni s'ajorna [se fa de dia]. A. Daniel: Anc ieu non l'ac. Quand le soleil se cache et *brille*. —D'on par soleils duesc' al jorn que AJORNA [trenca, romp, comença]. A. Daniel: Lanquian (D'où parait le soleil jusqu'au jour qu'il *eclaire*. —Citer, ajourner, terme de jurisprudence: *Parf. pass.* Esser AJORNAT per plait [plet]. *Charte de Montferrant*, de 1240... —ANC. CAT. ajornar [citar, terme de jurisprudencia]».

Al·lega Mr. Raynouard cap document de territori català que duga *ajornar* en aquest o en altre sentit? No. Mentres no tenguem qualque document d'aqueis, no porem dir que el *català antic* tengués *ajornar* ni en sentit de *fer-se de dia* ni de citar negú devant lo Tribunal.

Vegem ara que diu del verb *ajornar* el Prof. Emili Levy dins son monumental *Provenzalisches Supplement-Wörterbuch. Berichtigungen und Ergänzungen zu Raynouards – Lexique Roman*. —Leipzig, 1894 —t. I, p. 45: «AJORNAR (R. III, 589). Das Verbum wird von Rayn. in den ersten beiden Belegen falsch "briller, éclairer" gedeutet. In dem ersten. Arn. Dan. VII, 26 heisst: *s'ajorna* "es wird Tag", in den zweiten, Arn. Dan. V, 21, bedeutet *ajornar* "anbrechen (von Tage)". Vgl. Canellos Anmerkungen zu den beiden Stellen und Godefroy, *ajorner*».<sup>15</sup>

---

<sup>15</sup> Nota (1) de l'original: Això vol dir en bon català: El verb l'interpreta malament Mr. Raynouard en els dos primers documents posant *briller* i *éclaircir* per *ajornar*. An el

Lo Prof. Carles Appel dins la seua *Provenzalische Chrestomathie mit Abriss der Formenlehre und Glossar*. —Leipzig, 1902—, entre lo bell esbart de monuments primitius de la nostra Llengua posa un bossí de la crònica de la *Presa de Damieta* (§ 121) i dins la retxa 57 veim aqueix passatge: «Le soudas enviet. LX. Turcs a las lizas dels Crestians per vezer que que fazian li Crestia. E cant *s'aiornet*, li Crestian viron las baneyras lors sus en las tors». I ¿com tradueix N'Appel dins el seu *Vocabulari* la frase *s'aiornet*? Diu que *s'aiornar* ès un verb reflexiu que significa *Tag werden* (fer-se de dia).

En rudes: no tenim cap monument català antic que incloga el verb *ajornar*; per lo mateix no porem dir que en rigor siga català. Essent lo català una de les branques de la Llengua [365] d'Oc i trobant-se dins aquesta tal verb, ès molt provable que també s'usàs dins la modalitat catalana, sobre tot an els primers temps, però no hi degué arrelà [sic] i a poc poc s'hi anà abolint fins a desaparèixer de tot. Ara lo que hi ha, que no veim cap inconvenient d'admetre el verb *ajornar* en sentit de *fer-se de dia* i de *citar qualcú devant el tribunal*, allà on en tals sentits se troba usat dins la Llengua d'Oc, dins varies branques d'aquesta Llengua, que en rigor ès nostra, i precisament de l'època en que era tan estreta i íntima l'unió de totes aquelles branques, que les diferències que hi havia entre elles eren accidentalíssimes, tan accidentalíssimes, que no les porien considerar come llengues diverses, sino come *modalitats* d'una mateixa llenqua, segons demostrà fins a la darrera evidència el gran Dr. Milà i Fontanals dins la seua obra notabilíssima *Los Trovadores en España* (P. IV, c. I), i lo mateix sostengueren homes de tanta de talla com lo Dr. Diez, Pare de la Ciencia Romanista, dins la seua famosa *Grammatik der romanischen Sprachen*, T. I, *Intr.*), Mn. Antoni Bastero, de la primeria del sigle XVIII, dins la seua *Crusca Provenzale*, l'eminent crític francès Mr. Villemain dins lo *Cours de littérature française, Tableau de la littérature*

---

primer N'Arnau Daniel, VII, 26 diu: *s'ajorna*, això ès, *se fa de dia*; an el segón, V, 21, posa *ajornar* en el sentit de *fer-se dia clar*. Veiau les observacions del Prof. Canello demunt aqueis dos passatges de N'Arnau Daniel i Mr. Godefroy, *ajornar*.

au Moyen Age en France, en Italie, En Espagne et en Anglaterre (T. I, L. III, c. IV), l'eximi Prof. Meyer-Lübke dins la seua *Grammatik der Romanischen Sprachen*, T. I, *Intr.*) i l'immortal M. Menéndez i Pelayo dins *La Ciencia Española* (T. II, p. 292) i dins *Antologia de Poetas Liricos Castellanos* (Madrid, 1890-1900, —T. I, p. LXXIX; T. IV, p. XLIII).

Suposat que els nostres *gal·li-parlants* han pres del francès modern l'*ajornar*, vegem com ès que dins el francès *ajourner* significa avui *aplaçar, diferir*.

Vegem que diu d'*ajourner* un dels millors diccionaris francesos, el publicat a París no fa gaire anys, compost dels Professors Mr. Adolf Hatzfeld, Mr. Arseni Darmesteter i Mr. Antoni Thomas, t. I, p. 65: «AJOURNER [à-jour-né] v. tr. —[Étym. Anc. franç. *ajorner*, de *à et jorn*, jour. §194 et 196. Écri souvent *adjourner* aux XVI<sup>e</sup> et XVII<sup>e</sup> s. || XIII<sup>e</sup> s. *La roïne... le fist ajourner devant li*, Ménestrel de Reims, 186.] —I *Anciennt. Imp. Faire jour. Lors commença à ajorner*. Villeh. 90. —II || 1<sup>o</sup>. Assigner en justice à un jour déterminé. —la partie adverse. *I s'en va querir les sergens pour le faire*. —Sorel, *Francion*, 71. || *Fig. Vous ne pouviez m'—à compaître devant vous pour quelque chose qui me fit plus de plaisir*, Sedaine, Félix, 1, 6. —2<sup>o</sup>. Remetre (une affaire) a quelque jour [366] déterminé. —à *quinzaine* || *P. ext. Renvoyer a un autre temps. —une entreprise. La discussion a été ajournée*». Per la sua part el prof. Mr. Frederic Godefroy dins son clàssic *Lexique de l'Ancien Français, publié par les soins de MM.F. Bonnard, professeur à l'Université de Lausanne, et Am. Salmon, ancien élève de l'École des Hautes-Études*, —París, 1907 —p. 16, posa: «AJORNER, v. n. se lever, luire, briller || v. imp. faire jour || v. réfl. briller avec le jour || v. a., continuer, renouveler une chose chaque jour || visiter, saluer au commencement du jour || convoiter [codiciar] || s. m., point du jour». —De manera que dins el francès la primeria *ajornar* no tenia altre sentit que aqueix: *fer-se de dia, fer claror*, etc. Més envant se veu que també li donaren el sentit de fixar dia a qualcú per comparèixer devant el Tribunal o Autoridat; més envant donà una altra passa el sentit d'aqueix verb i volgué dir: *senyalar un termini de temps per resoldre o fer*

*tal cosa; i finalment passà a significar que perllonguen, difereixen o aplacen una cosa per fer-la més envant.*

Per això deim que els nostres *gal·li-parlants* son anats a captar llur baldufenc *ajornar*, no de les varies branques de la Llengua d'Oc que el teníen, sino del francès actual, que ès allà on ells, mesquinets, tenen el fort.

Deu los do seny i los faça uns sants i bons. Amèn.

---

### Tot en Català (366-367)

Tant conformes estam en tot quant diu un article que el benemèrit En Jaume Raventós ha publicat dalt *L'Apàt*, baix del títol *Tot en Català* que honram aquestes columnes insertant-le-hi. Lletgiu-lo per un gust, i facem tots allò que En Raventós aconsella:

«El problema de la llengua ès el nostre gran problema; i ès llàstima que no ho pensin aixís tots els catalans. No direm que siga l'únic problema, perque la consciencia de la nostra nacionalitat per molt temps oblidada, fecondant la nostra vida nacional ha fet ressorgir tota una flora de qüestions que demanen solució, però si que ès el nostre problema fonamental perque ès entre tots el més espiritual.

«No havem de témer els radicalismes: la nostra llengua està de tal manera combatuda i menaçada dintre a casa nosaltres mateixos, les armes que contra de ella s'usen tan poderoses [367] i destructores, que la defensa té de esser heròica i decidida i té de esser portada a totes les esferes de la vida.

«Tot el presupost d'instrucció pública que's reparteix en terres catalanes, tota contribució voluntaria que paguem als que eduquen i ensenyen en castellà a les presents i futures generacions, formen el presupost de la guerra activa que se sosté contra Catalunya, guerra més exterminadora de nostra nacionalitat que la que's podria fer a canonades.

«La defensa té de esser, en conseqüència, ferma i apassionada i ha de esser molt difícil en ella incórrer en exageracions, que la major part de vegades solament ho seràn aparentment per contrast amb la general i inexcusable mansuetut.

«En aquesta defensa tothom té el seu lloc, la seva trinxera.

«Convé que cadascú procuri purificar el seu llenguatge de paraules forasteres.

«Convé sostenir la conversa en català davant d'aquelles persones que han abdicat de llur naturalesa de catalans i d'aquelles altres que per la seva llarga estada entre nosaltres han tingut ja prou temps per aprendre'l.

«Convé exteriorisar una catalana dignitat davant el despatx de bitllets del tren, davant del conductor del tranvía, davant de l'empleat de la oficina.

«Convé tenir alguna exigència amb el mestre, amb el rel·ligios i amb la monja que estàn encarregats de la educació dels fills nostres, que són ensems fills de Catalunya.

«Convé posar la nostra influencia en favor del català en els actes parlats i escrits de les societats aont estem allistats.

«Convé que el rètol de la nostra casa, que els anuncis de la nostra indústria, que la redacció de nostres lletres sia en català.

«Convé, principalment que sien catalans els llibres devots que prenguem en nostres mans i els que posem en les mans dels nostres fills; i per això convé estimar de cor i ajudar amb nostres diners les institucions editorials netament catalanes.

«No tingueu por de fer-ne massa, que després de tot això haurem arribat a una escassa reparació dels nostres actes mateixos involuntaris o impremeditats, que, fruit de la nostra defectuosa educació literaria, apunten contra la nostra llengua maternal, amb tot i la decidida voluntat que tenim de defensar-la i honrar-la.»

J. R. [Jaume Raventós] [368]

---

## ¿I lo *Butlletí de Dialectologia Catalana*? (368)

¿Què no deu haver de sortir pus? El darrer que sortí, fonc al de janer-juny de 1916, ens trobem a novembre de 1917, i no ès tornat sortir. No veu que, per donar cap passa, ha mester Deu i ajuda i *totes les erbes de Sant Juan*. D'ell sí que poden dir que, quan mou un peu, l'altre ja ha posada rel.

iQuin perboc seria estat si ens escoltam un amic nostre! que, quant començà a publicar-se aquest bo de *Butlletí de Dialectologia Catalana*, trobava que el BOLLETÍ DEL DICCIONARI ja hi era per demés i que l'haviem d'arreconar! iBona l'hauríem feta, si prenim tal consell!

---

## Notes bibliogràfiques (368)

54. —**Lingua litteraria** | **Triennio** 1909-1911 | *Estratto dall'Annuario del Vollmöller*. | (*Kristischer Jahresbericht über die Fortschr. d. roman. Phil.* vol. XII) | Erlangen | K. B. Hof. und Univ. Buchdruckerei von Junge und Sohn. | 1912. —22 planes de 242 x 164 mm. Autor: M. G. Bartoli.

Devem a la amabilitat del Professor Bartoli, i li agraiem de tot cor, un exemplar d'aqueix gentil escorcoll que posà dalt de monumental publicació del meritíssim Vollmöller, interrompuda causa la guerra [sic], sobre els estudis fets i publicats durant el trienni de 1909-1911 sobre la llengua literaria italiana i qüestions de la seua fonètica, ortografia, onomàstica, lexicologia i sintaxis, a on intervengueren romanistes de cap de brot com els professors D'Ovidio, Merlo, Poma, Salvioni, Jud,



Schuchardt, Meyer-Lübke, Farinelli, Croce, tot lo qual espinzella a pedres menudes el professor piemontès, parlant llargament de la resurrecció del famós *Archivio glottologico italiano* que el gran G. I. Ascoli fundà l'any 1873, resurrecció que el professor de glotologia de l'Universitat de Bolonya, P. G. Goidànich realisà l'any 1910, donant a l'*Archivio* una endonsada i orientació que no agraden gaire an el Prof. Bartoli. ¡Quina llàstima que el *Kristischer Jahresbericht* de Vollmöller vaja sempre tan endarrerit! Quant En Bartoli fins ara no ens ha enviat el seu escorcoll, serà que fins fa poc no sortí dalt la publicació d'En Vollmöller.

---

PALMA DE MALLORCA —Tipo-litografía de Amengual y Muntaner—1917

# Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Suscripció: dins Espanya: 2 pess. l'any. - Redacció: St. Bernat, 5, Pral.-2.<sup>a</sup>-Palma  
Estranger: 2'60 pess.

[369]\*

Fa setze anys (369-370)

Sí, setze anys fa que sortí el primer nombre d'aquest BOLLETÍ, dins el desembre de 1901. Començà a sortir per impulsar i fer anar endavant l'*Obra del Diccionari* fins a dur-la a bon terme. Molt de camí ha fet aquesta *Obra*, però encara n'hi manca molt més a fer. Ja diguérem dins la *Lletra de Convit* que seria llarc el camí perquè l'*Obra* era grossíssima. Amb tot i això molts no ens entengueren i varen creure que el Diccionari dins quatre o cinc anys seria fet. No hi ha dupte de que, si de totes les regions de la llengua ens fos vengut el cabal llingüístic vivent i escrit que posseeixen, hauríem poguda empendre ben aviat la redacció de l'article corresponent a cada mot del *Diccionari*; però sols algunes regions ens enviaren dit cabal, i per lo mateix fou impossible empendre la tasca de tal redacció. En tots aqueis anys no hem parat mai de cridar i d'empènyer i d'esparonar, per activa i per passiva, *opportune et importune*, els amadors de la nostra Llengua, escampats dins totes les comarques d'ella, per que ens hi fessen la gran replega llingüística i ens remetessen tot lo cabal. Ja ens n'han enviat moltíssim, però no tot el que calia. Per fer anar

---

\* T. IX. —Desembre de 1917. —N. 13.

avant la tasca surt aquest BOLLETÍ, i fins que la vegem acabada sortirà ell mentres Deu ens conservi la vida i el delit, i els subscriptors ens facen costat com fins aquí. Amb el present nombre clovem el tom IX, ben disposats a emprendre el tom X i tots els altres que sien mester. No hi ha gaire de revistes més antigues que el BOLLETÍ en tot el territori de la Llengua Catalana. Es la primera i la única que hi ha haguda mai, consagrada exclusivament a la defensa i enaltiment de tal Llengua, sostenguda just pels subscriptors. De manera que la vida del BOLLETÍ és i fonc sempre un acte de voluntat nacional, [370] i per això l'havien d'haver respectat una mica més certs caps-verjos que s'havien passat per l'escudeller de fer-lo morir de mort de bou, allà on, lluny d'haver-los fet cap mal terç mai, los hem defensats una partida de vegades; i, si mai els hem dit res que los sia caigut tort, era que els avisàvem per be i duits de l'amor acorada a la nostra Llengua, cent voltes gloriosa i benvolguda.

¿Tal volta no és una glòria per Catalunya que la revista de filologia més antiga d'Espanya siga catalana? Doncs aqueixa revista, com ho reconegué i proclamà anys enrera a Madrid el filòleg galleg i castellà D. Aureli Ribalta, és el nostre modest BOLLETÍ DEL DICCIONARI.

---

### El verb *raure* (370-371)

Es antiquíssim dins la nostra Llengua, format del llatí *radere*: tallar els cabells o la barba ben ran, tall de pell, raspar, despullar, escorxar, agrenar. Es molt freqüent a Mallorca la frase: *no li han deixat pel a raure* per dir que a un *le hi han pres tot*.

En el mateix sentit originari de la rel llatina s'era usat sempre aquest verb en Català dins tot el nostre territori llingüístic fins que certs escriptors del Principat començaren a donar-li un altre sentit, el sentit d'*anar a parar una cosa a tal o tal banda*, que no sabem d'on s'ho han tret ni com ho han engirgolat.

A nosaltres no ens fa mica aquest nou sentit de *raure* i ens agradaria ferm que qualcú els mos fonamentàs i justificàs d'una manera o altra.

¿Què ens diuen del mot *raure* els nostres diccionaris? Cap dels balears en diu ni mitja paraula. Ara els del Principat i València en diuen tot això: —El d'En Rovira i Virgili: «RAURE, v. a. Raer || Ir a caer, ir a parar». —El del Dr. Vogel: «RAURE, m. kratzen [gratar, rascar, rapinyar, cardar] schaben [raspar]; sich aufhalten, stecken [parar. detenir-se, entretenir-se]; *anar a raure*: geraten [caure, incòrrer]. —El Labèrnia-Salvat: «RAURE, v. a. *Racar, raer*. || Tallar la broça d'un bosch. *Raer*. || Haver-se d'entendre ab aquell que repugnava. *Dar, venir a parar, caer*, || *Arrasar*. 3. || *Esborrar*. VINDRE A RAURE. fr. Anar a parar a mans d'algú o allí ont més repugnancia s'hi tenia». —El de N'Aladern: «RAURE, v. a. rascar. | Haver-se d'entendre ab [371] aquell que repugnava. | *Arrasar*. | ant. *esborrar*». —El de Mn. Martí i Gadea: «RAURE, a. Raer: quitar, como cortando la superficie, pelos, barba, vello o corteza de una cosa, con instrumento cortante. || *Rasar*. || agr. Rozar, limpiar las tierras de las matas y hierbas inútiles. || met. Desechar enteramente. || fr. met. fam. Raures una cosa del cap. Quitarse una cosa de la cabeza, no pensar en ella, olvidarla». —El d'En Bulbena: «RAURE. va. *Rader, Raser*. Raer. Rascar. || n. Venir à passer. *Dar venir a parar*». —El d'En Saura: «RÁURER. Rascar. *Raer*. V. Gratar. Venir a parar. *Dar, venir, caer*». —El del P. M. Ferrer: «RÁURER. a. rascar, raer. —n. venir a parar. *dar, venir*». —El d'En Pere Torra (ed. de 1726): «RAURER. Rado, is, abrado, corrado. *La mesura*. Hostio, is, tire» [sacsar, ferir, reprimir]. —El d'En Lacavalleria (ed. de 1696: «RAVRER *lo cap d'algo*. Alicujus capillum radere, *vel deradere*. Alicujus capillum, ad cutem tondere. Alicujus capillum ad vivum attondere. *Raure la mesura del gra*. AEquare mensuram radio». —El del mestre Nebrija (ed. de 1585): «RAURE. *rado*, is. *deleo*, es. Raer o raspar. | Raure o raspar. *rado*, is. *attero*, is. | *Raure de alguna cosa: abrado*, is. *Derado*, is. | *Raure de la memoria, oblitero, aboleo* | *Raure o leuar compte*. *Dispungo, gis*. Raer o quitar cuento». —El de Mr. Raynouard: «RAIRE, *rayre, raure, reire*, v. lat. radere, rayer, retrancher. —Trancher,

couper. —Raser, rader, effleurer»; i posa devers tretze passatges d'escriptors de les diferents branques de la Llengua d'Oc que empren *raire* i qualque pic *raure* en qualcún d'aqueis sentits. Però llavò mos surt el Prof. Levy en son *Prov. Suppl. Wörterb.* T. VII, p. 8 i 50, rebutjant *raure* i *reire*, sostenint que la forma vera es *raire*, segons els antics monuments. Efectivament, cap d'aquells monuments que al·lega Mr. Raynouard du l'infinitiu *raure*, sino *raire*, i sols n'hi ha un, de *Roman de Gerard de Rossillon*, f. 90, que diu: «Lo reis fon tonduz [tos] e, *raus*». *Raus* ès el participi passiu de *raure*.

D'això se desprèn que fins an el sigle XIX *raure* no desplegà an el Principat el novell sentit de «venir a parar», mantenint a les Balears i à València el sentit primitiu amb exclusió de tot altre. [372]

---

## ¿Tenim ortografia tradicional o anarquia? (372-375)

### II

#### Confonen sovint la a i la e àtones

ancor li astaua MI, CCCX g.	vide honrade DI, c. 11.
hanc .j. non peçaren que no metes hom mort MI, f. CCCXII g.	le terre DI, c. 11.
nagunes gents MI, f. CCCXV.	nebode DI, c. 12.
mallorgue [Mallorca] MI, f. CCCVII.	ffranse DI, c. 12.
Mallorge MI, f. CCCVII.	el legues [ell l'hagués] DI, c. 12.
et antra dins lo castell MI, f. CCCXI g.	e si la uulia pendra DI, c. 13.
lo senyor Rey mena gue tothom fos. MI, f. CCC.	a sos anamichs DI, c. 13.
e feu armar .XX. galeas e feuna	deytalls coses DI, c. 13.

capita .i. caueller... MI, f. CCCVIII.	
els na feu tornar a les galeas MI, f. CCCXIII.	aytal dona DI, c. 13.
raculis [recullí's] MI, f. 313 g.	uanjr [venir] DI, c. 11.
Et an cascun de aguets lochs MI, f. 313 g.	no atenyan la fi ERP, c. V.
ab la maytat dels almugaua rs MI, f. 313 g.	si les obras dificils son fetas delitablas ERP, c. V.
no uolch gue...hi moris nagu MI, f. 313 g.	pot rebra ERP, c. V.
consanti [consentí] MI, f. 313 g.	era pessat en espanya DI, c. 14.
aguestes .II. cos es sa retench MI, f. 313 g.	ffrara [frare] ECI, c. 1.
Deus lin rate [reté] bon merit MI, f. 313 g.	erdents [ardents] ECI, c. 1.
uangueren MI, f. 314.	inmansitat ECI, c. 1.
aconsaguisan MI, f. 314.	la sua preciosa mara ECI, c. 1.
entra bargues e lenys MI, f. 314 g.	fael ECI, c. 2.
Darego [d'Aragó] DI, rubr.	caura ECI, c. 3.
Berselona [Barcelona] DI, c. I.	com aço vaés [veés] ECI, c. 5.
lauarensa DI, c. 3.	prouayt [proveït] ECI, c. 5.
uosaltres ma auets respost DI, c. 4.	demenals siera hun EDI, f. 44.
guarrers [guerrers] DI, c. 4.	veritat sancera e bella MI, f. 2 g.
sa poria venjar DI, c. 6.	vaguer EDI, f. 64 g.
haxir [eixir] DI, c.7.	perlant EDI, f. 64 g.
no auient Senyor areu [hereu] DI, c. 8.	spetxar EDI, f. 60.
derago DI, c. 9.	auagades EDI, f. 66.
mena que hom lo deixas entrar DI, c. 9.	per lo pessat e per lo present EDI, f. 66.
e manaren lo denant lo Comte DI, c. 9.	inflexible soes no doblegable EDI, f. 69.
dela manya [d'Alemanya] DI, c. 10.	corruptiues e uadades EDI, f. 70.

Rey de fransse DI, c. 11.	carragat LCI, f. 1 g.
	lescuder demena [demanà] al cavayler LCI, f. 2 g.
	deffanadors del offici de Deu LCI, f. 6 g.
	Patrarcha MVI, f. 30.
	sacretes MVI, f. 30 g.
	la vaylesa ensaguex aquesta flor MVI, f. 31.
	aperellades MVI, f. 32 g.
	spetxat MVt, f. 32 g.
	he conagut... tu per... fael demenar MVI, f. 33. [373]

la fiyla fo deslatada MVI, f. 34.	homens diuinals contemplen... aquells que contemplan per sciencia...
anell sancer TV, c. 2.	contrestant CA, 218.
tantes besties... de sa espesia LCA, c. 108.	la primera... demenada CA, 255.
be maresch quaxi sia C81, p. 470.	per naguna raho CA, 235.
podets vos be veura C81, p. 471.	ho havien comenat... havem comanat CA, 324.
so que dauiets far C81, p. 471.	una cota... negre CA, 331.
a la vostra sancera e fervent deuocio EAI, Dedicatoria.	hauets fet trelladar CA, 405.
ma vaylesa MVI, f. 38 g.	sent Antoni CA, 422.
conaxença ERP, c. II.	En Johan de Casanova...vaje aquí CA, 425.
intelligibla... sensibla ERP, c. II.	molt agradable CA, 418.
specia intelligibla ERP, c. II.	Sor Caterina CA,423.
de les felicitats contengudas en aquellas ERP, c. IV.	
per les forças ERP, c. IV.	

### III

#### Us dels signes *i, y, j*

#### § 1

#### Lo sò *i* vocal, no sols lo representen per *i*, sino per *y* i *j*

e axi com hoyran pensaren de girar MI, f. CCCXIV.	gloria de parays [paradís] LCA, c. 105.
del Rey sarray [sarraí] DI, rubr.	tots dies oym LCA, c. III.
sarrayns DI, c. II.	instruyr EAI, c. V.
sarray DI, c.6	aquelles parts... jndureydes EAI, c VI.
hoynt ECI, c. 1.	no es produyt nj engenrat EAI, c. VII.
provayt [proveit] ECI, c. 4.	beneytlo MVI, f. 36 g.
quy [qui] cal disputar ECI, c. 4.	lo diable quins yra TM, p. 106.
quy cal dificultar ECI, c. 4.	tuns has vbert les vies de parahys LM, p. 135.
la gent quilhoya [qui l'oïa] ECI, c. 5.	hoydor CA, 178.
prouayt ECI, c. 5.	y matges de pedra CA, 226.
beneyr MI, f. 1 g.	compendi ystorial CA, 333.
hoynt assiduament EDI, f. 67 g.	compte oydor CA, 418.
hoir assiduament EDI, f. 67 g.	vengut en oyda nostra CA, 420.
seria fet juy... oc encara de restitució EDI, f. 68.	es ystoriada la preso CA,431.
perque fonch instituyt TV, c. 1.	de la ylla MI, f. CCCXI.
seran deduydes en certa part TV, c. 1.	ell tenia assetyada la ciutat MI, f. CCCXI.
exia de hoyr missa TV, c. 6.	qui del payis MI, f. CCCXII g.
so content de obeyr los teus manaments TV, c. 10.	lynatge DI, c. i.
terra propia de parays VCV, c. 33.	peryllos [perillós] turment(t) CG, f. 15.
hoydes estes clamors VCV, c. 33.	tot quant preycaua ECI, c. 5.



me hoyu [oiu] VCV, c. 34.	profeta ysayes MI, f. 2 g.
circuyda de totes les virtuts VCV, c. 35.	lo centurio ytalìa MI, f. 2 g. [374]

la ystoria de Valter MVI, f. 30	la mja [mia] honor DI, c. II.
yo senyor yre tot sol TV, c. 10.	les [la's] faya venjr DI, c.13.
la prophècia de Ysayes VCV, c. 37.	aquella njt DI, c.13.
yvern C81, p. 464.	vanjts amj [a mi] DI, c.13.
per quy em vulh declarar C81, p. 467.	almjlls que pusquats DI, c.13.
ymaginatiua ERP, c. II.	mjramamolj DI, c.14.
Daços [d'açò ès ] yrat lo diable TM, p. 106.	per fermar <i>lus</i> mjls en la veritat ECI, c. 5.
Ymaginas lo modo com seria TM, p. 133.	porja aconsegujr algun merjt en la mja anima e lur favor e ajuda EAI, Dedic.
quiuis ha deyfficada TM, p. 140.	atribujt a la eterna clemencia EAI, Dedic.
Iames Yuern los verts arbres despulla TM, p. 141.	admjnistra EAI, c. I.
A tenyr la gloria sens vos nos comporta TM, p. 143.	Sent Dionjs EAI, c. II.
Al mon ysque per mostrar nos la mina TM, p. 140.	organjtzades EAI, c. VII.
De Ihesu crist vera sou vos ymatge TM, p. 148.	.C. sous que li deuja [devia] DI, f. 49.
Aconseguint fruycio divina TM, p. 181.	per tu se mjtiga la ira diuinal MI, f. 1 g.
autorjtats ECI, TR. I, c. 3.	especials ymnes TM, p. 173.
ahiujsa [a Ivissa] DI, rubr.	en tot loch lan fruhyt TM, 187.
uenjr DI, c. II.	ylla MI, f. 311.
	ella... aquella nyt enprenyas de un ffill DI, c. 13.

## § 2

### El so *i*, semi-consonant o diptongal, tant el representen per *i* com per *y*

tu <i>it</i> sey amic CG, f. XIII g.	se puyxa penedir TM, p. 120.
epus lo dre <i>it</i> z ualens CG, f. XIII g.	no puixa dir TM, p. 166.
contra dre <i>it</i> CG, f. XIV.	senyora reïna CA, 174.
sun bo fa <i>it</i> far uolia CG, f. XIV.	fahien residencia CA, 396.
laitz fa <i>it</i> z sufren(t) CG, f. XIV g.	li fa <i>iet</i> s a saber CA, 398.
fan dre <i>it</i> fogir CG, f. XIX g.	equeïxs esclaus CA, 399.
hac feyt MI, f. CCCIX.	.xxx. balayxs CA, 404.
bem plau so que deïts DI; c. 13.	per ço us dehiem e manam CA, 408.
faïts donor CG, f. 17.	vos ho dehiem CA, 416.
totz fa <i>it</i> z ualens CG, f. 17 g.	la qual feyets fer al senyor rey En Pere que Deu haïa CA, 435.
adreïtz gras e delgatz CG, f. 17 g.	en una esgleïa CA, 435.
mentre quel cauayler deïa LCI, f. 3.	manam que... anets a la dita esgleya CA, 443.
ans caytal [que aïtal]no pus com [pusca hom] CG, f. 15.	puyx los atributs... son fets TM, p. 185.
e hac gran goyg de so que ell hac feyt DI, f. 315 g.	puix l esperit sant en vos tant dispensa TM, p. 186. [375]
Bem plau soque deïts DI, c. 13.	
ço que deya ECI, c. 5.	
per ayso LCI, f. 3 g.	
maïs daso... no hac cura MI, f. 313 g.	

### § 3

#### El sò prepalatal fricatiu sonor (j) el representen, no sols per *j* sino per *y* i per *i*

.II. <i>iorns</i> [jorns] MI, f. CCCXI g.	mentre que io uisque no sere huiada nem anuiare de fer so que tu manaries MVI, f. 39 g.
meniar [menjar] dessatz CG, f. XIII g.	son dacer que <i>i</i> ames se pot rompre TM, p. 109.
agra ric <i>ioy</i> [joi] CG, f. XIV g.	de virtuts teniu foriat [forjat] lo ceptre TM, p. 109.
tanta de <i>ient</i> perduda MI, f. 313.	de pur setim foriada [forjada] TM, p. 140.
molta <i>ient</i> [gent] MVI, f. 34.	Puias [pujàs] ala [a la] dextra TM, p. 144.
de sa <i>iermana</i> [germana] MVI, f. 36 g.	...lo be...   Esta peniat [penjat] del tot en vostro pern TM, p. 153.
son <i>ierma</i> [germà] MVI, f. 37 g.	E tot delit sens vos par enuios [enutjós] TM, p. 153.
per <i>iusta</i> necessitat MIm f. 1.	...desiant [desitjant] una mateixa cosa TM, p. 165.
los <i>iovens</i> son... creents ERP, c. II.	lo <i>iutge</i> seglar faça... EDI, f. 67 g.
larao no senyoreia les coses ERP, c. III.	la terça es determinar <i>iustament</i> EDI, l. 67 g.
li fonc feta gran festa la mayor gue... poguessen fer MI, CCCXV.	si lo <i>iutge</i> ueu o cent lo plet EDI, f. 68 g.
en playa la piyor gui sia MI, f. 313.	per on raia l aygua CA, 193.
e la baraya [barrajà] tota MI, f. 313 g.	cobeiats servir CA, 384.
El baraia [barrajà] e afoga tota la ciutat MI, f. 313 g.	us deiam manar CA, 405.

<i>iames</i> el [ell] no consanti [consenti] MI, f. 313 g.	les coses de <i>ius</i> escrites CA, 422.
<i>raiadell</i> [Rajadell] MI, f. 1.	<i>maior</i> de dies CA, 422.
<i>se deie</i> [dege-dega] auer e profitar EDI, f. 64 g.	<i>salteri</i> mayor CA, 428.
<i>ia</i> aguera comensat a uoler e desiyar ó que tu desiyes MVI, f. 36 g.	
son <i>ierma</i> MVI, f. 37 g.	

---

### Notes Bibliogràfiques (375-384)

55. —*Biblioteca Econòmica-Balear p'el Foment de la Doctrina i Pietat Cristianes* | **La Ciència Necessaria** | Tom I | Tipografia *L'Esperança* — Llonjeta, 11 | 1917. —46 planes de 148 x 91 mm.

Saludam de tot cor l'aparició d'aqueixa *Biblioteca* perque estem segurs de que serà un gros bé per les ànimes feels i per les nostres *Lletres*, allà on se presenta tan ben orientada de part de dins i de part defora. Que en public molts aqueixa *Biblioteca* de toquets com el primer, tan galanxons i amatents i ben aixarmats. Agraïm l'exemplar amb que ens han obsequiats. [376]

56. —**Ladinia e Italia** | *di* | Carlo Salvioni | *Discorso inaugurale letto l'11 gennaio 1917 | nell'adunanza solenne | del R. Istituto Lombardo de Scienze e Lettere* | —Pavia | 1917. —44 planes de 243 x 167 mm.

El nostre dolç amic, el gran professor de Milà, Dr. Salvioni, no para de publicar estudis de la seua especialitat llingüística. Aquest a que ara ens referim, és un discurs ben afuat que tirà enguany mateix demanant

que Itàlia faça tots els seus possibles per acostar-se els *Ladins*, més aprop ètnicament i llingüísticament de l'italià que no de l'alemany, fundat en l'estret parentiu del *Ladí* o *Rumanx* ab l'italià i lo allunyat que està de l'alemany. Això li ofereix l'avinentesa de presentar brillantment les *característiques* d'aquesta llengua neo-llatina tan heroica, això és, el *Ladí*. Una d'aqueixes característiques és que davant a les velars *k*, *g*, tornen palatals [*c*], [*j*] com a Manacor, Pollença, Felanitx i la Ciutat de Mallorca, cosa que no succeeix en tot el territori de la llengua catalana, però que per temps ha succeït a França i succeeix avui a Llombardia i Piemont. Demostrant llingüísticament lo aprop que està el *Ladí* de l'italià, pega una partida de pinzellades molt enèrgiques contra el fet de que l'alemany té invadit horriblement el territori *ladínic*, veient-se la llengua del país arreconada i viltenguda de mala manera de sos mateixos fills. Acaba el Prof. Salvioni excitant enèrgicament els *ladins* a decantar-se de l'alemany, tan extrany a llur llengua, i acostar-se de tot a l'italià, amb qui tenen ells ètnicament i llingüísticament tan estret contacte, dient-los en rudes: «che la sola via de salute pei ladini sia quella di un deciso orientamento della cultura verso l'Italia». Grans mercès al Prof. Salvioni de l'exemplar que del seu discurs ens ha enviat. ¡Deu li pagui la finesa!

De l'altre notabilíssim escorcoll del mateix Professor, *Note de Dialettologia Corsa*, en parlarem més envant, si Deu ho vol i Maria.

57. —**Darrera paraula | sobre les | Normes ortogràfiques** | del *Institut d'Estudis Catalans* | per | un català zelós de la llengua | literaria tradicional, única escrita, | en tot Catalunya, Rosselló, Valencia y Mallorca | —Barcelona | Passatge Pont de la Parra, número 6 | 1915. — 14 planes de 184 x 122 mm.

No sabem qui ha escrit tal opuscle, que ens han enviat no sabem d'on. De totes maneres agraïm l'atenció i l'obsequi. L'autor se demostra molt devot del benemèrit N'Antoni Bulbena i del meritíssim Dr. Balari, al

cel sia. Ens agrada ferm tal devoció per lo justificada que la trobam. De lo que no's [377] demostra tan devot l'autor ès de les famoses *Normes Ortogràfiques* de l'*Institut d'Estudis Catalans*, en lo qual no hi tenim res a dir. Nosaltres les adoptàrem *pro bono pacis*, per contribuir a l'unificació ortogràfica, que sempre ès un bé, an el nostre concepte, *secundari*, això sí. De tot d'una ja diguérem que, encara que n'hi havia de *Normes* que no ens feien gaire, —si bé regoneixíem que totes tenien un fonament científic, —les observàrem, reservant-nos el dret de combatre-les amb raons, no amb apassionaments, el dia que ho creguéssim del cas. Lo que diguérem llavò, repetim ara. Mai fórem partidaris de que's fessen tals *Normes*, pels conflictes i disgusts que vèiem que durien. Per no fer-mos dolents, hi col·laboràrem, i les firmàrem sacrificant una partida de conviccions nostres de molts anys, tot per anar a l'*unificació* ortogràfica, la falta de la qual persones respectabilíssimes consideraven un mal grossíssim. Lo que hem condemnat sempre i condemnam, ès l'*imposició* de tals *Normes* per considerar-la *anti-científica* i *anti-humana* i sobre tot *anti-catalana*. De les *vint-i-quatre* NORMES l'autor en troba setze d'*acceptables* i *vuit inadmissibles* i *anti-gramaticals*: la 3, 5, 7, 9, 13, 14, 17 i 24. Les raons per declarar-les tals balderetgen massa casi totes. — Envers de la 3, l'ús de la *h*, sostén l'erradíssim criteri de posar *h* per tot allà on ha desaparegut una *consonant*. ¿Quin escriptor ha fet mai això? Ni el mateix autor ho fa. iSi casi no hi hauria paraula catalana que no hagués de dur una *h* o dues o tres! v. gr. *domer* (de *hebdomadariu*) s'auria d'escriure *hdomher*!!! D'exemples així en poríem posar set deus. Però lo salat ès l'exemple que posa per demostrar que cal posar *h* per tot allà on ha desaparegut una consonant dient: «Y còm distingiríem una persona *nua* d'una qui *nusa* o *nuha*? Se veu que aqueix senyor ignora o ha oblidat d'on surt *nuu*, *nua*. ¿Tal volta no surt de l'adjetiu llatí *nūDu* o *nūDa*? mentres que *nuu* de *nuar* surt de *nōdu*, *nōdare*. De manera que tant pertoca posar *h* an el verb *nuar* com a l'adjetiu *nuu*, *nua*. ija ho val amb aqueis impugnadors de les *Normes*! —Envers de la 5, se permet enflocar-mos que lo «català clàssic tradicional» «no admet altre diftongue

que *iu*» i nega que hi haja els diftongs *ai*, *ei*, *oi*, *ui*. Amb un subjecte que té tant de... pit per negar, hi fa mal discutir. No volem perdre el temps refutant unes *negacions* tan contràries a la veritat. —Envers de la 7, s'atansa a negar que dins el català antic existís el sò de *ele doble o prolongada*. No dona cap raó ni prova d'això que valga un gafet, puis és indubtable que tal sò era dins el llatí, com ho indica [378] l'ortografia llatina, i s'és conservat en centenars de mots, no *erudits*, sino de *formació popular*, que son ben vius dins casi totes les regions catalanes, especialment dins les Balears. El mal de tot això és que l'immensa majoria dels qui volen posar la seua ditada en coses d'ortografia catalana, ho fan constituïts a Barcelona, sense dignar-se fer un pas per les diferents regions catalanes per enterar-se primer de lo que's diu o's deixa de dir. — Envers de la 9, encivella un altre doi dient que posar *amb* per *ab* és «una vulgar viciadura barcelonina». Això és una mentida com unes cases. Dins totes les Balears, Catalunya francesa, Catalunya oriental, central i bona part de l'occidental, en totes les nostres eixides per totes aqueixes regions, sempre hem sentit pronunciar *amb* devant noms que comensen per vocal i *amb* se troba dins *Las Leys d'Amors* (ed. de Gatien-Armoult, p. 6) i dins d'una partida de monuments llengadocian(e)s de la més alta antigadat, que pot veure qualsevol dins les *Crestomaties* de Bartsch-Koschwitz i d'Appel. ¿Com no ha de fer rialles que ara ens surta un senyor, no sabem d'on, i ens faça sebre que no hi ha res d'això, que l'*amb* no passa d'«una avaciadura de Barcelona»? —Envers de la 13, se demostra tot enfobiolat contra el posar *i* devant de *xeix* intervocàlica, i això que l'admet devant de la *xeix* final. iLlògica anti-normista pura! També és... pintoresc allò de que «si bé en alguna comarca o localitat viciosament arriben a fer sentir com una *i* eufònica en *ayxella*, *royg* y *royja*, no son sino particularitats dialectals inadmisibles en bona literatura». ¿Vol dir només és «alguna comarca o localitat» que «faça sentir com una *i*» devant de la *x* intervocàlica? Doncs nosaltres, l'any 1901, 1902 i 1906, trobarem aqueixa *i* ben clara dins xeixanta poblacions de València i Alacant, dins tota la regió del Maestrat, Castelló de la Plana,

Tortosa i Ribera d'Ebre, Priorat, Tarragona, i son Camp, la Conca de Barberà, les Garrigues, el Pla d'Urgell, la Segarra alta, Lleida, Conca de Tremp, la Pobla de Segur, la Torre de Cabdella, Boí, Vilaller, Alòs, Isavarre, Esterri, Llavorsí, Sort, Pallerols i Andorra la Vella. ¿An això diu l'autor «alguna comarca o localitat»? Com pot un ortograf, digne de tal nom, despreciar lo que pronuncien tantes de regions, que constitueixen més de mig territori de la llengua? Ademés, hi ha la raó poderosíssima de que, posant tal *i* davant de la *x* intervocàlica, distingim la *xeix* prepalatal, la catalana, de la *velar-alveolar*, la llatina, que no és possible desterrar dels mots *erudits*, com *sintaxis*, *exigir*, *exonerar*, *exibir*, *exemple*, *examinar*, etc. que seria senzillament una *aberració* desterrar de la llengua [379] o clavar-los *cs* o *gz* en lloc de la *x* d'origen. —Prescindint de lo que diu envers de la 14 i 17, respecte de la 24, sostén que la *a* de la preposició doble *per a* «no hi fa la més petita falta». A Mallorca i a altres moltes de bandes diuen *per A sempre*, *per A Nadal*, *per A Tots-Sants*, etc. Lo meritíssim gramàtic En Tomàs Forteza dins la seua preciosa *Gramàtica de la Lengua Catalana* —Ciutat de Mallorca, 1890-1915, —p. 546, tractant de la preposició *per*, diu: «Cuando sustituye a *ad* o denota fin, daño o provecho, lleva o no, sin regla cierta, la preposición *a* pleonástica. Este procedimiento se encuentra ya en la baja latinidad, como puede verse en los siguientes ejemplos citados por Diez. «Aduxerunt me *pro ad* morte...» S. Ros I, 341-ann. 943 —«Lectos *per ad* pauperes». *Esp. Sagr.* XVIII-332-ann. 996... Mas aunque este *per ad* haya podido dar al castellano *para*, no por esto nos ha de haber dado a nosotros *pera*, como escriben algunos, sino *per a*. I acaba per dir en rudes que s'ha d'escriure *per a* i no *pera*. Això ho va escriure el Mestre Forteza l'any 1890, vint-i-tres anys abans de que's publicassen les *Normes*. I hi posà una nota que no la volem deixar, perquè se tracta d'alguns casos populars de *per a*, això és, expressions mallorquines: «No és *per a* dir; no era *per a* veure». «Pena *per a* mi no és pena, | pena *per a* mi no hu és» (cançó popular). —També atribueix l'autor an els *normistes* la guerra a l'article *lo*. Nosaltres l'hem considerat sempre lilegítim fins an el darrer grau i trobam que convé ferm



usar-lo, i l'usam sovint. Per lo que no porem passar ès que l'altre article, *e/* sia cap castellanisme. El consideram tan català com *lo*. Veiau lo que en diguérem an aquestes columnes (T. IX, p. 144-7). —També hem de fer avinent a l'autor que mai hem cregut que el pronom *lo* sia cap castellanisme (*LO que jo vull, LO que ells cerquen*, etc.), i no veim cap motiu valent per fer-li la guerra que alguns li fan i que los du a girs de frase molt esquerrans i baldufencs. —I ara, per acabar, direm que no ès gens mal de fer dir... *coses* contra les *Normes*; ja ès més malet de fer dir-les fundades. Les *Normes*, sobre tot així com són romases amb la darrera refusa, per lo que se perden, ès per massa *sàbies*, per massa males d'observar, i se veu a la pràctica, que són poquíssims que les observen perque s'hi embuien. A l'hora d'ara lo que ès dins a Mallorca no hi ha casi nigú que les observ, no per falta de voluntat, sino perque resulten massa envitricollades. Per això consideram que s'imposa una *simplificació*, si volem que la gent s'avés a escriure en català. [380]

58. —**La conjunción e** | *en los* | *Antiguos Textos Castellanos* | por | Aurelio de Ribalta | (sesión del 19 Junio de 1913). —Imprenta de Eduardo Arius | San Lorenzo, 5, Madrid —6 planes de 240 x 160 mm.

Tenim un pler especial de poder alabar sensa cap reserva aquest escorcoll que N'Aureli Ribalta, bon amic nostre de Madrid, lletgí an el *Congrés* que la *Asociación Española para el progreso de las Ciencias* hi celebrà l'any 1913. Es un escorcoll lluminós, encara que curtet, sobre la nissaga de la copulativa *y*, *e* en castellà que filòlegs de l'alsada d'En Menéndez Pidal i de N'Alemaný dins llurs respectives *Gramàticas* històriques del castellà sembla que no endardellaren gaire, com se desprèn de l'estudi d'En Ribalta. En Ribalta ès un dels representants més distingits i benemèrits de la cultura gallega, i se dedica tant a la filologia de la seua terra nadiua com a la castellana. Tot li sia enhorabona del

espinzellament de la copulativa *et* i grans mercès de l'exemplar que ens ha enviat de la seua *comunicació* an el *Congrés* de 1913.

59. —*Associació Protectora | de l'Ensenyança | Catalana | Memoria de l'any MCMXVI* | —Imp. La Renaixensa, Xuclà, 13, Barcelona | (1917). —70 planes de 224 x 163 mm.

Grans mercès a la Junta d'aquesta benemèrita *Associació* per haver-mos honrats amb l'obsequi d'un exemplar de la Memòria de la seua vida d'antany, a on s'espinzella lo molt i molt que traülla i se desteixina *l'Associació* per fer anar endevant per tot arreu *l'ensenyança catalana*, fomentant les *escoles catalanes*, celebrant *concursos per infants*, procurant la creació de càtedres de català a les *Escoles Normals de Mestres i Mestreses*, que ja funcionen, regentant-les el Dr. Pere Barnils, extenent la seua activitat an els *Catalans d'Amèrica*, cercant la cooperació econòmica de la gent a les glorioses tasques de *l'Associació*. ¡Que Deu i la Mare de Deu les protegesquin i los coronin de tot l'èxit que's mereixen i desitjam an els fills de la Pàtria!

60. —**V Concurs | Nacional d'Historia | de Catalunya |** *Qüestionari* | publicat per la *Comissió Delegada* | de Girona | 1917 | (Imprempta y Litografia Carreres-Girona). —70 planes de 240 X 139 mm.

Agraïm també a la *Comissió Delegada de Girona*, de *l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana* de Barcelona, aquest gentil opuscle que acaba de publicar, fet amb gran cura i esment. Una paraula hi hem trobada que no ens sembla bé: *penilla* per *península*. totd'una no l'haviem entesa. Això de fer paraules compostes de mots exclusivament llatins, que no son [381] passats en el poble, i de mots exclusivament romànics, d'origen exclusivament popular, trobam que no pot anar. Si en lloc de

*península* fessen *casi-illa*, seria una forma intel·ligent i mitjanament passable. Es ver que els italians de *paeninsula* feren *penísola*, però els castellans i portuguesos i francesos adoptaren la paraula llatina, sense trastocar-la gens els primers i els segons, i els tercers sols hi mudaren la -a per la -e, característica de llur fonètica; i si aqueis feren una paraula popular, la feren popular de les dues cames, dient *presqu' île*. En la formació de paraules s'ès mester anar amb seny de bístia vella per no trevelar. —Tampoc no ens fa mica la grafia de *comptes* que empra el *Qüestionari* (planes 10, 11 i ss.). Venint el mot de *comites*, per la caiguda de la *i* postònica, general dins els mots *esdrújols*, resulta *comtes*. Si qualques monuments catalans escrits duen *comptes*, ès per ignorància llingüística de l'escriva. Cal imitar els antics en tot allò que anaven drets, no en lo que anaven a la xisclera. —De totes maneres lo *Qüestionari* ès una bona obra per la Pàtria, que pertoca agrair a la *Comissió Delegada de Girona*.

61. —J. M.<sup>a</sup> Viladot i Metje | *De Psicología | fisiològica | (Notes marginals) | Teoria de Hilldebrand | Associació de idees | To sentimental Moment biològic | i apreciació |* Abril 1916. —Miguel y Ga. Editores. —20 planes de 215 x 157 mm.

Hem rebudes aquestes *Notes marginals* que honren i acrediten l'autor, a qui agraim l'obsequi. Ens ès altament simpàtica la tendència que manifesten els homes de ciència catalans d'escriure en català llurs estudis científics. Axò ès lo que hem mester com el pa de cada dia, fer integral la nostra literatura, que abraç tots els rams del sebre humà, així com ho fan tots els pobles que tenen plena consciència d'ells mateixos i que no abdiquen mai per mai de llur personalitat ètnica i per lo mateix científica. Que seguezca el Dr. Viladot pel magnífic carrerany emprès, per on li auguram bona sort ferm.

62. —**Rassegne Critiche**. Nota crítica de la senyoreta Lea Bastari, alumna de l'Universitat de Pavia, publicada dalt *Athenaeum Studi periodici di Litteratura e Storia*. —Anno III. —Fascicolo III Luglio 1915. —Pavia. —Sis planes de 233 x 153 mm.

La senyoreta Bastari, que posse[e]ix el llatí i el grec i altres llengües, fa una crítica molt avenguda i galanxona del *Vocabolario dei Dialetti, Geografia e Costumi della Corsica* del Dr. F. D. Falcucci, que el nostre estimadíssim amic Prof. P. E. Guarnerio de Milà, publicà l'any 1915, i que en donàrem compte dalt aquest BOLLETÍ (T. IX, p. 3). La senyoreta Bastari [382] fa notar tot el mèrit que té l'obra de Falcucci i la esplèndida cooperació amb que l'endiumenjà i l'enriquí a luf el Dr. Guarnerio. Grans mercès a la senyoreta Bastari de la seua fina atenció.

63. —**La Cultura Catalana | en el regnat de Pere III | per | Antoni Rubió i Lluch. Tip L'Avenç: Barcelona, 1917** —(Extret del vol. VIII dels *Estudis Universitaris Catalans*). —34 planes de 246 x 188 mm.

El Dr. Rubió és inagotable; amb tot i gaudir de poca salut i sobrar-li maldecaps de diversos vents, ell aguanta la mestra com un heroi i no para d'escriure ni de publicar escorcolls i estudis de la nostra història literària, sòlids i interessantíssims com tot lo que brolla de la seua ploma d'or. El que ara acaba de publicar i d'enviar-mos amb coral dedicatòria que amb tota l'ànima agraiïm, son unes *lliçons* sobre la *cultura catalana del regnat de Pere III* (IV d'Aragó), a on toca tots aqueis punts: A. *Personalitat política del rei*. —B. *Personalitat literària del rei: —Pere III historiador: I. Obres d'història nacional i estrangera promogudes o traduïdes d'orde de Pere III. a) Obres d'Història nacional, b) Traduccions d'histories forasteres. —II. Pere III, orador polític. —III. Pere III, legislador: a) Obres degudes a la seua iniciativa: b) Jurisconsults notables*

d'aquest temps. —IV. Pere III, poeta. —V. Pere III, bibliòfil. —C. Pere III, protector de les Lletres. —I. Poesía: A) Poesía trovadoresca: a. Cort poètica de Pere III. —b. Altres poetes d'aquesta època. —c. Trovadors i juglars en el regnat de Pere III. B) Poesía Narrativa. —C) Poesía dramàtica: a) Drama religiós; b) Drama profà. —II. Prosa: A) Producció original en prosa: a) literatura històrica; b) literatura teològica-moral; c) literatura politico-religiosa; d) literatura astrològica; e) literatura mèdica; f) literatura jurídica; g) belles lletres. —B) Producció no original en prosa. Traduccions i imitacions: a) Escriptors seglars; b) escriptors esglesiàstics; c) escriptors jueus. —D. Influències exteriors en la literatura catalana en el regnat de Pere III: I. Influència llatino-eclesiàstica: a) Pere III i la Bíblia. b) Traduccions catalanes d'obres llatines mig-evals en el regnat de Pere III. c) Escriptors catalans en llatí d'aquesta època. d) Protecció del Rei als estudiants i teòlegs i a les Universitats. —II. Influència clàssica: a) Traduccions d'obres clàssiques o pseudo-clàssiques promogudes pel Rei o escrites en son regnat. b) La dominació catalana a Grècia i el classicisme. —III. Influència oriental: a) Literatura religiós-moral: 1) Traduccions; 2) Genre simbòlic-didàctic; 3) Polèmica religiosa. —b) Literatura científica: 1) Medicina; 2) Astrologia; 3) Alquímia; 4) Geografia; 5) Agricultura. —IV. Influència francesa; a) Influència [383] francesa en la poesia; b) Influència francesa en la prosa: 1) la història francesa a Catalunya; 2) Llibres francesos de religió i moral a Catalunya; 3) la novel·la francesa: a. Novel·les d'aventures. —b. Llibres de cavalleries. 4) El classicisme d'importació francesa. —V. Influència castellana: a) Traduccions d'obres castellanques que poden atribuir-se a aquesta època: b) La literatura aragonesa en el regnat de Pere III: a) Obres originals i traduccions a l'aragonès degudes al Mestre Heredia; b) Traduccions aragoneses degudes a la iniciativa de Pere III. c) Altres traduccions aragoneses que figuren més tard en la llibreria del Rei Martí. ¿No és ver que resulten admirables aqueixes lliçons que el Dr. Rubió compongué i esclovellà entany dins la seua càtedra de Literatura Catalana an els Estudis Universitaris catalans? iQuina llàstima que no les escriga ben

esclovellades i espinzellades! Serien l'història completa del moviment literari català de l'edat d'or de la nostra llengua. Si ell no ho fa, ho hauria de fer son fill Jordi, que és ben be del llenyam i de l'encarnadura de son pare. —Ens permeta el Dr. Rubió una pregunta: ¿com és que posa «literatura *teologico-moral*», «literatura *politico-religiosa*», i llavò més envant posa «genre *simbolic-didàctic*»? Aquells *teológico-* i *político-* sembla que demanaven un *simbólico-*; més ben dit: aquell *simbòlic-* demana un *teológica-* i un *política-*. Aquestes paraules compostes, a on el segon membre és *femení* i el primer *masculí*, a on el segon té terminació catalana i el primer la té castellana, no ens entren en via neguna, ni ens caben baix el nostre barret ni passen per la nostra duana. Sempre els hem considerats bordissencs, contraris an el geni i demble de la nostra llengua. ¿Què va de messions que negú mos ne presenta cap dels grans autors catalans dels sigles XIV o XV? Es en nom de la nostra gloriosa tradició que rebutjam tals noms composts.

64. —*Ramón d'Alòs* | **El Patronatge** | **de Sant Jordi** | Barcelona | Tip. *L'Avenç*: Massó, Casas i C<sup>a</sup>. | 1916. —19 planes de 236 X 170 mm. (Extret del *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, n.<sup>es</sup> 256 i 258).

El nostre estimadíssim amic En Ramon d'Alòs donà una conferència an *el Centre Excursionista* de Barcelona sobre el *Patronatge de St. Jordi* demunt Catalunya, i se'n desfeu com tot un... arqueòleg, donant-ne les fites ben netes del gloriós Patronatge, servint-se de les fonts més genuïnes i autèntiques i descapdellant amb gran galania d'enginy i de llenguatge, si bé li hem notat un mot que ens dol ferm que N'Alòs l'empr, tan bon fill com és ell de la nostra llengua estimadíssima i tan devot i fervent de la seua puritat i netedat. Aqueix mot és [384] *ajornar*, que pot haver existit en català, però en tot cas amb el sentit seu primitiu de *fer-se de dia* com dins altres branques de la llengua d'oc succeí; no en el sentit que avui alguns caps-verjos li atribueixen, donant un mal exemple an els

altres, que sensa temer-se'n llavò sopeguen en lo mateix, i això ha succeït desgraciadament a N'Alòs. Dins el BOLLETÍ de novembre endardellàrem lo que hi ha sobre tal mot perque ja estam re-de-cansats de veure *barbarisar* envers d'ell gent que tenen obligació d'esser una mica més remirats en lo parlar i en l'escriure. Que no se'n ofenga N'Alòs, que res de tot això va per ell, sino per aquells altres, que son els verament culpables de tals atentats. —Tanca N'Alòs la seua conferència donant la bibliografia dels *Goigs de Sant Jordi*. —Tot vos siga enhorabona, amic benvolgut, i grans mercès de l'obsequi.

65. —*J. Valls, Pvre.* | **Al Entorn | de la | Filologia** | —Vic | Imp. Geroni Portavella | 1917. —46 planes de 242 x 167 mm.

El nostre excel·lent amic Mn. J. Valls de Prats de Lluçanès ens sorprèn amb aquest galanxó enfilall de consideracions i disquisicions demunt l'amplíssim tema de la *filologia*, ciència tan vasta i trascendental i que inclou tants i tants de rams a on se pot esplaiar a la vela l'humana intel·ligència. Mn. Valls demostra molta ductilitat d'esperit i vera facúndia per discórrer i descapdellar discreta, agradosa i instructivament. Notam que dins la plana 40 usa el verb *raure*. Mn. Valls coneix bé el dialecte del Lluçanès. ¿Per què no hi fa un escorcoll sobre *raure*? Vaja! amic, digau-mos quin sentit dona el poble llussanenc an el *raure* i quin us en fa? Digau-mos-ho per l'amor de Deu! Vos donam l'enhorabona d'aqueixa eixerida lucubració vostra i les gràcies més corals de l'exemplar amb que ens heu afavorits.

66. —**Quaderns d'Estudi.** *Revista mensual dedicada a Mestres i Professors. Publicació mensual del Consell de Pedagogia de la Diputació de Barcelona sota els auspicis de la Mancomunitat de Catalunya.*

Surt en quaderns d'una vuitantena de planes de 203 x 135 mm. i los distribueixen gratuïtament a tots els mestres oficials de Catalunya i a tots els professors dels centres d'ensenyança, sostinguts per les Diputacions catalanes. Ens és altament simpàtica aqueixa publicació per l'esperit sanitos que l'anima i pel molt de be que està cridada a fer si no s'engalta ni s'esgarria. ¡Endavant, bona gent dels *Quaderns d'Estudi*!

---

PALMA DE MALLORCA —Tipo-litografia de Amengual y Muntaner—1917